

อนุสรณ์ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช

ราคา ๖๐ บาท

ผู้แทนจำหน่าย

ศีกษิตสยาม

๑๗๑๕ ถนนพระรามสี่ สามย่าน

กรุงเทพ ฯ ๕ โทรศัพท์ ๒๕๑-๑๖๓๐

959.3

๐231(4)

5.2

อนุสรณ์ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช

คุณวรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา

วุฒิชัย มุลศิลป์

บรรณาธิการ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ถนนวิภาวดี 23 พระโขนง กรุงเทพฯ 11 โทร. 3921575, 3915055

- 1 พ.ล. 2521

S181110
68756

คำนำ

การถึงแก่กรรมอย่างกะทันหันของ ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช เมื่อ บ่ายวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๑ นับได้ว่า เป็นความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงของวงการประวัติศาสตร์ไทยอีกครั้ง เพราะท่านเป็นเสมือนหนึ่ง “ชุมทอง” แห่งความรู้ทางประวัติศาสตร์ไทยที่พร้อมจะเปิดให้ใช้ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นศิษย์ หรือผู้สนใจในประวัติศาสตร์ไทย ทั้งที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกับท่านมาก่อน

ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช เป็นบุคคลตัวอย่างที่สร้างความสำเร็จทั้งทางฐานะ ชื่อเสียง ให้กับตนเองและครอบครัว รวมทั้งการบำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวมอีกด้วย ท่านเกิดที่ตำบลหนองแคว จังหวัดสระบุรี เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๖ ได้รับการศึกษาชั้นต้นที่โรงเรียนอัสสัมชัญ ก่อนที่จะสำเร็จการศึกษาได้เริ่มสอนหนังสือเป็นมาสเตอร์ (Master) ที่โรงเรียนกัลยาณวัตร และต่อมาได้ไปสอนที่โรงเรียนมงฟอร์ต จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อชดใช้ทุนค่าเล่าเรียน (เพราะไม่มีเงินเสีย)

ภายหลังที่ทำการสอนครบตามสัญญา ได้กลับมาทำงานที่กรุงเทพฯ และเข้าศึกษาต่อที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จนจบ อ.บ., ป.ม. จากนั้นได้รับราชการอยู่ระยะหนึ่ง จึงลาออกมาประกอบอาชีพส่วนตัว ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างงดงาม ดังจะเห็นได้จากการได้รับเลือกให้เป็นนายกสมาคมพ่อค้าไทยหลายสมัย

ในครั้งหลังแห่งชีวิต ท่านได้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ไทยอย่างจริงจัง ทั้งไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมที่มหาวิทยาลัยลอนดอน ที่ School of Oriental and African Studies และมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดด้วย ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้นี้ ท่านพยายามเสาะแสวงหาหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ไทยที่มีอยู่ในต่างประเทศ เขียนบทความ ทำการสอน บรรยายพิเศษ ให้คำปรึกษาแก่นักประวัติศาสตร์ ทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวต่างประเทศ ฯลฯ แนวความคิดของท่านได้ให้ความรู้ใหม่ทางประวัติศาสตร์ไทย และก่อให้เกิดความกระตือรือร้นแก่วงการประวัติศาสตร์ไทยเป็นอย่างมาก ไม่มีใครเลย ที่ศึกษา ประวัติศาสตร์ไทย แล้วจะ ละเลย ผลงาน ของท่าน ไปได้ ความเปรี๊ยะปรายณ์ของท่าน จะเห็นได้จากการที่ท่านได้รับปริญญาดุษฎีศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (พ.ศ. ๒๕๑๔) จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และวิทยาลัยวิชาการศึกษา (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปัจจุบัน) ได้เสนอแต่งตั้งให้เป็นศาสตราจารย์พิเศษ (พ.ศ. ๒๕๑๖) นอกจากนี้ก่อนที่ท่านจะถึงแก่กรรม ยังได้ทำพินัยกรรมมอบหนังสือส่วนตัว ซึ่งมีจำนวนและคุณค่ามหาศาลแก่หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เสมือนเป็นสืบทอดของท่าน

การถึงแก่กรรมของศาสตราจารย์ชวร สุขพานิช โดยที่ไม่มีใครคาดคิดมาก่อน นำความโศกสลดให้แก่ญาติมิตร ผู้ที่เคารพนับถือ และศิษย์ของท่านเป็นอย่างยิ่ง และทุกฝ่ายมีความเห็นร่วมกันว่า เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งคุณความดี ที่ท่านบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์แก่วงการศึกษาศาสตร์ไทยและกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอีกหลายอย่าง แต่ไม่ประสงค์จะออกนาม ดังนั้นคณะผู้จัดทำหนังสือเล่มนี้ จึงเห็นสมควรรวบรวมพิมพ์ผลงานทางประวัติศาสตร์ไทยของท่าน รวมทั้งของนัก

ประวัติศาสตร์และนักวิชาการร่วมสมัย เพื่อเป็นการแสดงความอาลัยและเพื่อประโยชน์ต่อวงการการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย แต่เนื่องจากผลงานของท่านมีมากมาย ทั้งกระจัดกระจายมาก จึงเห็นสมควรรวบรวมผลงานในส่วนที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์สุโขทัยและก่อนหน้านั้น (ซึ่งเป็นไปตามความเข้าใจของท่านก่อนถึงแก่กรรมเพียงไม่กี่เดือนด้วย) ส่วนที่เหลือจะทยอยพิมพ์ในโอกาสต่อไป

คณะกรรมการ จัดทำ หนังสือ อนุสรณ์ ศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช
ประกอบด้วย

คุณวรุณยุพา	สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	ประธาน
ดร. กนลา (สุขพานิช)	เอกแสงศรี	กรรมการ
นายชูชาติ	สุริยกำพล	กรรมการ
นายปาน	พึงสุจริต	"
นางพลับปลิง	มุลศิลป์	"
นางจรรวรณ์	ไวยเจตน์	"
นายสุรัตน์	วรารัตน์	"
นายวุฒิชัย	มุลศิลป์	เลขานุการ

วัตถุประสงค์อีกประการหนึ่ง นอกเหนือไปจากที่กล่าวมาคือ เพื่อหาทุนซื้อตำราทางวิชาการสำหรับห้องสมุด "ขจร สุขพานิช" ในหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ด้วย

หนังสือ อนุสรณ์ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายอย่างดีเลิศ โดยเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลายที่กรุณาเขียนบทความเป็นพิเศษให้กับหนังสือนี้โดยเฉพาะ ซึ่งประกอบด้วย ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร คุณทวี

อมาตย์กุล พลโท จำเนียร เลชะกุล ศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญศรี คุ้ม
พันโท ม.ร.ว. ศุภวัฒน์ เกษมศรี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ฉัตรทิพย์
นาทสุภา อาจารย์เฉลิม อยู่เวียงชัย บรรณานุกรมผู้ใช้นามปากกาว่า
“เนร” สถาปติย์ รุ่น ๔ อาจารย์ชูสิริ จามรมาน และอาจารย์สนธิ
เตชานันท์ ซึ่งขอขอบคุณไว้อย่างสูง ณ ที่นี้ด้วย ขอขอบคุณ คุณนงลักษณ์
ชายหาท คุณนิรมล คุณาพงศ์ศิริ และคุณรณพ ประวิตงาม ที่ช่วย
รวบรวมผลงานของศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช

สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย มีส่วนสำคัญในการให้ข้อคิด
เห็นที่เป็นประโยชน์มากมาย และเอื้อเฟื้อกระตือรือร้นสำหรับพิมพ์หนังสือ
จำนวนหนึ่งด้วย ถ้าปราศจากสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยแล้ว
หนังสือจะต้องมีอุปสรรคอย่างมากมาย จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง
ขอขอบคุณ คุณณรงค์ นุ่มทอง ที่ได้บริจาคเงินจำนวนหนึ่งเพื่อเป็นค่า
จัดพิมพ์ ขอขอบคุณ คุณพิภพ ธงไชย คุณกนกศักดิ์ แก้วเทพ คุณ
หริณทร์ สุขวัญ ที่ช่วยเหลืออย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อยในการพิมพ์

เนื่องจากการทำหนังสือต้องใช้เวลาอย่างเร่งรีบมาก เพื่อให้ทัน
วันที่ ๒๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๑ ซึ่งเป็นวันพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์
ขจร สุขพานิช จึงต้องขอภัยในข้อบกพร่องที่มี โดยถือเป็นความ
รับผิดชอบของคณะกรรมการ ความดีที่จะพึงมีขอได้โปรดส่งผลต่อวง
วิญญานของศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช ให้ไปสู่สุคติภพเถิด.

คุณวรณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา
วุฒิชัย มุลศิลป์

บรรณาธิการ

สารบัญ

คำนำ

ตอนที่ ๑ ผลงานของศาสตราจารย์ขจร สุกพานิช

๑. อันกำเนิดและแนวอพยพของเผ่าไทย	๑
๒. อันกำเนิดในประวัติศาสตร์ของชนชาติไทย	๒๑
๓. กุญแจไขบ้านเจ้า	๓๑
๔. การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยสมัยก่อนสุโขทัย	๔๑
๕. The Thai Beach-Head States in The 11th-12th. Centuries	๗๖
๖. ราชวงศ์ศรีธรรมโศกราช	๑๒๕
๗. ราชอาณาจักรเชลียง-ก่อนราชวงศ์พระร่วง	๑๓๕
๘. Was Nam Thom the First King of Sukhodaya ?	๑๕๕
๙. ราชวงศ์พระร่วง	๑๖๕
๑๐. พ่อขุนราม-พระเจ้าไชยวัฒน์ที่เจ็ด	๑๗๘
๑๑. ไพร่ฟ้าข้าไท	๑๘๕
๑๒. จดหมายเหตุราชวงศ์หงวน-การพิจารณาใหม่	๒๐๔
๑๓. เรื่องของขลุ่ยขลุ่ย	๒๑๗

ตอนที่ ๒ งานเขียนของนักประวัติศาสตร์ และนักวิชาการร่วมสมัย

๑. ปรัชญาของอาริสโตเติล	๑
ศก. สาโรช บัวศรี	
๒. วัฏธำมัญญะขจร สุกพานิช	๑๓
ดร. อมาตย์กุล	

๓. พระมหาธรรมราชาที่ ๒ ม.ร.ว. สุกวดี เกษมศรี	๑๗
๔. การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา	๒๕
๕. ตำนานมูลศาสนา วัดป่าแดง เชียงตุง ศจ. ดร. ประเสริฐ ณ นคร	๔๑
๖. งานด้านประวัติศาสตร์ของศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช พล.ท. ดำเนียร เลขะกุล	๔๘
๗. ข้าว : ต้นเหตุของปัญหาเศรษฐกิจ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สนธิ เตชานันท์	๖๐
๘. Ayudhaya and Manila Pensri Duke	๕๕
๙. ข้อมูลประวัติศาสตร์ไทยจากเอกสารปอร์ตุเกส ชูสิริ จามรมาน	๑๒๔
๑๐. การปฏิวัติ พ.ศ. ๒๒๓๑ เฉลิม อยู่เวียงชัย	๑๓๑
๑๑. ๓มันเป็นไปได้และเป็นไปได้ จากประสบการณ์ของผมและพื้จวัน เนร สถาปัตย์ วัน ๔	๑๗๓
๑๒. รวบรวมผลงานของศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช นงลักษณ์ ชัยหา นิรมล คุณาพงศ์ศิริ รณพ ประเวติงาม	๑๘๐

ตอนที่ ๑

ผลงานของศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช

ถิ่นกำเนิดและแนวอพยพของเผ่าไทย

เรื่องนี้เท่ากับหยั่งน้ำลึก ผู้เขียนใช้เวลาร่วมสิบปีที่แสวงหาหลักฐาน และที่เขียนเสนอมานี้ ไม่ใช่เพราะได้หลักฐานบริบูรณ์แล้ว แต่เพราะถูกเร่งเร้าจากกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยบางท่าน กระตุ้นเตือนให้เขียนขึ้นเสียที จึงจำใจต้องกระทำ หลักฐานที่ผู้เขียนพึงอาศัยจะปรากฏอยู่ในบทความนี้ ถ้าหลักฐานผิดพลาดบทความนี้ก็จะต้องผิดพลาดไปด้วย การเขียนถิ่นกำเนิดของคนชาติใดก็ดีเป็นการเขียนเรื่องโบราณ โบราณ ก่อนที่จะปรากฏตัวหนังสือ หลักฐานจึงต้องหนักไปในวิชาอื่น เช่น ภาษามนุษยวิทยา วิชาคติชาวบ้าน (Folklore) ซึ่งก็ไม่กระจ่างชัดเท่าตัวหนังสือ แต่เพราะตัวหนังสือยังไม่เกิดหรือเกิดแล้วแต่อ่านกัน ออกได้บ้างเพียงบางส่วน ความจำเป็นที่จะต้องพึงวิชาอื่นเข้ามาช่วยจึงเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้

เมื่อผู้เขียนยังอยู่ในวัยเป็นนิสิต ได้เคยอ่านพบว่าถิ่นกำเนิดของชาติไทยอยู่แถวภูเขาอัลไต (Altai Mts.) แล้วอพยพจากถิ่นกำเนิดมาเป็นระยะ ๆ มีแผนที่ของกรมแผนที่แสดงประกอบด้วย ครั้นเมื่อถามท่านผู้รู้ว่า ข้อความเหล่านี้ใช้หลักฐานอะไร ก็ไม่ได้รับคำตอบ จึงปิดเข้าอยู่ในเรื่องความเชื่อ เพราะใครจะเชื่ออะไรอยู่ที่ตัวบุคคลผู้นั้น ไม่เกี่ยวกับ

บุคคลอื่น แต่บทความนี้เป็นการเขียนของกรรมการผู้หนึ่งในคณะกรรมการ
การชำระประวัติศาสตร์ไทย การชำระประวัติศาสตร์ให้ถูกต้องรัดกุม
จำต้องแสวงหาหลักฐานมาตีแผ่ให้เห็น ไม่ใช่เขียนขึ้นลอย ๆ ด้วยเหตุนี้
การชำระประวัติศาสตร์ไทยจึงสำคัญที่หลักฐาน

หนังสือว่าด้วยเรื่องเก่าเรื่องโบราณของคนไทยมีมากเล่มด้วยกัน เมื่อ
อ่านดูแล้วบางเล่มก็น่าฟัง เช่น การเขียนของหมอดอนศาสนา ชื่อหมอด
คอตต์ (๑) เรื่อง *The Thai Race: Elder Brother of the Chinese*
แต่ที่ท่านเขียนว่า ชาติไทยเป็นพี่อ้ายของชาติจีน ผู้เขียนไม่เข้าใจว่าทำ
ไม่จึงเป็นเช่นนั้น เพราะชาติจีนมีความเก่าแก่แต่โบราณกาล โดยมีหลัก
ฐานมากมายเหตุใดชาติไทยจึงกลายไปเป็นพี่อ้ายของชาติที่มีความเก่าแก่
แต่เมื่อมาอ่านหนังสือของอีเบอร์ฮาร์ด (Wolfram Eberhard) ศาสตราจารย์
ผู้เคยสอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ รวมทั้งในกรุงเทพฯ ด้วย จึงเกิดความ
เข้าใจคำกล่าวของหมอดคอตต์

อีเบอร์ฮาร์ดกล่าวไว้ว่า (๒) “.....รัฐ샹หรือเสียง (Shang) มี
ศูนย์กลางอยู่ที่มณฑลโฮนาน เหนือแม่น้ำเหลือง มีเมืองหลวง
หลายเมืองในวาระต่างกัน เมืองหลวงสุดท้ายชื่อ ยินจู (Yin-
chu) เป็นเมืองเดียวที่มีการขุดค้นสิ่งโบราณที่มนุษย์สร้างขึ้น
มาศึกษา.... ชาติเพื่อนบ้านทางตะวันออกเราอาจเชื่อได้ว่า
เป็นพวกมีวัฒนธรรมของชนชาติไทยและเย้า (Tai and Yao

(๑) William Clifton Dodd, *Thai Race*, Iowa, 1923.

(๒) Wolfram Eberhard, *A History of China*, London, 1967, p.21, 22

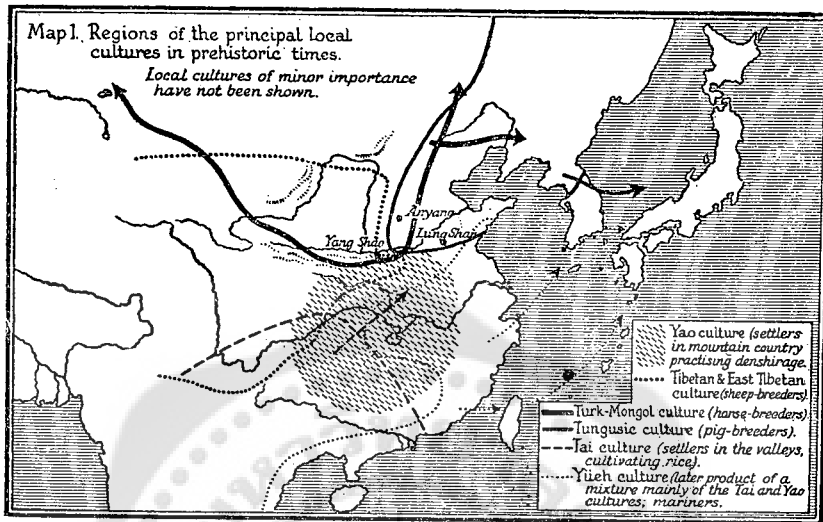
cultures) (๓) .....” และอีเบอร์ฮาดกล่าวถึงตัวหนังสือที่พวก
รัฐซางใช้ ว่า “..... มีตัวหนังสือใช้มากกว่า ๓,๐๐๐ ตัว ซึ่ง
ปัจจุบันเราอ่านออกราว ๑,๐๐๐ ตัว.....”

นี่เป็นการกล่าวถึงเรื่องเริ่มประวัติศาสตร์ของจีน โดยสมัยซาง เป็นสมัย
แรก ยังไม่ใช่จีนแท้ ต่อมาเมื่อถึงสมัยสอง คือ สมัยโจวหรือจิ่ว (Chou)
อีเบอร์ฮาดจึงยอมรับว่า เป็นสมัยของชาติจีนบริบูรณ์ รัฐซางนั้น อีเบอร์
ฮาดปล่อยให้เข้าอยู่ในวัฒนธรรมลงชาน (Lung-Shan) มีชาติไทยเย้าและ
ตุงกู หรือท่งโก (Tungus) (๔) อยู่ร่วมกันในวัฒนธรรมนี้ การสืบ
ราชสมบัติของซางก็สืบจากพี่มาน้อง ต่อเมื่อหมดตัวน้องตามลำดับแล้ว
จึงจะมาถึงลูกคนโตของพี่ชายคนโต มีการสร้างศาสนวัตถุด้วยสัมฤทธิ์ขนาดใหญ่
กันมากมาย แต่ราชวงศ์โจว (Chou) นั้น อีเบอร์ฮาดจัดให้เข้าอยู่
ในวัฒนธรรมยางโจว (Yang-shao) ต้นราชวงศ์โจวมีสัมพันธ์ทางสายโลหิต
กับพวกเติก (Turks) และทิเบต (Tibetans) ในราว ๑๐๒๘ ก่อน
ค.ศ. รัฐโจว ได้โอกาสขณะที่พระเจ้าแผ่นดินรัฐซางกำลังปราบปรามศัตรู
ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้อยู่ จึงรุกเข้ามายึดนครหลวงได้ จับตัวกษัตริย์
รัฐซางสำเร็จโทษเสีย รัฐซางจึงถึงแก่อวสานในราว ค.ศ. นั้น

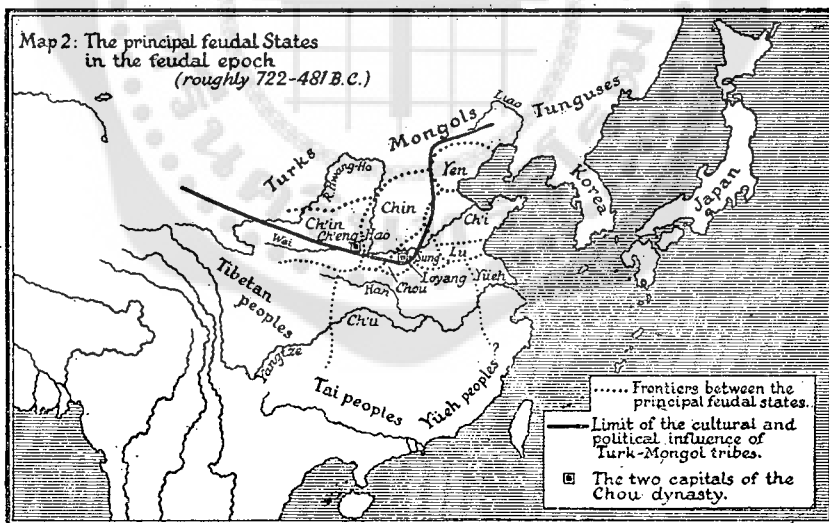
ตามความเห็นของอีเบอร์ฮาด รัฐซางครอบครองดินแดนส่วนหนึ่งของจีนราว ๖๐๐ ปี แล้วก็สิ้นวงศ์ ในขณะที่ยังเป็นสมัยซางอยู่ เผ่าไทย

(๓) พวกไทยปลุกข้าว เลี้ยงไหม พวกเย้าเป็นชาวเขา ใช้ฟันบ่าเพาะปลูกแล้วย้ายที่

(๔) พวกตุงกู (Tungus) เป็นชนเผ่ามองโกเลียแต่ขยายอยู่ทางไซบีเรียตะวันออก

แผนที่ ๑ วัฒนธรรมของเผ่าชนหลายเผ่า มีของเผ่าไทยทางจีนได้รวมอยู่ด้วย ก่อนยุคประวัติศาสตร์ คือ ก่อนยุคราชวงศ์โจวครองประเทศจีน

แผนที่ ๒ รัฐสำคัญ ๆ หลายรัฐ มีรัฐไทยอยู่ใต้รัฐฉวนลงมาทางจีนใต้ นี่เป็นเหตุการณ์ระหว่างราชวงศ์โจวปกครองประเทศจีน

เป็นเพื่อนบ้านทางตะวันออกของนครหลวง ขณะนั้นรัฐโจวยังไม่ปรากฏ
ในประวัติศาสตร์ เผ่าไทยจึงปรากฏในดินแดนจีนทางมณฑลกวางตุ้งก่อน
ยุคจีน (คือโจว) จะมีอำนาจ ด้วยเหตุนี้หมอคอดคอตจึงกล่าวว่า ชาติไทย
เป็นพี่ชายของของชาติจีน และเมื่อผู้อธิบายคือ ศาสตราจารย์ อีเบอร์
ฮาด โดยท่านใช้หลักฐานทางวิชามานุษยวิทยา และศึกษารอบรู้เรื่องของ
จีนอย่างหาตัวจับยาก ผู้เขียนจึงยอมเห็นคล้อยไปตามท่าน

อีเบอร์ฮาดยังทำแผนที่แสดงแนวอพยพของชาติไทย ๔ แผ่น จาก
แถวมณฑลกวางตุ้งมามณฑลกวางสี แล้วจึงมาเข้านาน เสฉวน และ
ดินแดนอ่าวตังเกี๋ย เมื่อไทยอพยพจากกวางตุ้ง เผ่าฉวนซึ่งอยู่เหนือขึ้น
ไปก็เข้ามาอยู่แทนที่ เผ่าฉวนในหนังสือของสุม่าเชียน (๕) ยังกล่าวไว้
ในบทที่เกี่ยวกับเหยอะไต (Southern Yueh) และเหยอะตะวันออก
(Eastern Yueh) โดยพรรณนาการสงครามระหว่างราชวงศ์ชยันกับรัฐ
เหยอะ (Yueh) (เหยอะหรือเรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า เวียต) ซึ่งมีเมือง
หลวงสมัยจีนอยู่แถวเมืองกวางตุ้ง (Canton) ปัจจุบัน แผนที่สันักาเนติ
ของเผ่าไทยและการอพยพมาทางทิศตะวันตก จนมาสร้างอาณาจักรเทียน
หรือเทียน (Tien) ตกอยู่ที่มณฑลยูนนานในรัชสมัยฮั่น นี่เป็นการค้นคว้า
หรือทฤษฎีของศาสตราจารย์อีเบอร์ฮาด ผู้เขียนได้นำแผนที่ทั้ง ๔ แผ่น
มาแสดงประกอบด้วยแล้ว

(๕) Ssu—ma Ch'ien, *Shih Chi*, Translated by Burton Watson.
Columbia U.P., New York, 1962 V. 2, pp. 239—257 สุม่าเชียนเกิด
ราวปี ๑๔๕ B.C. ได้รับตำแหน่งนักประวัติศาสตร์บัณฑิตประจำราชสำนักฮั่น เมื่อปี
๑๐๐ B.C. และท่านอยู่ในตำแหน่งจนถึงแก่กรรมราวปี ๕๐ B.C. อายุขัยของ
ท่านจึงสั้นเพียง ๕๕ ปี เท่านั้น

วัฒนธรรมลงซาน ที่อีเบอร์หาดจัดให้พวกสาว และเผ่าไทยเข้าอยู่
ร่วมกันนั้น ลงซานอยู่ในเขตมณฑล ซานตง ใกล้กับเมืองจินนฟู
(Chinanfu) วัฒนธรรมลงซานนี้เพิ่งค้นพบเมื่อ ๒๕ ปีก่อน (การตี
พิมพ์หนังสือครั้งแรกเป็นภาษาเยอรมัน เมื่อ ค.ศ. ๑๙๔๘) ก็คือสิ่งซึ่ง
เพิ่งค้นพบใน ค.ศ. ๑๙๒๓ มีลักษณะสำคัญ ได้แก่ เครื่องปั้นดินเผาสีดำ
ซึ่งมีคุณภาพประณีตเป็นพิเศษ (a black pottery of exceptionally
fine quality) หม้อสีดำประณีตทำนอกลมมันลื่น ไม่ทาสีไม่มีลวดลาย
อย่างมากมายแบบลายเรขาคณิต (geometric patterns) เป็นสิ่งวัฒนธรรม
ก่อนอารยธรรมจีน ชาวบ้านประกอบกิจกรรมกันมาช้านาน เรือนอยู่ใช้
สร้างด้วยดินเหนียว และหมู่บ้านก็มีกำแพงดินล้อมรอบ แสดงให้เห็นว่า
อยู่กันอย่างถาวร ไม่ใช่พวกอพยพเร่ร่อน วัฒนธรรมนี้แผ่ไปทั่วมณฑล
ซานตง เกียงซู จีเกียง และอันไฉ คือ ที่ราบตะวันออกของจีน
วัฒนธรรมนี้ทางด้านเงินตะวันตกไม่ปรากฏว่าเคยค้นพบเลย อีเบอร์หาด
จึงเชื่อว่าถ้าเผ่าสาวและเผ่าไทยอพยพจากจีนตะวันตกมาทางด่านตะวัน
ออก ก็ควรจะพบเครื่องปั้นดินเผาสีดำ (black pottery) ในทางผวน
บ้าง แต่นี่ท่านว่าไม่เคยพบเลย

สิ่งที่สร้างด้วยสัมฤทธิ์เป็นลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมนี้ อีเบอร์หาด
กล่าวว่าเครื่องสัมฤทธิ์เป็นของเผ่าชนนอกประเทศจีนนำเข้ามาทางทิศ
เหนือ เช่นเผ่าเติ้กจะโดยตรงหรือโดยอ้อมผ่านพวกมกโกลอีกต่อหนึ่งก็ได้
เมื่อรัฐสาวรับเครื่องสัมฤทธิ์มาใช้ก็นำมาหล่อหลอมเป็นศาสนวัตถุสำ
หรับเซ่นเจ้าบูชา ไม่ได้ใช้เป็นเครื่องใช้ประจำวันเหมือนอย่างจาน ชาม
หม้อ ไห ซึ่งใช้ดินเหนียวปั้นและเคลือบสีเทา

การเลี้ยงตัวไหม ก็เป็นลักษณะสำคัญของวัฒนธรรม ลุงซาน^๕ การเลี้ยงไหมเริ่มมีขึ้นทางจีนใต้ ผู้เขียนอยากจะกล่าวเสริมต่อไปว่า เผ่าไทยคงรู้จักเลี้ยงตัวไหมมาแต่ครั้งนั้นแล้ว แล้วก็ถ่ายทอดสืบกันมาจนปัจจุบัน อีเบอร์ฮาดเสนอจำนวนพลเมืองของรัฐสางไว้ว่า มีอยู่ในราว ๔ ถึง ๕ ล้านคน นักบวชในศาสนาของสาง คือ ^{๕๕}เซียงตเทพเจ้าแห่งพืชคาม (Shangti, a god of vegetation) นิยายปรัมปราของสางก็คือความเชื่อก็คือว่า โลก^{๕๖}นี้ออกมาจาก World egg ทำนองไข่ยักษ์หรือน้ำเต้ายักษ์ของลาว การนับถือเจ้าเขา เจ้า (ลำ) น้ำ ตลอดจนถึงเจ้าแห่งฟ้าผ่า เจ้าเมฆ เจ้าฟ้าแลบ เจ้าลม ก็มีอีกมากมายเหมือนอย่างชาวบ้านของเรายังนับถืออยู่ พวกสางยังนับถือบรรพบุรุษ มีการเซ่นสรวงผู้ตาย ซึ่งจีน (ราชวงศ์โจว) รับเข้าไว้เป็นลัทธิบูชาบรรพบุรุษ (ancestor-worship) ของจีนต่อมา

เกี่ยวกับคำภาษาไทยที่ปรากฏอยู่ในพจนานุกรมของจีน Reverend Princeton Hsu^(๖) ประจำอยู่ที่ฮ่องกง ได้เคยบอกให้ผู้เขียนจดไว้ว่า เป็นคำที่มีอยู่ใน พจนานุกรมฉบับแรกของจีน คำเหล่านี้คนจีนไม่ทราบความหมาย และไม่ทราบด้วยว่าเป็นภาษาใดคือ— อิงหวัด หนอน ผีเสื้อ กุ้ง ท่านไม่ได้บอกรายละเอียดว่า พจนานุกรมฉบับแรกของจีนเล่มนี้ตีพิมพ์ที่ไหน ปีใด จะหาซื้อหรือขอถ่ายมาได้หรือไม่ บทความของท่านเกี่ยวกับพวกจวง (มารดาของท่านเป็นจวง) ปรากฏในวารสาร “ศิลปากร” ฉบับปีที่ ๑๒ เล่ม ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๑ ซึ่งเป็นคำแปลเป็นไทยของคุณชิน อยู่ดี กรมศิลปากร บทความนี้ท่านอ่านในการฉลองมหาวิทยาลัยฮ่องกงเมื่อครบห้าสิบปี

(๖) Reverend Princeton S. Hsu, M.A., *Origin of the Chuang People.*

ในการอพยพของเผ่าไทยจากถิ่นกำเนิด อีเบอร์ฮาร์ดไม่ได้เขียนไว้ให้
ท่านเพียงแต่แสดงแผนที่ให้เห็นแนวอพยพเท่านั้น คือ จากมณฑลกว๋างตุ้ง
มากวางสี แล้วเมื่อถึงสมัยราชวงศ์ฮั่นคือ ๒๐๖ B.C. มีอาณาจักร Tien
ปรากฏอยู่ในมณฑลยูนนาน

ผู้เขียนเชื่อว่า อาณาจักรเทียน (Tien) ในแผนที่ตรงกับชื่อ แถ่น ใน
หนังสือเก่าๆ ของเรา เช่น *ตำนานสร้างเมืองล้านช้าง* (ประชุมพงศาวดาร
ภาคที่ ๑) มีการกล่าวอ้างถึงกลุ่มชนอพยพจากตอนเหนือของประเทศไทย
ลงมาล้านช้าง พระยาแถ่นหลวงในหนังสือนี้ก็คงตรงกับกษัตริย์อาณาจักร
เทียน

เกี่ยวกับถิ่นฐานเดิมของตระกูลภาษามอญ-เขมรหรือ Austroasiatics
(หรือ Indonesian ในปัจจุบัน) อีเบอร์ฮาร์ดกล่าวไว้ซึ่งจะหาอ่านที่อื่นไม่
ได้คือ.—

“(๑) ....ทางจีนตะวันออกแผ่ลงมาทางใต้ ในบริเวณเมือง
น่านถึงไปจนถึงตั้งเกียจากฮกเกี้ยนไปจนถึงยูนนาน.....เป็น
ที่อยู่ของเผ่าชนวัฒนธรรมที่เรียกว่า “ขวานมีบ่า” หรือ
Shoulder-axes....ต่อมาภายหลัง วัฒนธรรม “ขวานมีบ่า”
นี้แผ่เข้าไปในอินเดียตะวันออกเผ่าชนนี้เราจัดให้เข้าอยู่ใน
ตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austroasiatics)....ปัจจุบัน
ตระกูลภาษานี้ยังมีหลงเหลือในประเทศอินเดียในนามของ
เผ่ามุนดา (Munda) ในแหลมอินโดจีนในนามของพวก มอญ
-เขมร.....พวกเผ่า Austroasiatics เหล่านี้อพยพออกมาจาก
แหล่งเดิม คือ จีนใต้ทั้งนั้น.....”

(๑) Eberhard, ดังระบุไว้แล้ว, หน้า ๑๐

จากข้อความที่ผ่านมาแล้ว ผู้เขียนขอชมความให้ชัดลงไปว่า พวก มอญ-เขมรสังกัดวัฒนธรรม “ขวานมีป่า” มีถิ่นฐานเดิมอยู่ตั้งแต่ยุคนาน ไปทางคันทะวันออกจนถึงเมืองนานกิง เผ่าไทยอยู่เหนือเมืองนานกิงใน นามของวัฒนธรรมลู่ชาน และเผ่าญวนอยู่เหนือพวกไทยขึ้นไปอีก ปรากฏ ในหนังสือของสุมาเซียนในนามของเหยอะ (หรือ เวียต) การเป็นเพื่อน บ้าน และมีสายสัมพันธ์กันมาระหว่าง มอญ-เขมร ไทยและญวน จึงเริ่ม ขึ้นในดินแดนจีนหลายพันปีมาแล้ว มอญ-เขมรเข้ามาในแหลมอินโดจีน ก่อน แล้วจึงญวนตามติดๆ มาแต่เผ่าไทยส่วนใหญ่ไปอยู่เสียที่ไห่หนิงลง มาตั้งบ้านเรือนภายหลังกว่าเพื่อน? จะมีเข้ามาก่อนญวนก็เห็นจะเป็นพวก ลาวล้านช้าง ซึ่งก็เป็นเพียงส่วนน้อย

ในเรื่องการอพยพบ้านถิ่นฐาน ผู้เขียนใคร่กล่าวให้ชัดเจนว่าเผ่าไทยเป็น เผ่าพื้นเดิมเกิดกับที่ หรือ autochthonous (=เจ้าของดินปฐมภูมิ) มีรากฝัง ลึกอยู่กับดินที่ ตามปกติถ้าไม่มีเหตุภัยร้ายแรง การอพยพย้ายถิ่นอย่างถาวร เสาเรือนคงไม่เกิดขึ้น และถึงจะมีบางส่วนตัดสินใจอพยพสมัครไปตายเอา คาบหน้า ผู้คนส่วนใหญ่ก็จะคงกักพื้นที่อยู่คอยผูกมิตรหรือพินอบพิเทา กับเจ้านายใหม่ ภัยร้ายแรงที่เป็นเหตุให้เกิดการอพยพ ก็ปรากฏชัดในปี ๑๐๒๘ ก่อนคริสตศักราชเมื่อราชวงศ์โจวปราบปรามราชวงศ์ซาง อำนาจ ใหม่ก็ปรากฏแทนอำนาจเดิมซึ่งเป็นเพื่อนบ้านกันมานานถึง ๖๐๐ ปี หนังสือของราชวงศ์ทั้งสองไม่ได้ระบุไว้ว่าเผ่าไทยเริ่มอพยพย้ายถิ่นฐานในครั้ง นี้ เพราะไม่ใช่เรื่องของเขาที่จะเสียเวลาทำ แต่ก็ปรากฏว่าเมื่อ ค.ศ. ๔๗๑-๔๙๙^(๙) คืออีก ๑,๕๐๐ ปี ต่อมาจักรพรรดิเวินตี้ (Wen Ti)

(๙) Eberhard, ดังระบุไว้แล้ว, หน้า ๑๔๔

ออกกฎหมายประกาศห้ามชนต่าง้าวใช้ภาษาของตนติดต่อกับทางราชการ กฎหมายนี้จึงเท่ากับบังคับให้ใช้ภาษาจีนเป็นภาษาราชการ ใครจะมีเรื่องราวร้องทุกข์ต่อฝ่ายปกครองก็ต้องใช้ภาษาจีน ภาษาของตนจึงใช้ได้เฉพาะในบ้านเรือนและในหมู่บ้านของเผ่าเท่านั้น นี่เป็นหลักฐานการแพร่กระจายที่พอหาได้แต่การที่เผ่าไทย (หรือจ้วง) ยังคงดำเนินชีวิตอยู่ในมณฑลกว๋างสีจนถึงปัจจุบัน ก็กว่า ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว และใช้ภาษาเดิมของตนมีจำนวนรวม ๖ ล้านคน (ตามตัวเลขที่รัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์ประกาศ) จึงเป็นองค์พยานได้อย่างดีว่า เผ่าไทยไม่ได้อพยพตรงถึงมาประเทศไทย แต่ค่อยๆ เคลื่อนย้ายหาที่อยู่อาศัยเป็นแห่งๆ เรื่อยมา แนวอพยพจากมณฑลกว๋างตุงมามณฑลกว๋างสีเริ่มแต่ ๑๐๒๘ ก่อนค.ศ. มาปรากฏเป็นอาณาจักรเทียนหรือเถานในมณฑลยูนนานเอาในสมัยราชวงศ์ฮั่น คือรวม ๑,๐๐๐ ปีต่อมา เผ่าไทยส่วนใหญ่ก็คงยังตั้งภูมิลำเนาอยู่ในเขตมณฑลกว๋างตุงและกว๋างสี คนส่วนน้อยโดยเฉพาะเจ้านายหัวหน้าหมู่บ้าน กับบริวารเท่านั้นที่เข้ามาในเขตมณฑลยูนนาน สถาปนาอาณาจักรเทียน หรือเถานขึ้น

เกี่ยวกับราชอาณาจักร^๕ สุม่าเซียน (๕) ระบุไว้ว่า

“.....เผ่ากุนหมิง (Kun ming) ไม่มีเจ้านายปกครอง ดำเนินชีวิตโดยปล้นสะดมและลักขโมย...หันไปทางทิศตะวันตก มีรัฐหนึ่งชื่อเทียนเหยอะ (Tien-yeuh) ประชาชนขี้ขาง และพ่อค้าแคว้นฉู่ (Shu = เสฉวน) ออกมาค้าขายติดต่อกับราชอาณาจักรเทียน....” และ “....เห็นอราชอาณาจักรเทียนขึ้น

(๕) Ssu-ma Ch'ien, *shih chi* ฉบับ Burton Watson แปลเล่ม ๒ หน้า ๒๗๐, ๒๘๐, ๒๘๕-๖

ไปมีเจ้านายปกครองอยู่ การไว้ผมไว้แบบรูปตะลุมพุก
mallet-shaped ทำไรทำนา และอยู่กันเป็นหมู่บ้าน...”

การไว้ผมแบบรูปตะลุมพุก นี่จะเป็นแบบไหน? จะหมายความว่า
แบบไว้ผมมวยใช่หรือไม่ ผู้เขียนไม่ยืนยัน แต่การที่รัฐเทียนอยู่ใต้ และมี
รัฐ เซงตู (เมืองหลวงของแคว้นเสฉวน) อยู่เหนือสุด จึงทำให้ความเข้าใจ
คำยูนนานได้ว่า แต่เดิมก่อนจะมีผู้แปลคำว่าใต้แห่งเมฆ (South of
the clouds) ความหมายที่ถูกตามคำอธิบายของสุ่ม้าเซียน คือ ยูนไต โดยมี
เผ่าที่เซงตู ยูนเหนือ ก็คือ พวกยวน โยนก เผ่าพวกที่มาปกครองลานนา
ไทยในสมัยต่อมา ยูนนาน จึงควรแปลว่า ยวนไต เช่นคำเวียตนาม
(Vietnam) แปลว่า ยวนไต

อวสานของราชอาณาจักรเทียน ในฐานะรัฐเอกราชก็มาถึงในสมัย
สุ่ม้าเซียนนั่นเอง คือท่านบันทึกต่อไปว่า

“.....พระเจ้าจักรพรรดิทรงส่ง Wang fah yu ไปเชิญชวน
ให้กษัตริย์เทียน เสด็จมานครหลวง (ทำนองเดียวกับจักร
พรรดิราชวงศ์หรง ส่วนทูตมาเชิญชวนพระเจ้ารามคำแหง
ให้เสด็จไปกรุงปักกิ่ง” โดยชี้แจงให้เห็นว่า ถ้าพระองค์
ขัดขืน ก็ขอให้ดูตัวอย่างว่ากษัตริย์เหยาอะไต และหัวหน้า
เผ่าชาวป่าเขาทั้งหลายจะต้องประสบเพราะกำลังอันเกรียง
ไกรของจีน กษัตริย์เทียนมีกำลังทหารอยู่ ๒๐,๐๐๐ ถึง

(๑๐) การที่จักรพรรดิจีนทรงมีบัญชาให้ใครต่อใครเสด็จไปเฝ้ายังนครหลวงจีน เป็น
เหมือนคำสั่งของผู้ลือตว่ายิ่งใหญ่สั่งให้ผู้น้อยปฏิบัติ ไม่ใช่เป็นการเสด็จเยี่ยม
เยือนเช่นสมัยปัจจุบัน

๓๐,๐๐๐ คน ส่วนทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เจ้านาย
พี่น้องของพระองค์ก็ยังพอมิที่จะส่งกำลังทหารมาช่วยพระ-
องค์ได้พระองค์จึงไม่นำพาต่อคำเชิญชวนของทูตจีน จึงในปี
๑๐๕ ก.ค.ศ. จักรพรรดิจีนจึงส่งกองทัพจากแคว้นปา (Pa)
และแคว้นจก (Shu) ให้มาปราบปรามกษัตริย์เทียน (ทรง
พระนามลินัน (Li-nan)) จึงจำยอมแพ้ต่อกองทัพจีน และ
ขอได้เสด็จไปเฝ้าจักรพรรดิยังนครหลวง อาณาจักรของ
พระองค์จึงตกมาอยู่ใต้ปกครองของจีนโดยทางจีนเปลี่ยนชื่อ
จากเทียน เป็นอิโจว (I-chou) แต่กษัตริย์ก็ยังได้รับตราตั้ง
เป็นเจ้านายของเผ่าชนของพระองค์ท่านต่อไปตามเดิม.....”
สม้าเขียนจบบทเกี่ยวกับ “พวกป่าเถื่อนทางทิศตะวันตก
เฉียงใต้” ว่า “ด้วยเหตุเหล่านี้ ผู้ปกครองพื้นเมืองมีจำ-
นวนกว่า ๑๐๐ ในบรรดาเผ่าป่าเถื่อนทางทิศตะวันตกเฉียงใต้
จึงถูกปราบปรามลงเหลือแต่กษัตริย์แห่งเยะลาง (Yeh-lang)
และเทียน ซึ่งยังคงได้รับตราตั้งให้เป็นกษัตริย์ต่อไป”

คำว่า ราชอาณาจักรเทียน ผู้เขียนใช้คำไทยว่า แถน ก็เพื่อให้ตรงกับคำ
เก่าของไทยปรากฏในปริเฉทที่ ๒ พงศาวดารล้านช้าง (ประชุมพงศาว-
ดาร ภาคที่ ๑) ตอนเริ่มลงมาสร้างบ้านเมือง ความว่า

“.....เมื่อนั้น แถน จึงใช้ให้มว่ากล่าวแก่คนทั้งหลายว่า ใน
เมืองลุ่มน้ำกินข้าวให้บอกให้หมาย กินแลงกินงายก็ให้บอก
แก่ แถน..... (ปรากฏว่าคนทั้งหลายไม่เชื่อฟังแถนจึงให้หน้า

ท่อม คนทั้งหลายจึงต่อแพ) นางจึงพัดเขาขึ้นเมือบน ขน
เอาเมือเมืองฟ้าพูนแฉะพระยา แถน จึงถามเขาว่า สูจักมา
เมืองฟ้าตูปเฮดสัง....”

ข้อความทั้งวั้น ปรากฏคำ “แถน” ๓ ครั้ง และครั้งที่ ๓ ระบุชัดว่า
“พระยาแถน” เป็นการระบุตรงกับสุมาเขียนว่าไว้ คือ กษัตริย์เทียน
(King of Tien) บ้านเมืองของพระยาแถนอยู่ตอนบน ชาวล้านช้างจะ
เดินทางไปต้องใช้แพล่อขึ้นไป แม่น้ำนี้ ที่เราเรียกกันว่า แม่น้ำโขง
สมัยนี้ เมื่อสุโขทัย เรียกว่า แม่ของ ส่วนสุมาเขียน ใช้เรียกว่าแม่น้ำ
จางโกะ (Tsang-ko River) ^(๑๑) ส่วนแคว้นนี้สุมาเขียน ก็ใช้เรียกว่า
มณฑลจางโกะ (Tsang-ko) เป็นมณฑลที่จีนสมัยราชวงศ์หยั่นได้ และ
เปลี่ยนชื่อจากตุลัน (Tou-lan) มาเป็นจางโกะ เป็นมณฑลใต้สุดอยู่ใน
ปกครองของราชวงศ์หยั่น ตามหลักฐานของสุมาเขียนจึงเห็นได้ว่า ราช
อาณาจักรล้านช้างเป็นราชอาณาจักรเก่าแก่เสมอเท่าราชอาณาจักรเทียน
คือ ๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว ในครั้งนั้นแม่น้ำโขง ก็ปรากฏชื่อในหลักฐาน
ของสุมาเขียน มีชื่อว่าแม่น้ำจาง (ก๊ก) เก่าแก่กว่ายุคก่อนเจ้าร่วม ๘๐๐
ปี มีสิ่งน่าพิจารณาเกี่ยวกับพงศาวดารเมืองล้านช้างฉบับนี้ว่า เหตุใดจึง
เพ่งเขียนเป็นเรื่องราวขึ้นภายหลังชีวิตสุมาเขียนกว่า ๑,๐๐๐ ปี ข้อความ
ตอนเริ่มเรื่องราวก็บอกใบ้ให้ในตัวแล้วในปริเฉทที่ ๑ ว่า “อันนี้จักจา-
ริกด้วยวงศา อันเป็นพระยายักษ์ผู้แต่เมืองลังกามาเป็นใหญ่ใน
นครศรีสัตนาคนหุตนี้แต่ปฐมหัวที่....” คือการขีดเขียนด้วยลายสือไทย
เพ่งมาก่อเป็นรูปปริวรรณาเอาเมื่อพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์แผ่เข้ามาใน

(๑๑) Ssu-ma-ch'ien, ดังได้ระบุไว้แล้ว, เล่ม ๒ หน้า ๒๔๘ และ ๒๔๙

ประเทศไทย เมื่อลายสือไทยเป็นที่นิยมกันที่กรุงสุโขทัยแล้วจึงแผ่ไปทาง
ล้านช้างและลานนาและยังแผ่ขึ้นไปเป็นที่นิยมถึงเมืองเชียงตุง^(๑๒) ด้วย
ความเจริญของเผ่าไทยน้อยต้องรอความเจริญก้าวหน้าของเกาะลังกาให้มา
ถึง มาเสริมสร้างให้กิตติศัพท์สือไทยสำเร็จบริบูรณ์ในรัชสมัยพ่อขุนราม
คำแหง พงศาวดารล้านช้างจึงมาขีดเขียนเป็นเรื่องราวเอาหลังรัชกาล
ของพระองค์เสียอีก

เมื่อแคว้นจางโกะ เป็นชื่อใหม่ เปลี่ยนจากชื่อเดิมว่าตุลาน คำหลัง
นี้จะเอาเอกก็คงเป็นไทย-ลาน หรือ ลานไทย จะเป็นล้านไทยก็ดูจะ
มากไปหน่อย เพราะพลเมืองในเวลานั้น คือเมื่อ ๒,๐๐๐ ปีมาแล้วจะ
มีมากมายถึงล้านหรือสิบแสนก็ไม่น่าเป็นไปได้ (ประชากรเขตจีนในสมัย
ราชวงศ์ซาง ยังมีรวมกันทั้งหมดเพียง ๔-๕ ล้านคน) ด้วยการเอาประ
กอบกับการพิจารณาชื่อ ลานนา ชื่อล้านช้างที่เรียกกันมา คงจะมีรากฐาน
มาจากชื่อเดิม ลานไทย และมากลายเป็นล้านช้างไป (เป็นการสนับ-
สนุนพระราชมติ ของ ร. ๔ ทรงแสดงไว้ดังปรากฏในหน้า ๒๗ ตอน
คำนำพระวิจารณ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ในการตีพิมพ์ของ
สำนักพิมพ์ก้าวหน้า เล่ม ๔ ภาค ๑๑) แต่เมื่อสมัยนักปราชญ์จากลังกา
มาถึง พังคำบอกเล่าจากผู้คนในเวลาหลังเหตุการณ์ คือ หลังสมัยสุมา
เขียนมาก เลยมาผูกเป็นศัพท์ว่า “กรุงศรีสัตนาคนหุต” คือ กรุงล้าน
ช้างไปเสีย

ก็เมื่อล้านช้าง เป็นมณฑลหรือแคว้นในสมัยสุมาเขียนยังมีชีวิตอยู่

(๑๒) จารึกภาษาไทยใช้ตัวอักษรแบบสุโขทัย พบที่เชียงตุง ๘ หลัก กรมศิลปากรได้รับ
ไว้แล้วแต่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

ควบคู่กับราชอาณาจักรเทียนหรือแทนเซ่น^๕ เราจึงพอมองเห็นแล้วว่า
ตั้งแต่แคว้นเสฉวน^๕ เมืองเซียงตุงมาแคว้นยูนนาน เมืองต้าโห^๕ แคว้น
ล้านช้าง เมืองแฉง จึงเป็นบ้านเมืองของเผ่าไทยมาแล้วเมื่อ ๒,๐๐๐
ปีก่อน และเมื่อรวมกับบรรดาพี่น้องส่วนใหญ่ที่บ้านเรือนอยู่ที่มณฑล
กวางสี และอีกส่วนหนึ่งที่มณฑลกวางตุง เผ่าไทยยุคนี้จึงแพร่ขยายอยู่
ใน ๔ มณฑลของจีนและราชอาณาจักรลาวปัจจุบันด้วย

บทความนี้ ผู้เขียนได้กล่าวแต่เริ่มเรื่องแล้วว่า เป็นเรื่องหยิงนำลึก
คือเป็นเรื่องโบราณฉบับพัน ๆ ปีขึ้นไป เราเพิ่งมีตัวหนังสือใช้ในสมัย
หลังมาก คือ ราว ๗๐๐ ปีมานี้ จะฟังหลักฐานทางตัวหนังสือของเรา
ไม่ได้ จึงจำต้องขวนขวายหาหลักฐานจากตัวหนังสือของชาติอื่น โดย
เฉพาะชาติจีน ดังได้ใช้หลักฐานของสมาธิเขียน นักประวัติศาสตร์คน
แรกของทวีปเอเชีย ส่วนตอนต้นกำเนิดของชาติไทย ตัวหนังสือของ
ราชวงศ์ถัง มีราว ๓,๐๐๐ ตัว อ่านออกรู้ความหมายเพียง ๑,๐๐๐
ตัว จึงเป็นเรื่องราวของ Proto-History ไป นิตยภัตผู้เขียนได้ฟังอาศัย
ผลงานการค้นคว้าสืบสาวหาความจริงจากนักปราชญ์ชาวเยอรมัน คือ
ศาสตราจารย์ อีเบอร์ฮาด ท่านเรียนรูภาษาจีนแต่ยังอยู่ในประเทศเยอรมัน
แล้วเดินทางมาประเทศจีน เพื่อศึกษาเรื่องทางสังคมวิทยา ดาราศาสตร์
ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และนิทานนิยายของจีนรวมทั้งติดตาม
การขุดค้นโบราณวัตถุของจีน เข้าประกอบความรู้เรื่องราวจากตัวหนังสือ
ของจีนเรื่องต้นกำเนิดของเผ่าไทย ญวน มอญ-เขมร จึงตีแผ่ออกมา
ให้เห็นเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาทั่วไป ส่วนสำคัญของบทความนี้
จึงฟังอาศัยผลงานของท่าน.

ส่วนหนังสือฉิฉี (Shih Chi) ของสุมาเจียนนั้น มีผู้แปลเป็นภาษา
ญี่ปุ่นและต่อมาเป็นภาษาฝรั่งเศส แต่ภาษาทั้งสองก็เหลือสติปัญญาความ
รู้ของผู้เขียนที่จะติดตามแกะออกมาเป็นประโยชน์ได้ จึงเมื่อเบอร์ตัน
วัตสัน (Burton Watson) แห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย กรุงนิวยอร์ก
แปลออกเป็นภาษาอังกฤษและตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๑๙๖๑ ผู้เขียนจึงได้นำ
มาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับ ราชอาณาจักร แถ่น
และแคว้นลานซ้าง ท่านที่กล่าวนามมานี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ
และหวังว่าท่านผู้อ่านก็คงจะขอบคุณท่านเหล่านั้นด้วย ถ้าท่านได้รับความ
กระจ่างแน่ชัดขึ้น

ในบทความเรื่อง “การสืบค้นต้นตระกูลไทย” ลงในวารสาร
“มหิดล” สหรัฐฯ เมื่อ ๑๐ ปีก่อน และกรมวิสามัญศึกษานำมาตีพิมพ์
รวมไว้ในเอกสารประกอบความรู้สังคมศึกษาฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดย
ให้ชื่อ เอกสารเล่มนั้นว่า “การค้นคว้าประวัติศาสตร์ไทยบางตอน”
ผู้เขียนได้เริ่มเรื่องในบทความนั้นจากปัจจุบันถอยหลังไปจนถึงสมัยขุนลู-
ขุนไล่ พบวีรเวรแยกจากอาณาจักรแถ่นไปสร้างบ้านเมืองของพวกไทย
ใหญ่เมื่อราว พ.ศ. ๑๑๑๑ เรื่องราวก่อนหน้านั้นถอยหลังไปในอดีตอัน
นานไกล ผู้เขียนขอเวลา “สืบค้นหลักฐานข้อเท็จจริง” บัดนี้เวลาผ่าน
มา ๑๐ ปี ผู้เขียนจึงขอเสนอบทความนี้เกี่ยวกับเรื่องอดีตอันนานไกลนั้น
คือเริ่มแต่ถิ่นกำเนิดของเผ่าไทยในจีนใต้ในเขตมณฑลกว่างตุง — กวางสี
โดยเผ่าไทย ถิ่นกำเนิดขึ้นที่นั่นมีรกรากแน่นหนายาวนาน ครั้นปี ๑๐๒๘
B.C. หรือกว่า ๓,๐๐๐ ปี มาแล้ว ราชวงศ์ซางซึ่งเป็นมิตรเพื่อนบ้าน
กับเผ่าไทยต้องล่มจมลงเพราะบรรพบุรุษของคนจีน ทั้งราชวงศ์โจวครอง

บ้านเมือง นี่คงเป็นมูลเหตุแรกให้เจ้านายหนุ่ม ๆ พาบบริวารอพยพมาทางทิศตะวันตกเมื่อมาโผล่ขึ้นตามหลักฐานของสุมาเจียน นักประวัติศาสตร์คนแรกของจีน เผ่าไทยก็มาปรากฏชัดขึ้นใน ๓ มณฑลทางทิศตะวันตก คือตั้งแต่เขตมณฑลเสฉวน เมืองเซียงตู ลงล่างเรื่อยมาจนเข้าเขตมณฑลยูนนาน เมืองตาทอ (Ta-ho) และลงไปเรื่อยมาผ่านเขตสิบสองจุไทยลงมาในเขตประเทศลาว มีแคว้นเผ่าไทยชื่อเดิมว่า ตูลาน (Tou-lan) และจีนในราชวงศ์ฮั่นมาเปลี่ยนเสียใหม่ว่าฉางโกะ (Tsang-ko) <

การอพยพจากดินกำเนิดในราว ๑,๐๐๐ ปีแรก สุมาเจียนเพียงแต่เขียนไว้เฉพาะเรื่องราวที่ทราบดีหรือสืบทราบมา ความสำคัญเรื่องราวอยู่ที่องค์กษัตริย์แห่งแคว้นเถียนและ พระประยูรญาติของพระองค์ท่านตามคำแปลของ Burton Watson: "..... The King of Tien possessed a force of twenty or thirty thousand men, while to the northeast of him lived the tribes of Lao-chin and Mimo which were ruled by members of the same clan as himself and were in a position to look after him...." และอีกตอนหนึ่ง ".... there are dozens of chiefs ruling among the southwestern barbarians, but the most important is the ruler of Yeh-lang. To the west of Yeh-lang, live the chiefs of Mimo of which the most important is the ruler of Tien. North of Tien live numerous other chiefs, the most important being the ruler of Chiung-tu. All the tribes ruled by these chiefs wear their hair in the mallet-shaped fashion, work in the fields, live in settlement...."(๑๓) ข้อความนี้แสดงว่าบรรดาเจ้าผู้ครอง

(๑๓) Ssu-ma Ch'ien, *ดังระบุไว้แล้ว*, เล่ม ๒ หน้า ๒๕๕, ๒๕๐

ดินแดนในมณฑลยูนนานและเสฉวนสืบกว่าองค์ ล้วนเป็นพระประยูรญาติ หรือมีเจนนักร่วมวัฒนธรรมเดียวกัน มีการไว้ผมมวย เพาะปลูก และตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นหลักแหล่งไม่เร่ร่อนพเนจร ข้อเขียนของสุ่ม้าเขียนเกี่ยวกับเผ่าไทยมีไม่มากแต่ก็ยังมีที่อ่านออกสำหรับเขียนไว้ให้เราทราบ ส่วนการจะตีความหมายและขยายความออกไปมากนักน้อยเพียงใดก็อยู่ที่เราท่านทั้งหลาย

การที่สุ่ม้าเขียนเขียนเรื่องราวของอาณาจักรลานช้างไว้ว่าเป็นดินแดนอิสระแต่เดิมมีชื่อว่าตุลาน แล้วทางราชการจีนมาเปลี่ยนชื่อเป็นฉางก๊ก ส่งข้าราชการจีนมาปกครองจึงทำให้ความเก่าแก่ของประเทศลาวมีรากฐานมั่นคงว่ามีประวัติศาสตร์เรื่องราวมากกว่า ๒,๐๐๐ ปีแล้ว หลักฐานของสุ่ม้าเขียนในการสถาปนาราชอาณาจักรลาวอยู่ในแผนที่โลก เปิดโอกาสให้นักศึกษาประวัติศาสตร์ในแง่วิทยาศาสตร์ (scientific approach) จะได้ศึกษาสืบค้นต่อไปด้วยความมั่นใจ คือสืบค้นต่อไปว่า ทำไมภาษาไทยจึงไปปรากฏในศิลาจารึกของชนเผ่าจาม ในจารึกจัมปานคร ซึ่งเป็นการจารึกภาษาไทยราว ๖๐๐ ปี ก่อนสมัยพ่อขุนรามคำแหง (๑๔) แล้วถ้าเชื่อว่า พวกจามซึ่งเป็นชื่อเรียกกันในชั้นหลัง เดิมก็เป็นคนร่วมบรรพบุรุษของเผ่าไทยด้วยเหมือนกัน ด้วยเหตุนี้จะทำให้เข้าใจเรื่องพระนางจามเทวี ว่าเป็นชาติใด และทำไม “ปทาคูจาม” จึงมาตั้งอยู่ที่บริเวณวัดพุทธไสวรรค์ ในครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

✓ เมื่ออีเบอร์ฮาดแสดงดินกำเนิดและแนวการอพยพของเผ่าไทยจากมณฑลกว๋างตุ้งกว๋างสีแล้วจึงมาเข้าเขตยูนนาน ตลอดจนสืบสองจุไทยลงมา

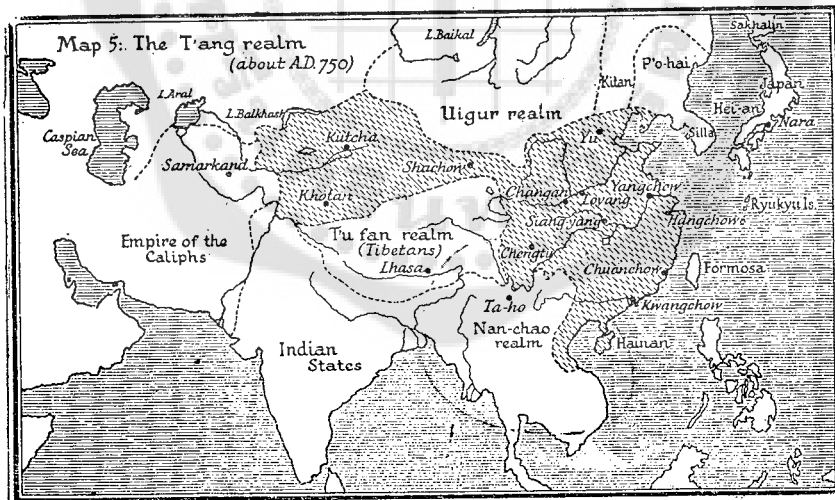
(๑๔) ขจร สุขพานิช “จารึกจัมปานคร” วารสารศิลปากร, ปีที่ ๕ เล่ม ๕ มกราคม

✓ ๒๕๐๕

แผนที่ ๓ การขับเคี่ยวระหว่างราชวงศ์ฮั่นกับศัตรูทางด้านเหนือ ชนเผ่าไทยถูกผลักดันมาอยู่ทางมณฑลยูนนานและกวางสี

แผนที่ ๕ มหาอาณาจักรจีนภายใต้ราชวงศ์ถัง ไทยสถาปนาราชอาณาจักรน่านเจ้า มีเมือง Ta-ho หรือ หอหลวงเป็นราชธานี

ประเทศลาว แล้วหมอดอด้ดเมื่อ ค.ศ. ๑๙๑๘ เดินทางจากเชียงราย เข้า
 เชียงตุง เชียงรุ่ง เข้าเขตมณฑลยูนนาน ได้พบพวกจีน-ไทย คือเลือก
 ผสม แล้วล่องแม่น้ำจนมาโผล่ที่เมืองกวางตุ้ง (Canton) คำพูดของเผ่า
 ต่าง ๆ ที่ท่านพบในระหว่างการเดินทางท่านจดและตีพิมพ์ไว้ให้ด้วย มีคำ
 จีน-ไทยในลุ่มแม่น้ำยางซี คำพูดไทยในมณฑลยูนนาน คำไท้เห่ยน (To-
 jen = คนไท้) ในมณฑลทกวางสี คำไทยย้อย (ไทยในไกวเจา-จวง)
 ไทยน้ำ คนใหญ่ ไทยลาย ไทยเห่ยน ในมณฑลยูนนาน คำไทยไท้ ผู้
 ไทยคำในเขตตังเกี๋ย ฯลฯ คำต่าง ๆ เหล่านี้จึงเป็นข้อสนับสนุนได้อย่างดี
 ว่า ทฤษฎีของศาสตราจารย์ Wolfram Eberhart นำพียงนัก ผู้เขียน
 ไม่ได้กล่าวอ้างถึงนักศึกษารุ่นเก่าอีกหลายท่าน ซึ่งผู้เขียนได้เคยอ่าน เช่น
 Terrien de Lacouperie, Holt S. Hallet, Major Davies เพราะในการ
 สัมมนาที่มหาวิทยาลัยฮ่องกง เมื่อ ๔-๕ ปีมานี้ มีนักศึกษาปัจจุบัน คัดค้าน
 ผลงานของนักศึกษารุ่นเก่า โดยเฉพาะผลงานของ Lacouperie ซึ่งท่าน
 ใช้วิชา Linguistics เป็นรากฐาน ผู้เขียนสมัครจะเชื่อถือหลักฐานของ
 ศาสตราจารย์ อีเบอร์ฮาด ซึ่งท่านใช้วิชามานุษยวิทยารวมทั้งคติชาวบ้าน
 และผลการขุดค้นมาเสนอ ถิ่นกำเนิดของเผ่าไทยที่ปรากฏในบทความนี้
 จึงเป็นข้อเสนอของศาสตราจารย์อีเบอร์ฮาด ส่วน Reverend Princeton
 Hsu โดยที่มารดาของท่านเป็นคนเผ่าจวงในมณฑลทกวางสี เรื่องคนชอบ
 พูดภาษาอะไรก็ปรากฏอยู่ในวารสารศิลปากรแล้ว เฉพาะหนังสือของสมเ้า
 เขียน น่าจะมีการแปลเป็นภาษาไทยเกี่ยวกับบทที่พาดพิงถึงราชอาณาจักร
 ญวน ราชอาณาจักรเถิน และราชอาณาจักรตูลาน หรือนางโกะ
 (Tsang-Ko) ●

คัดจาก แถลงงานประวัติศาสตร์ เอกสารโบราณคดี, ปีที่ ๔ เล่ม ๑ (มกราคม ๒๕๑๔)

ถิ่นกำเนิดในประวัติศาสตร์ ของชนชาติไทย*

ศาสตราจารย์ ขจร สุธพานิช: ท่านประธาน ท่านผู้มั่งคั่งเกียรติทั้งที่เป็นนักศึกษาและที่เป็นประชาชนทั้งหลาย เรื่องถิ่นกำเนิดในทางประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยนั้น เป็นเรื่องนานไกลมาก ไกลจนถึงมีท่านผู้หนึ่งบอกไว้ว่าบรรพบุรุษของไทยเราเคยเป็นเจ้าของประเทศจีนเมื่อ ๖,๐๐๐ ปีมาแล้ว อันนั้นก็เห็นความเห็นที่น่ากลัวมาก เพราะว่า ๖,๐๐๐ ปีนี้ ตัวหนังสือในโลกยังไม่มีชาติไหนคิดขึ้นได้เลย การที่แสดงออกมาเช่นนั้นก็เป็น การแสดงที่น่าหวาดเสียวเพราะว่าท่านก็บอกว่าพอ ๕,๐๐๐ ปีถัดมาเรียกว่าอีก ๑,๐๐๐ ปีถัดมานั้นจีนก็เข้ามา เข้ามาแล้วความยิ่งใหญ่ของไทยแต่เดิมก็ไม่มีสูญหายไปไหนในที่สุดก็แทบจะไม่มีผืนแผ่นดินอยู่ อันนั้นก็เป็นการกล่าวที่รู้สึกว่ามันจริงมาก ยิ่งกว่านั้นท่านยังกล่าวว่าก่อน ๖,๐๐๐ ปีนี้คนไทยมีถิ่นกำเนิดอยู่ทุกที่เขาลือได้ อันที่จริงผมก็ไม่มีความรู้สึกจะมากล่าวให้เป็นที่เสื่อมเสียแก่ท่าน เพราะว่างานชิ้นนี้เป็นงานกันคนว่าแรกของคนไทยเรา เกี่ยวกับถิ่นกำเนิด คือตีพิมพ์ตั้งแต่ ๒๔๗๑ ก็จะมี

* คัดจากบันทึกคำอภิปรายเรื่อง “ถิ่นกำเนิดในประวัติศาสตร์ของชาติไทย” ที่โรงละครแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ เฉพาะส่วนของศาสตราจารย์ ขจร สุธพานิช

เดี๋ยวนี้อายุ ๕๐ ปีแล้ว ผมเองในเวลานี้ก็เรียนอยู่มัธยมหก ยังไม่มี
สติปัญญาที่จะไปอ่านไปพิจารณาอะไรได้ ต่อมาอีกห้าวันจึงได้ซื้อหาหนังสือ
เข้ามา คือท่านผู้ซึ่งผมก็มีความนับถือท่าน ท่านเป็นผู้ใหญ่กว่ามีนามว่า
ขุนวิจิตรมาตรา เดี๋ยวนี้อายุยังมีชีวิตอยู่ แต่อย่างไรก็ดีอายุทฤษฎีของเขาล่ะ!
เราควรจะมาตีกันให้แตกเสียที เพราะว่ากุเขาอัลไต ทะเลสาบแคสเปียน
กว่าจะมาถึงประเทศจีนได้จะต้องผ่านทะเลทรายหรือจะเรียกว่าเป็นทุ่งราบ
อากาศร้อนหนาวผิดกันมาก เมื่อเร็ว ๆ นี้มีชาวอิตาลีคนหนึ่ง* มีความ
ประสงค์จะมาเจริญรอยตามท่านอิตาลีแต่ก่อนชื่อ มาร์โคโปลอนั้นเขา
เดินทางมาอย่างไร ชาวอิตาลีคนนั้นขึ้นเครื่องบินไปลงที่นครหลวงของ
มองโกเลีย แล้วจากนั้นก็ด้วยความอุปการะของรัฐบาลมองโกเลียเขาก็จัด
รถจี๊ป จัดล่ำ จัดคนนำทางให้ใช้รถจี๊ปเดินทาง แก้ออกจากเมืองหลวง
แล้วก็เดินทางมาได้เพียง ๒ คืนก็ได้เข้าไปอยู่ในกระท่อมซึ่งเขาจัดไว้ต้อนรับ
แขก อากาศข้างนอกหนาวมากอากาศข้างในอบอุ่นทนแก่ก็เยี่ยม ๆ
ไปพักหนึ่งรู้สึกว่ายากออกมาระบายทุกข์ ก็ออกมานอกกระท่อม อุณหภูมิ
ในและนอกกระท่อมผิดกัน ๖๐ ดีกรี คือข้างในยังเป็น +๓๐ ภายนอก
มีอุณหภูมิ -๓๐ เข้าใจว่าจะเป็นเซนต์ปีเตอร์สเบิร์กหรือฟาเรนไฮต์ผมยังไม่แน่ใจ
แต่มาข้างนอกแล้วมันตรงกันข้าม คืออากาศเสลดลงไปที่ดินนั้นกลายเป็น
ก้อนน้ำแข็งไปเสียแล้ว เราเพียงนึกเพียงเท่านั้นละครับ ถ้าหากว่าบรรพบุรุษ
พวกเราจุลจุลจุลหลานเดินทาง ทางทุกันดารอย่างนั้นมา ผมไม่ทราบว่าจะ
เหลือสักกี่คน คงทั้งกระตุกไว้ในทะเลทรายโกบีนั้นเป็นอันมาก แต่อย่าง
ไรก็ดีทฤษฎีต่อมาก็มาปรากฏในตำราเรียน วันหนึ่งผมถาม พันเอกพูนพล

* Silvia Micheli, *In Searching of Marco Polo*, London, 1971.

อาสนจินดา ว่าคุณเอาหลักฐานอะไรที่ว่าคนไทยเราเดินทางผ่าทะเลทราย
โกบีเข้ามา แล้วลงมาประเทศสยาม หลักฐานที่ไหน ท่านก็บอกว่าไม่ใช่
ของผมคอกกรับของกรมแผนที่ อันนี้ก็เท่ากับโยนบาปไปให้กรมแผนที่
เมื่อท่านขุนวิจิตรมาตราเป็นผู้เขียนทฤษฎีนี้แล้วกรมแผนที่รับเอาไปแล้วตี
พิมพ์ อันที่จริงมันก็เป็นของทางราชการที่นำเอาของทางราชการออกมา
เป็นตำราเรียนให้นักเรียนใช้ในห้องเรียนนั้นมันก็ไม่ว่าเป็นความผิดของใคร
กัน เพราะฉะนั้นผมก็อยากจะเรียนเสนอให้ท่านทั้งหลายคิดว่า

๑. ๖,๐๐๐ ปีหรือก่อนนั้นก็นานไกล

๒. หลักฐานเหตุผลโดยเฉพาะอากาศเท่านั้น อย่างอื่นไม่ต้องคิด คือ
น้ำนี้เราจะต้องเอามาแน่นอน แล้วก็คนชาวทุ่งเด็กทุ่งผู้ใหญ่อะไรเหล่านี้
ผมว่าเอาเรื่องนี้ไว้ให้คนอื่นอีกหลาย ๆ พันปีต่อมาคิดกันเถอะเรื่องของ
เราเอาแต่เพียงว่ายุคในทฤษฎีที่ท่าน ประธานกรรมการได้เสนอไว้เมื่อตะกี
นี้ครั้นก็ถือว่าท่านผู้หนึ่งคือ เทอเรียนลาคูเปอว์ (Terrien Lacouperie)
ได้เสนอทฤษฎีมาในราว ๘๐ ปีล่วงมาแล้ว ว่าคนไทยรวมทั้งคนอีกหลาย
เผ่ามีถิ่นฐานรกรากอยู่ในประเทศจีน ภาษาไทยและภาษาอื่น ๆ อีก
เป็นอันมากพูดกันใช้กันอยู่ในประเทศจีนก่อนอื่น อันนี้ท่านก็ใช้หลัก
เกณฑ์ในวิชาทางภาษาศาสตร์ หนังสือของท่านซึ่งตีพิมพ์ก็รวม ๘๐-๙๐ ปี
แล้ว ผมก็ขอถามว่าเพราะผมไม่ถนัดในทางวินิจฉัยในทางภาษาศาสตร์
ก็เลยมอบให้ ดร. ประเสริฐ ณ นคร เป็นผู้รับไปพิจารณา

ส่วนของโปรเฟสเซอร์ ชาวเยอรมันที่มีชื่อ วูล์ฟแฟม อีเบอร์ฮาด
นั้นคนนั้นท่านใช้วิชามานุษยวิทยาทางวัฒนธรรมมาเป็นข้อวินิจฉัย แล้ว
ท่านก็แสดงไว้ในหนังสือที่ท่านประธานระบุนามเมื่อกี้ คือ *A History of*

China by Wolfram Eberhard ตีพิมพ์หลังสงคราม คือ ๑๙๔๘ ต่อๆ มา
ก็มีการตีพิมพ์อีกเป็นอันมาก ท่านผู้^๕บอกว่า เผ่าไทยเห็นจะมีถิ่นกำเนิด
อยู่ทางใกล้ๆ ปากน้ำแยงซี แล้วก็ด้วยเหตุผลทางการเมืองในที่สุดก็
อพยพกว่าหลายหมื่นคนมาลงเอยเอาที่^๕ยูนนาน แล้วก็ตั้งบ้านช่องถิ่น
ฐานใหม่^๕อยู่ที่ยูนนานนั้น อันที่จริงแผนที่ของท่านผมนำมาด้วยแต่ว่ามัน
เป็นหนังสือ ไม่สามารถที่จะโปรเจกมาให้คุณเห็นได้ แต่อย่างไรก็ดีสิ่ง
ที่ได้พูดในวันต่อไปก็จะปรากฏเป็นเรื่องราวในทางหนังสือ เพราะฉะนั้น
ก็ขอให้โปรดอดใจรอ

ส่วนทฤษฎีอีกทฤษฎีหนึ่งที่เกิดขึ้นในประเทศไทย^๕ มีผู้เสนอไว้ที่
สยามสมาคม คือ นายแพทย์สมศักดิ์ สุวรรณสมบุรณ์ ในราวสัก ๑๕ ปีที่
แล้ว ท่านผู้^๕ใช้วิชาแพทย์ทาง Blood Group และก็ใช้ตรวจคนป่วยคน
ใช้ที่โรงพยาบาลศิริราช ไม่ทราบที่ท่านตรวจก็ร้อยก็อาทิภัยกันแล้วเสนอ
ว่า เพราะความละม้ายทาง Blood Group ระหว่างคนไทยที่ศิริราช
นี้กับคนไทยในอินโดนีเซีย ท่านก็เสนอเป็นทฤษฎีออกมาว่าคนไทย
มีถิ่นกำเนิดที่หมู่เกาะ แล้วจากหมู่เกาะก็ขึ้นมาในลุ่มน้ำเจ้าพระยา
แล้วก็ถ้าหากว่าท่านเสริมอย่าง^๕นี้ น่าฟังนะครับ ท่านบอกว่ายังถ่วงขึ้นไป
บินเขาบินอะไรไปอยู่ที่ยูนนานนั้น อันนี้รู้สึกแย่น้อย ที่ว่าแยกคือว่า
มันขัดเหตุผลเหลือเกินครับ เหตุผลประการแรกก็คือว่าชาวหรือหมู่เกาะนี้
อุดมสมบูรณ์ เคยมีชื่อเสียงเป็นเบอร์หนึ่ง แล้วก็ลุ่มน้ำอวดีเป็นเบอร์สอง
ที่สมบูรณ์ ส่วนลุ่มน้ำเจ้าพระยานั้นเขาเรียงไว้เบอร์สาม ที่นี้จะทิ้งเบอร์หนึ่ง
มาเอาเบอร์สามแล้วยังไม่พอยังบินขึ้นไปอีก บินเขาขึ้นไปๆ ยากลำบาก
แทบตายเพื่อจะไปอยู่อ้ายที่ยากจนกว่ากันแล้วทวนหน้าขึ้นไปด้วย อัน^๕ผม

รู้สึกว่ ไม่ใช่ถูกคุมขังในการแพทย์นะครับ รู้สึกว่ามันขาดเหตุผลเหลือ
เกิน เพราะฉะนั้นก็อาจจะมืทฤษฎีใหม่อีกบ้างในวันนี้

ผมไม่มีหน้าที่เป็นผู้ตั้งทฤษฎี แต่ใช้วิธีสืบค้นถอยหลังคือจากวันนี้ไป
เมื่อวาน ไปวานขึ้น ไปปีที่แล้ว ไปร้อยปีที่แล้ว แล้วก็จากวิชันคือจากยุค
รัตนโกสินทร์ถอยไปจากอยุธยาถอยไปสุโขทัย พอไปถึงสุโขทัยก็ติดอยู่พัก
หนึ่ง ราชวงศ์พระร่วงมาจากไหนคิดไม่ออกแล้วต่อมาก็เลยยึดเอาว่าราช
วงศ์พระร่วงนี้ท่านเป็นราชวงศ์มาจากไทยใหญ่ ไม่ใช่ราชวงศ์ในท้องที่
ในที่สุดก็ไปถึงขุนลู่ ขุนไล ขุนลู่ ขุนไล ท่านก็ตั้งราชอาณาจักรไทยใหญ่
ขึ้น เมืองแม่ของท่านคือเมืองแถน หรือในตำราฝรั่งเรียกว่าเทียน (Tien
Kingdom) แถนเทียนนี้เราพอจะรู้จากตำนานจีนนะครับว่าต้งเป็นราชอาณาจักร
จักรชั้นในราวสัก พ.ศ. ๒๐๐ เหตุผลที่ต้งเขาก็บอกไว้ เขาบอกไว้ใน
คราวเกิดรบพุ่งกันระหว่าง ๖-๗ ก๊กในจีน ก๊กที่ชนะในที่สุดคือ ก๊กจิ้น
จิ้นอยู่ทางเหนือเฉสวนขึ้นไปตรงกับเมืองลงของขุนวิจิตรมาตรา ถ้าจิ้น
ต้งอยู่ทันทันก็หมายความว่ากลืนธานีลงไปเสียแล้ว จากนั้นจิ้นก็รบรุกไป
ในแคว้นต่าง ๆ ในที่สุดก็ปราบศัตรูสำคัญของจิ้นได้คือ ฉ้อ ฉ้อ นี่เรารู้จัก
กันในชื่อ ฉ้อป้อฮังแต่ก่อนนี้เด็ก ๆ ผมก็เคยได้ดูว่ ฉ้อป้อฮังนั้นมัน
หน้าคำ ในที่สุดจิ้นซึ่งองเต้รวบรวมอาณาเขตต่าง ๆ ของจิ้นได้ไว้เป็นอัน
หนึ่งอันเดียว ต้งเป็นมหาอาณาจักรชั้นนี้ ในเวลานั้น ปาและลุงกงโดน
กลืนไปแล้ว ปานั้นโดนกลืนไปก่อนที่จิ้นซึ่งองเต้จะได้เป็นฮ่องเต้เพราะ
ฉะนั้นก็มีฉ้อ ซึ่งยิ่งใหญ่กว่าตรงกลาง ฉ้อนี้ทำการรบพุ่งขับเคี่ยวกันนาน
ทีเดียว แม้ทัพคนหนึ่งของฉ้อ เจ้านายสั่งให้มาปราบปรามทางยูนนาน
ปราบเสร็จจะกลับก็กลับไม่ได้เพราะมีทัพของจิ้นมาขวาง ท่านเลยคิด

ว่ากลับไม่ได้ก็ไม่กลับเลยมาอยู่ที่ยูนนาน ราชรัฐจึงเลือกให้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ท่านจึงเป็นผู้สถาปนาราชอาณาจักรเทียนหรือแถนซัน เพราะฉะนั้นต้นตอของเทียนหรือแถนเรารู้อยู่ แต่ทีนี้ต่อจากนั้น ต่อจากเทียนหรือแถนนี้ถอยหลังขึ้นไป ใจผมเห็นอยู่สองทางคล้าย ๆ กับว่ารักสองสาวแล้วก็ไม่กล้าตัดสินใจแน่ว่าจะเป็นสาวทางทิศตะวันออกคือ ตาม Theory อีเบอร์ฮาดหรือว่าสาวทางทิศเหนือเสฉวนซึ่งเป็น Theory ของ ลาคูเปอรีเพราะฉะนั้น ในตอนนี้ก็อยากจะเอาเรื่องราวการเดินทางของ หมอคอคต์มาเล่าให้ท่านฟังอย่างหยาบเท่าที่เวลาจะมี

หมอคอคต์ค้นแกเดินทางครั้งสำคัญในปีสุดท้ายของรัชกาลที่ ๕ คือในปี ๒๔๕๓ จากเชียงรายได้เดินทางไป แล้วก็มีลาเป็นพาหนะสำหรับต่างของ มีคนไทยติดตามไปคนเดียว ในหนังสือแกบอกว่าชื่ออ้ายฟู อ้ายของแกหมายความว่าพี่นะครับ ตามธรรมเนียมลานนาเขา แกใช้เดินทางจากเชียงรายได้ไปเชียงตุงไปเชียงรุ่ง ชื่อต่าง ๆ เหล่านี้ที่เราพอฟังคุ้นหู แต่ว่าพอไปถึงเมืองที่สี่ แกเรียกว่าเมืองริน เมืองหม่ง เมืองออบ แล้วก็จนไปถึงชื่อซึกเป็นคนจีนแล้วครับ ชื่อว่าเมืองตุงกวน ในแผนที่ของจีนเขาเรียกเมืองตุงกวน แกก็สืบจากชาวบ้านว่า ชื่อที่ไทยเรียกก็คือเมืองสูง อ้ายตุงกวนนั่นเจ๊กเรียก ต่อไปก็ยวนเซียง ยวนเซียงนี่คนไทยที่นั่นเรียกว่า เมืองจุง มีหมู่บ้านไทยสัก ๓๖ หมู่บ้านในลุ่มน้ำ Black and Red River ลุ่มน้ำทั้งสองไปออกที่ลุ่มน้ำตังเกี๋ยนะครับ ออกอ่าวตังเกี๋ย แล้วก็ไปถึงเมืองกวงนาน ที่เมืองกวงนานมีราชรัฐเป็นไทยอยู่ ๓ ใน ๕ ของพลเมือง ในที่นี้มีประเพณีให้ขอเสียขอเมืองปีละครั้ง จากนั้นก็เข้าไปในเมืองคุหลวง นี่แกก็พยายามจะเรียกเป็นไทยอยู่เสมอ จนในที่สุดเดินทางด้วยเท้า ๕ เดือนจึงลงเรือ เรือที่ลงก็เป็นเรือพายเล็ก ๆ

เพราะแกอยากจะพบปะผู้คนแล้วก็จดถ้อยคำที่ใช้ใน vocabularies ที่แก
จดแล้วเอามาตีพิมพ์ให้เราทราบนี้มีอยู่ ๒๕๐ คำ ที่ไหนออกเสียงอย่างไร
แกจดไว้ พยายามจดอย่างระมัดระวังมาก แล้วก็ในที่สุดก็ไปออกที่เมือง
จีนเรียกว่า “ไต้หนาน” คนไทยที่นั่นเรียกว่า “ปากสัก” คล้าย ๆ แม่น้ำ
ปากสักของเรานี้ ปากสัก คราวนั้นพอถึงนั้นแล้วต้องลงเรือใหญ่หน่อย แต่
ก็ยังเป็นเรือแจว ไปถึงเมืองนานมิง เมืองนานมิงนี้ใช้ภาษาไทยพูดกับ
เจ้าหน้าที่เขา แต่ต้องแสดงท่าประกอบแสดงอะไรต่าง ๆ จากนานมิงนี้
จึงขึ้นเรือไฟเป็นครั้งแรกที่หลังแอกเดินเท้า ๕ เดือน แล้วก็ลงเรือเล็ก
ประมาณสัก ๑๕ วัน ก็มาลงเรือไฟที่ภูเขา ที่ภูเขาเป็นแคว้นกวางสี
แล้ว แกบอกว่าที่ภูเขาคนไทยที่นั่นเรียกตัวเองว่าซ้องหรือจ้อง คำมาถึง
ตอนนั้นทำให้ผมนึกขึ้นได้ถึงพวกซ้องหรือจ้องในกวางสีที่มหาวิทยาลัยฮัง-
กง ในปี ๑๙๖๓ มีคนจ้องหรือซ้องคนหนึ่งมีปริญญาดุษฎี เอ็ม เอ เป็น
มิชชันนารี เป็นผู้อ่าน Paper ว่า ที่บ้านแม่ คือแม่เป็นซ้อง ของเขาที่
กวางสีนั้นซึ่งยังมีอยู่ในราว ๑๐ ล้าน พวกกันในบ้าน “กินข้าว” “กูเม-
ได้” แล้วก็อ้างคำไทยมาอีกหลายคำในที่ประชุม ซึ่งก็เป็นที่ทำให้ผมรู้
สึกว่าคนไทยถึง ๑๐ ล้านในปี ๑๙๖๓ บัดนี้จะลดจำนวนหรือเพิ่มก็เป็น
ที่สงสัยคิดว่าอยากจะไปเมืองจีนสักครั้ง มันก็มีเหตุขัดอยู่เสมอ เพราะ
ฉะนั้นในเรื่องของหมอคอดัค เมื่อมาลงเรือไฟนี้แล้วในไม่ช้าเขาก็ไปถึง
แคนตอน (Canton) ภรรยาหม่อมของแกกับลูกสาวของแกมารอรับ แก
จดไว้ว่าเราเดินทางทั้งหมดครั้งนั้นรวม ๖ เดือน แกกับภรรยาและบุตร
ก็ลงเรือกลับสหรัฐ ฯ เป็นการพักผ่อน ส่วนอายุผู้คนไทยแกก็ส่งกลับกรุง-
เทพ ฯ แล้วก็ขึ้นไปเขียนรายดังเดิม หมอคอดัคได้เขียนหนังสือจากการ
เดินทางขึ้นในปีฝรั่ง ๑๘๑๐ หนังสือนี้มาตีพิมพ์เป็นเรื่อง *The Thai Race*:

Elder Brother of the Chinese ในปี ๑๙๒๓ เตียน^๕วันก็รู้สึกว่าจะหายาก
อยู่น้อย แต่อย่างไรก็ดีผมเองอ่านมา ๔-๕ ครั้ง แล้วก็มี^๕ความเชื่อว่า
อัน^๕นี้ต่อมาโปรเฟสเซอร์อีเบอร์^๕หาด มา^๕ตงเป็นทฤษฎี เพราะฉะนั้น^๕
หมอดอคัด^๕โดยเฉพาะ vocabularies ๒๕๐ คำของท่าน^๕นี้^๕ก็เป็นการ
สนับสนุนทฤษฎีของ วูล์ฟ^๕แรม อีเบอร์^๕หาด อย่างดี อัน^๕นี้^๕ก็^๕เป็น
ทฤษฎี^๕หนึ่งซึ่งในที่สุดก็^๕เป็นที่^๕น่าเชื่อว่าคนทางตะวันออก^๕แถวปากน้ำ
แยงซี^๕นี้ มีส่วนสำคัญได้^๕เป็นบรรพบุรุษของเรา แต่^๕ว่าจะมี^๕แต่เพียง
พวกเดียว^๕นี้เองหรือ อัน^๕นี้ผมก็จะ^๕ขอ^๕พักไว้^๕จะเอา^๕ไว้พูดใน ๕ นาที^๕สุดท้าย
ว่ายังมีอีกพวกหนึ่ง^๕แล้ว^๕ก็เหตุผล^๕ของผมจะ^๕ให้^๕ไว้^๕ด้วย สวัสดิ์^๕ครับ

.....

.....

ศาสตราจารย์ ขจร สุปานิช : ขอขอบคุณครับ ผมได้เตรียมแผน
ที่หยาบ ๆ ไว้ ๑ อัน ไม่ทราบ^๕ว่าท่านจะพอ^๕ฉายได้^๕ไหม ก่อนที่จะฉาย
นะครับ ผมขอพูด^๕ต่อเมื่อ^๕ตะ^๕กะ^๕นะ^๕ครับ^๕ที่ว่าทฤษฎี^๕ของวูล์ฟ^๕แรม อีเบอร์^๕
หาด^๕เสริม^๕ด้วย^๕หลักฐาน^๕ของหมอดอคัด^๕นี้ เป็นการ^๕ที่ว่า^๕เผ่า^๕ไทย^๕เผ่า^๕หนึ่ง
อพยพ^๕จากปากน้ำแยงซี^๕ผ่าน^๕มณฑล^๕ต่าง ๆ ไปทาง^๕ภาค^๕เหนือ^๕แล้ว^๕ไป^๕ตั้ง^๕หลัก^๕
แหล่ง^๕ที่ยูนนาน^๕ใน^๕ขณะ^๕ที่^๕ผ่าน^๕นี้^๕บาง^๕พวก^๕ก็^๕คง^๕จะ^๕ตั้ง^๕รกราก^๕อยู่ มี^๕ของ^๕สิ่ง^๕หนึ่ง
ซึ่ง^๕จะ^๕พบ^๕และ^๕ก็^๕เป็น^๕ชาว^๕เกรียว^๕กราว^๕กัน^๕สัก ๔-๕ ปี^๕มานี้ ก็^๕คือ^๕ว่า^๕ที่^๕เมือง
Changsha แคว้น^๕ยูนนาน เป็น^๕บ้าน^๕เกิด^๕ของ^๕ท่าน^๕ประธานาธิบดี^๕เหมา^๕ เขา
ได้^๕พบ^๕ศพ ๒ ศพ เป็น^๕ศพ^๕ที่^๕เกรียว^๕กราว^๕มาก คือ^๕เป็น^๕ศพ^๕ที่^๕ตั้ง ๒,๐๐๐ ปี^๕
แล้ว ร่าง^๕กาย^๕อยู่^๕อย่าง^๕เก่า^๕เอา^๕อะไร^๕ก็^๕ด^๕เข้าไป^๕ก็^๕ไม่^๕เป็น^๕ไร แล้ว^๕ก็^๕เครื่อง
แต่ง^๕กาย^๕นี้^๕วิจิตร^๕พิสดาร^๕มาก รัฐบาล^๕ของ^๕เขา^๕ให้^๕ชื่อ^๕ศพ^๕นี้^๕ว่า “The Duke of

Tai and his Consort” อ้ายเรื่องต่าง ๆ นั้นแล้วแต่จะตีความหมายกันนะ
ครับ แต่ที่ผมนำมาเสนอนี้ก็เพราะว่าในช่วง ๆ ศพปรากฏสิ่งของอยู่
สองอย่าง คือเครื่องใช้ประจำวันเป็นเครื่องเงิน เครื่องเงินที่คล้ายๆ
กับเชียงใหม่เราแล้วก็เป็นจำนวนน้อย แล้วอีกสิ่งหนึ่งก็เป็นเครื่อง
ดนตรีชนิดหนึ่งที่ตรงกับของเราที่เรียกว่าแคน แคนของเราก็มีแปดคู่
หรืออย่างไร แต่ว่าที่ข้างศพนั้นมีถึงสิบคู่ คือขนาดใหญ่่มาก เครื่อง
เงินก็ดี แคนก็ดี ก็เป็นของที่พวกเรายังใช้กันอยู่ แต่นั่นเมื่อ ๒,๐๐๐
ปีมาแล้ว ถ้าจะเป็นเจ้าราชฐานกับพระชายาท่าน เมื่อจะสิ้นพระชนม์ไป
ก็จัดแจงทำศพไว้อย่างดี จน ๒,๐๐๐ ปี ผ่านมาแล้วก็ยังไม่น่า อันนี้
ผมก็เป็นแต่เพียงคิดว่า เป็นข้อสนับสนุนอีกข้อหนึ่งในทฤษฎีว่าไทย
เผ่าหนึ่งอพยพไปจากปากน้ำแยงซีแล้วก็ไปตั้งรกรากอยู่ที่ยูนนาน

(แสดงภาพ) แผนที่อันนี้ผมมองเห็นได้บ้างนะครับ ที่ผมบอกว่า
ท่านขุนวิจิตรมาตราว่าคนไทยเข้าไปอยู่ในประเทศจีนเป็นเจ้าของนั้นก็
อาจจะเป็นบ้างเป็นบางส่วนเท่านั้น ส่วนที่ทางฝ่ายอื่น ๆ เขารับรองก็คือ
ส่วนนี้ครับ สองอันนี้ถูก อันนี้ (อาณาจักร) ปา แต่ (อาณาจักร) ลุง
นั้น เขาบอกว่าอยู่เหนือขึ้นไป เหนือขึ้นไปเป็นของจีนเสียแล้ว เพราะ
ฉะนั้นผมเข้าใจว่าสูญหายไปแล้วเหลือแต่ปา แต่ทั้งลุง ปา ฉ้อ วู จิน
ไม่ยอมรับว่าเป็นจีน ในที่สุดจีนก็ผนวกได้หมด เพราะฉะนั้นอันที่ผม
รู้สึกว่ายากที่จะสนับสนุนท่านขุนวิจิตรมาตรา แต่ว่าทำได้ลำบาก
โปรเฟสเซอร์ อีเบอร์ฮาด ท่านเขียนไว้ว่า พวกจีนอยู่ตามนี้ แล้ว
พวกญวนอยู่ที่ตักเกียเพราะฉะนั้นเราจึงมีบ้านใหม่เป็นบ้านที่ตั้งรกราก
แล้วก็พัฒนามาเป็นเวลา ๑,๐๐๐ กว่าปีที่แคว้นใหม่นี้ คือที่เมืองเถียน
หรือที่เรียกว่าเทียน เป็นบ่อเกิดให้มีลูกหลานแตกแยกออกไป คือมีพวก

ไทยใหญ่ แล้วก็มีพวกไทยน้อย แล้วก็ทั้งไทยใหญ่ไทยน้อยก็แตกลูกหลานอีก ผมได้เสนอเป็นทฤษฎีไว้ว่า ราชวงศ์พระร่วงนี้ไม่ใช่ราชวงศ์ท้องถิ่นแต่ว่าเป็นราชวงศ์ที่มาจากไทยใหญ่แล้วมาในกรณีพิเศษด้วย ไม่ได้เที่ยวมาอย่างธรรมดา คือมากับกองทัพเมื่อมาปราบปรามบ้านเมืองได้แล้วตั้งรกรากแล้วก็จนเกิดราชวงศ์พระร่วงขึ้น ส่วนทางเมืองเชียงแสนนั้น ต้นกำเนิดศักราชนั้นยังเป็นที่ถกเถียงสงสัยกันนักกว่าปีศักราชปี ๑๗ ปีถัดจากนั้นมันตรงกับอะไรก็ต้องถกเถียงกันไปอีกนาน แต่อย่างไรก็ดีวงศ์ตนเองก็มาจากทางบ้านเก่าเมืองเดิมที่เมืองแกนนี้ เพราะฉะนั้นเมื่อถอยหลังไปจนถึงเถียนแล้ว จากเถียนด้านหนึ่งก็ไปทางปากน้ำแยงซี ด้านหนึ่งขึ้นเหนือเสฉวนไปที่ปายอย่างที่ว่าเมื่อตะกี้นี้ เพราะฉะนั้นต่อไปจากนั้นก็เมื่อหมดแรงแล้ว ก่อนที่จะมีตัวหนังสือแต่อย่างไรก็ดีเมื่อในราวศตวรรษที่ ๒ ของฝรั่งประมาณปีหยาบ ๆ สัก ค.ศ. ๑๕๐ นี้ สามราชอาณาจักรใกล้เคียงกันมีเหี้ยนด้วย แล้วก็มีชาน (Shan) ส่งทูตไปจีนเป็นครั้งแรกอันนี้ทางราชวงศ์หยันเขาได้จดเอาไว้ อันนี้เป็นที่แปลกมากเพราะว่า เมื่อชานส่งทูตไปจีนนั้น ฟูนัน เจนละ หรือว่าจำปายังไม่ได้โผล่ขึ้น ยังอีกสัก ๒๐๐ ปี ฟูนันจึงได้โผล่ขึ้นมา เพราะฉะนั้นถ้าชานส่งทูตไปจีนในศตวรรษที่ ๒ สุขุขัยส่งทูตไปในศตวรรษที่ ๑๓ นี้ก็ผิดกันประมาณ ๑,๐๐๐ ปี หรือประมาณ ๑,๑๐๐ ปี ระยะเวลา ๑,๑๐๐ นี้เป็นระยะที่ยังไม่มีใครศึกษายังทั้งเป็นช่องว่างเอาไว้ แต่ผมเข้าใจว่าพวกคุณนักศึกษารุ่นใหม่ก็คงจะรับงานดำเนินต่อไป ผมขอจบเพียงเท่านี้ครับ ๐

คัดจาก วารสารศิลปากร, ปีที่ ๒๑, เล่ม ๔ (พฤศจิกายน ๒๕๒๐)

คูบไลกับน่านเจ้า

เจ้าคูบไล (Kubilai) หรือต่อมาคือ จักรพรรดิหงวนสีโจ้ว ต้นราชวงศ์ Yuan หรือหงวนของประเทศจีนมีเรื่องราวเกี่ยวกับการตีราชอาณาจักรน่านเจ้า ใน ค.ศ. ๑๒๕๓ เมื่อพระองค์ท่านยังทรงเป็น อนุชาของ Ka Khan มังกุ แห่งราชธานี Karakorum ครั้นเมื่อเจ้าคูบไลได้เป็น ข่านผู้ยิ่งใหญ่สืบต่อจากพระเชษฐา แต่ ค.ศ. ๑๒๖๐ พระองค์ก็โหมปลานุภาพทุกประการในการโจมตีราชอาณาจักรซ่งใต้ (Southern Sung) ซึ่งมีราชธานีอยู่ที่เมือง Hang-chow เป็นการสงครามหลายด้านยืดเยื้อยาวนานถึง ๑๓ ปี จึงได้ครอบครองผืนแผ่นดินจีนทั้งหมด แล้วจึงจัดส่งคณะทูตมายังกรุงสุโขทัย

การจัดส่งคณะทูตชุดแรกมากรุงสุโขทัย พระเจนจันทรักษ์ระบุว่า เป็นปีที่ ๑๔ ในรัชกาล ตรงกับจุลศักราช ๖๔๔ หรือ ค.ศ. ๑๒๘๒ แต่ Howorth* ระบุว่า เจ้าคูบไลได้รับเลือกเป็น Ka Khan หรือข่านผู้ยิ่งใหญ่ แต่ ค.ศ. ๑๒๖๐ ขณะนั้นทรงพระชนมายุได้ ๔๔ พรรษา ปีปราบดาภิเษกที่กรุงปักกิ่งเป็นพระเจ้าหงวนสีโจ้วฮ่องเต้ กระทำขึ้นใน ค.ศ.

* Henry H. Howorth, *History of the Mongols*, 5 Volumes, ตีพิมพ์ครั้งแรกที่กรุงลอนดอน, ๑๘๗๖ ตีพิมพ์ใหม่กรุงไทเป ได้หวั่น ค.ศ. ๑๙๑๐ (ภาษาชุดละ ๔๐ ปอนด์สเตอร์ลิง)

๑๒๖๓ ถ้านับจากปี ๑๙ ปี ก็ตรงกับ ค.ศ. ๑๒๘๒ ปีที่ ๑๙ ในรัชกาล
ของพระองค์นับแต่ปีปราบดาภิเษกเป็นต้นมา ตามที่พระเจนจันอักษร
ระบุไว้ (ในประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๕) จึงสมจริงในแง่จีนแต่ Howorth
ก็กล่าวไว้ถูกต้องเช่นกันในแง่ประวัติศาสตร์มองโกลว่าเป็นปีที่ ๒๒

ข้าพเจ้ามีเจตนาที่จะแนะนำหนังสือประวัติศาสตร์มองโกลของ Ho-
worth ให้ท่านทั้งหลายทราบเพราะหนังสือไทยในเรื่องราวของมองโกลมี
กล่าวไว้เพียง ๒ พระนาม เท่านั้น คือหวงหงี่จ้าวฮ่องเต้ และหวงหงี่
จ้าวฮ่องเต้ องค์รัชทายาท ผู้ซึ่งเป็นหลานปู่ของเจ้ากุบไล และทรงพระ
นามในภาษามองโกลว่า Timur Khan ข้าพเจ้าอยากเห็นหนังสือชุดของ
Howorth มีอยู่ประจำห้องสมุดของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย
ใครสนใจจะได้แสวงหาความรู้ได้โดยสะดวก เพราะราชวงศ์มองโกลมีความ
สัมพันธ์ในการยุทธและการปกครอง นับแต่ประเทศซังการีและรัสเซียใน
ยุโรป ตลอดจนทุกประเทศทั่วไต้ในทวีปเอเชีย ได้เป็นสื่อแห่งอารยธรรม
ของชาติที่เจริญแต่ด้อยในการยุทธเช่น ชาติอาหรับ ชาติอิหร่านและ
ชาติจีนไปเผยแพร่ทั่วโลกที่รู้จักกันในเวลานั้น (การจะสั่งซื้อที่เกาะไต้หวัน
บริษัทพิมพ์จำหน่ายชื่อ “Cheng wen” P.O. Box ๒๒๖๐๕, Taipei)
เป็นประวัติของเผ่ามองโกลพันปี นับแต่ศตวรรษที่ ๙-๑๙

แต่สำหรับชนชาติไทย มองโกลมีเรื่องราวกับนานเจ้าครั้งหนึ่ง แล้วก็
มีสัมพันธ์ภาพทางการทูตกับกรุงสุโขทัย เป็นเรื่องราวและสัมพันธ์ภาพที่
พวกเรายังเข้าใจไขว่เขวอยู่บ้าง ข้าพเจ้าจึงขอถือโอกาสนี้ ส่งบทความ
มากำหนดวารสาร “จันทร์เกษม” ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
ตามที่ท่านบรรณาธิการ (คุณสมบัติ พลายน้อย) ติดต่อมา

การที่พระเจ้าหงวนสีโจ้ว ส่งทูตมากรุงสุโขทัยใน ค.ศ. ๑๒๘๒ นั้น ๕
คณะทูตมาไม่ถึงกรุงสุโขทัย ไปถูกกักตัวไว้ที่ประเทศ จัมปา (ในฉนวน
กลาง) และในที่สุดคณะทูตถูกประหารหมดคนจึงเป็นเหตุให้จักรพรรดิ
หงวนสีโจ้ว ส่งกองทัพเข้ามาทำโทษปราบปรามชนเผ่าจาม และเลียบ
พุ่งกับฉนวนตังเกี๋ยด้วย เป็นสงครามที่พวกมงโกลตีได้เมืองชานอย แต่
ในที่สุดแม่ทัพมงโกลชื่อ So-tu ตายในที่รบ และพระราชบุตรของเจ้า
กุบิลิ ทรงพระนามเจ้า To-gan ทนความอบอ้าวของอากาศไม่ไหว จึง
ทรงลอยทัพไปประจำอยู่ในแคว้นยูนนาน ตามเดิม

ในขณะที่จักรพรรดิ กุบิลิ ส่งคณะทูตมากรุงสุโขทัยใน ค.ศ.
๑๒๘๒ นั้น พระองค์ก็จัดส่งทูตอีกหลายคณะไปแคว้นประเทศต่าง ๆ
ทางเอเชียอาคเนย์ และอินเดียใต้จนถึง Malabar มี ๑๐ คณะทูตจาก
ประเทศเหล่านั้นไปเฝ้าพระเจ้าหงวนสีโจ้วยังกรุงปักกิ่ง ใน ๑๐ คณะทูต
ดังกล่าว มีอยู่หนึ่งคณะในชื่อประเทศว่า Lo-hoh ซึ่ง Howorth เข้าใจ
ว่าเป็นนครศรีธรรมราช (๑) แต่พระราชพงศาวดารภาคที่ ๕ ของเราระบุ
ว่า “แผ่นดินหงวน ปีที่ ๒๖ (ค.ศ. ๑๒๘๙) หลอฮกก็ให้ราชทูตนำ
เครื่องบรรณาการมาถวาย” Lo-hoh ก็คือ หลอฮก คือกรุงลพบุรีนั่นเอง
ไม่ใช่ นครศรีธรรมราชดังที่ Howorth เข้าใจ

ตลอดเวลานับแต่—ค.ศ. ๑๒๘๒ ซึ่งเป็นปีเริ่มแรกที่พระเจ้าหงวนสี ๕
โจ้วฮ่องเต้ได้ส่งคณะทูตมากรุงสุโขทัย แต่มาไม่ถึงนั้น จนถึง ค.ศ. ๑๒๙๓
ปีรองสุดท้ายในรัชกาลของพระองค์ ราชทูตของพระองค์จึงได้มาถึงกรุง
สุโขทัยโดยสวัสดิภาพ คณะทูตชุดนี้จะประกอบด้วยใคร บ้าง จำนวนเท่า

(๑) Howorth เล่ม ๑ ในชุด หน้า ๒๔๘

โต ประชุมพงศาวดาร ภาค ๕ ไม่ได้บอกไว้ บอกแต่ว่า “แผ่นดินจิ
หงวนปีที่ ๓๐ (ตรงกับ ค.ศ. ๑๒๙๓) พระเจ้าหงวนสีโจวฮ่องเต้รับสั่งให้
ราชทูตไปทำพระราชไมตรีด้วยพระเจ้าเสียมก๊ก” และมีเชิงอรรถเพิ่มเติม
ว่า ‘ที่จีนเรียกพระนามเสียมก๊กอ้างว่า กังมกตัง จะมาแต่อะไรยังคิดไม่
เห็น แต่ศักราชนั้นตรงกับแผ่นดินพระเจ้ารามคำแหง’

นี่เป็นคำแปลของพระเจงจินอักษรกับเชิงอรรถของท่านผู้เป็นหลัก
เป็นประธานในหอพระสมุดวชิรญาณ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ครั้งแรกในการ
ตีพิมพ์ประชุมพงศาวดารภาคนี้ ปีที่สมเด็จพระยาตำราฐานภาพ
“ออกจากกระทรวงมหาดไทย” คือ พ.ศ. ๒๔๖๑ แต่พระองค์ท่านคง
รับพระภาระในหอพระสมุดวชิรญาณก่อนหน้านั้นแล้ว เชิงอรรถที่นำมา
เสนอก็คงเป็นเชิงอรรถของพระองค์ท่านทรงไว้แน่นอน

แต่เมื่อราว พ.ศ. ๒๕๐๐ หรือใกล้เคียง เราพบจารึกที่จังหวัดนคร
สวรรค์ มีคำกมรเตง นำหน้าพระนามพระมหาक्षัตริย์ ๒ พระองค์ คือ
พระเจ้าศรีธรรมโศกราช องค์ที่ล่วงลับกับองค์ปัจจุบันในเวลานั้นตรงกับ
พ.ศ. ๑๗๐๙ ศัพัท กมรเตง หรือ กังมกตัง ดูจะเป็นศัพท์เดียวกัน ผิด
ไปบ้างตามเสียงของคนขอมและคนจีน พอเทียบกับคำ His Majesty

Yissugei (ราชบิดาของ Jingis)

Jingis (พระเจ้าปู่ของ Kubilai)

Ogotai (พระเจ้าลุงของ Kubilai)

Tului (ราชบิดาของ Kubilai)

Ku-vuk (ลูกพี่ลูกน้องของ Kubilai)

Mangu (เชษฐาของ Kubilai)

หอพระเทพบิดรหรือ หอไ้ไ้บ่ยว นี้ กุบิล ทรงโปรดให้สร้างขึ้น
ใน ค.ศ. ๑๒๖๓ ปีที่พระองค์ปราบดาภิเษกเป็นจักรพรรดิจีน พระนาม
บรรพบุรุษในภาษาอังกฤษได้กระมัง เพราะฉะนั้น ที่พระเจนจันอักษร
แปลว่า พระเจ้าก็ตรงดี พระเจ้าเสียมก๊กก็คือ พระเจ้ากรุงสุโขทัย
ศักราชก็ตรงกับรัชกาลพ่อขุนรามคำแหง

ครั้นปีรุ่งขึ้น ใน ค.ศ. ๑๒๙๔ กุบิล หงวนสีโจ้ว สิ้นพระชนม์
Howorth บอกไว้ว่า “เป็นปีที่ ๓๕ ในรัชกาล และทรงพระชนม์ ๘๐
พรรษา ในหอไ้ไ้บ่ยว (หรือหอพระเทพบิดร) จารึกพระนามไว้ว่า
Chi tsu (๑) พระนามนี้ พระเจนจันอักษรให้เสียงภาษาไทยว่าสีโจ้วก็
เข้าทำดี แต่ปีที่ ๓๕ ในรัชกาลหมายถึงรัชกาลของเผ่าม่งโกล ถ้านับ
รัชกาลปกครองประเทศจีนก็เป็นปีที่ ๓๒ เท่านั้น

เมื่อกล่าวถึง หอพระเทพบิดร ของราชวงศ์หงวนซึ่ง Howorth ใช้
คำว่า Tai miao (๒) แต่พวกเราคุ้นกับคำ ไ้ไ้บ่ยว พระนามของ
บรรพบุรุษของพระเจ้ากุบิล หงวนสีโจ้ว มีปรากฏอยู่ก่อนรัชกาลของ
พระองค์ ๖ พระนาม คือเริ่มด้วย

มีจารึกพระนามว่า	Lici—tsu—	เลียงโจ้ว
„	Tai—tsu—	ไทโจ้ว
„	Tai—tsong	ไทจง
„	Juei—tsong	อฺยจง
„	Ting—tsong	ตึงจง
„	Hien—tsong	เหียนจง

(๑) Howorth ชุดเดียวกัน เล่ม ๑ หน้า ๒๕๑

(๒) „ เล่ม ๑ หน้า ๒๒๓

หรือพระเทพบิดรจึงปรากฏในหนังสือ^๕ รวมทั้งผู้ที่ไม่เคยเป็น Ka Khan อยู่
๒ ท่านคือ Yissugei และ Tului

ใน ค.ศ. ๑๒๖๔ พระองค์โปรดให้นักปราชญ์ราชบัณฑิต คิดตัว
อักษรมองโกลขึ้นใช้เป็นตัวหนังสือประจำชาติ เพราะแต่ก่อน ๆ พวกมอง-
โกลใช้ตัวอักษรของเผ่า Uighur* ซึ่งเขียนในภาษามองโกล เพราะจะ-
นั้น พระราชสาส์นที่มีไปถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ ๙ แห่งฝรั่งเศส และสันต-
ปาปาแห่งกรุงโรม ก็ใช้ตัวอักษร Uighurs, Howorth เล่าว่า ยังเก็บ
ต้นฉบับราชสาส์นนี้นี้ไว้ ที่หอสมุดวาติกันที่กรุงโรม

ราชทูตของกุบไลหงวนเสด็จมาถึงกรุงสุโขทัยใน ค.ศ. ๑๒๙๓
ตามคำแปลของพระเจนจันทรอักษรที่ได้คัดมาไว้ให้แล้ว มีผู้คัดค้านหลาย
คนว่า แปลไม่ถูก คนสุโขทัยคือ ศาสตราจารย์ E. Thadeus Flood ใน
บทความลงในวารสารสยามสมาคม คำสำคัญที่ Flood คัดค้านคือคำ
Chao-yu ซึ่งพระเจนจันทรอักษรแปลว่า “ทำพระราชไมตรี” Flood คำนี-
ว่าคำ ๆ นี้หมายความว่า คำสั่ง คำบัญชา ไม่ใช่ “ทำพระราชไมตรี”
หรืออีกนัยหนึ่ง กุบไลมิได้ทรงสนพระทัยในทางพระราชไมตรีแต่มีพระ
บรมราชโองการมาให้พระเจ้ากรุงสุโขทัยไปเฝ้า ณ กรุงปักกิ่ง กรมศิลป-
ากรจึงให้เจ้าหน้าที่ภาษาจีนตรวจสอบใหม่ ปรากฏว่าพระเจนจันทรอักษร
แปลคลาดเคลื่อน จึงให้แปลใหม่ มีข้อความว่า “มีรับสั่งให้เสียมออง-
มกตังมาเฝ้า หากมีเหตุขัดข้องจะมาก็ได้ ให้ส่งโอรส ธิดาและขุนนางผู้

* เผ่ามองโกลอาศัยอยู่ Karakorum มาก่อน แล้วถูกเผ่าอื่นแย่งชิงเอาไป เมื่อเผ่า
มองโกลนี้เข้ามาจึงให้ความอภิบาลแก่เผ่านี้ และเรียนรู้ภาษาหนังสือจากเผ่าซึ่งใช้ตัว
อักษรมีตระกูลอักษรจากพวก Nestorian อีกต่อหนึ่ง

ใหญ่ไปเป็นทวีปเช่นกัน” นี่เป็นเสียงกร้าวของผู้วางอำนาจ ไม่มีทางจะให้ตีความหมายว่าผู้ออกคำสั่งใครคบหาผูกมิตรไมตรีแต่อย่างใด

เราไม่ทราบวาทะทางกรุงสุโขทัยจะคิดอ่านเป็นประการใด เพราะในปีใกล้เคียงกับ ค.ศ. ๑๒๕๔ พ่อขุนรามคำแหง จัดส่งทัพไปโจมตีแคว้นกรุงกัมพูชา และได้ล้อมกรุงยโสธรนครธมไว้ด้วย แต่ปรากฏตามจดหมายเหตุของ จูตาควอน ผู้ร่วมคณะทูตจีนในแผ่นดินพระเจ้าหงวนเสจงมากรุงกัมพูชาใน ค.ศ. ๑๒๕๖ ว่า สุโขทัยหรือสยามรุกรานเผาผลาญบ้านเมืองในเขตแคว้นกรุงกัมพูชาอวดยเป็นอันมาก และยังล้อมนครธมไว้ด้วย เป็นเหตุให้กษัตริย์กัมพูชา (ไชยวรมันที่ ๘) ถูกถอดออกจากราชบัลลังก์ในสาเหตุอันนั้น ไม่สามารถรักษาความสุขสงบของบ้านเมืองได้ และกษัตริย์องค์ใหม่ ทรงพระนามอินทรวรมันที่ ๓ ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน จึงรักษานครธมไว้ได้ ปีที่เกิดผลัดเปลี่ยนแผ่นดินกัมพูชาอันเนื่องมาจากการรุกรานของกรุงสยาม^๕ คือ ค.ศ. ๑๒๕๕ กษัตริย์องค์ใหม่ในตำราประวัติศาสตร์ South-East Asia ของศาสตราจารย์ D.G.E. Hall ระบุว่า เป็นลูกเขยของกษัตริย์องค์ที่ถูกถอด (ดั่งมีนิยายเรื่องตาแดงหวานประกอบ)

ในปีใกล้เคียงกับปีสิ้นพระชนม์ ของ กุบิลหงวนสีโจ้ว คือ ๑๒๕๕ จดหมายเหตุจีนได้ลงข้อความว่า ทูตจีนได้เข้าเฝ้า พระเจ้ากรุงสยามที่นครเพชรบุรีในขณะที่พระองค์ทรงบัญชาการรบกับพวกมลายู

การแพร่ขยายดินแดนราชอาณาจักรสุโขทัย ในปีใกล้เคียงกับปีสิ้นพระชนม์ของ กุบิล หงวนสีโจ้ว โดยบุกเข้าไปในราชอาณาจักรกรุงกัมพูชาและส่งทัพไปโจมตี เผ่ามลายูที่พากันขึ้นมาจากเกาะสุมาตราเข้า

มาอยู่ในปลายแหลมทั้งหลักฐานของจุฬากวนและจดหมายเหตุราชวงศ์
หงวนบอกไว้เองเช่นนี้ ข้าพเจ้าขอตีความว่าพ่อขุนรามคำแหงทรงระวัง
พระองค์อย่างสงบเสงี่ยมในเมื่อกบิลช่าน หงวนสี่ใจยังทรงพระชนม์อยู่
เพราะจักรพรรดิมังโกลฉุนแม่ใน ค.ศ. ๑๒๙๓ ก่อนสิ้นพระชนม์เพียง
ปีเดียวจึงจัดส่งทัพเรือจำนวน ๑,๐๐๐ลำ ประกอบด้วยทหารบก ๓๐,๐๐๐
มีเสบียงอาหารพอเพียงจะเลี้ยงดูกันได้ ๑ ปี ให้ลงมาโจมตีทำโทษเจ้าผู้
ครองเกาะชวา เพราะเจ้าผู้ครองผู้นั้นไปลบหลู่คหิมันพระองค์โดยสักระ
ทุกที่พระองค์ส่งมาเรียกร้องให้ไปเผ่า ณ กรุงปักกิ่ง ผลของการยุทธ์ไม่
เป็นที่พอพระทัยกบิลช่านหงวนสี่ใจ คือแม่ทัพของพระองค์มิได้ลงโทษเจ้า
ผู้ครองนครเกาะชวาให้สมพระทัย รับแต่ทางไมตรีและเครื่องราชบรรณา
การมาถวายเท่านั้น จึงพระพิโรธ “ให้เขียนและให้ยักสมบัติ” (๑) นี้
เป็นเหตุการณ์เมื่อพระองค์ทรงพระชนม์เกือบจะถึง ๘๐ แล้ว ยังจัดส่ง
ทัพบกทัพเรือไปลงโทษเจ้าผู้ครองเกาะชวาได้

เรามากจะปลอบใจตัวเองว่า “พระเจ้าขุนรามคำแหงเข้มแข็งในการ
ศึกสงคราม ทั้งภูมิประเทศก็อยู่ห่าง” แต่พม่า, ชวา, ญวน, จาม
ญี่ปุ่นแม้แคว้นละฮอร์ในอินเดียเหนือ พระองค์ก็สามารถจัดทัพไปทำโทษ
ปราบปรามได้ถ้าไม่อยู่ในโอวาท เคารพพินอบพิเทาพระองค์ เพราะฉะนั้น
ถึงแม้จะเปลี่ยนรัชกาลแล้วใน ค.ศ. ๑๒๙๕ กรุงสุโขทัยก็ยังจัดส่ง
คณะทูตไปถวายพระราชสาส์น ดังปรากฏในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๕
ว่า “...ในแผ่นดินพระเจ้าหงวนเสงจงฮ้องเต้ (ตรงกับ ค.ศ. ๑๒๙๕

(๑) Howorth ชุดเดียวกัน เล่ม ๑ หน้า ๒๕๑

เสียมก๊กให้ราชทูตนำราชสาส์นอักษรเขียนด้วยน้ำทองมาถวาย” และยังส่งไปอีกใน ค.ศ. ๑๒๙๗ คราวนี้ มีข้อความบันทึกว่า “เสียมก๊กให้ราชทูตมาขอม้า พระเจ้าหงวนแสงจงส่งเต้ประธานเส้อยศหลายทองไป”

กล่าวคือ ปีสิ้นพระชนม์ของกุบไลหงวนสีโจ้ว ค.ศ. ๑๒๙๔ เป็นโอกาสเหมาะที่กรุงสุโขทัยจะแผ่ขยายดินแดนให้ลูกหลานในอนาคตได้มีไว้ทำมาหากินจึงแผ่ขยายดินแดนเข้าไปทางอีสานและปราจีนบุรี จะเชิงเทราตลอดจนชลบุรี ส่วนทางปากโขงนั้น ก็ได้จัดส่งทัพไปรุกรมมิให้พวกมลายูขึ้นมายึดที่ดินทำกินจากเกาะสุมาตรา เรื่องใหญ่เรื่องสำคัญ เกิดขึ้นใน ค.ศ. ๑๒๙๔, ๑๒๙๕ พ่อขุนรามคำแหงจึงทรงลงมาบัญชาการรบอยู่ที่เมืองเพชรบุรี และทูตจีนเข้ามาเฝ้าพระองค์ ณ ที่นั้น นำรับสั่งพระเจ้าหงวนแสงจงมาถวาย เป็นการห้ามทัพ อย่ารุกรมฆ่าฟันพวกมลายูต่อไปเลย “ดังที่พระองค์ท่านทรงสัญญากับหม่อมฉันไว้”

แต่ในการทูต ถึงแม้กุบไลหงวนสีโจ้ว จะทรงพระเดชานุภาพมากมาย แต่พระองค์ก็ไม่เสด็จอยู่ค่าฟ้าจะต้องมีวันดับสูญเหมือนสัตว์โลกทั้งหลาย พระบรมราชโองการอาจจะฟังเกรี้ยวกราด แสดงอำนาจ แต่เมื่อพระองค์ล่วงลับไปแล้ว รัชทายาทผู้สืบครองต่อเป็นหลานปู่ อาวุโสยังน้อยกว่าพ่อขุนรามคำแหง พระบรมราชโองการจึงถูกดัดแปลง เป็นทางพระราชไมตรี* โดยกรุงสุโขทัยส่งทูตไปเฝ้าถวายพระพรใน ค.ศ. ๑๒๙๕, ๑๒๙๗ และอื่น ๆ ๒ ครั้ง ใน ค.ศ. ๑๒๙๙ ครั้งสุดท้ายใน

* ข้างหน้ามีความเห็นว่า ^๑เป็นจุดเด่นของรัชการนในการทูต คือแปลงเรื่องร้ายเกรี้ยวกราดมาเป็นดรนุ ^๒สมดังคำ ‘ทำพระราชไมตรี’ ของพระเจ้านั่นอักษร แต่เป็นพระราชไมตรีของพ่อขุนรามคำแหงที่มีต่อพระเจ้าหงวนแสงจงเต้

ค.ศ. ๑๒๙๙ นี้ รัชทายาทสุโขทัยทรงเป็นหัวหน้าคณะทูตไปเอง รัช-
ทายาทผู้^{๕๕}คือ พญาเลอไท ส่วนใครจะเป็นพระเจ้าแผ่นดินครองกรุง
สุโขทัยในปีนั้น (คือ ค.ศ. ๑๒๙๙) ยังเป็นปัญหาถกเถียงกันไม่ยุติ
ข้าพเจ้าเชื่อว่า ท่านผู้^{๕๖}นี้คือพญาไสสงคราม พระอนุชาพ่อขุนรามคำแหง
และเป็นโอรส (ต่างมารดา) ร่วมกับพ่อขุนรามคำแหง ในพระราชบิดา
เดียวกันคือ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ บางกลางท่าว และจากถ้อยคำที่จด
หมายเหตุจีนบันทึกไว้ว่า ค.ศ. ๑๒๙๙ หรือ ปลาย ค.ศ. ๑๒๙๘ พ่อ
ขุนรามคำแหงสิ้นพระชนม์เสียแล้ว ผู้กราบทูลศิริมุขานหงวนแสงจงก็คือ
พญาเลอไท โอรสของพระเจ้ารามคำแหง และเป็นรัชทายาทราชบัลลังก์
สุโขทัย ในขณะที่พญาไสสงครามเป็นกษัตริย์ปกครองราชอาณาจักร
สุโขทัยในปีนั้น ๑

คัดจาก วารสารจันทร์เกษม, ฉบับที่ ๑๒๗ (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๑๘)

การศึกษาประวัติศาสตร์ไทย สมัยก่อนสุโขทัย

ท่านรองอธิการ นิสิต นักศึกษา ท่านผู้ฟัง ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย

ผมจะว่ารู้สึกตื่นเต้นก็ไม่เชิงนัก เพราะว่าปีนี้ก็กว่า ๖๐ แล้ว จะว่าแต่ต้นต้นก็เป็นมสาไป เพราะฉะนั้นสิ่งที่เป็ความรู้สึกจริง ๆ ก็คือว่า ไม่นึกเลยว่าวิทยาลัยวิชาการศึกษาพิษณุโลก จะมีบรรดาผู้สนใจในวิชาประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นวิชาที่ตายแล้ว เพราะว่าตำราพิมพ์มา ก็ปกิใช้อย่างนั้น ข้อความเดียวกัน เรียนตั้งแต่ประถม อุดมศึกษาก็เหมือนกันเรื่อยมา เพราะฉะนั้นผมรู้สึกดีใจมากที่ท่านทั้งหลายแสดงความสนใจวันนี้ก็จะพูดถึง ๒ ชั่วโมง อาจจะนานหน่อย แต่ไหน ๆ นาน ๆ มาที ๒ ชั่วโมงก็จะพยายามพูดให้ช้า ผู้ที่มื่อในการจกก็จะเป็ประโยชน์

ในหัวเรื่องเขียนไว้บนกระดานที่ว่า การศึกษาของไทยสมัยก่อนสุโขทัยนั้น นี่เป็นครั้งแรกที่กล่าวอย่างเปิดเผยว่าจะมีการพูดในเรื่องราวก่อนสุโขทัย เพราะว่าสมัยที่ผมไปเรียนในมหาวิทยาลัย ๓๕ ปีมาแล้ว ตลอดปีท่านอาจารย์สมัยนั้นก็กวอยู่ในหลักศิลาธรรมคำแห่งเทอม ๑, ๒ เทอมสุดท้ายท่านไม่ได้ติจากหลักศิลาหลักแรกนั้นได้ หมายความว่า จะเริ่มแรกที่เริ่มพูดถึงเรื่องราวสุโขทัย เพราะว่าในชั้นมัธยมศึกษา ผมไม่เคยรู้

เรื่องเลย จะมารู้อีกตอนเข้ามหาวิทยาลัย ก็เป็นการรู้เรื่องที่กะพร่อง
กะแพร่ง ไม่มีเรื่องอะไรยกเว้นเรื่องพ่อขุนรามคำแหงกับสมเด็จพระราช
บิดาเท่านั้น แต่เหตุการณ์ผ่านมามากันก็ร่วมๆ ๔๐ ปีแล้ว เมื่อประ-
ภาศว่าเราจะพูดกันก่อนสมัยสุโขทัยก็จะเป็นนิมิตที่ดี คือหมายความว่าใน
ระยะ ๔๐ ปี เราไม่เคลื่อนที่เราไม่ก้าวหน้าก็ช่าง เราจะเริ่มก้าวหน้า คือ
จะพูดเรื่องก่อนสุโขทัยในวันนี้

การที่ผมมาพูดที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาพิษณุโลกในวันนี้ไม่ได้หมาย
ความว่าทางกระทรวงศึกษาธิการเขาจะรับ แล้วก็เอาไปพิมพ์เป็นตำราให้
เด็กรุ่นต่อไป เพราะว่าในบรรดากระทรวงทั้งหลายในรัฐบาลนี้ กระทรวง
ศึกษาธิการเป็นกระทรวงที่ปักหลักแน่นไม่ค่อยยอมขยับเขยื้อนจน
กว่าจะมีใครที่خواจะพังหลักลงเสีย เมื่อนั้นแล้วก็จะยอมได้ เพราะ
ฉะนั้น ๒๕๑๖ นี้ ก็เป็นนิมิตดีว่าบ้านเมืองเปลี่ยนแปลง วิชาประวัติ-
ศาสตร์ไทยก็คงก้าวหน้าตามเขาไปได้บ้าง

ผมจะเริ่มเข้าเนื้อเรื่องนะครับ พูดกว้างๆ ว่าสมัยนั้นเริ่มใน พ.ศ.
๑๘๐๐ ตัวเลข ๑๘๐๐ เป็นตัวเลขที่ภาษาฝรั่งเรียกว่ากลม (Round
figure) ถ้าจะพูดให้แน่ชัดลงไปอีกทีหนึ่งเป็น พ.ศ. ๑๘๖๑ ที่ว่า ๑๘๖๑
นี้มีปรากฏหลักฐานหนังสือลายศิลาจารึกหลัก ๔ ของสุโขทัย เหตุการณ์
ที่ว่าทำไมจึงตีความเอา พ.ศ. ๑๘๖๑ นี้เป็นเรื่องยาว เป็นเรื่องค่อนข้าง
ยาวและกสลับซับซ้อน ในรุ่นนี้ให้ถือว่า พ.ศ. ๑๘๖๑ เป็นสมัยเริ่มแรก
ของสุโขทัย แต่ พ.ศ. นั้นมิใช่ราชวงศ์พระร่วง สุโขทัยนี้มีอีกราชวงศ์
หนึ่งก่อนราชวงศ์พระร่วง หลังฐานที่ผมกล่าวนั้นก็คือหลักฐานศิลาจารึก
ของสุโขทัยนี้เองเป็นหลักฐานที่มีอยู่นานแล้ว แต่ทำไมพวกเราจึงไม่

ทราบ ทำไมจึงไม่มีใครพูดคำอันนี้เป็นเรื่องประหลาด เป็นเรื่องประหลาดที่ว่าเมื่อท่านผู้ใหญ่ว่านไม่พูด จะเพราะเหตุใดก็ตาม พลศกนิกรทั่วราชอาณาจักรทั้งหมต คล้ายๆ กับว่าไอ้สติปัญญาถ้าไม่มีใครผลักดันบรรดาคุณูปการคุณาธิของประเทศไทยจะนั่งอยู่ตรงนั้น ซึ่งไม่ถึงอย่างยั้ง หรือจะพูดให้ชัดถึงว่าทำไมจึงกล่าวแต่ราชวงศ์พระร่วง ราชวงศ์อื่นเขามีอยู่เขามีชัดแล้ว หลักฐานก็เป็นภาษาไทยจารึกไว้ในหลักหิน ไม่มีใครสามารถจะไปลบเลือนได้ แต่ทำไมจึงไม่มีใครกล้ากล่าวถึงเสียเลย เรื่องนี้เป็นเรื่องประหลาดสันติ คือประหลาดในแง่ที่ว่าเมื่อพวกคุณเติบโตแล้วก็สามารถทดสอบคำพูดของผมจนแจ่มชัดแล้วคุณ จะอด...ก็แปลกใจไม่ได้ว่าทำไมมันจึงเป็นอย่างนั้น ทำไมเราต้องรอให้คนนั้นคนนั้นพูดเสียก่อนแล้วคนอื่นมันจึงจะกล้าพูด มันเรื่องอะไร ท่านจะคิดว่ถ้าเราพูดไปมันอาจจะผิด ก็ไอ้ผิดมันก็ผิด มันจะเป็นอะไรไป ผิดมันก็ไม่ถึงตาย ไม่ใช่ว่าผิดครูบาอาจารย์จะตึงมาเอาอะไรตีหัวเราให้แตกมันก็เปล่า เมื่อพูดถึงครูบาอาจารย์มันก็อีกเรื่องหนึ่งว่า เอ๊ะทำไมครูบาอาจารย์เขาจึงเป็นอย่างนั้น ที่ผมพูดก็เพราะว่าผมก็หนึ่งในนั้น ทำไมอาจารย์เราจึงคล้ายๆ กับว่า ขอโทษที่ใช้คำว่า “บัดขบ” คือทำไมไม่กล้าหรือเจ้านายท่านไม่รับสั่ง ก็เจ้านายท่านจะมีเวลาอะไรแค่นั้น อย่างคนหนึ่งเป็นเสนาบดีแล้วกระทรวงใหญ่เสียด้วย กระทรวงมหาดไทยนี้จะให้ท่านมารอบรู้สักแค่นั้น จะได้รอบรู้เสียทุกอย่าง อย่างครูทั่วราชอาณาจักรมีเท่าไร ผมว่าเป็นจำนวนแสน ทำไมต่างคนต่างนั่งหมตเป็นเพราะอะไร ในแสนคนขอสัก ๑๐ คนไม่ได้หรือที่จะกล้าพูดออกมาแล้วก็ต้องมีผู้คัดค้าน เราก็ตอบโต้กันซิ หาหลักฐานมาแสดงกันซิ แล้วในไม่ช้าไม่นานความจริงก็จะแจ้งว่าสุโขทัยนั้นก็มี

อีกราชวงศ์หนึ่งเป็นราชวงศ์ที่เกิดก่อนราชวงศ์พระร่วงแล้ว ราชวงศ์นั้น
ก็ไม่ว่าจะตั้งชื่ออย่างไร เพราะเป็นราชวงศ์สั้นมีเพียง ๓ ชั่วคนเท่านั้น
แล้วก็ค่อย ๆ สูญหรือเรียกว่าเข้าฉากไปเลย

เพราะฉะนั้น พ.ศ. ๑๗๖๑ เป็นปีสถาปนากรุงศรีสัตนาคนหุต โดย
พระเจ้าแผ่นดินไทยพระองค์หนึ่งมีนามว่า พ่อขุนศรีเนา นาม พ่อขุน
ปรากฏพระนามในศิลาจารึกหลัก ๒ เพียงด้านเดียว ๒-๘ ครั้ง แต่เพราะ
ว่าศิลาจารึกนั้นมันลบเลือนไปเกือบทุกบรรทัด จึงปรากฏแต่พระนามของ
พ่อขุนศรีเนา นาม พ่อขุน บางทีก็ไม่ทราบที่ท่านทำอะไร แต่ว่าที่มีแจ้งชัด
ก็คือ

- ๑) ท่านสร้างพระเจดีย์
- ๒) ท่านออกจับช้างป่า
- ๓) ท่านเอาช้างนั้นมาแจกจ่ายแก่บรรดาขุนนาง

แล้วก็มีข้อความที่คล้าย ๆ ตาย แต่คำว่า ตาย ถ้าเราไปดูในจารึกนี้
แล้ว โอ้ตัว ต. นั้นไม่ค่อยชัด มันดูคล้าย ๆ ต. คือว่าตาย คือว่าตาย
นี่ก็ไม่ว่าจะแปลว่าอะไร แต่เชื่อแน่ว่าท่านครองศรีสัตนาคนหุต และ
เชื่อแน่ว่าท่านสนพระชนม์ที่นั่นเอง แต่ว่าถ้าหากท่านสนพระชนม์ที่นั่น
แล้วก็ครองที่นั่น ท่านมารากไหน เออ อันนี้จารึกไม่ได้มีบอกไว้ หมาย
ความว่าท่านอาจจะมาจากที่อื่นหรือเรียกว่าท่านมิใช่คนท้องถิ่น เป็นคนที่
มาจากท้องถิ่นอื่น มามีอำนาจปกครองกรุงศรีสัตนาคนหุต ในจารึก
หลักเดียวกันนี้คือหลัก ๒ นี้ จารึกนามพระโอรสของพระองค์ไว้ว่า โอรส
ท่านมีพระนามว่าพ่อขุนผาเมือง แล้วจารึกหลักเดียวกันนี้ ดูเหมือนอยู่
ด้าน ๓ นี้ว่ามีโอรสอีกองค์ทรงพระนามว่า พ่อขุนคำแหงพระราม เมื่อ

เป็นเช่นนั้นเราก็อธิบายว่าพ่อขุนศรีเน่านำถมนี้มีไอรส ๑ องค์ องค์ใหญ่
ชื่อพ่อขุนผาเมือง องค์ ๒ ชื่อพ่อขุนคำแหงพระราม ในหลักเดียวกันนี้
ระบุชื่อหลานของพ่อขุนศรีเน่านำถมไว้ หลานชายมีองค์หนึ่งเมื่อหนุ่มนั้น
มีพระนามว่า เจ้าศรีศรีทธา แล้วเมื่อตอนปลายชีวิตของเจ้าศรีศรีทธานั้น
ท่านก็ไปผนวชแล้วก็กลับมาที่สุโขทัย แล้วก็ได้เป็นเจ้า ศรีศรีทธาราช
อุพพณ คือเป็นสมเด็จพระสังฆราชที่สุโขทัย เพราะฉะนั้นจารึกหลัก ๒ ของ
สุโขทัยนี้ นอกจากระบุพระนามพ่อขุนศรีเน่านำถมแล้ว ยังระบุไอรส ๒
องค์ คือพ่อขุนผาเมืองและพ่อขุนคำแหงพระราม แล้วพ่อขุนผาเมืองนั้น
จะมีราชไอรสหรือเปล่านั้นจารึกไม่ได้ระบุไว้ แต่ระบุว่าน้องของท่านคือ
พ่อขุนคำแหงพระราม มีลูกชายที่ชื่อว่าเจ้าศรีศรีทธา แล้วเมื่อเติบโตใหญ่
เจ้าศรีศรีทธาออกบวชเป็นพระภิกษุ แล้วในที่สุดก็เป็นสมเด็จพระสังฆ-
ราช ลูกหลานของเจ้าศรีศรีทธาก็ไม่มีจะสืบวงศ์ เพราะฉะนั้นถ้าผมจะ
เรียกเป็นอีกราชวงศ์หนึ่งก่อนราชวงศ์พระร่วง ก็ยังไม่สามารถจะบอก
ได้ว่าเป็นราชวงศ์อะไร จนกว่าเราสามารถจะทราบได้ว่าพ่อขุนศรีเน่านำ
ถมมาจากไหน ถ้าสมมติว่าพ่อขุนศรีเน่านำถมเป็นเจ้านายที่มาจากถิ่นอื่น
สมมติว่ามาจากไทยใหญ่ แล้วก็ไทยใหญ่นั้นท่านมาจากเมือง นี้ก็สมมติอีก
นะ สมมติว่าท่านมาจากเมืองเมา คือใช้คำว่าเมากับโมนี่ก็เขียนว่าเมา
เราจะอ่านมาอย่างปัจจุบันหรือเราจะอ่านโมอย่างโบราณก็สุดแล้วแต่ ที่
ผมว่าสระเอาเคยอ่านโมนี่อันนี้มิใช่ของแปลกนะครับ เพราะว่าอย่างคำว่า
ติ ที่ว่า เขธัมมา ไม่ดี เดียวลองคิดคำอื่นคำว่านะโมตัสสะ นี่เราออก
เสียงนะ แต่โบราณเขาเขียนเป็น นะเมตัสสะ ภควตา นะออกเสียง
เป็นตัสสะภควโต อันนี้ถ้าเป็นของใหม่ของแปลก อันนี้ลองจำไว้แล้ว

ลองฝึกถามดู บรรดาพระท่านที่เขียนคำโบราณได้นี้มีเยอะ ว่าทำไมสระ
เอาจึงอ่านสระโอ อันนี้ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ก็เป็นข้อปลีกย่อยก็เป็นปัญหา
เล็กๆ น้อยๆ ที่จะลองฝึกขบคิด ถ้าหากว่าเราสามารถมีหลักฐานแน่นอน
ว่าพ่อขุนศรีเน่านำถมท่านมาจากเมืองเมานี เราก็เรียกว่า ราชวงศ์เมืองเมา
ได้ แต่ว่าถ้าหากว่ายังไม่ได้มีการพิสูจน์และการรับรองกันแพร่หลาย เรา
ก็ทงไว้ก่อนได้ แต่ก็เป็นอีกราชวงศ์ ก่อนราชวงศ์พระร่วงคือ ก่อน
ราชวงศ์ขุนนางกลาง เดิมเคยชื่อว่า ขุนบางกลางท่าว เดียวก็ไปพิสูจน์
กัน แล้วว่ามีใช่ ท่าว แต่ว่าเป็น ทาว ไป ก็คือเป็น พ่อขุนบางกลางทาว
ไป ผมก็คิดอยากจะพูดถึงเรื่องใหญ่ๆ แต่ว่าก็อดที่จะมีไอ้เกร็ดปลีกใหญ่
เข้ามาไม่ได้ เพราะถ้าพูดเฉยๆ ว่าเราว่าราชวงศ์ของพ่อขุนบางกลางทาว
เอพวกคุณว่าตำรากระทรวงศึกษาธิการไม่ได้พูดอย่างนั้นนี้ ตำรากระทรวง
ศึกษาธิการที่เราเรียนราชวงศ์พ่อขุนบางกลางทาวนี้ อันนี้ไม่ใช่ กระทรวง
ศึกษาท่านมาที่หลังเสมอ คืออันนี้กันคว่า นักสำรวจโต้แย้งโต้เถียงใน
เมืองไทยเราก็มีอยู่ วันดีคืนดีกันตักกันไปแล้วก็หาแว่นขยายแล้วก็หากระได
ป็นกันขึ้นไป เพราะไอ้ศิลาจารึกหลัก ๒ มันสูงถึง ๗ ฟุต แล้วก็มีฐาน
เสียอีก จึงต้องเอากระไดขึ้นไป แล้วเอาแว่นขยายส่องดูว่า ขุนบาง
กลางท่าวหรือขุนบางกลางทาว คือตัว ท. หรือตัว ห. จนแน่ใจแล้วคนนั้น
ลงมา อีกคนก็ขึ้นไป ทำกันครึ่งวัน แล้วในที่สุดก็ยอมกันว่าไม่ใช่กลาง
ท่าว คือมันเป็นตัว ห. เป็นขุนบางกลางทาว เพราะฉะนั้นพ่อขุนบาง
กลางทาวท่านขึ้นเป็นพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ราชวงศ์พระร่วงก็อุบัติขึ้น เอ้อ
ผมจะไม่พูดถึงราชวงศ์พระร่วงมีกษัตริย์ก่อกองตั้งแต่ไหนถึงไหน เพราะ
เรื่องนักรบมีการสมมนากันที่จังหวัดสุโขทัยเมื่อปี ๒๕๐๓ แล้วก็กรมศิลปากร

ก็ตีพิมพ์ผลการสัมมนาออกมาแล้ว บางอย่างก็ตกลงกันได้ก็ตกลงกัน บางอย่างที่ไม่แน่ใจเขาก็ทำเป็นเครื่องหมายคำถามไว้ เรียกกันว่ายังเปิดโอกาสให้คนทั้งหลายได้แสดงฝีมือบ้าง เพราะว่าการสัมมนาที่สุโขทัย จนบัดนี้ก็ได้อีก ๑๓ ปีมาแล้ว บรรดาผู้ที่ไปสัมมนาที่ตายไปก็มีนะ ที่ยังมีอยู่ก็ไม่น้อยเท่าไร ไม่ช้าไม่นานก็จะเหล่าๆ เหยไปหมดแล้ว เพราะฉะนั้นก็เปิดโอกาสให้คนทั้งหลายได้แสดงฝีมือบ้าง

เมื่อได้กล่าวเท่านั้นก็เป็นเพียงแต่เกริ่นเท่านั้นเอง เพราะว่าเรื่องราวของชนชาติไทย ก่อนที่อาณาจักรสุโขทัยอุบัติขึ้นนั้นมีมากมายเหลือเกิน อย่างวันนั้นผมเดินทางมาถึงที่สนามบินก็ในราวร่วม ๆ บ่ายโมง เพราะฉะนั้นก็ยังไม่ได้คิดว่าจะพูดเรื่องอะไรกันหนอ เมื่อลงไปแล้วเข้าไปในห้องพักแล้วจึงจั่วเรื่องแล้วก็นั่งคิดดู ก็ว่าเรื่องราวของชาติไทยก่อนสุโขทัยมันมีเป็นพัน ๆ ปีนะ แต่ว่าเป็นพันปีที่เรากำลังกระโดดข้าม คือเรารู้ตอนต้นแล้วก็ต่อมาอีกราวพันปีเราไม่รู้ รู้ลง ๆ ก็หมายความว่ากระโดดไกลทีเดียว จากนั้นกระโดดอีกทีไกลๆ มาถึงแถว ๆ ยุennานแล้วพอพันปีที่ ๒ แล้วเหตุการณ์รวดเร็วแล้ว จากยุennาน เมืองแฉก ลงมาทางล้านช้าง เวียงจันทน์ ไปทางทิศตะวันตกเป็นเมืองโม เมืองเมา ไปทางอาหมแล้วลงมาสุโขทัยเป็นเวลารวดเร็วมาก เพราะฉะนั้นผมไม่พูดย้อนหลังเป็นพัน ๆ ปี ถ้าพูดไปก็ไม่มีประโยชน์ ผมเองก็ไมรู้แน่แล้วพูดไปประโยชน์ที่จะได้น้อยเหลือเกิน ผมจะพูดเพียง ๒๐๐-๓๐๐ ปีก่อน พ.ศ. ๑๘๐๐ คือเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๑๕๐๐-๑๘๐๐ ว่าในลุ่มน้ำเจ้าพระยาหรือเรียกว่าในประเทศสยาม ประเทศไทยทุกวันนี้มีเรื่องราวอะไรบ้างที่เราพอเชื่อได้ว่าเป็นเรื่องราวชนชาติเรา

เมื่อมาถึงตอนนั้นแล้วต้องจับหลักปักหลักให้คุ้นเห็นก่อนว่า อาณาจักร
ของชนชาติอื่นเขาซึ่งมีก่อนแล้วก็มีเป็นหลักฐานมั่นคงนั้นเห็นได้ชัด มี ๒
อาณาจักร คือ อาณาจักรกัมพูชา คืออยู่ข้างทะเลสาบเขมร ใน พ.ศ.
๑๕๐๐ พระเจ้าแผ่นดินผู้ยิ่งใหญ่ของกัมพูชาในเวลานั้นทรงพระนามว่า
พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ นอกจากจะครองนครธม
หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่ากรุงยะโสธรแล้ว ยังแผ่อำนาจเข้ามาในลุ่มน้ำเจ้า
พระยา แล้วก็ปกครองเมืองลพบุรีหรือที่เรียกว่าละโว้ไว้ในอำนาจ แต่
การที่ได้ครองละโว้ไว้ในอำนาจเป็นการปกครองระยะสั้น คือชั่วระยะรัช-
กาลนั้น พอกัมพูชาเปลี่ยนพระเจ้าแผ่นดิน อำนาจไม่เท่าเดิม การปก-
ครองก็สลายไป แต่อย่างไรก็ดี กัมพูชาใน พ.ศ. ๑๕๐๐ ก็มีพระเจ้า
แผ่นดินที่ชื่อว่า สุริยวรมันที่ ๑ เป็นเจ้ายิ่งใหญ่อยู่ อีกราชอาณาจักรหนึ่ง
อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศสยาม คือ ราชอาณาจักร
พุกาม ราชอาณาจักรพุกามนี้เป็นของพม่าแล้วอยู่กับคนละทิศ พุกามนั้น
อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของสุโขทัย ส่วนนครธมกรุงยะโสธรนั้นอยู่
ทิศตะวันออกเฉียงใต้ห่างไกลนั้น เพราะฉะนั้นในประเทศสยามนี้มีราช
อาณาจักรหรือยัง ใน พ.ศ. ๑๕๐๐ ราชอาณาจักรนั้นต้องประกอบไป
ด้วยรัฐเป็นอันมาก อาจจะ ๕๐ หรือ ๑๐ หรือ ๑๕ หรือ ๒๐ รัฐรวม
กัน อยู่ใต้การปกครองของเจ้านายองค์เดียว ในกรณีนี้จึงจะเป็นราช
อาณาจักร รัฐนี้ใน พ.ศ. ๑๕๐๐ เราก็คงเห็นเด่นชัดว่า ๑. มีรัฐที่เรียก
ว่าเงินยางเชียงแสน อยู่ที่อำเภอเชียงแสนหลวงปัจจุบันนี้ ถัดมาที่เมือง
ลำพูนมีอันนี้ไม่ใช่รัฐ อันนี้เป็นราชอาณาจักรย่อย ๆ คือ ราชอาณาจักร
หริภุญชัยแต่เดิม แต่พอมาถึงราว พ.ศ. ๑๕๐๐ นี้เปลี่ยนชื่อใหม่แล้ว

เรียกว่าราชอาณาจักรลำพูนชัย ไต่ลงมาสุโขทัยมีหรือยังใน ๑๕๐๐ ยัง
ไม่มีแน่ เพราะฉะนั้นดินแดนตั้งแต่พิษณุโลกปัจจุบันลงไปข้างล่างถึง
นครสวรรค์ลงไปชยันต ลงไปลพบุรี ลงไปอยุธยา และก็จะไปถึง
นครปฐมนั่น มีอาณาจักรเก่าแก่ตั้งอยู่ ตอนนั้นก็ยังตั้งอยู่ได้ แต่ความเสื่อม
กำลังคลี่คลายเข้ามาใกล้ตัวแล้ว อันนี้เรียกว่า**ราชอาณาจักรลวรัฐ** เป็น
อาณาจักรที่มีความกว้างใหญ่ไพศาลพอดูที่เกี่ยวข้องสำหรับสมัยนั้น แต่เรื่อง
ราวรายละเอียดของลวรัฐนั้นเป็นที่น่าเสียดายว่าจนบัดนี้เราก็กยังไม่ทราบ ที่
กล่าวได้ว่ามีอาณาจักรนี้อยู่ก็เป็นเรื่องราวของรัฐอื่นๆ ใกล้เคียงเขา
ระบุไว้ตัวลวรัฐเองไม่พุดเลย คล้าย ๆ ว่าเป็นอาณาจักรใบ้ จะไม่มีปาก
หรือว่ามีแต่ไม่พุดอะไรเลย นี่เป็นเรื่องชอบกล แล้วก็อีกข้อหนึ่งซึ่งใหญ่
ซึ่งสำคัญคือว่าลวรัฐนี้เป็นอาณาจักรชาติอะไร ก็เชื่อกันว่าเป็นมอญนะ
เชื่อกัน แต่ก็เกิดประเด็นเกิดปัญหาที่ว่าถ้าเป็นมอญแล้ว มันก็ตอบปัญหา
บางอย่างไม่ได้ คือว่า ถ้าหากว่าเป็นพะม่าทำไมจึงเอามาเป็นเจ้านายของ
พวกกะ และในสมัยถัดมาก็มีน้อยก็มาตั้งพรรคพวกที่อยู่ที่เมืองลำพูน
แล้วก็ไปเชิญพะม่าคือมอญลงรัฐขึ้นมาเป็นเจ้านาย อันนี้เป็นเรื่องประหลาด
เพราะฉะนั้นความเชื่อเดิมที่ว่าลวรัฐเป็นมอญ นี่ก็เป็นความเชื่อที่ไม่ค่อย
สนิทใจนัก ไต่ลงรัฐลงไปจะมีอะไร คือได้จังหวัดเพชรบุรี คือประจวบ
คีรีขันธ์ แล้วก็ไชยา นครศรีธรรมราช อันนี้ในศตวรรษที่ ๑๕ หรือ
พุทธศตวรรษที่ ๑๕ ถ้าหากนึกเหนื่อย คืออีกไม่ช้าไม่นานจะมีชาวอิน-
เดียมาตั้ง คือแผ่อำนาจเข้ามาปกครองโดยเฉพาะหัวเมืองแหลมมะลายู
แล้วก็เป็นการปกครองชั่วระยะเวลาหนึ่ง ส่วนพื้นเมือง คนพื้นบ้านพื้น
เมืองจะเป็นชาวอะไรจะมีมะลายูมาน้อยเพียงไหน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ยัง
ไม่แจ่มชัด

เพราะฉะนั้นถึงตอนนั้นผมยังไม่พูดถึงทางหัวเมืองแหลมมะลายู พวกม
ันเรามีศักราชแน่นอนว่า พระเจ้าอนุรุทธ หรือ อนุรธามังข่อ ขึ้นครองเป็น
พระเจ้าแผ่นดินในพุทธศักราช ๑๕๘๗ ส่วนพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ ของ
นครธมยะโสธรขึ้นครองอยู่ในราวพุทธศักราช ๑๕๕๔ คือห่างกันในราว
๔๐ ปี ลงรัฐเราไม่ทราบอย่างที่ผมบอกไว้ว่าพระเจ้าแผ่นดินชื่ออะไร มีก
องค์ มีโอรสหรือไม่ ไม่รู้เรื่องเลย เพราะฉะนั้นลงรัฐนี้ผมก็เขียนเอาไว้เพื่อ
จะให้คุณทราบว่าเป็นเจ้าของเดิมเขามีอยู่ ที่ว่าเจ้าของเดิมมีอยู่นั้น ตอนสำคัญ
มาก เพราะว่าคุณเห็นผมเขียนข้างบนเงินยางเชียงแสน เงินยางเชียงแสน
เป็นวงศ์ของพ่อขุนเม็งราย คือลูกหลานของวงศ์ต่อมาสร้างเมืองเชียงราย
แล้วก็มาตั้งเมืองลำพูนชัยแล้วสร้างเมืองเชียงแสน แต่มีศักราชวงศ์หนึ่งอยู่ที่
เดียวกันแต่พอพลงมาถึงแล้ว คือราชวงศ์โยนกเชียงแสน คือต่างกันที่
คำหน้าเท่านั้นเอง โยนกเชียงแสนกับเงินยางเชียงแสน เงินยางนี้เป็นบรรพ
บุรุษของพ่อขุนเม็งราย ส่วนโยนกเชียงแสนต่อมาจะเป็นบรรพบุรุษของ
ราชวงศ์ที่ปกครองกรุงศรีอยุธยา เพราะฉะนั้นถ้าจะพูดถึงลุ่มน้ำเจ้าพระยา
แล้วราชวงศ์โยนกเชียงแสนนี้มีความสำคัญมากกว่ามากเพราะว่าเงินยาง
เชียงแสนเฉพาะล่านนา แต่โยนกเชียงแสนจะมาเป็นบรรพบุรุษของ
ราชวงศ์ที่ปกครองกรุงศรีอยุธยา ราชวงศ์โยนกเชียงแสนนั้นลงมาแล้วแต่
ลงมาอยู่ไหน เมื่อคุณเห็นลงรัฐมีอาณาเขตทางเหนือขึ้นมาจนถึงพิษณุโลก
ราชวงศ์โยนกเชียงแสนนี้ไม่กล้าล้ำแดนที่เขามีเจ้าของ เพราะฉะนั้นก็อยู่
รอบนอกของวงศ์คืออยู่แถวอุตรดิตถ์ ในหนังสือแม้แต่เป็นภาษาของ
ทางเชียงใหม่หรือว่าเป็นหนังสือทางกรุงเทพ ฯ เขียนว่าราชวงศ์นั้นก็คือพระ
เจ้าศิริไชยเชียงแสนไปตั้งบ้านเมืองอยู่ที่เมืองร้างชื่อเมืองแปงไปใกล้กำแพง

เพชร แต่ว่าผมไม่เชื่อ เพราะว่าเข้าไปได้อย่างไรเจ้าของเขาถือปืนถือมีด
คอยคุ้มกันอยู่ ได้อย่างมากคือมาอยู่เพียงเขตอุตรดิตถ์โดยมานิดหน่อยเท่า
นั้นเอง พอจะเข้าพิษณุโลกหรือไม่กล้าเข้า จะลงไปกำแพงเพชรจะต้อง
ผ่านพิษณุโลก ผ่านสุโขทัย แล้วไปถึงกำแพงเพชรทางทิศตะวันตกเจ้าของ
เขาไม่ยอมให้ผ่าน ยกเว้นเจ้าของจะตายไปแล้ว แต่ลงรัฐยังไม่ตาย ยังมี
ชีวิตอยู่ของเขา

เพราะฉะนั้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๕ หรือ พ.ศ. ๑๕๐๐ นี้ โยนกเชียง
แสนยังเพียงจริง ๆ อยู่ในเขตลงรัฐ แล้วก็จึงอยู่มาอีก ๑๐ ชั่ว ๑๑ ชั่ว
กษัตริย์ หรือว่า ๑๑ ชั่วเจ้าผู้ครองจึงในพุทธศักราช ๑๗๓๑ นี้ ปรากฏ
ในหลักฐาน ภาษาฝรั่งเศสเขียนที่ปารีส แล้วก็ปรากฏในหลักฐานภาษา
บาลีเขียนที่วัดโพธิ์กรุงเทพฯ ภาษาฝรั่งเศสกับภาษาบาลีเขียนโดยคนต่าง
กาลต่างวาระ ตรงกันในเรื่องศักราชคือ ๑๗๓๑ แล้วก็ระบุเมืองนครไทยว่า
เป็นที่ตั้งชั่วคราวของเจ้านายในวงศ์โยนกเชียงแสน พอมาถึงตอนนั้น มีเหตุ
การณเกิดขึ้นในลุ่มน้ำเจ้าพระยารวดเร็วมากทีเดียว คล้าย ๆ กับว่าเกิดไฟ
ไหม้ป่าอย่างใหญ่แล้วเจ้าของเดิมวอดวายไปหมด แผ่นดินว่างต่าง
คนต่างวิ่งมาแย่งกันอีกเป็นแถวที่ว่าต่างคนต่างแย่งที่นี้ เดียวผมจะเขียน
ให้ดูว่าใครไปแย่งอะไรที่ไหน ที่ว่าเกิดไฟไหม้ป่าขึ้นเป็นการเปรียบเทียบ
นะครับ อันที่จริงไม่ใช่ กัมพูชาเกิดมีผู้ปริศนาภิหารองค์หนึ่งชื่อว่า**พระเจ้า
ไชยวรมันที่ ๗** พระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ นี้เป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ในสมัย
โบราณ ถ้าจะเทียบกับอีกสมัยหนึ่งก็เทียบกับบุเรงนองพอเทียบกันได้ คือ
วรมันที่ ๗ นี้ท่านเป็นผู้สร้างกรุงยะโสธรนครธรรมด้วยศิลาตั้งที่เราเห็นซาก
อยู่ทุกวันนี้เพราะก่อนหน้านั้นเป็นการสร้างด้วยไม้ โคนเผาผลาญเกลี้ยง

ไป ไชยวรมันที่ ๗ เมื่อเป็นกษัตริย์สร้างนครหลวงด้วยศิลาแล้วก็ส่งทัพ
ออกมาหลายทัพบุกรุกโจมตีจับเชลยเพื่อจะไปสร้างสิ่งอนุสรณ์ในรัชกาล
ของพระองค์และเชลยที่พระองค์จับกวาดต้อนไปครั้งนั้น จารึกของเขมร
ระบุจำนวนไว้ชัดทีเดียวคือจำนวน ๓ แสนเศษ ๓ แสนมีหน่วยหมื่น
หน่วยพัน หน่วยร้อย หน่วยสิบจนถึงหน่วยธรรมา คือเป็นตัวเลขที่ชอบ
กล ถ้าความจริงมีเชลยมากมายถึงเพียงนั้นแล้วเราก็เกิดความสงสัยว่ากัม
พูชาแต่โบราณนั้นกว้างแค่นี้ นับเชลยนี้เรียกว่านับไม่ตกหล่นสักคน
เดียวมันไม่น่าเชื่อ นับเป็นแสนนี้ไม่รู้จะนับกันอย่างไรแต่ว่าใน จารึกหลัก
พระขรรค์ของกัมพูชาระบุจำนวนเชลยที่กวาดต้อน และกวาดต้อนไปใน
ครั้งนั้นก็ไปสร้างกรุงยะโสธรนครธรรมด้วยศิลาพร้อมทั้งสิ่งต่างๆ ในพระ
นครนั้นเป็นอันมาก ไอ้เชลยที่กวาดต้อนไปนั้นเชื่อได้ว่าส่วนหนึ่งเป็นเชลย
ในกลุ่มน้ำเจ้าพระยา คือลงรัฐนั่นเอง เมื่อเจ้าของเดิมมีอันเป็นไปเช่นนี้ดิน
แดนในกลุ่มน้ำเจ้าพระยาก็ว่างเจ้าของ เมื่อว่างเจ้าของแล้วคราวนี้แย่งกัน
ใหญ่ ที่แย่งกันใหญ่นี้มีราชวงศ์หนึ่งซึ่งผมยังไม่ได้เขียนให้ เป็นราชวงศ์
ที่มีถิ่นฐานคือมีหลักฐานอยู่ที่มีถิ่นฐานคือมีหลักฐานอยู่ที่จังหวัดนคร
สวรรค์เป็นราชวงศ์ชื่อว่าศรีธรรมโศกราช ราชวงศ์ศรีธรรมโศกราชก็ลงมา
ยึดเมืองลพบุรีตั้งเป็นเมืองหลวงของตัวชั่วคราว แล้วจะด้วยเหตุผลกลใด
ไม่ทราบ ราชวงศ์นี้ถืออพยพล่งล่าง คือลงเลยเพชรบุรี ลงเลยจังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์ไป ในกลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนนี้มีพวกใหม่มาบีบคั้น พวก
ใหม่นี้ก็อยู่ในแคว้นลงรัฐเดิมคือ เมืองลพบุรี สุพรรณบุรี และเชื่อว่าแถว
เพชรบุรี ราชบุรี นครชัยศรี พวกใหม่นี้มีชื่อว่าอู่ทอง แล้วตามปกติถ้า
นักเลงมาปะทะกันก็ตีกัน แต่กรณีนี้ไม่ตีกันก็จะเป็นญาติเป็นมิตรกัน

ต่างคนต่างจะช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกัน แล้วแบ่งอาณาเขตกันว่า ใต้ของที่นี่ไป
 จะเป็นอาณาเขตของวงศ์ศรีธรรมโศกราช ส่วนเหลือขึ้นไปจะเป็นอาณาเขต
 ของท้าวอุทอง ทินก็ไม่ได้บอกว่าที่ไหน แต่ก็มีการศึกษาความหมายกันว่าที่
 นี้คือแถวจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เป็นของวงศ์ศรีธรรมราชโศกราชเหนือ
จังหวัดประจวบเป็นของท้าวอุทอง นอกจากที่จะให้สัตยาบันเป็นพันธมิตร
 กันแล้ว วงศ์ศรีธรรมโศกราชยังฝากโอรสไว้ ๒ องค์ ให้ท้าวอุทองช่วย
 คุดูแลรักษา การที่เอาลูกเขาไปให้คนอื่นเลี้ยงนี่มันก็ชอบกลว่าเอมันเรื่อง
 อะไร พ่อไม่สามารถเลี้ยงแล้วจะมีลูกมาทำไม แต่ว่าวงศ์ศรีธรรมโศกราช
 ฝากโอรส ๒ องค์ให้ทางท้าวอุทองช่วยดูแล มันจะต้องมีเหตุผลสำคัญอะ
 ไรสักอย่างหนึ่ง เมื่อในหลักฐานเขาไม่ได้บอกอะไรไว้ให้ ผมก็เดาเอาว่า
 ที่ฝากไว้ที่นี้ก็เพราะว่าท่านเตรียมตัวที่จะบวกรุกลงไปยังล่าง จะเกิดการสู้
 รบกันอย่างชนิดที่ไม่มีเวลาจะมาดูแลลูกเล็กแล้ว และอันนี้เองตอนนั้นเองที่
 เป็นเหตุให้วงศ์ศรีธรรมโศกราชไปตีเมืองซึ่งต่อมามีชื่อว่านครศรีธรรมราช (ตันม้าเห่ง)
 ตอนนั้นนครศรีธรรมราชอยู่ที่อื่น ในภาษาจีนเรียกว่าตันม้าเห่ง ตันม้า
 เห่งแล้วในภาษาของอินเดียเขาเรียกว่า ท่าเรอริงกัม ท่าเรอริงกัม จีนได้
 ฟังอย่างนั้นเขาก็เขียนว่าตันม้าเห่ง นี่เป็นชื่อเดิมเก่าของนครศรีธรรมราช
 เมื่อวงศ์ศรีธรรมโศกราชไปตีเมืองนี้ได้ก็เอาชื่อวงศ์ของตัวให้แก่อ่อนกร
 แล้วตั้งแทนเป็นตันมา คือราว พ.ศ. ๑๗๗๐ เศษๆ เมืองนครศรีธรรม
 ราชจึงอุปตชนในชื่อตัน

เมื่อในตอนล่างของประเทศไทยมีการตีเมืองนครศรีธรรมราชได้เช่น
 นี้ และ พ.ศ. ก็ใกล้ ๆ จะ ๑๘๐๐ เข้ามาแล้วคือ ๑๗๗๐ เศษนี้ ตอน
 นั้นหรือก่อนหน้านั้นสักราว ๓๐-๔๐ ปี ก็เป็นเวลาที่ยกกรุงศรีสัตนาลัยสุโข

ทัยอุบต^{๒๕}นั้น ผมคงสมมุติฐานว่าราชวงศ์แรกพร้อมทั้งราชวงศ์ที่ ๒ คือ
 ราชวงศ์พระร่วง ไม่ใช่เป็นเจ้านายพื้นบ้าน เป็นเจ้านายที่มาจากดินอื่น
 แคว้นอื่นมาโดยกรณีพิเศษ แต่อย่างไรก็ดีกรณีพิเศษอย่างไรนั้น ประ
 เดียวจะได้แสดงให้เห็น แต่ว่าเป็นอันที่ยุติว่าก็ได้ดินแดนใหม่ในตอน
 ล่าง^{๒๕}ก็คือเมืองแคว้นชเลียง^{๒๕} เพราะฉะนั้นพ่อขุนศรีเน่าน่าดมในฐานะ
 เป็นผู้อาวุโส^{๒๕}ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ในจารึกหลัก ๒ ได้ระบุอาณาเขตของ
 พ่อขุนศรีเน่าน่าดมไว้ อ่านได้ ๒ ทิศ ทิศหนึ่งคือทิศเหนือ ว่าทิศเหนือถึง
 นอต ทิศ^{๒๕}นั้นก็หมายความว่าทิศตะวันตกเฉียงใต้ ทิศตะวันตกเฉียงใต้ของ
 เมืองศรีสัชนาลัยไปถึงเมืองนอต นอตนั้นก็เชื่อกันว่าอยู่ใกล้ ๆ แม่สอต ใน
 ๒^๕ระบุว่า ๒ หมีนพะยาม อาณาเขตของพ่อขุนเน่าน่าดมทางทิศใต้ในจา
 รึกเรียกว่าทิศหัวนอน ไม่ได้ระบุเมือง แต่ระบุระยะว่า ๒ แสนมีเศษเท่า
 ไรอ่านไม่ออก แต่ว่าเลขมัน ๒ แสนพะยาม หรืออีกนัยหนึ่งทางทิศใต้
 ในราวสิบเท่าของทางทิศตะวันตก ในข้อนี้เราก็จะพอมองเห็นได้ว่าถ้าเรา
 เอาวงเวียนวัดศรีสัชนาลัยไปถึงแม่สอต แล้วก็เอามาวัดข้างล่างนั้นสิบเท่า
 สิบส่วนก็จะได้ถึงแถว ๆ เพชรบุรี ถ้าถึงแถวเพชรบุรีก็จะไปครอบคลุม
 อาณาจักรของท้าวอู่ทอง ส่วนทิศตะวันออกเราอ่านไม่ได้ คือหลักหิน
 มันแตก ทิศเหนือไม่กล่าวถึง หินแตกนั้นก็เรียกว่าเป็นเคราะห์กรรมของ
 เราเองที่ว่าไม่รู้รายละเอียดขึ้น แต่ทิศเหนือที่ไม่ได้กล่าวถึงนั้นมันแปลก
 ทำไมจึงไม่กล่าวถึงคล้าย ๆ กับว่า จะเป็นอาณาจักรของชนเผ่าเดียวกัน
 พวกพ้องเดียวกัน จะเป็นญาติมิตรเดียวกันหรืออะไรสักอย่าง เพราะจะ
 ๒๕เมื่อพ่อขุนศรีเน่าน่าดมมาเป็นพระเจ้าแผ่นดินของราชอาณาจักรใหม่
 ในตอนล่าง^{๒๕} ก็คือศรีสัชนาลัยสุโขทัยแล้ว ตอนนั้นทางกรุงกัมพูชาที่ว่ามี

พระเจ้าแผ่นดินผู้ยิ่งใหญ่ทรงพระนามว่าไชยวรมันที่ ๗ นั้น ตอนนั้นจักจะ
แก่เฒ่าเต็มที่แล้ว ผมเชื่อว่าถ้าเมื่อตอนหนุ่ม ๆ ในราว พ.ศ. ๑๗๒๐
ท่านก็แสดงกฤตยาภินิหารไปปราบปรามแคว้นนั้นแคว้นนี้ พอมาถึง
๑๗๕๐ เศษ ๆ เกือบจะ ๖๐ ท่านก็แก่ไปอีก ๔๐ ปีเพราะฉะนั้นความ
หนุ่มแน่นก็ห่างไกลไปมาก ก็ปรากฏว่ามีการยกลูกสาวของพระเจ้าแผ่นดิน
ก็มัวพาให้กับลูกชายของของพ่อขุนศรีเน่านำถม และลูกชายผู้หนึ่งบางคน
ก็คงรู้แล้วที่ชื่อว่าพ่อขุนผาเมือง อันนั้นในจารึกระบุไว้อย่างนั้นว่า เมื่อก่อน
พ่อขุนผาเมืองอยู่เมืองราด เป็นเมืองกว้างขวางหลาย แล้วท่านก็ได้อภิเษก
กับพระนางสีขอนมหาเทวี พระนางสีขอนมหาเทวี แล้วท่านยังได้พระ
ขรรค์ไชยศรี แล้วได้นามว่าพ่อขุนศรีอินทรีปะตินทราทิตย์ คือได้ของดี
๓ อย่าง คือได้บรรดาศักดิ์เป็นพ่อขุนศรีอินทรีปะตินทราทิตย์ ได้พระ
ขรรค์ไชยศรี ได้ลูกสาวผีฟ้ากรุงยะโสธร อันนั้นในจารึกของเราไม่ได้บอก
อะไรละเอียดกว่านั้น ส่วนในจารึกของเขมรนั้นไม่ได้พูดไว้เลย ก็เป็นหน้า
ที่ที่ว่าใครไม่พอใจอยากจะได้อะไรเพื่อความเข้าใจก็ตีความหมายเอาเอง
ส่วนผมนั้นตีความหมายว่าเพราะว่าเหตุการณ์ใหญ่เกิดขึ้นจนมีราชวงศ์
ใหญ่ทางเมืองเมามาครอบครองดินแดนในตอนล่างนี้ เหตุการณ์นั้นต้อง
ใหญ่ถึงจนกระทั่งพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ นั้น ก็ยังเกรง คือว่าทางไทยใหญ่
ได้ยกทัพลงมาระบุด้วยว่าแม่ทัพนั้นชื่อเจ้าสามหลวงฟ้า เป็นพระอนุชา
ของกษัตริย์ทางราชอาณาจักรเมืองเมมา แล้วท่านลงมาตีเมืองต่าง ๆ ระบุ
ไว้ในราว ๓๐ เมือง ใน ๓๐ เมืองนั้นมีระบุเมืองแก่หลวง เมืองอโยธยา
ไว้ด้วย แก่งหลวงนั้นก็อยู่ในแคว้นเซียง อโยธยานี้ก็ได้ลงไปแถวลพบุรี
สุพรรณบุรี รวมทั้งกรุงศรีอยุธยา เพราะฉะนั้นใน ๓๐ เมืองนี้ จะต้อง

มีบางเมืองเข้าไปอยู่ในขอบเขตพระราชอำนาจเดิมของพระเจ้าไชยวัฒน์
ที่ ๗ อันนั้นเองเมื่อพระเจ้าสามฟ้าได้กลับไปดินเดิมของพระองค์ พระองค์
ได้มอบให้บุคคลนายทหารที่เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย ให้ปกครองดิน
แดนตอนล่างนี้ และในพวกที่เป็นผู้ที่ได้รับมอบความไว้วางใจให้ป
ครองบ้านเมืองใหม่นี้ พวกหนึ่งก็คือพวกพ่อขุนศรีเน่านำถม แล้วอีก
พวกหนึ่งก็คือพ่อและลุงของพ่อขุนบางกลางหาว

เมื่อกล่าวถึงพ่อกับลุงของขุนบางกลางหาว อันนี้ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง
ซึ่งคุณอาจจะไม่เคยได้ยินได้ทราบมาก่อน ก็จารึกหลัก ๑ ระบุนามไว้
ให้ว่า พ่อขุนบางกลางหาวนมพ่อชื่อนั้น ลุงชื่อนั้น หรือจะระบุให้ชัดไป
มีพ่อชื่อนั้นจอต มีลุงชื่อนั้นจิต ขุนจิตขุนจอตคนเป็นชนพ่อชนลุงของตน
ราชวงศ์พระร่วง แล้วชื่อนั้นเองทำให้ผมเชื่อว่าขุนจิตกิตขุนจอตกิต เป็น
เจ้านายของเมืองทิดเหนือของเชียงใหม่คือเมืองจิตเมืองจอต แล้วก็
เขตไทยใหญ่ที่ติดกับเขตเชียงใหม่ของเราในปัจจุบันนี้ ทำไมสิ่งที่ผมพบ
มาหลายแห่งหลายคำ หลายตอน คุณก็แสดงงง ๆ ไม่เคยรู้ไม่เคยทราบ
มาก่อนก็เพราะว่าคุณนั้น ไปฟังตำราของกระทรวงศึกษาธิการมากเกินไป
ก็อาจจะเป็นธรรมดาว่า ขณะที่เรายังเป็นนิสิตนักศึกษาอยู่เราไม่มีเวลาจะ
ไปค้นคว้าสืบหาหลักฐานข้อมูลอื่น ๆ เราต้องฟังตำรับตำราที่ท่านผู้ใหญ่
เขียนไว้ ถ้าผู้ใหญ่ไม่เขียนไว้แล้วเราก็ไม่ศึกษาเอง ไม่ค้นคว้าเอง มัน
ก็เป็นสิ่งที่ช่วยไม่ได้ เพราะว่าหลักฐานเหล่านั้นไม่ได้อยู่ไกลไม่ได้อยู่ใน
ภาษาอื่น เป็นหลักฐานที่อยู่ในจารึกและก็เป็นภาษาไทย เพราะฉะนั้นใคร
โคคราวใด หอสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษาที่ดี หรือว่าวิทยาลัยครู สถาน
บันอื่น ๆ กิตี เวลาเขาตีพิมพ์บทความจารึกไม่ว่าภาค ๑ ภาค ๒ ภาค ๓

ภาค ๔ อะไรก็ดี เมื่อห้องสมุดของสถาบันคุณมีแล้ว ในยามว่างลองเปิดดูบ้าง เพราะว่าผม^{๕๕}ไม่ได้ไปเอามาจากอากาศหรือว่าเอามาจากตำรับตำราสักฉบับ ไม่ใช่เอามาจากตำราของไทยเราเองที่เป็นข้อมูลที่เขาคิดพิมพ์อยู่ แต่เราต้องเสียเวลาอ่านเอง ตีความหมายเอง แล้วก็พยายามที่จะวางภาพวางรูปเอง เรื่องราวชนชาติไทยก่อนสมัยสุโขทัยก็ได้กล่าวเป็นเรื่องใหญ่ ๆ แล้วก็บางทีบางท่านฟังดูจะรู้สึกว่ายาวซับซ้อนนะครับ แต่ว่าถ้าคุณรู้สึกอย่างนั้นก็อย่าไปเสียใจอะไร เพราะว่าผมพูดให้คุณฟังนี่ก็ในราวชั่วโมง ชั่วโมงเศษ ๆ จากที่ผมต้องศึกษาค้นคว้ามา ๓๐ กว่าปี อะไรที่ผมใช้เวลายาวนาน แล้วก็กว่าจะจัดได้เป็นข้อ ๆ เอามาพูดให้คุณฟังในเวลาชั่วโมงเศษ ๆ นี ก็เป็นเรื่องธรรมดาที่ว่ามันจะต้องออกงอตกงอสงสัยไม่ได้ว่า เอ...ทำไมมันจึงสลับซับซ้อนกันอย่างนั้นอย่างนี้ ก็เพราะว่าเรายังไม่มีหนังสือ ยังไม่มำตราออกมาให้เราได้อ่านเทียวหนึ่ง ๒ เทียว ๘ เทียว ๑๐ เทียว ถ้าเราได้อ่านอย่างนั้นแล้ว ผมมาพูดคุณก็คงจะไม่รู้สึกแปลกใจเท่าไรนัก นี่ก็ได้ชั่วโมงครึ่งแล้ว ผมจะพูดอีกสัก ๕ หรือ ๑๐ นาที แล้วก็เปิดโอกาสให้คุณได้ซักฟอกและตอนหลังก็ใครจะถามอะไรมาก็ได้นะครับ

ก็คืออย่าง^{๕๖}นี้ สุโขทัย^{๕๗}นั้นเราจัดศักราชกว้าง ๆ ว่า ๑๘๐๐ ก่อน ๑๘๐๐ เช่น ๑๗๐๐ นั้นก็มีเรื่องราวของราชวงศ์ศรีธรรมโคกราชราชวงศ์^{๕๘}ไม่ได้^{๕๙}ขึ้นในตอนล่าง แต่ว่าอยู่ที่^{๖๐}ที่อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ แล้วก็ต่อจากนั้นก็^{๖๑}เป็นเรื่องราวของราชวงศ์โยนก เชียงแสน ที่ลงมาพึ่งพักอยู่นอกเขตของรัฐในราว ๆ ๑๐ กว่ารัชกาล แล้วใน พ.ศ. ๑๗๓๑^{๖๒} นี้ ก็ย้ายไปตั้งบ้านเมืองอยู่ที่นครไทยแล้วก็ลงไปตั้งที่

เมืองเพชรบุรี ก่อนหน้านั้นก็มีเรื่องของท่านอยู่ทอง ที่ท่านจะลงมาอยู่ใน
ลุ่มน้ำเจ้าพระยาเมื่อไร ตอนไหน ก็ยังหาหลักฐานไม่ได้ แต่อย่างไรก็ดี
ราชวงศ์ของท่านอยู่ทองกับศรีธรรมโคกราชนี้ เมื่อมาปะทะกันเข้าแทนที่
จะรบพุ่งฆ่าฟันกัน กลับผูกมิตรสมัคสมานเป็นญาติ ดีต่อกัน ช่วยเหลือ
เอื้อเฟื้อกัน ก็เป็นนิมิตรอันดีของชนชาติไทยเรา เพราะฉะนั้นเมืองอยู่
ทองที่ปัจจุบันนี้ชื่อว่าอำเภออยู่ทองที่จังหวัดสุพรรณบุรีนี้ ก็เอามาจากชื่อ
ของท่านอยู่ทอง ซึ่งมีหลายท้าว ผมเข้าใจว่าอย่างน้อยมีถึง ๔ แล้ววงศ์
ศรีธรรมโคกราชก็ลงไปตีเมืองได้ ซึ่งต่อมาก็มีชื่อว่า นครศรีธรรมราช
แล้วเป็นที่เชื่อได้ว่าราชวงศ์ศรีธรรมโคกราชเมื่อได้เมืองนครศรีธรรมราช
แล้วยังแผ่ขยายอิทธิพลครอบครองไปจนถึงปลายแหลม คือไปถึงในที่
ซึ่งต่อมาชื่อว่าเมืองสิงคโปร์ ส่วนตอนบนขึ้นมานั้นก็ยังมีเรื่องราวที่ว่าราช
วงศ์โยนกเชียงแสนเมื่อย้ายจากนครไทยมาเพชรบุรีแล้ว ต่อมาก็ขึ้นมาตั้ง
เมืองอยู่ที่หนองโสน มาเป็นสมเด็จพระรามาธิบดีอยู่ทอง ในพุทธศักราช
ที่เชื่อกันว่า ๑๘๙๓ ก็เป็นต้นวงศ์ของกษัตริย์อยุธยา ๓๓-๓๔ พระองค์
จนมาเสียกรุงเอาใน ๒๓๑๐ เพราะฉะนั้นทางโยนกเชียงแสนก็ดี เงินยาง
เชียงแสนก็ดี หรือว่าหริภุญชัย ลำพูนชัยก็ดี ตลอดจนถึงลงรัฐ แล้วก็
ทางราชวงศ์ศรีธรรมโคกราช ส่วนใหญ่เป็นคนพื้นบ้านคนพื้นเมือง ที่
แปลกออกไปก็คือวงศ์อยู่ทอง ผมเชื่อว่าชื่อแล้วก็มีคำว่าท้าว มันเป็น
คล้าย ๆ ประเพณีที่นิยมกันทางอีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำโขง คือว่าของเรา
ล้านช้างตอนนี้จะมาผสมผสานกับราชวงศ์โยนกเชียงแสนอย่างไร เราก็ไม่
ทราบรายละเอียด แต่อย่างไรก็ดีวงศ์โยนกเชียงแสนร่วมกับวงศ์ท้าวอยู่ทอง
นั้นก็มาตั้งกรุงศรีอยุธยา โดยวงศ์โยนกเชียงแสนเป็นพระเจ้าแผ่นดินได้

๓-๔ พระองค์ แล้วก็วงศ์ท้าวทองเค็มเป็นกษัตริย์ ต่อมาได้ยาวนาน
กว่า คือเริ่มตั้งแต่ขุนหลวงพะงั่ว พระบรมราชาที่ ๑ แล้วก็ไปสิ้นสุดเอา
ในรัชกาลของพระมหาจักรพรรดิ อันนี้ผมก็ช่วยไม่ได้ถ้าหากว่าในเวลา
ที่พุนำความงงววยมาให้แก่คุณเป็นอันมาก

แต่อย่างไรก็ดีขอให้ถือว่า นี่เป็นการฟังครั้งแรกของคุณ จรูสีกง
ก็ไม่ใช่ไร ประเดี๋ยวให้ผมพักสักหน่อย แล้วก็ใครอยากซักถามอะไรก็
เชิญนะครับ แต่อยากให้อ่านในกระดาษแล้วก็บรรดาอาจารย์จะไปเก็บ
เอามา คุณจะลุกขึ้นพูดผมก็อาจจะไม่ได้ยิน ประเดี๋ยวก็เสียเวลากันมาก
เพราะฉะนั้นจะถามอะไรก็ตามสั้น ๆ เขียนในกระดาษ ตอนนั้นก็ขอพักสัก
ประเดี๋ยว....

ถาม ๑. นักประวัติศาสตร์สมัยใหม่สันนิษฐานว่า ถิ่นฐานเดิมของ
ไทยนั้นอยู่ทางใต้แถบอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ หลังจากนั้นก็อพยพขึ้น
เหนือ แล้วกระทบกับจีนจึงถอยร่นลงมาตามรอยเดิม ท่านเห็นด้วยหรือไม่
เพราะเหตุใด?

ตอบ ประการแรกที่ว่า นักประวัติศาสตร์สมัยใหม่สันนิษฐานว่า
ผมทราบคนที่เสนอความเห็นนี้ แต่ว่าไม่ใช่เป็นนักประวัติศาสตร์
เป็นนายแพทย์คือเป็นหมอ คือหมอสุมศักดิ์ สุวรรณสมบูรณ์ เพราะ
ฉะนั้นว่าเป็นนักประวัติศาสตร์นี้ ผมก็ยังรออยู่ ถ้าจะมีนักประวัติ
ศาสตร์ที่ปลั่งเสียงออกมาให้เห็นจะต้องฟังกันहु้ง แต่ที่ผมจะว่า
อะไรก็ช่างแก่ครับ แกบอกว่ แกใช้หลักเกณฑ์ในการตรวจกลุ่ม
เลือดกลุ่มโลหิตในร่างกายที่โรงพยาบาลศิริราช คนไข้ไปที่โรงพยา-

บาลมีกลุ่มอะไรแกก็จัดไว้ แล้วก็แกไปพูดที่สยามสมาคมมีคนชักแก
ว่า แล้วกลุ่มเลือดอินโดนีเซียล่ะแกไปตรวจหรือว่าใครไปตรวจ หรือ
ว่ามีการตรวจหรือไม่มีการตรวจ อันนี้หมอสมศักดิ์ก็ไม่รู้จะตอบอย่าง
ไร คืออ้อมแอ้ม ๆ เต็มที่ คือคนจะพูดอย่างนี้ได้จะต้องตรวจกลุ่ม
เลือด จะว่าเป็นที่ศิริราชก็คิดละ แล้วก็จะต้องไปตรวจที่อินโดนีเซีย
จะต้องไปตรวจที่ฟิลิปปินส์ จะต้องไปตรวจที่จีนใต้ จะต้องไปตรวจ
ที่อีกหลายแห่ง เพราะฉะนั้นชีวิตของหมอคนเกี่ยวไม่พอ จะต้อง
หลาย ๆ หมอ หลาย ๆ แห่งช่วยกันทำช่วยกันตรวจ เพราะฉะนั้น
จนปัจจุบันก็ยังเป็นหลักเกณฑ์ที่ห่วงไกลความสมบูรณ์ และอีกประ
การหนึ่งไม่ใช่ นักประวัติศาสตร์ ที่ว่าเห็นด้วยหรือไม่ ไม่หรรอครับ
ผมไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งที่ว่า เพราะเหตุใด เหตุผลยาวมาก คิดว่าคุณ
จะให้ผมตอบก็ไม่ต้องนอนกันละคืนนี้ เพราะฉะนั้นขอผ่านไปเลยนะ
ครับ เพราะผมไม่เห็นด้วย

ถาม ๒. พ่อขุนบางกลางท่าว เป็นไทยแท้หรือเปล่า ? ถ้าไม่ใช่
มีเชื้อสายใด ? ประวัติความเป็นมาของท่านเป็นอย่างไร ?

ตอบ ที่ว่าไทยแท้ลำบากครับ แท้มันมีอะไรแท้บ้างในโลก
ความจริงยิ่งคนยิ่งลำบากแม้แต่ต่ำกว่าคนอย่างแมว ม้า หมา หมู
แท้ลำบาก เพราะฉะนั้นถ้าแท้ไม่แท้เขาเอาสายเลือดไม่ได้ สมมติ
ว่าผมอยากจะเป็นไทยแท้ ผมก็ไปจ้างผู้หญิงที่เป็นไทยแท้ แล้วมี
ลูกหลานมา ลูกของผมมันไม่ไปจ้างนี้ มันไปเห็นนางสาวมาเลเซีย
สวย ๆ จะทำยังไง เพราะฉะนั้นบางครั้งลำบากครับ คือแท้นี้ผม
นึกว่า ต่างว่าถ้าโลกเรานับตั้งต้นมาจากชาย-หญิง ๒ คน ที่ชื่อว่า

อาตมกับอิวา ถึงหลานนี่เรื่องมันก็แปร่งไปเสียแล้ว คือรุ่น ๓ ก็
แปร่งไปเสียแล้ว เพราะฉะนั้นแท้และไม่แท้เขาไม่ให้ถือเป็นเกณฑ์
เขาให้ถือว่าคนเราจะเป็นสังคมเดียวกันนี้แล้วแต่วัฒนธรรมชนประ
เพณี อย่างไทยเรามีการทอดกฐินทอดผ้าป่า มีการบวช การทำ
บุญทำทานที่สำคัญก็คือภาษา เขาไม่ได้ถือสายเลือด อย่างเพื่อนเก่า
ของผมที่นั่งอยู่ในห้องนี้ ก็คนที่จริงแก่ช็อคคุณมนูญนะ แล้วก็เสี่ยง
ก็เป็นไทย แต่มอง ๆ ไปคุณก็บอกว่า เอ...ไม่ใช่มัง แต่แกเป็น
ไทยครับ ชนบประเพณีอะไรเป็นไทยหมด เพราะฉะนั้นเราไม่ได้
สายเลือดกันเท่าไร แต่ถ้าพูดถึงตัวผมนี้ก็เป็นไทยก็อาจจะ
เป็นที่ใจมากกว่า เพราะพ่อก็ก๊ง ๆ เท่านั้น ปู่ก็ ๑๐๐ % เลยไม่
ใช่...ลำบาก ๆ เพราะฉะนั้นพวกคุณก็พิจารณาตัวเองเถิดว่าเป็น
ไทยแท้หรือเขมรแท้หรือมอญแท้ แต่ว่าถ้าเราพูดไทยร้องเพลงไทย
รักสาวไทยอะไรอย่างนี้ก็ใช้ได้

ถาม ๓. ประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยความจริง แต่เรื่องราวที่
เราศึกษานั้นส่วนใหญ่จะเป็นการสันนิษฐาน ผมไม่ยักอ่านมหดหรือ
เพราะเริ่มก็ไม่ถูกแล้ว ประวัติศาสตร์ก็ไม่ใช่วิชาที่ว่าด้วยเรื่องราวที่มีการ
จดบันทึก บางทีบันทึกก็ เก๊ก็เป็นประวัติศาสตร์ หรือไม่เป็นจริง
หรือ ที่ว่าด้วยความจริงก็เห็นจะต้องเป็นธรรมชาติกระมังครับ คือเป็น
วิชาพวกบรรดาภิกษุทั้งหลายท่านศึกษา พวกคุณศึกษาประวัติศาสตร์ก็
เหมือนกับศึกษาความจริง ความจริงศึกษาไม่ได้ มันลึกลับเหลือเกิน
เป็นวิชาที่ว่าด้วยเรื่องราวของมนุษย์ที่มีการจดบันทึก เพราะฉะนั้นเมื่อ
เป็นเรื่องราวที่มีการจดบันทึกคุณก็ควรจะเคยได้ยินว่าคนนั้นเผาเอกสาร คือ

ไม่อยากให้เป็นประวัติศาสตร์ เพราะประเดี๋ยวจะมัดตัวอย่างว่าที่อำเภอ
นั้นหรือว่าที่ออฟฟิศนี้เกิดไฟไหม้ ไม่ใช่ไฟไหม้โดยอุบัติเหตุแต่ว่ามีผู้จุด
เพื่อจะทำลายเอกสารคือไม่อยากให้มีหลักฐาน

ถาม ๔. การขุดค้นศิลปที่บ้านเชียง

ตอบ อันเป็นการขุดค้นศิลปนี้ไม่ใช่ประวัติศาสตร์หรอกครับ เป็น
Pre-History คือเป็นวิชาก่อนประวัติศาสตร์ ผมข้ามไปเลย

ถาม ๕. ตามทัศนะของท่าน กษัตริย์ไทยมีกี่พระองค์ ?

ตอบ สุโขทัยราชวงศ์พระร่วงผมเสนอไว้ ๒๔๙๙ ว่ามี ๑๐ แล้ว
๒๕๐๓ มีการสัมมนาที่สุโขทัยนี้ เขาไม่ยอมรับองค์หนึ่ง ก็เลย
เหลือ ๙ ที่ไม่ยอมรับนี้ เขาบอกว่าบุคคลผู้นั้นทรงพระนามว่า พระ
ยาไสยสงคราม ว่าในการเรียงพระนามกษัตริย์สุโขทัยทุกองค์คำว่า
ปู่ ปู่พญาบางกลางหาหว่า ปู่พญารามคำแหง ปู่พญานันปู่พญานัน แต่
มาถึงปู่พญาไสยสงคราม มีแต่คำพญาไสยสงคราม ไม่มีคำว่าปู่
เมื่อไม่มีคำปู่เขาก็ไม่ยอมรับ เมื่อไม่ยอมรับผมก็ไม่ว่าอะไร เมื่อไม่
ยอมรับแล้วเขาจะต้องตอบปัญหาอีกปัญหาหนึ่ง ซึ่งผมถามแล้วถาม
มาตั้งแต่ ๒๕๐๓ จนบัดนี้ยังไม่ตอบไม่ได้ ก็ถือว่า ประวัติศาสตร์
เป็นวิชาที่ต้องพึ่งหลักฐานซึ่งมีเหตุมีผลด้วย จะไม่รับเพราะไม่มีคำ
ว่าปู่เท่านั้นไม่ได้ มันต้องมีเหตุผลอื่นประกอบ ผมเสนอ ๑๐ เขา
ตัดเสีย ๑ เหลือ ๙

ถาม ๖. สถานประชุมทัพของพ่อขุนบางกลางหาวก่อนเข้าตีสุโขทัย
มีบางท่านสันนิษฐานว่าอยู่ที่นครชุม กำแพงเพชร ท่านมีความคิดเห็น
อย่างไร ?

ตอบ ขุนบางกลางท่าวาศีศรีษณาลัย ส่วนพ่อขุนผาเมืองนั้นศิสุโข-
ทัย แล้วก็ได้เมือง เข้าไปอยู่ในเมือง แล้วก็ไปเชิญขุนบางกลางท่าว
ให้มาเข้าสู่โขทัย ขุนบางกลางท่าวก็ไม่มา ด้วยเกรงพระสหาย จน
พ่อขุนผาเมืองต้องนำทหารออกจากเมืองสุโขทัยเสียก่อน พ่อขุนบาง
กลางท่าวจึงเข้าเมือง จารึกได้ระบุไว้ชัดเจนว่าท่านศีกษีศรีษณาลัย ที่ว่า
นครชุมน์ผมไม่รู้ว่าเป็นมาจากไหนกัน

ถาม ๗. อาจารย์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับอาณาจักรน่านเจ้าว่ามี
ความสัมพันธ์กับไทยฝ่ายใดอย่างไร ?

ตอบ ผมไม่รู้ว่าคุณเคยอ่านเรื่อง ๆ หนึ่งลงในสังคมศาสตร์ปริทัศน์
ชื่อเรื่องก็ฟังแปรงหูนะ คือผมเขียนให้ชื่อเรื่องว่า **พญาวงศ์ฟาง-**
โพญาณ ในบทความข้อนี้เป็นคำตอบปัญหาที่ว่าน่านเจ้าเกี่ยวข้องกับ
อะไรกับไทยฝ่ายใด ข้อนี้ประการแรกผมแยกศัพท์ออกเป็น ๔ ศัพท์
ด้วยกันคือ พญาเป็นคำที่ใช้เรียกเจ้านายของไทยเรา วงศ์เป็นคำ
ที่จีนเรียกเจ้านายของเขา ที่เราเรียกกันว่าฮ่องเต้ ฟางโพ โดยเอา
หรือออกเสียง ไม่ใช่ โพธิ์ ไม่ใช่ตันโพธิ์ แต่ว่าฟางโพเป็นคำที่ใช้กัน
ในขุนนางที่เรียกเจ้านาย ญาณนั้นเป็นคำเก่าของลุ่มน้ำเจ้าพระยาที่ใช้
เรียกผู้พิเศษหรือหัวหน้าทั้ง ๔ คำ มีความหมายอย่างเดียวกันก็คือ
ว่า Chief หรือหัวหน้า หรือจะเรียกกษัตริย์ก็ได้ คือท่านผู้เป็น
กษัตริย์ที่ส่งโอรส ๔ องค์ลงมาตั้งบ้านเมืองในทางลานนา แล้วเมือง
ที่ตั้งนั้นก็คือเมืองลำพูนหรือเรียกว่าหริภุญชัย กับอีกเมืองหนึ่งคือ
เมืองเชียงดาว เรื่องราวต่าง ๆ นี้ปรากฏในประชุมพงศาวดารภาค
๖๑ โอรส ๔ องค์ของพระองค์ท่านนั้น คนโตที่ลงมาชื่อ **วาสุเทพ**

เดี๋ยวเราให้นามกับเขาใหญ่ ที่มีชื่อของเชียงใหม่ที่คอยสุเทพ ก็คือเจ้าชายวาสุเทพ เรื่องที่ประหลาดก็คือว่า เมื่อเจ้านายของทางน่านเจ้านั้นลงมาตั้งบ้านเมืองอยู่ทางเหนือของเราแล้วตำราพื้นเมืองของลำพูนเชียงใหม่ก็ไม่ยอมไปเรียกเจ้าชายวาสุเทพ เจ้าชายองค์นั้นก็ไปเรียกเป็นภาษาเสีย ภาษาวาสุเทพ ภาษานั้นภาษานี้ ก็ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์ยุ่งยากเข้าไปอีก ทำไมคนธรรมดาหรือว่าเจ้านายมีเชื้อมีตระกูลเราจึงไม่เรียกเฉยๆ เราไปแปลงเพศเป็นภาษาซีไพรไปเสียก็เลยเป็นเรื่องยุ่งยาก ความสัมพันธ์ก็คือว่าลูกหลานของทางน่านเจ้านั้นลงมาตั้งบ้านเมืองเป็นดินที่อยู่ของชาวไทยในสมัยต่อมา

ถาม ๘. อาณาจักรหล่อโล่ของพระเจ้าเหาหรือเสียงเหานั้น ตามประวัติศาสตร์จีนว่าเป็นอาณาจักรไทยอยากทราบว่าคืออาณาจักรใด และพระเจ้าเหาเป็นเชื้อสายของกษัตริย์ไทยองค์แรกนั้นเป็นความจริงเพียงใด?

ตอบ อันนั้นผมต้องยอมรับว่าผมไม่ทราบครับ คืออาณาจักรหล่อนี้โลวๆ เอ็นลพบุรีก็พอไปได้ พระเจ้าเหาอันนั้นผมก็เคยได้ยินนะ แต่ว่าจะเรียกว่าเสียงเหานี้ผมไม่ทราบตามประวัติศาสตร์ที่ยืนยัน อันนั้นถ้าเป็นจริงก็หมายความว่าคนถามนี้จะต้องเก่งมาก คืออ่านภาษาจีนได้แตกฉาน ผมก็ไม่รู้ใครนะครับ ถ้าใครถามปัญหานี้คุณก็ลองถามตัวคุณเองซิว่า ที่ว่าประวัติศาสตร์จีนว่าอย่างนั้นอย่างนั้นคุณแน่ใจไหม หนังสืออะไรหน้าเท่าไร คีพิมพ์เมื่อไร ลองเอาให้แน่ชัด ผมเองก็ไม่ทราบขอผ่าน

ถาม ๙. ตามประวัติศาสตร์กล่าวว่าพ่อขุนรามคำแหงเสด็จไปเมืองจีน ๒ ครั้ง

(คร. ขจร: ประวัติศาสตร์ไม่เคยว่าเลย คนที่ว่าคือกรมพระยาดำรง
ราชานุภาพ)

คือได้ไปในปี ๑๘๓๗ กับ ๑๘๔๓ แต่ในปัจจุบันนี้นักประวัติศาสตร์สมัย
ใหม่คัดค้าน ท่านมีความคิดเห็นในเรื่องนี้อย่างไร ?

ตอบ ประวัติศาสตร์ไม่ได้ว่าท่านไปหรงก ในหลักฐานของจีนนั้นมีข้อ
ความดังนี้ “ในปีนั้นอาจจะปีที่คุณว่านั้น ๑๘๓๗ นะ มีพระ
บรมราชโองการจากจักรพรรดิให้พระเจ้าแผ่นดินสุโขทัยไปเฝ้า ถ้าไป
ไม่ได้ก็ให้ส่งโอรสและขุนนางผู้ใหญ่มาเป็นตัวประกัน” Text ภาษา
จีนเขาเขียนอย่างนี้ เริ่มด้วยว่า มีพระบรมราชโองการของจักรพรรดิ
ให้...คนแปลคัดออกหมดเลย ตัดออกหมดเลย เริ่มด้วยพระเจ้าแผ่นดิน
สุโขทัยไปประเทศจีน แล้วข้อความต่อมาที่ว่าถ้ามาไม่ได้ให้ส่งโอรส
และขุนนางผู้ใหญ่มาเป็นตัวประกัน ตัดออกอีก ก็เลยเหลือโดนได้
ว่าพระเจ้าแผ่นดินสุโขทัยไปประเทศจีนอันนี้เราจะเรียกว่าอะไร คือ
หลักฐานเขามีถ้อยคำสมมติว่า ๒๐ คำ เราไปตัด ๔ คำข้างหน้าออก
และ ๘ คำข้างหลังออกเสีย ให้เหลือแต่เพียง ๘ คำตรงกลาง อันนี้
เองได้ก่อให้เกิดความไขว้เขวเข้าใจผิดกันมาจนทุกวันนี้ จนถึงท่านผู้
ที่เขียนปัญหานี้เองด้วย ก็ยังไม่ได้ตรวจดูต้นฉบับเดิมของเขา แล้ว
ผมอาจจะบอกด้วยว่าผมได้เห็นกระดาษที่เขาใช้แปล คนแปลคือพระ
เจนจันอักษร แปลไว้ถูกต้องทุกอย่างแต่ว่ามีดินสอด่กากา ๔ คำข้าง
หน้า ๘ คำข้างหลัง เหลือ ๘ คำกลางๆ ไว้ แล้วก็ตีพิมพ์ออกมาให้
พวกคุณได้ศึกษาได้อ่านกันจนเกิดความเข้าใจผิดกันทุกวันนี้ อันนี้ผม
ก็ไม่ยืนยันนะว่ารอยขีดสอแดงนั้นใครขีดดินเพราะผมไม่เห็น ผมเห็น

แต่เขาซื้กไปแล้ว เพราะฉะนั้นเมื่อมีการเปลี่นใหม่ ในที่สุดคณะรัฐบาล
ตั้งคณะอนุกรรมการที่รู้ภาษาจีน ๘ คน แล้วใช้เวลากว่า ๖ เดือน
ในการไปเอาตำราจีนกันมา แล้วมาโต้เถียงกัน จนในที่สุด๗ เสียงว่า
พ่อขุนรามไม่เคยไปเมืองจีนเลย แต่มีค่านอยู่เสียงหนึ่งว่าตามตำรา
ของข้าพเจ้าซึ่งอาจบกพร่องกล่าวว่าพระองค์ไป แต่ว่าเสียงที่ค่านนี้ก็
อ่อนเหลือเกิน แล้วคนที่ค่านนี้ปัจจุบันก็อายุจะ ๙๐ กว่าแล้ว ก็
ปล่อยให้ท่านกันไป เพราะว่าถ้าท่านมีความสุขที่จะค่านอย่างนั้น
จะเชื่ออย่างนั้นเราอย่าไปไจร้ายขจัดความสุขของท่าน ท่านผู้นี้เป็น
หลวงจีนนะครับ ผมจะบอกชื่อให้ก็ได้ ท่านชื่อหลวงจีน บอกชื่อน้อง
ชายท่านดีกว่า น้องชายท่านเป็นพระยาศรีวิสารวาจา ในสมัยราชาธิป
ไทยเป็นปลัดกระทรวงหรือว่าปลัดทูลฉลองกระทรวงต่างประเทศ
แล้วในสมัยหลังนี้เพิ่งมาเสียชีวิตไปสัก ๔-๕ ปีนี้เอง เจ้าคุณศรีวิสาร
วาจา^{๕๕}ก็เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่มาก แต่พี่ชายท่านนี้เคยไปเมืองจีน
นะ เคยไปสอบตามแบบที่เขาเรียกว่า แบบโบราณของจีน แล้วก็ดู
เหมือนสอบตก แต่ว่าเป็นชนสุดท้ายที่เขามีการสอบเช่นนั้น ใน ค.ศ.
๑๙๐๕ คือหมายความว่าเมื่อ ๖๘ ปีมาแล้ว ตั้งแต่นั้นท่านก็ไม่ได้ไป
อีก ตอนหลังท่านบวชเป็นหลวงจีน แล้วท่านก็อาศัยอยู่ในป่าช้าป่า
ช้าถนนสีลม เป็นบ้านของตระกูล เป็นเรือนบนหยาดเล็ก ๆ ชื่อท่านอย่า
ระบุนะครับ เดี่ยวจะเป็นการหักหน้ากันเกินไป

ถาม ๑๐. ตอนเจดีย์อยู่ที่ไหนในอำเภอศรีประจันต์สุพรรณบุรีหรือที่
อำเภอพนมทวนจังหวัดกาญจนบุรี หรือไม่มีเลย?

ตอบ ก่อนเจดีย์มีแน่ครับ มีทั้งคอนม็ทงเจดีย์ คือคอนม้นที่สูงและบน
ที่สูงก็สร้างเจดีย์ไว้ ผมเองไปมาไม่รู้สักกี่สิบทีแล้ว ในระยะเวลาประ
มาณ ๒๐ ปีนี้ ไปก่อนที่เขาจะโวยวายสร้างอะไรกันขึ้นมา แล้วก็
เมื่อปีที่แล้วมีการโต้เถียงอะไรกันเป็นอันมาก แต่ทว่ากรมศิลปากรซึ่ง
มีหน้าไปเข้าประชุมหลายที มีแต่ประชุมกันอยู่นั้น ผมเองก็ถูกเขาเรียก
ไปเข้าประชุมหลายที คอนเจดีย์นั้นอยู่ที่อำเภอศรีประจันต์ มีทั้งคอน
ม็ทงเจดีย์ แต่ไม่รับรองว่าจะเป็นเจดีย์ที่สวมพระศพพระมหาอุปราช
ที่พวกเราเชื่อว่าการสวมพระศพพระมหาอุปราชที่ขาดคอช้าง นั้น
เป็นการเขียนขึ้นในสมัยกรุงเทพฯ คือหลังเหตุการณ์ ๒๐๐ กว่าปี
คือหมายความว่าคนไม่รู้เห็นเรื่องราวอะไรเลย แล้วก็เขียนขึ้น แล้ว
เราจะพูดมากก็ลำบากเพราะว่าเขียนเป็นพระเสียด้วย จะว่าพระท่าน
ไม่น่าที่จะเอาอะไรที่ไม่รู้มาเขียนเป็นตุเป็นตะ เราก็พูดลำบาก เพราะ
ฉะนั้นก็ข้ามไปเสียดีกว่า ที่เชื่อกันว่าเป็นที่สวมพระศพพระมหาอุป
ราชานัน เขียนขึ้นในรัชกาลที่ ๑ ของรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ กับ
รัชกาลสมเด็จพระนเรศวรห่างกันเท่าไร คุณพอจะคิดออกไหม ถ้าคิด
ไม่ออกผมจะคิดเลขให้คุณบนกระดาน คือคนเขียนเขียนเรื่องราวที่เกิด
ขึ้นก่อน ๑๐๙ ปี คล้ายๆกับว่าตั้งแต่กรุงเทพพระมหานคร มาจน
ปัจจุบันก็ได้ ๑๙๐ ปีในรายนัน คุณลองเขียนช้ในปีที่สมเด็จพระพุทธ
ยอดฟ้าฯ ย้ายพระราชวังจากฝั่งธนบุรีมาอยู่กรุงเทพฯ นะท่านทำอะไร
บ้าง ลองดูซิว่าจะเขียนได้ไหม คือเหตุการณ์มันผ่านมานานแล้วเรา
ไม่มีทางรู้หรอก เราจะทำได้อย่างเดียวโดยค้นคว้าหาหลักฐานเอามา
ยึดแล้วก็เขียนตามหลักฐานนั้น คือทางประวัติศาสตร์พม่าเขาว่าพระ

มหาอุปราชเมื่อฝ่ายแพ้สิ้นพระชนม์นั้น ทหารเขานำพระศพกลับกรุง
หงสาวดี เขาไม่ได้ปล่อยไว้ แล้วหลักฐานของเราฉบับหลวงประเสริฐ
ก็ไม่ได้พูดถึง พูดแต่ว่าพระนเรศวรทรงทำให้พระมหาอุปราชขาดคอ
ข้าง แล้วก็นับรทกใหม่พูดเรื่องอื่นเลย ศพไม่ได้พูดถึง คนที่มา
พูดก็มาพูดหลังเหตุการณ์ร่วม ๒๐๐ ปี ความที่พวกคุณไม่ได้ศึกษา
อะไรแน่นอนนักก็ไปเชื่ออย่างนั้นเชื่ออย่างนั้นมันก็ลำบาก คือประวัติ
ศาสตร์นี้ว่ายากก็ยากนะครับ เพราะว่าถ้าคุณได้อาจารย์ที่ไม่แน่นจริงๆ
ละก็ คุณจะไขว้เขวไปชั่วลูกชั่วหลานเลย

ถาม ๑๑. การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยมีแต่การกล่าวว่าคนไทยอพยพ
มาจากประเทศจีน แล้วก็บ้านเชียง จะคัดค้านการอพยพจากเหนือลงมา
ตอนใต้ได้ไหม คนไทยเราจะมีถิ่นเดิมอยู่ที่แหลมทองนี้ได้ไหม ?

ตอบ อันนี้คุณถามไม่เอากาลเวลามาวางให้ด้วย คือบ้านเชียงเราได้สิ่ง
ของออกมานักเป็นของที่แน่ ไม่มีใครจะเถียงได้ แต่ที่เขาถามก็คือว่า
ใครเป็นคนทำ เขาพูดภาษาอะไร คนทำนั้นมีชนบประเพณีอย่างไร
คุณลองตอบดูซิ คุณจะไม่มีทางตอบได้เลย เรื่องประวัติศาสตร์แม้
แต่เหตุการณ์เมื่อเดือนที่แล้วก็ยังกันอยู่นะ ยังผ่านมาไม่เท่าไรเลยนี้
จะรับผิดชอบกันจริง ๆ จะต้องมีหลักฐานกันแค่ไหน เพียงยังไม่ถึงเดือน
แล้วเรื่องที่โบราณกว่าประวัติศาสตร์ ก่อนมีตัวหนังสือไม่มีทางรู้กัน
หรอกครับ แต่ว่ามีความจริงอยู่ข้อหนึ่งที่ว่าเจ้านายในราชวงศ์ในรัฐ
นี้ ท่านจัดเหนือลงไต่กันไม่มีปัญหา แต่คนพบบ้านคนที่เขานึก
ที่รองรับการปกครองของเจ้านายไทยพวกนี้มานานแล้วที่ผมหาหลัก
ฐานนี้มาตั้งแต่ ๒,๐๐๐ กว่าปีแล้ว เพราะว่าหลักฐานระบุว่าฝั่งโน้น

ของแม่โขงที่ซื้อลานช้าง ในสมัยก่อนราชวงศ์ซันจะตีได้นะ เขาซื้อลาน
ไทย เมื่อจีนซันตีได้ก็เปลี่ยนชื่อเป็นลานช้าง แม่โขงนี้ผมก็ไม่ว่าใครจะ
ทราบแค่นั้น เวลาหน้าแล้งมันแทบเดินข้ามได้ไม่ต้องไปลงเรือลง
แพอะไร ลุยน้ำมาหรือบางตอนอาจจะลึกหน่อยก็โผล่มาสักหน่อยก็ถึง
ที่ชันแล้ว เพราะฉะนั้นการที่ข้ามมาฝั่งนี้ข้ามมาเป็นพัน ๆ ปีแล้ว ส่วน
ใหญ่มาแสวงหาโชคกลางแล้วก็กลับ เหมือนอย่างคนอีสานเคยขึ้นไป
กรุงเทพฯ พอถึงฤดูทำนาก็กลับ แต่คนที่อยู่มี คนที่มีครอบครัวก็มี
บ้าง ปีหนึ่งๆ ไม่สู้มากนัก แต่ทั้งพัน ๆ ปี ไ้ไม่มากนักก็มากได้ เพราะ
ฉะนั้นประชาชนผู้รองรับเจ้านายไทยในลุ่มน้ำเจ้าพระยามีมานานเต็มที
แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าคนไทยเป็นคนไทยเป็นคนสร้างศิลปวัตถุ
ที่บ้านเชียงนะครับ อันนั้นผมไม่เข้าไปแตะต้องเพราะว่าไม่ใช่วิชาที่
ผมมีความรู้ วิชาเกี่ยวกับโบราณวัตถุนี้เป็นวิชาก่อนประวัติศาสตร์
ก่อนมีตัวหนังสือ เรารู้อะไรแน่ไม่ได้ นอกจากว่าคำเดิมเขาใช้ว่า
สันนิษฐาน ผมอยากใช้ว่ายกเมฆคือหมายความว่าอย่างเดียวกัน

ถาม ๑๒. ปัญหาเรื่องการสร้างนครวัด นครธม กษัตริย์องค์ใด
เป็นผู้สร้าง ?

ตอบ นครวัดนครธมสร้างมาหลายสมัย สมัยแรกสร้างด้วยไม้ เป็น
วัตถุที่ไม่คงทนกษัตริย์ที่สร้างก็ทรงพระนามว่าพระเจ้าไชยวรมันที่ ๒
สร้างในราวพุทธศักราช ๑๓๔๕ ก่อนไชยวรมันที่ ๗ จะมาสร้าง
เป็นศิลา ก็ในราว ๔๐๐ กว่าปี เพราะฉะนั้นเมื่อของเดิมมันถูกเผา
ผลาญไปคนใหม่ก็มาสร้างด้วยศิลา คุณจะนับไชยวรมันที่ ๒ หรือ
ไชยวรมันที่ ๗ ก็สุดแล้วแต่

ถาม ๑๓. ขอม เขมร กัมพูชา เจละ พวกเดียวกันหรือไม่ ?

ตอบ กัมพูชา^๕เป็นชื่อราชอาณาจักร เจละ^๕เป็นชื่อราชอาณาจักร เหมือนกันแต่ว่าเป็นคำจีนไม่ใช่คำพื้นเมือง ส่วนเขมร^๕เป็นนามที่ พวกกัมพูชา^๕ปัจจุบันเรียกตัวเอง ส่วนขอม^๕นั้นเป็นคำที่ปรากฏใน หลักฐานของไทยเป็นหลักศิลาจารึก สี่คำ^๕นี้มีความหมายอย่างเดียวกันใหม่คืออาณาจักรเขมรของคนเขมร อัน^๕ส่วนตัวผมเชื่อว่าขอม^๕ นั้นเป็นคำที่ใช้เรียกคนที่พูดภาษาเดียวกัน คือตั้งแต่ลำพูนลงมาจนถึงสุโขทัยไปถึงหัวเมืองมอญ ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปทางอีสานไปทางทะเลสาบเขมรคือดินแดนอันกว้างใหญ่ไพศาล^๕ คนที่พูดตระกูล ภาษาเดียวกันเรียกว่าขอม แต่คำว่าเขมร^๕นั้นเป็นประชาชนของราชอาณาจักรกัมพูชา ฉะนั้นเขมร^๕นี้คือขอม^๕ เขมรส่วนปลีกย่อยของขอม^๕ ก็เหมือนอย่างสยามกับไทยก็เหมือนกัน สยามเป็นชื่อของประชาชน ที่อยู่ในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ส่วนไทย^๕นั้นเป็นเชื้อชาติที่พูดภาษาเดียวกัน ตั้งแต่อัสสัมไทยใหญ่อันเป็นส่วนหนึ่งของดินในแม่น้ำวัสซีเวอร์ จนถึงแคนตอน ลงมาตอนล่างไปถึงปลายแหลมมลายู พวก^๕นั้นเป็นไทย คือไทยกว้างแต่สยามแคบ เขมรแคบ ขอม^๕กว้าง คือคนที่พูดภาษาเดียวกัน ไม่ต้องพูดกับเจ้านายเดียวกันก็ได้ อย่างอัสสัมเขามีเจ้านายของเขาแต่ก็เป็นคนทีพูดไทย

ถาม ๑๔. ที่ว่าราชวงศ์ต่าง ๆ เข้าไปอยู่ในนครไทยนั้นมีหลักฐานอะไรที่เชื่อแน่ว่าไปอยู่ที่นั่น และปัจจุบันสถานที่นั้นมีชื่อว่าอย่างไร ชื่อราชวงศ์ต่าง ๆ ?

ตอบ เขาระบุเพียงราชวงศ์เดียวครับ คือราชวงศ์ที่อพยพลงมาจาก
โยนกเชียงแสนในตอนล่างนี้ก็มีพระนามว่าพระเจ้าศิริไชย หรือไชย
ศิริเชียงแสน เข้าไปอยู่ในนครไทยนั้นมีหลักฐานอะไร มีหลักฐาน
เป็นการจับบันทึกตามคำบอกเล่าของขุนนางไทย ผู้จับบันทึกนั้นเป็น
ราชทูตฝรั่งเศสชื่อ ลาลูแบร์ คือท่านบอกว่าจดมาตามคำบอกเล่า
ของขุนนางในราชสำนักพระนารายณ์ ท่านมาอยู่เพียง ๓ เดือน ไม่
มีความรู้อะไรมากนักหรอก เขาบอกอะไรท่านก็จดไว้แล้วเราก็ไม่รู้
จนมามีการแปลเป็นภาษาไทยขึ้น และตีพิมพ์ออกมาเราจึงเอามา
เทียบได้กับข้อเขียนของเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพน ก็ตรงกันในศักราช
คือ ๑๗๓๑

สถานที่นั้นชื่อว่าอย่างไร ในสมัยนั้นเขาเขียนลากอนไต ลากอน
ไตนครไทยมันก็ชื่อเดียวกัน ปัจจุบันมีชื่อว่าอะไร ผมก็เห็นว่านคร
ไทยนี้แหละ อำเภอ นครไทย หลังจากนั้นก็ ๗๐๐ กว่าปีเข้านี้
แล้ว

ราชวงศ์ของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ทำไมชื่อราชวงศ์พระร่วง อันนี้
เป็นการตกลงกันเองระหว่างนักศึกษาผู้ใหญ่ แล้วนักศึกษารุ่นหลังก็
ไม่มีใครค้าน ก็คือว่าจารึกสุโขทัยก็มีพูดถึงเรื่องราวของพระร่วง ท่อ
น้ำพระร่วงและกิจกรรมต่าง ๆ ของพระร่วง แล้วศักราชมันต่างกัน
มาก จึงเชื่อได้ว่าถ้ามีชื่อพระร่วงไม่ได้หมายความว่าตนเองคนเดียว
กันทั้งหมด เพราะว่าศักราชมันจำกัดไว้ว่า อย่างพระร่วงเคยขึ้นไป
สร้างเมืองเชียงใหม่ให้พญาเมงราย อันนั้นรู้แน่ชัดว่าศักราชมันบอกว่า
เป็นรามคำแหง แต่ในจารึกของสุโขทัยมีว่า ท่อพญาร่วง ท่อคือ

ท่อน้ำ อันนี้เป็นสุขุขทัยตอนปลายแล้ว ไม่ใช่องค์เดียวกัน เมื่อมี
คำว่าพระร่วงบ่อย ๆ ในจารึกก็ต้องหมายความว่าของพระเจ้าแผ่นดิน
ในราชวงศ์เดียวกันนี้ ก็เลยมีผู้เสนอว่านี่เรียกกันว่าราชวงศ์พระร่วง
เอาไหม ก็ไม่มีใครค้าน และผมก็เห็นด้วย เรียกกันง่าย ๆ ก็ได้
เหมือนกัน จะเรียกว่าพ่อขุนบางกลางท่าวหรือพ่อขุนบางกลางหาว
หรือศรีอินทราทิตย์ มันก็ยุ่งยากนัก ก็เรียกวงศ์พระร่วงนี่ดี เป็น
แต่เพียงข้อตกลงเพื่อความสะดวกเท่านั้นเอง

ถาม ๑๕. เมืองราดจะสันนิษฐานว่าโคราชจะใกล้เคียงความจริงหรือไม่?

ตอบ ถ้าโคราชไม่ใกล้เคียงครับ ห่างไกลมาก คือเมืองราดปรากฏ
ในจารึกหลายหลัก แล้วเราพิจารณาโดยเอาชื่อที่อยู่ก่อนแล้วก็เมือง
ราดชื่อตามนี้ ๒-๓ หลักเอามาเรียงกันแล้วจะรู้สึกว่ามันอยู่ทางลุ่ม
น้ำป่าสักคือแถว ๆ เมืองหล่มสักเพชรบูรณ์ แต่ความจริงจะเป็นอย่าง
ไรก็ไม่มีใครเราไม่รู้อะไรจริง แต่เชื่อกันว่าคงอยู่แถวๆ นั้นแล้วจะเป็น
เมืองอะไรเดี๋ยวนะไม่รู้ใหญ่น้อยเลย

ถาม ๑๖. ไทยอพยพมาจากจีนนั้นท่านเห็นว่าจริงหรือไม่ จะเป็นไปได้
ไหมถ้าจะกล่าวว่าคนไทยที่หลงเหลืออยู่ในจีนปัจจุบันนี้อพยพขึ้นมาจาก
ไทย เพราะต้องการจะหลบหลีกการกดขี่จากขอม ?

ตอบ ลำบากครับที่ว่าไทยในจีนปัจจุบันนั้นขึ้นไปได้ คือธรรมดา
มนุษย์ไม่ว่าสมัยไหน มีความเหมือนกันอยู่อย่างหนึ่งก็คือความขี้เกียจ
การที่จะทวนหน้าชนเราไม่ค่อยชอบทำคือมันต้องการ energy เยอะ
ว่ะขึ้นนี่ เพราะฉะนั้น จากเหนือลงใต้เป็นการตามน้ำมันสะดวก

แล้วดินแดนตอนล่างเราสมบูรณ์กว่า ทำไมจึงกระเสือกกระสนไปอยู่

ในดินแดนกันดาร นี่ก็ว่าตามเหตุผลนะ

ถาม ๑๗. โยนกเชียงแสนเป็นต้นราชวงศ์อุทอง ทำไมตำนานจึงกล่าวว่าพระเจ้าอุทองมาจากเมืองอุทอง ?

ตอบ ท้าวอุทองมีหลายท้าว ก็มีหลายองค์ ผมว่า ๔ นะ โยนกเชียงแสนผสมผสานกับราชวงศ์ท้าวอุทองมาเป็นกษัตริย์อยุธยา ทำไมตำนานจึงกล่าวว่าพระเจ้าอุทองมาจากเมืองอุทอง คุณถามอย่างนี้ ผมตอบไปก็จะว่าเป็นการว่าผู้ใหญ่ คือเรื่องอุทอง สมเด็จพระมหาจักรพรรดิเป็นต้นเริ่ม แล้วในที่สุดท่านก็ไม่อยู่คอยแก้ปัญหา ประการแรกเมืองอุทองไม่มี อุทองไม่ใช่ชื่อเมือง เป็นชื่อบุคคล แต่ว่ากระทรวงมหาดไทยตั้งเป็นกิ่งอำเภออุทอง เคียงว่เป็นอำเภออุทองไปแล้ว ใครจะทำไม ก็มหาดไทยเขาใหญ่มานานแล้ว เราอย่าไปเถียงกับเขาเลย ชื่อเมืองของราชวงศ์นี้ก็คือเมืองเพนนครไม่ใช่เมืองอุทอง เพนนครมาเป็นกรุงเทพ ฯ แล้วก็มีสร้อยทวาราวดี มีสร้อยศรีอยุธยา แล้วก็อย่าถามนะว่าเพนนครอยู่ที่ไหน เพราะเขาตอบไว้แล้วเมื่อสมโภชวันขึ้นปีใหม่ ๔-๕ ปีก่อนนี้ จนบัดนี้ยังไม่ตีพิมพ์ออกมาให้พวกเราได้อ่าน

ถาม ๑๘. ปราสาทก่อนสมัยสุโขทัยที่อาจารย์บรรยาย อาจารย์ใช้หลักฐานอะไรบ้าง ?

ตอบ ผมเขียนมาในราว ๒๐ ปีนี้ ไม่รู้ก็สืบเรื่อง ถ้าจะพูดให้คุณฟังแล้วอ้างหลักฐานด้วยในไม่ช้าหลับหมดเลย คือหลักฐานมันเป็นเรื่องน่าเบื่อหน่ายเหลือเกิน เป็นเรื่องที่เผื่อ ถ้าไม่ติดคอกก็คงหลับ

ไว้คุณลองไปหาเอาเนครับ เพราะเวลาผมตีพิมพ์แล้วก็ได้หวัง
ห้ามอะไรใครจะไปศึกษา ใครจะไปตีพิมพ์ใหม่ก็เชิญ เขียนให้ราย
ละเอียดไว้ด้วยเลย

ถาม ๑๙. โขลนลำพองคือใคร ?

ตอบ จารึกเขาเขียนลำพองนะครับ โขลนลำพองคือใคร โขลนเป็น
ตำแหน่งผู้ปกครองอาจจะระดับอำเภอ อาจจะระดับจังหวัด หรือ
อาจจะระดับเมือง ลำพองเป็นชื่อเมืองคือเจ้าเมืองลำพอง แต่ทว่า
เมืองลำพองอยู่ที่ไหนนี่ลำบาก จนบัดนี้เรายังหาเมืองนั้นไม่ได้ เมื่อ
หาไม่ได้นักประวัติศาสตร์ฝรั่งเลยตีความหมายว่า โขลนลำพองคือ
โขลนที่ทางกัมพูชาส่งมาปกครอง คือเขาจะตั้งให้ไปขึ้นกับเขมรให้
ได้ อย่างนั้นเป็นเจตนาที่บังชี้ เราเป็นคนไทยเราก็บอกว่าหลักฐาน
ไม่มี ทำไมจึงแก้ตั้งนัก อันที่จริงตัวแกเองก็มีภรรยาเป็นเขมร ตัว
แกจะไปขึ้นกับเขมรเราก็มั่วว่า ทำไมจะเอาบ้านเมืองเราไปขึ้นกับ
เขมรด้วย เพราะฉะนั้นโขลนลำพองก็คือเจ้าผู้ครองเมืองลำพอง เกี่ยว
ข้องกับสุโขทัยอย่างไร อันนี้จารึกไม่ได้บอกรายละเอียด บอกแต่ว่า

๑. พ่อขุนศรีเณรนำถมปกครองบ้านเมืองมีกิจกรรมนั้น ๆ

๒. พ่อขุนผาเมืองกับพ่อขุนบางกลางหาว คบคิดกันจะรบกับ
ขอมสมาธิโขลนลำพอง แล้วไอ้เสนอนั้นมาอย่างไรไม่รู้ จู๋ ๆ ไอ้ตัวนัก
โผล่มาแล้วมาปกครองเมืองสุโขทัย

๓. สองสหายรบพุ่งจนชนะได้ขอมสมาธิส่งไป

เพราะฉะนั้นการจะตีความหมายว่าจู๋ ๆ นั้น ต้องว่าเมื่อพ่อขุนเณร
นำถมล่องลับไปแล้ว โอรสคือผาเมืองครองอยู่เมืองราชโกโลออกไป

ขอสมาสโหลนลำพองซึ่งเป็นคนพื้นเมืองแต่เดิม เมื่อสิ้นผู้ปกครอง
คือขุนเนนนำถมก็เลยยึดอำนาจแล้วก็ขึ้นเป็นกษัตริย์ ๒ พ่อขุนหนุ่ม
ก็เลยรวมกำลังกันมาปราบ ไม่เกี่ยวข้องอะไรกับกัมพูชาเลย กัมพูชา
เป็นอีกที่หนึ่งไม่เกี่ยวกับสุโขทัย

นี่จะ ๕ โมงแล้ว บรรดานักศึกษาจะต้องกลับจังหวัด ห้างไกล
หรือเปล่านี้ หรือไม่มี เป็นนิสิตทั้งนั้น อันที่จริงผมก็เห็นใจคุณที่จะ
ฟังแต่เสียงผมมันเกือบจะหมดแล้วไว้โอกาสหน้า ขอบคุณที่ตั้งใจฟัง๕

The Thai Beach-Head States In The 11 th.-12 th. Centuries

"Archaeology and history are two living sciences, flexible according to new approaches and new discoveries. These two factors may stir the dormant spirit of criticism as well as may establish new facts."

**Silp Birasri,
Preface to "Thai Monumental Bronzes"**

In presenting this paper to anyone interested in the origin and development of Pre-Sukhodaya history of Thailand, the writer would like to call attention to Professor Coèdes' paper 'The Origins of the Sukhodaya Dynasty', published in 1920, and his concluding dictum: "The Sukhodaya dynasty emerges gradually from the mystery which has enveloped its origins." Since then, nothing much, both here and abroad, has been done to delve into the mystery, though Professor Coèdes, again in 1925, has given out a list of indigenous chronicles from which historical facts can be sifted out and developed. The purpose of this paper is therefore to explore into these chronicles, and fortunately also into a few

new-found inscriptions, and then to weigh all the available evidences objectively. What is the outcome is here presented, though in some instances the writer has been forced to make guesses but when these happen, the reader will be forewarned. If the writer but succeeds to throw some light to this complexed scene of the Pre-Sukhodaya period, thereby enabling others more competent to carry the torch of research forward, he shall be fully recompensed and satisfied.

Of indigenous chronicles and legends,⁽¹⁾ there still exist these in such numbers that it is not easy to get access to all of them. We do have more information of legendary events prior to Sukhothai period than we can make use of, for the plain reason that the dates, when given, are quite impossible. Most legends and chronicles, not unlike the Mon inscriptions of Pagan, did try to connect local events with the doings of the Lord Buddha, hence their uselessness in terms of dates. Two scholars, however, have sifted some of these documents, and have succeeded in laying the ground-work of Thai early history. One is the late Praya Prajakit Korachakr, the author of the P'ongsawadan Yonok, and the other is our well-known Professor George Coèdes. Of Professor Coèdes, his monumental works, "Documents sur L'Histoire Politiques et Religieuses Du Laos Occidental"—BEFEO XXI, 1925

will often be alluded to in this paper, so a word now about the late Praya Prajakit who is the first to lay out this groundwork.

Praya Prajakit has pointed out, since 1906, that the word Syam Pradesa—or Samadesa—means Lampun, or Haripunjaya in the chronicles. He however did not date this, as he was not aware that the word “Syam” appears for the first time in a Cham inscription of c. 1050 A.D.⁽²⁾ (We at time thought the word Syam was a Portuguese imported word, but it appears the Cham were the first to use it in the 11th. century). His Pongsawadan Yonok, on the basis of a very old legend, relates that after the Deluge, the Khawm were inhabiting the land adjoining the Mekhong and its tributaries about latitude 22. Their country was called Suvarna Khome Kham, with country of the Thai to the North, and a Khawm town called Umangkasela in the West side of the river. The Khawm got into trouble with the Naga tribes who miraculously destroyed Suvarna Khome Kham, and the Khawm had to disperse. The land was then occupied by the Lawa when the Thai moved down. The story of the Thai is told from the legend, called Singhanawati whose father had 30 sons, 29 of which were despatched to found their own towns. Prince Singhanawati led his retinue down to the Lawa, or Sai river and found a town called Yonok Nagabhandhu Singhanawati Nagara. Within 3 years,

the Prince captured the town Umangkasela and then expanded at the expense of the Khawm territories. The date given by the chronicle is 22 of the Sakaraj, possibly Chulasakaraj. (Our interpretation is that this chronicle relates the first Thai state in the Sibsong Panna region in the 7 th. century A.D.). Seccessive rulers of Prince Singhanawati followed one another until the Sakaraj 277 (presumably 10 th, century A.D.) when the Yonok kingdom declined in power and the Khawm captured the town of Yonok. The Thai had to live under the Khawm yoke for 18 years when Prince Brohma raised an army and defeated the Khawm in a pitch battle. The Khawm fled south, with Prince Brohma in their wake. Prince Brohma however stopped giving battle when he reached Kampaen gbejr, in central Thailand. Upon his return to Yonok, he installed his father on the throne, and came down and found the town called Fang, presumably north of Chiangmai, (Fang is still considered as the first town the Thai set up, probably in the 10 th. century). Prince Brohma's son, Jayasiri, ruled after him but then an army from the West attacked Fang, and Jayasiri unable to resist the onslaught fled with all his people. His route, however, was not the southward route (for Haripunjaya was in the way), but East until he reached Phayao, and then southward (along the river, Yom) to Sawankaloke. This is konwn as the land of Chalieng,

and here Prince Jayasiri settled down. (The chronicle dates this event as 1004 A.D.). The Pongsawadan Yonok then starts with the Mon kingdom of Haaipunjaya which had existed a couple of centuries before the advent of Prince Jayasiri. Haripnnjaya was an off-shoot of Louvo, and the chronicle date of its foundation was 660 A.D. Princess Chamdevi and her successors administered the kingdom until some time in the 11 th. century (the chronicle dates it 1057 A.D.) when a newcomer, Prince Chakravati, came at the head of a big army and captured Haripunjaya. The author states his opinion that Prince Chakrrvati hailed from Chieng Rung (Cheli), and 33 successive rulers followed him until Prince Mangrai, from Chiengsaen, captured the city in 1281 A.D. The Pongsawadan Yonok continues on with three other periods, from Prince Mangrai to its fall to Bayinnaung, the Burmese occupation period and finally the liberation period by Bangkok, ending up in 1901 A.D. This is a resume of the Pongsawadan Yonok of the late Praya Prajakit Korachakr.

In terms of dates, Professor Coèdes, in the aforesaid work, supplies the date of c. 1050 A.D. when the Mon king of Chamdevi line fled to Thaton, and Chakravati set himself on throne of Haripunjaya. From Prince Chakravati to the close of Jilangka's (7 th.) reign, he suggested the 2nd. half to the 11 th. century.

For Prince Aditayaraj, c. 1150 A.D., and for Dhammikaraj and Sabbhasidhi, he gives the 1st, half of the 13th. century. As for Mangrai's capture of Haripunjaya, c. 1290 A.D. There are some other suggestions, but the most important is the foundation date and the ascension of Princess Chamdevi. The chronological dates of these two events were given as 660 and 662 A.D. respectively. These, Professor Coèdes suggests should be modified as some time in the 8th. century. He, however, has not suggested any date concerning Prince Jayasiri's advent, as the Singhanavati chronicle was not in the scope of his work.

Before we proceed with our paper, let us first consider whether Professor Coèdes has, or has not, commented on the question whether Chakravati's Haripunjaya was a This state? Let us first consider his footnote on page 79 of BEFEO, Tome XXV, when he points out that the No. 9 and No. 10 ruler of Haripunjaya (see Detailed List H.) were newcomers, and not of Chamdevi's line. He notes Praya Prajakit's opinion that No. 9 ruler came from Hsenwi, the capital of the Shan states, and passes on with no comment. The next footnote to be considered is on page 82 of the BEFEO, when the Professor notes Praya Prajakit's interpretation of the town Atignyapura (from where Prince Chakravati hails) to be Chieng Rung. Against this interpretation, Professor

Coèdes comments: "At'guyahapura and Duragarattha are without doubt the translation of an indigenous term signifying—'a town far-away, mysterious, inaccessible'—the site of which remains to be determined." From this comment, we take it that Professor Coèdes is not sure from where Prince Chakravati hails from, and the questions remains open to this day. The last footnote to be considered is on page 86, when he comments on the 22nd. ruler (Thai Amat, in Detailed List, L.): "If, as is reasonably likely, this personage Thai Amat was a Thai chief, then it is one of the first attempts of the Thai to take over Lampun". The advent of Thai Amat, an official in Haripunjaya who was favoured with the governorship of Lampang before he usurped the throne, (this story appears in a chronicle, called Mula Sasna) was in the 2nd. half of the 13th. century, and therefore pretty late. A few years later, Prince Mangrai captured Haripunjaya, and our question regarding whether Haripunjaya then was a Thai state is therefore no question at all.

It seems a pity, and a great loss to Thai early history, that Professor Coèdes has not commented on the advent of No. 9 and No. 10 ruler of Chamdevi Haripunjaya, apart from stating that their reign must be in the 10th. century, because the period appears to coincide with Prince Jayasiri's evcuation of Fang. According

to our computation (see Detailed List, marked H.) their reigning years were 983–988 A.D. If the Maharaj, No. 9 ruler, came from Yasamala, that is Hsenwi, and conquered Haripunjaya, the army that took Fang from Prince Jayasiri would also come from Hsenwi, because (according to the Singhanawati chronicle) “they came from the West”. West of Fang would be Muang Pan Mawk Mai region, and this area was part of the Hsenwi kingdom then. In checking the history of the Shan at this period, we find that in the 10th. century A.D. (954 A.D. according to Scott’s Hsenwi Chronicle⁽³⁾) Hsenwi had no ruler, so a deputation was despatched by the elders to Khun Lu Kham, chief of Muang Hi—Muang Ham on the banks of the Mekhong, requesting him to send his sons to govern Hsenwi. Khun Ln Kham—a descendant of the House of Khun Lu—Khun Lai) consented, and gave his 5 sons and 8 young lords to be rulers of the Cis-Salween States. Khun Thai Kham, the eldest son of Khun Lu Kham, was voted king, and after taken over the administration, he appointed his son to govern North Hsenwi, whereas he proceeded to establish the city of Hsen Se,⁽⁴⁾ to be the capital of all the Shan States. This regrouping and tightening of administration was stated by the Chronicle to be in 957 A.D., and expansion would be the natural outcome. So it appears Fang and Haripunjaya most likely fell under Hsenwi—Hsen

Se expaasion at this period, and the date (according to our computation) was 983 A.D.⁽⁴⁾ Fang was lost forever to Jayasiri, but Haripunjaya however regained her independence 4 years later, and was governed by the Chamdevi dynasty for another half century.

In our research (i.e. writer and his colleaques) of pre-Sukhothai history we are forced to take recognition of the fact that, physically and politically, the Thai could not have made a long jump from the highlands of the Shan States and or Yunnan to alight and found Sukhothai. There must be some sort of beach-head states beforS Sukhothai period, the establishment and consolidation of which would take a century or more. Without these beach-head states, the setting up of Sukhothai and her rapid expansion under Ramkhamhaeng would be impossible. But apart from our chronicle evidences, where are the concrete, neighbouring in support of such beach-head states?

Fortunately, we have the Cham inscription of Po Nagara, which informs us that in c. 1050 A.D., prisoners of Syam and Pukam who fought for the Cambodians against the Cham, were despatched as slaves to religious institutions. We know that the Pukam soldiers were those of Pagan, but who were the Syam soldiers, and from which Thai state would they likely come from?

To answer these questions, we have the date c. 1050 A.D. when Haripunjaya changed hands, and the Thai took over the administration from the last Mon king who fled to Thaton. The Syam troops would most likely come from Haripunjaya then, but was the word Syam-desa meant Haripunjaya only? We believe so, as at that period we have the Jinakamalini which states "the four ascetics, Vasudeva and three others, established themselves in Syama-desa . . . .and Vasudeva founded the town of Haripunjaya". Geographically, Pagan and Haripunjaya were neighbouring states, and it is most likely that the Syam and Pukam prisoners of war would be the soldiers of these two states. If this is accepted, then further research can be made to find out the status of each state towards each other, and their joint status towards the court of Angkor. There are so many things we don't know, but we can take it that Anawratha of Pagan and Chakravati of Haripunjaya were contemporaries, and both reigned during the last years of Suryavarman I.

The second concrete evidence concerning "Syam" troops was the famous bas-relief at Angkor, with inscriptions in Khmer⁽⁵⁾ We see here a Thai chieftain riding on an elephant, with his Thai soldiers in front and sturdy looking soldiers in the rear, marching in the presence of Suryavarman II. The sturdy looking soldiers in the ranks would be the Mon—or Khawm—of the old

regime, choosing to stay behind and live with the Thai newcomers. It appears from this bas-relief that they must have mixed with the Thai pretty well, and the word 'Syam' should from this period mean the Thai-Mon mixed race. We know Suryavarman II to reign from 1113-1150 A.D. so how are we to date this event? It appears from Cambodian history that Suryavarman II made many wars against Champa and Annam between the years 1130-1145 A.D., and this Thai 'trooping of the colours' would date some time between these two dates. If so, how can we be sure now that these Thai soldiers came only from Haripunjaya, and not from somewhere else—say, Sawankaloke area for instance?

From our computation based on a Pali-Khmer inscription unearthed last September at Nakorm Sawan⁽⁶⁾ we believe that a Thai chief, Kamarateng An Sri Dhammasokaraja, was ruling at Sawankaloke at this period. According to another chronicle, No. 1 in the Historical Series, Sawankaloke and Haripunjaya made a marriage alliance, and a son of the Haripunjaya ruler married the daughter of the chief of Sawankaloke, and obtained the throne of Sawankaloke in the bargain. These Sawankaloke Thai would most likely be the descendants of the House of Jayasiri, who, as previously stated, had come to settle around this region in c. 983 A.D. The word 'Syam'⁽⁷⁾ would at this period include

the inhabitants of Sawankalok, so the Syam troops as represented at Angkor could also mean the soldiers coming from Haripunjaya. Sawankaloke region.

Our chronicle, No. 66 in the Historical Series, also relates that a certain king Sri Dhammasokaraja had two sons, the elder called Arunrajakumara, and a younger son. Arunrajakumara succeeded to his father's throne at Sukhothai, and the younger was given Sawankaloke to rule, with title Phraya Sri Dhammasokaraja, as his father. Arunrajakumara was equipped with supernatural powers and all the neighbouring states, including the Mon country of Lower Burma, paid him homage. One of his feats was to expand Sukhothai territories down to the limits of the sea, hence he was given the name 'PHRA RUANG'.⁽⁸⁾ The chronicle also states his reign coincides with that of Alaungsithu of Pagan. Now we know Alaungsithu to reign from 1112 to 1167 A.D. So this Phra Ruang could not be Sri Indraditya or Ramkhamhaeng, as their reign was in the 12th. century. The Pali-Khmer inscription of Nakorn Sawan, however, did not give us any information regarding this Phra Ruang. What it gave was the death years of 1167 A.D. to 'Kamarateng An Jakata Sri Dhammasokaraja', whose successor, also a 'Sri Dhammasokaraja' ordered religious foundations to be set up in his memory. Could

1167 A.D. be the death year of our Phra Ruang, for it coincides with the death year of Alaungsithu of Pagan. For we know there were two Sri Dhammasokaraja, one reigning before 1167 and the other since 1167 A.D.

In checking Cambodian history of this period, we find that the two reigns following Suryavarman II (i.e. since 1150 A.D.) had inscription records at all. From inscriptions of later period, we gather that two kings Dharanindravarman II and Yasovarman II were Buddhists, and their two reigns were characterized by the setting up of Buddhist images and foundations interspersed with rebellions, the last of which, in 1166 A.D. was fatal to Yasovarman II. When the victorious usurper ascended the throne, internal strife and external war with Champa ensued, resulting in the capture of Angkor by the Cham in 1177 A.D. Then followed four years of plunder and havoc. Angkor was burnt to the ground, the people taken to Vijaya as prisoners of war, and order was not restored until 1181 A.D. when Prince Jayarvaman ascended the throne as Jayavarman VII. Considering the weakness and disorder of Angkor from 1150 to 1181 A.D., the legendary prowess of Phra Ruang that he pushed Sukhothai territories down to the sea limit would lend credence. Phra Ruang, or Sri Dhammasokaraja II, would have seen his chance, hence his

expansion south at the expense of the Khmer. He probably died in 1167 A.D., succeeded by his brother, Sri Dhammasokaraja III. This new king would most likely remove his capital to the new-won Lopburi, because it was against the king of Lopburi that Additayaraja of Haripunjaya made war. (The question whether there was one king, Additayaraja, or two-Dittaraja and Additayaraja is discussed in Detailed List L. The number of years he reigned over Haripunjaya is also there discussed.) His reign however coincides with Dhaminasokaraja III of Lopburi, and so we see here that the Thai had already established their sovereignty over the whole valley of the Menam since 1167 A.D. We do not know long Dhammasokaraja III was on the throne of Lopburi. His 'religious' competition and 'friendly' war with Additayaraja took many years. The Haripunjaya king first came down with his army, but when he was beaten in the 'setting up of a chedi' the Lopburi king sent his son, and later two other armies, to carry the war up north.

The son lost in a competition of 'digging a pond', and the other two armies lost their way, so not much real fighting was done. Those who lost their way were taken as prisoners of war, but well treated. The peace ensued, and the prisoners were released to return to their homes in Lopburi. How are we to

take these stories? For one thing, we may take it that there were contacts between these two Thai states, and life was not unpleasant even for the poor soldiers.

With the ascension of Jayavarman VII on the throne of Angkor, good times were now over. The Menam valley, especially Lopburi, was wrested from the Cambodians in c. 1150 A.D., and it had to be wrested back. But first Jayavarman VII had to attend to other pressing duties. The country had to have peace and security, the people needed rehabilitation, and Angkor had to be rebuilt. All these took the king over 10 years. Then we gather from the Prasat Tor inscription that in 1195 A.D. the king presided at a national celebration for the victory of his army against 'a king of the West'. Would that this inscription be more precise. This 'king of the West' would most likely be Sri Dhammasokaraja IV, and his defeat would also mean the loss of the Menam valley and Lopburi. He might have perished in the war, because we know nothing of him at all. The next we hear of this Sri Dhammasokaraja line was at Chaiya in the Peninsular, about which an inscription in Khmer relates a few facts. It gives the date of 1230 A.D. and states that Phraya Chandhabhanu Sridhammaraja was king of Chaiya and Nakorn Sridhammaraja and that he was equal in wisdom to Phraya Sri Dhammaso-

๕๐

karaja in the subject of jurisprudence. We would be at a loss how to interpret this incscription in terms of history if we do not possess a legend of the city of Nakorn Sridhammaraja. The legend states that a certain Phraya Sri Dhammasokaraja, the founder of the town (on the site of the old town, Tambralinga) and the founder of the Maha Dhatu monastery and 12 other towns, had two brothers, one called Chandrabhanu, etc. With the date of the inscription and the story of the legend, we can reconstruct the picture thus. When Lopburi was lost to Jayavarman VII's army, those who were left fled southward along the Peninsular. Sri Dhammasokaraja V might stop at Chaiya for regrouping purpose, and then pushed down to occupy the old Tambralinga. He gave it a new name, Nakorn Sridhamma (soka) raja. He also set up 12 more towns, as far Perak. He probably died in 1230 A.D., and was succeeded by his younger brother, Chandrabhanu Sri Dhammaraja. Lopburi was lost in 1195 and this king died in 1230 A.D. as Sri Dhammasokaraja V would likely be the son of Sri Dhammasokaraja IV of Lopburi. His younger brother, Chandrabhanu, would be very young when Lopburi was lost to the Cambodians, for we gather from the said legend that, when he was holding a conference with a certain Thao U-Thong, both made a pact of alliance and an agreement as to where the

boundary line of their state would be. Our Sri Dhammasokaraja also swore eternal friendship to Thao U-Thong, and said in case he perished, would Thao U-Thong look after his wife, and his two brothers. This must be a very solemn moment, as if he was embarking on a campaign, possibly against the Malays of Tamburlinga. Chandrabhanu would then be a minor, or else his brother and guardian need not have asked Thao U-Thong to take over the guardianship. It also appears that Thao U-Thong dynasty (for it was not just one ruler, but several with this title, to be considered later) was very intimate with the Sri Dhammasokaraja dynasty, both in time of peace as well as of war. We next hear of this Sri Dhammasokaraja dynasty in the Chulawongse chronicle of Ceylon, wherein Chandrabhanu was said to raid Ceylon twice. Then lastly, the Nakorn Sri Dhammasokaraja legend relates that in the year 1270 A.D., a certain prince, Phaya Sai Narong, came with an army from the west coast and took over the city. This Sai Narong would likely be Sai Songgram⁽⁹⁾ the warlike son of Ramkhamhaeng, who succeeded to the throne of his father in 1298 A.D.

What happened in the valley of the Menam since Lopburi was retaken by the Cambodians in 1195 A.D.? The Phimanaka inscription mentions a son of Jayavarman VII as "Lavo-dayesa",

possibly the Viceroy of Lopburi. But this Prince was religious minded, and we do not know when he died. (We have the story of Nai Kong as governor of Lopburi, but this will be considered in the next paragraph). The Pra Khan inscription then relates that Jayavarman VII had 306, 372 male and female slaves brought from Champa, Yavana,⁽¹⁰⁾ Pukam and Rman, together with a lot of booty. These two inscriptions do not bear any date. A few more inscriptions, as Sai Fong (opposite Vieng-Chan), Jayabhum, Surin, Korat and Nang Rong all testify to the setting up of hospitals, rest-houses, etc, by the King. In short, between 1195 and 1210 A.D. this greatest of the Khmer kings must have made his strong hands felt in the Menam valley and beyond. A Cham inscription, at Chodihn (No. 86 in Majumder's CHAMPA) relates that in 1207 A.D., the Syam and Pukam troops joined the Cambodian army in waging war against the Annamites. 'The loss of both sides was very great', records the inscription. From this evidence, it is difficult to understand whether the Pagan king, Narapatisithu, despatched the Burmese troops in fight for the Cambodians, or the Burmese troops were the Volunteers Corp or mercenaries. As for the Syam troops, it is most likely that Lopuri-Sukhothai region would be under the rule of the Cambodians at this period, so they could be conscripted, or at best Volunteers Corp.

During this period, we have the Pongsawadan Nua (or Chronicle of the North) which relates the story of Phra Ruang of Snkhothai (to differentiate from the first Phra Ruang, Prince Arunrajkumara, of Sawankaloke). The story relates that the vassal Prince of Lavo having died, Nai Kong Krau was (elected) governor of Lavo, whose duty was to despatch to Angkor consecrated water once every three years. This, Bearded Kong carried out faithfully, by using earthen jars for the conveyance, as was the common practice. Then Nai Kong died, and his son, Nai Ruang, succeeded him as chief of Lopburi. Nai Ruang then invented a lighter and durable conveyance for the despatch of the sacred water, called 'kruh', and when this new contraption arrived at Angkor, the Khmer king saw in it the work of a very able, and therefore dangerous man. So a meeting of ministers was called, and plans laid out for the arrest of Nai Ruang. Troops of Khawm soldiers were then sent out for the purpose. Nai Ruang, alerted, fled north and entered priesthood in a monastery at Sukhothai. One of the Khawm soldiers, however, found him there, but not recognizing him, asked the whereabouts of Phra Ruang, i.e. Ruang the priest. Phra Ruang was sweeping the grounds of the monastery when the Khawm soldier arrived, so he told officer to wait there, and so the officer waited till this day, in stone. The story

goes on to relate that, about no sons succeed him, and our Phra Ruang was elected chief of Sukhothai, assuming the title 'Phra Sri Chandradhibodki'. (The chronicle date of this event was given as 959 A.D.)

We are not sure about the dating of this Phra Ruang or Phra Ruang II, but it seems likely that he must have lived during the reign of Jayavarman VII. Considering that he was 11 years old when his father was chief of Lopburi, he must be about 26 when he was in turn chief of that vassal city. His crowning at Sukhothai would mark the closing years of Jayavarman VII at Angkor. At this period, we have our No. 2 Sukhothai inscription which states that a certain Phya Sri Nao Nam Thom, or Nam Thom for short, was king of Sri-sajjanalaya-Sukhothai. We also have Menam valley, and among the cities taken, Kaeng Luang (possibly at Sawan-kaloke) and Ayodhya were mentioned. Then we have a Cham inscription which records that Jayavarman VII recalled part of the occupation army from Vijaya. All these are so confusing but a reconstruction is here suggested, that because of Samlung-pha's raid down the Menam valley in c. 1215 A.D., the Khmer occupation army in Vijaya was recalled to cope with this new menace. After Sam-lung-Pha's return to Magaung, a Thai chief was ruling at Sukhothai. Jayavarman VII must be pretty old by now, and

Angkor exhausted. From the Sukhothai No. 2 inscription, we can see that he must have adopted a conciliation policy, by bestowing of his daughters, Sikhara Mahadevi, to Nam Thom's son, Pha Muang. This inscription also records that Pha Muang also received a title, Kamarateng An Sri-Indrapatin-draditya and also a sacred sword. We take it that, at this period, Pha Muang must be a rising young lord, the chief of Muang Bard in his own right. This conciliation policy must have appeased the Thai somewhat, but we see in the inscription that Nam Thom's territory in the West reached Muang Chord, and in the South, 8 to 10 times the distance in the West. If the word 'phayam' in this inscription denotes distance, i.e. one wah then Nam Thom's territory in the South must have reached Rajburi. The historical importance of Nam Thom to the throne and kingdom of Sukhothai was discussed in another paper. With his death possibly in c. 1235 A.D., there was trouble in the Sukhothai region. Angkor was then ruled by Indravarman II, and it appears a Khawm general, Klon Lambhong, was despatched to Sukhothai with his army. Does this signify Angkor's attempt to reassert her power over Sukhothai? It however proved disastrous, for a young Thai chief, Bang Klang Thao, called on Kamarateng An Pha Muang at Muang Rard, and troops were prepared and plans laid. Then Bang Klang Thao

attacked northward of Sukhothai and took Sri Sajjanalaya, whereas Kamarateng An Pha Muang attacked southward and took Bang Klong. Then the pincer movement bagen, and Sukhothai was trapped and taken by Kamarateng An Pha Muang. Tha Khawm general was defeated in a pitch battle, and his army annihilated. Angkor's power over the Menam valley was since then doomed, never to rise again. What followed was rather well known, how Pha Muang invited his young ally to come into the city, how he crowned Band Klang Thao as king of Sukhothai, also bestowing on him his old title, Sri-Indrapatindradya. If Pha Muang⁽¹¹⁾ in the last days of Jayavarman VII, was about 40 years old, he must now be over 60, a ripe old age and ready to retire. The last thing we heard of him, according to this inscription, was he had many chedis erected in all the country side, and was looked upon as "chief of chiefs, protector, benefactor, and teacher of all the lords." His son, Phya Kamhaeng Pra Ram, must have proved a disappointment, and his hopeful grandson, Prince Sri Sattha, chose to live his life as an ascetic-so his direct line ended with Prince Sri Sattha who rose to become the Lord Patriach in subsequent reigns. With Bang Klang Thao as Sri Indraditya, the kingdom of Sukhothai grew up in importance and power, and became the centre of Thai knowledge and culture for two hundred years.

In presenting concrete evidences to the founding and consolidation of the Thai beach-head states at Haripunjaya and Sawank-aloke, we were being carried away by events in the central part of the kingdom, thus losing sight of what had happened regarding the beach-head state of Chiengsaen. The difficulty about Chiengsaen is that so many have said so much about it, but the foundation date is still a mystery. There is a lead regarding this, however, and that is this state would likely be founded in the reign of Anawrahta of Pagan. Many chronicles of or about Chiengsaen did mention King Aniruddha of Pagan having a helping hand towards the foundation of Nakorn Ngoen-Yang Chiengsaen. Another lead is that the foundation of the city would have to be after the destruction of Yonok founded by Prince Singhanawati. The mysterious cause of the destruction of that city is legendary, and on the basis of modern interpretation would have been caused by earth-quake. Anyhow, when Prince Bharmma installed his father on the throne of Yonok, it was in the 10th century (937 A.D., according to the Singhanawati chronicle) and then three successive rulers followed. Then one night, the earth shook three times, and Yonok Nakorn sank into the ground, leaving in its place a big lake. This event must have happened some time in the 11th. century, but what would be the precise date? With the two leads

we have, we suggest Chiengsaen was founded further to the south a few years after Anawrahta led his army to invade Yunnan border, and that was c. 1060 A.D. In the Detailed List, marked, C., we base the list of rulers on the Chronicle of Nan, as we find it to be comparatively reliable.

Where did the founder of Chiengsaen, Lawachangkaraja, hail from? We believe he was a prince of the House of Singhanawati, because, in the Ngoenyang Chiengsaen chronicle, it was stated that Lawachangkaraja asked the hands of a princess of Phuka for his son and successor. Phuka was and is on the east side of the Mekhong, about the same latitude as Keng Tung, which, we believe, was rebuilt by Mangrai on the old site of Nakorn Yonok. Yonok and Phuka would then be sister-states, and when Yonok was destroyed by earthquake, Chiengsaen was rebuilt, further south, to replace the old city. Old ties with Phuka would influence the founder of Chiengsaen to keep up relationship, hence his asking a princess of Phuka for his son, Laokao, (Incidentally, Muang Yawng would be the old side of the Khawm town Umangkasela).

Of the history of Chiengsaen, apart from her contacts with the sister-states, nothing much was heard about her, until the advent of Chuangfa-dhammikaraja, the 16th. ruler. This personage would have achieved greater fame had he not lived in

the times of Jayavarman VII. With the all-powerful Khmer king to the south, he had to expand in other directions, and he chose the East. Yet, he managed to exert his power on the city of Nan and Prae to the South, from which he was given from each city a princess in marriage. From the Thai names of these two princesses, we are just wondering whether the chief of Nan and the chief of Prae was of Thai stock. The Khmer inscription at Sai-Fong, opposite Vieng Chan, would indicate the northernmost limit of Jayavarman VII's Empire, but Nan and Prae are higher north, and way to the west. It seems probable therefore that Nan and Prae were in Thai hands at that period, but they were under the suzerainty of Chiengsaen-Phayao state. After Chuangfahammikaraja, we have Lao-ngoen and then Laokiang, the grandfather of Mangrai.

The alliance with her sister-states in the north might have been kept since the reign of the founder of Chiengsaen, but Laokiang reaffirmed it by asking the hands of the Chieng-Rung princess for his son, Laomeng. As a result of this union was born Mangrai, the Consolidator of Larn-na Thai into one kingdom. The story, that Mangrai founded the city of Chieng Rai, conquered Haripunjaya, and founded the city of Chieng Mai, was well-known, so we will pass on. With the region of Larn-na united into one

kingdom, with capital at Chiengmai, and the valley of the Menam down to the Malay Peninsular under the suzerainty of Sukhothai, the consolidation period of the Thai was now over. The different beach-head states were either under the government of Chiengmai, or Sukhothai, and our present Thailand can date her hegemony from that period.

In reviewing our proposal about the foundation and progress of these Thai beach-head states since the 11th. century, we realize that we have said very little about Thao U-Thong's state which appeared into history in the 12th. century around U-Thong-Suphanburi area. From whence did the U-Thong line come from, to be mentioned for the first time when a ruler of this line entered into alliance with Sri Dhammasokaraja V? The Pongsawadan Nua states that a Phya U-Thong, his elder brother, their sons and retinue came together in a body from the country of "Chalieng Luang" to Muang Sawankaloke, and then proceeded further to a peaceful place, and settled down. The people of that region paid him homage and elected him king. The chronicle gives no date. How are we to reconstruct this? From a previous paragraph, we can identify this region as Suphanburi. So Phya U-Thong passed through Sawankaloke to settle down at Suphanburi. But where was "Chalieng Luang" that he hailed from? Would it be

Haripunjaya, in the north, or some where else? Could it be Chalieng, near Sawankaloke? The popular interpretation has been that this U-Thong line came from the Chalieng-Sawankaloke area, and hence a descendant of Prince Jayasiri. We would like to believe this too, had we not come across a Khmer inscription at Sakon Nakhorn. This Khmer inscription bears a date, but Professor Coèdes (*Inscriptions du Cambodge*, Volume VI, p. 281) is not ready to specify it. This inscription relates that a certain Kamsten (Viceroy) notifies the lon (luang or chief) of Jraleng and the khlon vala (chief) of Vnur Vinau of the new division of administration, etc. Now, this inscription was found at Wat That of Sakon Nakorn, and the date would be some time in the 11th. century. The record of the ruler, called Luang, and the name of the territory administered, Jraliens, gave us some grounds to believe that here, at Sakon Nakorn by the river Mekhong, might be the beach-head state of the U-Thong line, and from hence this Thai group pushed on to Sawankaloke area before they settled down at Suphanburi. This is just a lead, but we welcome it all the same in our research of early Thai history.

For the present, we believe that Prince Jayasiri group moved down and settled at Sawankaloke area, possibly under Angkor rule, in the last years of the 10th. century. The beach-head

states of Haripunjaya (or Lampunjaya) and Chiengsaen were founded about 1050 and 1060 A.D. The Jayasiri group at Sawankaloke, reinforced by the U-Thong group from Sakon Nakorn, then really started the ball rolling, and with Sawankaloke, and then Lopburi as capital, this Sri Dhammasok-U-Thong kingdom consolidated their hold in the Menam valley. The advent of Jayavarman VII shattered this attempt, but the set-back was only for about 20 years. Whilst the Sri Dhammasok line was entrenching themselves in the Peninsular, and the U-Thong in the West of the Menam, Prince Samlung-pha came on the scene with huge army, freeing the valley from Khmer power. On his return to the Shan highlands, Nam Thom appeared on the throne of Sukhothai with territories southward to Nakorn Sridhammaraj. We are not clear what actually happened at this time, but Jayavarman VII's attitude towards Nam Thom was conciliatory. When Nam Thom died, in c. 1235 A.D., the Cambodians made their last bid to themselves but were completely beaten, and Sri Indraditaya set himself and his dynasty firmly on the throne of Sukhothai. Considering their hold in the Menam valley since the 9th. century, Khmer culture and way of life must have influenced the Thai a great deal, hence their language found its root in our Thai language. We of the present are glad to admit that we have learnt

a lot from the Khmer of old, but since the 13th. centnry we have also tried to repay by passing on to them what we have picked up from other peoples.

A word about the Mon who had occupied the Menam valley prior to the reign of Jayavarman II (802-850 A.D.). The consolidation of Land and Water Chenla into the kingdom of Angkor was the starting point of Angkor expansion towards the Menam, for we find a Khmer inscription⁽¹²⁾ stating Jayavarman II and despatched his chief page to administer Dvaravati. At that period, Dvaravati must have their chief city at Louvo, and it seems very likely that Khmer expansion to include Louvo was the main cause of the Mon founding Pegu and Haripunjaya. (Pegu was founded in c. 825 A.D. and we believe Haripunjaya was founded about the same time). Of their earlier history, Chinese dynastic chronicles mentioned, as early as the 3rd. century, P'an-P'an, Chin-lin, and in the 7th. century, Tolopoti, the Mon kingdom of Dvaravati.⁽¹³⁾ Their capital is believed to be at the site of Nakorn Pathom. What actually happened in the 2nd. half of the 7th. centuay is not clear, but indications are that the evacuation of Nakorn Pathom to found Louvo had something to do with Srivijaya expansion upward. The Mon were not allowed to live at peace very long, because towards 825 A.D., the new kingdom of Angkor

pushed them further northward (and westward) where they founded Haripunjaya. Their first ruler was a Princess, Sam-devi Queen of Samadesa. How the Thai took over Haripunjaya in the 11 th. century is already stated.

From chronicles and legends, we have, with the support of neighbouring inscriptions, uncovered five successive Thai beach-head states ⁽¹⁴⁾ pushing in towards the Menam from 983 A.D. to 1220 A.D. Further research will surely unearth more results. The criterion is whether we can support these legendary facts with concrete support. At best, these legendary stories are but indications whose potentialities as historical facts remain to be developed. Professor Coèdes' *Inscriptions du Cambodge*, so far in 6 Volumes, will surely help us towards this goal.

A lot has now been said in our proposal concerning these Thai beach-head states, and if the curtain rises on a very blurred and confused scene, may we crave indulgence of the readers for having attempted to say something clearly about a very unclear picture ●

NOTES

The term 'beach-head' is used here in the sense of a base for forays into new territory; forays which, if successful, could be consolidated into new Thai states, or if not, could be withdrawn into a "home" area reasonably safe from molestation. It does not presuppose a master-plan of the conquest of Mon and Khmer states (except in the case of Hariqunjaya in c. 1044 A.D.). It represents more a sequence of conciliation, followed by opportunist expansion southward, followed again by conciliation until the Thai emerged as an integrated, rival power for the supremacy over the whole Menam valley at the dawn of the 13 th. century. (See *JSS*, Volume XLIV Pt. 2 August. 1956; Kachorn Sukhabanij "Was Nam Thom the First King or Sukhhodaya ?")

The Motive for expansion is however present as seen in the system of succession within the Thai Chiftain's family from the sixth century onwards. This system indicates an inherent tendency towards expansion, as the youngest of the chief's son inheriting the father's domain, whereas all the elder brothers being despatched to found their own 'muang' wherever they could find lodgement. When necessary, reinforcements were known to have

been sent from the father to anyone of his satellite sons who needed them. Moreover, at the parting, the father would demand a vow from each of his sons not only to respect each other's territory and chieftainship, but also to come to each other's aid in times of need. With the founding of Sukhothai, however, this system fell into abeyance.

- (1) Professor Coèdes has given a List of Chronicles in his BEFEO, Tome XXV, pp. 172-174, relating to Lampun, Lampang, Chiengmai, Chieng Dao, Muang Ngao, Phayao, Chieng Rai, Nan, Chieng Khawng, Chieng Saen, and miscellaneous. But evidently there are many more chronicles and legends, especially relating to the South.
- (2) Cham inscription at Po Nagara. See Majumdar's CHAMPA.
- (3) Gazetteer of Upper Burma & the Shan, Part I, Volume I, Ney Elias has the history of the Mao Shan written, and here Scott favours us with the Hsen-wi side of the Shan history. Our Singhanawati chronicle, together with that of Larn Chang, should be viewed together for the background of the beach-head states in the 11th.-12th. centuries.

- (4) We are unable, so far, to identify the site of Hsen Se, the capital of all the Shan States in the 11th. century. We believe Hsen-se to be in South Hsen-wi, bordering on Chiengmai region. Incidentally, there are two Buddha Images. (only the head part) one found in Chiengmai and the other in Lampun, which still retain the old name of Hsen Se. The Chiengmai Hsen-se Image measures about 1.60 metres, and is in our National Museum in Bangkok.
- (5) There is a good photograph of this "Syam" troops in the Royal Institute, National Library Building, in Bangkok. The date in the caption was proposed as c. 1800 Buddhist Era. We would suggest that this proposed date be revised c. 1137 A.D.
- (6) Now-found inscription at Nakorn Sawan. See Translation at end of Notes.
- (7) The term "Syam" appears to travel southwards from Haripunjaya period to Sawankaloke, then to Sukhothai, Ayudhia and finally to Bangkok period. King Mongkut styled himself 'King of Syam'.
- (8) If Prince Arun, or Arun-arjakumara, should be known as Phar Ruang I, (as Gerini has suggested), then should

we not identify Nam Thom as Phra Ruang II, and Ramkhamhaeng, Phra Ruang III. There would be no Phra Ruang IV, as from the 13th. century the Menam valley has been firmly in Thai hands and no more Khawm to be chased out to the sea. The prerequisites of a Phra Ruang are two, that (1) he has to be connected with Sawankaloke-Sukhothai tradition, and (2) he must have the record of 'chasing out the Khawm from the Menam valley to the sea limit'. Sri-Indraditya's southern boundary is still doubtful.

- (9) A Thai inscription unearthed a few years ago at Sukhothai gives 3 names of Sri-Indraditya's ancestors. It also gives the name of Sri Songgram as successor to Ramkhamhaeng, Loe-thai, however, succeeds Sri Songgram in this inscription.
- (10) Yavana is mentioned for the first time in the reign of Jayavarman VII, though a Cham inscription at Chodihn keeps on mentioning the "Syam" troops in this reign. Yavana, we believe, refers to the Yuan, or Yonok of the Chiengsaen beach-head, whilst the "Syam" troops referred to by the Cham inscription would mean the Thai of Lopburi-Sawankloke area.

- (11) Bang Klang Thao, as Sri-Indraditya, is believed to be a more important personage than Kamarateng An Pha Muang who, according to Sukhothai inscription No. 2, crowns his young ally.
- (12) This Thavar Kdei inscription appears in Majumdar's (1953) and Coëdes's (1954) *Inscriptions of Kambuja*.
- (13) These early (Mon?) kingdoms were discussed fully in Luce's: *Countries Neighbouring Burma*, *JBRS*, Volume XIV, Pt. II, 1925.
- (14) These would chronologically be (1) Sawankaloke (2) Haripunjaya (3) Chieng-saen (4) Suphanburi and (5) Sukhothai under Nam Thom.
- (x) The loss of Fang in 983 A.D.—by Prince Jayasiri coincides with the first appearance of the Thai on the throne of Haripunjaya, No. 9 in List H,

The army from the West (of Fang) which took Fang and Haripunjaya was here proposed as that of Hsenwi-Hsense, under the regrouping of Khun Thai Kham. Could 'the army from the West' be that of the Burmese of Pagan? We believe Pagan in the 10th century was not yet a Burmese state, whose contemporary ruler (according to D.G.E. Hall's list) was 'Kunhsaw Kyaungpyu'—the

prefix 'Kun' indicating T'ai origin or (Hsenwi) influence. After Kunhsaw, Hall's list gives two other rulers and then the reign of Anawrahta, whom we know from Pagan inscriptions to start his reign in 1044 A.D. Of Anawrahta, the Hsenwi chronicle places his advent in Pagan a few reigns from Khun Thai Kham, thus:-

Khun Thai Kham, ascending the throne of Hsenwi-Hsense 957 A.D. Tao Nga Rung, chief of Muang Mao, etc., served under Khun Thai Kham. In the year 957 A.D., Tao Nga Rung started to develop Muang Nam and Muang No. He had a son named Khun Tum, who was chosen by the people as Sawbwa after the death of his father and subsequently took the name of Saw Hom-mong. He had a daughter named San Mon La and a son named Sao Kaw Leng. In the year 1057 A.D. the king Nawrahta Mangsaw of Pagan went up to Mong Wong in search of the five relics of Buddha, and on his way back he stayed at Mong Mao and Mong Nam and met Sao Hom-mong there and married his daughter Sao Mon La. (Gazetteer, p. 235)

This anecdote in the Hsenwi chronicle records the wedding of Anawrahta with a daughter of Sao Hom-mong. The chronicle date of this event was 1057 A.D. i.e. after the regrouping of Hsenwi under Khun Thai Kham by a hundred years. Without

asserting that these two dates were very exact, we still believe that the anecdote about Anawrahta did take place sometime after the regrouping of Hsenwi, whose expansion towards Fang and Haripunjaya would likely have taken place sometime before 1944 A.D., at the end of the 10th. century.

N.B. This article has been written in close co-operation with Phya Anuman Rajadon and Nai Tri Amatayakul. Mr. A.B. Griswold has graciously read over the manuscript and has given some valuable advice.

To all three, may I express my indebtedness.

**Nakorn Sawan Inscription, unearthed
September 1956, in situ, in a ruined town in
Nakorn Sawan, below Sukhothai.**
(Literal Translation)

Face 1—In Pali.

Asoka Maharaja, imbued with dharma, power, strenght, and
bravery equalled by none, sends this decree to King Sunatta. to
bestow rice-fields for the maintenance of the Phra Dhatu (chedi?).
King Sunatta hereby makes this decree known to all .....

.....

.....

.....

Face 2—In Khmer.

These are the sacrifices of Maha-rajadhiraja, named Krung Sri
Dhammasoka, to the ashes of Kamarateng Jakata Sri Dhammasoka,
at (the town of) Paya-dhannya-pura, as follows: slaves 452,
trays 22, silver cups 22, elephant 1, horse 1, naga 1, sivika 1,
for the sacred maintenance (and) 40 li of rice daily.

A maha-senabodi, named Bhuvanaditya-isavaradvip, has bro-

ught this royal decrees to King Sunatta of Dhannyapura, ordering the marked rice-fields be given for the sacred memory of Kamarateng Jakata in 1089 Saka, 15th. day of the rising moon, Magarerk, Sunday, Burapha-sath, one pond.

Also, graces be at noon. King Sunatta makes this sacrifice (to the memory of) Kamarateng Jakata, bestowing these marked rice-fields as follows: rics-fields, east up to Jathing (canal?), west up Bhanom (hill?), south up to Bang Jawa. North up to Jathing sruk kwei saer srong kyam natralome natrakong, east up to Jathing Prei, west up to Srok, south up to lake Sdok, north up to Jathing saer, Phra Jakata, east up to Kathing, north-east up to .....south up to Srok. All together 5 rice-fields.

Note: This Inscription has been translated to Thai by Nai Chum Thongkhamwan, epigraphist of the Fine Arts Department, Bangkok, and is re-translated into English by the writer.

List H. (for Haripunjaya) showing Chamdevi rulers.

Length of reign according to

	Mulasasna	Jinkala.	Proposed :
1. Chamdevi	—	7.—.—	Ascension 818 A.D.
2. Mahantayasa	—	80.—.—	40.—.— Mon dynasty
3. Kumancha	40.—.—	40.—.—	40.—.—
4. Rudanta	27.—.—	27.—.—	27.—.—

5. Suvarna-manchu	30.—.—	30.—.—	30.—.—
6. Sangsara	10.—.—	10.—.—	10.—.—
7. Paduma	3.—.—	3.10.—	4.—.—
8. Lulladeva	7.—.—	7.—.—	7.—.—
9. Maharaja	1.—.—	1.—.—	1.—.— Thai
10. Lakhundriya	1.—.—	3.3.—	3.—.— Thai
11. Kulladeva (2nd. reign)	1.3.—	1.3.—	1.—.—
12. Takkaraja	4.7.—	0.7.—	5.—.—
13. Ratanaraja	10.2.5	0.2.15	10.—.—
14. Kuttaraja	14.2.15	10.—.—	14.—.—
15. Selaraja	3.—.—	3.—.—	3.—.—
16. Lojaraju	0.6.—	0.6.—.—	1.—.—
17. Kalya	2.3.—	2.3.—	2.—.—
18. Muttaraja	2.3.—	2.10.—	3.—.—
18. Pokaraja	—	2.10.—	3.—.—
20. Ucchitta-chakravati	3.—.—	3.—.—	3.—.— form Khmer- ized Louvo
21. Kamalaraj	20.—.—	20.7.—	21.—.—

Epedemic of cholera and/or Loss of city to Chakravati 1050 A.D.

Note : (1) Founding of Haripunjaya is tentatively proposed as c. 818 A.D.. following loss of Dvaravati to Jayavarman II (Thvar Kdei insc.).

(2) Mahantayasa' reign of 80 years seeme unlikely, as his son and successor is said to reign 40 years. It is hard to believe that both reigned 120 years between them.

(3) For length of reign which both documents agree,

we take them at their face value, only that round figures are preferable.

- (4) For length of reign which they differ, we adopt the maximum, and when all reigns are added together since 818 A.D. the loss of Haripunjaya according to our proposed figures would fall in 1053 A.D. So it seems the founding of Haripunjaya would be in 815 A.D. to make its fall exact in 1050 A.D.
- (5) The Jinakalamalini date of the founding of Haripunjaya was on the 22nd year of the Chulasakaraja', i.e. 660 A.D., and Professor Coèdes has suggested that this date should be amended as some time in the 8th. century. According to our figures above, we propose 815 A.D.
- (6) Ruler No. 20, Ucchitta, hailed from Louvo which, since the 9th century, had been under Angkor. In the early 11th c., a new dynasty, Suryavarman I, etc. was on the throne of Angkor, and his expansion to control Louvo might be the direct cause of Ucchitta's overture with Haripunjaya.
- (7) The Mulasasna document is a palm-leaf document, written in Chiengmai script and dialect. It has been

printed in book-form in Thai since 1939 but seems to have escaped the attention of scholars. It is rather dependable insofar as religious is concerned.

List L. (for Lampunjaya) rulers since Prince Chakravati.

Length of reign according to

Mulāsasana Jinakala. Yonok Hist Proposed:—				
1. Chakravati	9.—	9.—	9.—	9.— since 1050 A.D.
2. Vasudeva	1.—	1.2.—	9.2.—	1.—
3. Jayaraja	—	10.—	10.—	10.—
4. Maharaja	—	1.—	1.—	1.—
5. Selaraja	43.—	3.—	10.—	3.—
6. Kanchanaraja	16.—	6.—	6.—	6.—
7. Jilangkiraja	40.—	10.—	10.—	10.—
8. Bhandularaja	20.—	20.—	20.—	20.—
9. Indhavara	30.—	30.—	30.—	30.—
10. Dittaraja	30.—	30.—	—	—
11. Aditayaraja	13.—	16.—	5.—	20.— since 1140 A.D.
12. Dhammikaraja	5.—	5.—	—	5.—
13. Ratanaraj	5.—	5.—	5.—	5.—
14. Sabbhasiddhi	45.—	45.—	45.—	45.—
15. Jetharaja	15.—	15.—	15.—	15.—
16. Jatayaraja	12.—	22.—	22.—	12.—
17. Jalaraja	—3	—	—	—
18. Thavalayaraja	12.—	2.—	2.—	2.—
19. Kangkayaraja	3.—	12.—	12.—	3.—
20. Siripunyaraja	20.—	2.—	2.—	2.—
21. U-dhenaraja	1.—	1.—	1.—	1.— since 1250

22. Phantayaraja	30.—	30.—	30.—	—
23. Thai Amat	—.—	—.—	—.—	—
24. Atanaraja	3.—	3.—	10.—	3.—
25. Mutta	1.—			
26. Wamaraj	10.—	10.—		
27. Thatard	10.—			
28. Yokaraja	10.—	10.—		
20. Ai	—,3			
30. Seta	1.—			
31. Lolaraja	3.—	—	1.—	
32. Yotakaraja	3.—	—	10.—	
33. Yipa	3.—	10.—	10.—	Ending 1290 A.D.

Haripunjaya taken by Mengrai c. 1290 A.D.

- Note :** (1) This list is based on the Mulasasna because it gives a fuller list than the other two documents.
- (2) Years of reign are set out as they appear, and the number proposed are likely to be the minimum number. Even so, from ruler No. 21 onwards, we find it difficult to bring them into line with the fall of the city to Mengrai.
- (3) The reign of Sabbhasiddhi, No. 14 in the list, has inscription in support, and the two nakshatra dates were given by Professor Coèdes as 1213 and 1218 A.D. We wonder whether the proposed dates given by us are wide of the mark, except the inscription

dates record the last years of Sabhhasiddhi on the throne.

- (4) It must be about 1215–1220 A.D. when Sam-lung-pha, the Mao Shan conqueror raided the Menam valley. Did he conquer Haripunjaya? Chiengsaen and Yon were mentioned as having fallen under his power. The chronicles are quiet at this point, and we have no means to check whether the Mao assertion was true.

List C. (for Chiengsaen) showing rulers of Thai Yuan line.

---

1. Lao or Lawa-changkaraja   ascension c. 1060 A.D.
2. Lao-kaokeo
3. Lao-sao
4. Lao-leo
5. Lao-kat
6. Lao-kun
7. Lao-ton
8. Lao-chom
9. Lao-kwat
10. Lao-chakwa
11. Lao-krua

12. Khun Therng
  13. Khun Thurng
  14. Chom Pha Ruerng
  15. Ai-Cherng
  16. Chuang-fa Dhammikaraja   ascension c. 1140 A.D.
  17. Lao-ngoen   ascension c. 1193 A.D.
  18. Lao-kiang
  19. Lao-meng
  20. Meng-rai   ascension c. 1273 A.D.
-

- Note:** (1) We follow this list of rulers by using the Nan Chronicle as we find it to be more dependable than other chronicles. Nan Chronicle is in No 10 of the Historical Series.
- (2) The number of years each ruler was said to reign in any chronicle about Chiengsaen are exaggerated, for when added up they total 400–500 years for 20 rulers.
- (3) If we take the founder of Chiengsaen to reign after Suryavarman I, Chuangfa-dhammikaraja to reign at the close of Suryavarman II, and Mengrai to be contemporary of Ramkhamhaeng, we would only have a span of 250 years for these 20 rulers.

- (4) The two dates comparatively dependable are the founding of Chiengsaen, and the ascension date of Mengrai.

Tentative Lists Of Swankaloke, Suphanburi & Sukhothai Rulers

up to 1235 A.D.

	Reigning Swankaloke	Reigning Suphaburi	Reigning Sukhothai
1. Phpa Sri Dhammasokaraja	c. 1140		
2. Arun-rajjakumra (or Phra Ruang I)	c. 1150		
3. Sri Dhammasokaraja III (at Lopburi)	c. 1167		
4. Sri Dhammasokaraja IV (defeated by probably killed by Angkor army)			
5. Sri Dhammasokaraja V (Jaiya)	c. 1195		
Thao U-Thong		c. 1195	
6. Nam Thom			c. 1215
7. Chandrabhanu Sri Dhammasokaraja (at Ligor) IV	c. 1230		
8. Crowning of Bang Klang Thao as Sri Indradyitya.			c. 1235

Notes: (1) The Swankaloke line, from Sibsong Panna, was the first to arrive, but it did not appear in history until c. 1140 A.D. The Nakorn Sawan inscription

gives evidence to the 2nd and 3rd. of this line and the Jaiya inscription to the 5th. and Chandrabbanu. The founder, Sri Dhammasokaraja I, is supported by chronicles, No. 1 and 66 of the Historical Series. No. 4 is conjectural.

- (2) We believe the U-Thong line was an off-shoot of a Thai group from Sakon Nakorn-Nakorn Panom area which moved in via Swankaloke area to Suphanburi to settle down. This settlement at Suphanburi would likely be after Jayavarman VII had taken the Mon population there for forced labour. The first U-Thong to appear in history was when he had a pact of alliance made with Sri Dhammasokaraja V, presumably at Chaiya. His southern boundary would likely be at Pradhuab Kirikhandha. The Thao U-Thong father-in-law to Ramadhibodi I, would be the 5th. of this line.

- (3) The advent of Nam Thom on the throne of Sukhothai coincides with the assertion of the Mao Shan history that their hero. Sam-lung-pha, had conquered the Menam valley. To wrest Jayavarman VII's Menam territory would require a stronger hand than Nam

Thom alone could perform, so Sam-lung-pha's conquest of the Menam valley seems to be true. There are many Shan words and phrases in the Ramkhamhaeng's inscription, and the proposal that Nam Thom-Bang Klang Thao were Mao Shans would not be impossible.

- (4) When Pha Muang crowned Bang Klang Thao as king of Sukhothai, the beach-head period was over, and from c. 1235 A.D., Sukhothai as a full-fledged kingdom really starts Thai history.

TABLE A..... TENTATIVE LISTS AND ASCENSION DATES OF CONTEMPORARY RULERS OF:-

A.D.	HARIPUNJAYA (See Detailed List H.)	MOGAUNG & HSENWI (According to Scott's Gazetteer)	TALIFU (NANCHAO) (According to Rocher's Histoire...)	& ANGKOR	A.D. REMARKS
550-600		Khun Lu & Khun Lai			550-600
601-660		Khun Su & Chao Hsen Sau			601-660
661-701		Khun Kyaw, Khun Kyun & Lham Pong Hpa	Sinoula Lo-ching-yen }		661-701
701-750		Kham Hsip Hpa, etc., etc.	Ching La-pi Riloko Kolofoung }		701-750
751-760					751-760
761-770		Khun Tung Kham	I-meau-sin		761-770
771-780					771-780
781-790					781-790
791-800			Sin-kok-kiouen Kiouen-toung-ching }	Jayavarman II	791-800
801-810					801-810
811-820			Kiouen-li-ching Foung-li-ching }		811-820
821-830	Chamdevi				821-830
831-840	Mahantayasa	Khun Lu of Hsenwi	Chi-toung	Jayavaman III	831-840
841-850			Loung-chun	Indravarmen I	841-850
851-860			Chun Hoa-tching	Yasovarman I	851-860
861-870				Harshavarman I	861-870
871-880					871-880
881-890	Kumanja	Khun Lai of Hsenwi	Tcheng Mai-Sze Tcheng Jen-min	Isanavarman II Jayavarman IV }	881-890
891-900					891-900
901-910					901-910
911-920					911-920
921-930					921-930
931-940	Rudana		Tcheng Loung-tan Tchao chen-tcheng Yang Kan-tcheng Touan Sze-ping Touan Sze-liang Touan Sze-s'oung }		931-940
941-950				Harshavarman II Rajendravarnan II }	941-950
951-960	Suvarmanju	Ruled by Elders or Paw Muang Khun Tai Kham of 12 Pau-na		Jayavarman V	951-960
961-970					961-970
971-980			Touan Sou-chun Touan Sou-ying }		971-980
981-990	{ Sungara Paduma }	Rule at Hsenwi & Hsen-Se Khun Tai Kham			981-990
991-1000	{ Kulladeva Maharaja Lakkhundriya }	Khun Tai Pong Khun Tai Long Khun Noi Ché Khun Myen		Udayadityavarman I Jayaviravarman Suryavarman I }	991-1000
1001-1010	{ Kulladeva Takkara Ratanaraj Kuttara (Possibly No. 18-20 in List H.) }	Khun Noi San Hpa Khun Pang Kham Khun Chao Khan Hpa etc., etc., etc.	Touan Sou-line		1001-1010
1011-1020			Touan Sou-loung Touan-Sou-tthin }		1011-1020
1021-1031					1021-1030
1031-1040	Kamalara		Touan Sze-hing etc., etc., etc.		1031-1040
1041-1050					1041-1050

TABLE B..... TENTATIVE LISTS & ASCENSION DATES OF CONTEMPORARY RULERS OF :-

A.D.	PAGAN	LAMPUNJAYA	CHIENGSAEN	SAWANKALOKE	SUKHOTHAI & ANCKOR	A.D. REMARKS
	(According to D.G.E. Hall)	(See Detailed List L.)	(See Detailed List C.)	(See Detailed List S.)	(According to D.G.E. Hall)	
1041-1050	Anawrahta				Suryavarman I	1041-1050
1051-1060		{ Vasudeva Jeyaraj }	Laokao		Udayadityavarman II	1051-1060
1061-1070		{ Maharaj Selaraj }	Laosao Laoliew Laokat Laokun Laoton Laochom Laekwat Laochangkwa Laokruakao Khun Thorng Khun Thung Chom Pharuang Aichuang		Harshavarman III	1061-1070
1071-1080	Sawlu	Kanahana			Jayavarman VI	1071-1080
1081-1090	Kyanzitha	Jilaka				1081-1090
1091-1100		Bhindala			Dharanindravarman I	1091-1100
1101-1110		Indhavara			Suryavarman II	1101-1110
1111-1120	Alaungsithu					1111-1120
1121-1130						1121-1130
1131-1140						1131-1140
1141-1150					Dharanindravarman II	1141-1150
1151-1160					Yasovarman II	1151-1160
1161-1170	Narathu	Dittaraj and/or Adityaraj	Chuangra-dhammikrai		Tribhuvanadityavarman	1161-1170
1171-1180	{ Narathcinhka Naradatisithu }					1171-1180
1181-1190					Jayavarman VII	1181-1190
1191-1200						1191-1200
1201-1210		{ Dhammikaraj Ratanaraj Sabhasidhi }				1201-1210
1211-1220	Htilominlo				Indravarman II	1211-1220
1221-1230						1221-1230
1231-1240	Kyaswa					1231-1240
1241-1250						1241-1250
1251-1260	{ Uzana Narathihapate }	Jetharaj			Jayavarman VIII	1251-1260
1261-1270		Chakyekekaraj				1261-1270
1271-1280		(Possibly No. 16-31 in List L.) Mangrai				1271-1280
1281-1290	Kyaswa	Yipa				1281-1290
1291-1300	Sawhnit				Indravarman III	1291-1300

Barn Muang Ramkhamhaeng
(Annexed by Ramkhamhaeng)
(End of Ramkhamhaeng's reign)

ราชวงศ์ศรัทธมโศกราช

การนำเรื่องราวของราชวงศ์ศรัทธมโศกราชมาสู่สายตาของท่านผู้อ่าน ณ ที่นี้ ก็เพื่อให้ท่านได้พิจารณาเรื่องราวหลักฐานเกี่ยวกับราชวงศ์ซึ่งยังไม่ปรากฏในตำราของกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อปีก่อน (๑๗ มกราคม ๒๕๑๙) ข้าพเจ้าได้เสนอเรื่องนี้ด้วยวาจาครั้งหนึ่งแล้วที่ห้องประชุมใหญ่ของหอสมุดแห่งชาติ ในครั้งนั้นการเสนอเรื่องราวของราชวงศ์ศรัทธมโศกราชเป็นการเสนอแบบสัมมนา มีผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมอีกหลายท่าน การจัดเสนอหลักฐานพร้อมทั้งแหล่งที่มาในครั้งนั้นทำไม่ได้สะดวก จึงขอรวบรวมหลักฐานนำมาเสนอในบทความนี้ ท่านจะได้พิจารณาตามความสะดวกไม่ต้องรีบร้อน ส่วนท่านจะเห็นด้วยหรือเห็นแย้งอย่างใดก็ขอให้อยู่ในดุลยพินิจของท่าน ข้าพเจ้าขอกล่าวแต่อย่างเดียวคือเสนอมาด้วยสุจริตใจและด้วยความเชื่อมั่น ว่าเป็นความจริงตามสติปัญญาในปัจจุบันของข้าพเจ้า

ตามลำดับก่อนหลัง เรื่องราวของราชวงศ์นี้ปรากฏในศิลาจารึกวัดหัวเวียง อำเภอไชยา ลงศักราชตรงกับ พ.ศ. ๑๗๗๖ และในตำนานเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งไม่มีศักราชกำกับเรื่องที่แน่นอน ครั้น พ.ศ. ๒๔๙๙ เราได้จารึกอีกหลักหนึ่งที่จังหวัดนครสวรรค์ ลงศักราชตรงกับ

พ.ศ. ๑๗๑๐ เรื่องราวของราชวงศ์นี้จึงแจ่มชัดยิ่งกว่าเดิม เมื่อเอาหลัก
ฐานและตำนานเมืองนครศรีธรรมราชมาพิจารณาประกอบกัน ก็จะได้
ความแต่เลา ๆ ว่าราชวงศ์นี้คงอุบัติขึ้นในลุ่มน้ำเจ้าพระยา แล้วจะเป็น
ด้วยเหตุผลกลใดไม่ปรากฏ ราชวงศ์นี้มีเหตุจะต้องละทิ้งราชธานีเดิม ลง
ไปแสวงหาที่พักพิงใหม่ยังบ่กษได้ ขณะเดินทางลงใต้ได้พบและทำสัตย์
ปฏิญาณกับราชวงศ์อยู่ทอง ได้แบ่งอาณาเขตปกครองซึ่งกันและกัน และ
สัญญาจะเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกันในยามคับขัน วงศ์ศรีธรรมโศกราชระบุ
พระอนุชา ๒ องค์ และระบุชื่อให้ไว้ด้วยว่า ทรงพระนามจันทรภาณุและ
พงศ์สุราหะ และยังมีข้อความที่ทำให้คิดว่าทำไมจึงต้องเป็นเช่นนั้น คือ
“ท้าวอยู่ทองพญาศรีธรรมโศกราชหลังน้ำตกชโนทก อธิฐานเป็นพระ
ญาติพระวงศ์กันสืบไป ถ้าสืบบุญพญาศรีธรรมโศกราชแล้ว เธอฝากพระ
นางพญาศรีธรรมโศกราช แลทั้งพญาจันทรภาณุ พญาพงศ์สุราหะผู้น้อง
๕ ๕ ๒ ด้วย...” (๑) ทำให้คิดไปได้ว่า ถิ่นพักอาศัยเดิมของวงศ์ศรี
ธรรมโศกราชมีอันต้องเป็นไป และถิ่นใหม่ก็ยังไม่ได้มาครอบครอง การ
ที่คนเราจะฝากภรรยาและน้องต่อผู้อื่น ถ้าตัวเองสืบบุญเช่นนั้นทำให้เชื่อว่า
คนผู้นั้นกำลังจะเสี่ยงภัยเช่นทำสงครามและอาจเสียชีวิตได้ เพื่อความไม่
ประมาทจึงออกปากฝากฝังภรรยาและน้องแถมมิตรไว้ ถึงแม้จะเป็นมิตร
เฟื่องคบหากียังดี ในตอนออกปากฝากฝังนี้ พระอนุชาทั้ง ๒ องค์คงทรง
พระเยาว์ ยังไม่เติบโตพอรักษาตัวเองได้ นี่เป็นเรื่องราวได้จากจารึก
นครสวรรค์ร่วมกับตำนานเมืองนครศรีธรรมราช

๑. รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช พิมพ์แจกงานศพเจ้าพระยาบดินทรเดชา ณ ขจิต กรุง
เทพ ๒๕๐๕, หน้า ๕๑-๕๒

ต่อจากนั้น เหตุการณ์ก็ผ่านไปหลายปี เมื่อพิจารณาจากจารึก วัดหัวเวียง อำเภอไชยา ตอนนี้เป็นรัชกาลพระเจ้าจันทรภาณุศรีธรรมราช แล้ว ลงศักราชตรงกับ พ.ศ. ๑๗๗๖ และที่อยู่อันใหม่ก็ได้มาครอบครองแล้ว คือเมืองเก่าชื่อ ตามพรลิงค์ ซึ่งมาเปลี่ยนเรียกเสียใหม่ว่า นครศรีธรรมราช ในจารึกของพ่อขุนรามคำแหง เรื่องราวของราชวงศ์นั้นจึงเป็นเรื่องราวของพญาศรีธรรมโศกราชในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ต่อด้วยเรื่องราวของพญาจันทรภาณุ ผู้ครองเมืองนครศรีธรรมราช

ปัญหาราชธานีในลุ่มน้ำเจ้าพระยาของราชวงศ์น้อยที่ไหน ? และมีเรื่องราวอะไรเกิดขึ้นเมื่อใดจนต้องถึงกับทิ้งราชธานี ? เมื่อพบศิลาจารึก นครสวรรค์ใน พ.ศ. ๒๔๙๙ ศาสตราจารย์ยอช เซเดส์ ผู้ซึ่งกรมศิลปากร ส่งกระดาษอัดจารึกไปให้ช่วยพิจารณา ออกความเห็นมาว่าเป็นราชวงศ์เอกราชอยู่ในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ราชธานีนั้นถ้าไม่อยู่ที่หริภุญไชย (คือลำพูน) ก็จะต้องอยู่ที่ลพบุรี ความเห็นนี้ต่อมาท่านตัดหริภุญไชยออก เหลือไว้แต่เมืองลพบุรีว่าเป็นราชธานีของราชวงศ์ศรีธรรมโศกราชในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ส่วนการอุบัติของราชวงศ์นี้ จะต้องก่อนศักราชที่ปรากฏในจารึก นครสวรรค์ คือก่อน พ.ศ. ๑๗๑๐ ในเรื่องนี้ศาสตราจารย์เซเดส์ (๒) กล่าวไว้ว่า “ละโว้ส่งทูตไปจีนในปี ๑๑๑๕ ปีซึ่งพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ เพิ่งครองราชย์ได้ ๒ ปี และยังทรงพระเยาว์ ไม่มีพระอำนาจจะแผ่การปกครองไปรอบนอกราชอาณาจักร การทูตครั้งใหม่ไปประเทศจีนปรากฏอีกครั้งในปี ๑๑๕๕ เมื่อพระเจ้าสุริยวรมันที่สองสวรรคตแล้ว บางที

2. George Coedes, *The Indianized States of Southeast Asia*, University of Malaya Press, Kuala Lumpur, 1967, pp. 162—3

การทูตครั้ง ๒ นี้จะเป็นความพยายามครั้งใหม่ของละโว้ในการปลุกตัวออกจากการปกครองของนครธรรม จาริกองศาจักร ๑๑๖๗ พบที่เขตจังหวัด นครสวรรค์เป็นจาริกของกษัตริย์เอกราช ซึ่งคงมีราชธานีอยู่ที่เมือง ลพบุรี

เป็นอันว่า ตามความเห็นของศาสตราจารย์เชเคส์ ราชวงศ์ศรีธรรม โศกราชอุปถัมภ์ขึ้นเมื่อ ๑๑๑๕ หรือพุทธศักราช ๑๖๕๘ ได้ส่งคณะทูต ไปกรุงจีนในปีนั้น และครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ. ๑๖๘๘ และใน พ.ศ. ๑๗๑๐ จาริกนครสวรรค์ระบุว่า พระเจ้าแผ่นดินสิ้นพระชนม์และองค์ใหม่สืบ ครอบครองต่อ โดยทรงใช้พระนามอย่างเดียวกัน คือ ศรีธรรมโศกราชทั้ง ๒ พระองค์

หลักฐานที่หยิบยกมาพิจารณามีเพียงนี้ ยังบกพร่องอยู่มาก แต่ก็พอ จะทำให้เราสรุปได้คร่าว ๆ ว่า ราชวงศ์ศรีธรรมโศกราชอุปถัมภ์ที่เมือง ลพบุรี ราว พ.ศ. ๑๖๕๘ จะก่อนหน้านั้นก็ไม่ควรมากนัก และประกาศ เอกราชโดยส่งคณะทูตไปจีนซึ่งยังเป็นราชวงศ์ซ้อง มีราชธานีอยู่ทางจีน เหนือที่เมืองไคฟง ครั้นแล้วถูกพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ แห่งอาณาจักรเขมร มาครอบครองจวบจนพระองค์สิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. ๑๖๙๓ ต่อมาอีก ๕ ปี ราชวงศ์ศรีธรรมโศกราชส่งคณะทูตชุดที่ ๒ ไปกรุงจีนอีก ตอนนั้น ราชธานีของราชวงศ์ซ้องย้ายมาอยู่ที่เมืองฮางเซา ในประเทศจีนตอนใต้ แล้ว การส่งทูตไปครั้งที่ ๒ นี้ ศาสตราจารย์เชเคส์ออกความเห็นว่าเป็น ความพยายามจะประกาศเอกราชของละโว้อีกครั้งหนึ่ง จาริกที่นครสวรรค์ องศาจักรตรงกับ พ.ศ. ๑๗๑๐ เป็นเรื่องราวของกษัตริย์เอกราชโดยแท้ จริง และมีราชธานีอยู่ที่ลพบุรี

ความเห็นของศาสตราจารย์เซเคส์ที่ว่า หลังจากละไว้ประกาศเอกราช ในขณะที่พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ เพิ่งได้ราชสมบัติใน พ.ศ. ๑๖๕๘ และ ไม่มีการส่งทูตไปจีนจนครบ ๔๐ ปี จึงได้ส่งคณะทูตชุดที่ ๒ ไปจีนอีกครั้งหนึ่ง ในระยะ ๔๐ ปีนี้ละไว้คงตกอยู่ใต้การปกครองของกรุงกัมพูชา ก็พึงภูมิใจเหตุผล เพราะภาพแกะสลักที่นครวัดแสดงทหารสยามเดินสวน สนามอยู่ต่อหน้าพระพักตร์พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ (ดังปรากฏในปกหนังสือ “ถกเขมร” ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช) ก็จะสนับสนุนความเห็นนี้ แต่ได้ภาพใช้คำว่า “สยามกุก” หรือประเทศสยามแล้ว จะเป็นจารึก ซึ่งมีชื่อสยามปรากฏเป็นครั้งแรกในเขตประเทศไทยปัจจุบัน และใช้สำหรับทหารของราชธานีลพบุรี ราชธานีซึ่งอุบัติก่อนกรุงสุโขทัยราว ๑๐๐ ปี

ภาพทหารสยามเข้าขบวนสวนสนามต่อพระพักตร์พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ (พ.ศ. ๑๖๕๖-๑๖๙๓) นำเรื่องราวมาสู่อีกปัญหาหนึ่ง คือ ราชวงศ์ศรีธรรมโศกราชที่ลพบุรีเป็นราชวงศ์ของชาติไหน ? ชาติไทยใช่หรือไม่ ? ในปัญหาที่ศาสตราจารย์เซเคส์ไม่ได้บอกความเห็นอะไรไว้แต่ข้าพเจ้ามีข้อมูลอยู่หนึ่งชิ้น เป็นข้อมูลเกี่ยวกับชนชาว Yavana ผู้ถูกกวาดต้อนเป็นเชลยเพื่อใช้เป็นแรงงานในการสร้างนครธมใหม่ด้วยศิลา แทนเมืองเดิม ซึ่งถูกพวกจามทำลายเป็นจุล ๔ ปีก่อนพระเจ้าไชยวรมันจะได้ราชสมบัติ กัมพูชา เชลย Yavana นี้ปรากฏอยู่ในจารึกหลักพระขรรค์ไชยศรี^๓ ของพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ ว่าพวก Yavana ถูกกวาดต้อนเป็นเชลยร่วมกับพวกจาม พุกามและรามัญ บ่งจำนวนเชลยหญิงชายนี้ไว้ด้วย คือ ๓๐๖,

๓. R.C. Majumdar, *Inscriptions of Kambuja*, Calcutta ๑๙๕๓. pp

๓๗๒ คน^๕ พวก Yavana นี้ ศาสตราจารย์เซเคสตีความหมายว่าญวนทั้ง
เกีย และมีเรื่องราวว่าพระเจ้าแผ่นดินของ Yavana ร่วมกับพระเจ้าแผ่นดิน
จีนจัมปา มีหน้าที่ต้อง “ส่งน้ำสรงไปถวายพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ เป็นประ
จํา” ท่านระบุพระนามพระเจ้าแผ่นดินญวนทั้งเกียว่า Ly Cao-tong^๕ ผู้
ขึ้นครองราชย์จาก ค.ศ. ๑๑๗๕ จนถึง ค.ศ. ๑๒๑๐ แต่การที่
Ly Cao-tong ในเรื่องราวประวัติศาสตร์ญวนเป็นพระเจ้าแผ่นดินทรงมหิ
ธานภาพ จะเป็นกษัตริย์เมืองนอกของกัมพูชา มีหน้าที่ “ส่งน้ำสรงถวาย
พระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ นั้นฟังไม่ขึ้น ท่านจึงพูดต่อไปอย่างอ้อมอ้อมเต็ม
ทิวา ‘less likely’ คือไม่น่าจะเป็นได้ หรืออีกนัยหนึ่ง การตีความหมาย
Yavana ว่า ญวนตัวเกียฟังไม่สนิทหูนัก

ข้าพเจ้าตีความหมายคำ Yavana ในจารึกหลักพระขรรค์ไชยศรีเสีย
ใหม่ว่า ยวนโยนกคือชาวไทยที่อพยพลงมาอยู่ในลานนาคราวติดตามเจ้า
ชายวาสุเทพและพระอนุชา ๓ องค์^๖ ลงมาสร้างบ้านสร้างเมืองอยู่ที่ลานนา
เมื่อจุลศักราช ๒๒๕ (พ.ศ. ๑๔๐๔) เชลยชาวยวนโยนกที่มีส่วนเป็นแรง
งานสร้างปราสาทพระขรรค์ไชยศรี เสร็จเมื่อ พ.ศ. ๑๗๒๔ เวลา ๓๐๐ ปี
ได้ล่วงเลยมานานับแต่แรกลงมาอยู่ในลานนาไทย และคงเป็นประชากรอยู่
ในราชอาณาจักรสยามที่เมืองลพบุรีด้วยร่วมกับพวกมอญตอนพระเจ้าไชย
วรมันที่ ๗ กวาดต้อนเชลยศึกหญิงชาย ๔ เชื้อชาติรวมกันกว่า ๓ แสน
คน

๕. *Ibid*, p. ๔๑๓

๕ George Coèdes, *op. cit.*, p. ๑๓๒

๖. *ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๖๑* ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ หน้า ๑๑๘-๑๒๓

การที่ข้าพเจ้าตีความหมาย Yavana ในจารึกหลักพระขรรค์ไชยศรีว่า คือ ยวนโยนกที่เมืองลพบุรี ก็เพราะเมืองลพบุรีมีเรื่องการส่งส่วยน้ำไปถวายพระเจ้าแผ่นดินกัมพูชา ดังปรากฏเป็น tradition ส่งส่วยน้ำในเรื่อง ราวนายร่วงบุตรนายกองเกราแห่งเมืองละโว้ คิดสร้างครุส่งน้ำสรงไปถวาย ในหนังสือพงศาวดารเหนือเรื่องราวทำนอง tradition ในพงศาวดารเหนือ สอดคล้องกับจารึกหลักนี้ในการระบุพระเจ้าแผ่นดิน Yavana (ร่วมกับ กษัตริย์จาม) มีหน้าที่ส่งน้ำสรงไปถวายพระเจ้าแผ่นดินกัมพูชาเป็นประจำ และการปรากฏทหาร “สยามกุก” เข้าแถวสนสนามต่อพระพักตร์พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ คำว่า *สยาม* ในภาพสลัก คำว่า *ยวน* ในจารึกหลักพระขรรค์ไชยศรี ล้วนบ่งชี้มาถึงเมืองลพบุรีว่าเป็นราชธานีของไทย (ราชวงศ์ศรีธรรมโศกราช) ก่อนสมัยกรุงสุโขทัยร่วม ๑๐๐ ปี จารึกหลักพระขรรค์ไชยศรี ไม่มีศักราชระบุไว้ แต่ปราสาทหลังนี้สร้างเสร็จใน พ.ศ. ๑๗๓๔^๓ จึงมีการสมโภชน์และมีจารึกหลักพระขรรค์ไชยศรีสลักไว้เป็นองค์พยาน เราจึงยึดศักราช พ.ศ. ๑๗๓๔ หรือหลังจากนั้นเล็กน้อย ว่าเป็นกาลสมัยที่จะมีการเปลี่ยนแปลงที่ลพบุรี การเปลี่ยนแปลงซึ่งจะทำให้ราชวงศ์ศรีธรรมโศกราชต้องละทิ้งราชธานีลง ไปแสวงหาถิ่นที่ใหม่อยู่อาศัยทางบักซ์ได้ และประชากรชาวยวนโยนกก็จะติดตามเจ้านายลงไปอยู่บักซ์ได้ด้วยเป็นจำนวนมาก

จะเป็นเพราะพระเจ้าศรีธรรมโศกราชในรัชกาลพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ มีความคับแค้นพระทัยอย่างไรไม่ปรากฏ แต่มีจารึกหลักพิมานะกะ^๔ ของ

๓. R.C. Majumdar, *op. cit.*, p. ๔๗๖

๔. *Ibid*, p. ๕๑๖

กัมพูชา (จารึกหลักที่ ๑๘๒ ในหนังสือของ R.C. Majumdar) บอกข้อความไว้อย่างกว้างๆ ว่า เจ้าชายองค์หนึ่งของพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ (หรืออาจเป็นเพียงพระญาติ) ทรงพระนามอินทรวรมันและมีสร้อยพระนามตามมาด้วย “ละโว้ทยศ” ซึ่งจะหมายถึงผู้เป็นใหญ่ในกรุงละโว้ คือลพบุรีกระมัง พระนามอินทรวรมันที่ ๓ ปรากฏเป็นกษัตริย์สืบครองต่อจากพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ เมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ (พ.ศ. ๑๗๖๒) และเกี่ยวดองเป็นพระราชบุตรเขยของพระองค์ เจ้าองค์นี้มีสร้อยพระนามว่าละโว้ทยศ และต่อมาได้สืบครองต่อจากพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ ที่กรุงกัมพูชาเป็นเรื่องราวหลัง พ.ศ. ๑๗๓๔ (ปีสมโภชนปราชศพระขรรค์) คงจะเกี่ยวพันเป็นเรื่องบีบคั้นให้พระเจ้าศรีธรรมโศกราชสละราชธานี พร้อมด้วยพระมเหสีและพระอนุชา ๒ พระองค์รวมทั้งข้าราชการบริพารเหล่าทหารข้าหลวงผู้ติดตามจำนวนไม่น้อย ที่ข้าพเจ้าว่า “จำนวนไม่น้อย” จะปรากฏจากหลักฐานของลังกาต่อไป

ก่อนจะปล่อยให้พระเจ้าศรีธรรมโศกราชและข้าราชการบริพารจำนวนไม่น้อย ละทิ้งราชธานีโดยสะดวก โดยไม่มีการขจัดขึ้นห้ามปรามจากราชอาณาจักรกัมพูชาจะเป็นไปได้หรือไม่? เพราะพระองค์ก็ทรงยอมส่งน้ำสรองถวายพระเจ้ายกเป็นประจำอยู่แล้ว ความข้อนั้นข้าพเจ้าตอบไม่ได้แต่อย่างไรก็ดี การที่พระองค์ได้พบปะกับท้าวอุทอง มีการ “หลั่งน้ำทักษิโณทกอธิษฐานเป็นพระญาติพระวงศ์กันสืบไป” ก็แสดงอยู่ในตัวว่า ในยามอัปมงคลพระองค์ทรงไขว่คว้าหาญาติหามิตร และยังทรงฝากฝังพระมเหสีกับพระอนุชา ๒ พระองค์แก่ท้าวอุทองด้วย “ถ้าสืบบุญญาศรีธรรมโศกราชแล้ว” ทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ว่า แม้พระชนม์ชีพของพระองค์ก็ไม่แน่ว่าจะ

ว่าจะรักษาอยู่ได้ เป็นการเดินทางโดยทุลักทุเลเหลือประมาณ ดังปรากฏ
ในตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชว่า พระองค์ “หนีไข้ห้า คั่นตง
มาช้านานประมาณได้ ๘-๙ ปี”^๕

เรื่องราวหลักฐานตำนานต่อจากนี้สืบสน ไปโผล่เอา พ.ศ. ๑๗๗๓ ใน
ราว ๓๐-๔๐ ต่อมา ตอนนี้เป็นตอนได้เมืองตามพรลิงค์แล้ว และพระ
เจ้าศรีธรรมโศกราชก็สิ้นบุญไปแล้ว ปรากฏตามจารึกไชยาว่า พระอนุชา
ผู้ทรงนามจันทรภาณุตามตำนานเมืองนครศรีธรรมราชตอนนี้มีสร้อยพระ
นามว่าศรีธรรมราช เป็นกษัตริย์ปกครองเมืองตามพรลิงค์อยู่ และจะมี
เรื่องราวที่แสดงอัครฐานความรุ่งเรืองของพระเจ้าจันทรภาณุในการคุมทัพ
ไปรุกรานเกาะลังกาใน พ.ศ. ๑๗๙๐ “พร้อมด้วยเจ้าประเทศหลายพระ
องค์” แสดงให้เห็นความคับแค้นได้ผ่านไปแล้ว จะปรากฏความสมบูรณ์
พูนสุขต่อไปเบื้องหน้า

มีผู้สงสัยว่า พระเจ้าจันทรภาณุศรีธรรมราชตามจารึกไชยา พ.ศ.
๑๗๗๓ จะไม่ใช่องค์เดียวกับพระเจ้าจันทรภาณุแห่งชวากะ ผู้คุมทัพรุกร
านลังกาใน พ.ศ. ๑๗๙๐ และมีท่านผู้หนึ่ง^{๖๐} แสดงเหตุผลว่า “พระ
องค์ที่ปรากฏพระนามตามจารึกไชยากงทรงพระชนม์กว่า ๖๐ พรรษาแล้ว
ไหนเลยจะทรงนำทัพข้ามน้ำข้ามทะเล และตรากตรำกับการศึกสงคราม
ได้” คือศาสตราจารย์ปรณวิชานมีความเห็นว่า พระเจ้าจันทรภาณุแห่ง
ชวากะ เป็นคนละองค์กับพระเจ้าจันทรภาณุศรีธรรมราช

เกี่ยวกับพระนาม จันทรภาณุศรีธรรมราช เมื่อมีการตีพิมพ์ศิลาจารึก

๕. เด่มเตียวกัน, เจียงอรธที่ ๑, หน้า ๘๓

๖๐. S. Paranavithana, *Ceylon and Malaya*, Colombo, 1966, p. 77

โซยาเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ มีฝรั่งนักศึกษาหลายคนผู้สนใจใน
เรื่องราวของชาว มลายู ออกความเห็นไว้ต่างกัน^{๑๑} บ้างว่าท่านเป็น
กษัตริย์แห่งเกาะชวา บ้างว่าท่านเป็นกษัตริย์กรุงปาณดยะแห่งอินเดียใต้
นักศึกษาลองสันดาหลายคนต่างรวมหัวกันออกความเห็นว่าคุณท่านเป็น
กษัตริย์แห่งราชอาณาจักรศรีวิชัย จนเมื่อมาอ่านเรื่อง “ราชวงศ์ศรีวิชัย”
ของศาสตราจารย์ยอช เซเดส์ โดยท่านแสดงไว้ว่า พระเจ้าจันทรภาณุศรี
ธรรมราช คือ พระเจ้าจันทรภาณุแห่งเมืองนครศรีธรรมราช เพราะชื่อ
นครศรีธรรมราชเป็นชื่อใหม่ โดยเมืองนั้นเดิมมีชื่อว่า ตามพริงก์
(ตามจารึกโซยา) Tamalingam (ตามจารึกลังกา) และต้นน้ำหลัง ตาม
เสียงจีนจกไว้ เรื่องจึงเป็นยุติว่า พระเจ้าจันทรภาณุ คือกษัตริย์แห่ง
นครศรีธรรมราช

ในเมื่อพระเจ้าจันทรภาณุแห่งชวาจะทรงนำทัพไปรุกรานเกาะลังกา
ในราว พ.ศ. ๑๗๕๐ หลักฐานของลังกาคือคัมภีร์จุลวงศ์และคัมภีร์ปุชา
วที ระบุจำนวนทหารว่ามีทั้งสิ้น ๔๐,๐๐๐ คน^{๑๒} ประกอบไปด้วยทหาร
ชาวทมิฬ และชาวมลายู คัมภีร์บอกเล่มหนึ่งชื่อ คัมภีร์นิกายสังครหะระบุ
ว่าเจ้าวีระพาหุอาปา ทรงปกป้องชาวลังกาและพุทธศาสนาจากการโจมตี
ของพวกทมิฬ มลายู และชาวโยนก แต่ศัตรูราชนัดกันไปร้อยละหลังการ
รุกราน พ.ศ. ๑๗๕๐

ข้าพเจ้าตั้งใจคำกล่าวที่ว่า ในกองทัพของพระเจ้าจันทรภาณุแห่ง
ชวาจะในการรุกรานเกาะลังกานั้น นอกจากทหารชาวทมิฬ ชาวมลายู

๑๑. *Ibid*, p. 76

๑๒. *Ibid*, p. 82

แล้ว ยังมีทหารชาว Javaka แต่บางทีก็เขียนว่า Yonaka ดังคำภีร์
นิกายสังครหะระบุไว้ คำว่า Yonaka คือ โยนก ปราศจากข้อสงสัย
แต่คำ Yonaka ทางอินเดียเหนือเขาเข้าใจว่าเป็นชาวกรีก แต่ในที่นี้เป็น
เรื่องราวของลังกา คือ ทางอินเดียใต้ และเป็นการรุกรานเกาะลังกา
โดยกองทัพพระเจ้าจันทรภาณุแห่งนครศรีธรรมราช ความเข้าใจว่า
Yonaka คือชาวกรีกก็ควรหมดไป เหลือแต่โยนก ก็คือยวนโยนก เป็น
ชาวลานนาเมื่อต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๕ บางส่วนอพยพมาอยู่ในราชธานี
ลพบุรีเมื่อพุทธศตวรรษที่ ๑๗ และลงไปอยู่แถวเมืองนครศรีธรรมราช
เมื่อพุทธศตวรรษที่ ๑๘ และในปลายพุทธศตวรรษนั้นสมทบเข้าในกอง
ทัพของพระเจ้าจันทรภาณุไปรุกรานเกาะลังกาตามที่หลักฐานของลังกาจด
ไว้ จำนวนชาวยวนโยนกในกองทัพพระเจ้าจันทรภาณุ หลักฐานลังกา
ไม่ได้ระบุไว้แต่คงเป็นจำนวนหนึ่งคือลูกหลานของพวกเดิมที่ติดตามพระ
เจ้าศรีธรรมโศกราชลงมาอยู่บ้กษได้

ยังมีเจ้าประเทศราชซึ่งร่วมทัพกับพระเจ้าจันทรภาณุ ดังปรากฏใน
หนังสือของศาสตราจารย์ ส. ปรณวิธาน^{๑๓} ใช้คำว่า "feudatory prin-
ces" คือเจ้าประเทศราช เจ้าประเทศราชเหล่านั้นเป็นใคร ? คำตอบปัญ
หานี้ขึ้นอยู่กับเชื้อชาติของทหารในกองทัพพระเจ้าจันทรภาณุนั่นเอง คือนอกจาก
พวกยวนโยนกอันเป็นทหารของพระเจ้าจันทรภาณุเองแล้ว ก็มีพวก
ทหารทมิฬและทหารชาวมลายู เจ้าประเทศราชชาวทมิฬในพุทธศตวรรษ
ที่ ๑๘ อาจปกครองบ้านเมืองอยู่ทางใต้ในนครศรีธรรมราช เช่นที่เมือง
สทิงพระ (จังหวัดสงขลา) และเมืองกดาหะหรือเกดาคัท คือไทรบุรีกระ

๑๓. *Ibid*, p. 78

มัง ส่วนเจ้าประเทศราชมลายูนัน ในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ชาวมลายูมีบ้านมีเมืองอยู่ที่เกาะสุมาตรา เช่นที่เมืองแจมบี (Jambi) และเมืองมังกะเบา เป็นต้น รัฐหรืออาณาจักรมลายูยังไม่ขึ้นมาตั้งรกรากอยู่ปลายแหลมมลายูนันอีกร้อยปีต่อมา และราชอาณาจักรมะละกา จากศัพทสันสกฤต Emmalika ซึ่งแปลว่าต้นมะขามป้อม เป็นต้นไม้เปลือกแข็ง ใบเล็กอย่างใบมะขาม มีปลูกไว้ปัจจุบันหน้าพิพิธภัณฑณ์มะละกา ไปชมได้เสมอ

ข้าพเจ้าควรจะจบเรื่องราววงศ์ศรีธรรมโศกราชได้แล้ว แต่ยังเสียตายเป็นไปใช้คัมภีร์ของลังกาเข้าอ้างอิงหลายเรื่อง โดยไม่เหลียวแลคัมภีร์ของไทยเราบ้าง คือ คัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ ในคัมภีร์นี้ของเราเล่าเรื่องพระเจ้านครศรีธรรมราชร่วมกับพระเจ้าโรจนราชแห่งสุโขทัยทรงส่งสมณทูตไปทูลขอพระพุทธสิหิงส์ยังลังกาทวีป ข้าพเจ้าเข้าใจว่า โรจนราชแห่งสุโขทัยหมายถึงพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ศักราชครองราชย์ก็คงอยู่ราว พ.ศ. ๑๗๗๘-๑๗๘๘ และเมื่อข้ามรัชกาลพ่อขุนบาลเมืองไปเสียเพราะเราไม่ทราบเรื่องราวของรัชกาลนี้เลย แต่ก็ยังกำหนดให้ท่านครองเป็นรัชกาลเฉลี่ย คือราว ๒๐ ปี เราก็จะมาถึงรัชกาลพ่อขุนรามคำแหงราว พ.ศ. ๑๘๒๐ การปลูกไม้ตาลในเมืองสุโขทัยในมหาศักราช ๑๒๐๐ ซึ่งเราเชื่อตามประเพณีการขึ้นครองราชย์ของไทยอาหมก็ตรงกับ พ.ศ. ๑๘๒๑ ใกล้อายุรัชกาลเฉลี่ยยิ่งนัก พระองค์ครองราชย์ได้จนถึงราว พ.ศ. ๑๘๔๑ กิตินพระชนม์ (จากการตีความหมายในจดหมายเหตุจีนราชวงศ์หงวน) ก่อนจะสิ้นพระชนม์ราว ๔-๕ ปี เมื่อพระเจ้าหงวนสีโจวหรือกุบไลข่านสิ้นพระชนม์แล้ว พระองค์เสด็จมาประทับที่เมืองเพชร

บุรี เพื่อบัญชาการรบพุ่งกับชาวมลายู ข้าพเจ้าเชื่อว่าในตอนนั้นพระองค์
คงผนวกราชอาณาจักรนครศรีธรรมราชเข้าไว้ในราชอาณาจักรสุโขทัยแล้ว

ถ้านับปี พ.ศ. ๑๙๓๗ . เป็นปีสุดท้ายของราชอาณาจักรนครศรีธรรม
ราชจะดำรงเอกราชอยู่ได้ และปีอุบัติของราชวงศ์นี้คือปี พ.ศ. ๑๖๕๘
ปีที่ส่งคณะทูตไปเฝ้าพระเจ้ากรุงจีนราชวงศ์ซ้องที่เมืองไคฟง เราก็จะ
รวมเวลาได้รวม ๑๘๐ ปี แบ่งออกเป็นสองตอน ตอนแรกมีราชธานี
อยู่ที่เมืองลพบุรีมีเอกราชบ้าง ตกอยู่ใต้การปกครองของกัมพูชาบ้างเป็น
เวลาราว ๘๐ ปี ทั้งร่ำรอยการส่งทหารไปสวนสนามต่อพระพักตร์พระ
เจ้าสุริยวรมันที่ ๒ ร่ำรอยแห่งการส่งส่วยน้ำไปถวาย และความขมขื่น
ในการถูกเกณฑ์แรงงานไปช่วยสร้างนครธม และยังมีราชบุตรเขยของ
พระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ มาเป็น “นาย” เหนือพระเจ้าศรีธรรมโศกราชอีก
ด้วย เหตุประการหลังนี้กระมังที่ทำให้ราชวงศ์นี้ต้องจำใจสละราชธานี
“หนีเข้าหา” ขึ้นมาช้านานประมาณได้ ๘-๙ ปี” ดังที่มีจดไว้ในตำ
นานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช

และตอนสอง เป็นระยะเวลาร่วม ๑๐๐ ปี แห่งความรุ่งโรจน์ โดย
มีราชธานีที่เมืองนครศรีธรรมราช มีการสร้างวีรกรรมปราบปรามพวก
แขกทมิฬ มลายู ตลอดจนบังคับใช้พาหนะเรือทะเลยกทัพไปแสดงศัก
ดานุภาพ แต่ถึงลงเอยด้วยการชักนำพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์เข้ามา
เป็นที่นิยมแพร่หลายในสยามประเทศจนทุกวันนี้ อันเป็นสิ่งที่น่าชื่นชมควร
สรรเสริญ

ราชวงศ์นี้มีพระเจ้าศรีธรรมโศกราชอยู่ราว ๔ พระองค์ พระองค์สุดท้าย
ย้ายครองเมืองลพบุรีอยู่ระยะหนึ่ง และมาครองเมืองนครศรีธรรมราชต่อ

มาจนสิ้นพระชนม์ ต่อด้วยพระเจ้าจันทรภาณุศรีธรรมราชอีก ๔-๕ พระองค์ องค์สุดท้ายยอมถวายบังคมพ้อขุนรามคำแหงในราว พ.ศ. ๑๘๓๗ และอาจเป็นพ้อขุนพระองค์นี้กระมังที่ทรงเปลี่ยนชื่อเมืองตามพรลิงค์ มาเป็นนครศรีธรรมราชเพื่อเป็นอนุสรณ์นามราชวงศ์ ดังปรากฏในจารึกของพระองค์

เรื่องราววงศ์ศรีธรรมโคกราชตามที่ได้เสนอมานี้ ศักราชหลักฐานขาดตอนเป็นห่วง ๆ จึงต้องใช้ตำนานเมือง ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชประกอบบ้าง เพื่อให้เรื่องราวสมบูรณ์ขึ้น ขอท่านผู้อ่านได้รับไว้พิจารณาตามความสะดวกไม่ต้องรีบร้อน และถ้ามีผู้ใดไม่เห็นด้วยตอนใด จะหักท้วงคัดค้านประการใด ข้าพเจ้าจะขอรับไว้พิจารณาด้วยความเคารพ การสร้างเรื่องราวของชาติจากอดีตร่วมพันปี เป็นเรื่องราวของสยามก่อนสมัยราชวงศ์สุโขทัยเป็นสิ่งที่น่ากระทำเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ แต่จะบรรลุถึงผลเป็นตำราเรียนของกระทรวงศึกษาธิการหรือไม่อยู่ที่ความร่วมมือของท่านทั้งหลายในการใช้ความคิดสติปัญญาทดสอบหลักฐานเรื่องราวเพื่อให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นเป็นประการสำคัญ ๐

ราชอาณาจักรเซลิ้ง- ก่อนราชวงศ์พระร่วง*

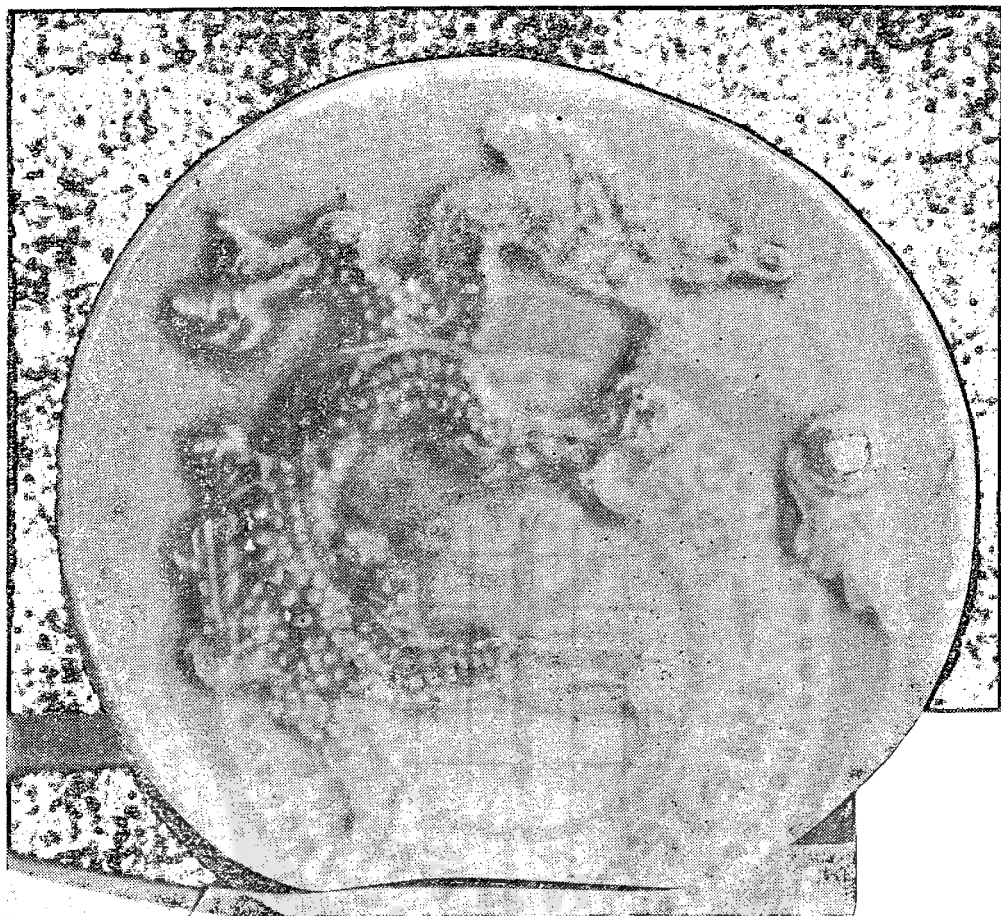
บทความนี้เป็นเรื่องราวของแคว้นเซลิ้ง ก่อนราชวงศ์พระร่วงจะอุบัติ
ราว ๖๐ ปี หลักฐานข้อมูลปรากฏในจดหมายเหตุราชวงศ์ซ้องของจีน
จึงเป็นเรื่องราวที่พอเชื่อถือได้ว่าคงเป็นจริงตามจดหมายเหตุจีนเขียนไว้
ต่อจากนั้น ๓๕ ปี จึงถึงเรื่องราวของพ่อขุนศรีเน่านำถมตั้งปรากฏในจา
ริกหลักที่ ๒ ของสุโขทัย และต่อจากนั้นอีกราว ๒๔-๒๕ ปี จึงถึงสมัย
การสถาปนาราชวงศ์พระร่วงขึ้นในแคว้นศรีสัชนาลัยสุโขทัย เรื่องราว
ของแคว้นเซลิ้งจึงต่อเนื่องด้วยเรื่องราวของพ่อขุนศรีเน่านำถมและพ่อ
ขุนศรีอินทราทิตย์ ผิดกันแต่ว่า เรื่องราวของแคว้นเซลิ้งอุบัติขึ้นก่อน
เพื่อน และเป็นการอุบัติก่อนราชวงศ์พระร่วงจะสถาปนาราชอาณาจักร
ของตนเองอยู่บนพื้นฐานความมั่นคงของท่านแต่ก่อน ท่านซึ่งมีส่วนสร้าง
รากฐานให้ราชวงศ์พระร่วงได้เสวยสุขเมื่อแรกตั้ง

บทความนี้เป็นผลโดยอ้อมจากการสัมมนาที่พิษณุโลกเมื่อ วันที่ ๑-
๓ สิงหาคม ศกนี้ว่าเป็นผลโดยอ้อมก็เพราะข้าพเจ้าไปได้หลักฐานมาชั้น
หนึ่ง ดังที่ได้ก่อกบถลอกตีพิมพ์ประกอบบทความนี้แล้ว คือของชั้นนี้

* แต่ศาสตราจารย์ O.W. Wolters แห่งมหาวิทยาลัย คอร์เนล สหรัฐอเมริกา

ข้าพเจ้าได้มาก่อนวันเปิดสมมนาหนึ่งวัน จึงไม่ได้เกี่ยวข้องกับการสมมนาโดยตรง แต่เพราะข้าพเจ้าไปพิษณุโลกเพื่อเข้าสมมนา การสมมนาที่พิษณุโลกจึงเกี่ยวข้องอยู่บ้าง ข้าพเจ้าจึงใช้คำว่า “เป็นผลโดยอ้อมจากการสมมนาที่พิษณุโลก” ครั้นนั้น

แต่บทความนี้เป็นผลโดยตรง เพราะสืบเนื่องมาจาก บทความของ ศาสตราจารย์ O.W. Wolters ชื่อ Chen-li-su ตีพิมพ์ในวารสารสยามสมาคม เมื่อ ค.ศ. ๑๙๖๐ คือเมื่อ ๑๗ ปีมาแล้ว หลังการสมมนาที่สุโขทัย ซึ่งกรมศิลปากรเป็นผู้จัด (เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓) ไม่กี่เดือน แต่ถ้าบทความนี้ของศาสตราจารย์ วอลเทอร์ส จะตีพิมพ์เผยแพร่ก่อนการจัดสมมนาที่สุโขทัยครั้งนั้น ข้าพเจ้าก็ไม่แน่ใจว่าข้าพเจ้าจะพร้อมเขียนบทความนี้เสริมบทความของท่าน หรืออีกนัยหนึ่งข้าพเจ้าไม่พร้อมที่จะชี้ให้เห็นว่า Chen-li-fu ของท่านคือเมืองเซียงเหนือเมืองสุโขทัย (ดังที่ปัจจุบันเราเรียกว่า อำเภอสวรรคโลก) ข้าพเจ้าจำได้ว่า เมื่อ ค.ศ. ๑๙๕๘ ข้าพเจ้าไปแวะที่กรุงลอนดอนก่อนเดินทางไปสหรัฐอเมริกา ได้พบศาสตราจารย์วอลเทอร์ส ท่านกำลังร่างบทความนี้อยู่ ท่านได้เชิญข้าพเจ้าไปค้างที่บ้านท่านหนึ่งคืน โดยจะขอคำปรึกษาและความเห็นเท่าที่ข้าพเจ้าจะให้ได้เกี่ยวกับบทความที่ท่านกำลังร่างอยู่ ข้าพเจ้าได้ออกความเห็นอะไรไปบ้าง ข้าพเจ้าก็จำไม่ได้ส่วนใหญ่ แต่มี ๒ สิ่งที่ยังจำได้ คือ เจ้าผู้ครอง Chen-li-fu หลักฐานเงิน (ตามที่ศาสตราจารย์วอลเทอร์สแปลให้ฟัง) มีพระนาม กัมรเต็งอัญ รวมอยู่ด้วย ข้าพเจ้าแสดงความเห็นว่าเสียงนี้ ตรงกับคำ กัมรเต็งอัญในจารึกสุโขทัยของเรา (คือกัมรเต็งอัญผาเมือง) ศาสตราจารย์วอลเทอร์สแสดงความตื่นตะันว่าทำไมข้าพเจ้าจึงทราบ

ภาพนูนมั่งกรผงาดฟ้า^๒

เครื่องสังคโลกจากเตาทุเรียง เป็นเครื่องปั้นดินเผาสีเทาเหมือนถ้วยชามสมัยชอง มีภาพนูน มั่งกรผงาดฟ้า ปรากฏอยู่อย่างชัดเจน แสดงว่าช่างและศิลปินจีนมาเผาถ้วยชามที่เมืองสวรรคโลก ก่อนสมัยราชวงศ์พระร่วงราว ๖๐ ปี

(เครื่องสังคโลกนี้ได้จากเตาทุเรียง เมื่อ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๒๐)

ข้าพเจ้าตอบว่า จารึกเป็นภาษาไทย ใครที่สนใจก็ย่อมทราบทั้งนั้น ไม่มีอะไรพิเศษคอก กับอีกเรื่องหนึ่งคือ Chen-li-fu คือเมืองอะไร? อยู่ที่ไหน? ข้าพเจ้าออกความเห็นว่าเป็นเมืองหรือนครรัฐนี้ เมื่อราชทูตนำช้าง ๒ เชือก ไปถวาย จะต้องเดินทางลงมากกว่า ๓๐ วันจึงจะขึ้นเรือทะเล ระยะทาง ๓๐ วันนั้นแสดงว่า จะต้องอยู่เหนือน้ำวสยามขึ้นไปมาก และก็ต้องมีอำนาจปกครองบริเวณเมืองหลวงจนถึงน้ำวสยาม จึงจะเดินทางได้โดยสะดวกทั้งไป—กลับทั้ง ๓ ครั้ง ไม่พบอุปสรรคขัดขวางอย่างใดจากละโว้/ลพบุรี ซึ่งเมื่อ ค.ศ. ๑๑๙๑ พระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ ทรงส่งโอรสให้มาเป็นอุปราช อุปราชองค์นี้ของกัมพูชาคงปกครองแคว้นแคว้นอย่างหย่อนยานกระมัง หรือไม่ก็ไม่สามารถกีดขวางการเดินทางของคณะทูตเซเลียงทั้งขาไป—กลับ รวม ๖ ครั้งด้วยกัน ราชธานีของ Chen-li-fu คงจะเป็นเซเลียงเหนือสุโขทัย แต่ไม่ปรากฏว่าศาสตราจารย์ วอลเทอร์สเห็นด้วยกับความเห็นนี้ของข้าพเจ้า

ข้อมูลเดิมของศาสตราจารย์ วอลเทอร์ส

ใน ค.ศ. ๑๒๐๐—๑๒๐๕ ราชอาณาจักรเซเลียง ส่งทูตไปจีน ๓ ครั้ง ครั้งแรกใน ค.ศ. ๑๒๐๐ ครั้งที่ ๒ ใน ค.ศ. ๑๒๐๒ และครั้งที่ ๓ ใน ค.ศ. ๑๒๐๕

อาณาเขตของราชอาณาจักรเซเลียง ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ติดกับ Po-ssu-lan (ตรงกับชื่อภูมิศาสตร์อะไรในน้ำวสยามยังไม่ทราบ)

อาณาเขตของราชอาณาจักรเซเลียง ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ติดกับ Teng-liu-mei (คือตามพรลิงค์ หรือนครศรีธรรมราช)

ราชอาณาจักรเสียม ปกครองกว่า ๖๐ เมือง

ที่ประทับเจ้าผู้ครอง ปลุกสร้างเป็นอาคารคล้ายวัดในพุทธศาสนา

ตัวหนังสือเขียนบนพื้นค้ำอักษรสีขาว

ชาวเมืองชอบใช้ เครื่องถ้วยชามซึ่งจีนส่งมาขาย

อาณาจักรนี้ใช้เงินตราในการซื้อขายทำด้วยตะกั่ว

การเดินทางไปจีน ต้องลงเรือทะเลไป ๕ วัน ถึง Po-ssu-lan แล้ว
จึงเข้าเขต Kun-lun Sea เลียบอาณาเขต Chen-la (กัมพูชา) ต่อมาจนถึง
Chan-cheng (จัมปา) เรือก็แล่นสู่ทะเลใหญ่ ๑๐ วันจึงถึงเขตจีน

พระราชสาส์นที่ทูตเชิญไปใช้อักษรสีดำเขียนบนแผ่นทอง ราชบรรณา
การมี ข้าง ๒ เชือก งามข้าง ๒๐ กิ่ง นอแรก ๕๐ นอ และผ้าพื้นเมือง
๔๐ พับ

การเดินทางมีรายละเอียดดังนี้ เริ่มออกเดินทาง (จากเมืองหลวง)
ในเดือน ๓ ถึงที่จะลงเรือทะเล วันที่ ๒๒ ของเดือน ๕ แล่นเรือมา ๖๐
วัน ถึงแคว้น Chin (Chou) และ Lien Chou ของจีน (คือ닝โปในปัจจุบัน)

ทางฝ่ายจีนประสออุปสรรคในการอ่านและแปลพระราชสาส์น เพราะ
พระราชสาส์นเขียนด้วยตัวอักษรที่อ่านไม่ได้ จึงต้องส่งพระราชสาส์นไป
ให้แปลที่แคว้น Ching Yuan ต่อมาขุนนางถวายคำแปล และกราบทูล
ว่า ข้อความในพระราชสาส์นที่อ่านไม่ได้แต่แรก เป็นข้อความตรงกัน
กับคำที่เขียนไว้ที่ฝาครอบพระราชสาส์นซึ่งใช้ตัวอักษรและภาษาของอิน
เดียได้ อันที่จริงหน่วยราชการจีนเคยผ่านตาอักษรของอินเดียได้ที่ใช้เขียน
ตัวอักษร คืออักษรกฤณร์ ใช้ทั้งชะวาและกัมพูชา รวมทั้งจัมปาค้วย

อาณาจักรเซเลียงก็คงใช้ตัวคุณธเช่นเดียวกัน แต่ถ้าใช้เขียนเป็นภาษา
สันสกฤต จีนก็คงอ่านได้ แปลได้ แต่ถ้าเขียนเป็นภาษาบาลี เมื่อมอง
ผาด ๆ ก็คงอ่าน—แปลไม่ได้ แต่เมื่อเจ้าหน้าที่พวกที่ ๒ อ่านได้แปลได้
และทราบว่าเป็นข้อความอย่างเดียวกันทั้งในพระสุพรรณบัตร ซึ่งคงใช้
ภาษาบาลี และที่ฝากใส่พระราชสาส์นซึ่งคงเป็นภาษาสันสกฤตโดยให้
พราหมณ์ที่มาจากอินเดียให้เขียนให้ อปสรรคท่านนั้นก็ผ่านไป นี่เป็นการ
เกาของข้าพเจ้าว่าเรื่องราวคงเป็นเช่นนี้

ฮ่องเต้จึงโปรดให้มีพระราชสาส์นตอบและพระราชทาน ของเป็นการ
ตอบแทน คือผ้าอย่างดี ๑,๐๐๐ พับ แพร ๒๐๐ พับ และให้จัดส่งคณะ
ทูตกลับไปบ้านเมืองของตน คณะทูตใคร่ซื้อเครื่องถ้วยชามจีนก็โปรดให้
ขุนนางช่วยเหลือ

การทูตครั้งที่ ๒ และ ครั้งที่ ๓ ก็เป็นไปโดยราบรื่น ไม่มีอะไรพิเศษ
ออกไป เป็นแต่ว่าเมื่อทูตครั้งที่ ๓ จะทูลลา ทรงสั่งให้เจ้าหน้าที่บอกต่อ
ทูตว่า ราชอาณาจักรเซเลียงอยู่ห่างไกลต้องฝ่าทะเลคลื่นลมมาด้วยความ
ลำบาก ต่อแต่นี้ไป ไม่จำเป็นต้องมาถวายเครื่องราชบรรณาการอีกแล้ว
เอกสารเกี่ยวกับราชอาณาจักรเซเลียง ก็จบเพียงนี้ พังคล้ายเป็นการตัดตอน
หรือจะมีอะไรสักอย่างอยู่เบื้องหลัง

เรื่องราวภูมิหลังของราชวงศ์ซ้องใน ค.ศ. ๑๒๐๐-๑๒๐๕

ก่อน ค.ศ. ๑๒๐๐ ราชวงศ์ซ้องปกครองประเทศจีนสืบต่อจากราช
วงศ์ถัง ๕ (The Five Dynasties) เริ่มแต่ ค.ศ. ๙๖๐ โดยนายพล
Chao K'uang-yin เป็นผู้สถาปนาราชวงศ์ซ้องขึ้น ท่านย้ายราชธานีเดิมจาก

เมืองลกเอียง (Loyang) มาประทับที่เมืองไคเฟิง (Kaifeng) หรือเปียนเหลียง ทางทิศตะวันออกของเมืองลกเอียง

ราชวงศ์ซ้องเมื่อได้ปกครองประเทศจีนนั้น จีนได้เสียเมืองปักกิ่งไปก่อนแล้วให้แก่พวกมองโกล (เผ่าคิตัน, Khitan) ซึ่งเริ่มรุกรานแต่ ค.ศ. ๙๒๘ แล้วก็ถอยไป ใน ค.ศ. ๙๓๖ พวกมองโกลก็รุกรานลงมาอีก ยึดได้ ๑๖ แคว้นในมณฑลซานซีและโฮเป รวมทั้งกรุงปักกิ่งด้วย การเสียดินแดนภายในเขตกำแพงใหญ่ทำให้การป้องกันราชอาณาจักรลำบากยิ่ง และพวก Khitan ก็เปลี่ยนชื่อเผ่าของตนเป็นเหลียว (Liao, แปลว่าเหล็ก) และพยายามเลียนแบบความนิยมเหมือนอย่างจีน การดำเนินชีวิตก็ละทิ้งการเลี้ยงสัตว์ หันมามุ่งการสักรรรมเป็นส่วนสำคัญ

ในรัชกาลของ Chao K'uang-yin หรือช้องไท่จู พระองค์ไม่ทรงมีเวลาว่างจะไปจัดการขับไล่พวกเหลียว แต่ในรัชกาลพระอนุชา - พระเจ้าช้องไท่จง พระองค์ทรงนำทัพไปขับไล่พวกเหลียว แต่ประสบความพ่ายแพ้และถูกรณของข้าศึกได้รับบาดเจ็บ แต่พระองค์ยังทรงพยายามนำทัพไปต่อสู้ข้าศึกอีก ๒ ครั้ง^๕ ใน ค.ศ. ๑๐๐๔ พวกเหลียวเป็นฝ่ายรุกรานมาบ้าง จีนช้องก็ต่อสู้สุดความสามารถ จนไม่มีฝ่ายใดได้เปรียบ ทั้งสองฝ่ายจึงตกลงทำสัญญาสงบศึก โดยจีนยอมให้ "ของขวัญ" แก่เหลียวเป็นรายปี คือ แพรอย่างดีปีละ ๒๐๐,๐๐๐ พับ และเงินปีละ ๑๐๐,๐๐๐ ตำลึง ฝ่ายเหลียวสัญญาว่าจะไม่ก่อวรุกรานเข้ามาในเขตช้อง สัญญานี้เรียกว่าข้อตกลงแม่น้ำซาน (Agreement of Shan River) โชคดีแก่ช้องที่ทั้ง ๒ ฝ่ายรักษาสัญญานี้อย่างเคร่งครัดมากกว่า ๑๐๐ ปี

ครึ่งในศตวรรษที่ ๑๒ เกิดมีพวกมองโกลเผ่าใหม่ชื่อนูเช็น (Nuchens) เคยอยู่ใต้ปกครองของเหลียว แต่กล้าแข็งขึ้น จับาอูร์เข้าต่อสู้เหลียวใน ค.ศ. ๑๑๑๕ พวกนูเช็นประกาศเอกราช เปลี่ยนชื่อเผ่ามาเป็น Chin หรือ กิมซึ่งแปลว่าทอง และใน ค.ศ. ๑๑๒๕ พวกกิมก็รุกรานโจมตีพวกเหลียว เป็นการใหญ่ และมีข้อตกลงลับกับจีน ช้องให้โจมตีเหลียวจากใต้ขึ้นไปเหนือ เหลียวต้องตกอยู่ในศึกกระหนาบจึงพ่ายแพ้ พวกเหลียวที่รอดชีวิต จึงหนีไปสู่ทิศตะวันตก เมื่อพวกกิมได้กรุงปักกิ่งก็ไม่รักษาสัญญาลับ กลับ ก่อกวนโจมตีจีนช้อง ในที่สุดก็รุกรานมาล้อมราชธานีไคเฟิง และจับจักร พรดิไปเป็นเชลยศึก เรียกร้องให้ช้องหาเงินมาไถ่ตัว แต่คราวนี้กิมเรียก ร้องเงินถึง ๒๐ ล้านตำลึง และแพร ๒๐ ล้านพับ พวกช้องสุดจะหาเงิน จำนวนนั้นมาได้ จึงปรึกษาตกลงใจอพยพลงใต้ ข้ามแม่น้ำแยงซีเลือกเมือง ท่าฮางเซา (Hangchow) เป็นราชธานีและราชธานีเขกจักรพรรดิองค์ใหม่ ขึ้นครองเมื่อ ค.ศ. ๑๑๒๗

ชื่อราชธานีใหม่ ฮางเซา นี้ปัจจุบันเรียกว่า Linen เขียนคล้ายชื่อเมือง Kwangchow ซึ่งมีอีกชื่อหนึ่งว่า Canton แต่ก็ยังสะกดผิดกันพอสังเกตได้

พวกกิม เมื่อจีนช้องไม่ได้ตัวจักรพรรดิ แต่ไปตั้งตัวอยู่ภาคใต้ก็กรี ธาทัพรุกรบลงไป โดยข้ามแม่น้ำแยงซี พวกกิมกล้าแข็งกว่าพวกเหลียว สามารถยึดเมืองนานกิงและฮางเซาได้ จีนช้องคราวนี้ร่อแร่อย่างที่สุด แต่ มีแม่ทัพช้องผู้หนึ่ง ชื่อ Han Shih-chung กอบกู้สถานการณ์ไว้ได้ โดย สกัดกันทางลำเลียงอาหาร และกำลังเสริมของพวกกิมไว้สำเร็จ พวกกิม ที่อยู่ใต้ลำน้ำแยงซีในที่สุดถูกฆ่าตายหมด เมืองที่เสียไปก็ได้คืน ช้องได้จึง

สามารถยืนยงต่อไปได้ เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นใน ค.ศ. ๑๑๓๐ แต่อาณาเขตของซ้องไต้คราวนักรบคือแนวลำน่านแยงซี

พวกกิมครองจีนเหนืออยู่ที่เมืองปักกิ่ง อยู่ต่อมาได้อีก ๗๐ ปี มีการรบพุ่งกับซ้องไต้ประปราย แต่สงครามสุดท้ายกับซ้องไต้มีขึ้นใน ค.ศ. ๑๒๐๗-๘ ต่อจากนั้นพวกกิมไม่มีเวลาจะรบกับซ้องไต้ได้อีกแล้วเพราะมีเผ่ามองโกลพวกใหม่ คือพวกเจงกิสข่าน (Genghis Khan) กำลังอาละวาดอยู่นอกกำแพงใหญ่และอีกไม่กี่ปีข้างหน้าก็จะปราบพวกกิมจนราบคาบ (ค.ศ. ๑๒๓๔) และพวกมองโกลเผ่านี้จะเข้าครองจีนเหนือแทนพวกกิม และมาเป็นเพื่อนบ้านและศัตรูที่ร้ายที่สุดกับซ้องไต้ จนในที่สุดราชสมัยกublaiข่าน หลานปู่ของเจงกิสข่าน ก็ปราบปรามซ้องไต้ได้ทั้งหมด โดยจักรพรรดิซ้ององค์สุดท้ายโดนฆ่าตายใน ค.ศ. ๑๒๗๙ เรื่องราวของจีนซ้องก็ปิดฉากลงหลังจากแรกตั้งราชวงศ์แท้ ค.ศ. ๙๖๐ และมีเรื่องราวที่น่าเวทนามาได้ ๓๒๐ ปีก็จะปิดฉากลง หลังปี ถูกบังคับให้ชำระ “ของขวัญ” แก่พวกเหลียวพวกกิม และมาพิณาศในมือของพวกหยวนหรือหงวน พวก “ป่าเถื่อน” จากนอกกำแพงใหญ่ทั้ง ๓ พวก

เรื่องราวภูมิหลังของจีนซ้องนี้ ข้าพเจ้ากับเรื่องราวมาจากหนังสือที่คนจีนแต่งชื่อ Dun J.Li, *The Ageless Chinese-A History*, 2nd Edition 1971. (บทที่ ๖ และ ๗) เพราะตำราภาษาไทยยังไม่มีผู้ใดสร้างไว้

เมื่อทูตจากเซี่ยงซุติที่ ๓ จะทูลลาจักรพรรดิกลับสู่บ้านเมืองใน ค.ศ. ๑๒๐๕ และจักรพรรดิบัญชาให้บอกกับพวกทูตว่า “ราชอาณาจักรเซี่ยงอยู่ห่างไกล ต้องฝ่าทะเลคลื่นลมมาด้วยความลำบาก ต่อแต่นี้ไป ไม่จำเป็นต้องมาถวายเครื่องราชบรรณาการอีกแล้ว” ถ้าทูตทราบเบื้องหลังและอุปสรรคย่นตรายของจักรพรรดิซ้องบ้าง ก็คงจะเห็นใจ แต่เชื่อได้ว่า

ทูตไม่ทราบอะไรเลย เห็นแต่ความสมบูรณ์พูนสุขของชาวเมืองซางเซา และความมีระเบียบโอ้อ่าของราชสำนัก ซึ่งก็คงมีความเห็น เช่นมาร์โคโปโล (Marco Polo) ที่เข้าไปแะชมเมืองซางเซา(เมื่อยอมแพ้แก่ทัพกุบไลข่าน แล้ว) และออกความเห็นว่ “ประชาชนสนใจในเครื่องประดับกาย ภาพวาดและพิธีการและใช้เงินในการเหล่านั้ด้วยจำนวนมหาศาล คนเมืองห้รักสงบไม่มีความชำนาญในการใช้อาวุธ และก็ไม่มีอาวุธแต่สิ่งใดเก็บไว้ในบ้าน...ประชาชนต้อนรับแขกต่างเมืองที่ข้ามมาซื้อขายด้วยความโอบอ้อมอารี...ในเมืองนี้ มีพ่อค้าที่สามารถ และช่างฝีมือในการทำทุกสิ่ง แม้หนักก็คิดปรัชญาและนายแพทย์ทางสมุนไพรก็มีมากในเมืองนี้” (หน้า ๒๔๔-๕)

จีนซึ่งถึงจะมีชีวิตทางการเมืองอย่างน่าเวทนา ก็ยังเพียบพร้อมไปด้วยศิลปวิทยาที่น่าเลื่อมใส คำกล่าวอมตะเกี่ยวกับจีน คือ “บนฟ้ามีสวรรค์ บนดินมีขูเจา” ก็เห็นจะเป็นเมืองขูเจาที่นารมย์ของฮ่องไ้ตนเอง

ส่วนภูมิหลังของเรื่องราวในลุ่มน้ำเจ้าพระยาและบริเวณใกล้เคียง ก่อนอาณาจักรเขลียงส่งทูตไปเฝ้าจักรพรรดิจีนใน ค.ศ. ๑๒๐๐ ก็มี ละโว้/ลพบุรี ส่งทูตไปเฝ้าจักรพรรดิจีน ใน ค.ศ. ๑๑๑๕ ในเวลานั้น ราชธานีของจีนยังอยู่ที่เมืองไคเฟิง ต่อมาใน ค.ศ. ๑๑๕๕ ละโว้/ลพบุรี ส่งทูตไปเฝ้าจักรพรรดิจีนเป็นครั้งที่ ๒ ห่างจากครั้งที่ ๑ ถึง ๔๐ ปี ในระยะที่ ๒ นี้ ราชธานีของจีนย้ายมาอยู่เมืองซางเซาแล้ว เรื่องราวของ ละโว้และการส่งทูตไปจีน ๒ ครั้งนี้ มีเรื่องราวและรายละเอียดอยู่ในบทความของข้าพเจ้า เรื่อง “ราชวงศ์ธรรมโศกราช” ในวารสารประวัติศาสตร์ ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ เดือนพฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๒๐ แล้ว ถ้าท่านจะอ่านบทความนั้นต่อเนื่องด้วยบทความนี้ให้เกิดประโยชน์ยิ่งขึ้น ก็

ขอให้ยึดศักราชราว ๑๑๕๐ ว่าเป็นปีที่พระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ แห่งกรุง
กัมพูชาทรงส่งราชโอรสองค์หนึ่งของพระองค์มาเป็น “ละโว้เทศ” หรือ
อุปราชครองกรุงละโว้ เป็นเหตุให้พระเจ้าศรีธรรมโศกราชองค์ที่ ๔
ต้องละทิ้งราชธานีพาพระมเหสีและพระอนุชา ๒ พระองค์ “หนีไปทำ
คันทมาช้านานประมาณได้ ๘-๙ ปี” ดังปรากฏในตำนานเมืองนครศรี
ธรรมราช เป็นการรับกับเรื่องราวการละทิ้งราชธานีของราชวงศ์ในราว
ค.ศ. ๑๑๕๐ เพราะฉะนั้น ถ้าเรานับเวลาคันทมาของพระองค์เข้ากับ ค.ศ.
๑๑๕๐ ก็จะมาถึง ค.ศ. ๑๒๐๐ ปีแรกที่ราชอาณาจักรเสด็จส่งทูตไป
เฝ้าจักรพรรดิจีน ณ ราชธานีอย่างเขา การปรากฏเรื่องราวของท้าวอุทอง
หลังน้ำทักษิณาทกกับพระเจ้าศรีธรรมโศกราช ในระหว่าง ค.ศ. ๑๑๕๐-
๑๒๐๐ ณ เขตแดนประจวบคีรีขันธ์ อันเป็นเขตปกครองของกัมพูชา
ในเมื่อกษัตริย์กัมพูชากล้าแข็ง และหลุดพ้นเป็นเอกราชในขณะที่กัมพูชา
อ่อนแอ หรือไม่มีราชภาระที่กษัตริย์กัมพูชาทรงถือเป็นราชภาระระดับ
หนึ่ง ก็คือปราบปรามยึดครองประเทศจัมปา ทางญวนกลาง

ศาสตราจารย์ วอลเทอร์ส เขียนไว้ว่า “ใน ค.ศ. ๑๑๕๑ มีการ
สถาปนาพระพุทธรูปพุทธไสยมหานารด ที่เมืองเพชรบุรี ราชบุรี และ
สุพรรณบุรี ทำนองหลักฐานจาก G. Coèdes: BEFEO. XLI, ๑๔๔๑ หน้า
๒๔๕-๖ ข้อความเช่นนี้ ไม่ปรากฏในหนังสือ *The Indianized States
of Southeast Asia* ของท่าน น้อยคนจึงจะได้ผ่านตา ถ้าเรารับว่าพระ
เจ้าไชยวรมันที่ ๗ ทรงมีอำนาจการปกครอง ณ เมืองทั้ง ๓ ใน ค.ศ.
๑๑๕๑ จริง เราก็ต้องยอมรับด้วยว่า “การคันทมา” ของพระเจ้าศรี
ธรรมโศกราชและคณะ เป็นการคันทมาอย่างแท้จริงเพราะเมืองราชบุรี

เพชรบุรี ขวางกั้นทางลงไปสู่บึงได้ ท่านจะเสด็จโดยเปิดเผยในทาง
หลวงไม่ได้ จำต้องลักเลาะทางเล็กทางน้อยฝ่าป่าเขาลงได้ จนได้พบกับ
ท้าวอุทอง ณ เขตแดนเมืองประจวบคีรีขันธ์ และตำนานเมืองนครศรี
ธรรมราชใช้คำว่า พระองค์และคณะ “หนีเข้าหา” เป็นสำนวนภาษาไทย
ที่ชอบใช้ในยุคโบราณทั้งทางลำพูน ลพบุรี และนครศรีธรรมราช ทั้ง
๓ ภาค ทำให้ข้าพเจ้ามั่นใจว่า “หนีเข้าหา” ในสำนวนสมัยนั้นก็คือ
“หนีศัตรู” ในสำนวนปัจจุบัน

ศาสตราจารย์ วอลเทอร์ส ยังได้เขียนข้อความไว้ในหน้า ๑๙ ของ
บทความของท่านว่า “การส่งทูตของเซนต์ฟุใน ค.ศ. ๑๒๐๐ เช่นเดียว
กับการส่งทูตไปจีนของตามพริงค์ใน ค.ศ. ๑๐๗๐ และของละโว้ใน ค.ศ.
๑๑๑๕ และ ๑๑๕๕ เราจำต้องวิเคราะห์ว่าเป็นการแสดงเอกราชและ
การขอการรับรองจากจักรพรรดิแห่งราชวงศ์ซ้อง การจะอธิบายเรื่องราว
(ว่าทำไมจึงมีการประกาศเอกราช) ก็จำต้องถือเสียว่า เป็นสมัยก่อนแอ
ของกัมพูชาและเป็นสมัยที่จัมปาได้เอกราชคืนมาหลายปีก่อนหน้านั้นแล้ว เจ้า
นายจัมปาที่เขมรแต่งตั้งให้ครองประเทศจัมปา (เจ้า) วิทยานันท์ผู้มี
ราชสำนักอยู่ที่กรุงปาดนทร์กะใน ค.ศ. ๑๑๔๑ ประกาศเอกราช (ไม่
ยอมอ่อนน้อมต่อเขมร) ใน ค.ศ. ๑๑๔๒ และต่อต้านโจมตีกองทัพเขมร
จนพ่ายแพ้ใน ค.ศ. ๑๑๔๓ และ ค.ศ. ๑๑๔๔ ความอ่อนแอชั่วขณะของ
เขมร (ในระยะหลังนี้) เป็นเหตุให้มีการฟื้นฟูการประกาศเอกราชของ
อาณาจักรทางตะวันตกซึ่ง (ต้องการอิสระ) ถูกรุ่นอยู่เสมอ”

มาถึงตอนนี้ ข้าพเจ้าขออ้างคำแปลจากเอกสารจีนของนายถ่องเท้
รจนาสันต์ในหนังสือชื่อ ประวัติสังเขป-ประวัติชนชาติไทย ฯลฯ (กรุง-

เทพฯ พ.ศ. ๒๕๑๙) หน้า ๕๔-๕๖ กล่าวถึงหนังสือสมัยซ้อง ที่คนจีน
แต่งเกี่ยวกับเขมรราชนครดังนี้ “...เดิมนี้ ได้มีไมตรีกับจำปา มีการส่ง
เงินทองให้กัน ต่อมาใน ค.ศ. ๑๑๗๗ (พ.ศ. ๑๗๒๐ วันที่ ๕ เดือน
๕ จำปาใช้ทัพเรือบุกและไม่ยอมเจรจาสงบศึก จนฆ่าเจ้าเขมรตาย จึง
แค้นเป็นศัตรูกันมาคิดแก้แค้นกันเสมอ ค.ศ. ๑๑๙๙ (พ.ศ. ๑๗๔๒) จึง
ได้ยาตราทัพบุกจำปา จับเจ้าจำปาเป็นเชลยศึก และฆ่าขุนนางบริวารของ
จำปามากมายแทบหมดเมือง แล้วตั้งคนยอมเป็นเจ้าเมืองจำปา....”

ข้อความจากหนังสือของนายถ่องแท้ รัตนสันต์ที่ข้าพเจ้าคัดมาเสนอ
นี้ เป็นเรื่องราวที่ทัพจำปามุ่งทางปากน้ำโขงเข้ายึดและเผาผลาญนครธม
และฆ่าพระเจ้าศรีภูวนาทิยวรมันใน ค.ศ. ๑๑๗๗ เจ้าไชยวรมันต้อง
ปราบปรามขับไล่กองทัพจามถึง ๔ ปีจึงสำเร็จ ปราบดาภิเษกเป็นพระเจ้า
ไชยวรมันที่ ๗ ใน ค.ศ. ๑๑๘๑ ต่อจากนั้น ๑๐ ปีเป็นระยะเวลากวาด
ต้อนเชลยระบุไว้ในจารึกหลักพระขรรค์ไชยศรี กว่า ๓๐๐,๐๐๐ คน
(รายละเอียดเกี่ยวกับชาติของเชลยเหล่านี้แสดงไว้ในบทความเรื่อง “ราช
วงศ์ศรีธรรมไตรราช” แล้ว) แล้วพระองค์จัดการลงราชธานีสร้าง
ใหม่เป็นการมโหฬาร ให้จารึกเรื่องราวนี้ไว้ในจารึกหลักพระขรรค์ไชย
ศรีใน ค.ศ. ๑๑๙๑ ปีที่ ทรงส่งโอรสองค์หนึ่งให้มาเป็นอุปราชครองละโว้
แล้วพระองค์ก็จัดส่งทัพ (จะเสด็จนำไปโดยพระองค์เองหรืออย่างไร
ข้าพเจ้าไม่แน่ใจ) ไปปราบและยึดครองประเทศจำปา เมื่อจำปายอม
อ่อนน้อมแล้ว พระองค์จึงทรงตั้งเจ้าชายจาม มีพระนามว่า วิทยานันทะ
ให้ปกครองบ้านเมืองในนามภักดิ์ของพระองค์ พระเจ้าวิทยานันทะทรง
ตั้งราชสำนักที่เมือง ปาณทุรังคะ ในค.ศ. ๑๑๙๑ (ทั้งที่ศาสตราจารย์

วอลเทอร์สเขียนไว้) แล้วทรงประกาศเอกราช ไม่ยอมเป็นประเทศราช
ของกรุงกัมพูชา ได้ต่อต้านทัพเขมรมีชัยชนะใน ค.ศ. ๑๑๙๓ และ
๑๑๙๔ แต่มาพ่ายแพ้เอาใน ค.ศ. ๑๑๙๕ (ดังที่นายถ่องแท้เขียนไว้)
คราวนี้คาดว่าพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ คงเสด็จนำทัพโดยพระองค์เองยึดได้
กรุงปาดทຸ່ງจะจับพระเจ้าวิทายาณันตะได้ โปรดฯ ให้ประหารขุนนาง
บริวารของจัมปา “มากมายจนแทบหมดเมือง” แล้วตั้งคนขอมเป็นเจ้า
เมืองจัมปานคร พร้อมด้วยกองทัพไว้อิศรประเทศ

ส่วนทางลุ่มน้ำเจ้าพระยานั้น นอกจากทรงส่งโอรสให้มาเป็นอุปราช
ครองเมืองละโว้ และทรงให้แต่งตั้งพระพุทธรูป “พระพุทธรูปไชยมหา
นารถ” มาไว้เป็นศรีเมือง มีเมืองสุพรรณบุรี ราชบุรีและเพชรบุรีดังที่
ศาสตราจารย์ เซเคส์ กล่าวไว้ก็ไม่มีเรื่องราวอะไรอีก การปกครองของ
อุปราชที่ละโว้คงหย่อนยาน เป็นเหตุให้ Chen-Li-fu ซึ่งตอนนั้นข้าพเจ้า
ขอเรียกว่า ราชอาณาจักรเซเลียงประกาศตนเป็นเอกราชส่งคณะทูตไปเฝ้า
จักรพรรดิจีนใน ค.ศ. ๑๒๐๐ หนทางคงเดินทางบก เพราะจะต้องนำ
ช้าง ๒ เชือกไปถวายด้วย และคงเลิกลาห่างจากลุ่มน้ำเจ้าพระยาไป
สักหน่อย คือเลิกลาเดินทางแม่น้ำสุพรรณ ไปถึงเมืองท่าจีนซึ่งคงเป็นที่
ชุมนุมสำเภาจากจีนมาจอดค้าขาย เมืองท่าจีนนี้คงเป็นเมืองท่ามาก่อน
ค.ศ. ๑๒๐๐ แล้วเพราะปรากฏใน Postscript ของศาสตราจารย์ วอล
เทอร์ส ว่ามีพ่อค้าเศรษฐีชาวเซเลียงไปค้าขายที่เมืองจีนถึงแก่ภรรจนครมที่
นั้นเมื่อ ค.ศ. ๑๑๖๕ ๓๕ ปีก่อนคณะทูตชุดที่ ๑ จะไปสถาปนาทางพระ
ราชไมตรี เรือโดยสารไป-กลับของพ่อค้าชาวเซเลียง ก็คงอาศัยเรือสำเภา
ของจีน เมืองท่าจีนนี้คงเป็นเมืองท่าในระยะที่ราชอาณาจักรเซเลียงประ
๑๕๒

ภาคเอกราชมีเจ้านายปกครอง ๒๐ ปีก่อนมีการส่งคณะทูตไปจีนใน ค.ศ. ๑๒๐๐ หรืออีกนัยหนึ่ง ราชอาณาจักเริ่มมีการสถาปนาขึ้นใน ค.ศ. ๑๑๘๐ ก่อนเจ้าชายไชยวรมันจะปราบดาภิเษกเป็นพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ เพียง ๑ ปี ท่านผู้เป็นผู้สถาปนาราชอาณาจักรเสียดียงไม่มีเรื่องราวในข้อมูลของจีนไปมีเกี่ยวกับพ่อค้าเสียดียงไปทำการค้าขายและไปตายที่นั่น ผู้ว่าการแคว้นจีนส่งศพและทรัพย์สินของท่านผู้ตายมายังภูมิลำเนาเดิม ครอบครัวของพ่อค้าผู้ตายก็ส่งของไปสมนาขอบคุณ ของเหล่านั้นเมื่อขายได้เงินมาพอเพียงที่จะสร้างวัดพุทธศาสนาได้ ๓ หลังโดยถวายส่วนบุญให้แก่ผู้ว่าการจีนที่เป็นพระเจดีย์ส่งศพผู้ตายไปยังภูมิลำเนาเดิม ข้อมูลนี้จะสมบูรณ์ยิ่งขึ้นถ้าจีนใช้คำชาวเสียดียงผู้บริจาคสิ่งของให้มาสร้างวัดด้วยคำอื่นแทนข้อมูลนี้ใช้คำว่า barbarian คือชาวป่าเถื่อน ถ้าคนป่าเถื่อนยังมีคุณสมบัติน่าชื่นชมคือกตัญญูทวดที่คุ้นเคยเช่นนี้จะเรียกว่าเป็นอะไรก็ช่างเขาเกิด เพราะแม่พระเจ้าหงวนตี้โจ้วฮ่องเต้ นักประวัติศาสตร์จีนก็ยังจัดพระองค์ท่านเป็น Semi-barbarian คือกึ่งป่าเถื่อน

พระนามว่าของกษัตริย์เสียดียงที่ส่งคณะทูตทั้ง ๓ ชุดไปจีนนั้น ตามหลักฐานของจีนระบุพระนามว่า Mo-lo-pa-kan-wu-ting-en-ssu li-tang-hui-chih ซึ่งศาสตราจารย์ วอลเทอร์ส ตีความหมายและศาสตราจารย์ G. Coèdes แก้ไขว่า ศรีมหิทธวรมัน โดย ๒ คำนำหน้าพระนามนี้คือ Mo-lo-pa และกัมมรเต็งอัญ ตกลงคำ Mo-lo-pa ถูกทิ้งไว้โดยไม่ทราบจะตรงกับคำอะไร ศาสตราจารย์ วอลเทอร์ส ตั้งปัญหาไว้ว่าคำ Mo-lo-pa นี้จะเป็นชื่อภูมิศาสตร์ของท้องถิ่นใดไหม ? หรือมีเจ้านั้น

คำๆนี้ คืออะไร ? ส่วนคำกัมรเต็งอญนั้น ไม่มีคำอธิบายหรือวิจารณ์แต่อย่างใด

ข้าพเจ้าติดใจอยู่ ๒ สิ่งเกี่ยวกับราชอาณาจักรนี้ คือ เงินตราของอาณาจักรนี้ หลักฐานจีนระบุว่าใช้ตะกั่ว (lead) เป็นเงินตราสำหรับจับจ่ายซื้ออาหารและของใช้ โดยไม่ได้ระบุเบี่ยงหยอที่เราทราบกันดีว่า นิยมใช้ในสมัยสุโขทัย กับเครื่องถ้วยชาม ซึ่งจีนนำมาขายที่เมืองนี้

เกี่ยวกับเงินตรา เมื่อคราวสัมมนาที่พิษณุโลก เมื่อวันที่ ๑-๓ สิงหาคม ๒๕๒๐ ข้าพเจ้าได้ขอร้องให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายสัมมนาบอกบุญให้ผู้สะสมของโบราณ โดยเฉพาะเงินตราสมัยสุโขทัยนำมาแสดง ก็มีเหตุติดขัดไม่ได้ดู หวังว่าทางศูนย์สุโขทัยศึกษาที่ มศว. พิษณุโลกคงนำมาแสดงในศูนย์ไว้บ้างเท่าที่ทำได้

ส่วนเครื่องถ้วยชามที่จีนนำมาขายที่ราชอาณาจักรนี้ เป็นเครื่องถ้วยชามของราชวงศ์ซ้องและตามคำอธิบายที่สมเด็จพระเจ้าคำรังราชานุภาพทรงไว้ในหนังสือ “เที่ยวเมืองพระร่วง” ของรัชกาลที่ ๖ ในขณะทรงพระยศเป็นสมเด็จพระยุพราชใน ค.ศ. ๑๙๐๘ (หน้า ๒๐๒-๓) คำไทยว่าสวรรคโลก พระองค์ทรงเสนอว่ามาจากคำจีนว่า ซ้องโลก ข้าพเจ้าจะคัดพระนิพนธ์มาเสนอดังนี้.—

“...ที่เมืองสวรรคโลกนั้นมีเตาตั้งทำ ๒ ตำบล คือ เตาทุเรียง... เตา ๑ เตาได้ลงมาอยู่ตอนใกล้เมืองอีกเตา ๑ ของทำที่เมืองสวรรคโลก เนื้อหินพื้นม้าที่ปั้นและน้ำเคลือบดีกว่าแห่งอื่นๆทั้งหมด สันนิษฐาน เรื่องตำนาน เครื่องสังคโลกว่าจะมีมาดังนี้ คือ คำว่า “สัง” นั้นมาจากคำ “ซ้อง” ภาษาจีนเป็นนามราชวงศ์ ซึ่ง

ปกครองประเทศจีน ในระหว่าง พ.ศ. ๑๕๐๓ จน พ.ศ. ๑๘๑๕ เหตุ
ด้วย เครื่องเคลือบสีเทานี้เกิดขึ้นในเมืองจีนในสมัยราชวงศ์ซ้อง
ทุกวันนี้ฝรั่งก็ยังเรียกว่าเป็นของสมัยราชวงศ์ซ้อง ญี่ปุ่นเรียกว่า
ซ้องโกลก คำว่า โกลกหรือกโลกเป็นคำเดียวกัน แต่ยังสับสนไม่ได้
ความว่าแปลว่าอะไร ชื่อเมืองสวรรค์โลกน่าจะมาแต่คำว่า สังก
โลกนั่นเอง.....” (เที่ยวเมืองพระร่วง, ฉบับตีพิมพ์ ๒๕๑๙
หน้า ๒๐๒-๓)

ความสำคัญของพระนิพนธ์ที่คัดมานี้ ให้ความกระจ่างอย่างหนึ่งว่า
เครื่องสังโลกที่เตาทุเรียงทำจากหินฟันม้า ไม่ใช่จากเครื่องดินเผา ทั้ง
ไป และเครื่องสังโลกนี้ต้องเป็นสีเทาสีเดียว ไม่ใช่สีอื่น เช่นสีน้ำเงิน
ของราชวงศ์หมิง หรือที่ฝรั่งฮอลันดานำไปทำเลียนแบบ เรียกว่า
Delft blue*

ข้าพเจ้าได้เครื่องสังโลกชิ้นหนึ่งมาจากเตาทุเรียงเมื่อวันที่ ๓๑
กรกฎาคม ๒๕๒๐ เป็นฝากระปุกหรือไหอะไรสักอย่าง จับดูรู้สึกน้ำหนัก
มาก คงทำจากหินฟันม้าที่สมเด็จฯ ทรงอธิบายไว้ คงไม่ได้จากดินเผา มี
ภาพนูนปรากฏอยู่เป็นภาพมังกรตามความนิยมของจีน ข้าพเจ้าไว้ในบทความ
ความนี้แล้ว เส้นผ่าศูนย์กลางวัดได้ราว ๑๘ ซม. น้ำหนักราว ๑ ก.ก.

* อันที่จริงคำว่า Porcelain และ ceramic พจนานุกรมอังกฤษหลายฉบับ
อธิบายว่าเป็น earthenware คือดินเผา แต่สังโลกที่เตาทุเรียงและที่เมืองจีนของราช
วงศ์ซ้อง เป็นหินบดละเอียดบดแล้วมาเผาเผา จึงควรเรียกว่า เครื่องปั้นหินเผาฝรั่ง
เอาไปเลียนแบบ คงเอาดินมาเผา โดยไม่เข้าใจว่าจีนเขาเอาหินมาบดแล้วเผา เป็นเครื่อง
สังโลก

ท่านที่สนใจเชิญชมได้ในตู้พิพิธภัณฑ์ ของภาควิชาประวัติศาสตร์
มศว. ประสานมิตร

ข้าพเจ้าไม่ยืนยันว่า นี่เป็นเครื่องสังโลกของราชวงศ์ซ้อง แต่อยาก
ปรีक्षाผู้ให้ช่วยตรวจพิจารณา ว่าจะเป็นที่นั้นหรือไม่ ถ้าไม่ใช่ กลาย
เป็นของปลอมก็ทิ้งเรื่องไป แต่ถ้าเป็นของแท้เป็นเครื่องบันทึกเผาของ
ราชวงศ์ซ้องแต่ทำขึ้นที่เตาทุเรียงในสมัยก่อนสุโขทัยของราชวงศ์พระร่วง
เราก็จะได้หลักฐานอีกชิ้นหนึ่ง ว่าช่างจีนทั้งช่างปั้นและช่างวาด (คือ
ศิลปิน) มาทำเครื่องปั้นดินเผาที่เมืองเซลียง เมืองหรือราชอาณาจักรที่
สถาปนาขึ้นเป็นบ้านเมือง เมื่อ ค.ศ. ๑๑๘๐ ก่อนสมัยราชวงศ์พระร่วง
ราว ๖๐ ปี

สำหรับปัญหาที่ว่าชาวเซลียงเป็นชนชาติอะไร ดังที่ศาสตราจารย์
วอลเทอร์ส ตั้งคำถามทั้งไว้นั้น ข้าพเจ้าอยากใช้คำว่า เป็นชาวสยาม คือ
ชาวไทยผสมผสานกับพวกมอญ เขมรผู้มีภูมิลำเนาอยู่ก่อน แต่ชาวสยาม
รักเอกราชอิสระภาพยิ่งกว่าอื่นใด จึงพยายามประกาศเอกราชเรื่อยมาจน
บรรลุผลอย่างสมบูรณ์เอาในรัชสมัยพ่อขุนบางกลางหาวหรือพ่อขุนศรีอิน-
ทราทิตย์ ผู้ตั้งราชวงศ์พระร่วงขึ้นในผืนแผ่นดินของสยามประเทศ เมื่อ
ค.ศ. ๑๒๓๘ หรือ ๑๒๓๙ นั้น

หมายเหตุ

บทความนี้ทั้งปัญหาไม่ได้ตอบ ๒ ปัญหา คือ เมื่อเขตแดนของราชอาณาจักรเซลียงทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ คือตามพรมลิ่งหรือนครศรีธรรม-
ราช ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ที่คำจีนระบุว่า Po-ssu-lan คือเมือง
๑๕๖

อะไร? มีผู้เสนอความเห็นว่ายู่ใกล้บริเวณ “เกาะกูด เกาะช้าง เห็น
แม่น้ำจันทบูรณ” แต่คำ Po-ssu-lan จะตรงกับคำในภูมิศาสตร์ท้องถิ่น
นั้นว่าอะไร ยังไม่มีใครเสนอคำตอบ อีกปัญหาหนึ่ง คือคำนำหน้าพระ
นามกษัตริย์เสด็จผู้ส่งคณะทูตไปเฝ้าจักรพรรดิจีน คือ Mo-lo-pa กัมร
เต็งอัญศรีมหิทธวณัน คำว่า Mo-lo-pa ยังเป็นปัญหาว่าจะเป็นชื่อทอง
ที่ทางภูมิศาสตร์หรือจะตรงกับคำอะไร?

พิจารณาจากข้อมูลของจีน ราชอาณาจักรเสฉิงจะมีเขตแดนทางทิศ
ทางตะวันออกตามแนวลำน้ำสุพรรณ-สมุทรสาครเท่านั้น ยังไม่รวมลำน้ำ
เจ้าพระยา สมุทรสาครหรือท่าจีนหรือท่าลอมคู่จะเป็นเมืองท่าของราช
อาณาจักรนี้ ข้ามอ่าวสยามไปทางจันทบูรณ-ตราด พรหมแดนจะอยู่
Mo-lo-pa ซึ่งเรายังไม่รู้ว่าเป็นอะไร ส่วนจากราชบุรีลงไปทางเพชรบุรี
จนถึงเมืองนครศรีธรรมราช หลักฐานจีนบอกไว้ว่าเป็นอาณาเขตของราช
อาณาจักรเสฉิง ส่วนเมือง ๖๐ เมืองที่อยู่ใต้ปกครองก็คงจะเป็นเมือง
ตั้งแต่เสฉิงลงไปถึงนครศรีธรรมราช

ผู้อ่านคนใด มีความเห็นด้วยกับข้อความใจของบทความนี้ ขอได้
เขียนตรงถึงบรรณาธิการแห่งวารสารนี้ แสดงแจ้งเหตุผลของท่านอย่างละ
เอียดก็จะเป็นคุณประโยชน์แก่วงวิชาการประวัติศาสตร์อย่างแน่นอน ทั้ง
ที่คุ้นเคยกับ กุลสิริสวัสดิ์ ได้แสดงข้อคิดเห็นที่ชมบทวิจารณ์ของข้าพเจ้า
เกี่ยวกับหนังสือ The Ship of Sulaiman นั้นเป็นตัวอย่างที่ดียิ่ง คือต้อง
ใช้เวลา คำราและสติปัญญามาใคร่ครวญวิจารณ์ให้ความรู้ออกแยกแยะตกถึง
ก้นออกไป

บรรณานุกรม

1. O.W Wolters 'Chen-li fu: A State on the Gulf of Siam at the Beginning of the 13 th Century," *JSS* 1960
2. Dun J. Li, *The Ageless Chinese—A History*, 2 nd Edition New York : Charles Scribner' Sons, 1971.
๓. ขจร สุขพานิช—"ราชวงศ์ศรีธรรมไตรราช" *วารสารประวัติศาสตร์* ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๒๐
๔. กรมศิลปากร — *รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช* กรุงเทพฯ, พ.ศ. ๒๕๐๘
๕. กรมศิลปากร — *เที่ยวเมืองพระร่วง* กรุงเทพฯ, พ.ศ. ๒๕๑๙
๖. ถืองแท้งนาสนั้ — *ประวัติสังเขป—ประวัติชนชาติไทย ๆ ด ๆ* กรุงเทพฯ, ๒๕๑๙ ●

กั้ดจาก *วารสารประวัติศาสตร์* ๗๔
ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน—ธันวาคม ๒๕๒๐)

WAS NOM THOM THE FIRST KING OF SUKHODAYA ?

The purpose of this paper is to explore the possibility that the first king of Sukhodaya came from the Mao T'ai kingdom, and hence supply the connection between the kingdom of Sukhodaya and the Ahom kingdom of the Brahmaputra valley. This view is based on inscription records, Ney Elias' *Introductory Sketch of the History of the Shans* (Calcutta, 1876), and the writer's own deductions based on the history of the neighbouring countries of this period.

In the Wat Sri Jhum inscription (believed by Professor Coèdes to be inscribed in the reign of Rama Khamheng's son and successor, loe-tai) we can trace from the first eight introductory lines the name of the Patriarch. Maha Thera Sri Sattha, "whose grandfather was P'ya Sri Nao Nam Thom." Then from line 9 to line 20, this name was again mentioned three times, line 12 and line 15 as "P'o K'un Nam Thom", and in line 20 as "P'o K'un Sri Nao Nam Thom." This last reference also tells us that one

of his sons was P'ya Pha Muang, chief of Muang Rard. Then in line 65 we read that "Prince Sri Sattha resented the offence made towards his father" by a certain T'ai chief. His father's name was given as P'ya Khamhêng Phra Ram.

From these references in the inscription, is it possible to reconstruct the connection of these four names as follows: Nam Thom was father of Pha Muang and P'ya Khamhêng. P'ya Khamhêng's son was Prince Sri Sattha "whose grandfather was P'ya Sri Nao Nam Thom" (as recorded in line 8). If this reconstruction is correct, then Professor Coèdes interpretation of line 41 is wrong.

Line 41, in modern T'ai rendering reads thus:

มีหลานพ่อขุนผาเมืองผู้หนึ่งชื่อสมเด็จพระมหาเถรศรีศรัทธา

Now, the word "หลาน" can be translated either "grandson" or as "nephew". Coèdes took to the first translation, i.e. "grandson", so scholars and students have followed him believing Prince Sri Sattha was the grandson of Pha Muang. Since Prince Sri Sattha was actually the grandson of Nam Thom, he could not be a grandson of Nam Thom's son, Pha Muang. He could then only be one thing: that is, the "nephew" of Pha Muang, which the word "หลาน" in this sense implies.

Now the mentioning of Nam Thom in this inscription establishes the fact that a T'ai chief was presumably ruling at Sukhodaya some time before the actual rise of the P'ra Ruang Dynasty. Who then was he and where did he come from?

Since 1920, when Professor Coèdes' paper, "The Origins of the Sukhodaya Dynasty" was read at a joint Session of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland, the Société Asiatique, and the American Oriental Society, the name of Nam Thom appears never to have been mentioned again. Our scholars and historians have also followed Western scholars and historians by keeping mute. Yet Nam Thom was undoubtedly a real historical person, ruling over Sukhodaya some thirty odd years before the founding of the P'ra Ruang dynasty.

In 1924, when Professor Coèdes published his *Inscription de Sukhodaya*, he disposed of our T'ai version of the inscription, and also his French translation. Apart from the small error he made in the case of using "grandson" for the correct word "nephew", we still have his immense work upon which to base the reconstruction of our Pre-P'ra Ruang Sukhodaya.

From the French translation of this Wat Sri Jhum inscription (called in the French part the "Vat Mahadhatu" inscription) we learn that Nam Thom was his T'ai name, with the title of P'o

K'un, or big chief, as he was chief of Sukhodaya—Sri Sajjanalai. His activities were recorded of erecting two *chedi* in Sukhodaya and in Sri Sajjanalai, and of going out to capture wild elephants to distribute as gifts to his other chiefs. One of his sons was also a big chief, Pha Muang of Muang Rard, who possessed "one hundred thousand" elephants, areca gardens and many towns as vassals. Another son was recorded, P'ya Khamhēng, who seemed not to be warlike, for he disliked elephant duels and preferred the accumulation of fine things, such as silken pillows. His grandson, Prince Sri Sattha, though rather warlike in his youth, gave up worldly life when his infant son died to seek peace and salvation in the footsteps of the Lord Buddha, and after pilgrimages to India and Ceylon, came back to be Patriarch—Maha Thera—in the reign of Rāma Khamhēng's successor, loe-tai. All these events we know from this Wat Sri Jhum (or Vat Mahadhātu) inscription.

The interpretation of the change of a simple T'ai name. Nam Thom, into a Khmerized one, Sri Nao Nam Thom, is that our P'o K'un had accepted the hand of friendship extended to him by King Jayavarman VII of Angkor. Why the hand of friendship and not the yoke of vassalage? Perhaps because the great Jayavarman had bestowed to his son, Pha Muang, a Khmer princess in marriage. We know from the inscription that her

name was Sikorn—Mahadevi. To his son—in—law, Jayavarman VII also bestowed a sacred sword, “P’ra Kan Jayasri” and a title believed by Professor Coèdes to be second only to that of the king of Ahgkor, namely “Kamara—Teng—An Sri Patindraditya”. Professor R.C. Majumdar in his article “The Rise of Sukhodaya” published in *The Journal of the Greater India Society* (1943), interpreted all these royal gifts to be tantamount to the appointment of Pha Muang as “crown prince” and successor to the throne of Angkor. But later events do not seem to corroborate this interpretation, for we know from the inscription that Pha Muang later sponsored another T’ai chief to strike out for independence, and also took a hand in the expulsion of the Khmer army from the Upper Menam. We know that Jayavarman died in (1219),⁽¹⁾ or a year or two before, and if Pha Muang was his “crown prince,” he would then have succeeded around that time to the throne of Angkor. But our inscription states that, at the time of the T’ai movement for independence, presumably around 1219. Pha Muang was still at Muang Rard, and from there he marched his troops to help Bang Klang Thao defeat the Khmer forces and then “censecrated” his younger ally as “King of Sukhodaya”

---

1 Coèdes *Les états Hidouisês d’Indochine et d’Indonséise*, p. 291

To return to Nam Thom, we also know, however sketchily, the extent of his domain. On the Southwest as far as Chot, the inscription tells us in the units of measuring distance, that it was 20,000 units; to the South, 200,000 units—i.e., ten times as far as that of the Southwest. Would this come as far down as the old Ayodhaya, then probably on the sea coast? To the North the inscription is unreadable. The direction of the East seems to be left out completely. Was this pure negligence, or was it a fact so well known at that time where the eastern limit of the domain extended?

When was P'o K'un Nam Thom ruling at Sukhodaya—Sri Sajjanalai? Before the founding of the P'ra Ruang dynasty by Bang Klang Thao is certain, but how long before? We know from Annamite (Maspero, BEFEO, XVIII, 3, page 35) and Cambodian (Briggs, *The Ancient Khmer Empire*, page 235) records that in 1216 a Khmer army sent to make war against Annam and one sent to occupy Champa were hastily withdrawn, although the records give no explanation for this action. The reason seems to be supplied by the Mao T'ai chronicle, as between 1215 and 1220 Chao Luang—fa of that kingdom came down with an immense army and conquered the Menam delta as Ayodhaya and Tavoy.

In consulting Ney Elias, *Introductory Sketch of the History of the Shans*, we find on page 19 a list of 25 places which at one time or another might have fallen under the Mao kingdom as a result of the first campaign of Chao Luang-fa (Sam Luang-pha) in 1216. After Hsen-wi, No, 3 on the list, we have the following significant entries:

4. Muang Nai
5. Chieng-ma
6. Chieng Sen
7. Yun
10. Chieng Rung
11. Keng Luang
12. Muang Lem
13. Tai Lai
18. Laweik
19. Lapyit
20. Lamu
21. Lakhaing
22. Langsap
23. Ayodhaya
24. Tavoy
25. Yunsaleng

The order moves from North to South up to No. 13, and then his army entered into the Khmer proper territories. The mentioning of Ayodhaya, Tavoy and Yunsaleng (a town west Kamp-haeng-phet) suggests that the Menam delta was then raided by his army. Was Chao Lung-fa's conquest just a claim of suzerainty over the T'ai people who had migrated South much earlier, or was it a conquest over alien peoples? Be that as it may, the 1215 to 1220 conquest of Chao Luang-fa over the Menam valley has been accepted by Western scholars as an historical fact.

Ney Elias did not specifically mention in what year this Mao T'ai raid took place. If it were in 1216, it might account for the reason why King Jayavarman VII recalled his armies from Annam and Champa. Jayavarman VII did not recall his armies out of pleasure. He must have had a good reason for doing so and that reason was most likely for the protection of his kingdom against Chao Lung-fa's army. The mention of Laweik in the list (No. 19) seems to confirm this assumption.

For the purpose of suggesting a date for P'o K'un Nam Thom's rule over Sukhodaya, 1216, or a year or two later, would probably not be far from the mark. He must have been a Mao T'ai prince or a trusted officer left behind by Chao Luang-fa to control the Upper Menam valley in conjunction with other T'ai chiefs entrus-

sted to control the menam territories. Chao Luang-fa's three other expeditions of conquest were in Arakan, Manipur and the Brahmaputra valley, this last in 1225. Then his star of destiny fell because his elder brother, Chao Kam-fa, "being jealous or fearful of his brother's influence decided to put him to death by poison"⁽²⁾ Having learnt this bitter truth from his mother, Chao Luang-fa decided that he should let his brother rule without him, so he went away to live in Nan-chao, and we hear no more of him. Had he decided to fight his brother, he might easily have been the victor, but with him gone, Chao Kam-fa could not control the far-flung empire. It is true that in 1229 (Ney Elias, page 9) Chao Kam-fa sent his son to found the Ahom kingdom, but it was apparent that he could not control all the territories conquered by his famous brother and the empire melted away. Each chief left behind, especially in distant places like the Upper Menam, had to consolidate and hold his power as best he could. Hence, our P'o K'un Nam Thom's ready acceptance of the hand of friendship extended by Jayavarmian VII of Angkor.

The suggestion that Nam Thom, first king of Sukhodaya, was a Mao T'ai in the army of Chao Luang-fa is purely my own

---

2. Ney Elias, *Introductory Sketch of the History of the Shans*, p. 18.

deduction, but it seems to supply the missing link in the connection of the T'ai of the Sukhodaya kingdom with those of the Ahom kingdom. Both kingdoms came into existence as a result of Chao Luang-fa's conquests—Sukhodaya, a result of the first conquest presumably in 1216, and Ahom, in 1225. My deduction does not have the weight of epigraphy to support it, but shall we remain satisfied only with what Professor Coèdes said in 1920: "The Sukhodaya dynasty emerges gradually from the mystery which has enveloped its origins" ?⁽³⁾ ○

3. The eulogy of a certain "P'ya Mahadhammaraja" (in Inscription C—Nakorn Jhum—from line 68 of Face one to line 11 of Face two) that he daily upheld the five precepts of the Buddha, etc., that he was efficient in capturing wild elephants and also in irrigation, etc., seems to refer to our P'o K'um Nam Thom, because the same inscription, lines 20 and 21, tells us that "P'ya Mahadhammaraja" erected a **chedi** 139 years before the dating of this inscription—which was 1279 of the Saka era. If we subtract 139 from 1279, we get 1140 Saka era, which corresponds to 1218 A.D., the year I have attempted to establish as marking the kingship of Nam Thom at Sukhodaya.

First Vol. XLIV. Pt 2 August 1956.

คัดจาก *Journal of the Siam Society*, Vol. XLIV, Part 1 (August 1956).

ราชวงศ์พระร่วงมาจากไหน ?

บทความนี้ข้าพเจ้าเขียนขึ้นหลังจากได้ศึกษาขบคิดในวิชาไทยศึกษา มา
กว่า ๒๐ ปี คือข้าพเจ้าสรุปความเห็น ว่า ราชวงศ์พระร่วงไม่ใช่ราชวงศ์
ท้องถิ่นดั้งเช่นราชวงศ์อู่ทอง แต่เจ้านายในราชตระกูล “พระร่วง” มา
จากบ้านเมืองอื่นไกลออกไป และจู่ ๆ ก็ลงมาเป็นใหญ่อยู่ในลุ่มเจ้าพระ
ยา นี่เป็นสมมติฐานของข้าพเจ้า ซึ่งจำเป็นต้องแสวงหาหลักฐานใน
หลายด้านมาสนับสนุนจนพอเพียง สมมติฐานนี้จึงจะรับกันเป็นข้อมูลได้

ที่ว่า “จู่ ๆ ก็ลงมาเป็นใหญ่อยู่ในลุ่มน้ำเจ้าพระยา” นั่นคือท่านเป็น
นายทหารคู่พระทัยของเจ้าสามหลวงฟ้า ผู้กรีธาทัพลงมารุกรบปราบปราม
จากเจ้าของดินซึ่งคงเป็นพวก “ขอม” และพวกละครว่า เจ้าสามหลวงฟ้า
เป็นพระอนุชาธิราชของกษัตริย์ไทยใหญ่เมืองเมาะ เหตุการณ์นี้มีระบุไว้
ในพงศาวดารไทยใหญ่สอบสวนและสรุปความเห็นโดย Ney Elias^(๑)
(ซึ่งขอเรียกว่าพงศาวดารไทยใหญ่ฉบับ Ney Elias) เมื่อเจ้าหลวงฟ้า
ปราบปรามพวกขอมลงได้แล้ว จึงมอบหมายให้นายทหารคู่พระทัยปก
ครองต่อไป พระองค์เองเสด็จกลับเมืองเมาะไปมีบทบาทในยุทธภูมิอื่น
รวมทั้งยุทธภูมิตี่แคว้นอัสสัมอันเป็นการอุปถัมภ์ของราชวงศ์ไทยอาหมและ

๑. Ney Elias, *Introductory Sketch of the History of the Shans*,
Calcutta, 1876

ในที่ที่สุดเจ้าสามหลวงฟ้าเกิดแตกกันขึ้นกับพระเชษฐาธิราช ความเห็น
หนึ่งว่าพระองค์วายชนม์โดยยาพิษ อีกความเห็นหนึ่งว่าพระองค์เสด็จไป
อยู่นานเจ้าจนวนายชนม์ที่นั่น แต่อย่างไรก็ดีนายทหารคู่พระทัยของพระ
องค์ก็ปกครองแคว้นเซียงโดยไม่ได้รับความช่วยเหลือจากกษัตริย์เมือง
เมา แต่เพราะผู้คนพลเมืองของแคว้นเซียงมีคนไทยตั้งรกรากอยู่มาก
หลายนับเป็นร้อย ๆ ปีมาแล้ว ประกอบกับถูกรับการสนับสนุนสมักคิ
จากนายทหารคนอื่น ๆ ที่เจ้าสามหลวงฟ้ามอบหมายให้ช่วยกันปกครอง
แคว้นใหม่ที่ได้ และประการสำคัญคือพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ แห่งกรุง
ยโสธรสมัคญมิตรไมตรีด้วย นายทหารคู่พระทัยของเจ้าสามหลวงฟ้าจึง
สามารถปกครองเมืองศรีสขานาลัย-สุโขทัยได้จนสิ้นชนมายุ เหตุการณ์ที่
เจ้าสามหลวงฟ้าลงมาตีลุ่มนาเจ้าพระยานนพศวาดาวไทยใหญ่ระบฏกราช
ไว้ให้คือ พ.ศ. ๑๗๕๘

ในเรื่องราวของเจ้าของถิ่นเดิมคือพวกละว้าและพวกขอมนั้น ในปัจจุ
บันเราบัตพวกละว้าเป็นชาวเขาไร้อารยธรรมไม่มีความสำคัญ ในการเป็น
เจ้านายผู้ปกครองรัฐหรือบ้านเมือง แต่ละว้าในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์
ก็ยังมีส่วนที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นขุนนางรับใช้แผ่นดิน แต่สำหรับพวก
ขอมนั้นเป็นชนชาติชั้นปกครองที่มีความสำคัญมากหลาย ในตำนาน
สุวรรณโคมคำระบุว่าผู้เป็นต้นเค้าของพวกขอมเสด็จหนีภัยมาจากอินเดีย
พร้อมทั้งชายามาประสูติเจ้าชายในท้องถื่นใกล้ปากน้ำโขง เจ้าชายขอมเมื่อ
เติบโตเกณฑ์ชาวบ้านให้ไปขนดินมาสร้างปราสาท การก่อสร้างด้วยหินจึง
เป็นเอกลักษณ์ของพวกขอมในเวลาต่อมา และเจ้าชายขอมนี้ได้อภิเษก
สมรสกับเจ้าหญิงพื้นบ้านจึงสร้างกรุงอินทปัตย์ขึ้นที่ปากน้ำโขงและต่อ

มาเจ้านายในราชวงศ์ขอมก็ไปสร้างเมืองอีกเมืองหนึ่งทางเหนือ (คือใกล้
อำเภอเชียงแสนปัจจุบัน) ให้ชื่อเมืองใหม่นี้ว่า เมืองสุวรรณโคฒคำ เป็น
เมืองพี่น้องกับกรุงอินทปัตย์ที่ปากน้ำโขง แม่น้ำซึ่งไหลผ่านเมืองสุวรรณ
โคฒคำ มาออกทะเลที่ปากน้ำโขงจึงมีชื่อว่า ขง-โขง อันมีรากศัพท์มา
จากคำว่า ขอม

ระหว่างจุลภูมิศาสตร์สองจุดคือ เมืองสุวรรณโคฒคำกับกรุงอินทปัตย์
จะมีบ้านมีเมืองอีกมากหลายตั้งอยู่ในแหล่งน้ำบริบูรณ์เป็นที่อยู่ของชุมชน
โบราณ เมืองเหล่านี้จะมีชื่ออะไรบ้างก็เหลือทราบ แต่สังเกตได้จากปรา
สาทขอมในภาคอีสานที่ยังมีทุกวันนี้ในบริเวณเมืองพิมาย เมืองโคราช
เมืองสุรินทร์ เมืองบุรีรัมย์ เป็นต้น เพราะพวกขอมมีเอกลักษณ์สร้าง
ปราสาทด้วยหินทั้งตำนานสุวรรณโคฒคำไว้ จึงยังหลงเหลือเป็นองค์
พยานกิจกรรมของพวกขอมจนทุกวันนี้

ขอมเป็นบรรพบุรุษของชาวกัมพูชาและพวกเขมรต่ำ-เขมรสูงในปัจจุบัน
นั้นนั้นพอฟังได้ แต่กายวิภาคของพวกขอมเห็นได้จากศิลปกรรมการแกะ
สลักจากหินและหล่อจากสัมฤทธิ์เป็นเผ่าชนโครงกระดูกใหญ่ รูปร่างลำ
ไม่เตี้ยนัก แก่หน้าสีเหลือง จมูกแบน ตาโปน ปากกว้าง แสดงว่า
ร่วมเผ่าพันธุ์กับชนอินเดียพวกหนึ่ง คือพวกดริพหรือ Dravidian ใน
ปัจจุบันพวกนี้อาศัยอยู่ในประเทศลังกามาก มีทั้งพวกที่นับถือศาสนา
พุทธทางกรุงโคลัมโบและนับถือศาสนาพราหมณ์ทางเหนือของเกาะ ข้าพ
เจ้าเชื่อว่าขอมร่วมเผ่าพันธุ์โดยการผสมเลือดระหว่างคนชาติ Tamil และ
หญิงเขมรเป็นชนชาติที่กินเนยนมเปรี้ยวเป็นอาหาร แต่ก็บริโภคหมูด้วย
โดยไม่มีข้อห้ามเพราะนับถือพุทธศาสนา ข้อสังเกตนี้เห็นได้จากสิ่งของที่

ถวายพระเจ้าของเขาค้างปรากฏในจารึกวัดพนมวัน^(๑) ไกลโคราช (ทาง
ไปพิมาย) ความเห็นเรื่องขอมตั้งที่ข้าพเจ้าแสดงไว้ ณ ที่นี้ ข้าพเจ้ามี
ความแน่ใจเมื่อไปพบคน Tamil ที่กรุงโคลัมโบ ประเทศลังกา โดยเขา
บอกข้าพเจ้าว่า เขาเป็น Buddhist Tamil คำพิพชาออกเสียงเป็น
แทม-มิล เขาบอกว่าเขากินหมูได้ ไม่มีข้อห้ามทางศาสนาแต่ประการใด
ก็แต่ ๒,๐๐๐ ปีที่พวกขอมได้เป็นใหญ่เหนือนครอินทปัตย์ที่ปากน้ำ
โขงและเมืองสุวรรณโคฒ์ใกล้อำเภอเชียงแสน และต่อมาเมืองอุโมงค์
เสลาที่อำเภอฝาง^(๒) จังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน จนนครอินทปัตย์มา
ได้ชื่อใหม่ว่า กรุงโยธยธรนครธม กษัตริย์ครอบครองบ้านเมืองมาหลาย
สิริรัชกาล แต่อำนาจในการปกครองก็กว้างบ้าง แคบบ้างตามกฤษฎาภิ
นิหารขององค์ผู้ครอง จวบจนราชวงศ์พิมายขึ้นเป็นใหญ่เหนือราชบัลลังก์
กรุงโยธยธรนับแต่พระเจ้าไชยวรมันที่ ๖ - จนถึงพระเจ้ายโสวรมันที่ ๒
(๑๐๘๐-๑๑๖๖ A.D.) ก็เกิดการปฏิวัติยึดราชบัลลังก์โดย พระเจ้าตรี
ภูวนาติย์วรมันเป็นเวลา ๑๕ ปี เจ้าชายในราชวงศ์พิมายจึงยึดบัลลังก์
กลับคืนมาได้ โดยปราบดาภิเษกเป็นพระเจ้าแผ่นดินทรงพระนามว่าพระ
เจ้าไชยวรมันที่ ๗

ตลอดระยะเวลา ๑๕ ปี ที่คนในราชวงศ์อื่นมาปกครองกรุงกัมพูชา^๕
กรุงกัมพูชาถูกกองทัพจามเข้าโจมตี นครธมถูกยึดและเผาทำลาย เมื่อพระ
เจ้าไชยวรมันที่ ๗ ได้อำนาจการปกครองนั้นแว่นแคว้นใกล้เคียงนครหลวง
ต่างก็หลุดพ้นเป็นอิสระกันเป็นแถว พระองค์จึงต้องนำทัพออกปราบ

๑. จารึกวัดพนมวัน กรมศิลปากรตีพิมพ์แล้ว ข้าพเจ้าจำ พ.ศ. ไม่ตีพิมพ์ไม่ได้

๒. เมืองอุโมงค์เสลาคือเมืองโบราณอยู่ในเขตอำเภอฝางในปัจจุบันเป็นความเห็นของ ดร.
ประเสริฐ ณ นคร ซึ่งข้าพเจ้าก็เห็นด้วย (ดูจร สุขพานิช, "เมืองโบราณในภาค
พายัพ", วารสาร มศว. สงขลา, ฉบับ ตุลาคม ๒๕๑๓)

ปราชญ์หลายดินหลายแคว้น ไม่ได้บอกให้ชัดเจนว่ามีถิ่นมีแคว้นอะไรบ้าง
ระบุแต่เพียงที่จับได้ครั้งนั้นกว่า ๓๐๐,๐๐๐ คน (อยู่ในจารึกหลักพระ
ขรรค์) และเฉลยพวกนั้นจึงถูกกะเกณฑ์ให้สร้างนครขึ้นใหม่เป็นการ
สร้างด้วยหินให้ถาวร ดังยังหลงเหลือในปัจจุบันเป็นองค์พยานอยู่

นี่เป็นเรื่องราวเบื้องหลังของบริเวณลุ่มน้ำโขงและลุ่มน้ำเจ้าพระยา
ตอนสุโขทัยจะอุบัติขึ้น เป็นรัชสมัยพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ ปกครองกรุง
ยโสธรนครธรรม เฉพาะในลุ่มน้ำเจ้าพระยามีเหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่ควร
เรียงไว้ให้ทราบตามกาลเวลาที่เกิดขึ้น คือ

๑. พ.ศ. ๑๗๐๙ ราชวงศ์สยามในนาม “ศรีธรรมโศกราช” ยังมี
ราชธานีอยู่ที่ลพบุรีราชวงศ์นั้นเป็นอิสระไม่ได้ขึ้นอยู่กับกรุงยโสธร

๒ พ.ศ. ๑๗๒๔ พระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ ได้กรุงยโสธรคืนจากทริ
ภูวนาติศัทรย์วรมัน

๓. พ.ศ. ๑๗๒๔-๑๗๓๐ ราชวงศ์ “ศรีธรรมโศกราช” ละทิ้ง
เมืองลพบุรีอพยพลงใต้ ได้ผูกมิตรไมตรีกับราชวงศ์อู่ทอง และในที่สุด
ราชวงศ์นั้นก็ได้เมือง “ตันมาหลิง” ยึดเอาเป็นราชธานีโดยเปลี่ยนชื่อ
ใหม่ว่า นครศรีธรรมราช

๔. พ.ศ. ๑๗๓๑ ราชวงศ์เชียงรายไชยปรากฏา ซึ่งอพยพหนีศึก
จากเมืองเชียงรายมาตั้งอยู่ที่เมืองนครหลวง (ซึ่งลาลูแบร์ผู้จดมาไว้ไม่
ทราบว่าจะอยู่แห่งหนตำบลใด (๑) และมีคนเป็นอันมากเชื่อว่าอยู่แถว
บริเวณเมืองกำแพงเพชรนั้น ข้าพเจ้ากลับเชื่อว่าเมืองนั้นคงอยู่แถวจังหวัด
น่านมากกว่า) ๑๒ ชั่วกษัตริย์แล้ว จึงเขยิบเข้ามาตั้งบ้านเมืองชั่วคราวที่

๑. ตามฉบับแปลเป็นไทยของคุณสันต์ ท. โกมลบุตร เล่ม ๑ หน้า ๓๔

อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก แล้วจึงอพยพครั้งใหญ่ ผ่านลุ่มแม่น้ำ
เจ้าพระยา ลงมาทางธานีอยู่ที่เมืองเพชรบุรี

ลาอูแบร์ไม่ได้บอกเหตุผลการอพยพครั้งใหญ่จากเมืองนครไทยมาอยู่
เมืองเพชรบุรีใน พ.ศ. ๑๗๓๑ แต่เราก็พออนุมานเอาได้เองว่า คงเป็น
เพราะเจ้าของดินเดิมในลุ่มน้ำเจ้าพระยาถูกกองทัพพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗
กวาดต้อนเป็นเชลยไปกรุงยโสธรเมื่อ พ.ศ. ๑๗๒๔-๓๐ (ราชวงศ์เชียง
ราย - ไชยปราการจะมีสัมพันธ์กับราชวงศ์ท้าวอุทองอย่างใดอย่างหนึ่ง
โดยเฉพาะในทางสมรส จนในที่สุดอีก ๑๖๓ ปีต่อมา พระรามาธิบดีอยู่
ทองได้มาสร้างราชธานีขึ้นใหม่ที่หนองโสน คือกรุงศรีอยุธยา โดยมีขุน
หลวงพระว้างเป็นพระเชษฐาทางพระราชชายาเป็นการผนวกกำลังระหว่าง
ราชวงศ์เชียงรายกับราชวงศ์ท้าวอุทองเจ้าของดินให้เป็นอันหนึ่งอันเดียว
กัน)

๕. ในรัชกาลพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ นั้น พระองค์ส่งกองทัพให้ไป
ยึดครองนครจำปาศักดิ์หนึ่ง และอีกทัพหนึ่งให้รุกรบเข้าไปในเขตญวนตั้ง
เกีย แต่ใน พ.ศ. ๑๗๕๕ พระองค์เรียกสองกองทัพกลับกรุงยโสธรด่วน
โดยไม่ได้แจ้งสาเหตุว่าทำไมพระองค์จึงกระทำเช่นนั้น

๖. เหตุผลที่จารึกกัมพูชาไม่ได้บอกไว้เรื่องเรียก ๒ กองทัพกลับมา
ประจำกรุงยโสธรจะเห็นได้จากในลุ่มน้ำเจ้าพระยาเกิดมีกองทัพไทยใหญ่
บุกลงมาและยึดเมืองแก่งหลวง - อโยธยาไว้ได้อย่างกระหน่ำเป็นกอง
ทัพของเจ้าสามหลวงฟ้า พระอนุชาธิราชของกษัตริย์ไทยใหญ่เมืองเมาะ
ทรงเป็นจอมทัพยกมาเอง เหตุการณ์นี้พงศาวดารไทยใหญ่ฉบับ Ney Elias
ระบุศักราชไว้ให้คือ พ.ศ. ๑๗๕๘

๗. จาริกสุโขทัยหลักที่ ๒ ระบุพระนามพ่อขุนนำถม-พ่อขุนผาเมือง-เจ้าศรีศรทธาราชจุฬามณี พร้อมทั้งบิดาของท่านคือพระยาคำแหงพระรามไว้ให้ ประกอบกับจาริกสุโขทัยหลักปู-หลานสบถกัน ระบุบิดาและอาว์ของพ่อขุนบางกลางท่าวว่าชื่อขุนจิต-ขุนจอก เรื่องสับสนไม่มีรอยต่อเนื่องค่อย ๆ เข้ารูปเข้ารอยโดยการ “ตีความหมาย” ดังนี้

เมื่อเจ้าสามหลวงฟ้าทรงนำทัพลงมายึดดินแดนในลุ่มน้ำเจ้าพระยาเมื่อ พ.ศ. ๑๗๕๘ นั้นพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ สถิตอยู่บนบัลลังก์นคร ๓๔ ปีแล้ว ไม่ทรงหนุ่มแน่นดังสมัยเมื่อทรงปราบดาภิเษกใหม่ ๆ กองทัพ ๒ กองที่ไปประจำอยู่ห่างไกลได้ถูกเรียกให้มาประจำกรุงโยธธรรมาศ กอญที่ทราบว่าพวกที่มาใหม่จะมีบทบาทแข่งกร้าวประการใด ก็ไม่เห็นพวกใหม่นี้กระทำการหักหาญประการใด เราไม่มีหลักฐานทางจารึกกัมพูชาว่าพระองค์ทรงปฏิบัติแก้ปัญหาอย่างไร ทราบแต่จาริกสุโขทัยหลักที่ ๒ ว่าพระองค์ทรงอภิเษกราชธิดาของพระองค์ให้กับพ่อขุนผาเมืองลูกคนโตของพ่อขุนศรีเน่านำถมราชธิดาองค์นี้จารึกระบุพระนามว่า “นางสิขรมหาเทวี” และยังมีพระราชทานพระขรรค์ชัยศรีและตำแหน่งยศ “ศรีอินทราปดินทราทิตย” ให้แก่พ่อขุนผาเมืองอีกด้วย

✓ นี่คือการสรุปความเห็นของข้าพเจ้าว่าพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ ทรงผูกมิตรกับพ่อขุนนำถมนายทหารคนสนิทของเจ้าสามหลวงฟ้า การที่พระองค์ไม่ทรงหักหาญกับพวกใหม่มักเป็นเพราะพระองค์อยู่ในวัยชราอย่างหนึ่ง ประกอบกับพวกใหม่มียุทธศาสตร์นุ่มนวล ไม่มีบทบาทผาดโผนครึกโครม ความเป็นมิตรไมตรีจึงมีแก่ ๒ นคร นครเก่ากรุงโยธธรรมาศ และนครใหม่แรกตั้งคือกรุงสุโขทัย พุทธศักราช ๑๗๖๑ จึงน่าจะเป็นปี

แรกตงกรุงสุโขทัยและพ่อขุนนำถมจึงน่าจะได้รับการยกย่องว่าเป็นเจ้าแผ่นดินองค์แรกของกรุงสุโขทัย อาณาเขตของสุโขทัยครั้งนั้นระบุไว้ในจารึกว่าเบื่องหรีดถึงฉอด เบื่องตีนนอนบอกแต่ระยะทาง ๒๐๐,๐๐๐ วา กำหนดจากตัวเลขนี้คงถึงเขตเมืองราชบุรี - เพชรบุรี

และเมื่อสิ้นบุญพ่อขุนนำถม (จารึกระบุพ่อขุนนำถมตาย) จึงเกิดการปฏิวัติโดยขอมสมาคโฆลญล่ำพง ขอมที่ปกครองเมืองล่ำพง เมืองโบราณนี้คงอยู่ในแคว้นเซลิยง แต่ก็ถูกพ่อขุนผาเมืองรวมกำลังกับพ่อขุนบางกลางหาว^(๑)ปราบปรามจนพ่ายแพ้หนีไป เมื่อพ่อขุนผาเมืองได้เมืองสุโขทัยคืนมาท่านจะมีเหตุผลอย่างไรไม่ปรากฏ ท่านกลับยกเมืองสุโขทัยให้แก่พระสหายของท่านคือพ่อขุนบางกลางหาว โดยอภิเชกให้เป็นเจ้าเมืองสุโขทัยพร้อมทั้งมอบพระขรรค์ไชยศรีและพระอิสริยยศ “ศรีอินทราปตินทราทิตย์” ด้วย

นี่คือการเริ่มราชวงศ์ “พระร่วง” ขึ้นที่เมืองสุโขทัยราว พ.ศ. ๑๗๘๑ (คือ ๒๐ ปี ภายหลังพ่อขุนนำถมแรกตงกรุงสุโขทัย) โดยมีพระนามว่าพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ (แปลให้ง่ายขึ้นจากศรีอินทราปตินทราทิตย์) ราชวงศ์พระร่วงก็ได้ปกครองบ้านเมืองให้พสกนิกรชาวสุโขทัยได้ความสุขความเสมอภาค จวบจนอีก ๒๐๒ ปีต่อมา (คือ พ.ศ. ๑๙๘๓) กรุงสุโขทัยจึงถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรอยุธยา

เกี่ยวกับเชื้อสายของพ่อขุนบางกลางหาวที่ปรากฏนามว่าขุนจิต - ขุนจอตนั้นข้าพเจ้ามีความเห็นว่าท่านพ่อขุนทั้งสองนี้คือขุนแห่งเมืองจิต ขุนแห่งเมืองจอต เป็นเมืองย่อม ๆ ปัจจุบันอยู่เลยเขตอำเภอฝางเข้าไปใน

(๑) นามนี้ ศาสตราจารย์ ยอช เซเดส์ อ่านว่า บางกลางหาว แต่ ดร. ประเสริฐ ณ นคร ทดสอบดูเห็นว่า ทั่วทุกวรรอ่าน “บางกลางหาว” ข้าพเจ้าทดสอบดูแล้วเห็นด้วยกับ ดร. ประเสริฐ ณ นคร

อาณาเขตของพม่าแต่ก็อยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำสาละวินเมืองจิต
เมืองจอกันเห็นในแผนที่พม่าเขียนว่า Kyit, Kyawt อยู่ใกล้เขตเมือง
นาย ในเอกสารภาษาไทยเก็บไว้ที่กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เมือง
จิตเขียนในสมัยรัชกาลที่ ๕ ว่า เมืองลิด และเมืองจอกเขียนว่าเมือง
จวาก ถ้าบรรพบุรุษของพ่อขุนบางกลางหาวเป็นขุนปกครองเมืองเล็ก ๆ
อยู่ระหว่างเมืองฝางและเมืองนายในเขตพม่าปัจจุบันเช่นนี้ การที่ท่านได้
เปลี่ยนฐานะมาปกครองบ้านเมืองใหญ่ได้รับอภิเษกจากพระสหายผู้อาวุโส
คือพ่อขุนผาเมืองและได้อิสรียศเป็นขุนศรีอินทราทิตย์ (และยังได้นำ
เสียงเป็นชายาผู้ซึ่ง ร. ๖ ทรงพระราชสมภติในเรื่องเที่ยวเมืองพระร่วงว่า
เป็นธิดาพ่อขุนผาเมือง) เช่นนี้ สิ่งต่างหลายสิ่งได้มาด้วยความ “เอื้อ
เอื้อเอื้อเอื้อ” จากพระสหายพ่อขุนผาเมืองทงนนั้น เอกลักษณ์ของสุโขทัย
จึงอยู่ที่ความเอื้อเอื้อเอื้อเอื้อระหว่างชนชั้นปกครองของเราในสมัยนั้น เป็น
เอกลักษณ์ที่น่าชื่นชมยินดีแก่ลูกหลานในสมัยต่อ ๆ มาอย่างไม่รู้ลืม

ข้าพเจ้าเสนอบทความนี้ให้แก่วารสารศรีนครินทรวิโรฒพิชญ์โลกใน
คราวทรงศูนย์สุโขทัยศึกษาครั้งนั้น ก็โดยเกริ่นเรื่องราวของสุโขทัยไว้ให้
ปรากฏ มีอยู่หลายตอนที่ข้อเท็จจริงไม่ติดต่อกัน การจะเชื่อมโยงให้ข้อ
เท็จจริงติดต่อกันต้องใช้การตีความหมายซึ่งอาจถูกหรือผิดก็ได้ แต่ข้าพ-
เจ้าก็ได้ตีความหมายจากการศึกษาขบคิดมาเป็นเวลานานพอสมควรคือ ๒๐
ปี การที่ศาสตราจารย์ยอช เซเดส์ ได้เปิดสุโขทัยศึกษาเป็นวิชาการใน
เมืองไทยแต่ พ.ศ. ๒๔๖๔ นับจนบัดนี้ก็กว่า ๕๐ ปีแล้ว จึงเป็นการ
สมควรที่จะเชิญชวนให้พวกนิสิตนักศึกษาและผู้ใฝ่ใจในเรื่องราวของกรุง
สุโขทัยได้เข้ามามีส่วนร่วมศึกษาพิจารณาและสรุปด้วยความรอบคอบรัด-
กุมด้วย ๕

คัดจาก วารสารศรีนครินทรวิโรฒ ม พิชญ์โลก ปี ๑ ฉบับ ๑ (มกราคม—เมษายน ๒๕๑๘)

พ่อขุนนำถม-พระเจ้าไชยวรมันที่เจ็ด*

ข้าพเจ้าขอเสนอเรื่องราวประวัติศาสตร์ของไทยก่อนสมัยราชวงศ์พระร่วง จะขึ้นครองราชอาณาจักรสุโขทัย เป็นระยะราว ๒๐ ปี ในระหว่าง พุทธศักราช ๑๗๕๘-๑๗๗๘ ซึ่งเป็นอายุรัชกาลของพ่อขุนศรีเน่านำถม กษัตริย์องค์แรกของสุโขทัย และเป็นพระสหายร่วมรบเคียงบ่าเคียงไหล่ ของขุนจืด ขุนจอตผู้เป็นหัวหน้ากลุ่มชาวไทย (ใหญ่) ผู้ช่วยการปกครอง ดูแลสุขทุกข์ของราชอาณาจักรใหม่นี้ ในแคว้นเซลิยงและดินแดน ตอนใต้ลุ่มน้ำเจ้าพระยาจนถึงเมืองราชบุรี-เพชรบุรี

อันที่จริง พระนามของพ่อขุนศรีเน่านำถม หรือเรียกโดยย่อว่า พ่อขุนนำถม ปรากฏอยู่ในจารึกวัดศรีชุม (จารึกกรุงสุโขทัยหลักที่ ๒) ถึง ๖ ครั้ง ยากที่จะผิดเพี้ยนหรือเกิดปัญหาว่าพระองค์มีตัวตนหรือไม่ พระองค์เป็น Historical Person ในประวัติศาสตร์ไทยอย่างแน่นอน และเป็นผู้อาวุโสอีกคนหนึ่งเมื่อเทียบกับพ่อขุนบางกลางหาว ผู้ต่อมาได้สืบครองกรุงสุโขทัยและเป็นผู้ตั้งราชวงศ์ซึ่งตำราประวัติศาสตร์ของเราเรียกว่าราชวงศ์พระร่วง พ่อขุนนำถมเป็น “พ่อขุน” ส่วนบรรพบุรุษของพ่อขุนบางกลางหาวเป็นเพียง “ขุน” คือ ขุนจืด ขุนจอต ดังปรากฏในจารึกหลักที่ ๘ ข. (จารึกวัดพระมหาธาตุ) ดังนั้น เราก็พอจะกำหนดศักดิ์

* หรือ พ่อขุนศรีเน่านำถม

ฐานะของบรรพบุรุษพ่อขุนผาเมือง และพ่อขุนบางกลางหาวได้ตั้งอยู่แล้ว
 เกี่ยวกับบุตรและหลานของพ่อขุนนำถม จารึกวัดศรีชุมบอกไว้ดังนี้
 พ่อขุนนำถมมีบุตร ๒ คน คือพ่อขุนผาเมือง และพระยากำแหงพระราม
 พ่อขุนผาเมืองจะมีบุตรหรือไม่ จารึกไม่ได้บอกไว้ ส่วนพระยากำแหงพระ
 รามมีบุตรชื่อ เจ้าศรีศรัทธราชจุฬามณีรัตนลังกาทีป ซึ่งออกบวชและ
 ได้เป็นสังฆราชอยู่ที่กรุงสุโขทัยและเพราะโอรสของท่านวายชนม์แต่เยาว์
 วัย ผู้สืบเชื้อสายจากพ่อขุนนำถมก็หมดตัว จึงเป็นสายหรือราชวงศ์ที่สั้น
 เพียง ๓ ชั่ว ตัวนี้จะเขียนเป็นสาแหรกได้ดังนี้

ภาพ :
 พ่อขุนศรีเณรนำถม

 จารึกวัดศรีชุม ๑๐๖๗ ได้กล่าวถึงว่า พระองค์ "ลา" ๑๖๖๓

พ่อขุนผาเมือง

พระยากำแหงพระราม
 เจ้าศรีศรัทธา

ราชธานีของพ่อขุนนำถมอยู่ที่กรุงสุโขทัย และจารึกวัดศรีชุมบอกอาณา
 เขตของราชอาณาจักรสุโขทัยครั้งแรกไว้ให้ด้วย คือทางทิศเหนือ หรือ
 ตะวันตกเฉียงใต้ถึงเมืองจอด ทางทิศใต้บอกแต่ระยะทางไว้ว่า “สองแสน
 พยาม” (๑) หรือในราว ๘-๙ เท่าจากสุโขทัยถึงจอด กำหนดได้ว่าถึง
 เขตราชบุรี-เพชรบุรี ส่วนอีก ๒ ทิศคือ ทิศเหนือจารึกกลับเลื่อนอ่านไม่
 ได้ ส่วนทางทิศตะวันออกจารึกไม่ได้บอกไว้ นี่เป็นเขตแดนที่กรุงสุโข
 ทัยครอบครองเมื่อแรกตั้งราว ค.ศ. ๑๒๑๕ หรือ พ.ศ. ๑๗๕๘ ราช

๑. พนม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานอธิบายว่า คือ ระยะเวลานั่ง

อาณาจักรสุโขทัยมีดินแดนครอบครองในลุ่มน้ำเจ้าพระยาตั้งแต่เมืองศรี
สัชฌาย์ลงมาถึงเมืองราชบุรี-เพชรบุรี

เฉพาะด้านตะวันตกหรือตะวันตกเฉียงใต้ จารึกบอกไว้ว่าถึงเมือง
นอศ การที่จารึกใช้คำว่า “ถึงนอศ” จะรวมเมืองนอศเข้าไว้ด้วย หรือ
พอถึงเขตเมืองนอศก็หยุดแค่นั้น ไม่ได้รวมเขตเมืองนอศเข้าไว้ด้วยก็ยัง
เป็นปัญหา ถ้าพ่อขุนนำถมปกครองเมืองนอศด้วย ต่อมาเมื่อเปลี่ยน
ราชวงศ์ใหม่ เป็นราชวงศ์พระร่วง การที่ขุนสามชนเจ้าเมืองนอศมาทอ
เมืองตาก (ดังที่จารึกหลักพ่อขุนรามคำแหงบอกไว้) เราก็พอตีความ
หมายได้ว่าขุนสามชน (๒) ไม่ได้รู้เรื่องค่ายจึงแข็งเมืองและยังยกทัพมารุก
รานจะตีเมืองตากอีกด้วย บังเอิญถูกพระรามคำแหงโอรสองค์ที่ ๓ ของ
พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ต่อต้านจน “พ่ายหนี” ไป ราชอาณาจักรในรัชสมัย
พ่อขุนรามคำแหงจึงรวมเมืองนอศไว้ด้วย ตลอดจนถึงเมืองหงสาวดีและ
หัวเมืองทางฝั่งทะเลติดเมืองเมาะตะมะจึงสุดเขตปกครองของกรุงสุโขทัย
ในรัชกาลนั้น

พ่อขุนนำถมมีเรื่องราวไว้น้อย จารึกวัดศรีชุมบอกไว้เรื่องสองเรื่อง
คือ เรื่อง “วังช้าง” คือจับช้างป่ามาเลี้ยงให้เชื่องเพื่อใช้งาน และพ่อขุน
“ตาย” ถ้าคำนี้ตรงกับคำว่า “ตาย” และชื่อเมืองสุโขทัยติดตามมาอย่าง
ใกล้ชิด เราก็จะตีความหมายได้ว่า ท่านสิ้นพระชนม์ที่เมืองสุโขทัย แล้ว

๒. การที่มีข่าวในหนังสือพิมพ์เสียง/วชน ฉบับประจำวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐ ว่าจะมี
การขอสร้างอนุสาวรีย์ขุนสามชนที่แม่สอดนั้น เราชาวไทยจะรับฟังข่าวนี้อย่างไร
เพราะการสร้างอนุสาวรีย์ให้พ่อขุนสามชนนั้นจะเป็นการขอสร้างอนุสาวรีย์ให้บรรพบุรุษ
หรือให้ขบถ ถ้าพิจารณาเรื่องราวตามหลักฐานจารึก ผู้แข็งเมืองไม่ยอมขึ้นอยู่ในการ
ปกครองของราชธานีใครกันแน่ !!!

เรื่องราวที่ติดตามมาก็คือ เรื่องพ่อขุนบางกลางหาวเจ้าเมืองบางยางรวมกำลังกับพ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองรாத เข้ารุมรบขับไล่ขอมสมาคโสดุลำพงจนพ่ายแพ้หนีไป พ่อขุนผาเมืองจึงนำทัพมาเมืองสุโขทัยและเข้าเมืองได้ “เวณเมืองแก่พ่อขุนบางกลางหาว พ่อขุนบางกลางหาวมีสัสเฒ่าเพื่อเกรงแก่มิตรสหาย” คำในจารึกก็เช่นนี้ ความยังขาดอยู่บ้าง จำต้องเติมความให้เต็ม มิฉะนั้นความหมายยังขาดห้วนอยู่ ดังนี้

เมื่อพันธมิตรในสงครามกู้ชาติขับไล่ขอมสมาคโสดุลำพงผู้เข้ายึดเมืองสุโขทัยเมื่อพ่อขุนนำถมนสิ้นพระชนม์แล้วพ่ายแพ้หนี ปัญหาใครจะเป็นผู้ครองกรุงสุโขทัยจึงเป็นปัญหาต่อมา แต่อาจมีผู้อยากทราบ ว่า ขอมสมาคโสดุลำพงเป็นใคร จู่ ๆ ก็เข้ามายึดเมืองสุโขทัยจนถูกรุมขับไล่หนีไป เราทราบจากจารึกวัดศรีชุมว่า ที่ใกล้เคียงกับเมืองสุโขทัย มีเมืองชื่อ “ลำพง” ขอมผู้หนึ่งเป็นเจ้าเมืองลำพง อยู่ใต้การปกครองของกรุงสุโขทัย ครั้นพ่อขุนนำถมนสิ้นพระชนม์แล้ว พ่อขุนผาเมืองผู้บุตรก็อยู่เสียที่เมืองรாத (คือใกล้ลำน้ำป่าสัก ในเขตเมืองหล่มสัก-เพชรบูรณ์) ห่างไกลจากเมืองสุโขทัย ขอมสมาคเจ้าเมืองลำพงจึงเข้ายึดเมืองสุโขทัยและทำท่าจะประกาศตนเป็นกษัตริย์ พ่อขุนบางกลางหาวเจ้าเมืองบางยางก็เสนอตัวรวมเป็นพันธมิตรกับพ่อขุนผาเมืองในการกอบกู้ราชธานี แล้วก็เข้าโจมตีเมืองศรีสัชนาลัยและเมืองบางขลังได้ ส่วนพ่อขุนผาเมืองโจมตีเมืองสุโขทัยได้ ต่างฝ่ายก็ต่างจะเวณเมืองที่ตีได้ให้กันและกัน

พ่อขุนผาเมืองตัดสินใจยกเมืองสุโขทัยให้แก่พระสหายและยังยกอีก ๒ สิ่งอันประกอบพระเกียรติให้แก่พระสหายด้วยคือ พระขรรค์ไชยศรีและพระนาม ซึ่งตนได้รับพระราชทานจากผีฟ้าเจ้าเมืองศรีโสธรปุระ คือพระ

นามศรีอินทราภินทราทิพย์ พระนามนี้พ่อขุนผาเมืองได้รับพระราชทาน
พร้อมด้วย “ลูกสาวของผีฟ้า” ซือนางสิขรมาเทวีกับพระขรรค์ไชยศรี

“ผีฟ้าเจ้าเมืองศรีโสธรประสูติเป็นใคร ?” จากผลการค้นคว้าของ
ศาสตราจารย์ ยอช เซเคส์ ผีฟ้าผู้^๕ คือพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ กษัตรา
ธิราชแห่งนครธม

จากหนังสือของศาสตราจารย์ยอช เซเคส์^(๑) ท่านเล่าประวัติของ
พระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ ไว้ว่า พระองค์ประสูติเมื่อ ค.ศ. ๑๑๒๕ โดย
เป็นโอรสของพระเจ้าธรณินทรวรมันที่ ๒ และเป็นพระอนุชาของพระเจ้า
ยโสธรวรมันที่ ๒ ในรัชกาลของสมเด็จพระราชบิดาและของสมเด็จพระ
เชษฐาธิราช พระองค์เสด็จไปรับฟังกระทำศึก ณ ประเทศจัมปาทางทิศ
ตะวันออกของประเทศกัมพูชา เป็นศึกยืดเยื้อขับเคี่ยวกันเป็นเวลา ๑๐
กว่าปี พอดีเกิดขบถขึ้นที่นครธม และพระเชษฐาธิราชถูกปลงพระชนม์
ขบถได้ขึ้นสืบครองราชสมบัติภายใต้นามาภิไธยว่า “ศรีภูวนาทิพย์วรมัน”
พระเจ้าไชยวรมันเมื่อทราบข่าวก็ส่ายส่ายแล้ว จะกลับมาช่วยพระเชษฐา
ธิราชก็ไม่ทันการ จึงซุ่มรอโอกาสอยู่ถึง ๑๑ ปี พอดีกองทัพจามยกกำลัง
มาทางเรือเข้าทางปากแม่น้ำโขงเข้าจู่โจมนครธมเข้าเมือง ได้ก็จับตัวพระ
เจ้าศรีภูวนาทิพย์วรมันประหารแล้วยึดครองนครธมปกครองบ้านเมือง
พระเจ้าไชยวรมันจึงควบคุมกำลังออกต่อสู้ปราบปรามกองทัพจามและ
ปราบได้สำเร็จแต่ต้องใช้เวลาราว ๔ ปี จึงกอบกู้บ้านเมืองได้สำเร็จ ขณะ
ที่พระองค์อภิเษกเป็นพระเจ้าแผ่นดินนั้น เป็น ค.ศ. ๑๑๑๑ พระองค์
ทรงพระชนม์ได้ ๕๖ พรรษาแล้ว

๑. G. Coèdes, *The Indianized States of Southeast Asia*, Kuala
Lumpur, 1969, pp. 169-177

ในการปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมบ้านเรือนและสร้างถาวรวัตถุขึ้นใหม่ใน
นครธม พระองค์ต้องใช้เวลามาก ๑๐ ปี และแรงงานที่ทรงใช้ จารึก
หลักพระบรมราชโองการระบุจำนวนทาสเชลยให้ไว้ คือ ๓๐๖,๓๗๒ คนทั้ง
หญิงทั้งชาย หญิงชายเชลยศึกกว่า ๓ แสนคนนั้น จารึกหลักเดียวกันระบุ
ว่า เป็นคน ๔ เชื้อชาติ คือ จาม, ยวน,* พม่าและรามัญ นอกจาก
ถาวรวัตถุในนครธมซึ่งทรงสร้างด้วยศิลาอันยังปรากฏซากให้เห็นทุกวันนี้
พระองค์ยังได้โปรดให้สร้างถนน ที่พักร้อนและโรงพยาบาลอีกมากมาย
หลายแห่ง เป็นการสร้างเพื่อประโยชน์สุขของประชากรกัมพูชา เมื่อ
นครธมและบรรดาหัวเมืองได้รับการปฏิสังขรณ์ปรุงแต่งตลอดจนมีหนทาง
การคมนาคมติดต่อกับเมืองหลวงได้สะดวกเสร็จสิ้นแล้ว พระองค์ก็จัดส่ง
กำลังทัพไปรุกรานจัมปานครอีกครั้งหนึ่ง เป็นการรบพุ่งยึดครองประเทศ
นั้นรวม ๒๐ ปี จนสิ้นรัชกาลเมื่อราว ค.ศ. ๑๒๑๕ เมื่อพระองค์ทรง
พระชนมายุได้ ๕๔ พรรษา

สืบสุดท้ายในรัชกาลของพระองค์ มีสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นโดยยังหาคำอธิบาย
ไม่ได้ คือพระองค์ทรงเรียกส่วนหนึ่งของกองทัพยึดครองจัมปานครกลับ
นครธม ดูจะเป็นการเตรียมพร้อมไว้ต่อต้านศัตรูปัจจุามิตรที่คุกคามราช-
อาณาจักรของพระองค์ แต่ก็ไม่มีจารึกหลักใดบันทึกการศึกสงครามหรือ
ระบุว่ามียศักรุใหม่โผล่ขึ้น ณ ทิศทางใด การทรงเรียกกองทหารส่วนหนึ่ง
กลับจากจัมปานครจึงยังหาคำอธิบายไม่ได้

* ยวน เป็นการตีความหมายใหม่ของข้าพเจ้า ศาสตราจารย์เซเดย์ตีความหมาย Yavana
ว่าเป็น ญวนดังเคย ทำนองอยู่ใน R.C. Majumdar, *Inscriptions of Kambuja*,
pp. ๔๗๕-๔๗๖

ใน ค.ศ. ๑๒๑๕ (คือสี่ปีสุดท้ายในรัชกาลพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗) พงศาวดารไทยใหญ่เมืองเมา (หรือโม) ฉบับ Ney Elias ตรวจสอบมีเรื่องเจ้าสามหลวงฟ้า พระอนุชาของพระเจ้าแผ่นดินเมืองเมา กริธาทัพลงมาในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ระบุเมืองที่ทรงตีได้คือ เมืองอโยธยาและระบูกี้ เมืองหนึ่งที่แคว้นเซียงคือเมืองแก่งหลวง จากรายชื่อกว่า ๓๐ เมืองที่กองทัพเจ้าสามหลวงฟ้าตีได้^(๑) ข้างเจ้าขอรบเพียง ๒ เมืองนเพื่อให้เรื่องราวรวบรัด แล้วเจ้าสามหลวงฟ้าก็กลับเมืองเมาเพื่อเตรียมทัพไปขยายขอบเขตการณรงค์ของพระองค์ยังแคว้นยัสสัมต่อไป (เน อีเลียส ระบุว่าเจ้าสามหลวงฟ้ากริธาทัพไปรุกรบและตั้งราชอาณาจักรไทยอาหมใน ค.ศ. ๑๒๒๕ คือ ๑๐ ปี ภายหลังการลงมาตีเมืองอโยธยา)

การที่พงศาวดารไทยใหญ่นับดังกล่าว ระบูกากริธาทัพของเจ้าสามหลวงฟ้าลงมาเหยียบที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาใน ค.ศ. ๑๒๑๕ และในพระราชประวัติของพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ มีเรื่องราวของการทรงเรียกส่วนหนึ่งของกองทัพยึดครองจัมปานครกลับนครธม จะเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน และการที่เจ้าสามหลวงฟ้าเสด็จกลับราชธานีไทยใหญ่ ไม่ทรงยึดครองดินแดนที่ทรงตีได้ในลุ่มน้ำเจ้าพระยาก็เป็นการอธิบายได้ว่าเหตุใดจารึกกัมพูชาในปลายรัชกาลพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ จึงไม่ได้บันทึกเรื่องสงครามการรบพุ่งไว้ให้ทราบ ทั้งนี้เพราะไม่มีการรบพุ่งระหว่างกองทัพของเจ้าสามหลวงฟ้ากับกองทัพของพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗

ในหลักฐานประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะศิลาจารึกมักระบุสิ่งใด ๆ ขึ้นแล้วก็ไม่มีเรื่องราวต่อเนื่องทำให้จำต้องเติมช่องว่างให้เต็มพอที่จะเห็น

๑. รายละเอียดอยู่ในบทความของข้าพเจ้าใน JSS, Vol, XLIV Pt. ๒, August ๑๙๕๖ ชื่อ "Was Nam Thom the First King of Sukhodaya ?"

ภาพต่อเนื่องในกรุงสุโขทัยแรกตั้งเพราะเมื่อมีการระบุพ่อขุนนำถมว่า
เป็นเจ้าเมืองสุโขทัย และตายที่เมืองสุโขทัย ท่านจะเป็นใครมาจากไหน
จารึกไม่ได้บอกไว้ แต่ระบุขุนอีก ๒ ท่านในรื้อราวคราวเดียวกัน คือ
ขุนจิต-ขุนจอก ข้าพเจ้าได้ตรวจดูแผนที่ประเทศพม่าปัจจุบันเห็นชื่อ
เมืองจิต เมืองจอกอยู่ในกลุ่มธานีเมืองนาย เหนือเมืองเชียงใหม่ไปไม่
ห่างไกลนัก ในแผนที่เขาเขียนชื่อเมืองทั้งสองว่า Kyit และ Kyawt
อักษร Ky เสียงพม่าตรงกับเสียง จ (เช่นเงินตราพม่า Kyat ออกเสียง
เป็น จิต) คือเมืองจิต เมืองจอก และขุนหรือผู้ครองเมืองทั้ง ๒ ย่อม
เรียกว่าขุนจิต ขุนจอก ตรงกับที่ระบุไว้ในจารึกหลักวัดพระมหาธาตุ
(หลักที่ ๘ ข.) จารึกหลักนั้นบางที่เรียกกันว่า “หลักปูหลานสบถกัน”

ในการเดินทางครั้งหนึ่งของข้าพเจ้าในการแสวงหาความรู้ เมื่อ ค.ศ.
๑๙๕๙ ข้าพเจ้าได้แวะไปพักที่เมืองตองยีอันเป็นเมืองหน้าด่านที่จะเข้า
ยังแคว้นไทยใหญ่สหภาพพม่าข้าพเจ้าได้สอบถามข้าราชการของพม่า ชื่อ
ขุนอุ่ง^(๑) ถึงหลักเกณฑ์ความนิยมใช้เกี่ยวกับ เจ้าและขุน ขุนอุ่ง
เจรจาด้วยภาษาไทยได้ดีว่า เจ้ามีลูกจะต้องเป็นเจ้าเรื่อยไป และขุนมีลูก
ก็จะได้เป็นขุนเรื่อยไป ยกเว้นมีเรื่องอันมาเกี่ยวพัน นี่เป็นเกณฑ์นิยม
ของไทยใหญ่

ข้าพเจ้าก็นำมาคิดต่อว่า ถ้าขุนในเขตไทยใหญ่มาได้เป็นผู้ครอง
แคว้นแคว้นบ้านเมืองใหม่ เช่น แคว้นเซตียง ท่านก็จะเปลี่ยนเป็นพ่อ
ขุน ลูกของท่านก็เป็นพ่อขุน (ผาเมือง) หรือไม่ก็เป็นพระยา (คำแหง

๑. เรื่องละเอียดปรากฏอยู่ในบทความ “ลายสีไท” บทความเขียนขึ้นตีพิมพ์ใน “สยาม
สมัย” รายสัปดาห์, ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๔

พระราม) แต่ถึงขั้นที่ ๓ อาจเปลี่ยนไปตามฐานะศักดิ์ชั้นเป็นเจ้าได้ เช่น
เจ้าศรีศรทัตราชจุฬามณีรัตนลังกาทีป ดังปรากฏในจารึกวัดศรีชุมนี้

ช่องโหว่ที่จารึกวัดศรีชุมไม่ได้บอกไว้ ทั้ง ๆ ที่กับบอกไว้บ้างแล้วก็
คือ ผีฟ้ากรุงยโสธร พระราชทานราชธิดาชื่อพระนางสีหรมหาเทวี พระ
ราชพระขรรค์ไชยศรี และนามเกียรติยศให้พ่อขุนผาเมืองราชบุตรของ
พ่อขุนศรีเน่านำดม ที่จารึกบอกไว้เช่นนั้น แต่ก็ไม่ได้อธิบายเหตุผลไว้
เราท่านก็จำต้องแสวงหาเหตุผลเอาเองว่า เหตุใดพระองค์จึงทรงพระ
ราชทานถึง ๓ อย่างเช่นนั้น ให้แก่บุคคลใหม่ในเขตติดต่อกับกัมพูชา

เหตุใดพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ ซึ่งตอนนั้นทรงพระชนม์ได้ ๕๐ พรรษา
✓ แล้ว จึงมีพระเมตตาต่อพ่อขุนผาเมืองมากมายถึงเพียงนี้ ? ข้าพเจ้าตอบ
ตนเองว่า

- ๑) เพราะพระองค์ทรงพระชรามากแล้ว
- ๒) พระองค์ทรงเห็นพวกมาใหม่ในแคว้นเขลียงสงบเสงี่ยม ไม่ก่อ
เหตุรุกรานใคร
- ๓) พระองค์ทรงเห็นว่าน่าจะคบไว้เป็นมิตรดีกว่าเป็นศัตรู ชีวิตใน
เบื้องปลายของพระองค์ก็จะสุขสงบ

๔) จึงทรงติดต่อกับพ่อขุนนำดม เสนอให้ผูกพันกันเป็นพระญาติ
โดยทรงมอบเจ้าหญิงกัมพูชาให้สมรสกับเจ้าชาย พวกที่มาใหม่นี้ พ่อขุน
ผาเมืองจึงได้อภิเษกกับพระนางสีหรมหาเทวี

๕) เนื่องจากการเป็นพระญาติกับมหาอาณาจักรกัมพูชา อาณาจักร
ใหม่ของไทยจึงสามารถตั้งมั่นอยู่ได้ใน ๒๐ ปีแรก

นี่เป็นเหตุผลที่ข้าพเจ้าตอบตัวเอง และความสำคัญของเหตุผล ๕ ข้อ มีข้อแรกเป็นประการสำคัญที่สุด คือพระเจ้าไชยวัฒน์ที่ ๗ ทรงเจริญพระชนมายุถึง ๙๐ พรรษาแล้ว ถ้าพระองค์ยังทรงพระเยาว์กว่านั้นเช่นขนาด ๖๐-๗๐ เรื่องราวก็จะเป็นอีกอย่างหนึ่ง

แต่นั้นแหละ ชีวิตของชาติในบางครั้งก็ต้องมีเหตุบังเอิญจะเรียกว่า โชคหรือวาสนาก็ได้ที่นายทหาร ๓ นายของเจ้าสามหลวงฆ่า คือ พ่อขุนนำถม และขุนจิต ขุนจอต ได้ครอบครองแก้วเซลียงโดยราบรื่นเป็นปกติสุข มีอาณาเขตบอไว้ให้ทราบ ๒ ทิศ และสืบลูกสืบหลานต่อมาจนคนในชั้นหลังต่างขนานนามว่าราชวงศ์พระร่วง ราชวงศ์ที่อุบัติขึ้นในเขตไทยใหญ่ แล้วจึงมาตั้งรกรากใหม่อยู่ในลุ่มน้ำเจ้าพระยา เมื่อ พ.ศ. ๑๗๕๘ ดำรงชีวิตของรัฐเอกราชเรื่อยมาจนถูกผนวกเข้าในราชอาณาจักรอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๑๙๘๑ (ปีที่พระราชพงศาวดาร ฯ ฉบับหลวงประเสริฐมีข้อความว่า “ครั้งนั้นเห็นน้ำพระเนตรพระพุทธเจ้าพระชินราชตกออกมาเป็นโลหิต”) สิริรวมสมัยเอกราชของสุโขทัยได้ ๒๒๓ ปี หรือหย่อนกว่านั้นเล็กน้อย ตอนพระมหาธรรมราชาที่ ๒ ยอมออกมาถวายบังคมขุนหลวงพะงั่ว

บทความนี้ขอจบลงเพียงนี้ ยังทั้งปัญหาไม่ได้ตอบคือเหตุใดพ่อขุนผาเมืองจึง “เวน” เมืองสุโขทัยให้แก่พระสหาย

บรรณานุกรม

1. G. Coèdes, *The Indianized States of Southeast Asia*, Kuala Lumpur, 1968 pp. 169-477.
2. R.C. Majumdar "Inscription of Kambuja" *The Asiatic Society*, Calcutta, 1953, pp. 475-477.
3. Kachorn Sukhabanij "Was Nam Thom the First King of Suknodaya?" *JSS*, August 1956.
4. ขจร สุขพานิช "ลายสือไทย", *สยามสมัยรายสัปดาห์*, ธันวาคม, ๒๕๐๔

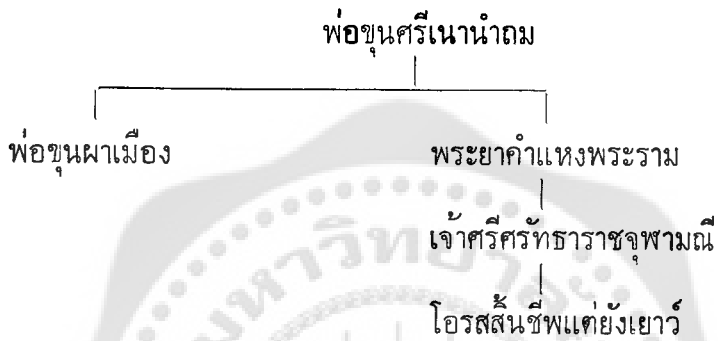
คัดจาก วารสารศรัณครันทรวิโรฒ ม พินธุโลก, ปีที่ ๓ ฉบับ ๑ (เมษายน-กรกฎาคม ๒๕๒๐)

หมายเหตุ:—

เรื่องของพ่อขุนศรีเน่านำถม

ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ขณะที่ข้าพเจ้าเข้าไปศึกษายังสถาบันเล็ก ๆ แห่งหนึ่งในกรุงลอนดอน อันมีชื่อว่า School of Oriental & African Studies มหาวิทยาลัยลอนดอน วันหนึ่งข้าพเจ้ายืมหนังสือออกมาศึกษาเล่มหนึ่ง หนังสือนั้นมีชื่อว่า *ประชุมศิลาจารึกภาค ๑—จารึกกรุงสุโขทัย* พลิกผ่านหลักที่หนึ่งอันเป็นจารึกกรมคำแห่ง มาถึงหลักที่ ๒—จารึกวัดศรีชุมในค้ำแรกของจารึกหลักที่ ๒ นี้ อ่านพบพระนามของพ่อขุนศรีเน่านำถม ถึง ๗ ครั้ง ว่า พระองค์ทรงสร้างเจดีย์, พระองค์ทรงออกจับช้างป่า, และพระองค์ “ตาย” ณ กรุงศรีสุโขทัย ทำให้หยุดคิดว่าเรื่องราวของพ่อขุนผู้ซึ่งแปลกแท้ ๆ คือแปลกในแง่ที่ว่าทำไมไม่มีใครในเมืองไทยจะกล่าวถึง เรื่องราวของพระองค์เสียเลย อย่างดีก็มีการกล่าวถึงพ่อขุนผาเมือง และหลานของพ่อขุนผาเมือง ที่มีชื่อว่าเจ้าศรีศรีทราตันมณีนังกาทวิป ครั้นพลิกผ่านในหน้าต่อ ๆ ไป จึงไปพบว่าเจ้าศรีศรีทราฯ นั้น พ่อของพระองค์มีชื่อว่าพระยาคำแห่งพระราม เป็นผู้ไม่ใส่ใจในการรบทัพจับศึก แต่นิยมชมชอบในการแสวงหาและชื่นชมใน “หมอนแพร” คือสิ่งสวยงามต่าง ๆ ทำนองเป็น art connoisseur ไม่นิยมใน war-like art.

เมื่อได้ความสัมพันธ์ระหว่าง ๔ พระนามจากจารึกหลักที่ ๒ เช่นนี้
แล้ว ข้าพเจ้าจึงสร้างสาแหรก เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างท่านทั้ง
๔ ให้กระจ่างขึ้น คือ

จากสาแหรกดังกล่าว จึงเห็นได้ชัดว่า โอรสของพ่อขุนศรีเน่านำ
ถมมี ๒ องค์ คือพ่อขุนผาเมือง และพระอนุชาคือ พระยาคำแหงพระ-
ราม และจากพระยาคำแหงพระราม จึงเกิดโอรส ผู้ทรงพระนามว่า เจ้า
ศรีศรัทธาரசจุพามณี และเจ้าศรีศรัทธาฯ มีโอรส องค์หนึ่ง ตายแต่ยัง
เล็ก และเพราะการตายของโอรสองค์น้อยนี้ เจ้าศรีศรัทธาฯ จึงทรง
เหนื่อยหน่ายในวิญญูสงสารจึงออกบวช และรุดงค์ไปในถิ่นฐานต่าง ๆ
ของบ้านเมือง และในที่สุดเดินทางผ่านอินทโยไปยังเกาะลังกา ได้บวช
เรียนอีกครั้งหนึ่งที่เกาะลังกา และในที่สุดเมื่อพระองค์ทรงแก่เฒ่าแล้ว ก็
กลับยังกรุงสุโขทัย เมื่อเสด็จกลับ เป็นรัชกาลพญาเลอไทและในรัชกาล
นี้ เจ้าศรีศรัทธาฯ จึงได้เป็นสังฆราชเป็นสงฆ์อธิปัตย์ใหญ่ในกรุงสุโขทัย

สำหรับนักศึกษาในวิชาประวัติศาสตร์ไทย โดยเฉพาะในสมัยสุโขทัย
ราชวงศ์พระร่วงหรือก่อนหน้านั้น เรื่องราวของราชวงศ์ “ศรีเน่านำถม”
ย่อมเป็นของใหม่ ไม่ปรากฏในตำรากระทรวงศึกษาธิการหรือแม้ในหนังสือ

สื่อของผู้ยิ่งใหญ่ในวิชาอันมาก่อน เช่นสมเด็จพระยาคำวรางราชานุภาพ
หลวงวิจิตรวาทการ หรือแม้แต่ในหนังสือของศาสตราจารย์ ยอช
เซเกส

ทำไม พระนาม “พ่อขุนศรีเน่านำถม” อันปรากฏถึง ๗ ครั้ง ใน
จารึกสุโขทัยหลักวัดศรีชุม จึงไม่มีนักศึกษาค้นไต่ถามรับและกล่าวถึงใน
เรื่องราวประวัติศาสตร์ของสมัยสุโขทัย ?

คำตอบคำถามนี้ ที่ข้าพเจ้านึกได้ก็คือ “เดินตามรอยผู้ใหญ่มากเกินไป
นัก”

ก็ไม่มีผู้ใหญ่นึกกล่าวอ้างถึงพระองค์ ใครจะเอามือชุกหีบออก
หน้ารับผัดขียบ

ข้าพเจ้าจำได้ว่า เมื่อบทความภาษาอังกฤษของข้าพเจ้าได้ตีพิมพ์ใน
วารสารสยามสมาคม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ แล้วคุณเจริญ ไชยชนะ ผู้แต่ง
ตำราประวัติศาสตร์ไทยจำหน่ายในเวลานั้นได้แวะไปปรึกษาคุณอาจารย์ใน
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อขอคำปรึกษาจากคณา
จารย์ในสถาบันนั้น โดยเฉพาะได้พบปะและขอคำปรึกษาจากอาจารย์ มรว.
สุนนชาติ สวัสดิ์กุล แล้ว คุณเจริญ ๖ ก็นำคำปรึกษาที่ได้จากอาจารย์
สุนนชาติ สวัสดิ์กุล มาเล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า—

“เรื่องพ่อขุนศรีเน่านำถมนี้ ปล่อยให้ นายขจร ๖ พลุ่มไปคนเดียว
เถิด เพราะไม่มีผู้ใหญ่นึกกล่าวถึงเลย.....”

นั่นเป็นเรื่องราวก่อน พ.ศ. ๒๕๐๐ ซึ่งคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลง-
กรณ์มหาวิทยาลัย เป็นศูนย์กลางชี้ขาดโชคชะตาความก้าวหน้าของคณา-

จารย์ในสาขาประวัติศาสตร์ไทยและคณาจารย์เหล่านั้นก็เป็นข้าราชการผู้อยู่
ใต้อาณัติของรัฐบาลไทย

แต่ข้าพเจ้า นายขจร สุขพานิช ไม่ได้เป็นข้าราชการจึงไม่อยู่ใน
อาณัติ หรือความเห็นดีเห็นชอบของข้าราชการผู้ใด

ข้าพเจ้ายึดถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในจารึกสุโขทัยเป็นจารึกภาษา
ไทยที่ใคร ๆ ก็ตรวจสอบและตีความหมายเอาเองได้ ไม่จำเป็นต้องปฏิบัติ
ตนเองในทางวิชาการตามความเห็นดีเห็นชอบของข้าราชการผู้ใด หรือ
อีกนัยหนึ่ง ข้าพเจ้าถือว่าในทางวิชาการไม่มีผู้ใดเป็นศาลฎีกา เรื่องราว
ในวิชาการประวัติศาสตร์ไทย จำต้องรวบรวมเป็นข้อมูลสะสมไว้ในธนา-
การข้อมูล และวันใดมีข้อมูลเพียงพอก็อาจสรุปเป็นข้อเท็จจริงได้ชั้นหนึ่ง
ก่อน หรืออีกนัยหนึ่ง ขมวดเป็นปมไว้สำหรับยึดเหนี่ยวต่อไป

อันที่จริง วิธีปฏิบัติแต่ก่อนสะดวกสบายแก่นักศึกษารุ่นหลังเป็นอัน
มาก คือเมื่อท่านผู้ใหญ่เอ่ยอ้างถึงเรื่องอะไร คนรุ่นหลังก็ยึดถือคำเอ่ย
อ้างนั้นเป็นบันทึกรฐาน สะดวกสบายแก่ทุกฝ่ายด้วยประการทั้งปวง

แต่เมื่อไม่มีผู้ใหญ่ว่าท่านใดเอ่ยอ้างถึง “พ่อขุนศรีเน่านำถม” จะหมาย
ความว่า ท่านผู้นั้นได้มีตัวตน บทบาท หรือเกียรติคุณแต่อย่างใดหรือไม่ ?

ตรงนเองที่ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า เป็นจุดแบ่งแยกระหว่างนักศึกษา
ที่ปฏิบัติตัวเป็นเด็ก คอยให้ผู้ใหญ่ต้องชักจูงในการเดินเหิน กับนักศึกษา
ที่เติบโต พยายามพึ่งตัวเองในการเคลื่อนไหว เพราะจะไม่มีผู้ใหญ่มั่น
ใจอยู่คำฟ้าคอยประคองประห่มช้จูงให้คนรุ่นใหม่ได้เดินเหินเคลื่อนไหว

ใครจะสมัครเป็นลูกศิษย์ อาจารย์ มรว. สุนนชาติ สวัสดิ์กุล ข้าพ
เจ้าก็ไม่ว่าอะไร ข้าพเจ้าปล่อยให้แต่ละคนใช้สิทธิเลือกเดินเหินตามความ

ต้องการของแต่ละคน เมื่อจะสมัคร “เดินตามรอยผู้ใหญ่” ต่อไป ก็สุด
แล้วแต่ท่าน แต่ข้าพเจ้าขอแนะนำจากมาสสร้างแนวการค้นคว้าใหม่ โดย
ไม่คำนึงว่ามีผู้ใหญ่นักใดเคยกล่าวอ้างไว้ก่อนหรือไม่

และจากเรื่อง Was Nam Thom the 1st King of Sukhodaya ? จึง
ถึงประเด็นสำคัญ คือ ราชวงศ์พระร่วงมาจากไหน ? หรืออีกนัยหนึ่ง
ราชวงศ์พระร่วงเป็นราชวงศ์ท้องถิ่นที่แคว้นเซลิยง หรือว่า ท่านมาจาก
ที่อื่น ห่างไกลจากแคว้นศรีสัชนาลัย-สุโขทัย เป็นการทลวงผ่านภูมิ
ศาสตร์ท้องถิ่นไปสู่ a far distant horizon คือ The Shan State ซึ่งใน
ระดับเส้น latitude ของโลกห่างกันเพียง ๓-๔ องศา แต่ในสภาพความ
เป็นจริง ย่อมห่างกันสุดหล้าฟ้าเขียวทีเดียว

และเมื่อได้กล่าวถึงราชวงศ์พระร่วงเช่นนั้นแล้ว ก็วกมากล่าวถึงราช
อาณาจักรมอญ ซึ่งมีย่านาจึงใหญ่ในรัชกาลพระเจ้าไชยวรมันที่ ๗
คือให้พื้นฐานอาณาจักรเมือง ในขณะที่ราชวงศ์พระร่วงจะแผ่ล้นปก
ครองศรีสัชนาลัย-สุโขทัย

จากเรื่องราวของพ่อขุนศรีเน่าน่าดมแล้วถึงบทบาทของพ่อขุนผา
เมือง และพระสหายของท่าน คือ พ่อขุนบางกลางหาว จนพ่อขุนบาง
กลางหาวได้รับอภิเษกจากพระสหายได้เป็นกษัตริย์กรุงสุโขทัย ในพระ
นามพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ผู้สถาปนาราชวงศ์พระร่วงในหน้าประวัติศาสตร์
ไทยแต่ราว พ.ศ. ๑๗๘๑ เราก็ได้ทราบเบื้องหลังของสองรัชกาล ที่ป
พื้นฐานให้ราชวงศ์พระร่วงได้รับความสะดวกสบายไม่น้อย เรื่องราวต่างๆ
เหล่านี้ ไม่มี “ผู้ใหญ่นักใด” เขียนไว้ให้คนรุ่นหลัง เราต้องสร้าง
เรื่องราวขึ้นมาเอง ทดสอบความถูกต้องของเรื่องราวด้วยตนเอง จึงพอ

ได้เรื่องราวของพ่อขุนศรีเน่านำถม และลูกหลานของพระองค์ในหน้าประวัติศาสตร์ไทย

และจากการสัมภาษณ์ที่จังหวัดพิษณุโลก เมื่อ ๑-๓ สิงหาคม ๒๕๒๐ เรื่องราวจะแตกออกไปอีกหลายกระแส กระแสสำคัญก็คือ พ่อขุนศรีเน่านำถม นอกจากมีโอรสสองท่าน คือ พ่อขุนผาเมืองและ พระยาคำแหงพระราม น่าเชื่อว่า พระองค์ ทรงมีธิดาองค์หนึ่ง ซึ่งจารึกไม่ได้ระบุไว้ แต่ธิดาองค์นี้ พ่อขุนศรีเน่านำถมเอง หรือ โอรสของท่าน พ่อขุนผาเมือง อภิเษกเป็นชายา พ่อขุนบางกลางหาว ประสูติโอรส ทรงพระนามว่า “พ่อนำถม” (ในจารึกระบุพระนามไว้ว่า ปู่พญาวรวินาถม) หลานตาของพ่อขุนศรีเน่านำถมและหลานลุงของพ่อขุนผาเมือง

เรื่องราวของพ่อขุนศรีเน่านำถม กำลังแตกกิ่งก้านสาขาต่อไป ซึ่งไม่มี “ผู้ใหญ่” คนใดเขียนไว้ให้เราทราบ ถ้าจะรอให้ “ผู้ใหญ่” เขียนให้เราคนรุ่นหลังทราบ ก็เห็นจะต้องรอ-รอไปชั่ววันันดร ❁

ไพรีฟ้าชาไท

ในจารึกของพ่อขุนรามคำแหง มีคำอยู่ ๒ คำ ที่จารึกไว้ใกล้เคียงกัน คือ ไพรีฟ้าหน้าใส และ ไพรีฟ้าข้าไท ความหมายของคำ ๒ คำนี้แตกต่างกันมากมาย ถ้าไม่หยุดคิดพิจารณาและให้ความสำคัญของผู้ให้จารึกที่ปรารถนาจะให้จารึกของพระองค์มีความหมายรัดกุม แน่นนอน กระจำแจ้งพวกเราอาจจะมองเลยความสำคัญนี้ไปได้

ตำแหน่งที่คำ ๒ คำนี้ ปรากฏอยู่ใกล้เคียงกัน คือ ในจารึกคำที่ ๑ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๒๑ ตลอดไปจนถึงบรรทัดที่ ๒๔ มีคำทั้งหมดในประโยคนี้อยู่ถึง ๒๕ คำ จึงเห็นได้ว่าประโยคที่ยาวมาก ไม่ว่าจะเป็นจารึกของหลักไคสมัยใด และเพราะเหตุที่ว่า ประโยคนี้ยาวมาก ความสำคัญที่องค์ผู้ให้จารึกปรารถนาจะบอกเล่าให้เราทั้งหลายทราบ จึงอาจเลืกลอดหลงหลุหลงตาไปได้

จึงขออัญเชิญประโยคดังว่านี้ มาลงไว้ให้ปรากฏ แล้วมาช่วยกันพินิจพิจารณาว่า องค์ผู้จารึกทรงปรารถนาจะให้เราเข้าใจสิ่งใดไว้

“...ไพรีฟ้าหน้าใส ลูกเจ้า ลูกขุน ผู้ใดแล ล้มตายหายกว่า
เหย้าเรือนพ่อเข ^๕ เสือค้ำมัน ข้างขลุกลูกเมีย เยี้ยเข้า ไพรี
ฟ้าข้าไท ป่าหมากป่าพลูพ่อเข ^๕มัน ไวแก้มัน ^๕มัน...”

ในการพิจารณาคำแต่ละคำในจารึกหลักนี้ นับตั้งแต่ศาสตราจารย์

วิลเลียม แบรดลีย์ ได้ทำไว้แต่ ค.ศ. ๑๕๐๙ จนถึง ค.ศ. ๑๕๗๑ ใน
วารสารของสยามสมาคม งานชิ้นใหม่ของ เอ.บี. กริสวอลด์ (A.B.
Griswold) ร่วมกับ ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร ในวารสาร
นี้ประจำเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๕๗๑ นับได้ว่าเป็นเยี่ยมและจะคงยั่งยืน
ต่อไปอีกนาน จึงขอนำคำแปลทั้งประโยคของกริสวอลด์และ ณ นคร มา
ลงไว้เสียก่อน แล้วจึงพิจารณาแต่ละคำต่อภายหลัง

“When any commoner or man of rank dies, his estate--his
elephants, wives, children, granaries, retainers, and groves of
areca and betel--is left in its entirety to his son...”

จะมีพวกเราคนใดบ้างที่อ่านจารึกภาษาไทย แล้วมาอ่านคำแปลภาษาอังกฤษ แล้วจะเกิดความเข้าใจกระจ่างแจ้งยิ่งขึ้น ข้าพเจ้าขอยอมรับว่า
ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งในจำนวนนี้ เพราะคำแปลภาษาอังกฤษของกริสวอลด์
และ ณ นคร แบ่งแยกความสำคัญไว้ดีเหลือเกิน ไม่ปล่อยให้ถ้อยคำ
พัวพันกันจนความหมายสำคัญเลือนลหายไป ความหมายสำคัญ ก็คือ
“เหย้าเรือน” ซึ่งผู้แปล ๆ ว่า “estate” คำต่อจากนั้นเป็นรายละเอียด
ว่า “estate” มีอะไรบ้าง แจกแจงไว้ถ้วนถี่ แล้วจึงสรุปว่า รายละเอียด
เหล่านั้นทั้งสน “ไว้แก่ลูกมัน” “is left to his son” นี่เป็นการจารึกกฎ-
หมายเกี่ยวกับทรัพย์ (และหนี้สิน) ว่าตกทอดแก่ผู้รับมรดกในเมื่อเจ้าของ
วายชนม์

ที่นี้ มาพิจารณารายละเอียดของทรัพย์ว่ามีอะไรบ้าง ช้าง ชลุม ลูกเมีย
เมียเข้า ทรัพย์ ๓ อย่างนี้ จะมีปัญหาก็คือ อย่างที่ ๒ คือ ลูกเมียของผู้
วายชนม์ ขอเลยไปก่อน รอไว้พิจารณาทรัพย์อื่นๆ ว่าจะมีชนิดใดที่เอา

มารวมพิจารณาในปัญหา “ลูกเมีย” ของผู้วายชนม์ ทรัพย์สินต่อไป คือ ไร่ฟ้าข้าวไท บ่าหมากป่าพลู สำหรับบ่าหมากป่าพลู ไม่น่ามีปัญหา จะมีปัญหาคือ “ไร่ฟ้าข้าวไท” ว่าเป็นทรัพย์สินอะไร เหตุใด “ลูกเมีย” ของผู้วายชนม์ และ “ไร่ฟ้าข้าวไท” ของผู้วายชนม์ จารึกกรมคำแห่งท่านจัดไว้เป็นทรัพย์สินซึ่งตกทอดแก่ทายาทเมื่อเจ้าของทรัพย์สินวายชนม์ลง

ในการตอบคำถามนี้ จำต้องอ้างคำปรมาจารย์ในการอ่านคำจารึก คือ ศาสตราจารย์ ยอช เซเคส์ ผู้แสดงความเห็นไว้แต่ พ.ศ. ๒๔๖๑ คือ ๕๓ ปีมาแล้ว ในหนังสือ วารสารสยามสมาคม เล่มที่ ๑๒ การแสดงความเห็นของท่านผู้^๑ เพราะแสดงไว้เป็นภาษาฝรั่งเศสและเป็นหนังสือที่หายาก^(๑) จึงอาจรบกวนความสังเกตของคนส่วนมาก แต่ไม่สามารถรบกวนความสังเกตของกริสโวลด์และ ณ นคร

กริสโวลด์และ ณ นคร กล่าวถึงความสำคัญตอน^๒นี้ว่า^(๒) “As Coèdes says, if we knew more about the social organization of the Tai of Sukhodaya, we should doubtless be able to make a clear distinction between ไร่ฟ้าข้าวไท and ไร่ฟ้าหน้าใส” แล้วกริสโวลด์และ ณ นคร แสดงความเห็นเพิ่มเติมไว้ว่า “We may add that the present passage suggests that the condition of the ไร่ฟ้าข้าวไท was inferior to that of the ไร่ฟ้าหน้าใส since the former seems to figure among the dependents that the latter can bequeath to his son.”

(๑) JSS, เล่มที่ ๑๒. หน้า ๕, ๖.

(๒) JSS, เล่มที่ ๕๕ ภาค ๒ (กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๔) หน้า ๒๐๑ เชิงบรรทัด ๓๒.

ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า ถ้อยคำของเซเคส์ กริสวอลด์และ ณ นคร มีความสำคัญเหลือหลาย จึงขอนำมาเสนอต่อท่านผู้สนใจอีกครั้งหนึ่งให้ ได้ร่วมกันพิจารณาระบบสังคม (social organization) ของไทยสมัย สุโขทัย

ศาสตราจารย์ ยอช เซเคส์ แสดงความเห็นนี้ของท่านไว้ใน ค.ศ. ๑๙๑๘ ปีแรกที่ท่านเข้ามาประจำทำงานในบ้านเมืองของเรา ก็เป็นการ สมควรที่นักปราชญ์เยี่ยงท่าน จะถ่อมตัว ไม่กล้ากล่าวอะไรขัดแย้งพระมติ ของเจ้านายที่เป็นใหญ่ เป็นประธานในหอพระสมุดวชิรญาณ แต่ข้าพเจ้า สงสัยที่กริสวอลด์ผู้เข้ามาค้นคว้าเขียนเรื่องราวของสุโขทัยในท่านต่าง ๆ นับแต่ พ.ศ. ๒๔๘๘ หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ คือกว่า ๒๕ ปี และ ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร ผู้สร้างผลงานในเมืองไทยหลายสิบปีก็มีได้กล่าวอะไรมากในวิชาการด้านระบบสังคมของไทยสมัยสุโขทัย นอกจากว่าไพร่ฟ้าข้าไท เป็น dependents ผู้พึ่งพาอาศัยของไพร่ฟ้าหน้าใส ในจารึกรามคำแหง มีคำไพร่ฟ้าใช้อยู่ ๓ คำ คือ ไพร่ฟ้าหน้าใส ไพร่ฟ้าข้าไท และ ไพร่ฟ้าหน้าปก ทั้ง ๓ คำนี้อยู่ในตอนที่ ๑ ของ จารึก คำหลังสุด คือ ไพร่ฟ้าหน้าปก หมายถึงราษฎรที่มีคติ จะเป็น โง่ทึบหรือจ๋านเลยก็สุดแล้วแต่ แต่หน้าตาไม่เสวย จิตใจไม่เบิกบาน ส่วน ไพร่ฟ้าหน้าใส นั้นเป็นราษฎรธรรมดาสามัญ เราอาจจะตีความหมายว่า เพราะไม่มีคติ ไม่มีทุกข์ หน้าตาจึงสดใส ยิ้มแย้ม ก็ไม่ผิด แต่ก็ไม่มี ความหมายพิเศษไปจากการเป็นราษฎรธรรมดาสามัญ แต่คำว่า ไพร่ฟ้า ข้าไท มีความหมายพิเศษ ที่แสดงให้เห็นสภาพของสังคมในสมัยนั้นว่า

อยู่ในสภาพอย่างไร และความหมายพิเศษ^๕ ท่านจะทราบชัดจาก ประโยคจารึกที่ยกขึ้นมาเสนอในบทความนี้ในหน้าหนึ่ง

เมื่อมีการแปลคำไพร่ฟ้าหน้าใส ว่า commoner คือ ราษฎรสามัญ ประชาชนคนธรรมดา และคำ ไพร่ฟ้าข้าไท ว่า retainer ผู้ติดสอยห้อยตาม ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า การแปลคำ ไพร่ฟ้าข้าไท ว่า retainer ยังอ่อนความหมายไป เพราะ retainer ผู้ติดสอยห้อยตามมีมากมาย นับแต่ บู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา ตลอดจน ลูก หลาน เหลน ก็เป็นผู้ติดสอยห้อยตามทั้งนั้น และถ้าจะจัดบรรดาผู้ติดสอยห้อยตามเหล่านี้^๕ เข้าไปในประเภททาส^๕สิน ก็คงกล่าวได้ว่า เป็นทั้งทาส^๕สินและหนี้สิน (คือภาระที่ต้องอุปถัมภ์เลี้ยงดู)

ในการสัมมนาที่เมืองสุโขทัยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ กรมศิลปากรเป็นผู้จัดนั้น ข้าพเจ้าได้เสนอความเห็นในที่ประชุมนักวิชาการครั้งนั้นว่า ไทยสมัยสุโขทัยมีทาสอยู่ในระบบสังคม หลักฐานที่ข้าพเจ้าอ้างสนับสนุนความเห็นดังกล่าว คือ คำจารึกในหลักที่ ๒ ของสุโขทัย ตอนเจ้าศรีศรีทราฯ จะออกบวช จึงแจกจ่ายทรัพย์สมบัติทั้งมวลให้แก่ผู้อื่น รวมทั้งปลดปล่อยคน ตลอดจนสัตว์ ๒ เท่า ๔ เท่า ให้เป็นอิสระ (จารึกสุโขทัย หลัก ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๑๖) มาคราวนี้ ข้าพเจ้าขอเสนอคำในจารึกหลัก รวมคำแห่งมาสนับสนุนความเห็นครั้งนี้อีกว่า ในระบบสังคมของไทยสมัยสุโขทัย มี ทาส จัดเข้าในประเภททรัพย์สินของผู้ตาย คำว่า ทาส เป็นศัพท์ที่เกิดขึ้นในสมัยต่อมา คือ สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ในสมัยสุโขทัยใช้คำ ไพร่ฟ้าข้าไท แทน เพราะคำว่า ทาส ยังไม่มีใช้ โดยที่คำทั้งสอง^๕ มีความหมายอย่างเดียวกัน

ในสมัยสุโขทัยนั้น เมื่อราชภรรยาชนม์ ทรัพย์สินสมบัติรวมทงหนี้สิน
ทั้งหลายทั้งปวงอีกทั้งผู้พึ่งพาอาศัย คือ ลูก เมีย ญาติพี่น้อง ของผู้วาย
ชนม์ ตลอดจนข้าทาสบ่าวไพร่ทงสนตกทอดอยู่ในความรับผิดชอบของ
ทายาท ทรัพย์สินที่เหลือเหล่านั้รวมหนี้สินของผู้วายชนม์เข้าไว้ด้วยกันเป็นหน้าที่
ของทายาทจะต้องดูแล รักษา เลี้ยงดู และใช้สอย ชำระ (หนี้) ต่อไป

ไพร่ฟ้าข้าไทหรือทาส เป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งในระบบเศรษฐกิจ
อิสระ เมื่อมีทรัพย์สินส่วนบุคคลในสังคมใด ก็ย่อมมีหนี้สินส่วนบุคคลใน
สังคมนั้น และเมื่อระบบสังคมยอมรับ คน เป็นทรัพย์สินหนึ่ง จะซื้อ
ขาย จำนำ จำนองในประเภทใดที่ตกลงกันก็ย่อมทำได้ สังคมสุโขทัยจึง
มี ทาสหนี้สิน คู่กับ ทาสเชลย และทาสสองประเภทนี้มีครบบริบูรณ์ใน
สังคมไทยครั้งนั้น

สังคมสุโขทัยไม่ใช่สังคมที่แตกต่างจากสังคมอยุธยามากนัก ทาสนั้น
มีอยู่ แต่เมื่อคำ ๆ นี้ยังไม่มีใช้ในครั้งกระนั้น เราจึงคิดไปเองว่า สังคม
สุโขทัยไม่มีทาส แต่ตามถ้อยคำที่ปรากฏในจารึกหลักธรรมคำแหง สังคม
สุโขทัยมีทาสอยู่แล้ว และทาสนั้น ยังเป็นทรัพย์สินที่จะตกทอดแก่ทายาท
ในเมื่อเจ้าของทรัพย์สินวายชนม์ คำว่า ทาส ในสมัยสุโขทัย ใช้คำว่า “ไพร่
ฟ้าข้าไท”

เมื่อคำว่า “ลูกเมีย” ของผู้วายชนม์ กริสโวลต์ และ ณ นคร แปล
ว่า ‘wives, children’ แสดงให้เห็นว่า ชายในสมัยสุโขทัยมีเมียหลายคน
และมีลูกหลายแม่ มากคนด้วยกัน ผู้คนเหล่านั้เป็นผู้พึ่งพาอาศัย depend-
ents ของผู้วายชนม์ซึ่งทายาทมีหน้าที่จะต้องรับเลี้ยงดู ให้อยู่อาศัย เป็น
ระบบ extended family นับแต่ครั้งนั้นแล้ว และเมื่อมาถึงสมัยอยุธยา

หัวหน้าครอบครัว ซึ่งเรียกว่า ‘พ่อบ้าน’ คนพึ่งพาอาศัยรวมทั้งข้าทาส บ่าวไพร่ รวมเรียกว่า “บริวาร” ย่อมขึ้นอยู่กับความดูแลรักษาของพ่อ บ้านทั้งสิ้น พ่อบ้านหลายพ่อบ้านในระบบสังคมของอยุธยา ย่อมเลือก “เจ้าขุนมูลนาย” ได้โดยอิสระ เพื่อให้ความคุ้มครองและดูแลรักษาผลประโยชน์ทางกฎหมาย เมื่อไม่สมัครอยู่กับ “เจ้าขุนมูลนาย” คนนี้ ก็ย่อมขอเปลี่ยนย้ายสังกัดไปใน “เจ้าขุนมูลนาย” คนอื่นได้ แต่จะเป็นคนเถื่อน ไม่สังกัดเจ้าขุนมูลนายไม่ได้ ถ้ายังปรารถนาให้กฎหมายบ้านเมือง รักษาผลประโยชน์ให้ เพราะฉะนั้นสิทธิในชีวิตและทรัพย์สินของตนและบริวารจึงขึ้นอยู่กับเจ้าสังกัด ซึ่งเป็น “เจ้าขุนมูลนาย”

“ไพร่ฟ้าข้าไท” ในสังคมสุโขทัย ก็คือ ทาส ในสังคมอยุธยาและรัตนโกสินทร์ ระบบของสังคมเป็นเช่นนี้ตลอดมากกว่า ๖๐๐ ปี มาสิ้นสุดเอาในสมัยเลิกทาส นับแต่ พ.ศ. ๒๔๓๑ ส่วนพ่อแม่ของทาสนั้นเมื่อลูกทาสมีอิสระเป็นไทยไปแล้ว ถ้ามีได้มาได้อ่อนพ่อแม่ของตน ในที่สุดพ่อแม่ก็จะล้มหายตายจากไปเอง “ไพร่ฟ้าข้าไท” หรือ ทาส จึงสูญไปจากแผ่นดินไทยเอาในปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

บทความสั้น ๆ นี้ ข้าพเจ้าขอเสนอมาในวงวิชาการของเรา ถ้าจะว่าเป็นการเล่นตะกร้อทางวิชาการ เมื่อผู้เริ่ม คือ ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ เริ่มส่งลูกลอยโค้งขึ้น กริสโวลด์ และ ณ นคร ก็รับส่งลูกเป็นมือ ๒ ข้าพเจ้าขอรับและส่งลูกเป็นมือ ๓ และข้าพเจ้าหวังว่าจะมีมือ ๔ มือ ๕ รับส่งกันต่อไป วิชาการใดเมื่อมีผู้แสดงความเห็นไว้ในที่เปิดเผย ก็ย่อมอยู่ในวิสัยของใคร จะแสดงความเห็นด้วยหรือหักท้วง และถ้าความเห็นนั้นมีแง่คิดแง่พิจารณาและรักษาจรรยา มารยาทของนักศึกษา

ไว้บริบูรณ์ วิชาการนั้นก็แตกข้อ กิ่งใบ เจริญงอกงามสืบก่อ ๆ ไป ระบบสังคมไทยสมัยสุโขทัย เราเพิ่งมาพิจารณาเอาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ คือ เมื่อมีการตีพิมพ์ศิลาจารึกสมัยสุโขทัยให้ปรากฏแพร่หลาย เรื่องราวของฐานันดรไพร่^(๑) ของไทยเราจึงนับได้ว่า ได้ก้าวหน้าไปอีกก้าวหนึ่ง จารึกรามคำแหงและจารึกเจ้าศรีศรีศรทราจึงนับได้ว่าเป็นลักษณะหนึ่งในกฎหมายตราสามดวงของชาติไทยเรา

จะมีนักภาษาศาสตร์คนใดบ้างไหม ที่จะพิจารณาคำ “ข้าไท” ที่ข้าพเจ้าเสนอคำแปลว่า ‘slaves’ ประกอบข้อเสนอของศาสตราจารย์ออร์ซเซเดส์ ที่ว่า ‘tai’^(๒) ในภาษาเขมรโบราณแปลว่า “ทาส” คำ “ข้าไท” ที่มีความหมายคล้ายกับคำว่า “ทาส” นี้ มีปรากฏในคำกลอนของสุนทรภู่ ดังที่ทราบกันแพร่หลายว่า “อันข้าไท ได้พึง เขาจึงรัก...” จะเป็นเพราะเหตุนี้ใช่หรือไม่ ที่ทำให้บรรพบุรุษของเราแต่ ร.๔ เปลี่ยน “ไท” เป็น “ไทย” โดยเติม “ย” เข้ามา แท้จริงใน ร.๓ เมื่อรัฐบาลครั้งนั้นเสนอตัวอย่างเงินเหรียญบาทที่จะประกาศใช้ เป็นเงินตราแล้วยกเลิกไป ตัวอย่างเงินเหรียญคงว่า ยังปรากฏอยู่ โดยมีคำ “เมืองไท”^(๓) อยู่ตำแหน่ง คำว่า “ไทย” ดังที่เราใช้กันในปัจจุบัน จึงนับได้ว่าเราเริ่มใช้มาแต่รัชกาลที่ ๔

(๑) ขจร สุขพานิช, ฐานันดรไพร่, ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมพิมพ์ครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๑๐

(๒) มีปรากฏในเชิงอรรถมากมายหลายแห่ง อยู่ในชุดประชุมศิลาจารึกสมัยสุโขทัย เล่มของท่านผู้

(๓) ภาพเงินเหรียญที่ปรากฏคำ “เมืองไทย” ดังว่า อยู่ในหน้าภาพตอนท้ายหนังสือของเฉลิม ขงบุญเกิด เรื่องกระษัตริย์ไทย. พระนคร. พ.ศ. ๒๕๐๕

หมายเหตุท้ายเรื่อง ก่อนที่ข้าพเจ้าจะส่งบทความเรื่อง “ไพร่ฟ้าข้าไท” มาลงตีพิมพ์ในวารสารเล่มนี้ ข้าพเจ้า โชคดีที่พอมีเวลาสอบทานคำแปลของศาสตราจารย์เซเคส์ในภาคฝรั่งเศสของประชุมศิลปจารึกสยาม จึงได้พบว่า ศาสตราจารย์เซเคส์ ท่านแปลคำ “ไพร่ฟ้าข้าไท” ว่า esclaves คือ ทาส อย่างชัดเจน ไว้ในหนังสือ *ประชุมจารึกสยาม ภาคที่ ๑* ตีพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๗ (ค.ศ. ๑๙๒๔) ในภาคภาษาฝรั่งเศส หน้า ๔๕ กริสโวลด์ ณ นคร รวมทั้งข้าพเจ้าเอง (เมื่อเขียนบทความเรื่องนั้นจบ) ก็ไม่ทราบว่ายี่สิบแปดปีต่อมาว่า เซเคส์ แปลคำ “ไพร่ฟ้าข้าไท” ว่า ทาส กริสโวลด์ และ ณ นคร ได้อ้าง JSS เล่มที่ ๑๒ หน้า ๕ และ ๖ (JSS เล่มที่ ๑๒ ตีพิมพ์ใน พ.ศ. ๒๔๖๑ หรือ ค.ศ. ๑๙๑๘ อันเป็นปีแรกที่เซเคส์เข้ามาประจำทำงานในกรุงเทพฯ) ในครั้งนั้นเซเคส์ยังไม่กล้าใช้คำแปลให้กระจ่างแจ้ง คงใช้คำแปลว่า retainers (ผู้ติดสอยห้อยตาม) แต่ต่อมาอีก ๖ ปี คือ ใน พ.ศ. ๒๔๖๗ (ค.ศ. ๑๙๒๔) ท่านจึงแปลคำ “ไพร่ฟ้าข้าไท” ว่า ทาส

ส่วนศาสตราจารย์ แบรดลีย์ ผู้แปลจารึกกรมคำแห่งไว้ให้ปรากฏใน *วารสารสยามสมาคม* ใน พ.ศ. ๒๔๕๒ หรือ ค.ศ. ๑๙๐๙ ก็ก่อนศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเคส์ ๑๕ ปี ท่านแปลคำ “ไพร่ฟ้าข้าไท” ไว้ว่า People of the Realm หรือ ข้าแผ่นดิน (JSS พ.ศ. ๒๔๕๒ หน้า ๔๙) เป็นอันว่า ศาสตราจารย์ เซเคส์ เป็นคนแรกที่แปล “ไพร่ฟ้าข้าไท” ว่า “ทาส” ☸

จดหมายเหตุนามวงศ์หงวน- การพิจารณาใหม่

จดหมายเหตุนามวงศ์หงวน พระเจนจันอักษร (สุดใจ) เป็นผู้แปลจากภาษาจีนโดยได้บอกไว้ว่าท่านแปลเป็นไทยจากหนังสืออะไร พร้อมทั้งรายละเอียด ท่านได้แปลเสร็จนำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายรัชกาลที่ ๕ แต่ พ.ศ. ๒๔๕๒ และได้มีการตีพิมพ์แจกจ่ายเป็นครั้งแรก แต่ พ.ศ. ๒๔๕๖ หอสมุดพระวชิรญาณจึงนำออกตีพิมพ์เป็นทางราชการ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ อยู่ในชุดประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๕ นับแต่นั้นมาจนบัดนี้กว่า ๕๐ ปีแล้ว ในกาลเวลาต่อมา มีผู้แปลจากภาษาจีนเป็นภาษาอื่น ๆ อีกมาก แต่ที่จะหยิบยกขึ้นมาพิจารณาคำแปลเปรียบเทียบกันในที่นี้ก็มีเพียงคำแปลอีก ๒ ครั้ง คือ คำแปลภาษาไทยของนายเฉลิม ยงบุญเกิด (ตีพิมพ์อยู่ในวารสารศิลปากร ปีที่ ๗ เล่ม ๒ และ ๓ ประจำเดือนกรกฎาคม และ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๖) และคำแปลเป็นภาษาอังกฤษโดย Dr. E. Thadeus Flood (ตีพิมพ์ในวารสารสยามสมาคม เล่มที่ ๕๗ ภาค ๒ ประจำเดือน กรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๖๙) การที่นำคำแปลของพระเจนจันอักษรมาเปรียบเทียบเป็นการทดสอบกับคำแปลของ คุณเฉลิม ยงบุญเกิด และของ Dr. Flood ก็เพราะคำแปลของคุณเฉลิม และ Dr. Flood พวกเราพอจะแสวงหามาได้ไม่ยากนักเพราะเป็นการตีพิมพ์ในกรุงเทพฯ นี่เอง

อนึ่ง ที่ข้าพเจ้านำคำแปลจดหมายเหตุจีนราชวงศ์หงวนมาพิจารณา
ใหม่นี้ ก็เพราะในการที่เขียนบทความนี้ ศาสตราจารย์ รอง ศยามานนท์
หัวหน้าแผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้กล่าว (๓
กันยายน ๒๕๑๔) กับข้าพเจ้าว่า เรื่องเก่า ๆ ในจดหมายเหตุจีนยังไม่รู้
จะเชื่อใคร เพราะต่างฝ่ายต่างพูดกันคนละที่ยากที่จะเชื่อถือฝ่ายใดได้ จึง
อยากให้ ดร. สืบแสง พรหมบุญ ผู้เป็นอาจารย์ที่คณะอักษรศาสตร์และ
รู้ภาษาจีนแปลออกใหม่ ศาสตราจารย์ รอง ศยามานนท์ เป็นหัวหน้า
แผนกวิชาประวัติศาสตร์มานาน จะว่าถึง ๓๐ ปีก็ได้ และเมื่อท่าน
ยังไม่แน่ใจในบางเรื่องในจดหมายเหตุจีน เช่นเรื่อง พ่อขุนรามคำแหง
เคยเสด็จไปเมืองจีนหรือไม่ ข้าพเจ้าจึงตัดสินใจเขียนบทความนี้ขึ้น เพื่อ
ว่าสิ่งที่เคยอยู่ในความสงสัยของใครต่อใครจะได้สิ้นสุดกันเสียที

หนังสือจีนที่ พระเจนจันทรักษ์นำมาแปลและตีพิมพ์อยู่ในชุดประชุม
พงศาวดารภาคที่ ๕ นั้น ท่านระบุชื่อไว้ดังนี้

หนังสือชื่อ คิมเตยชกทงจี เล่ม ๕ หน้า ๓๔-๓๕-๓๖-๓๗-๓๘
หนังสือนี้ ขุนนาง ๖๖ นายเรียบเรียงในแผ่นดินเขียนหลัง ปีที่ ๓๒ จุล-
ศักราช ๑๑๒๙ แล้วได้รับการชำระตรวจแก้ไขในแผ่นดินเขียนหลัง ปีที่
๕๐ จุลศักราช ๑๑๔๗ ศักราชปีแต่งและชำระหนังสือก็ตรงกับปีเสียกรุง
และปีที่ ๔ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกนพระองค์ พระ
เจนจันทรักษ์ไม่ได้บอกไว้ด้วยว่าหนังสือ คิมเตยชกทงจี ที่แต่งขึ้นหลัง
เรื่องราวกว่า ๔๐๐ ปีนั้น ได้อาศัยข้อความจากจดหมายเหตุราชวงศ์หงวน
ที่รวบรวมได้เสร็จแล้วแต่ปีที่ ๒ ของราชวงศ์หมิง คือ ค.ศ. ๑๓๖๙
ข้อความในสัรัชกาลแรกของราชวงศ์หงวน คือ

รัชกาลพระเจ้าหงวนสีโจ้วหรือกุบไลข่าน (ค.ศ. ๑๒๖๐-๑๒๙๕)
รัชกาลพระเจ้าหงวนเสงจง (ค.ศ. ๑๒๙๕-๑๓๐๘) รัชกาลพระเจ้า
หงวนยิ่นจง (ค.ศ. ๑๓๐๘-๑๓๒๐) และรัชกาลพระเจ้าหงวนเองจง
(ค.ศ. ๑๓๒๑-๑๓๒๔)* รัชกาลทั้ง ๔ ของราชวงศ์หงวนนี้ทางสุโขทัยมี
การติดต่อ และเรื่องราวก็ได้รวบรวมไว้เสร็จสิ้นแต่ ค.ศ. ๑๓๓๐ แล้ว
เมื่อมีการรวบรวมจดหมายเหตุทั้ง ๑๓ รัชกาลของราชวงศ์หงวน โดย
ขุนนางในสมัยปฐมกษัตริย์ในราชวงศ์หมิง การรวบรวมดังว่าจึงได้ทำ
เสร็จอย่างรวดเร็ว จึงได้เป็นหลักฐานให้ผู้แต่งหนังสือ กิมเตียชกทงจี
ใช้เรียบเรียงอีกต่อหนึ่ง

ข้าพเจ้าจะขอกล่าวถึงหนังสือจีนที่ นายเฉลิม ยงบุญเกิด นำมา
แปล ตีพิมพ์ไว้ในนิตยสาร ศิลปากร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖

นายเฉลิม ได้บอกกล่าวไว้ว่า ตัวนายเฉลิม ก็ได้นำหนังสือ กิม-
เตียชกทงจีฉบับดังกล่าวมาแปลเช่นเดียวกับพระเจนจันอักษร คือท่าน
ทั้งสองใช้หนังสือเล่มเดียวกันมาแปลเป็นภาษาไทย ต้นฉบับตรงกัน คำ
แปลถ้าถูกต้องก็ควรจะตรงกัน แต่ถ้าพวกเราผู้อ่านจากฉบับพิมพ์แล้วพบ
ว่าคำแปลต่างกันออกไป ไม่ฝ่ายใดก็ฝ่ายหนึ่งจะต้องแปลผิดและเราจะ
ทราบได้ว่าฝ่ายใดแปลผิดก็โดยเอาคำแปลเป็นภาษาอังกฤษของ Dr. flood
เป็นเกณฑ์วินิจฉัย

ข้อความที่ถกเถียงนำความไม่แน่ใจมาสู่ ศาสตราจารย์ รอง ศยามา-
นันท์ ก็คือข้อความในหนังสือกิมเตียชกทงจีฉบับแปลของพระเจนจันอักษ-
รดังปรากฏในประชุมพงศาวดารภาค ๕ มีข้อความว่า

* เขียนเป็นภาษาอังกฤษ ทั้ง ๔ รัชกาลว่า Shih Tsu, Cheng Tsung, Jen Tsung
และ Ying Tsung

แผ่นดินจันทวน^{๗๕}บทที่ ๓๑ กะโหงวขัดหังว้ย   ในปิ่นั้นพระเจ้า
หวนสัว^{๗๕}โจวฮ้องเต้สุวรรณคต   พระเจ้าหวนเสงจงฮ้องเต้ชน
เสวยราชสมบัติ แต่ยังไม่ได้เปลี่ยนนามแผ่นดิน เสียมก๊กอ่อง
กัมมกตึงมาเผ่า   พระหวนเสงจงฮ้องได้รับสั่งกับเสียมก๊ก-
อ่องกัมมกตึงว่าแม่ท่านคิดเป็นไมตรีกันแล้วก็ควรให้ลูกชาย
หรือขุนนางมาเป็นจ่านำไว้บ้าง
แผ่นดินไต้เต็ก ปีที่ ๔ แก้อ้อล้งก้วย   เสียมก๊กอ่องมาเผ่า

ข้อความที่ว่า เสียมก๊กอ่องกัมมกตึงมาเผ่าครั้งที่หนึ่ง^{๕๕} นั้น มีคำอธิบายไว้
ในวงเล็บว่าตรงกับ ณ เดือนเก้า ปีมะเมีย จุลศักราช ๖๕๖ ส่วนข้อ
ความที่ว่า เสียมก๊กอ่องมาเผ่าครั้งที่ ๒^{๕๕} ก็มีคำอธิบายไว้ในวงเล็บว่า ตรง
กับ ณ เดือนแปด ปีชวด จุลศักราช ๖๖๒ ข้าพเจ้าขอทำคำอธิบาย
เพิ่มเติมว่า จุลศักราช ๖๕๖ ตรงกับ ค.ศ. ๑๒๙๔ ส่วนจุลศักราช ๖๖๒
ก็ตรงกับ ค.ศ. ๑๓๐๐^{๕๕} ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการเทียบเคียงกับศักราช
ที่จะปรากฏในคำแปลเป็นภาษาอังกฤษของ Dr. flood

ส่วนฉบับแปลของ นายเฉลิม ยงบุญเกิด ดังปรากฏใน วารสาร
ศิลปากร ปีที่ ๗ เล่ม ๒ ประจำเดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ มีข้อ
ความดังนี้

๖) พงศาวดารราชวงศ์หวน เล่มที่ ๑๘ พระเจ้าหวนสัว-
โจวฮ้องเต้^{๗๕}ปัจจุบันที่ ๓๑ (ค.ศ. ๑๒๙๔ พ.ศ. ๑๘๓๗) “เดือน
เจ็ด วันเจี๋ยชิว มีพระบรมราชโองการให้กษัตริย์อาณาจักร
เสียนก่านมูตึง มาเผ่า ถ้ามีเหตุ ก็สั่งให้ลูกหลานและขุนนาง
ชั้นผู้ใหญ่ เข้าถวายสิ่งของ”

๑๒) พงศาวดารราชวงศ์หงวน เล่มที่ ๒๐ พระเจ้าหงวน-
เสงจงย่องเต๋ปไตเติ้ก ๔ (ค.ศ. ๑๓๐๐ พ.ศ. ๑๘๔๓) “เดือน
หก วันเจียวอ้อ บรรดาอาณาจักร เตียวจิเอ้อ เจ้าวาเสียน
จ้านปา ยี่สิบสองคนมาเฝ้า พระราชทานเสวยศ และทรง
โปรดให้ส่งกลับ”

เฉพาะชื่ออาณาจักร ๔ แห่งที่ออกเป็นสำเนียงจีนนั้น คุณเจลิม ยิงบุญ-
เกิดทำคำอธิบายไว้ในเชิงอรรถว่าอาณาจักรเตียวจิเอ้อเป็นอาณาจักรโดยยัง
กันไม่พบ อาณาจักรเจ้าวาคือชวา อาณาจักรเสียน คุณเจลิมฯ ไม่ได้
ทำคำอธิบาย แต่คงเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า หมายถึงสุโขทัย ส่วนอา-
ณาจักรจ้านปา คุณเจลิมฯ ว่า “ไม่แน่ว่าจะเป็นจามปาหรือไม่ แต่
สำเนียงคล้ายคลึงกันมาก พงศาวดารราชวงศ์หงวน โดยทั่วไป บันทึก
จามปาว่า จ้านเนิง (เมืองจาม)”

เมื่อได้นำคำแปลของท่านทั้งสองมาลงไว้ให้เช่นนั้น ท่านผู้อ่านก็จะ
เห็นได้เองว่า ในรายการปีที่ ๓๑ พระเจนจันอักษรแปลว่า *เสียมก็ก-*
อ่องกั้มกตังมาเฝ้า แต่คุณเจลิม ยิงบุญเกิด แปลว่า *มีพระบรม-*
ราชโองการให้กษัตริย์เสียนก่านมุดังมาเฝ้า ใจความก็เกือบตรงกัน ผิด
แต่ว่าพระเจนฯ ว่า กษัตริย์สุโขทัยไปเฝ้าพระเจ้ากรุงจีนแล้ว แต่ฉบับ
คุณเจลิม ว่า พระเจ้ากรุงจีนเพียงมีพระราชโองการให้กษัตริย์สุโขทัยไป
เฝ้า และว่าถ้ามีเหตุขัดข้องมาไม่ได้ก็ขอให้ส่งลูกหลานและขุนนางผู้ใหญ่
เข้ามาแทนตัว ใจความผิดกันดังนี้ ฝ่ายที่เชื่อตามพระเจนฯ ก็เลยต่อ
ความออกไปว่า นี่เองเป็นหลักฐานว่า พ่อขุนรามคำแหงเสด็จไปเมือง

จีน และพระองค์ได้ฉวยโอกาสนี้ไปนำช่างจีนมาทำเครื่องสังกะโลกอย่าง
ไรเล่า

ส่วนฝ่ายที่อ่านใจความจากฉบับแปลของคุณเฉลิม ยงบุญเกิด ยัง
ไม่มั่นใจว่าพ่อขุนรามคำแหง ใน ค.ศ. ๑๒๙๔ ได้เสด็จไปเมืองจีนจริง ๆ
หรืออย่างไร จึงแสวงหาคำแปลของนักศึกษาคณอื่น ๆ มาสอบทานอีก
ฉบับที่หยิบหาได้ง่ายก็คือฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษของ Dr. Flood เพราะ
มีอยู่ใน JSS, V. 57 ภาค ๒ ประจำเดือน July 1969 หาซื้อได้ที่สยาม
สมาคม ถนนอโศกนี่เอง ข้าพเจ้าจึงขอนำคำแปลของ Dr. Flood มา
ลงไว้ให้ดังนี้

9. August 18, 1294: There was an Imperial order that
the King of Hsien, Kan-mu-ting be summoned and persua-
aded and that he come to Court or, should this prove dif-
ficult, that his sons and brothers and vassal-retainers pre-
sent themselves as security.

คำแปลเป็นภาษาอังกฤษของ Dr. Flood ก็มีใจความคล้ายคลึงกับคำแปล
ของคุณเฉลิม ยงบุญเกิด และก็ตอบปัญหาสำคัญไว้ว่า พ่อขุนรามคำ-
แหง ถูกสั่งให้เสด็จไปกรุงปักกิ่ง ถ้ามีเหตุขัดข้องไปไม่ได้ ก็ให้ส่งบุตร
หรือน้องรวมทั้งขุนนางมาเป็นตัวประกัน ความหมายของคำแปลทั้งสอง
สำนวนตรงกัน แต่ tone ในคำแปลของ Dr. Flood แข็งกร้าวก่อให้เกิด
เกิดข้อสงสัยอยู่ในใจว่า กุบไลข่าน ท่านต้องการอย่างไรถึงกับสั่งมาให้
พ่อขุนรามคำแหงเสด็จไปเมืองจีน หรือถ้าพระองค์เสด็จไปเองไม่ได้ก็ให้
ส่ง “ตัวประกัน” มาแทน คำแปลของ Dr. Flood นั้นควรอยู่ในความ

สนใจของพวกเขาอย่างยิ่ง เพราะก่อนที่ท่านจะส่งคำแปล^๕มาตีพิมพ์ในวารสารสยามสมาคมท่านได้เทียบเคียงคำแปลของท่านกับของนักศึกษาคณอื่น ๆ เช่นคำแปลของ Paul Pelliot ซึ่งคุณเฉลิม ยงบุญเกิด ก็ได้ใช้เทียบเคียงเช่นกัน นอกจาก Pelliot ก็มีผู้กล่าวถึงจดหมายเหตุจีนราชวงศ์หงวนตอน^๕นี้ไว้คือ Hsieh, Sugimoto, Maspero, ศาสตราจารย์ Gordon Luce จึงเป็นการเทียบเคียงคำแปลของนักศึกษาหลายท่านอย่างมโหฬาร^๕ ทั้งนี้เพื่อให้คำแปลของท่าน (Dr. Flood) ถูกต้องรัดกุม

ส่วนคำแปลของพระเจันจิ้นอักษรในเรื่องราว “แผ่นดินไต้เต็ก ปีที่ ๔ เสียมก๊กฮ้องมาเผ่า” แต่ฉบับของ คุณเฉลิม ยงบุญเกิด แปลผิดเพี้ยนไปมากมาย คือแปลไว้ว่า “พระเจ้าหงวนเสงจงฮ้องเต้ ปีไต้เต็กที่ ๔ (ค.ศ. ๑๓๐๐ พ.ศ. ๑๘๔๓) เดือนหก วันเจียวอ้อ อาณาจักร (ทั้ง ๔) ยี่สิบสองคนมาเผ่า พระราชทานเสวยศ และทรงโปรดให้ส่งกลับ”

เมื่อคำแปลทั้งสองสำนวนผิดกันมากมายเช่นนี้ เราก็จำต้องเอาฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษของ Dr. Flood มาวินิจฉัย จะได้ทราบว่า สำนวนแปลของพระเจันฯ หรือคุณเฉลิม สำนวนของผู้ใดจะใกล้เคียงหรือตรงกับต้นฉบับภาษาจีน Dr. Flood ได้แปลข้อความตอน^๕นี้ไว้ว่า:-

July 7, 1300- - - Twenty-two persons from Chao-wa, the country of Sien, Chanpa and other places come to Court. Clothing was bestowed on them and they were sent back.

จึงเห็นได้ว่าคำแปลของ Dr. Flood ตรงกับคำแปลของคุณเฉลิม ยงบุญเกิด โดยระบุจำนวนทูตรวม ๒๒ คน จากอาณาจักรทั้ง ๔ มาเผ่าใน

ค.ศ. ๑๓๐๐ และเมื่อพระเจ้ากรุงจีนพระราชทานเสียยศให้แล้ว ก็โปรดให้กลับบ้านเมืองของตน ข้อความที่พระเจันจิ้นอักษร แปลออกมาว่า “เสียมกก็อ้อมมาเผ้า” ใน ค.ศ. ๑๓๐๐ ไม่ทราบว่าคุณเอามาจากไหน และด้วยเหตุที่คำแปลของพระเจันจิ้นอักษรเป็นเช่นนั้น ฝ่ายที่มีความเชื่ออยู่แล้วว่า พ่อขุนรามคำแหงเสด็จไปเมืองจีนเมื่อ ๖ ปีก่อน เลยเชื่อไปว่า นี้อย่างไรคือหลักฐานที่ว่า พ่อขุนรามคำแหงเสด็จไปเมืองจีนเป็นครั้งที่สองแล้ว

ความเชื่อของคนเรานี้แปลกแท้ ๆ เมื่อปักใจเชื่ออะไรไว้แล้วก็ยากนักที่จะเปลี่ยนใจได้ง่าย ๆ ตัวอย่างที่ยกมาแสดงไว้ในที่นี้คือ ในพงศาวดารเหนือ ระบุว่า สมเด็จพระร่วงเจ้าเสด็จไปเมืองจีน เมื่อผู้อ่านพงศาวดารเหนือมาอ่านคำแปลของพระเจันจิ้นอักษรเข้าก็เลยเชื่ออย่างมั่นคงว่า สมเด็จพระร่วงในพงศาวดารเหนือ ก็คือพ่อขุนรามคำแหงนั่นเอง แล้วจึงสร้างเหตุผลประกอบเรื่องราวพิสดารต่อไปว่า ท่านเสด็จไปเอาช่างจีนมาทำเครื่องสังกะโลก

เรื่องพ่อขุนรามคำแหงเสด็จไปเมืองจีนหรือไม่ ถ้ายึดหลักฐานจากจดหมายเหตุราชวงศ์หงวนก็เป็นอันยุติได้แล้ว คือว่า ท่านไม่ได้เสด็จไปแม้แต่ครั้งเดียว และการที่ประชุมพงศาวดารภาค ๕ ระบุว่า กรุงสยามได้เป็นพระราชไมตรีกับกรุงจีน ถ้าจะอ่านตามคำแปลของพระเจันจิ้นอักษรก็ทำให้เชื่อกล้อยตามคำแปลของท่านไป แต่บัดนี้ Dr. Flood ได้หักท้วงขึ้นว่า คำจีนว่า “chao-yu” ที่พระเจันจิ้นอักษรแปลว่า “ทำพระราชไมตรี” (คือแผ่นดินหงวนปีที่ ๓๐ --- พระเจ้าหงวนสี่ชั่วฮ่องได้รับสั่งให้ราชทูตไปทำพระราชไมตรีด้วยพระเจ้าเสียมก) ผู้หัก

ท้วงได้แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “to summon and persuade” เมื่อเปรียบเทียบกับ Pelliot แปลเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า “ordres imperiaux” และ Luce แปลเป็นอังกฤษว่า “orders” คำแปลคำจีน “chao-yu” ของ Pelliot, Luce และ Flood แตกต่างไปจากคำแปลเป็นภาษาไทยของพระเจนจันอักษรมาก ส่วนคุณเฉลิม ยงบุญเกิด แปลข้อความตอนนั้นว่า “เคื่อนส้วนเจียอื่น มีพระราชโองการส่งทูตเชิญกระแสน้ำส่งไปยังอาณาจักรสยาม” คำแปลของคุณเฉลิม ฯ ก็ไม่มีความหมาย “ทำพระราชไมตรี” ดังที่พระเจนจันอักษรแปลให้ไว้

ความหมายของคำจีน “chao-yu” ไม่ใช่เรื่องราวทางกรุงจีนพึงประสงค์ทำพระราชไมตรี แต่เป็นคำสั่ง เป็นพระบรมราชโองการ จากชาติที่ถือตนเป็นนาย สั่งมาให้ชาติเล็ก ๆ ชาติหนึ่งปฏิบัติตาม ไทยเราเมื่อเริ่มสถาปนากรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ยังมีแว่นแคว้นดินแดนไม่มากนัก และเมื่อถึงรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงก็บังเอิญทางกรุงจีนเป็นรัชกาลของพระเจ้าหงวนสีโจ้วฮ่องเต้หรือ ที่เราเรียกกันว่า กุบไลข่าน ท่านผู้ยิ่งใหญ่ผู้ทรงส่งทัพเรือไปโจมตีเกาะญี่ปุ่น ๒ ครั้ง เกาะซาวครั้งหนึ่ง และ ทรงส่งทัพบกมาตี กรุงพุกามของพม่าได้ และยึดดินแดนของญวนเหนือและประเทศจามอันไม่ไกลจากกรุงสุโขทัยนัก (โดยไม่ต้องคำนึงถึงการส่งทัพบกกรุกรานไปจนถึงยุโรป และยึดครองประเทศรัสเซียไว้เป็นศตวรรษ) การที่พระองค์ท่านยังพระกรุณาไม่ส่งทัพมารุกรานโจมตีกรุงสุโขทัยครั้งนั้น ก็นับว่าเป็นโชคอันมหาศาลของไทยเรา แท้จริง กุบไลข่านทรงมีความคิดที่จะปราบปรามกรุงสุโขทัยด้วยกำลัง ได้นำเรื่องเข้าปรึกษา

ในหมู่พวกขุนนางผู้ใหญ่ถึง Dr. Flood ได้แปลข้อความตอนนั้นไว้ให้เป็นภาษาอังกฤษ และข้าพเจ้าขอถอดออกมาเป็นภาษาไทยต่อไปนี้:-

(ไม่ลงวันที่เดือนปี แต่คงภายหลัง ค.ศ. ๑๒๗๘ แต่ก่อน ค.ศ. ๑๒๘๒ เพราะใน ค.ศ. ๑๒๘๒ พระองค์ทรงส่งขุนนางชื่อ หอจือจี้ มายังกรุงสุโขทัย) ทางราชสำนักได้หยิบยกขึ้นพิจารณาเรื่องการจัดทัพมาปราบปรามกรุงสุโขทัย กรุงละโว้ และอีก ๒ ชื่อรวมทั้ง เกาะสุมาตรา แต่ขุนนางชื่อ เจียลุนาตาซุ ได้กราบทูลพระกรุณาว่า “อาณาจักรเหล่านี้เป็นอาณาจักรเล็กๆ ไม่สำคัญแต่อย่างใด ถึงแม้เราจะปราบปรามราบคาบลงก็ทำให้เกิดประโยชน์อย่างใดแก่เราไม่ การยกทัพไปปราบปรามจะเสียชีวิตไพร่พลอย่างเปล่าประโยชน์ สู้เราส่งทูตไปเจรจาเกลี้ยกล่อมให้มาอ่อนน้อมสวามิภักดิ์จะมีดีกว่าหรือ? ถ้าแม้อาณาจักรใดขัดขึ้น การส่งทัพไปปราบก็ยังไม่สายไป ทรงพระกรุณาเห็นชอบกับคำกราบบังคมทูลนี้ จึงมีพระบรมราชโองการสั่งให้ขุนนางชื่อ โยลาเยนเตียเมีย และอื่นๆ เดินทางมาเจรจาเกลี้ยกล่อม อาณาจักรที่ยอมสวามิภักดิ์ในครั้งนั้นมากกว่า ๒๐ อาณาจักร” การที่กรุงสุโขทัยไม่ถูกบุบโล่ฆ่าปราบปรามในครั้งนั้นจะว่าเป็นโชคดีของชาติไทยเรากว่าได้

กรุงสุโขทัยมิได้เป็นไมตรีกับกรุงจีนด้วยใจสมัคร แต่เพราะเกรงภัยจะมาสู่บ้านเมืองจึงยอมโอนอ่อนผ่อนตามแต่โดยดี แม้กระนั้นพ่อขุนรามคำแหงก็มีได้เสด็จไปกรุงปักกิ่งตามรับสั่ง แม้โอรสผู้เป็นรัชทายาทของพระ

องค์ก็ได้เสด็จไปจนพระเจ้าหงวนสีโจ้วฮ่องเต้ หรือ กุบไลข่านสวรรคต
แล้วได้ ๕ ปี พญาเลอไทจึงทรงเป็นราชทูตนำคณะทูตออกไปเฝ้า ณ
กรุงปักกิ่ง ในต้น ค.ศ. ๑๒๙๙

ในจดหมายเหตุนางวงศ์หงวน ฉบับแปลเป็นอังกฤษของ Dr. Flood
มีเรื่องราวอยู่ตอนหนึ่งที่สะดุดใจข้าพเจ้าจึงขอนำมาเสนอไว้ในบทความนี้
ด้วย คือ:-

8. July 5, 1294 ---- The Kan-mu-ting of the city of
Pi-cha-pu-li sent an emissary who came bearing tribute.
ข้อความนี้แปลได้ความว่า “วันที่ ๕ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๒๙๔ พระเจ้า
ผู้ครองเมืองเพชรบุรี โปรดให้ราชทูตนำเครื่องราชบรรณาการมาสา-
วามัก”

พระเจ้าผู้ครองเมืองเพชรบุรีเป็นใคร ? เมื่อโผล่ขึ้นมาในประวัติ
ศาสตร์เพียงครั้ง^{๕๕}แล้วก็หายสาบสูญไป นี่เป็นข้อสะดุดใจข้าพเจ้า พิจารณา
จากตัวหนังสือจีนเกี่ยวกับเจ้าผู้ครองเมืองเสียน ทางฝ่ายจีนใส่คำ “อ๋อง”
ให้เป็นพิเศษ แต่ไม่มีคำ “อ๋อง” เกี่ยวกับเจ้าผู้ครองเมืองเพชรบุรี จึง
เห็นได้ว่าทางฝ่ายจีนใคร่บอกกล่าวว่า เจ้าผู้ครองเมืองเพชรบุรีเป็นเพียง
Sub-King ไม่ใช่พ่อขุนรามคำแหงดั่งที่ศาสตราจารย์ ยอช เซคส์เคย
เสนอไว้

ข้าพเจ้าจึงมีความเห็นว่า พระเจ้าผู้ครองเมืองเพชรบุรี คือบรรพ
บุรุษของพระรามาริษีคือทอง ผู้ต่อมาทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราช
ธานี สำหรับเรื่องราวใน ค.ศ. ๑๒๙๔ รัชตระกูลของท่านทรงอพยพ

มาจากเมืองนครไทยได้ ๑๐๗ ปีแล้ว (ตั้งแต่ ลาลูแบร์ ระบุว่าราชวงศ์
นี้เสด็จลงมาตั้งอยู่ที่ พริบพรีหรือเพชรบุรี เมื่อ พ.ศ. ๑๗๓๑ หรือ
ค.ศ. ๑๑๘๘) การที่จดหมายเหตุราชวงศ์หงวนระบุไว้เช่นนี้ ย่อมเป็น
การยืนยันว่า เรื่องราวที่ลาลูแบร์เขียนให้ไว้ในชั้นหลังคงจะสมจริง อีก
ประการหนึ่ง เมื่อราชวงศ์อันเป็นบรรพบุรุษพระรามาธิบดีอยู่ทองเสด็จมา
ตั้งอยู่ที่เมืองเพชรบุรีกว่า ๑๕๐ ปีนั้นคงจะมีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับราชวงศ์
ศรีธรรมโศกราช มีการถวายสัตย์ปฏิญาณเป็นมิตรสหาย มีการบักบัน
พรมแดนอยู่กันอย่างเพื่อนบ้านด้วยความสงบสุขตามที่ปรากฏในเรื่องนาง
เลือนขาว เมื่อราชวงศ์ศรีธรรมโศกราช ลงไปยึดครองเมือง “ตันม้าหลัง”
หรือ ตันพรลิงก์แล้วเปลี่ยนชื่อเมืองเป็น นครศรีธรรม (โศก) ราช
ก็พดด้ใน ค.ศ. ๑๒๕๕ พ่อขุนรามคำแหงทรงแผ่พระราชอำนาจมาครอบ
คลุม เมืองเพชรบุรี เมืองนครศรีธรรมราช (ตั้งจารึกของพระองค์ระบุ
ไว้) และยังทรงได้รุกรานไปจนถึงปลายแหลมมลายู เป็นเหตุให้พระเจ้า
หงวนเสงจงฮ่องเต้ ราชโอรสของกุบไลข่านทรงมีคำสั่งให้กรงสุโขทัย
“อย่าทำร้ายชาวมลายู และให้รักษาคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้” อย่างไรก็ตาม พ่อ
ขุนรามคำแหง ใน ค.ศ. นี้ ก็ได้ทรงประกอบราชกรณียกิจสำเร็จเสร็จ
สิ้นแล้ว ได้ทรงแผ่ขยายพระราชอาณาเขตทางใต้ ครอบคลุมเมืองเพชร
บุรี เมืองนครศรีธรรมราชและเลยไปจนถึงปลายแหลมมลายู เฉพาะ
เมืองเพชรบุรีที่พดด้ในชั้นในหน้าประวัติศาสตร์เพียงครั้งเดียวก็หายสาป
สูญไปและเรื่องราวต่าง ๆ ก็เป็นอันเงียบเชียบไม่เกะโกหกตะกวดจวบจน
ค.ศ. ๑๓๕๐ ราชวงศ์นี้จึงพดด้ขึ้นมาใหม่อีกครั้งหนึ่งในการสถาปนากรุง

ศรียุทธยาเป็นราชธานีและจะมีบทบาทสืบต่อไปอีก ๔๑๗ ปี จนเสียกรุง
ใน ค.ศ. ๑๗๖๗

เรื่องราวพระเจ้าผู้ครองเมืองเพชรบุรี Dr. Flood ระบุว่า Sugimoto
ได้แสดงความคิดเห็นไว้หลายประการ ถ้าเมื่อใดข้าพเจ้าทราบความคิด
เห็นของ Sugimoto แล้ว ข้าพเจ้าจะขอถือโอกาสกล่าวถึงเรื่องของพระ
องค์ท่านผู้นี้อีกครั้งหนึ่ง

เรื่องของยุคสุโขทัย

วันหนึ่ง พ.ท. ชม มุสิกานนท์ มหาข้าพเจ้าที่บ้าน นัยว่าจะมาคุยทำ
น้ำเอาไปเป็นแบบ เราคุยกันถึงเรื่องจิปาตะ และตามปรกติเขามิใช่คน
ช่างฟังอยู่แล้ว พอพูดเรื่องนี้เสร็จจากต่อไปเรื่องโน้น พูดได้คนเดียวหลาย
วันไม่จบ และติดตลกอันเป็นนิสัยเดิมแก่ไม่หาย บ่ายวันนั้น เขาใจดี
เป็นพิเศษ เปิดโอกาสให้ข้าพเจ้าตอบคำถามของเขา “ลือจะเขียนอะไร
ให้อ้ายเก็บมัน ?” พอทราบที่ข้าพเจ้าจะเขียนเรื่องศิลาจารึกสุโขทัย เขา
ก็ว่าต่อไปโดยไม่ต้องเปลี่ยนเกียร์ ว่า “อ้อ! เรื่องพ่อกูคือพ่อกู พ่อกู
ไม่ใช่พ่อมึง รู้แล้วยังงี้ จะได้ไม่ต้องอ่าน” พ.ท. ชม ฯ หรือนัยหนึ่ง
ชวนชม มุสิกานนท์ นิสิตแผนกวิทยาศาสตร์ในสมัยนั้น ปัจจุบันดำรง
ตำแหน่งสำคัญอยู่ในกระทรวงศึกษาธิการ คือเป็นสมาชิก ร.ป. และ
เป็นเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ แต่ถึงจะดำรงตำ-
แหน่งอะไรก็ตาม ข้าพเจ้าก็ขยาดฝีปากเขามานานแล้ว ไม่ขอต่อคารม
ด้วย แต่คำพูดของ พ.ท. ชม ฯ ปรากฏผลออกมาอย่างหนึ่ง คือข้าพ-
เจ้าต้องเอาเรื่องที่เขียนเตรียมไว้แล้วปึกใหญ่ซุกเข้าลิ้นชัก และเริ่มเขียน
ส่งสารานุกรมเสียใหม่ อันเป็นเรื่องที่ท่านกำลังอ่านอยู่นี้

ผู้ใฝ่ใจศึกษาพงศาวดารและตำนานของชาติไทยเรา เมื่อค้นอ่านไป
มาก ๆ สักวันหนึ่งก็จะมาถึงทางตัน นี่ข้าพเจ้าพูดถึงหนังสือซึ่งเป็นภาษา

ไทย โดยเฉพาะหนังสือในชุดประชุมพงศาวดารของหอสมุดแห่งชาติ
เมื่อทางสืบสวนค้นลงเช่นนี้ บางคนก็เลิกกันไป บางคนก็หันไปทางวิชา
โบราณคดี เช่น ศึกษาต่อจากเจดีย์ พุทธรูป และภาวะภูมิศาสตร์ เป็น
ต้น ข้าพเจ้าเองกำลังคลำทางศิลาจารึก และพยายามยึดศักราชในศิลา
จารึกเป็นสำคัญ

ศิลาจารึกยุคสุโขทัยที่ตีพิมพ์ไว้นานแล้ว (อยู่ในประชุมศิลาจารึกสยาม
ภาค ๑) มีอยู่ ๑๕ หลักและตีพิมพ์ใหม่เฉพาะหลักสำคัญ ๆ มีอยู่อีก ๓
หลัก (อยู่ในวารสารศิลปากร) รวมเป็น ๑๘ หลักด้วยกัน ศักราชที่ใช้
ในศิลาจารึกสุโขทัยนี้ เริ่มด้วยมหาศักราชในหลักที่ ๑ พอถึงหลักที่ ๖ ก็
เริ่มใช้ พุทธศักราช พอมาถึงหลัก ๙ จุลศักราชก็ไต่ขึ้นมาเป็นครั้งแรก (ตรงกับรัชกาลพระมหาธรรมราชาที่ ๓) ความเข้าใจเดิมของพวก
เรา ที่ว่าจุลศักราชเริ่มใช้ในยุคอนุชยานันผิดไปเสียแล้ว เพราะตามศิลา
จารึกหลักที่ ๙ และ ๑๐ นี้ ยุคสุโขทัยเขาใช้จุลศักราชแล้ว ก่อนสมัย
บุเรงนองจะเข้ามายึดครองอยุธยาทั้งสองร้อยปี (ถ้าหลักฐานนี้ยังไม่พอ ก็
ยังมีหลักฐานอื่นอยู่อีกสามหลัก คือหลักวัดพระยืน จังหวัดลำพูน หลัก
วัดจุฬามณี ซึ่งบันทึกการออกผนวชของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่
เมืองพิษณุโลก และหลักใหม่ซึ่งเพิ่งค้นพบที่วัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย
ซึ่งข้าพเจ้าขอเรียกว่า หลักหมายเลข ๙ ก. เพราะเป็นรัชสมัยของพระ
มหาธรรมราชาที่ ๓)

ศิลาจารึก เป็นหลักฐานที่ดีที่สุดเมื่อจะกล่าวอ้างถึงเรื่องเก่า ๆ และ
การกล่าวอ้างก็แน่นอน เป็นที่ยอมรับนับถือกันทั่วโลก หลักฐานในทาง
โบราณคดีอื่น ๆ เช่น พระสถูปเจดีย์ พระพุทธรูป และโบราณวัตถุ

อื่น ๆ การจะตีความหมายจากสิ่งเหล่านี้ อาจมีความเห็นขัดแย้งกันได้
จึงยังไม่เป็นที่แน่นอนยุติลงไป เช่น โบราณวัตถุที่ขุดค้นได้จากบริเวณ
นครปฐม พงทีก และที่เมืองอุทอง ย่อมให้ผู้รู้เรื่องในทางโบราณคดี
เข้าใจว่า เป็นของที่ประดิษฐ์ขึ้นในยุค ทวาราวดี แต่เพราะขาดศิลา
จารึกจึงยังไม่เป็นการยืนยันให้ลงเอยได้ว่าเป็นของชนชาติใดต่อเมื่อพบศิลา
จารึกที่ลพบุรีและลำพูน นักปราชญ์เขา (เช่น ศาสตราจารย์ เซเคส์)
จึงลงมติยุติเรื่องได้ว่า พวกมอญทวาราวดีเคยเป็นเจ้าของดิน ลุ่มแม่น้ำ
เจ้าพระยาตอนล่างนั้นมาก่อน แล้วจึงไปตั้งอาณาจักรหริภุญชัยขึ้นต่อภายหลัง

ศิลาจารึกสุโขทัย ไม่เพียงแต่จารึกถ้อยคำ แสดงเรื่องราวและพระ
ราชกรณียกิจของท่านเจ้าผู้ครองแคว้นแคว้น ศิลาจารึกสุโขทัยยังบ่งคัก
ราชชัฏเจนลงไประยะนี้ ปีนี้ ปีนี้ มีอะไรเกิดขึ้น เป็นการกระชับเรื่อง
ราวด้วยศักราชให้แน่นแฟ้นอีกเปละหนึ่ง จึงเป็นสิ่งที่ล้นค่าที่ประเทศเรา
ควรหวงแหนรักษาไว้ให้ดี และก็ควรถนอมคนอ่านศิลาจารึกไว้ด้วย
เพราะในรอบ ๓๐ ปีนี้ เรามีเพียงคนเดียวเท่านั้นคือ นายฉ่ำ ทองคำ
วรรณ

ศิลาจารึกสุโขทัย ใครเป็นผู้สั่งให้จารึกก่อนเพื่อน ? และเราได้แบบ
ฉบับมาจากไหน ? บัญหารวรรคแรกตอบได้ง่าย ท่านผู้นั้นคือ พ่อขุน
รามคำแหง คำจารึกของพ่อขุนรามคำแหงเป็นคำจารึกซึ่งแม้แต่เด็กอายุ
๑๐ ขวบก็ท่องให้เราฟังได้คือ “พ่อกูชื่อศรีอินทราทิตย์ แม่กูชื่อนาง
เสือง—วลา” ส่วนคำถามวรรคที่สองที่ว่า พ่อขุนรามคำแหงได้แบบ
ฉบับมาจากไหน ? ข้อนี้ความจริงจะเป็นอย่างไรก็เหลือทราบ เพราะไม่

มีคำจารึกบ่งเอาไว้ เราคนชั้นหลังก็ได้แต่หาทางสันนิษฐานเอา โดยหันไปดูหลักศิลาจารึกของประเทศข้างเคียง ศิลาจารึกของมอญซึ่งลือชื่อมาก มีอยู่หลักหนึ่ง ดูเหมือนจะจารึกจุลศักราชไว้ก่อนหลักอื่น เขาให้ชื่อว่า ศิลาจารึก กัลยานี แต่ศิลาจารึกหลักกัลยานีอยู่ในรัชสมัยของกษัตริย์วงศ์ พ้ารวุ ทรงพระนามว่า พระมหาธรรมเจดีย์ (ตรงกับรัชกาลพระบรม ไตรโลกนาถของเรา) จึงเป็นศิลาจารึกรุ่นหลังพอขุนรามคำแหงมาก มี ศิลาจารึกของพม่ายุคพุกาม ซึ่งจารึกพุทธศักราชก่อนเพื่อน เขาให้ชื่อว่า ศิลาจารึก ปิยะเจดีย์ ศิลาจารึกหลักนี้ เป็นเสาสีเหลี่ยม สูงกว่าศิลาจารึก พื่อขุนรามคำแหงประมาณสองเท่า และจารึกถ้อยคำไว้ถึงสี่ภาษา ด้าน ละภาษา คือ ภาษามอญ พม่า บาลี และพยู ศิลาจารึกหลักนี้เป็น ของรัชสมัยพระเจ้าครรชิต กษัตริย์วงศ์พุกามก่อนรัชสมัยพื่อขุนรามคำ- แหงประมาณสองร้อยปี ดูจะไม่มีความที่จะให้พื่อขุนรามคำแหงเอาแบบ อย่างมาได้ ทางที่เหลือให้เราสันนิษฐานก็คือจากมอญหรืภูกุญชัย หรือ จากเขมรลพบุรี หรือนครธม ถ้าเราจะเรียงลำดับทางที่น่าเป็นไปได้เมือง ไหนมีน้ำหนัมากเอาไว้อีกก่อน เมืองไหนมีน้ำหนัมากเอาไว้อีกก่อน เมือง ไหนมีน้ำหนักลดน้อยสุดเอาไว้อีกหลัง ก็น่าจะเป็นเช่นนี้:-

๑) ได้แบบมาจากมอญหรืภูกุญชัย เพราะเมื่อพระยามังรายพระสหาย ได้เมืองหรืภูกุญชัยแล้ว พื่อขุนรามคำแหงก็เสด็จขึ้นไปร่วมสร้างเมือง เชียงใหม่ (มีศิลาจารึกวัดแสนเข้าห่อเริ่มด้วยคำว่า “กูชื้อมหาพยู” และ ศิลาจารึกวัดกู่กู่บ่งว่า “ใครเจ็บท้องข้องใจ ก็ไปหาเจ้าเมืองได้” พง- ศาวดารโยนกว่า พระยายีบาหนีพระยาเมงรายมาอยู่สุโขทัย)

๒) ได้แบบมาจากศิลาจารึกเขมร เมืองลพบุรี เพราะลพบุรีเป็นเมืองมิตรมาแต่สมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์แล้วและมาตกเป็นประเทศราชสุโขทัยตอนปลายรัชกาลพ่อขุนรามคำแหง

๓) ได้แบบมาจากเขมรนครธม เพราะนครธม พ่อขุนรามคำแหงตีไม่ได้ แต่เกือบได้ดังปรากฏในหลักฐานของ จูตาควน

แนวสันนิษฐานและเหตุผลประกอบที่ให้ไว้นี้ คงมีหลายท่านที่ยากซักหรือขอคุณหลักฐานข้ออ้าง เพราะฟังดูแปลกหู แต่ข้าพเจ้าอยากจะดำเนินเรื่องต่อไปก่อน โดยขอรับรองกับท่านว่า ท่านจะได้พบข้อความอีกมากที่จะฟังแปลกหู จะรวมกันไว้ก่อนมิดีหรือ พอได้มาก ๆ ท่านคงเกิดความเบื่อหน่าย ไม่อยากถามไม่อยากซักละ ดังที่เราได้ปฏิบัติมานานแล้วตั้งแต่ยังใส่หมวกฟางกันอยู่ (หลักฐานอยู่ที่หมายเหตุท้ายเรื่อง)

ศิลาจารึกสุโขทัย ๑๘ หลักดังกล่าว ใครเป็นผู้สั่งให้จารึก และจะเป็นของปลอมได้ไหม ? ขอตอบคำถามวรรคสองก่อนว่า คงไม่มีใครอุทรปลอมคอก เพราะไม่รู้ว่าจะปลอมศิลาจารึกให้เป็นของเก่า ว่าเป็นของสมัยโน้นสมัยนี้ แล้วจะเกิดคอกออกผลอะไรขึ้น ถ้าว่าพวกเราเกิดนิยมเข้าศิลาจารึก เช่นเข้าพระเครื่อง พระบูชากันขึ้น ก็จะเป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่อยู่ดี ๆ ใครจะมาปลอมศิลาจารึกกันเล่น ก็มองไม่เห็นทางว่าจะปลอมไปหาประโยชน์อะไร อีกประการหนึ่ง ท่านผู้รู้ (คือ มหาอำมาตย์) เล่าให้ฟังว่า เขาต้องหาแผ่นหินมาให้ได้ขนาด แล้วขัดหน้าหินให้เรียบ แล้วลงร่างตัวยวดยุคลายคันทาส แล้วจึงใช้ของปลายแหลมค่อย ๆ ทอกให้เป็นรอยตัวอักษร ซึ่งฟังดูแล้วก็เกิดความเห็นใจว่ากว่าจะได้แต่ละตัวคนสมัยเราจะเอาความเพียรมาจากไหน ? ยังจะต้องมี

ความรู้ในการขีดเขียนตัวไทยโบราณ (หรือ เขมรโบราณ หรือมอญโบราณ) อีกคงต้องนั่งท่องนั่งเรียนกันตาเปียกตาแฉะ แล้วลีลาแห่งภาษาโบราณอีกเล่า ฟังดูแต่ละเรื่องแล้วหมกกำลังใจไปเลย

สมมติเรามาพิจารณาคำของ พ.ท. ชม ฯ ที่ว่า “พอกู้คือพอกู พอกูไม่ใช่พ้อมึง” คำว่า “คือ” “ไม่ใช่” และ “มึง” เป็นคำปลอมเพราะยุคสุโขทัย ทั้งยุคต้นยุคปลายไม่ใช่คำเหล่านี้ ส่วนเขาจะใช้คำไหนแทน ขออย่าถามข้าพเจ้าเลย เดียวถ้ามีใครเกิดปลอมศิลาจารึกขึ้นจริง ๆ ข้าพเจ้าจะไม่พ้นผู้ต้องหา

ส่วนคำถามวรรคแรกที่ว่า ใครเป็นผู้สั่งให้จารึกหลักศิลา ๑๘ หลักของสุโขทัย? คำถามวรรคนี้ตอบง่ายก็มี ตอบยากก็มี ต้องสันนิษฐานหรือเดาเอาก็มี ข้าพเจ้าเคยพูดคุยเล่น ๆ กับ มหาจำ ทองคำวรรณ ว่า “ท่านมหาครับ! ยกเว้น ๑๗ บรรทัดแรกในหลักพ่อขุนรามคำแหงหลักที่ ๑ ถึงหลักที่ ๑๐ เหล่านี้ พระมหาธรรมราชาลิไทยเป็นผู้ทรงสั่งให้จารึกทั้งนั้น หรือมิฉะนั้น พระองค์ก็ทรงมีส่วนในการอุปถัมภ์ของศิลาจารึกเหล่านี้ และหลักที่ ๒ จารึกก่อนหลักที่ ๑” เล่นเอาท่านมหาตาเขียวไปเลย

ถ้าจะพูดกันตามภาษาพวกหนังสือพิมพ์เราควรแยกหลักที่ ๒ ออกจากพวก เพราะหลักนี้เป็นของพวกฝ่ายค้าน คือมิใช่พวกรัฐบาล รัฐบาลนั้นคือวงศ์ศรีอินทราทิตย์ใหม่ หลักที่ ๒ เป็นของวงศ์ศรีอินทราทิตย์เก่า คือเป็นการสดุดีเจ้าศรีศรัทธามหาสังฆราชเจ้า เจ้าศรีศรัทธาสีบวงศ์มาจากสายพ่อขุนศรีเน่านำถม เจ้าผู้ครองสุโขทัยองค์แรก ในครั้งนั้นถ้าพ่อขุนบางกลางท่าวเกิดแล้ว ก็คงอายุไม่เกินสิบขวบ

เมื่อแยกหลักที่ ๒ นี้ออกแล้ว ก็ยังมีการขลุ่ยหลักในการวินิจฉัยหลัก
ของพ่อขุนรามคำแหงอยู่อีกบ้าง แต่เห็นจะพอเชื่อได้ว่า พ่อขุนรามคำ-
แหงทรงสั่งให้จารึก ๑๗ บรรทัดแรก ต่อจากนั้นจนถึงด้าน ๔ (หลักนี้มี
สี่ด้าน) เจ้าผู้ครองต่อจากพระองค์เป็นผู้ทรงสั่งให้จารึก ท่านผู้นั้นเป็นใคร
ทราบไม่ได้ ถ้าจะเดาก็คงเป็นรัชกาลต่อมาซึ่งพระมารดาคงเป็นไทยหลวง
พระบาง คือพระยาไสยสงคราม เฉพาะด้านสี่ข้างแต่บรรทัดที่ ๑๒ จน
จบ ขอเดาต่อไปว่า พระยาฉ้อไทยเป็นผู้สั่งให้จารึก หรือจะเป็นหลัง
จากรัชกาลนั้นอีก

ข้าพเจ้าได้สัญญาต่อท่านแล้ว หรือมิใช่ว่า ท่านจะได้ฟังเรื่องแปลก
หูอีกมาก เฉพาะรัชกาลต่อจากพ่อขุนรามคำแหงนั้น ข้าพเจ้าเชื่อ ว่าพระ
ยาฉ้อไทยยังไม่ได้ครอง พระเชษฐาของพระองค์ ทรงนามว่า ไสยสงคราม
(ตามหลักฐานหลักศิลาที่ขุดค้นได้ใหม่) เป็นผู้ไ้ราชสมบัติ และท่านผู้นั้น
ครองอยู่ถึง ๒๑ ปีจึงสิ้นรัชกาล แล้วพระยาฉ้อไทยจึงได้ราชสมบัติ

ขอดำเนินเรื่องต่อไป จากหลักที่ ๓-๔-๕-๖-๗ เป็นรัชสมัยพระ
มหาธรรมราชาธิไทย ราชโอรสพระยาเลอไทย เพราะฉะนั้นพระองค์จึง
ทรงมีส่วนให้จารึกหลักเหล่านี้ โดยมีท้องสงสัย หลักที่ ๘ เป็นรัชสมัยถัด
มาคือ แผ่นดินพระมหาธรรมราชาที่ ๒ และหลักที่ ๙ และ ๑๐ เป็นของ
พระมหาธรรมราชาที่ ๓ (ซึ่งตามโรงเรียนสอนกันว่า พระยาไสยฉ้อไทย
แต่ศิลาจารึกบ่งพระนามว่า “พระมหาธรรมราชา ผู้หลาน”)

ได้ยกหลักศิลาตั้งแต่ ๑ ถึง ๑๐ มาแจ้งเพื่อตอบปัญหาที่พอสมควร
แล้ว จึงขอเน้นความสำคัญอย่างหนึ่งไว้ด้วย คือหลักที่ ๖ บ่งชัดว่าผู้สั่ง
ให้จารึก คือ สมเด็จพระมหาสังฆราชเจ้า ซึ่งเสด็จมาแต่นครพนม ยังมีอีก

๒-๓ หลักซึ่งบ่งชี้ว่า พระมหาสมณ ฯ หรือพระมหาเถระ ฯ เป็นผู้ส่งให้จาริก จึงเป็นเรื่องที่น่าสังเกตว่า เมื่อผู้ส่งให้จาริกเป็นผู้ทรงศีล และเป็นปราชญ์ของยุคหนึ่ง ข้อความในศิลาจารึกโบราณจึงน่าเชื่อถือยิ่ง

เขียนมาถึงตอนนั้นได้รับโทรศัพท์จากสารานุกรมว่า ขอได้ช่วยบอกด้วยว่าศาสตราจารย์เซเคส์เป็นใคร? และผู้สนใจจะซื้อหาหนังสือประชุมศิลาจารึกได้สะดวกได้ที่ไหน? ข้าพเจ้าเองก็พยายามอยู่แล้วที่จะหารูปศาสตราจารย์เซเคส์มาลงไว้ให้เห็น เมื่อสารานุกรมขอให้เล่าว่าศาสตราจารย์ผู้นั้นเป็นใคร ก็เล่าจากความจำที่ได้อ่านพบ ก็ท่านผู้นั้นเป็นชาวฝรั่งเศส ได้ร่ำเรียนวิชาโบราณคดีจากมหาวิทยาลัยปารีส โดยเป็นศิษย์ศาสตราจารย์ฟีโนต์ พอเรียนจบหลักสูตรแล้วก็มาทำงานในตำแหน่งโบราณคดีอยู่ที่ชานอย มีความรู้ทางภาษาเขมรโบราณ ภาษาสันสกฤตโบราณ ฯลฯ มาแต่ครั้งนั้นแล้ว และรู้เรื่องศิลาจารึกสุโขทัยเขียนใหม่มาจากตำราของปาวี และบาทหลวงซมิตแล้ว เมื่อสมเด็จพระยাজักรราชานุภาพทรงเชิญมาเป็นบรรณารักษ์ใหญ่ประจำหอสมุดแห่งชาตินั้น ศาสตราจารย์เซเคส์มีความรู้และมีชื่อเสียงเป็นที่ยกย่องอยู่แล้ว ดูเหมือนท่านจะอยู่รับราชการในกรมศิลปากร (เรียกอย่างปัจจุบัน) เกือบยี่สิบปี แล้วจึงลาราชการกลับไปปารีส ไปเป็นสถานายกของสมาคมค้นคว้าความรู้ทางโบราณคดีที่นั่นแหลมอินโดจีนอีกหลายปี ปัจจุบันดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาของสมาคมนักปราชญ์และ (ในทรรศนะผู้ใหญ่ทางวิชาของเรา) เป็นศาลฎีกาในเมื่อเกิดปัญหาขึ้นเกี่ยวกับความรู้ทางโบราณคดีของเมืองเราเกี่ยวกับเมื่อครั้งท่านผู้นั้นยังรับราชการอยู่ในกรุงเทพ ฯ มีเสียงตำหนิน้อยใจเกิดขึ้นในวงราชการว่า ทางราชการทำไมจึงยกย่องชาวต่างประเทศให้มา

ดำรงตำแหน่ง นักปราชญ์ในเรื่องโบราณคดีของไทย และสมเด็จพระ
พระยาฯ ท่านทรงนิพนธ์อธิบายพระทรงชนะของพระองค์ท่านไว้ อ่านดู
แล้วน่าจับใจยิ่งนัก ข้าพเจ้าก็จดจำความไม่ได้ตลอด แต่ดูเหมือนสมเด็จพระ
ท่านจะทรงกล่าวชี้แจงว่าความรู้ย่อมเป็นของเหนือพรมแดน ชาติ ศาสนา
ใคร่กิติ จะเป็นชาติอะไร ถือศาสนาไหนก็ตาม นั่นเป็นเรื่องของเขา แต่
ถ้าเขามีความรู้ความสามารถ ทำงานช่วยเหลือให้กิจการของเราดำเนิน
ก้าวหน้าไปได้ด้วยดีแล้ว พระองค์ท่านก็ไม่ทรงเห็นทางอื่น นอกจากจะ
ทรงสนับสนุนยกย่องทุกผู้ทุกนาม

เกี่ยวกับหนังสือประชุมศิลาจารึกสยามมีอยู่ด้วยกัน ๒ ภาค ภาค ๑
เกี่ยวกับยุคสุโขทัย ภาค ๒ เกี่ยวกับยุคก่อนสุโขทัย หนังสือทั้งสองภาคนี้
หายากแท้ ๆ ถ้าจะมีการพิมพ์จำหน่ายขึ้นใหม่ให้บริบูรณ์ก็จะดี แต่ใคร
เล่าจะเป็นนายทุน แต่เฉพาะภาค ๑ คือยุคสุโขทัย ยังมีฉบับพิมพ์ตัว
หนังสือธรรมดา (โดยไม่มีภาพคำจารึกยกย้อเหล่านั้น) เหลืออยู่ และ
แผนกจำหน่ายหนังสือของหอสมุดแห่งชาติ ขายเล่มละ ๕ บาท ท่านผู้
สนใจควรรีบไปซื้อเอามาเก็บไว้เสีย ดูเหมือนจะยังเหลือไม่มาก โดยมาก
มีรอยตัวมอดกัดเป็นรู แต่เมื่อไม่ทำให้ความสำคัญของเรื่องเสียไป ก็ไม่
เห็นแปลกอะไร วันไหนท่านรู้สึกครมใจอยากได้เห็นรูปคำจารึกตัวจริง
ก็เตร่เข้าไปในพิพิธภัณฑ์ เลี้ยวขวาเป็นเจอแห่งศิลาเหล่านั้นตั้งอยู่ก็มี นอน
อยู่ก็มีเพราะยังไม่มีฐาน แต่ถ้าอยากอ่านให้ออกสักรตัวสองตัวก็ยังได้
หรือฟังท่านมหาราชา อธิบายถึงวิธี (ที่มหาฯฯ สันนิษฐานว่า) พ่อขุน
รามคำแหงดัดแปลงตัวอักษรขอมหัดมาเป็นตัวอักษรไทยก็ยังได้ “ลาย
สือไทย” จึงได้มีขึ้น แต่ขอเตือนท่านผู้ศรัทธาไว้ก่อนว่า อย่าได้ไป

ถามว่า “นอกจากลายสือไทยนี้ ยังมีลายสือไทยอื่นอีกหรือไม่?” นั่นท่านต้องถามศาสตราจารย์เซคส์ ซึ่งได้เขียนอธิบายพร้อมทั้งประวัติเรื่องราวอย่างละเอียดไว้แล้ว หนังสือนี้ชื่อว่า “ตำนานอักษรไทย”

เมื่อได้กล่าวถึงเรื่องราวของยุคสุโขทัย จากศิลาจารึกพ่อหมอมปากหมอมคอแล้ว ขอนำท่านไปหลวงพระบางเป็นการเปลี่ยนสถานที่เสียบ้าง เหตุที่เจาะจงจะพาท่านไปหลวงพระบางนั้น ก็เพราะมหาน้ำฯ (เรื่องนี้มหาน้ำฯ เป็นพระเอก) เคยเล่าให้ฟังว่า วันหนึ่ง ขณะมหาน้ำฯ นั่งเฝ้าแว่นขยายส่องคำจารึกอยู่นั้น มีสุภาพบุรุษเข้ามาหาแนะนำตัวเองว่าเป็นข้าราชการรัฐบาลลาว มากับคณะฯ ที่มาเยี่ยมเยือนกรุงเทพฯ ใคร่ขอความรู้จากท่านมหาฯ ขอกราบไหว้ขอให้ตอบด้วยความสัตย์ความจริงเถิดว่า “ภาษาที่จารึกในหลักพ่อขุนรามคำแหงเป็นภาษาไทยแขนงไหน?” เล่นเอามหาน้ำฯ สะอึก พยายามตอบอ้อมอ้อมไปตามเพลง แต่พอโดนรุกหนักเข้า เลยตอบไปว่า “เป็นภาษาไทยแขนงลาว” (คำว่าลาวในที่นี้ เป็นคำซึ่งทางราชการประเทศลาวใช้เรียกพลเมืองและประเทศของเขา ซึ่งมีหลวงพระบางเป็นราชธานี จึงคงไม่ผิดธรรมเนียมหรือจรรยาผู้ใดแต่อย่างใด) เมื่อได้ฟังคำตอบจหัวใจเช่นนั้นแล้ว ญาติมิตรหลวงพระบางของเราก็กล่าวคำอำลาด้วยความปลื้มปิติ

เอาละ! เราลองเอาพงศาวดารหลวงพระบางมาพลิกดู หนังสือบางที่เรียกว่าพงศาวดารหลวงพระบาง พงศาวดารลานช้าง บางทีก็เรียกว่าเรื่องของขุนบรม มีอยู่ ๔ สำนวน (เท่าที่ข้าพเจ้าทราบ) ในหนังสือชุดประชุมพงศาวดารของหอสมุดแห่งชาติ คือ ภาค ๓, ๕, ๑๑ และ ๗๐ ภาค ๑ และภาค ๗๐ ยังคงรักษาสำนวนเก่าไว้ จึงขอพลิกสำนวนเก่านั้น มา

เทียบเคียงกับคำที่จารึกในหลักที่ ๑-๒-๓ ของเรา (ข้าพเจ้าจะพยายามไม่
เทียบคำต่อคำ แต่จะนำวลีหรือประโยค และลีลาแห่งการใช้คำมาเทียบ
จั่วๆ เพราะจะให้ผลแน่ชัดขึ้น)

คำในศิลาจารึก

ให้^๕ยา^๕ป^๕ครู^๕ป^๕เจ้า^๕ ยา^๕ผู้^๕เฒ่า^๕ ผู้^๕แก่^๕
มี^๕พระ^๕พุ^๕ท^๕ธ^๕ร^๕ู^๕ป^๕อัน^๕ใหญ่^๕ มี^๕พระ^๕พุ^๕ท^๕ธ^๕ร^๕ู^๕ป^๕อัน^๕ร^๕าม^๕
ขุน^๕สาม^๕ชน^๕เจ้า^๕เมือง^๕ล^๕อด^๕มา^๕ท^๕่อ^๕เมือง^๕ตาก^๕

ต^๕ู^๕พ^๕น^๕ย^๕อง^๕ท^๕อง^๕เด^๕ีย^๕า^๕ห^๕ัก^๕น^๕

ปล^๕ก^๕เล^๕ย^๕ง^๕ฟ^๕ู^๕ง^๕ล^๕ก^๕บ^๕าน^๕ล^๕ก^๕ม^๕ือ^๕ง^๕
ไ^๕คร^๕จ^๕ก^๕ม^๕ัก^๕เล^๕น^๕ เล^๕น^๕ ไ^๕คร^๕จ^๕ก^๕ม^๕ัก^๕ห^๕ว^๕ ห^๕ว^๕

เม^๕ือ^๕ง^๕ก^๕ว^๕าง^๕ ข^๕าง^๕ห^๕ล^๕าย^๕
เม^๕ือ^๕ข^๕ว^๕ล^๕ุ^๕น^๕น^๕ ผ^๕ิ^๕ข^๕น^๕ห^๕ผู้^๕ไ^๕ด^๕....
ห^๕เ^๕ื่อ^๕ห^๕ผู้^๕อ^๕าย^๕

ว^๕ล^๕า^๕

คำในพงศาวดารล้านช้างหลวงพระบาง

ยา^๕แ^๕ณ^๕ยา^๕ค^๕เฒ่า^๕ ยา^๕เจ้า^๕ย^๕ืน^๕ก^๕าย^๕
มี^๕แม่^๕น^๕้า^๕อัน^๕ใหญ่^๕ มี^๕แม่^๕น^๕้า^๕อัน^๕ฮ^๕าม^๕

ไป^๕ท^๕าง^๕น^๕้า^๕ให้^๕เจ^๕ือ^๕ก^๕ท^๕่อ^๕เร^๕ือ^๕ณ^๕ก^๕
ไป^๕ท^๕าง^๕บ^๕ก^๕ให้^๕เล^๕ือ^๕ท^๕่อ^๕ม^๕้า^๕ก^๕ิน^๕มัน^๕แล^๕

ต^๕ู^๕ข^๕ย^๕น^๕อ^๕ย^๕เม^๕ือ^๕ง^๕บ^๕น^๕บ^๕ั^๕แ^๕ก^๕ว^๕น^๕
แล^๕น^๕เม^๕ือ^๕ง^๕ฟ^๕า^๕บ^๕เ^๕น^๕

ข^๕น^๕บ^๕ล^๕ม^๕ป^๕ก^๕ล^๕ก^๕ไป^๕ก^๕ิน^๕บ^๕าน^๕ก^๕ิน^๕เม^๕ือ^๕ง^๕

เ^๕ร^๕ือ^๕ง^๕อัน^๕จ^๕ัก^๕เล^๕น^๕จ^๕ัก^๕ห^๕ว^๕

แล^๕เส^๕พ^๕ร^๕้า^๕ค^๕ำ^๕ข^๕ับ^๕ท^๕ง^๕ม^๕ว^๕ล^๕

เม^๕ือ^๕ง^๕ก^๕ว^๕าง^๕ข^๕ว^๕าง^๕ไ^๕ห^๕ญ^๕

เม^๕ือ^๕ก^๕าย^๕ล^๕ู^๕ร^๕เ^๕า^๕แล^๕ แ^๕่^๕น^๕ค^๕ิน^๕ห^๕ล^๕ง^๕

ค^๕ำ^๕เ^๕ย^๕ว^๕ห^๕ผู้^๕เ^๕น^๕ล^๕ก^๕อ^๕าย^๕

ว^๕ล^๕า^๕

นี่เป็นตัวอย่างเปรียบเทียบ ระหว่างภาษาไทย สุโขทัย (เฉพาะรัช
สมัยก่อนพระมหาธรรมราชาลิไทย ซึ่งน่าจะเรียกว่ายุคต้น หรือรุ่นใหญ่)
กับภาษาไทยหลวงพระบางตามสำนวนเดิม ท่านที่ใส่ใจทางวรรณคดี
ลองเปรียบเทียบดูเอาเถิด จะได้อะไรดี ๆ กว่าที่อ้างมาขึ้นเป็นอันมาก

เมื่อเขียนมาถึงตอนนี้ ท่านอาจจะเห็นความมุ่งหมายของข้าพเจ้าแล้ว
ว่า เมื่อภาษาไทยของสุโขทัยและของหลวงพระบางในยุคนี้ใกล้เคียงกัน
มากเช่นนี้ ก็เป็นการสนับสนุนหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์อีกประการ
หนึ่งว่า สองนครนี้คงเกี่ยวโยงกันมากกว่าที่เราเคยทราบ

อีกประการหนึ่ง ถ้าท่านจะติดตามการสืบต้นตระกูลของชาวไทยในยุค
สุโขทัยตอนต้น โดยไปอ่านพงศาวดารเมืองน่าน วงศ์ภูคา (ประชุมพง
ศาวดาร ภาคที่ ๑๐) ท่านจะได้ทราบว่า เจ้าผู้ครองเมืองน่านมีความ
สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเจ้าผู้ครองกรุงสุโขทัยมาก โดยเฉพาะตั้งแต่รัชสมัย
พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) จนถึงพระมหาธรรมราชาที่ ๔ ได้มีการ
ช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งในยามสงบและยามสงคราม มีหลายครั้งที่กองทัพ
สุโขทัยต้องขึ้นไปช่วยเจ้าผู้ครองเมืองน่าน และก็อย่างน้อยมีครั้งหนึ่งซึ่ง
เจ้านครเมืองน่าน (คือเจ้าพระยาผากอง) ยกทัพลงมาช่วยพระมหาธรรม
ราชาที่ ๒ ป้องกันการรุกรานของพระบรมราชาที่ ๑ กษัตริย์อยุธยา เมือง
น่านและเมืองหลวงพระบางก็คงมีสายสัมพันธ์กันมากกว่าที่เราเคยทราบ
เหมือนกัน แต่ที่ปรากฏออกมาชัดเจนก็ครั้งหนึ่ง คือเมื่อครั้งพระยาฟ้า
จอม (ฟ้ารุ่งหรือฟ้าโงม) ถูกขับไล่ออกจากนครหลวงพระบางจึงหนีมา
พึ่งพิงกับพระยาคำตัน เจ้าผู้ครองเมืองน่าน นั่นเป็นรัชสมัยพระมหา
ธรรมราชาที่สาม ครองสุโขทัย ข้าพเจ้าได้สอบศักราชของทั้งสามนครนี้
เห็นว่ารับกันอย่างไม่ผิดพลาด และศักราชที่สอบก็อาศัยยึดถือศักราชใน
ศิลาจารึกเป็นหลักใหญ่ จึงเป็นเหตุให้น่าเชื่อว่า ชาวไทยกรุงสุโขทัย
นครน่าน และนครหลวงพระบาง เป็นชาติไทยแขนงลื้อ หรืออ้ายลาว
อพยพลงมาจากแคว้นเขมรรัฐ (คือแคว้นเชียงตุง-เชียงรุ่ง) แต่พุทธ
ศักราช ๑๖๐๐ การอพยพจากเขมรรัฐครั้งนั้น คงเป็นภายหลังรัชสมัย
พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ แห่งนครธม และคงเกิดก่อนสิ้นรัชสมัย พระเจ้า
อโนรธามังช่อแห่งกรุงพุกาม คือคงเกิดขึ้นในระหว่างพุทธศักราช ๑๕๙๓
-๑๖๒๐ คนไทยชาวลื้อ หรือแขนงอ้ายลาวอพยพลงมาจากเขมรรัฐใน

ครั้งนั้น มาตังบ้านเรือนอยู่ที่หลวงพระบางก่อน เมื่อรบชนะพวก ข่า
ขมุละว่า เจ้าของถิ่นเดิมแล้ว ส่วนหนึ่งจึงเคลื่อนย้ายลงมาตั้งถิ่นฐานที่
บริเวณเวียงจันทน์แล้วแทรกซึมไปทั่วบริเวณ แล้วข้ามโขงมาทำมาหา
กินในบริเวณแคว้นน่าน ตลอดจนมาจนอุดรดิตถ์ พิษณุโลก สุโขทัย
และกำแพงเพชร พวกที่ข้ามโขงมานี้ยังอยู่ในปกครองของพวกเขมรอยู่
อีกนาน จน พ.ศ. ๑๗๕๘ ก็มีเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้น ซึ่งเป็นมูลเหตุ
ให้คนไทยได้เป็นใหญ่เป็นครั้งแรกขึ้นที่กรุงสุโขทัย มูลเหตุนี้กล่าวตาม
ตำนานสิงหนวัติกุมารก็คือ พระเจ้าพรหมกรีธาทัพกรบขับไล่ขอมให้ออก
ไปพ้นแคว้นเขลียง ถ้าจะกล่าวตามประวัติศาสตร์ไทยใหญ่เมืองเมาะ (ซึ่ง
Ney Elias ข้าราชการกระทรวงต่างประเทศอังกฤษได้ชำระสอบสวนคัก-
ราชเอาไว้) ก็ต้องว่า เจ้าสามหลวงฟ้า (พระอนุชา เจ้าคำฟ้า) ทรงแผ่
กฤษฎาภินิหาร โดยยกทัพใหญ่ลงมาย่ำราชอาณาจักรเขมรนครธมและขับ-
ไล่ไปจากลุ่มน้ำเจ้าพระยา ศักราชที่ Ney Elias สอบสวนไว้คือราว พ.ศ.
๑๗๕๘ ซึ่งใกล้เคียงอย่างที่สุดกับสมัยพระเจ้าพรหมขับไล่ขอมจากแคว้น
เขลียง ในที่นี้จึงขอปรึกษาท่านผู้รู้ของเราว่าพระเจ้าพรหมในตำนานสิง-
หนวัติกุมาร กับเจ้าสามหลวงฟ้า คือคนเดียวกัน จะมีเหตุขัดข้องหรือ
ไม่ ?

แล้วไทยแคว้นลานนาเล่า เป็นแขนงไหนมาจากไหน ? สังเกตจาก
คำว่า “คนเมือง” ก็ไม่แน่ใจว่า บรรณาธิการ “คนเมือง” (นายสงัด
บรรจงศิลป์ ซึ่งเป็นเพื่อนข้าพเจ้าเอง) เขาคิดอย่างไร จะให้หมายความว่า
ชาวลานนามีรกรากสืบสาวไปจนถึงชาติไทย แขนงไทยเมืองอาณาจักร
น่านเจ้าหรือไม่ เคยฟังเขาอธิบายแล้วก็จับความไม่ถนัด แต่ถ้าสังเกต

จากคำว่า “ลาว” นำหน้าต้นวงศ์พระยาเมงรายตั้งแต่ลาวจกราชสืบต่อมา
๑๓ เจ้าผู้ครอง ก็มีคำ “ลาว” นำหน้าพระนามทั้งนั้น พอถึงรัชสมัยขุน
เทืองซึ่งเป็นผู้สร้างเมืองใหม่ คือเมืองเชียงเรือง และเป็นองค์ที่ ๑๔
ในวงศ์นำคำลาวนำหน้าก็หายไป มีคำขุนมานำหน้าพระนามแทน การ
เปลี่ยนพระนครพร้อมทั้งคำ “ลาว” เอาคำขุนนำหน้าเช่นนี้เป็นสิ่งน่า
สังเกต เจ้าลาวจกราชต้นวงศ์จะเป็นไทยแขนงไหน ? หรือจะเป็นแขนง
อ้ายลาวร่วมแขนงเดียวกับขุนบรมเมืองลานช้าง ? ข้อที่น่าสังเกตมีอยู่อีก
ข้อหนึ่งคือ ตอนขุนบรมอพยพลงมาจากแคว้นเขมรรัฐ ลาวจกราชก็ลง
มาตั้งถิ่นฐานแทนที่ เพราะนครเงินยางช้างแสนของลาวจกราชจะอยู่ได้
เชียงตุงลงมากก็ไม่เกินเมืองยอง และขุนเจือง เจ้าผู้ครององค์ที่ ๑๗ เป็น
ผู้แผ่อำนาจออกไปในทิศต่าง ๆ รวมทั้งทิศใต้ แต่เมืองเชียงราย เชียง
แสน (ปัจจุบัน) นั้นสมัยขุนเจืองยังหาได้สร้างขึ้นไม่ เมืองเชียงรายพระยา
เม็งรายเป็นผู้สร้าง ส่วนเมืองเชียงแสนสร้างขึ้นภายหลังสมัยพ่อขุนราม-
คำแหง คือพระเจ้าแสนภู (หลาน บ่พระยามังราย) เป็นผู้สร้าง พระยา
มังรายเป็นผู้แผ่อำนาจออกไปอย่างกว้างขวาง คือส่งราชบุตรขึ้นไปครอง
เมืองนายนในแคว้นไทยใหญ่ และลงมาครองลำปางติดพรมแดนสุโขทัย
ทางด้านทิศตะวันออกให้ไปครองเชียงราย เชียงของ ส่วนในด้านทิศตะ-
วันตกนั้นเห็นว่า พระยามังรายแผ่อำนาจไปถึงเมืองหงสาวดี ถ้าเป็น
จริงตามนั้นก็คงจะชั่วสมัยเดียวเพราะต่อมาลูกหลานพระเจ้าฟ้ารั่วได้ย้ายราช-
ธานีมาตั้งที่เมืองหงสาวดี ดูเป็นการแบ่งเขตกันระหว่างกรุงสุโขทัยกับ
นครเชียงใหม่ในครั้งพ่อขุนรามคำแหง คือลากเส้นตั้งแต่หลวงพระบาง
ลงมาเหนือ อุดรติดัดไปจนถึงเมืองเมะตะมะ ทิศเหนือของเส้นนี้อยู่ใน

ปกครองของพระยามังราย ได้เสด็จลงมาเป็นเขตปกครองของพ่อขุนรามคำแหง ข้าพเจ้าขอถือโอกาสเห็นว่า เขตแพร่ น่าน นั้น อยู่ในเขตครองของกรุงสุโขทัยไปจนตลอดยุคสุโขทัย และเพิ่งตกเข้าไปอยู่ในความปกครองของนครเชียงใหม่ในสมัยพระเจ้าติโลมหาราชทำสงครามกับพระบรมไตรโลกนาถ และมายื้อแย่งเอาไปได้

ย้อนกลับมาพิจารณาในสมัยที่พระเจ้าพรหม (เจ้าผู้ครองนครวงศ์สิงหนวัติ) ขับไล่มอญออกจากแคว้นเชียง เมื่อราว พ.ศ. ๑๗๕๘ เหตุการณ์นั้นก็คงตรงกับสมัยลาวเฉียงผู้พี่พระยามังราย ครั้นนี้เป็นเหตุการณ์ใหญ่ แต่ทำไมพงศาวดารเมืองเงินยางเชียงแสนมิได้กล่าวถึงเลย ในพงศาวดารโยนก ซึ่งพระยาประกาศกิจจักร (รวบรวมมาจากพงศาวดารต่าง ๆ ของเมืองเหนือ) กล่าวว่า เมืองหริภุญชัยถูกรุกราน และผู้รุกรานนั้นได้แย่งเอาเมืองได้ พระยาประกาศกิจฯ ท่านแสดงความเห็นว่า กษัตริย์ผู้รุกรานนั้น (พิจารณาตามชื่อ คือ พระเจ้าทูลรัฐนคร) คือ เจ้าเมืองเชียงรุ่ง เมืองเชียงรุ่ง เชียงตุง หรือ แคว้นเขมรรัฐ เจ้าผู้ครองนครวงศ์สิงหนวัติเป็นผู้ครอง ประหนึ่งจะเป็นการรับรองว่า กษัตริย์ผู้รุกรานนั้นคือพระเจ้าพรหมนั่นเองเพราะฉะนั้นตำนานเมืองลำพูน ตำนานจามเทวีวงศ์ (ซึ่งพระยาประกาศกิจฯ อาศัยอ้างหลักฐานนี้) จึงกล่าวรับรองกับตำนานสิงหนวัติ และศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๒ ก็บันทึกว่า พ่อขุนศรีในนามม เป็นผู้ครองกรุงศรีสุโขทัยเชื่อมโยงต่อจากพระเจ้าพรหมยกทัพลงมาขับไล่มอญ เหตุการณ์นั้นจึงเอาเป็นยุติกันได้ว่าเกิดขึ้นจริง แต่จะมีข้อเท็จจริงปลีกย่อยอย่างไรนั้น ต้องค่อย ๆ สืบสวนค้นหาต่อไป อนึ่งศิลาจารึกภาษามอญของหริภุญชัยหลายหลักลงศักราช

ใกล้เคียงกับ พ.ศ. ๑๗๕๘ บันทึกเรื่องราวเจ้าสัพพัลลภที่ทรงสร้างวัด ก็
หรือบุญชัยเป็นฐานีมีอนุมาหาร้อยปีแล้ว เหตุไฉนศิลาจารึกกลับมาบ่งเรื่อง
ราวตอนหัวเลี้ยวหัวต่อตอนไทยจะได้เป็นใหญ่ที่สุโขทัย หรือวงศ์พระ
ยาญีบาจะเป็นไทยด้วยกันกระมัง และเกี่ยวข้องกับวงศ์พ่อขุนนำถม

ปัญหาที่ว่า ชาวลานนาเป็นไทยแขนงไหน มาจากไหน ยังเป็นเรื่อง
ยุติกันไม่ได้ง่าย ๆ ถ้าจะสืบถอยหลังจากพระยามังรายย้อนขึ้นไปก็พอจะ
ได้ข้อสังเกตเป็นหลักไว้ดังนี้ พระยาเม็งรายเป็นเจ้าผู้ครองแคว้นลานนา
สมัยเดียวกับพ่อขุนรามคำแหง เราจึงยึดศักราชในศิลาจารึกหลักที่ ๑ คือ
ประมาณพุทธศักราช ๑๘๐๐ แล้วสืบถอยหลังไป ๒๒ รัชกาล เป็นสมัย
ลาวจกราช ต้นวงศ์พระยามังราย ลงมาจากแคว้น ทาลีฟูเมืองเถน มา
ตั้งเมืองเงินยางช้างแสนครั้งนั้นในพงศาวดารกรุงพุกาม เป็นสมัยพระเจ้า
อโนรธามังช่อ ศิลาจารึกพุกามชื่อมียะเจติย์ บังคับราชไว้ว่า ประมาณ
๑๖๐๐ เมื่อได้บัลลังก์ลงไปเช่นนั้น เราก็พอมองเห็นแล้วว่า ตั้งแต่ลาว
จกราชลงมาถึงพระยามังราย อยู่ในระหว่างพุทธศักราช ๑๖๐๐-๑๘๐๐
มีเจ้าผู้ครองนคร ๒๒ องค์ องค์หนึ่งเฉลี่ยครองเมืองประมาณ ๑๐ ปี เรา
จึงมีทางสะสางศักราชยุ่ง ๆ ในพงศาวดารเมืองเงินยางเชียงแสนได้

ปัจจุบัน ชาวหลวงพระบางจะไม่ยอมรับชาวเชียงใหม่ว่าเป็นพวกเดียวกับเขา คุณเหมือนจะเรียกพวกเชียงใหม่ว่า พวกยวน (โยนก-ยูนาน)
และชาวเชียงใหม่อีกเช่นเดียวกัน ไม่ยอมรับชาวหลวงพระบางว่าเป็นพวก
เดียวกัน โดยเรียกไทยฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงว่า พวกแกว (เงี้ยว-ง่าย-
ลาว) ถ้าเราสังเกตคำที่ใช้เรียกภูเขา เขาก็เรียกกันคนละอย่าง (ชาว
เชียงใหม่ว่าคอยน่นคอยนี้ ชาวหลวงพระบางเรียกว่าภูนั้นภูนี้) ชื่อ

เมืองชาวเชียงใหม่เรียกเชียงนั้นเชียงนี้ ชาวหลวงพระบางก็เรียก เวียง
นั้นเวียงนี้ คุๆ ไทยสองแขนงนั้นคงจะเป็นคนละพวก ลงมาคนละที่ หนึ่ง
ถ้าเราสืบสาวขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง คือ ถึงถิ่นฐานเดิมที่แคว้นเขมรรัฐ ไทย
แขนงหลวงพระบางจะมาตั้งรกรากอยู่ก่อน แต่พอถึงสมัยอโนรธามัง
ชื่อ วงศ์ขุนบรมก็เคลื่อนย้ายลงมาล่าง ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง วงศ์
ลาวจกราชก็เข้ามาแทนที่ วงศ์ขุนบรมนั้นจะมาตั้งเมืองหลวงภูาก่อน
ประมาณ ๒๕ ปี เมื่อขุนลอเต็บโตเป็นหนุ่มแล้ว ขุนลอจึงลงมาตั้งที่
เมืองชาวหลวงพระบาง เป็นต้นวงศ์ในพงศาวดารล้านช้าง หลวงพระ-
บาง ส่วนวงศ์ลาวจกราชก็ค่อย ๆ แผ่อำนาจลงมาทางฝั่งขวาของแม่น้ำ
โขง โดยเฉพาะในรัชสมัยขุนเจือง (เจ้าผู้ครององค์ที่ ๑๗ ในวงศ์นี้) มา
จนถึงพระยามังรายองค์ที่ ๒๒ จึงลงมาอยู่เชียงรายและตั้งเมืองเชียงใหม่
แต่ความสัมพันธ์กับพระญาติในเมืองเชียงรุ่ง เมืองยอง ก็คงมีอยู่ เช่น
พระยามังราย พระราชมารดานั้นเป็นธิดาเจ้าเมืองเชียงรุ่ง และมีพระชา-
ยาเป็นธิดาเจ้าเมืองเชียงเรือง ความสัมพันธ์กับวงศ์ขุนลอเมืองหลวงพระ
บางนั้นไม่ปรากฏ เลยเป็นเหตุให้ท่านผู้ใหญ่ว่านหนึ่ง (พระยาประชา-
กิจกรจักร) กล่าวว่า ชาวลานนาเป็นไทยเชียง ชาวล้านช้างเป็นไทย
เวียง ฟังดูแยบคายดี

นี่เป็นผลการสอบสวนเกี่ยวกับรกรากไทยชาวลานนา ตั้งแต่ พ. ศ.
๑๖๐๐-๑๘๐๐ ว่าเป็นคนละแขนงกับไทยล้านช้าง จะผิดถูกอย่างไร
ขอเสนอท่านผู้ใฝ่ใจได้โปรดวินิจฉัย

อนึ่ง แคว้นเขมรรัฐนั้นจะอยู่ที่ไหน ? Garnier นักสำรวจแม่น้ำโขง
ชาวฝรั่งเศสเข่าบันทึกว่า ที่เมืองยองมีโบราณวัตถุเป็นปราสาทหินของ

ขอมแบบเดียวกับที่นครวัด แต่ที่เมืองเชียงรุ่งเชียงตุงหาไม่ จึงทำให้น่า
เชื่อว่าแคว้นเขมรรัฐ หรือสุวรรณโคมคำนั้นน่าจะมีฐานอยู่ที่เมืองยอง

ขอแถมปัญหาของความหมายคำว่าขอมสักนิด เมืองสุวรรณโคมคำที่
ว่าเป็นแคว้นของขอมหรือกรอมคำ ซึ่งมาจากแคว้นเดิมชื่อโพธิสารหลวง
นั้นน่าจะหมายถึงพวกเขมรนครธม แต่ข้าพเจ้ายังไม่ได้ตรวจดูพงศาวดาร
เขมรอย่างละเอียด จึงไม่กล้าบ่งลงไปว่ารัชกาลใด หนังสือของ Briggs
(ชื่อ *The Ancient Khmer Empire*) เขาเล่าประวัติศาสตร์เขมร
อย่างละเอียดถี่ถ้วน และอาศัยหลักฐานจากศิลาจารึกเขมรเป็นหลัก จึงคง
จะบ่งได้แน่นอนลงไปว่า สุวรรณโคมคำเป็นอาณาจักรเขมรแต่รัชกาลนั้น
รัชกาลนี้ ส่วนกรอมหรือกรอมคำหรือภูษัยเป็นมอญ พุทธภาษามอญ เพราะ
ศิลาจารึกกล่าวพูนมีเป็นพะยานอยู่ แต่เมื่อพระเจ้าพรหมชัยโล่ขอมออกจาก
แคว้นเขลียง ขอมพวกนั้นน่าจะขึ้นอยู่กับเขมรลพบุรี—นครธม เกี่ยวกับ
แคว้นลพบุรี เราน่าจะยึดรัชสมัยพระเจ้าไชยวรมันที่ ๒ เป็นหลัก ถ้าก่อน
สมัยนั้น คือ ก่อน พ.ศ. ๑๓๔๕ ขอมน่าจะหมายความว่า มอญหรือ
ชนชาติผสมซึ่งพุทธภาษามอญ ถ้าภายหลัง พ.ศ. ๑๕๕๐ ขอมหรือกรอม
หรือขอมคำกรอมคำ คงหมายถึงเขมรนครธม แต่จะพุทธภาษามอญหรือ
เขมรก็สุดแล้วแต่ ทางราชการและบรรดาขุนนางเมืองละโว้คงพุทธภาษา
เขมร แต่ประชาชนนั้นเพราะเป็นมอญ น่าจะพุทธภาษามอญ

เขียนมาถึงตอนนี้นึกเกรงว่าถ้า พ.ท. ชม ฯ อยู่ใกล้ ๆ ก็คงจะบ่นกะ
ปอดกะแปดว่า “ไหนลื้อว่าจะเขียนเรื่องสุโขทัย ไหง่ไปพูดเรื่องขอมคำ
ดินคำทราย...” จึงขอย้อนกลับมาเรื่อง พระเจ้าพรหมยกทัพลงมาขับไล่
ขอมจากแคว้นเขลียง และพ่อขุนศรีเน่านำถมขึ้นครองกรุงสุโขทัย รว

พุทธศักราช ๑๗๕๘ ตอนนี้เป็นตอนหัวเลี้ยวหัวต่อ เป็นตอนที่ตำนานต่าง ๆ กล่าวถึงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ และมีศิลาจารึกสุโขทัยรับรองว่าเป็นความจริง แต่รอยต่อหรือเชื่อมระหว่างตำนานและศิลาจารึกยังไม่เข้ากันแนบเนียน ในตำนานเก่ายังมีเรื่องหนึ่งปรากฏอยู่ในหนังสือชื่อ “พงศาวดารเหนือ” ซึ่งน่าจะเป็นเรื่องราวของสมัยหัวเลี้ยวหัวต่อ^๕ คือเรื่องพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก เรื่องนี้พงศาวดารเหนือกล่าวว่า พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก เจ้าผู้ครองเมืองเชียงแสน (เมืองเชียงแสนปัจจุบันยังมิได้สร้าง น่าจะหมายถึงเมืองช้างแสนเดิมของสิงหนวัติกุมาร) ยกทัพลงมาล้อมเมืองสัณดาลย์ พระยาพสุจราชเจ้าเมืองสัณดาลย์ออกไปถวายบังคม แล้วเวนพระราชธิดาให้แก่พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก ๆ จึงยกทัพถอยไปสร้างเมืองพิษณุโลก ผู้เขียนพงศาวดารเหนือตอนนี้คงเอาเรื่องเก่า ๆ มาเขียน แต่ไม่ได้คำนึงว่า ในสมัยพระเจ้าพรหมนั้น เมืองเชียงใหม่ก็ดี เชียงรายก็ดี เชียงแสนก็ดี ยังมิได้สร้างขึ้น และชื่อเมืองเชียงแสนซึ่งแต่เดิมเขาเรียกช้างแสน กลับมาเขียนเชียงแสน จนผู้ใหญ่ของเราหลายท่านออกอุทานว่า “พงศาวดารเหนือ^๕เหลือเชื่อ” แต่ถ้าพวกเราช่วยกันสะสม จัดเรื่องต่างๆ ให้เข้าพวก เช่น เรื่องพระร่วงได้ราชธิดาพระเจ้ากรุงจีน เป็นเรื่องสมัยน่านเจ้า เรื่องพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก เป็นเรื่องสมัยพระเจ้าพรหมซึ่งเป็นยุคต้นสุโขทัย ฯลฯ เราอาจจะได้ความรู้เรื่องเก่า ๆ อยู่บ้างจากพงศาวดารเหนือ^๕

เรื่องของพ่อขุนศรีเน่านำดม ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกหลัก ๒ ของสุโขทัย ศิลาหลักนี้เป็นการกล่าวสดุดีเฉลิมพระเกียรติเจ้าศรีศรัทธา พระมหาสังฆราชเจ้า แต่ในบรรทัดแรก ๆ คำจารึกได้กล่าวทั่วถึงพ่อขุนศรี

เนานำถมว่าเป็นปู่ของเจ้าศรีศรัทธา แล้วว่าพ่อขุนผาเมือง^{๕๕}เป็นผู้ครองเมืองศรีสัชนาลัยสุโขทัย ท่านมีลูกชาย ๒ คน คนหนึ่งชื่อ พ่อขุนผาเมืองเป็นเจ้าเมืองราก อีกคนหนึ่งชื่อ พระยาคำแหงพระราม จะได้ครองเมืองอะไรไม่ปรากฏ ในสมัยที่พ่อขุนนำถมเป็นใหญ่อยู่ในเมืองสุโขทัยนั้น ศิลปจารึกได้บ่งไว้ว่า อาณาเขตของท่านทางทิศตะวันตกถึงเมืองจอด มีระยะทางจากสุโขทัยไปสองหมื่นพยามเศษ ทางด้านใต้สองแสนพยาม ไม่บ่งว่าถึงเมืองอะไร ทางด้านเหนือ คำจารึกลบเลือนอ่านไม่ออก ส่วนทางด้านตะวันออกนั้น ศิลปจารึกไม่ได้กล่าวถึง ไม่ทราบว่าเป็นเพราะเหตุใด ทำให้คิดไปว่าอาณาเขตทางด้านตะวันออกเป็นที่ทราบกันแพร่หลายอยู่แล้วในสมัยที่จารึกศิลาหลักนั้น (ด้านตะวันออกของสุโขทัยคือ ทางเมืองแพร่ เมืองน่าน)

พ่อขุนศรีเนานำถม ท่านเป็นเจ้าผู้ครองสุโขทัยที่อัปโชคที่สุด พระนามของท่านจมอยู่ในศิลาจารึก ปราศจากผู้เหลียวแลมากกว่า ๗๐๐ ปีแล้ว จะมีผู้กล่าวถึงเพียงผ่าน ๆ ก็คือศาสตราจารย์ เซเคย์ เท่านั้น พวกผู้ใหญ่ของเราไม่มีใครสนใจปฐมกษัตริย์สุโขทัยเลยสักท่าน ๓๐๐ ปี ประหนึ่งจะเป็นการจงใจมากกว่าความไม่รู้ พระนาม “นำถม” นี้ ได้สืบหามานานก็ยังไม่ทราบว่า เป็นภาษาอะไร จะว่าลอกมาผิดจากศิลาจารึกก็ใช้ได้ เพราะพระนามของท่าน ปรากฏถึง ๖ ครั้ง ในข้อความเพียง ๑๓ บรรทัด แต่สิ่งที่ประหลาดนั้น คือว่า ถ้าเราลองเอาวงเวียนวัดระยะเมืองสุโขทัยถึงเมืองจอด จากแผนที่ใด ๆ ก็ได้ แล้วคูณไปด้วย ๘ เราก็จะได้อาณาเขตทางทิศใต้ของท่าน (๒๐๐,๐๐๐ พยาม หารด้วย ๒๐,๐๐๐ พยามเศษ ได้ผลลัพธ์ คือ ๘ เท่า) ซึ่งจะต้องถึงบริเวณนครศรีธรรมราช (เลยเขต

อยุธยา ราชบุรี เพชรบุรีไปไหน ๆ) ก็ในพุทธศักราช ๑๗๕๘ นี้ ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าไชยวัฒน์ที่ ๗ แห่งนครธม พระเจ้าแผ่นดินเขมรองค์นี้ (ตามการสอบสวนของศาสตราจารย์เซเคส์) เป็นพระมหากษัตริย์ที่เรื่องอำนาจที่สุดในพงศาวดารเขมร ถ้าเช่นนั้น พ่อขุนนำถมของเราเป็นใครเล่า จึงสามารถยอแย่งราชอาณาจักรของพระองค์ในส่วนนั้นมาได้ ? หรือท่านจะเป็นเจ้านายเขมร ซึ่งพระเจ้าไชยวัฒน์ที่ ๗ ทรงส่งขึ้นมาปกครองแคว้นเขลียง แต่ถ้าพ่อขุนนำถม (ศิลาจารึกเขียนขึ้น ๔ ครั้ง เขียนว่า พญาศรีเนานำถม ๑ ครั้ง เขียนว่า พ่อขุนศรีเนานำถม ๑ ครั้ง) เป็นเขมร ทำไมลูกของท่านจึงชื่อเป็นไทย คือ พ่อขุนผาเมือง และทำไมจึงมีเรื่องพระเจ้าพรหม และพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกแห่งเมืองโยนก นาคพันธุ์ยกทัพลงมาตีเมืองลัชนาลัย และประการที่สำคัญนี้คือว่า ถ้าพ่อขุนนำถมท่านเป็นเจ้านายเขมร พ่อขุนผาเมืองก็ต้องเป็นเขมรด้วย แต่พ่อขุนผาเมืองเข้าช่วยพ่อขุนบางกลางท่าวรบเขมรและขับไล่ให้ออกไปจากอาณาเขตสุโขทัย นี่เป็นข้อเท็จจริงซึ่งศิลาจารึกยืนยันการที่จะระวางว่า พ่อขุนนำถมมิใช่คนไทย จึงไม่น่าจะมีอยู่ได้นาน

ถ้าเช่นนั้น พ่อขุนนำถมท่านมาจากไหน และทำไมจึงมีชื่อแปลกเช่นนั้น ? ข้าพเจ้าได้คิดตรองมากกว่าปีแล้ว ยังไม่เห็นทางอื่นที่จะเชื่อถือได้ดีกว่าความคิดเดิม คือท่านเป็น ไทยใหญ่มาในกองทัพเจ้าหลวงฟ้าแห่งเมืองเมา และเพราะพระกฤษดาภินิหารของเจ้าหลวงฟ้านี้ เขมรนครธมจึงถูกขับไล่ออกไปจากบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ตลอดจนไปจนถึงนครศรีธรรมราช และเมื่อเจ้าหลวงฟ้าเสด็จกลับ จึงทรงมอบหมายบ้านเมืองในเขตนี้ให้พ่อขุนนำถมเป็นผู้ครอบครองต่างพระเนตรพระกรรณ

ส่วนเจ้าหลวงพ้านั้น พระองค์เสด็จขึ้นไปปราบปรามแคว้นยะไข่ มณีประ
รวมทั้งเขตแคว้นในบริเวณลุ่มแม่น้ำพรหมบุตร (ซึ่งใน พ.ศ. ๑๗๗๒
หลานของพระองค์ทรงตั้งอาณาจักรไทยอาหมขึ้น) อาณาจักรไทยสุโขทัย
จึงเริ่มปรากฏขึ้นใน พ.ศ. ๑๗๕๘ ก่อนอาณาจักรไทยอาหม ๑๕ ปี

ถ้าท่านยังไม่ทราบเรื่องราวประวัติศาสตร์สุโขทัยก่อนตั้งวงศ์พระร่วง
ข้าพเจ้าจะขอช่วยให้ฟัง (ตามคำจารึกในศิลาหลักที่ ๒) ว่า เมื่อพ่อขุน
นำถมเป็นใหญ่ได้ครอบครองกรุงสุโขทัยในครั้งนั้น พระเจ้าไชยวรมันที่
๗ ทรงพระชรามากแล้ว จึงทรงผูกไมตรีโดยยกพระราชธิดาชื่อ นางสิ
ชมหาเทวี ให้แก่ลูกพ่อขุนนำถม คืออภิเชกให้กับพ่อขุนผาเมือง และ
ยังพระราชทานพระขรรค์ชัยศรี กับทรงยกย่องแต่งตั้งพ่อขุนผาเมืองให้
เป็น “ศรีปดินทราทิตย์” (ซึ่งเราเรียกโดยย่อว่าศรีอินทราทิตย์) ล่วง
มาไม่ช้า พระเจ้าไชยวรมันที่ ๗ เสด็จสวรรคต พระราชโอรสได้ราชสม
บัติทรงพระนามว่า พระเจ้าอินทรวรมันที่ ๓ ๓ ไม่ทรงเลื่อมใสในพระ
พุทธศาสนา ทรงฝึกฝนในคติพราหมณ์ ทรงรับสั่งให้รื้อทำลายพุทธปุษนีย
สถานรวมทั้งพระพุทธรูปต่าง ๆ เป็นเหตุให้ราษฎรส่วนใหญ่ซึ่งนับถือ
พุทธศาสนากระต้างกระตือรือร้น บ้านเมืองเกิดระส่ำระสายไม่สงบราบคาบ
เจ้าจันทรภาณุแห่งนครศรีธรรมราชเห็นได้โอกาสจึงประกาศอิสรภาพตั้ง
พระองค์เป็นพระเจ้าจันทรภาณุเมื่อประมาณพุทธศักราช ๑๗๗๐ ในครั้ง
นั้นที่กรุงสุโขทัย พ่อขุนนำถมสิ้นพระชนม์ และกองทัพเขมรจากลพบุรี
ขึ้นไปทำที่เจียติครอง พ่อขุนบางกลางท่าวจึงไปชักชวนพ่อขุนผาเมืองให้
รวมกำลังกันรุกรบขับไล่เขมรให้ออกไปจากอาณาเขตสุโขทัยได้สำเร็จอีก
ครั้งหนึ่ง เมื่อบ้านเมืองสงบราบคาบแล้ว พ่อขุนผาเมืองจึงอภิเชก พ่อ

ขุนนางกลางท่าว “พระสหาย” ให้เป็นขุนศรีอินทราทิตย์ เป็นเจ้าผู้ครอง
กรุงสุโขทัยสืบไป (เรื่องที่ข้าพเจ้าย่อมานี้ อาศัยคำจารึกในหลักที่ ๒ เป็น
ส่วนใหญ่ รวมทั้งความในคำจารึกหลักที่ ๒๕ และคำวินิจฉัยของศาสตรา-
จารย์เซเดย์ เกี่ยวกับพระเจ้าอินทรวรมันที่ ๓) /

เมืองไทยเรานี้ เดิมเป็นของชนชาติอื่นเขาตั้งรกรากอยู่ก่อน เมื่อเรา
ถูกกระทบจากตอนบนให้เคลื่อนย้ายลงมาตั้งภูมิลำเนาในลุ่มแม่น้ำโขง
และลุ่มน้ำ่าน น้ำยม ตลอดจนลุ่มน้ำวัง น้ำปิง ชาติเขมรเขาเป็นชาติ
ปกครองพวกข้า ชมู ละว้า มอญ อยู่ก่อนแล้ว เมืองศรีสัชนาลัย สุโขทัย
พิษณุโลก ก็น่าจะมีอยู่ก่อนแล้วทั้งนั้น การจะทราบอะไรให้แน่ชัด ถ้า
ปราศจากศิลาจารึกก็เป็นของยาก แต่ศิลาจารึกย่อมจะให้ความกระจ่าง
แต่เหตุการณ์ข้อใหญ่ ๆ ส่วนความปลีกย่อยนั้นเราต้องหาเอาเองจาก
ตำนาน และพงศาวดารต่าง ๆ รวมทั้งพิจารณาโบราณวัตถุประกอบ ค่อย
ทำค่อยไปจึงจะได้ความบริบูรณ์ขึ้นเป็นลำดับ ในชั้นนี้เราทราบแต่ว่า
เจ้านายไทยซึ่งปรากฏตัวปกครองกรุงสุโขทัยองค์แรกคือ พ่อขุนนำถม
พระนามนพงศ์ลายคำเขมรว่า “พนมทม” แปลว่า เขาใหญ่ คำไทยก็
เป็น คอยหลวง ภูหลวง หรือ ผาหลวง ถ้าจะลองชานพระนามของพ่อ
ขุนนำถมเสียใหม่ว่า พ่อขุนผาหลวง พระบิดาแห่งพ่อขุนผาเมือง ก็
ฟังดูดีขึ้นมาไหมหรือ? แต่นั่นแหละ เพราะศิลาจารึกบ่งพระนามท่านว่า
พ่อขุนนำถม เราก็มิบังควรไปเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น ข้าพเจ้าก็ได้เสนอ
แนวคิดไปแล้วว่า ท่านเป็นใครมาจากไหน และเพราะเหตุใดท่านจึงได้
มาเป็นเจ้าผู้ครองกรุงสุโขทัยองค์แรก จะผิดถูกอย่างไรก็อยู่ที่ท่านผู้
สนใจจะโปรดวินิจฉัยดู อีกประการหนึ่ง ตำนานสิงหนวัติก็เกี่ยวกับ

พระเจ้าพรหม และประวัติศาสตร์ไทยใหญ่เกี่ยวกับพระเจ้าหลวงฟ้า ขั้ว
ไล่ขอมออกไปจากลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา น่าจะเป็นคน ๆ เดียวกัน เพราะ
เหตุการณ์เกิดขึ้นราว พ.ศ. ๑๗๕๘ เดียวกัน นี่ก็ขอเสนอท่านผู้สนใจ
ได้โปรดวินิจฉัยด้วยเช่นกัน

เรื่องของสุโขทัย ขอบเขตตอนต้นแต่เพียงนี้ ข้าพเจ้าพยายามเขียนให้
ตรงไปตรงมา ไม่กล้ายกย่อนเพราะหวาดต่อเสียง พ.ท. ชม มุสิกานนท์
อยู่เสมอ แต่ในบางครั้งก็ยังออกนอกประเด็น แอบไปขบปัญหาปลีกย่อย
ซึ่งยังมีอยู่มาก เราได้เริ่มต้นเรื่องด้วยศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง
และข้าพเจ้าก็จะขอจบด้วยศิลาจารึกหลักเดียวกันนั้น ในศิลาจารึกของจาม
เขมร มอญ พม่า และของไทยเรานั้น ศิลาจารึกหลักพ่อขุนรามคำแหง
มีคุณลักษณะพิเศษที่เด่นที่สุดคือคุณลักษณะหนึ่ง คือการห่วงใยสวัสดิภาพ
ของลูกบ้านลูกเมือง มีการกล่าวขวัญถึงการดำเนินชีวิตประจำวัน การ
กรานกฐินในพิธีศาสนา การสนุกสนานรื่นเริง ตลอดจนเสรีภาพในการ
ทำมาหากิน กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและสิทธิเสมอภาคในเมื่อเกิด “เจ็บท้อง
ข้องใจ” คุณลักษณะพิเศษของศิลาจารึกหลักนี้ จะหาไม่ได้ในศิลาจารึก
หลักอื่นๆ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงอยากจะให้ชื่อรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง
ว่า เป็นรัชสมัยแห่งคนธรรมดาสามัญ (The Age of the Common Man)
เพราะก่อนสมัยพ่อขุนรามคำแหงก็ดี หรือหลังยุคสุโขทัยก็ดี คนธรรมดา
สามัญทั่วไป ถ้าศิลาจารึกหรือพงศาวดารมิได้บ่งถึงว่าเป็นทหาร ก็
จะต้องบ่งว่าเป็นเชลย หรือเลขส่วย ไพร่สม ไพร่หลวง หรือแม้แต่ ข้าพระ
ที่จะพูดถึงการทำมาหากิน การดำเนินชีวิตประจำวัน การสนุกสนานรื่น
เริงหาไม่ค่อยจะได้ ความข้อนี้จะเห็นได้เด่นชัดในศิลาจารึกของจาม มอญ

พม่า และเขมรในยุคนั้น ไม่มีศิลาจารึกของชาติใกล้เคียงใดๆ ห่วงใย
สวัสดิภาพของประชาชนเหมือนอย่างศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง เรา
จึงไม่น่าสงสัยเลยว่าเพราะเหตุใด พ่อขุนรามคำแหงจึงสามารถแผ่ขยาย
อาณาเขตไปได้ไกลที่สุด คือแม้แต่ประเทศจามปา และเมืองมลายูใน
ปลายแหลม รวมทั้งอาณาจักรของวงศ์ฟ้าวักตกเข้ามาเป็นประเทศราช
ทั้งนี้เพราะพ่อขุนรามคำแหงท่าน “ช่วยเหลือเพื่อแก่มั่น... ช่วยมันดวง
เป็นบ้านเป็นเมือง...”

พ่อขุนรามคำแหง ท่านไม่เก็บภาษีจากคนไปมาค้าขาย ท่านไม่เข้า
ผู้ลัทธิผู้สอน ท่านเห็นใครมั่งใครมี ท่านไม่อิจฉาริษยา ท่านช่วยเหลือ
เพื่อแก่มั่นเพื่อแก่มั่น ท่านไม่ฆ่าไม่ฟัน “หัวฟุ้งหัวรบ” เซลยศึก
ใครเจ็บท้องข้องใจ ไปร้องเรียนท่าน ท่านก็ให้ความเป็นธรรม “ไพร่
ในเมืองสุโขทัยจึงชม” ท่านเป็นท้าวเป็นพระยา เป็นครูบาอาจารย์สั่ง
สอนไทยทั้งหลายให้กล้าหาญ ให้ขยันขันแข็ง จึงหาคนจักเสมอท่านมิได้
ท่านปลูกเลี้ยงฝังลูกบ้านลูกเมือง ชอบด้วยธรรมทุกคน เพราะฉะนั้น
เมืองสุโขทัย จึงดี จึงดี จึงดี...

แหว่เสียง พ.ท. ชมฯ ร้องไชโยๆ !! ดังนั้น จึงต้องรีบยุติ ☺

หมายเหตุท้ายเรื่อง :-

ผู้เขียนสัญญา จะให้หลักฐาน ในการเขียน เรื่องนี้ ไว้ใน หมายเหตุท้ายเรื่อง จึงจะขอทำตามสัญญา

หลักฐานส่วนใหญ่อยู่ใน ประชุมศิลาจารึกทั้ง ๒ ภาค และอยู่ในศิลาจารึกสุโขทัย ซึ่งค้นพบใหม่ และได้พิมพ์ไว้แล้วในวารสารศิลปากร โดยเฉพาะ ฉบับเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๗ และ ๒๔๙๘.

หลักฐานเกี่ยวกับข้ออ้างที่ว่า ชนชาติไทยเริ่มเคลื่อนย้ายเข้ามาในแคว้นสุวรรณภูมิคำของขอมโบราณ (คือ ประมาณ พ.ศ. ๑๖๐๐) และอีกพวกหนึ่ง คือพวกอ้ายลาว อพยพลงมาทางหลวงพระบาง น่าน และสุโขทัยนั้นปรากฏอยู่ในประชุมพงศาวดารภาคต่างๆ ส่วนศักราชนั้นอนุมานจากหลักศิลาเขมร ชื่อปักชีจำรง และทรายฟอง พงศาวดารลานช้างหลวงพระบางมิได้ให้ศักราชไว้ แต่สมัยขุนลอตั้งเมืองหลวงพระบางคงอยู่ในราว พ.ศ. ๑๖๐๐ นี้เหมือนกัน

หลักฐานที่เกี่ยวกับข้ออ้างที่ว่า พ่อขุนศรีเน่านำถมเป็นไทยใหญ่ พ่อขุนผาเมืองและเจ้าศรีศรีท้าวก็เป็นไทยใหญ่ คนละพวกกับพ่อขุนบางกลางท่าว พ่อขุนรามคำแหง ฯลฯ อาศัยจากหลายทางประกอบกัน ประการแรกคือ ศักราชซึ่ง Ney Elias สอบสวนการแผ่อาณาเขตไทยใหญ่ของเจ้าหลวงฟ้าตรงกับสมัยซึ่งพ่อขุนศรีเน่านำถมขึ้นครองสุโขทัย. ประการสอง คือคำหลายคำในศิลาจารึก เป็นคำไทยใหญ่ เช่นชนุน เรียกหมากลาง ลัมหายตายจากใช้ ลัมตายหายกว่า ผา เป็นคำไทยอาหมตรงกับคำเงี้ยวว่า ลอย และประการที่สำคัญ คือ การเรียกศักราชคนไทยใช้เรียกอย่างไทยใหญ่ ไม่ใช่เรียกอย่างไทยลานนาลานช้าง.

หลักฐานเกี่ยวกับ พระราชอาณาเขตสุโขทัย ในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง ว่ารวมละโว้ มลายู (จนจบปลายแหลมที่สิงคโปร์ปัจจุบัน) และจามปา (ซึ่งเวลานั้นมีเมืองหลวงชื่อวียั อยู่ในบริเวณเมืองเว้ปัจจุบัน) นั้นอาศัยจากหลักฐานจีน คือ The Yuan Dynasty Chronicle

หลักฐานจีนนี้ มีในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๕ แต่ทว่าการแปลในภาคที่ ๕ นี้ไม่รัดกุมและใช้เยอะมากกว่าแปล คุณตรี อมาตยกุลแห่งหอสมุดแห่งชาติ ได้ให้เจ้าหน้าที่แปลใหม่ ซึ่งใจความตรงกับ คำแปลของฝรั่งเขา จึงขอเตือนนักศึกษาว่าอย่าได้เชื่อคำแปลในประชุมพงศาวดารภาคนี้ นัก ทางที่ดี กรมศิลปากรควรให้ผู้เชี่ยวชาญในภาษาจีน โบราณแปลเสียใหม่ อาจารย์จุฬาฯ ชื่อ Peter Bee เป็นเหมาะสมอย่างยิ่ง

เรื่องของสุโขทัยนั้น นอกจากหลักฐานในศิลาจารึก และพระราชพงศาวดารจีนวงศ์หงวนดังกล่าว ผู้เขียนได้ใช้บันทึกความทรงจำของคนจีนชื่อ จูตาทวน ซึ่งร่วมคณะทูตจีนมาเยี่ยมเยียนนครสมัยในปลายรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง เพราะฉะนั้นบันทึกความทรงจำนี้จึงเป็นเรื่องสด ๆ ร้อน ๆ (ในแง่บันทึก) หนังสือเก่า ๆ ของไทยเราไม่มีเล่มใดเลยที่ผู้อยู่ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงจะบันทึกไว้ หนังสือของจูตาทวนจึงเป็นเอกสารสำคัญยิ่งที่จะช่วยให้เราทราบเรื่องของสุโขทัยได้ดีขึ้น จูตาทวนได้บันทึกว่า สุโขทัยได้รุกรานราชอาณาจักรนครธมเป็นการใหญ่ ประชาชนเขมรผู้ใดที่จับอาวุธได้ต้องถูกเกณฑ์ให้เข้ากองทัพทุกคนจึงป้องกันนครธมไว้ได้ แต่บ้านเมืองในราชอาณาจักรต้องถูกเผาทำลายทำลายอย่างย่อยยับ ฯลฯ มีคนฝรั่งเศสชื่อ Pelliot ได้แปล บันทึกนี้ไว้ตีพิมพ์ใน BEFEO ฉบับที่ ๔ และคนอเมริกันชื่อ Briggs ได้แปลเป็นภาษาอังกฤษไว้ใน

หนังสือของเขาชื่อ *The Ancient Khmer Empire* และคนอเมริกันอีก
คนชื่อ K.P. Landon ก็ได้แปลเป็นอังกฤษไว้เหมือนกันในหนังสือ *South-
East Asia Cross Road of Religions*. เกี่ยวกับจามป่านั้น Maspero
บ่งไว้ในหนังสือประวัติศาสตร์ จามปา ของเขรและเกี่ยวกับ ดินแดนมลายู
ของอาณาจักรศรีวิชัย ประวัติศาสตร์ ศรีวิชัย ของ นิลคันธศาสตร์ได้
รวบรวมไว้ใน BEFEO ฉบับที่ ๔๐

ข้าพเจ้าควรเสนอประวัติศาสตร์ *South East Asia* ของศาสตราจารย์
HALL ไว้ในที่นี้ด้วย เพราะหนังสือเล่มนี้เพิ่งพิมพ์ออกเผยแพร่เมื่อ พ.ศ.
๒๔๙๘ นี้เองจึงเก็บความรู้ใหม่ ๆ ไว้มาก

เกี่ยวกับศิลาจารึกสุโขทัย ข้าพเจ้าได้แนะนำที่ซื้อหาให้แล้ว คือที่แผนก
จำหน่ายหนังสือของหอสมุดแห่งชาติ ถ้าท่านใคร่ทราบเกี่ยวกับศิลาจารึก
มอญ—พม่าต่อไป (หลักมมียะเจดีย์และกัลยานี) หนังสือชั้นนี้ได้จากหอ
สมุดแห่งชาติ ชื่อ *Epigraphia Birmanica* มีอยู่หลายเล่มจบ ม. ตูรวเชล
และศาสตราจารย์แบล็กเด็น อธิบายไว้เป็นภาษาอังกฤษอ่านเข้าใจง่าย
ศิลาจารึกเขมรเห็นจะต้องฟังหนังสือของ Briggs (ราชอาณาจักรเขมรโบ-
ราน) แต่ถ้าท่านอ่านภาษาฝรั่งเศสได้คล่อง หนังสือของศาสตราจารย์
เซเคย์ดีกัวมาก ชื่อ *Les Etats Hindouises D'Indochine et D'Indo-
nesie* ศิลาจารึกจากศาสตราจารย์ Majumdar รวบรวมไว้ประมาณ ๑๕๐
หลัก ในหนังสือชื่อ *CHAMPA* หนังสือทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้มีอยู่ใน
หอสมุดแห่งชาติทั้งนั้น

ศิลาจารึก มอญ—หริภุชชัย อยู่ใน BEFEO ฉบับที่ ๒๕ และ ๓๐
ศาสตราจารย์เซเคย์ได้คัดมาลงไว้พร้อมทั้งคำแปลเป็นภาษาฝรั่งเศส ใน
๒๔๔

BEFEO ฉบับที่ ๒๕ ศิลปาริควัดพระยีน-ลำพูน ซึ่งเป็นภาษาไทยยุค
สุโขทัย ก็มีปรากฏอยู่ครบถ้วนด้วย จากศิลปาริควัดพระยีนนี้ท่านจะได้
หลักฐานว่า วัฒนธรรมสุโขทัยแพร่ขึ้นไปยังลานนาเมื่อจุลศักราช ๗๓๑
และท่านจะได้หลักฐานที่จะจัดอันดับเจ้าผู้ครองลานนาประเทศเสียใหม่
นับแต่พระยาเม็งรายหลวงมาจนถึงพระยาเกือนา

BEFEO คือ คำย่อของ *Bulletin de l' Ecole Francaise d'
Extreme Orient*. เป็นนิตยสารของสมาคมค้นคว้าฝรั่งเศสในตะวันออก
ไกล

เรื่องของยุคสุโขทัย เป็นเรื่องชนชาติไทยแขนงหนึ่งเข้ามาตั้งราชอา
ณาจักรในลุ่มน้ำเจ้าพระยา แต่เพราะมีศิลปาริกเป็นหลักฐานมั่นคงเราจึง
พอจะทราบเหตุการณ์ใหญ่ ๆ ได้ ผิดกับเรื่องไทยราชอาณาจักน่านเจ้า
หรือแม้แต่ไทยอยุธยาตอนต้น เราจะฟังหลักฐานศิลปาริกไม่ได้ เพราะ
ยังไม่มีใครขุดค้นพบ จึงได้แต่อาศัยหลักฐานทางคำฉันเป็นส่วนใหญ่
(ตั้งแต่รัชกาลพระไชยราชาเป็นต้นมาฝรั่งเขาเข้ามาอยู่พม่า มลายูแล้ว
เราจึงมีหลักฐานประกอบหลายทาง) หลักฐานจีนนี่จึงเป็นเอกสารสำคัญ
มาก แต่จนบัดนี้ผู้ใหญ่ของเรายังไม่ปรากฏว่าเอาใจใส่อะไรเลย เรา
จึงมีแต่ประชุมพงศาวดาร ภาค ๕ ซึ่งเชื่อถือไปทั้งหมดไม่ได้ว่าแปลไว้ถูก
ต้อง เช่นเรื่องพ่อขุนรามคำแหงเสด็จไปเมืองจีนเป็นต้น ไม่ทราบว่ามี
แปลไปเอามาจากไหน เมื่อเร็ว ๆ นี้เจ้าหน้าที่เอะใจให้แปลสอบทานก็ได้
ความเป็นอย่างอื่นไปเสีย แต่ตามโรงเรียนก็ยังสอนกันปาว ๆ ว่า พ่อขุน
รามคำแหงเสด็จไปเมืองจีนสองครั้ง อันที่จริงจีนเขาไม่เคยบันทึกเช่นนั้น

เลย ปีสวรรคตของพ่อขุนรามคำแหงซึ่งบรรดานักปราชญ์ของเราเขียนว่า
ไม่ทราบว่าเป็นใด จีนเขาบันทึกไว้เรียบร้อย เป็นแต่ว่าคนแปลไม่ได้แปล
ให้ทราบเท่านั้น

ข้าพเจ้าขอแบ่งยุคสุโขทัยออกเป็นสองภาค ภาคหนึ่งสมัยแผ่นอำนาจ
เป็นการเฉลิมพระเกียรติพ่อขุนรามคำแหง ภาคสองสมัยแผ่วัฒนธรรม
เป็นการเฉลิมพระเกียรติพระมหาธรรมราชาลิไทย ซึ่งท่านจะได้อ่านใน
“ขุมนุมจุฬา” ฉบับหน้า

ข้าพเจ้าผู้เขียนเรื่องนี้เป็นคนค้าขาย มิได้มีอาชีพเป็นครูบาอาจารย์
การค้นคว้าในทางวิชานี้ก็เช่นไปโดยใจชอบ เป็นงานอดิเรกมากกว่างาน
อาชีพ ในการมาเขียนให้ “ขุมนุมจุฬา” ก็เพราะสราณีเยกรเรียกร้อง
เรื่องของยุคสุโขทัยตอนต้นนี้ เขียนเสร็จแต่เดือน มีนาคม ๒๔๙๙ แต่
เพิ่งจะตีพิมพ์ออกในเดือนตุลาคมนี้ ระหว่างเดือนมีนาคมจนถึงเดือน
ตุลาคม ๒๔๙๙ เรื่อง WAS NAM THOM THE FIRST KING OF
SUKHODAYA ? ของผู้เขียน ได้ผ่านการตรวจตราของศาสตราจารย์
เซเคส์แห่งกรุงปารีส และสยามสมาคมได้ตีพิมพ์ไว้ในวารสารประจำ
เดือน สิงหาคม หนึ่งในเดือนเดียวกันนั้นทางคณะอักษรศาสตร์ และ
ครุศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เชิญผู้เขียนให้ไปแสดงปาฐกถา
พิเศษเกี่ยวกับ “ประวัติศาสตร์ชนชาติไทยยุคสุโขทัยตามแนวใหม่” ซึ่ง
ได้รับการต้อนรับและวิจารณ์จากบรรดาอาจารย์และผู้เชี่ยวชาญในวิชานี้
พอสมควร จึงขอเรียนให้ท่านสมาชิกแห่ง ส.น.จ. ทราบไว้ด้วย

มูลเหตุสำคัญซึ่งให้ผู้เขียนกล้าแสดงผลของการค้นคว้าให้เป็นที่แพร่
หลายเช่นนี้ ประการสำคัญที่สุดอยู่ที่ว่า ประวัติศาสตร์ไทยก็เข้าอยู่ใน

ประเภทภาษาไทยและอาหารไทย ปัจจุบันมีหม่มชาวอเมริกันเข้ามาสอนวิธีหุงข้าวให้แก่ชาวไทยเราแล้ว อีกสักหน่อยถ้าเรายังไม่ตื่นตัว บรรดาหม่มฝรั่งทั้งหลาย ก็จะเข้ามาสอนภาษาไทยให้แก่เรา รวมทั้งสั่งสอนเราในเรื่องประวัติศาสตร์ชาติไทยด้วย ผู้เขียนเป็นคนไทยคนหนึ่ง จึงรู้สึกละอายเป็นกำลัง จึงขอฝากความละอายนี้ ให้เป็นมรดกแก่บรรดาบุตรหลานของสมาชิก ส.น.จ. ไว้ด้วย ○

ตอนที่ ๒

งานเขียนของนักประวัติศาสตร์
และนักวิชาการร่วมสมัย

ปรัชญาของอาริสโตเติล

(ARISTOTELIANISM)

อาริสโตเติลเป็นนักปราชญ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคนหนึ่งของโลก เป็นชาวเมืองเอเธนส์ ประเทศกรีกสมัยโบราณ มีชีวิตอยู่เมื่อประมาณ ๓๐๐ B.C. คือประมาณ ๒๓๐๐ ปีมาแล้ว

ความคิดของอาริสโตเติลทั้งในเรื่อง Metaphysics, เรื่อง Epistemology, และเรื่อง Axiology นั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นความคิดที่นานมาแล้ว แต่ก็ยังมีอิทธิพลต่อความคิดของชนบางกลุ่มบางเหล่าในยุโรปแทบเท่าทุกวันนี้

การทบทวนในเรื่องเหล่านี้ ย่อมจะเป็นการทบทวนศึกษาเกี่ยวกับประวัติของความคิดของมนุษย์ตอนหนึ่ง และย่อมเป็นเกียรติแก่อาริสโตเติลเป็นอย่างยิ่ง. ในปี ๑๙๗๘ คือปีขึ้นองค์การ UNESCO แห่งสหประชาชาติ จะร่วมกับประเทศกรีกจัดการฉลองครบรอบปีที่ ๒๓๐๐ ของ

"๑๙๗๘ กับ ๒๓๐๐ ปี Discuss เรื่องนี้ กันมา ดี"
แต่ครั้งนี้เป็นครั้งแรก คือเป็นครั้งที่ ๒-๓ ในตอน: อภิธานศัพท์
วิภาษคดี หรือ ตรรกศาสตร์ ดัชนี หรือ บทตามเรื่อง หรือ
เป็นบรรณานุกรม หรือ อื่นๆ"

การตายของอาริสโตเติลขึ้นในกรุงเอเธนส์โดยจะมีการประชุม World Congress เรื่อง “Aristotle and Contemporary Thoughts” ด้วย. สำหรับบทความเรื่องนี้ผู้เขียน ขอถือว่าเป็นการร่วมฉลองอาริสโตเติลของคนไทยคนหนึ่งและเป็นการร่วมรำลึกถึง ศจ. ดร. ขจร สุขพานิช ผู้มีความสนใจในเรื่องปรัชญามาตั้งแต่ต้นอีกด้วย.

มนุษย์เรามักอยากรู้อยากทราบเกี่ยวกับโลกและสรรพสิ่งในโลก เช่น อยากรู้อยากทราบว่า โลกนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร ทำไมจึงมีโลก ทำไมจึงมีมนุษย์ ทำไมจึงมีสัตว์ และพืช ทำไมจึงมีพระอาทิตย์และดวงดาวทั้งปวง ทำไมจึงมีจักรวาล มีผู้ใดสร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นหรือเปล่า ฯลฯ มันอะไรกันแน่. รวมความว่า ต้องการจะรู้ความเป็นจริง เกี่ยวกับธรรมชาติ หรือพูดสั้น ๆ ก็คือ ต้องการรู้เรื่องลักษณะของ Reality. คำตอบทั้งหลายเกี่ยวกับ Reality นี้เรียกว่า Metaphysics.

นอกจากนี้แล้ว มนุษย์ยังอยากรู้อยากทราบอีกว่า ทำไมมนุษย์จึงสามารถคิดได้ มนุษย์ใช้จิตในการคิดใช่ไหม จิตคืออะไร เสรีจิตมีหรือเปล่า ความรู้ของมนุษย์นั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ความรู้คืออะไร ฯลฯ รวมความว่า ต้องการจะรู้เกี่ยวกับ ความรู้ ความคิด และจิตใจ หรือพูดสั้น ๆ ก็คือ ต้องการรู้เรื่องลักษณะของ Knowledge. คำตอบทั้งหลายเกี่ยวกับ Knowledge นี้เรียกว่า Epistemology.

อีกประการหนึ่ง มนุษย์ยังอยากรู้อยากทราบอีกด้วยว่า ชีวิตที่ดีนั้นควรจะเป็นอย่างไร อะไรคือความดี อะไรคือสิ่งที่มีคุณค่า ความดีเกิดขึ้นได้อย่างไร ความดีที่สูงสุด (Summum Bonum) นั้นเป็นอย่างไร คุณธรรมและศีลธรรมนั้น ใครเป็นผู้กำหนด ฯลฯ รวมความว่า ต้องการจะ

รู้เกี่ยวกับ *ความดี* หรือ *ความมีคุณค่า* ในชีวิตของมนุษย์. หรือ
พูดสั้น ๆ ก็คือ ต้องการรู้เรื่องลักษณะของ Value. คำตอบทั้งหลายเกี่ยว
กับ Value นี้ เรียกว่า Axiology.

คำถามต่าง ๆ ทั้งสามประเภทเหล่านั้น เป็นเรื่องที่ยากยิ่งทั้งสิ้น ยิ่ง
ในสมัยโบราณ ขณะที่วิทยาศาสตร์ จิตวิทยา และจริยธรรม ยังไม่ก้าว
หน้าไปเลยนั้น ก็ยังมีคืบคลาน. คิดกันไปต่าง ๆ นานา.

แต่ทั้ง ๆ ที่ยังไม่มีการตั้งคำถาม ยังไม่มีเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์อัน
ใด ยังไม่มีความรู้ในเรื่องจิตวิทยา และจริยธรรมมากนัก นักปราชญ์
ชาวยุโรปในสมัยโบราณก็พยายามใช้ปัญญาเท่าที่มีอยู่ ตอบคำถามเหล่านี้อย่างเต็มความสามารถ

ปรากฏว่า อาริสโตเติล เป็นนักปราชญ์ที่ให้ *ความเห็น* หรือให้
คำตอบ เกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ได้ดีที่สุดสำหรับในยุคนั้นโดยเฉพาะในเรื่อง
Metaphysics. จนกลายเป็นรากฐานของความคิดของมนุษย์ชาวยุโรปใน
สมัยต่อมาเป็นเวลาช้านาน. อันนับว่าเป็น *ประวัติศาสตร์ความคิด* ที่สำคัญ
ตอนหนึ่งของมนุษยชาติ. ต่อไปนี้จะขอกล่าวเกี่ยวกับ *ความคิด* ของ
อาริสโตเติลเป็นข้อ ๆ ไป.

ข้อหนึ่ง ความคิดในเรื่อง Metaphysics ของอาริสโตเติลกล่าวโดย
สั้น ๆ มีดังต่อไปนี้ :

ก. **กล่าวโดยทั่วไป** เนื่องจากโดยปรกติแล้ว จะมีสิ่งใดเกิดขึ้นมา
ได้นั้น ก็จะต้องสร้างสิ่งนั้นขึ้นมา, ซึ่งแปลว่าย่อมจะต้องมีผู้สร้าง
สิ่งนั้นขึ้น. ดังนั้นในทำนองเดียวกัน การที่มีโลกมีจักรวาลได้

นั้น ก็คงจะต้องมีผู้สร้างขึ้นอย่างแน่นอน. อนึ่งโลกของเรา^๕ เป็นศูนย์กลางของจักรวาล มีพระอาทิตย์เคลื่อนไปรอบโลก^๕ ขึ้นมาในตอนเช้าและหมุนไปตกในตอนเย็น. และมีดวงดาวอยู่รอบๆ อยู่ประจำที่ในท้องฟ้า

บ. กล่าวโดยเฉพาะ (i) สรรพสิ่งทั้งปวงในโลกนั้น ประกอบขึ้นด้วย Form (โครง หรือรูปร่าง), และ Matter (เนื้อหา หรือเนื้อในหรือสสาร). หรือที่เรียกชื่อกันโดยทั่ว ๆ ไปว่า Form-Matter Concept, ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้:

— โครงหรือ Form นั้น ย่อมไม่เปลี่ยนแปลง เป็นของกำหนดตายตัว. เช่น กำหนดเป็นรูปร่างของคน นก ม้า ต้นไม้ ฯลฯ ล้วนเป็นโครงร่างที่ fixed. เป็นรูปร่างที่แน่นอน ไม่เปลี่ยน. สร้างขึ้นมาเป็นรูปร่างอย่างไร ก็เป็นอยู่อย่างนั้น.

— ภายในโครงนั้น ๆ ก็มี เนื้อ หรือสสาร บรรจุอยู่จนปรากฏเป็นตัวคน สัตว์ พืช หรืออื่น ๆ ขึ้นมา. สสารนั้นว่าที่จริงแล้วไม่สำคัญอะไร เป็นของที่อยู่นิ่งๆ อืดอาดไม่เคลื่อนไหว (inert). เป็นสิ่งที่ใช้บรรจุในโครงร่างเท่านั้นเอง.

(ii) ไกลออกไปในจักรวาลนั้น เป็นที่ว่างเปล่า ไม่มีสสาร ไม่มีเนื้อหาอะไรทั้งสิ้น. แต่ว่า ที่นั่นแหละเป็นที่สถิตยอยู่ของผู้เป็นต้นตอหรือสาเหตุใหญ่ (The Great First Cause) ซึ่งเป็นผู้สร้างโลก, เป็นหลักและเป็นตัวบัญชา,

เป็นผู้รู้โดยเด็ดขาด (The Absolute Knower); และยังเป็นโครงร่างอันบริสุทธิ์ คือ Pure Form อีกด้วย. พุทอีกทีหนึ่งก็คือเป็นโครงร่างใหญ่หรือเป็นแม่บทของโครงร่างทั้งปวงสรรพสัตว์ในโลกซึ่งเป็นโครงร่างย่อย ๆ ออกไปนั้นย่อมสืบเนื่องมาจากโครงร่างอันเป็นแม่บท หรือ Pure Form นั้นทั้งสิ้น ไกลออกไปที่นั่นแหละ เป็นที่อยู่ของเหตุผล, ความดี, ความรู้, ความคิด, และการควบคุมดูแลของสิ่งทั้งปวงในโลก

สำหรับมนุษย์ในสมัยโบราณ การที่อริสโตเติลสามารถใช้จินตนาการ อธิบายลักษณะของธรรมชาติ หรือ Reality ได้ถึงเพียงนี้ นับว่าเป็นสิ่งที่มหัศจรรย์ และเจลยวฉลาดเป็นอย่างยิ่ง. ก่อนหน้านั้นในยุโรปโบราณยังไม่เคยมีผู้ใดสามารถอธิบายลักษณะของสรรพสิ่งทั้งปวงได้เช่นนั้นเลย.

ข้อสอง สำหรับความคิดในเรื่อง Epistemology ของอริสโตเติล กล่าวโดยสั้น ๆ มีดังต่อไปนี้:

- ความรู้ทั้งปวงย่อมกำหนดไว้แล้วโดย Pure Form ทั้งสิ้น. Pure Form เป็นผู้รู้โดยเด็ดขาด (The Absolute Knower)
- สิ่งที่มีชีวิตทั้งปวงย่อมมี soul หรือวิญญาณ หรือจิตใจ
- แต่วิญญาณของมนุษย์เท่านั้น ที่อาจคิดได้ และอาจหาเหตุผลได้. มนุษย์อาจใช้เหตุผลและอาจคิดได้ทำ

นองเดียวกับ Pure Form. ทั้งนี้โดยมี soul หรือจิต
ใจ เป็นผู้คิด

- มนุษย์อาจเข้าใจและแบ่งสรรพสิ่งต่าง ๆ ออกเป็น
หมวดหมู่ได้. (ในสมัยนี้การที่สามารถแบ่งหมวดหมู่
ได้นั้น นับเป็นเรื่องของการคิดที่สำคัญมาก เช่น
สามารถแยกแยะแบ่งพืชออกเป็นชนิดต่าง ๆ ได้, หรือ
แบ่งสัตว์หรือแร่ธาตุออกเป็นชนิดต่าง ๆ ได้ เป็นต้น
ซึ่งไม่เคยทำได้เช่นนี้มาก่อนเลย.)
- จึงถือกันว่า วิธีการคิดที่สำคัญที่สุดในสมัยนั้น ก็คือ
วิธีการแบ่งหมวดหมู่ (Classification)
- นอกจากวิธีการแบ่งหมวดหมู่แล้ว ปรากฏว่าอาริส-
โตเติลยังได้ใช้วิธีการสังเกต (observation), และการ
หาเหตุผล (Formal Logic) ช่วยในการเสาะแสวงหา
ความรู้ อีกด้วย
- ดังนั้นเอง สิ่งที่เราเรียกว่า ความรู้ หรือ Truth หรือ
สัจจะในยุคนั้นจะปรากฏแก่เราได้ ก็ต่อเมื่อการแบ่ง
หมวดหมู่ที่กระทำไปนั้น กระทำได้ผลตรงกับโครง
สร้างหรือ Form อันแท้จริงของสรรพสิ่งเหล่านั้น.
- และดังนั้นเอง จึงเกิดถือกันว่า สัจจะหรือความรู้
นั้นย่อมเป็นสิ่งคงที่ กล่าวคือจะไปแบ่งหมวดหมู่
เมื่อไหร่ หรือที่ไหนก็ตาม ถ้าแบ่งได้ตรงกับโครง

สร้างหรือ Form แล้ว ก็ย่อมจะได้ผลเหมือนกันทั้ง
สิ้น (Truth is absolute, that is, always and
everywhere the same)

ข้อสาม สำหรับความคิดในเรื่อง Axiology ของอริสโตเติลกล่าวโดย
สั้น ๆ มีดังต่อไปนี้:

- เหตุผล เป็นสิ่งที่ดี มีคุณค่ายิ่ง
- ดังนั้น ชีวิตที่ดี ก็คือ ชีวิตที่มีเหตุผลหรือชีวิตที่
ดำเนินไปตามวิธีทางของเหตุผล (จะสังเกตเห็นว่า
ยุโรปในยุคนั้น ยังไม่มีศาสนา หรือหลักกรรม โดย
แน่นอน จึงได้ยึดเหตุผลเป็นใหญ่. แต่อย่างไรก็ตาม
กลับปรากฏว่าชีวิตในยุคนั้น เป็นชีวิตที่นิยมความห
รห, ความสวยงาม, แบ่งชั้น, ไม่ให้เกียรติแก่การ
งานที่ใช้กำลังกาย เพิ่งเล็งถึงการใช้กำลังปัญญาเป็น
สำคัญ. ซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปของชาวกรูเอเธนส์
ในสมัยสองพันปีที่ผ่านมาแล้ว)

การที่อริสโตเติลผู้ซึ่งมีแต่มือเปล่า ตาเปล่า ไม่มีกล้องจุลทรรศน์ ไม่มี
เครื่องมือวิทยาศาสตร์อันใด แต่สามารถคิดหรือมีจินตนาการ เกี่ยวกับ
โลก, เกี่ยวกับต้นกำเนิดของความรู้, และโดยเฉพาะเรื่อง Form—Mat
ter และเรื่อง Pure Form ได้นั้น, นับว่าเป็นเรื่องของความริเริ่มที่
สำคัญเป็นอย่างยิ่ง. ในยุคต่อมาเมื่อยุโรปได้มีศาสนาคริสต์นิกายแล้ว ก็จะ
เห็นว่าความคิดในศาสนาคริสต์นิกายใกล้เคียงกับความคิดของอริสโตเติล

มากโดยเฉพาะในเรื่อง Pure Form, เรื่องที่มนุษย์มีลักษณะแบบเดียวกับ Pure Form, และเรื่องที่ความรู้ตลอดจนการควบคุมดูแลมนุษย์ทั้งปวงก็มาจาก Pure Form ทั้งสิ้น^{๕๕}.

โดยเหตุนี้ ในสมัยของอาริสโตเติลเอง และในยุคต่อมาอีกเป็นเวลายาวนาน อาริสโตเติลจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นนักปราชญ์ และเป็นผู้ที่ให้ *ความคิดสำคัญ* ไว้แก่โลกผู้หนึ่ง

อย่างไรก็ตาม ในยุคต่อ ๆ มาอีกเมื่อวิทยาศาสตร์ได้ก้าวหน้าไปมาก คนรุ่นหลังจึงมองเห็นว่า ความคิด หรือปรัชญาของอาริสโตเติลนั้นคลาดเคลื่อนอยู่บ้าง จึงจะได้กล่าวต่อไป. แต่กระนั้น คนทุกยุคทุกสมัยก็ยังยกย่องและชื่นชมในความสามารถและเจตยวณลาดของอาริสโตเติลอยู่ตลอดเวลาจนถึงสมัยปัจจุบันนี้.

ในคริสต์ศตวรรษที่ 16, 17, 18, และ 19 นักวิทยาศาสตร์ในยุโรปได้ทดลองค้นคว้า และได้พบความจริงเกี่ยวกับธรรมชาติหลายประการ ซึ่งทำให้ความเชื่อในปรัชญาของอาริสโตเติลจำต้องเสื่อมคลายลง เป็นอันว่า

๑. โลกของเรา^{๕๖} มิได้เป็นศูนย์กลางของจักรวาล, และพระอาทิตย์มิได้เคลื่อนไปรอบโลก และดวงดาวทั้งปวงก็มีได้อยู่นิ่งคงที่ในท้องฟ้า
๒. เรื่องโครงหรือ Form ของมนุษย์สัตว์ทั้งปวง ที่ว่าเป็นเรื่องที่ผู้สร้างได้กำหนดมาตายตัว ไม่เปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ก็ปรากฏว่าเปลี่ยนแปลงหรือวิวัฒนาการมาตั้งแต่ต้นแล้ว โดยที่ครั้งแรกก็มีสัตว์เซลล์เดียวก่อน แล้วรูปร่างหรือ

โครงของเซลล์นั้นก็วิวัฒนาการเรื่อย ๆ ไปเป็นเวลาด้าน ๆ ปี จนกลายเป็นรูปร่างหรือโครงอย่างอื่นไป เช่น เป็นมนุษย์ เป็นต้น (ทฤษฎี Evolution ของ Darwin). แม้แต่จักรวาลก็วิวัฒนาการไป (Nebular Hypothesis ของ La Place.).

๓. เรื่องสสารหรือ Matter ที่ว่าไม่สำคัญ เพราะเป็นแต่เพียงเนื้อในสำหรับบรรจุภายในโครง, อีตอาดไม่เคลื่อนไหวนั้น ปรากฏว่าสสารเป็นเรื่องของไฟฟ้า เคลื่อนไหวอย่างยิ่ง และมีพลังมหาศาล
๔. เรื่องของความรู้ ความคิด และจิตใจนั้น ก็มีทฤษฎีเกิดขึ้นมากมาย ไม่ใช่มีจำเพาะแต่การแบ่งหมวดหมู่แต่อย่างเดียว เช่น มีความคิดว่า:—
ความรู้ต่าง ๆ นั้นเกิดขึ้นได้ก็โดยที่มนุษย์ได้ *ประสบ* (interact) กับสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม แล้วก็จะเกิดเป็น Meanings ต่าง ๆ ขึ้นได้ หรือที่เรียกว่า *ประสบการณ์* (experience) นั้นเอง และยังมีความคิดอีกว่า:—
สิ่งที่เรียกกันว่า *จิต* นั้น แท้ที่จริงแล้วก็คือ *การปฏิบัติ* (functioning) ของ Meaning หรือประสบการณ์ทั้งปวง ที่มนุษย์แต่ละคนได้สร้างสมของตนขึ้นไว้เท่านั้น. ไม่ใช่เป็นเรื่องลึกลับ มหัศจรรย์อันใด, เป็นต้น
๕. สิ่งซึ่งถือว่าเป็นของมีคุณค่านั้น ก็เกิดขึ้นเรื่อย ๆ เช่น “การปกครองโดยตัวแทนของประชาชน” และ “การอาจ

ขยับเลื่อนฐานะในสังคมให้สูงขึ้นได้เสมอ มิใช่ต้องตกอยู่
ในสังคมชั้นใดชั้นหนึ่งตลอดไป” เป็นต้น. สิ่งเหล่านี้
ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี มีคุณค่าทั้งสิ้น. (คงจำกันได้ว่า การ
ปกครองโดยตัวแทนของประชาชน หรือที่เรียกว่า *ประชาธิปไตย* นั้น ได้เกิดขึ้นก่อนในประเทศกรีกโบราณ)

ความคิดต่าง ๆ ของอาริสโตเติลที่คิดไว้เมื่อประมาณ ๒,๓๐๐ ปีมาแล้วนั้น
ยังเป็นเรื่องที่มนุษย์ในชั้นหลังยังคิดและโต้เถียงต่อไปอีกจน
ทราบเท่าทุกวันนี้ เช่น

๑. **เรื่อง Form-Matter** เรื่องนี้ต่อมาได้กลายเป็นเรื่อง
ของ Mind-Matter, หรือจิตใจ-ร่างกาย. บางพวก
กล่าวว่า แท้ที่จริงทุกอย่างอย่างนั้นก็คือ จิต. ร่างกายของ
คนเรานั้นถ้าแบ่งเป็นส่วนเล็กลงไปจนถึงขั้นเซลล์, ขั้น
ปรมาณู ฯลฯ ก็เป็นพลังงานหรือเป็นจิตนั่นเอง. บาง
พวกกล่าวว่า *ร่างกาย* เป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะจิต หรือ
ความคิด อีกด้วย.

เรื่อง Mind-Matter นี้ มีการโต้แย้งกันมากมาย
โดยเฉพาะในวงการของวิชาปรัชญาการศึกษา, แต่ใน
ตอนหลังสุดนี้ จะเปลี่ยนแนวใหม่ และหันไปพิจารณา
เรื่อง Experience กันมากกว่า

๒. **เรื่อง Absolute Truth** ที่อาริสโตเติลมีความคิดไว้ว่า
“ความรู้หรือ Truth *คงที่เสมอ* (absolute) ไม่ว่าจะอยู่ที่
ไหนหรืออยู่ในสมัยใด” นั้น ได้เป็นที่ยอมรับนับถือกัน

มาเป็นเวลายาวนาน และทำให้บางมหาวิทยาลัยในอเมริกาในสมัยปัจจุบันนี้เกิดความคิดว่า ถ้านิสิตได้เรียนรู้ Truth ที่สำคัญ ๆ ซึ่งนักปราชญ์ของโลกได้กล่าวไว้แล้ว ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งยวด เพราะความรู้เหล่านั้นเมื่อทราบกันแล้ว ก็ย่อมจะนำไปใช้ประโยชน์ได้ทุกยุคทุกสมัย และไม่ว่าจะอยู่ในประเทศใด. เมื่อคิดดังนี้แล้ว ก็ได้รวบรวมหนังสือเล่มสำคัญ ๆ ของโลก เข้าไว้ทั้งใน ด้านประวัติศาสตร์ ปรัชญา จิตวิทยา เศรษฐศาสตร์ วรรณคดี ศาสนา รัฐศาสตร์ ฯลฯ เป็นชุดใหญ่ เรียกว่า ชุด “Great Books of The Western World”, แล้วก็จัดสอนเป็นรายวิชาบังคับในมหาวิทยาลัยนั้น.

ที่กล่าวมานั้น จะเห็นว่าเป็นอิทธิพลโดยตรงของอาริสโตเติล, แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีบุคคลหลายท่านได้คัดค้านความคิดเรื่อง Absolute Truth อย่างมาก. เพราะว่า Truth หรือความคิดความรู้ทั้งปวงนั้น มัน *คงที่* หรือ absolute หรือศักดิ์สิทธิ์ *ไปไม่ได้* มันจะต้องเปลี่ยนไปตามสภาพสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ มันมีลักษณะเป็น relative. ยกตัวอย่าง คน ๆ หนึ่งมีน้ำหนัก ๗๒ กิโลกรัม ไม่ว่าจะไปอยู่ในประเทศใดในโลกนี้ ก็คงจะหนักประมาณ ๗๒ กิโลกรัมแน่แหละ คือ *คงที่* แต่ถ้ามันขึ้นทางไปลงที่ดวงจันทร์ จะปรากฏว่าน้ำหนักของเขา จะมีเพียง ๑๒ กิโลกรัมเท่านั้น เพราะการดึงดูดของดวงจันทร์มีเพียง $\frac{1}{6}$ ของการดึงดูดของโลก ดังนั้นความรู้บางประการที่มนุษย์ทราบอยู่ครั้งอยู่บนพื้นโลกนั้น,

ได้ถูกเปลี่ยนไป, *ไม่คงที่* ไม่ absolute ในเมื่อไปอยู่ในที่ซึ่งต่างกันออกไป แม้จะอยู่ในจักรวาลเดียวกัน.

อนึ่ง คำว่า Truth นี้ เนื่องจากในสมัยโบราณ คิดกันว่า เป็นสิ่งที่ absolute จึงรู้สึกประจักษ์ว่า เป็นสิ่งปกาสิต และเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์เอาการอยู่ แต่ในปัจจุบันเข้าใจกันว่า คำว่า “Truth” นี้ เป็นคำโบราณที่ใช้เรียกสิ่งซึ่งสมัยนี้เรียกว่า “Meanings” หรือ *ความรู้* หรือ *ความหมาย* ต่าง ๆ เท่านั้นเอง; “Meanings” นี้จะต้องเป็นสิ่งที่ทดลองให้เห็นได้เสมอโดยใช้วิธีทดลองหรือค้นคว้าซึ่งไว้วางใจได้.

๓. เรื่อง “การแบ่งหมวดหมู่” และ “การหาเหตุผล” ซึ่งเป็นวิธีการคิดหรือวิธีเสาะแสวงหาความรู้ ที่สำคัญยิ่งของอาริสโตเติล, ในสมัยปัจจุบันถือว่า *วิธีการวิทยาศาสตร์* (Scientific Method) เป็น *วิธีการคิด* ที่สำคัญที่สุด และนับเป็นวิธีการคิดอันเป็นแม่บท แต่อย่างไรก็ตามการแบ่งหมวดหมู่ และ การหาเหตุผล ก็ย่อมยังเป็นเทคนิคที่สำคัญในการคิดแม่บทอยู่นั่นเอง

ศจ. ดร. สาโรช บัวศรี

ไว้อาลัยคุณขจร สุขพานิช

ข้าพเจ้ารู้จักกับคุณขจร สุขพานิชเมื่อต้น พ.ศ. ๒๔๙๕ ด้วยการแนะนำทางจดหมายของเจ้าคุณอนุমানราชธน ซึ่งมีไปถึงคุณขจรที่ประเทศอังกฤษ เนื่องจากคุณขจรได้ไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยลอนดอน อันที่จริงข้าพเจ้ากับคุณขจรก็เป็นนักเรียนอัสสัมชัญด้วยกัน แต่คุณขจรมาเข้าภายหลังข้าพเจ้าหลายปี

หลังจากที่เจ้าคุณอนุมาน ๖ ได้แนะนำแล้ว คุณขจรได้เขียนจดหมายมาถึงข้าพเจ้าในปีนั้น เรื่องแรกที่คุณขจรต้องการทราบก็คือลำดับกษัตริย์กรุงสุโขทัย โดยขอทราบประวัติพ่อขุนศรีนาวนัมถมจากข้าพเจ้า เพราะคุณขจรเชื่อว่าพ่อขุนศรีนาวนัมถมอาจเป็นกษัตริย์พระองค์แรกของกรุงสุโขทัยก็ได้

ข้าพเจ้าได้ค้นหาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพ่อขุนศรีนาวนัมถมเท่าที่สามารถจะหาให้ได้ และได้ส่งสำเนาศิลาจารึกกรุงสุโขทัยซึ่งกรมศิลปากรได้ขุดพบใหม่ที่วัดพระมหาธาตุ ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เป็นเรื่องกระทำสัตย์สาบานกันระหว่างปู่กับหลาน เมื่อ พ.ศ. ๑๙๓๕ โดยลำดับบรรพบุรุษของกษัตริย์ในราชวงศ์พระร่วงฝ่ายหนึ่ง กับกษัตริย์ราชวงศ์เมืองน่านอีกฝ่ายหนึ่ง โดยเฉพาะกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วงมีชื่อ

แปลกกว่าที่เคยทราบกันมาแต่เดิมอีก ๒ ชื่อ คือ ปุโส สงคราม กับ ปุ
พญาวันนำถม ซึ่งข้าพเจ้าเชื่อว่าน่าจะเป็นกษัตริย์กรุงสุโขทัยและขอให้
คุณขจรพิจารณาร่วมด้วย ในที่สุดคุณขจรก็เห็นด้วยกับข้าพเจ้า นอกจาก
นี้ยังได้ถกปัญหาเรื่องพ่อขุนรามคำแหงไปเมืองจีนหรือไม่ ปี่เสวยราชย์
และปี่สวรรคตของพ่อขุนรามคำแหง และเรื่องอื่น ๆ ในสมัยสุโขทัยที่ยัง
เป็นปัญหาที่มีคนอยู่อีกหลายเรื่อง และในคราวสัมมนาประวัติศาสตร์
สุโขทัยที่จังหวัดสุโขทัย ซึ่งกรมศิลปากรได้จัดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓
ข้าพเจ้าได้เสนอเรื่องเหล่านี้ต่อที่ประชุม ได้มีผู้คัดค้านกันมากมายแทบ
ทุกเรื่องที่ข้าพเจ้าเสนอ เว้นแต่คุณขจรคนเดียวเท่านั้นที่ยืนหยัดอยู่ข้าง
เดียวกับข้าพเจ้า แต่แล้วในปัจจุบันนักประวัติศาสตร์ก็ยอมรับความเห็น
ของข้าพเจ้าและคุณขจรแล้วหลายเรื่อง

เมื่อคุณขจรกลับจากประเทศอังกฤษแล้ว ก็ได้มาร่วมวงถกเถียงกัน
กับข้าพเจ้าและนักโบราณคดีอีกหลายคน ณ ห้องทำงานของข้าพเจ้าตั้งแต่
เวลา ๑๐.๐๐ น. จนถึง ๑๒.๐๐ น. สัปดาห์ละ ๒ ครั้ง เสร็จแล้วก็
ชวนไปหาอาหารรับประทานด้วยกันโดยคุณขจรเป็นเจ้ามือเลี้ยงทุกครั้งไป

คุณขจรได้มาติดต่อกับข้าพเจ้าอยู่หลายปีจนกระทั่งถึงต้นปี พ.ศ.
๒๕๐๙ คุณขจรจึงได้ห่างไป เนื่องจากได้ไปทำงานที่บริษัทอเมริกันแห่ง
หนึ่งชื่อ ฟิลโก้คอร์ปอเรชัน

ครั้นเมื่อคุณขจรทราบว่าข้าพเจ้าได้ลาออกจากราชการแล้วจึงได้มีจด
หมายมาชวนให้ไปทำงานด้วยกัน ที่แรกข้าพเจ้าก็ยังลังเลใจเนื่องจาก
ข้าพเจ้าคิดว่าบริษัทนี้คงจะเป็นบริษัทขายตุ๊กต้ายี่ห้อฟิลโก้ ข้าพเจ้าไม่สนใจ
ในเรื่องการค้าขาย เกรงจะทำงานให้เขาไม่ได้สมความมุ่งหมาย จึงมิ

ได้ตอบตกลงไป คุณขจรได้พยายามโทรศัพท์มาหาข้าพเจ้าอีกครั้งหนึ่ง บอกว่าบริษัทนี้เป็นบริษัทที่ทำงาน เกี่ยวกับวิชาการด้วยการค้นคว้าเรื่องราวทางเศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ ฯลฯ (สถาบันแห่งนี้ได้ผลิตหนังสือขึ้นมาชุด ๑ ชื่อคู่มือประจำจังหวัดนครพนม ส่วนหนังสือขนาด ๔ หน้ายก มีรวมทั้งหมด ๕ เล่ม) ทั้งให้เงินเดือนที่ด้วย ถ้าข้าพเจ้าตกลงใจจะทำให้ไปหาเขา ณ ที่ทำงาน ข้าพเจ้าจึงตกลงใจและได้ไปหาคุณขจรเมื่อต้นเดือนธันวาคม ๒๕๐๙ แล้วคุณขจรก็นำไปฝาก ดร. สมิต ผู้อำนวยการสถาบันแห่งนี้ ตกลง ดร. สมิตได้รับข้าพเจ้าเข้าทำงานตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา นับว่าคุณขจรเป็นผู้ที่รักเพื่อนฝูงและพยายามชักจูงไปในทางที่ดีอยู่เสมอ ซึ่งข้าพเจ้ายังจดจำน้ำใจคุณขจรอยู่ไม่ลืม

ก่อนที่คุณขจรจะถึงแก่กรรมสักสองเดือนคุณขจรก็ได้ชวนข้าพเจ้าให้ไปรับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน และได้บอกว่าธนาคารแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ จะให้เขียนประวัติศาสตร์ไทยขึ้นใหม่โดยมอบให้ คุณขจรเป็นหัวหน้าหาผู้เขียน คุณขจรได้บอกว่าได้กำหนดตัวไว้แล้วโดยมีข้าพเจ้าเข้าร่วมเขียนด้วยผู้หนึ่ง แต่ยังไม่ทันวางโครงการอย่างไร คุณขจรก็มาด่วนถึงแก่กรรมเสียก่อน ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง

คุณขจรเป็นผู้ที่ชอบรับประทานอาหารเหล้า เพื่อนร่วมวงส่วนมากมักจะเป็นคอเดียวกัน เราต่างพูดคุยกันอย่างสนุกสนาน แต่โดยมากเป็นเรื่องถกเถียงกันในวงวิชาการมิได้เกี่ยวกับเรื่องอย่างอื่น บางครั้งต่างถกเถียงกันจนหน้าดำหน้าแดง แต่แล้วก็มิได้โกรธเคืองกัน แม้ผู้ใดใจน้อยโดยตีตนห่างออกไป คุณขจรก็ตามไปองนงอ้อขอโทษและชวนให้มาร่วมวงถกเถียงกันอย่างเดิมอีก

นับว่าคุณขรมีน้ำใจรักเพื่อนฝูงอย่างยิ่ง เป็นเพื่อนแท้ เป็นกัลยาณมิตรและสิ่งที่จะลืมเสียมิได้ก็คือ ในวาระที่ใกล้วสานแห่งชีวิต คุณขรยังนึกถึงเพื่อนที่ใกล้ชิดอยู่ทุกคน มีความประสงค์จะช่วยเหลือเพื่อนให้ได้ ร่วมทำงานด้วยกันเป็นทีมเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการที่คุณขรสนใจ คุณความดีของคุณขรนั้นสุดที่จะหาสิ่งใดมาเปรียบเทียบกับได้ ขอให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของเพื่อนจงไปสถิตย์อยู่ในทิพย์พิมานในแดนสันติสุขตลอดไปชั่วกาลปาวสานเทอญ

ตรี อมาตยกุล
๓๐ มีนาคม ๒๕๒๑

พระมหาธรรมราชาที่ ๒

ในราว พ.ศ. ๑๙๑๒-๑๓ พระมหาธรรมราชาที่ ๒ ได้ขึ้นเสวยราชย์แทนพระมหาธรรมราชาธิราช (พระเจ้าลิไทย) และคงประทับอยู่ที่เมืองสองแคว ส่วนทางสุโขทัย พระมหาเทวี พระกนิษฐาของพระเจ้าลิไทย ได้เสวยราชย์เป็นเจ้าเมืองสุโขทัยอยู่ต่อมาจนสวรรคต (ชินกาล ๖ และจารึกที่ ๑๐๖) แต่น่าจะหลังพระเจ้าลิไทยไม่นานนัก

ครั้นสมเด็จพระบรมราชาธิราช ยึดได้อาณาจักรสุโขทัย (เมืองเหนือทั้งปวง) ใน พ.ศ. ๑๙๑๔ ไว้ทั้งหมดแล้ว คงจะต้องจัดการบ้านเมืองใหม่ ให้พระมหาธรรมราชาที่ ๒ ประทับที่เมืองสองแควต่อไปดังเดิม ทั้งนี้ด้วยเป็นนโยบายการเมืองมาแต่ครั้งพระเจ้าอู่ทองปฏิบัติต่อพระเจ้าลิไทย ซึ่งง่ายในการควบคุมได้ใกล้ชิด และห่างจากอิทธิพลมหาราชเชียงใหม่และนครน่าน ทางเมืองกำแพงเพชร เห็นจะให้เจ้าญาณดิสหรือติบัญญาอยู่อย่างเดิม ในสุโขทัยให้เจ้าพรหมไชย กำกับไว้ ส่วนหัวเมืองใหญ่ทางเหนือ เช่นสัชนาลัยและเชลียง ไม่ทราบการเปลี่ยนแปลง

อาณาจักรสุโขทัยอยู่ในอำนาจอยุธยาราว ๒ ปี ครั้นถึง พ.ศ. ๑๙๑๖ กลับแข็งเมืองขึ้นได้ ฉะนั้นพระมหาธรรมราชาที่ ๒ ก็ควรขึ้นไปประทับในกรุงสุโขทัย (ตีความจากจารึกที่ ๙๓) เพราะต้องด้วยประเพณีที่พระ

ราชาผู้เป็นใหญ่จะประทับอยู่เมืองหลวงพร้อมนั้น คงจัดบ้านเมืองคันที่
ล่อแหลมต่ออยุธยาขึ้นใหม่ด้วย ให้เจ้าญาณคิสหรือทิปัญญา (พระมหา
เถระทางโยนก คงแปลชื่อขุนสามแก้วออกเป็นภาษามคร) ย้ายจากกำ
แพงเพชรมาอยู่สองแควแทนพระองค์ท่าน กับคงจะให้พระยาใสแก้วและ
พระยากำแหงไปครองเมืองชากังราวกำแพงเพชร

สุโขทัยเป็นอิสระต่อมาอีก ๖ ปี ต้องกลบยอมจำนนต่อสมเด็จพระ
บรมราชาธิราชอีกครั้งใน พ.ศ. ๑๙๒๑ เมื่อพระมหาธรรมราชาที่ ๒ ทรง
ยอมแพ้ถึงสองครั้งเช่นนี้ สมเด็จพระบรมราชาธิราชน่าจะต้องการกวตขันและ
ควบคุมโดยใกล้ชิดยิ่งกว่าครั้งก่อน ทั้งเข้าจัดการบ้านเมืองใหม่อีก คง
โปรดให้พระมหาธรรมราชาที่ ๒ กลับลงมาอยู่สองแคว ตามนโยบายตึง
เค็มของอยุธยา จนถึงปลายรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราช อย่างไรก็
ดีในช่วง ๒ ปีก่อนยอมจำนนคือ พ.ศ. ๑๙๑๙-๑๙๒๐ น่าเชื่อว่าพระ
มหาธรรมราชาที่ ๒ ก็ได้ประทับอยู่ในกรุงสุโขทัย คงมาเตรียมสู้ศึก
อยุธยาอยู่ที่เมืองชากังราวกำแพงเพชร (ตีความจากจารึกลานทอง วัด
พระมหาธาตุสุโขทัย พ.ศ. ๑๙๑๙ ของสมเด็จพระมหาเถรจุฬามณี ประ
กอบกับจารึกที่ ๑๐๖ และพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ) ข้อว่าพระ
มหาธรรมราชาที่ ๒ มาอยู่สองแควครั้งหลังนั้นมิได้อยู่ในจารึกที่ ๑๐ ส่อ
ความว่าท่านเจ้าฟันใน พ.ศ. ๑๙๒๗ เคยปฏิบัติราชการบางอย่างต่างพระ
องค์ ส่วนทางสุโขทัย คงมอบหมายให้พระยาศรีเทพาหาราช หรือพระ
ศรีราชโอรส หรือพระเทพาหาราช (จารึกที่ ๑๐๖, ๑๐๒ และ ๙๐) ซึ่ง
คงเป็นบุคคลเดียวกันทั้งสิ้นเป็นเจ้าเมืองสุโขทัย ด้านเมืองกำแพงเพชร
ให้เจ้าญาณคิส (ขุนสามแก้ว) กลับขึ้นไปครองใหม่ คงจะวางใจได้

เพราะถวายพระมารดาไว้แก่สมเด็จพระบรมราชาธิราช เจ้าญาณดิส (ขุนสามแก้ว) นัฏกจับตัวจากสองแคว (พิษณุโลก) มาอยู่อยุธยาตั้งแต่ พ.ศ. ๑๙๑๘

การที่สมเด็จพระบรมราชาธิราช เข้าจัดการบ้านเมืองใหม่เช่นนี้ นับว่าบันทึกอนอำนาจสุโขทัยต่อมาได้เกือบ ๑๐ ปี อาณาจักรต้องแบ่งกันเป็นบันทึกเป็นท่อนดังครั้งพระเจ้าเลอไทย เรื่องราวของพระมหาธรรมราชาที่ ๒ ในช่วงนี้ต้องเลื่อนลงหายไปสุโขทัย พระยาศรีเทพาหาราช มิได้มีบทบาทมากนัก เป็นแต่เข้าชักชวนพื่อนมิไสดำ ให้ช่วยกันทำนุบำรุงบ้านเมือง ซึ่งดูประหนึ่งว่าสุโขทัยขณะนั้นกำลังร่วงโรยกับการติดต่อกับมหาราชเชียงใหม้อยู่บ้าง สำหรับชุมนุมใหญ่ได้แก่เจ้าญาณดิส (ขุนสามแก้ว) เมืองกำแพงเพชร ทำนุบำรุงเมืองเชียงใหม่เรียกยกย่องเป็นพระยาไต้ ดูดังว่ามีอำนาจมากที่สุดใอาณาจักรสุโขทัยขณะนั้น มีเรื่องราวในประวัติศาสตร์เกี่ยวพันอยู่กับอยุธยาและลานนามากกว่าชุมนุมอื่น ทั้งยังเป็นชุมนุมแรกที่ขัดแย้งต่ออำนาจอยุธยา ในปลายรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราช

เมื่อสมเด็จพระบรมราชาธิราชสวรรคตใน พ.ศ. ๑๙๓๑ สุโขทัยได้กลับเป็นอิสระ พระมหาธรรมราชาที่ ๒ คงได้กลับมาเสวยราชย์ในกรุงสุโขทัย อีกครั้ง กับสามารถ เป็นไมตรี ได้ชั่วคราว กับ สมเด็จพระรามาเมศวร อย่างไรก็ดี ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา มีเรื่องสมเด็จพระรามาเมศวรขึ้นไปตีเชียงใหม่อยู่ครั้งหนึ่ง ภายหลังที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชสวรรคตแล้ว ๒ ปี ถ้ายึดถือศักราชในพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ๖ เป็นหลัก สมเด็จพระรามาเมศวรก็ขึ้นไปตีเชียงใหม่ใน พ.ศ. ๑๙๓๓ ขณะเดียวกันในพงศาวดารโยนก รัชกาลเจ้าแสนเมืองมา มีเรื่องเจ้าเมือง

สุโขทัย ผิดใจกับพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา จะขอเอาเมืองมาขึ้นกับชอกองทัพไปป้องกันเมืองสุโขทัย

ถ้าย้อนไปพิจารณา เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างลานนา กับเมืองไตในรัชกาลพระเจ้าแสนเมืองมา (พ.ศ. ๑๒๙๘-๑๓๔๔) จะเห็นว่า มีเรื่องสู้รบกับเมืองไตทั้งหมด ๓ ครั้งเท่านั้น ซึ่งก็ตรงกับพงศาวดารอยุธยาเช่นกัน ในตำนานเมืองเชียงใหม่ รบกันครั้งแรกคราวสมเด็จพระบรมราชาธิราชช่วยเจ้าท้าวมหาพรหมชิงบัลลังก์เจ้าแสนเมืองมาแต่ไม่สำเร็จ ทัพหยุดอยู่แค่ลำปาง ตรงกับ พ.ศ. ๑๓๒๙ ครั้งที่สองเจ้าท้าวมหาพรหมได้พระพุทธรูปสิงห์ไปถวายเจ้าแสนเมืองมา (มิใช่พระเจ้ากือนา) ถ้าครั้งนั้นมีการยกทัพใหญ่ลงมากำแพงเพชรจริงดังในตำนานพระพุทธรูปสิงห์หรือชินกาล ฯ แล้ว จะตรงกับคราวสมเด็จพระบรมราชาธิราชยกทัพไปชิงกรุงศรีอยุธยาครั้งสุดท้ายใน พ.ศ. ๑๓๓๑ แต่สวรรคตเสียที่ปากน้ำโพ เจ้าท้าวมหาพรหมจึงได้พระพุทธรูปสิงห์กับพระแก้วมรกต ไปจากเจ้าญาณคิสีที่เมืองกำแพงเพชร การรบครั้งที่สาม คือคราวเจ้าเมืองสุโขทัยผิดใจกับพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา เจ้าแสนเมืองมายกทัพมาถึงเมืองสุโขทัยแต่แพ้ทัพเจ้าเมืองสุโขทัยยับเยินกลับไป หากพิจารณาเรื่องทางโยนกประกอบกับพงศาวดารอยุธยา ในครั้งนั้นเรื่องคงเป็นว่า พระมหาธรรมราชาที่ ๒ เจ้าเมืองสุโขทัย ผิดใจกับสมเด็จพระราเมศวรจริง ใน พ.ศ. ๑๓๗๓ แต่คงเป็นอยู่ในที่ แล้วลอบไปทำไมตรีกับเจ้าแสนเมืองมา ครั้นสมเด็จพระราเมศวรทรงทราบข่าวทัพเชียงใหม่ยกลงมา จึงรีบเสด็จขึ้นไปกับเมืองสุโขทัยไว้ พระมหาธรรมราชาที่ ๒ เห็นว่าจะไม่ชอบกล จำต้องกลับพระทัยเข้ากับทัพอยุธยาตีทัพเชียงใหม่พ่ายไป (พงศาวดารอยุธยาอาจกล่าวเกินไปได้

เมืองเชียงใหม่ ส่วนพงศาวดารโยนกคงพลาดไปเช่นกันเรียกสมเด็จพระ
รามศวรเป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราช)

บ่าเหน็จศึกกับมหาราชเชียงใหม่ครั้งนี้ ผู้เขียนเชื่อว่าสมเด็จพระราม
ศวร ยอมให้สุโขทัยเป็นอิสระอย่างแท้จริงและเลิกกดขี่ มิฉะนั้นแล้ว
สุโขทัยอาจจำใจต้องพึ่งลานนาอีก อนึ่งทั้งสองอาณาจักรคงเบียดเบียนที่
ต้องต่อสู้กันเองทั้งทางทหารและการเมืองมานานถึง ๒๐ ปี ส่วนอยุธยา
เองก็กำลังมีศึกติดพันขุนทางด้านเมืองเขมรซึ่งมีญวนหนุนหลังอยู่ นอก
จากนี้ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งในด้านความสัมพันธ์ของสองราชวงศ์แล้ว ย่อม
จะตีความได้ว่า พระมหารัชมราชาที่ ๒ เป็นพี่พระมเหสีของสมเด็จพระ
รามศวรซึ่งเป็นพระราชมารดาสมเด็จพระเจ้าพระยาราม องค์รัชทายาทของ
อยุธยา ดังปรากฏชัดเจนในจารึกที่ ๓๘ ว่า “...ราชมาตุละบพิตร...”
และอาจจะตรงกับเรื่องลู่จะให้สตัยต่อหลานที่ในจารึกพระศรีสากยมุนี วัด
สุทัศน์ด้วย เฉพาะคำว่า “บพิตร” ย่อมใช้สำหรับพระราช ซึ่งในที่นี้
คงหมายถึงพระมหารัชมราชาที่ ๒

พระมหารัชมราชาที่ ๒ ประทับอยู่ในสุโขทัยต่อมาโดยปกติสุขได้อีก
ราว ๕ ปี จนกระทั่งสมเด็จพระรามศวรสวรรคตใน พ.ศ. ๑๙๓๘ ใน
ช่วงหลังนี้จึงมีโอกาสบูรณะและสร้างวัดวาอารามในสุโขทัยไว้มาก (จา
รึกที่ ๙๓) ทั้งยังสามารถทำไมตรีกับเจ้าคำตันเมืองน่าน (จารึกที่ ๔๕)
ใน พ.ศ. ๑๙๓๕ โดยสมเด็จพระรามศวรมิได้ขัดขวางหรือแทรกแซง
แต่อย่างใด ส่วนสัญญาบ้องกันร่วมกันตามจารึกที่ ๖๔ พระเจ้าไสลือ
ไทยราชโอรสคงจะทำภายหลัง พ.ศ. ๑๙๔๓ ขึ้นไว้กับพระยาหุงเมืองน่าน
ก็เป็นได้

สมเด็จพระยาราม ราชโอรสสมเด็จพระรามศวร ขึ้นเสวยราชย์ใน
อยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๑๙๓๙ เชื่อกันว่าคงตั้งพระทัยจะผนวกราชอาณาจักร
ทั้งสองให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างคร่งฟ่อขุนรามคำแหง ทำนองให้
เมืองกว้างขวางรอดหรือเมืองกว้างทั้งหลาย จึงเริ่มรุกรานสุโขทัยเอาเข้า
ไว้ในอำนาจ ถ้าวินิจฉัยพงศาวดารเมืองน่านที่กล่าวว่า มีขุนหลวงเมือง
ไค้ขึ้นโปรดนำอภิเษกเจ้าคำตันแล้วเป็นเหตุให้เจ้าคำตันเกิดเสียชีวิตใน
วันนั้นโดยพลันเมื่อ พ.ศ. ๑๙๓๙ ก็น่าจะหมายได้ว่าสุโขทัยอยู่ในอำนาจ
อยุธยาขณะนั้นแล้ว เพราะคำว่าขุนหลวงเป็นศัพท์ทางอยุธยาใช้หมายถึง
พระเจ้าแผ่นดินหรือเจ้าครองนคร นอกจากนั้นยังนึกได้ว่าฝ่ายอยุธยา จะ
ยึดได้ถึงเมืองแพร่คว้ยและต่อมาหนูลังเมืองแพร่ ให้ไปยึดเมืองน่านได้
ใน พ.ศ. ๑๙๔๐ จึงเป็นอันว่าพันธมิตรของสุโขทัยตามสัญญาในจารึก
ที่ ๔๕ พ.ศ. ๑๙๓๕ ถูกทำลายสิ้นความหมายไป

ผู้เขียนคิดว่าเมื่อสมเด็จพระเจ้าพระยาราม ขยายพระราชอาณาจักรได้
สำเร็จดังนี้แล้ว จึงเสด็จไปเสวยราชย์ในกรุงสุโขทัยเมื่อ พ.ศ. ๑๙๔๐
(จารึกที่ ๓๘) โดยทรงหวังจะทำบ้านเมืองให้เป็นอย่างคร่งฟ่อขุนรามคำ
แหง (น่าสังเกตว่าในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถซึ่งขึ้นไปครอง
อาณาจักรสุโขทัยอยู่ที่เมืองพิษณุโลกนั้น ตามหลักฐานยวนพ่ายก็สรรเสริญ
ว่ามีพระปรีชาอย่างพ่อขุนรามคำแหงเหมือนกัน น่าจะทรงได้แบบอย่าง
สมเด็จพระเจ้าพระยารามในคราวนี้ก็ได้) ฉะนั้นที่สังคตวงศ์ พงศาวดารฉบับ
วันวลิตและพงศาวดารอยุธยาภาษามคธ กล่าวว่าสมเด็จพระเจ้าพระยาราม
เสวยราชย์อยู่ ๓ ปี ก็จะใกล้เคียงความจริงมากและเป็นการยืนยันว่าใน พ.ศ.
๑๙๔๐ มิได้เสวยราชย์ที่อยุธยาแล้ว แม้พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ

ก็เป็นแค่บอกปีขึ้นเสวยราชย์กับปีที่เสวยราชสมบัติเท่านั้น มิได้บ่งจำนวนปีเสวยราชย์ไว้อย่างตายตัว จึงอาจเป็นช่องว่างให้เกิดปัญหาถกเถียงได้ อย่างไรก็ตามก็เมื่อสมเด็จพระเจ้าพระยารามขึ้นไปเสวยราชย์ในสุโขทัยแล้ว ก็น่าจะมอบให้สมเด็จพระอินทราชาเสวยราชย์ที่อยุธยาหรือเมืองสุพรรณบุรี ด้วยเห็นได้จากหลักฐานฝ่ายจีน ตั้งแต่ต้นรัชกาลสมเด็จพระเจ้าพระยาราม มักจะปรากฏแต่พระนามสมเด็จพระอินทราชาโดยตลอด แม้พงศาวดารวันวลิตก็กล่าวเป็นนัยว่าสมเด็จพระเจ้าพระยารามได้พระราชทานให้ไว้อย่างสิ้นเหลือ

สำหรับพระมหากษัตริย์ราชที่ ๒ คงโปรดให้ไปเสวยราชย์ที่เมืองใหญ่ซึ่งพอเหมาะสมกับพระเกียรติยศเดิม แม้จะเป็นรองจากสมเด็จพระเจ้าพระยารามในสุโขทัย แต่ก็ยังคงมีสิทธิ์ใช้คำ “บพิตร” ได้ (จารึกที่ ๓๘) ผู้เขียนสันนิษฐานว่าเมืองใหญ่ที่ยอมให้ไปเสวยราชย์น่าจะได้แก่เมืองเซลิ้งมากกว่าแห่งอื่น สังเกตในจารึกที่ ๓๘ นั้นเอง เมื่อกล่าวถึงเมืองใหญ่รองจากสุโขทัย จะลำดับความสำคัญออกนามเมืองเซลิ้งขึ้นก่อนไว้ถึงสองครั้ง ซึ่งต่างกว่าจารึกในยุคอื่นของสุโขทัย อนึ่งในพงศาวดารเมืองน่านยังมีเรื่องกล่าวไว้อย่างน่าสนใจไม่ค่อยชัดเจนนัก ผู้เขียนเชื่อว่าในปีที่สมเด็จพระเจ้าพระยารามขึ้นเสวยราชย์ในสุโขทัยนั้น พระยาเซลิ้งเมืองใต้ (พระยาไต้) คงจะกลับแข็งเมืองขึ้นสำเร็จ จึงได้กลักรับตัวเจ้าหุงบุตรเจ้าคำตัน ซึ่งเป็นศัตรูเก่าของขุนหลวงเมืองไต้ (ฝ่ายอยุธยา) ทั้งยังจัดทัพให้ไปตีเอาเมืองน่านกลับคืนมาได้ใน พ.ศ. ๑๙๕๑ พระยาเซลิ้งเมืองไต้ผู้เห็นจะเป็นพระมหากษัตริย์ราชที่ ๒ ซึ่งมีพระบารมีมากพอจึงสามารถดำเนินการเป็นปฏิปักษ์ขึ้นได้

เมื่อพระมหากษัตริย์ราชินี ๒ ได้พ้นจากเมืองน่านกลับคืนมาแล้ว คงต้องทำศึกชกกับสมเด็จพระเจ้าพระยามรมา ต่อมาจนได้บ้านเมืองคืนเกือบทั้งหมดแล้วเมืองพระบาง (จารึกที่ ๕๓) การสู้รบระหว่างสองพระนคร คงจะดำเนินประปรายต่อมาอีกราว ๑๐ ปี จนถึงช่วงปลายของรัชกาลสมเด็จพระเจ้าพระยามรมา (ตีความจากจารึกที่ ๕๖, ๖๔ และจารึกวัดสองคนที่ ๔๘)

พระมหากษัตริย์ราชินี ๒ คงสวรรคตระหว่าง พ.ศ. ๑๙๔๑-๑๙๔๒ ภายหลังที่ได้ชัยชนะในส่วนใหญ่สามารถผลักดันอิทธิพลอยุธยาสำเร็จ เสวยราชย์อยู่ ๓๐ ปี ทรงเป็นพระไอยกา (ตาทวด) ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (ตีความจากจารึกที่ ๕๓, ๕๐, ราชาริราชและยวนพ่าย) ส่วนสมเด็จพระเจ้าพระยามรมา เสวยราชย์ในสุโขทัยได้ราวปีหนึ่ง ต้องพ่ายแพ้ถอยกลับลงมา

พระราชพงศาวดาร อยุธยา ทุกฉบับ ตอนรัชกาล สมเด็จพระเจ้าพระยามรมา ได้บันทึกเรื่องส่วนที่เกี่ยวข้องกับสุโขทัยไว้แต่อย่างใดทั้งสิ้น จึงนับเป็นปัญหาประวัติศาสตร์ที่ท้าทายการวิจัยค้นคว้าอย่างยิ่ง

เรื่องราวในรัชกาลพระมหากษัตริย์ราชินี ๒ นี้ ได้เขียนขึ้นจากการตีความโดยรวบรัด ฉะนั้นถ้าจะมีส่วนใดเป็นประโยชน์แก่ประวัติศาสตร์สุโขทัยและอยุธยาบ้าง ผู้เขียนขออ้อมอุทิศแด่ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช ปรมาจารย์ประวัติศาสตร์ ผู้ล่วงลับ.

ม.ร.ว. ศุภวัฒน์ เกษมศรี

การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ

ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเป็นวิชาว่าด้วยกิจกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์ในอดีต เป็นสาขาหนึ่งของวิชาประวัติศาสตร์ มีลักษณะพิเศษต่างจากประวัติศาสตร์สาขาอื่น ๒ ประการคือ (๑) ใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ในการวิเคราะห์ และ (๒) ใช้วิธีวิจัยที่บ่อยครั้งอ้างอิงกับตัวเลข หรือในบางกรณีก็ใช้วิธีวิจัยสถิติ^๒

จะได้แบ่งการเสนอเรื่องการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจออกเป็น ๓ ตอนด้วยกัน ตอนที่หนึ่งว่าด้วยการใช้ทฤษฎี ตอนที่สองว่าด้วยวิธีการวิจัย และตอนที่สามว่าด้วยการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจในประเทศไทย

การใช้ทฤษฎี

การใช้ทฤษฎีทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์มีลักษณะเป็นแบบวิทยาศาสตร์ สำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจแล้ว ทฤษฎียังมีความสำคัญเป็นพิเศษกว่าในประวัติศาสตร์สาขาอื่น เพราะความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ ทฤษฎี หรือหลักวิชา ไม่ได้เป็นไปอย่างปะปะ ไร้ระเบียบ หรือเป็นไปอย่างที่เรานึกเอาเอง สมมุติว่าเกิดปรากฏการณ์ ก. เราก็มักจะสามารถอธิบายได้ว่าเป็นเพราะ

ปรากฏการณ์ ข. ที่เกิดขึ้นก่อนหน้า ความสัมพันธ์ระหว่าง ก. กับ ข. เป็นไปตามทฤษฎี ข. เป็นเหตุ ก. เป็นผล ตัวอย่างเช่น หากมีการค้าผูกขาด ราคาจะยิ่งสูงกว่าเมื่อมีการแข่งขันเสรี หรือหากลดการชำระเงินขาดดุล ค่าของเงินตราย่อมลดลง ความสัมพันธ์เช่นนี้เรานึกเอาเองคงไม่ได้ ต้องศึกษาจากทฤษฎีและกฎทั่วไปซึ่งได้มีผู้ศึกษาและพิสูจน์ไว้แล้ว ในการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจข้อมูลก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นเดียวกับการศึกษาประวัติศาสตร์สาขาอื่น แต่หากไม่มีการประยุกต์ใช้ทฤษฎี จักหาความสัมพันธ์ของข้อมูลแล้ว ข้อมูลนั้นก็ไร้ความหมาย ไม่มีลักษณะเป็นรูปร่างที่สื่อให้เข้าใจในทางใดเลย ข้อนี้เป็นจริงยิ่งสำหรับข้อมูลทางเศรษฐกิจซึ่งความสัมพันธ์หลายประการไม่ตรงกับสามัญสำนึก การใช้ทฤษฎีจะทำให้ ผู้ศึกษาสามารถเลือก ใช้ข้อมูล ได้ถูกต้องตรงกับปัญหาที่กำลังวิจัย สามารถจัดระเบียบความเกี่ยวพันระหว่างข้อมูล และอธิบายเหตุและผลของปรากฏการณ์ ทางเศรษฐกิจที่กำลังศึกษาได้ ในกรณีที่ข้อมูลที่กำลังศึกษาไม่เข้ากับทฤษฎีเลย ผู้ศึกษาก็ต้องกลับไปพิจารณาข้อสมมุติฐานของทฤษฎีใหม่ พัฒนาหรือหาหลักทั่วไป หรือทฤษฎีใหม่ที่จะเข้ากันได้กับข้อมูล การใช้ทฤษฎีและการปรับทฤษฎีกับข้อมูลเช่นที่กล่าวมานี้เป็นวิธีการที่นักประวัติศาสตร์เศรษฐกิจใช้เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจในอดีต เป็นวิธีที่ทำให้เขาได้เข้าถึงความจริงในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจด้วยวิธีการแบบวิทยาศาสตร์^๑

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่อาจนำมาใช้ในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจแยกได้เป็น ๔ ส่วนด้วยกันคือ

๑. ทฤษฎีราคา ทฤษฎีนี้ระบุว่าปริมาณและซัพพลายกำหนดราคาสินค้า ในตลาดผูกขาดราคาสูงกว่าในตลาดแข่งขัน ปริมาณและซัพพลายเช่นเดียวกันที่กำหนดค่าตอบแทนต่อบัณฑิตการผลิต ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน แรงงาน หรือทุน ทฤษฎีนี้อาจใช้ได้กับการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ เศรษฐกิจเฉพาะเรื่อง เช่นการศึกษาเฉพาะสินค้าหรือเฉพาะอุตสาหกรรม สภาพตลาดและสภาพการผลิตสินค้าชนิดหนึ่งชนิดใดในระยะเวลาสั้น ๆ

ทฤษฎีราคามีข้อจำกัดคือเป็นการศึกษาแบบที่แยกกิจกรรมทางเศรษฐกิจออกจากสังคมและการเมืองทั้งเป็นการศึกษาปรากฏการณ์ในภาวะสถิตย ไม่สามารถใช้วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงระยะยาว แม้ว่าทฤษฎีราคามีอิทธิพลต่อการศึกษาเศรษฐศาสตร์ทั่วไปมาก แต่ก็ใช้ประโยชน์ได้น้อยในการวิเคราะห์ข้อมูลประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ

๒. ทฤษฎีความเจริญเติบโต (growth theories) ทฤษฎีในกลุ่มนี้พยายามอธิบายว่าอะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้เศรษฐกิจเจริญเติบโต ในขบวนการเจริญเติบโตนั้น ผลผลิต บัณฑิตการผลิต และผลิตภาพเปลี่ยนแปลงอย่างไร องค์ประกอบของผลผลิต ของอุตสาหกรรม และของภูมิภาคทางภูมิศาสตร์เปลี่ยนแปลงอย่างไร การเจริญเติบโตที่เกิดจากการเพิ่มขึ้นของทุนต่างกับการเจริญเติบโตที่เกิดจากการเพิ่มขึ้นของแรงงาน หรือที่เกิดจากการเปลี่ยนเทคนิคในการผลิตอย่างไร การวิเคราะห์ได้ถูกกระทบอย่างไรจากการเจริญเติบโตเป็นต้น^๔ นักเศรษฐศาสตร์ผู้นำการศึกษาในลักษณะนี้คือ ไซมอน กูสเนต (Simon Kuznets) ศาสตราจารย์ เศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เขาพยายามวัดและสรุปลักษณะทั่วไปของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เช่น การลดลงของอัตราส่วนของ

สาขาเกษตรในผลผลิตรวม การย้ายประชากรสู่เขตเมือง การขยายขนาดของหน่วยเศรษฐกิจ^๕ ในอดีต อตกัม สมิท และโจเซฟ ชุมปีเตอร์ก็จัดอยู่ในนักเศรษฐศาสตร์ผู้ให้ความสนใจทฤษฎีความเจริญเติบโต ส่วนในระยะหลังก็มีนักเศรษฐศาสตร์ เช่น ฮาร์รอด (R. Harrod) โคมาร์ (E. Domar) โซโล (R.M. Solow) และคาลดอร์ (N. Kaldor) เป็นต้น นักเศรษฐศาสตร์รุ่นหลังนี้สร้างแบบจำลองของความเจริญเติบโตขึ้น เรื่องความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจนี้เป็นปัญหาหัวใจของวิชาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ เป็นเรื่องที่นักประวัติศาสตร์เศรษฐกิจให้ความสนใจมากที่สุดตลอดมา เพราะเป็นการศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจระยะยาวซึ่งเป็นภาระหน้าที่โดยตรงของนักประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ

ปัญหาในการใช้ทฤษฎีหรือแบบจำลองความเจริญเติบโตกับข้อมูลในอดีตอยู่ที่ว่า นักเศรษฐศาสตร์ผู้สร้างทฤษฎีความเจริญเติบโตในระยะหลังนี้มักสร้างทฤษฎีในรูปนามธรรมมาก และใช้คณิตศาสตร์ระดับสูงซึ่งทำให้ต้องมีสมมุติฐาน แต่แรกเริ่มมากมาย ทำให้ทฤษฎีเหล่านี้น่าสงสัยจากข้อมูลที่มีอยู่ อีกทั้งทำให้ความสนใจรวมศูนย์อยู่เฉพาะกับข้อมูลเชิงปริมาณ และจงใจละเลยข้อมูลประเภทอื่นซึ่งอาจมีความสำคัญทัดเทียมหรือสูงกว่า

๓. ทฤษฎีมาร์กซิส หรือทฤษฎีเศรษฐกิจการเมือง ในทัศนะของสำนักนี้ การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจคือ การศึกษาการขัดแย้งระหว่างชนชั้น ชนชั้นที่สำคัญมี ๓ ชนชั้น คือ (๑) เจ้านายขุนนาง (๒) นายทุน (๓) กรรมชีพและชาวนา การขัดแย้งระหว่างชนชั้น ทำให้

เกิดการเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจ ช่วงที่สำคัญคือการเปลี่ยนจากระบบ
ศักดินาเป็นระบบนายทุน ซึ่งเป็นยุคสมัยในประวัติศาสตร์

เมื่อมีการนำทฤษฎีมาร์กซิสมาใช้กับประเทศด้อยพัฒนาปัจจุบันก็มี
การพยายามอธิบายว่า ทำไมประเทศเหล่านี้จึงไม่สามารถก่อให้เกิดระบบ
นายทุนขึ้นเองได้ ทำไมไม่มีชนชั้นกรรมวิธีเกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจ
ทำไมการขัดแย้งระหว่างชนชั้นจึงไม่ชัดเจน มโนภาพเรื่องระบบ
การผลิตแบบเอเซีย (The Asiatic Mode of Production) ซึ่งมีการรวม
ศูนย์อำนาจเข้มงวดแบบตะวันออก (Oriental Despotism) และการรวม
ตัวเป็นชุมชนอย่างแน่นแฟ้นระดับหมู่บ้านถูกนำมาใช้อธิบายการเปลี่ยน
แปลงอย่างล่าช้าในระบบเศรษฐกิจของประเทศเอเซีย ทฤษฎีของกาล
วิทโฟเกล (Karl Wittfogel) ว่าด้วยสังคมพลังน้ำ^๕ และบาร์ริงตัน มัวร์
(Barrington Moore) ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างเจ้านายและชาวนา^๖
อาจพอจัดอยู่ได้ในสำนักนี้และเรียกได้ว่า กึ่งมาร์กซิส

ทฤษฎีมาร์กซิสสามารถเชื่อมการผลิตแท้ ๆ เข้ากับสถาบันเศรษฐกิจ
คือระบบกรรมสิทธิ์และเข้ากับสถาบันการเมืองคือรัฐได้อย่างดี ซึ่งความ
สัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาเทคโนโลยี การเกิดชนชั้นใหม่และการปฏิวัติ
ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นมโนภาพที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงในประวัติศาสตร์
เศรษฐกิจ นอกจากนี้ทฤษฎีมาร์กซิสยังไม่ละเลยประเด็นสำคัญประการ
หนึ่งในการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจประเทศด้อยพัฒนา คือเรื่อง
ผลของจักรวรรดินิยมต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของประเทศเหล่านี้
ข้อได้เปรียบของทฤษฎีมาร์กซิสอีกประการหนึ่งคือ มโนภาพสำคัญ
ในทฤษฎีมาร์กซิสคือเรื่องกำเนิด และวิวัฒนาการของชนชั้นนั้น เป็น

เรื่องสำคัญที่ครอบคลุมเวลายาวนานมาก เหมาะสำหรับใช้เป็นกรอบศึกษา
การเปลี่ยนแปลงระยะยาว อันเป็นลักษณะแกนกลางของวิชาประวัติศาสตร์

๔. ทฤษฎีมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาเศรษฐกิจ ทฤษฎีประเภทนี้
อธิบายว่าพฤติกรรมทางเศรษฐกิจฝังตัวอยู่ในสภาพแวดล้อมของสังคม
จะเข้าใจพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์ไม่ได้ หากไม่พิจารณาอิทธิ-
พลของปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม นักทฤษฎีประเภทนี้ที่สำคัญคือ
คาล โปลันยี (Karl Polanyi)^๕ และ แมก เวเบอร์ (Max Weber)^๖
โปลันยีอธิบายว่าในสังคมโบราณไม่มีระบบตลาดแต่ก็ยังคงมีการแลก-
เปลี่ยน การแลกเปลี่ยนถูกกำหนดโดยสถาบันสังคม เช่น กำหนดโดย
ความเป็นญาติ ครอบครัว หรือกำหนดโดยศาสนา ไม่ใช่ด้วยกำไรที่
เป็นเงินตรา หมายความว่า ในทัศนะของโปลันยีจะใช้ทฤษฎีราคาของ
สำนักนีโอคลาสสิกมาอธิบายการแจกจ่ายทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจไม่
ได้ จะต้องพิจารณาการผลิตและการวิภาคในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของพฤติ-
กรรมสังคม โปลันยีเสนอโมโนภาพ (concept) ใหม่หลายประการ เช่น
การตอบแทนกัน (reciprocity) คือการให้โดยมีพันธะระหว่างญาติและ
สมาชิกของชุมชนขนาดเล็ก การแบ่งปันใหม่ (redistribution) คือการ
จ่ายสิ่งที่ผลิตได้ให้แก่ผู้มีอำนาจส่วนกลาง เช่น หัวหน้าครอบครัว หัว-
หน้าเผ่า หรือองค์กรศาสนา เพื่อให้มีการแจกจ่ายกลับมาในรูปแบบ
โมโนภาพของโปลันยีอาจใช้ในการวิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจยุคก่อนสมัย
ใหม่ได้ และอาจใช้ได้ด้วยในการศึกษาวิวัฒนาการของเศรษฐกิจของ
สังคม ชนบ้านซึ่งสถาบันสังคมมีอิทธิพลมากต่อการจัดสรรทรัพยากร

เศรษฐกิจส่วน แมก เวเบอร์นั้น ศึกษาภาวะแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดระบบนายทุนสมัยใหม่ขึ้นมาได้ เวเบอร์อธิบายว่า ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ทำให้ระบบนายทุนเกิดขึ้นได้สำเร็จ เพราะไม่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับการเอาดอกเบี้ยและกำไร เช่น นิกายโรมันคาทอลิก นอกจากนั้นเวเบอร์ยังอธิบายว่าการเปลี่ยนการจัดองค์กรทางสังคมจากแบบ patrimonialism ซึ่งอำนาจทางการเมืองเป็นส่วนตัวของหัวหน้าและเป็นอำนาจที่ได้มาตามประเพณี เป็นแบบอำมาตยาธิปไตย (bureaucracy) ที่อิงกับกฎหมายและเหตุผลมีส่วนช่วยให้เกิดและค้ำจุนระบบนายทุน ทฤษฎีมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาเศรษฐกิจน่าจะใช้วิเคราะห์ข้อมูลเศรษฐกิจในอดีตได้ เพราะยิ่งระบบเศรษฐกิจล้าหลังเท่าใด พฤติกรรมทางเศรษฐกิจก็ยิ่งฝังตัวอยู่ในระบบสังคมมาก ถูกอิทธิพลของปัจจัยสังคมชัดเจน ในสังคมด้อยพัฒนานั้นไม่มีการแบ่งแยกบทบาทหน้าที่ของบุคคลในสังคม (differentiation) ชัดแจ้งเช่นในสังคมสมัยใหม่

ในอนาคตควรมีการพยายามใช้ทฤษฎีมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาเศรษฐกิจในการวิเคราะห์ข้อมูลเศรษฐกิจในอดีตของไทยมากขึ้น งานวิจัยที่ผ่านมามีอยู่ในสำนักมาร์กซิสบ้างแล้ว แต่ยังไม่มีการที่ใช้ทฤษฎีของโปลันยีหรือเวเบอร์บ้างเลย ในเรื่องเศรษฐกิจแง่ที่เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมแล้วทฤษฎีมาร์กซิสไม่อาจให้รายละเอียดได้ จะต้องพึ่งทฤษฎีมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาเศรษฐกิจ หรืออาจใช้ทฤษฎีมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาเศรษฐกิจผสมกับทฤษฎีมาร์กซิสในเรื่องที่เหมาะสม เช่น การวิจัยเรื่องเศรษฐกิจสังคมหมู่บ้าน บทบาททางเศรษฐกิจของสตรี เศรษฐกิจชนกลุ่มน้อย อิทธิพลของวัฒนธรรมต่อเศรษฐกิจ แหล่งที่ตั้ง

และวิวัฒนาการของชุมชนเมือง เศรษฐกิจของสำนักสงฆ์และเศรษฐกิจ ก่อนการเปิดประเทศ ค.ศ. ๑๘๕๕ หัวข้อเหล่านี้ล้วนแต่สำคัญและยัง ไม่มีการวิจัยกันเลย

วิธีการวิจัย

วิธีการวิจัยประวัติศาสตร์เศรษฐกิจควรเหมือนกับวิธีการวิจัยประวัติศาสตร์อื่นในแง่ที่ว่าผู้วิจัยจะต้องดูข้อมูลขั้นต้นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่วิจัย ให้ครบถ้วน ไม่ใช่ว่าเลือกเฉพาะที่ตรงกับทฤษฎีที่ตัวเลือกไว้แล้ว นักประวัติศาสตร์เศรษฐกิจก็คือนักประวัติศาสตร์คนหนึ่ง ฉะนั้นเขาต้องมี คุณสมบัติของนักประวัติศาสตร์ที่ดีโดยทั่วไป คือยอมเสียเวลาอ่านและ พิจารณาข้อมูลขั้นต้นให้ครบ แล้วคิดว่าจะใช้ทฤษฎีจับเลือกสรรข้อมูลมา เป็นเหตุเป็นผลกันอย่างไร จะใช้ทฤษฎีอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล ได้อย่างไร การจับข้อมูลอัดใส่กรอบทฤษฎีไม่ใช่วิธีที่ถูกต้องเลย วิธี ที่ถูกต้องคือ ใช้ทฤษฎีอธิบายข้อมูลขณะเดียวกับที่ปรับทฤษฎีตามข้อมูลไป พร้อมกันด้วย ซึ่งเรื่องนี้ก็โต้กล่าวไว้แล้วในตอนต้นของบทความนี้

อย่างไรก็ตามจะต้องเน้นว่าในการวิจัยประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ การใช้ทฤษฎีได้คล่องสำคัญมาก หากไม่ระลึกถึงทฤษฎีไว้เสมอในการอ่านข้อมูลแล้ว อาจทำให้ละเลยข้อมูลสำคัญได้ง่ายกว่าประวัติศาสตร์สาขาอื่น เพราะความเกี่ยวพัน ของปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจ ช่อนเร้นและแฝงรูป อยู่มาก ดังนั้น นอกจากที่ทฤษฎีทำให้การศึกษาเป็นแบบวิทยาศาสตร์ แล้ว ทฤษฎียังช่วยในการอ่านข้อมูล ทำให้ไม่มีการละเลยข้อมูลที่สำคัญ

วิธีการวิจัยด้วยเทคนิคทางสถิติเป็นลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของ การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ เนื่องจากข้อมูลในประวัติศาสตร์

เศรษฐกิจส่วนหนึ่งเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ เช่น ปริมาณการผลิต ปริมาณ การส่งออก ราคา ภาษีที่เก็บได้ รายจ่ายของรัฐบาล ปริมาณแรงงาน และทุนที่ใช้ ฯลฯ ดังนั้นการเสนอข้อมูลเชิงปริมาณในลักษณะที่จะทำให้ เข้าใจได้ง่ายจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น อย่างน้อยก็ต้องมีการนำ เสนอข้อมูลในรูปการนำเสนอเฉลี่ยและเปอร์เซ็นต์ เป็นต้น จึงจะทำให้ผู้อ่าน เข้าใจได้ชัดแจ้ง ยิ่งกว่านั้นในการวิเคราะห์ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่าง ปรัชญาการณ ที่มีขนาดเป็นตัวเลข บางครั้งต้องใช้เทคนิคทางสถิติที่สูงขึ้น ไปอีก ที่สำคัญคือ วิธีการหาความสัมพันธ์ (correlation) และรีเกรสชัน เช่น สมมุติว่าทฤษฎีบอกว่าเพิ่มปัจจัยการผลิตทำให้ผลผลิตเพิ่ม หากเรา มีตัวเลขอนุกรมเวลา (time series) ของจำนวนปัจจัยการผลิตที่ใช้แต่ละปี และมีอนุกรมเวลาของปริมาณผลผลิตที่ได้แต่ละปี เราก็อาจทดสอบหา ความเกี่ยวพันของปัจจัยการผลิตกับผลผลิตได้ ด้วยวิธีการรีเกรสชันเรา สามารถบอกได้ว่า การเปลี่ยนแปลง ของจำนวน ปัจจัยการผลิต อธิบายการ เปลี่ยนแปลงของจำนวนผลผลิตได้กี่เปอร์เซ็นต์ วิธีการทางสถิตินี้มี ประโยชน์ ในการใช้ ทดสอบข้อมูล ภายใต้กรอบ ทฤษฎีความเจริญเติบโต ในระยะ ๑๕ ปีมานี้ในการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจในสหรัฐอเมริกา ได้เกิดสาขาวิชาการใหม่ขึ้นเรียกว่า “ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจใหม่ (New Economic History)”^{๑๑} หมายถึงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจที่ใช้วิธีการ สถิติขั้นสูงหรือที่เรียกว่าเศรษฐมิติ (Econometrics) วิเคราะห์ข้อมูล มี นักเศรษฐศาสตร์คนสำคัญในสำนักนี้คือ คอนราด (A.H. Conrad) เมเยอร์ (J.R. Meyer) โฟเกล (R.W. Fogel) และฟิชโล (A. Fishlow) เป็นต้น นักเศรษฐศาสตร์กลุ่มนี้พยายามตีความประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ

สหรัฐในศตวรรษที่ ๑๙ ใหม่โดยใช้วิธีการเศรษฐกิจ การใช้สถิติในการ
วิจัยประวัติศาสตร์เศรษฐกิจนั้นอาจใช้ในรอบของทฤษฎีราคาก็ได้ เช่น
ใช้หาความยืดหยุ่นต่อราคาของดีมานต์และซัพพลายของสินค้าชนิดใดชนิด
หนึ่งในช่วงเวลาสั้น ๆ หรืออาจใช้หาอัตราชนต่าง ๆ หรือแสดงขนาด
เปรียบเทียบของปรากฏการณ์เศรษฐกิจก็ได้ เช่น หาอัตราชนของความ
ไม่เท่าเทียมกันในการเป็นเจ้าของที่ดิน หรือความไม่เท่าเทียมกันในการ
ได้ ทรัพย์สินราคา ทรัพย์สินค่าครองชีพ ทรัพย์สินปริมาณการผลิต เป็นต้น
เทคนิคทางสถิตินี้มักใช้ได้กับการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจที่ว่าด้วย
ศตวรรษหลัง ๆ ซึ่งมีการเก็บตัวเลขสถิติสังคม โดยเฉพาะในบางประเทศ
มีการสำโนประชากรแล้ว อย่างไรก็ตามไม่เป็นการเสียเปล่าที่นักประวัติ
ศาสตร์เศรษฐกิจจะระลึกถึงคำถามในเชิงปริมาณไว้เสมอขณะพิจารณาข้อ
มูล เช่น ตั้งคำถามว่า ใหญ่ขนาดไหน ? ยาวขนาดไหน ? เกิดขึ้น
บ่อยแค่ไหน ? และเป็นตัวแทนที่ดีหรือเปล่า ?^{๑๒} เป็นต้น

วิธีการวิจัยของประวัติศาสตร์เศรษฐกิจอีกวิธีหนึ่งคือ วิธีการเปรียบเทียบ
วิธีนี้ใช้เมื่อกรณีที่ศึกษามีน้อย ใช้วิธีการแบบสถิติไม่ได้ แมก
เวเบอร์ มาร์ค บล็อก (Marc Bloch)^{๑๓} และบาร์ตัน มัวร์ ใช้วิธีเปรียบเทียบ
วิธีการวิจัยแบบประวัติศาสตร์เปรียบเทียบทำให้เห็นประเด็น
ความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ที่น่าพิจารณา ในกรณีที่ยังไม่มีทฤษฎี
อันเป็นที่ยอมรับหรือไม่มีความชัดเจนอย่างมากจนเป็นสถิติทั่วไปแล้ว การศึกษา
เปรียบเทียบก็เป็นการบรรลุความจริงแบบวิทยาศาสตร์ที่ใช้แทนได้ เช่น
สมมุติว่ากำลังศึกษาเรื่องต้นกำเนิดชนชั้นนายทุนในเศรษฐกิจไทย ถ้าเรา
ไปศึกษากรณีของจีนเราจะพบว่าได้มีการศึกษาเรื่องนี้ไปมากแล้ว ในกรณี

ของจีนปรากฏว่านายทุนอุตสาหกรรมไม่เพียงพอไม่ก่อให้เกิดระบบนายทุน
ได้ เหตุสำคัญก็เพราะว่านายทุนเป็นลูกสมุนของขุนนาง ทำการค้าผูกขาด
โดยรับอภิสิทธิ์จากผู้ปกครองมิได้เป็นนายทุนเสรีเช่นในยุโรป เช่นนี้ก็
ทำให้เราได้แนวทางมาพิจารณาว่าของไทยเราเป็นเช่นนั้นหรือเปล่า ทำให้
เราสนใจค้นหาในแง่สำคัญยิ่งนี้ ซึ่งเดิมเราอาจไม่ได้คำนึงถึง ผลก็ปรากฏ
ว่าเอกสาร ชี้แจงมากมาย ถึงการที่ นายทุนจีน ในประเทศไทย รับอภิสิทธิ์ผูก
ขาดจากขุนนางและเจ้านาย คืออภิสิทธิ์ผูกขาดต่าง ๆ เช่น ผืน บ่อนเบียร์
และสุรา หรือแม้แต่การตั้งธนาคารแห่งแรกในประเทศไทย เจ้านาย
พระองค์หนึ่งก็ทรงเป็นผู้รวบรวมเจ้าภาษีเงินตั้งขึ้น จากการศึกษากรณี
“นายทุนข้าราชการ” หรือ “นายทุนขุนนาง” ของจีน จะทำให้เราได้ข้อ
คิดและลักษณะความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์มาใช้วิเคราะห์เรื่องเดียวกัน
ในกรณีของไทย

การวิจัยด้วยวิธีสัมภาษณ์หรือเก็บความจากคำบอกเล่าด้วยปาก ควร
เป็นที่ยอมรับในการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ โดยเฉพาะในประเทศ
ด้อยพัฒนาปัจจุบัน ซึ่งเดิมประชาชนส่วนใหญ่ไม่รู้หนังสือ ไม่ได้จด
บันทึกใดๆ ไว้ หากการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจต้องการได้หลักฐาน
จากแง่มุมของชาวบ้านอันประกอบเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ การ
ศึกษาด้วยการ สัมภาษณ์ และการขอให้ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าเรื่องอดีตก็หลีกเลี่ยง
ไม่ได้ ในอาฟริกาการศึกษาประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าทำกันมากและ
ได้รับการยอมรับ ในประเทศเราก็คงมีการใช้วิธีการวิจัยแบบนี้บ้าง โดยเฉพาะการศึกษาวิวัฒนาการของหมู่บ้านไทย ชีวิตของชาวนาไทย และ
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตลอดจนในการเขียนประวัติศาสตร์ไทยชาวบ้านมัก
เป็นผู้ถูกกระทำ หากมีการใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และคำบอกเล่า เรา

อาจสามารถสร้างประวัติศาสตร์ไทย ในแง่ใหม่ คือมีชาวบ้าน เป็นผู้กระทำบ้าง การใช้ทฤษฎีมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาเศรษฐกิจในประวัติศาสตร์ ก็จะมีข้อจำกัด หากไม่มีการยอมรับเทคนิคการวิจัยแบบการสัมภาษณ์

การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจในประเทศไทย

เรื่องการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจในประเทศไทยนี้ พรเพ็ญ ฮันตระกูล ได้เขียนไว้โดยละเอียดและครบถ้วนแล้วในบทความ “สำรวจงานวิจัยประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย” เสนอต่อที่ประชุมสัมมนาเรื่องทฤษฎีและแนวทางศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๙^{๑๔} พรเพ็ญ สรุปไว้ว่างานวิจัยประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย มี ๒ ลักษณะ คือ (๑) ไม่ใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ และ (๒) ใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ งานที่ไม่ใช้ทฤษฎีมีงานของหลวงวิจิตรวาทการ ชัยเรืองศิลป์ และวิทยานิพนธ์ระยะต้นของแผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ส่วนงานที่ใช้ทฤษฎีเริ่มจาก จิตร ภูมิศักดิ์ เจ ชี อินแกรม ต่อมาจนถึง ชัยอนันต์ สมุทวณิช และวิทยานิพนธ์ระยะหลังบางฉบับของแผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และแผนกวิชาเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พรเพ็ญแสดงความหวังไว้ในส่วนสรุปของบทความของเธอว่า งานวิจัยประวัติศาสตร์ที่ใช้ทฤษฎีจะก้าวหน้าต่อไป เสนอข้อเท็จจริง และคำอธิบายประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของไทยออกมามากขึ้น^{๑๕}

ความหวังของพรเพ็ญกำลังปรากฏเป็นจริง ในระยะ ๒ ปีหลังนี้ความสนใจในการวิจัยประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเพิ่มขึ้นอย่างเห็นชัด สาขาวิชานี้กำลังได้รับการยอมรับมากขึ้น ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ในหมู่นัก

ประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะในปัญหาที่ว่า ในการศึกษาประวัติศาสตร์ จะสามารถรับและใช้ประโยชน์จากหลักและทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ได้หรือไม่ เพียงใด ขณะเดียวกันมีนิสิตสนใจทำวิทยานิพนธ์ในสาขาประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจมากขึ้น นักประวัติศาสตร์หนุ่มสาวเหล่านี้ส่วนใหญ่สนใจที่จะศึกษาและพยายามจะใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์กับข้อมูลประวัติศาสตร์ ขณะนี้มีสำนักศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจโดยอาศัยทฤษฎีอยู่ด้วยกัน ๒ สำนัก คือ (๑) สำนักทฤษฎีความเจริญเติบโต มิงงานของ เจ ซี อินแกรม อัมมาร์ สยามวาลา และไพฑูรย์ สายสว่าง^{๖๖} เป็นต้น (๒) สำนักมาร์กซิสหรือกึ่งมาร์กซิส มิงงานของ ปีเตอร์ เบล ชัยอนันต์ สมุทวณิช พรเพ็ญ ชันตระกูล กิตติ ตันไทย เกชา ฉายะพงศ์ ชวลิต วายุกภัทร์ และญาดา ประภาพันธ์^{๖๗} เป็นต้น ทั้งสองสำนักใช้ทฤษฎีวิเคราะห์ข้อมูลขั้นต้น แต่ยังไม่มีการใช้วิธีการสถิติแม้ในสำนักที่เน้นทฤษฎีความเจริญเติบโต ไม่มีการใช้วิธีการประวัติศาสตร์เปรียบเทียบหรือวิธีการสัมภาษณ์ ไม่ว่าสำนักไหน

ในแง่ การเตรียม นักวิชาการ และ นักวิจัย ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ ในอนาคต ยังขาดการสอนวิชาทฤษฎีเศรษฐศาสตร์และวิชาสถิติในหลักสูตรปริญญาโทประวัติศาสตร์ การเรียนรู้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์และสถิติเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนักประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ การใช้ข้อมูลเชิงประมาณให้เป็นประโยชน์ยังทำได้อีกมาก ถ้าผู้วิจัยมีเครื่องมือดีพอ

การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยปัจจุบันกำลังมีการเปลี่ยนแปลงสำคัญ คือ มีการใช้หลักทฤษฎีสังคมศาสตร์ในการวิจัยข้อมูลประวัติศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงนี้จะทำให้เกิดการค้นพบความจริงใหม่ ○

ผศ. ดร. นัทรทิพย์ นาถสุภา

เชิงอรรถ

๑. บทความนี้ปรับปรุงจากคำบรรยายแก่นิสิตปริญญาโท แผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๒๐ ๑๔.๐๐-๑๖.๐๐ น. ณ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ผู้เขียนขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สฐี ประศาสน์เศรษฐ์ ที่ให้ความคิดหลายประการในการเตรียมคำบรรยาย และขอขอบคุณอาจารย์ พรชัย คุณศรีรักษ์สกุล ที่ช่วยตรวจทานเกี่ยวกับเรื่องวิธีการใช้สถิติ
๒. ดูเปรียบเทียบกับ Douglas C. North, "Economic History" ในคำอธิบายคำ "History", *The International Encyclopaedia of Social Sciences*, (New York: The Macmillan Company and The Free Press, 1968) Vol. 6 p. 468
๓. Douglas C. North, "Economic History" *The International Encyclopaedia of Social Sciences*, Vol. 6 p. 469
๔. Robert E. Gallman, "The Role of Economic History in the Education of the Economist," *American Economic Review*, Supplement, May 1965.
๕. Simon Kuznets *Economic Growth and Structure, Selected Essays* (New York: W. Norton, 1965.)
๖. Karl Marx *Pre-Capitalist Economic Formations*, edited and with an Introduction by E.J. Hobsbawn (New York: International Publishers, 1971); Lawrence Krader, *The Asiatic Mode of Production* (Assen: Van Gorcum and Comp. B.V., 1975)
๗. Karl Wittfogel, *Oriental Despotism* (New Hawen: Yale, 1963)

๘. Barrington Moore, *Social Origins of Dictatorship and Democracy* (Harmonsworth: Penguin, 1973)

๙. Karl Polanyi, Conrad Arenberg and Harry Pearson (eds.). *Trade and Market in the Early Empires* (Glencoe: The Free Press, 1957)

๑๐. Max Weber, *The Theory of Social and Economic Organization*, edited with an Introduction by Talcott Parsons (Now York: The Free Press, 1966); H.H. Gerth and C. Wright Mills, ed), *From Max Weber* (New York: Oxford University Press, 1964)

๑๑. P. Temin, ed., *New Economic History* (Harmondsworth: Penguin, 1973); Albert Fishlow and Robert W. Fogel, "Quantitative Economic History: An Interim Evaluation Past Trends and Present Tendencies" *Journal of Economic History*, Vol 31, 1971, pp. 15-42

๑๒. J.H. Clapham, "Economic History as a Discipline," in *Encyclopaedia of the Social Sciences* (New York: The Macmillan Com., 1931), Vol. 5 p. 328

๑๓. Marc Bloch, "Toward a Comparative History of European Societies." in *Enterprise and Secular Change*, edited by Frederic C. Lane and Jelle C. Riemersma (London: George Allen and Unwin Ltd., 1953)

๑๔. พรเพ็ญ ชันตระกุล "สำรวจงานวิจัยประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย" เอกสารประกอบการสัมมนาทฤษฎีและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๑๙

๑๕. เอกสารเดียวกัน

๑๖. J.C. Ingram, *Economic Change in Thailand, 1850-1970* (California. Stanford University Press, 1971); Ammar Siamwala, "Foreign Trade and Domestic Economy in Siam" (1820-1855) Mimeograph; ไพฑูรย์ สายสว่าง "เศรษฐกิจสมัยอยุธยา (พ.ศ. ๑๙๘๓-๒๓๑๐)" "ความมั่นคงและความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจสมัยอยุธยา" อยุธยา รวบรวมและจัดพิมพ์โดยประวัติศาสตร์อยุธยา ๔๑๗ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (กรุงเทพ ฯ: พิมพ์ ๒๕๑๖)

๑๗. Peter Bell, "The Historical Determinants of Underdevelopment in Thailand," Mimeograph, 1972; ชัยอนันต์ สมุทวณิช *ศักดินากับพัฒนาการของสังคมไทย* (กรุงเทพ ฯ: นำอักษรการพิมพ์ ๒๕๑๙); พรเพ็ญ ชันตระกูล "การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๗; กิตติ ตันไทย "กลดองกับระบบเศรษฐกิจของไทย (พ.ศ. ๒๓๖๗-๒๔๕๓)" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๐; เตชะ ฉายะพงศ์ "แรงงานบังคับภายใต้ระบบศักดินาไทย" วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๗; ขวลิศ วายุกัณฑ์ "การปฏิรูปเศรษฐกิจในประเทศไทย พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๕" วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๙; ญาคา ประภาพันธุ์ "ระบบเจ้าภาษีนายอากรสมัยกรุงเทพ ยุคต้น" วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๙ O

ตำนานมูลศาสนา วัดป่าแดง เชียงตุง

ตำนานฉบับนี้ ช่วยเสริมความรู้ที่ได้จากหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์ และตำนานมูลศาสนา ซึ่งหอพระสมุดได้พิมพ์เผยแพร่ไปแล้ว นอกจากเรื่องประวัติศาสตร์ที่แผ่ขึ้นไปสู่ลานนาและเชียงตุงแล้ว ยังมีเรื่องของสุโขทัยและอยุธยาอยู่หลายตอน เป็นต้นว่า ในสมัยที่อยุธยาเริ่มโจมตีสุโขทัยระหว่าง พ.ศ. ๑๙๑๔-๑๙๑๕ นั้น เราทราบว่า ท้าวผากอง แห่งเมืองน่านมาช่วยสุโขทัย แต่ไม่เคยมีหลักฐานใดเอ่ยถึงว่าลานนามีส่วนร่วมส่งกองทัพมาช่วยสุโขทัยเลย ตำนานฉบับนี้เป็นฉบับแรกที่กล่าวว่าพระยาภิอนาแห่งเชียงใหม่ ทรงใช้ให้พระยาอ้ายออน เจ้าเมืองเชียงตุงมารบศึกจนถูกสมเด็จพระบรมราชาจับได้ก่อน พ.ศ. ๑๙๑๖ เล็กน้อย (ดูตำนานมูลศาสนา ฉบับวัดป่าแดงของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หน้า ๑๐ ต่อไป จะเรียกว่า ตำนาน มช.)

เมื่อ พ.ศ. ๑๙๗๒ พระภิกษุชาวเชียงใหม่นำศาสนาพุทธลัทธิลังกาวงศ์เข้ามายังอยุธยา และได้ผ่านมาทางสองแคว หรือพิษณุโลก ซึ่งมีพระยาบาลเป็นเจ้าเมือง และไปสุโขทัยซึ่งมีพระยารามราชเป็นเจ้าเมือง (ตำนาน มช. หน้า ๑๔) สุโขทัยยุคที่ตกเป็นเมืองขึ้นของอยุธยา สมัยพระบรมราชาธิราชที่ ๒ ต้องแบ่งออกเป็นสี่ส่วน คือ พระมหาธรรมราชาที่ ๔ (พระยาบาล) ครองเมืองสองแคว พระยารามครองเมืองสุโขทัย

พระยาเชลียงครองเมืองสวรรคโลก และแสนสอยดาวครองกำแพงเพชร
(จุฬาราชมนตรีอยุธยาฉบับปลีก วารสารสยามสมาคม มกราคม ๒๕๒๑
ต่อไปจะเรียกย่อว่า พงศ. ฉบับปลีก)

เรื่องเดียวกันนี้ ปรากฏในตำนานกัมภีร์ภิกขุ (ใบลาน หน้า ๒๔)
ของวัดสวนดอก ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์กับวัดป่าแดง ว่า พระบรมราชาแห่ง
อยุธยา เจ้าเมืองละโว้ อีกทั้งเจ้าเมืองพระบาง (นครสวรรค์) ต่างก็ไม่
ยอมรับพระภิกษุชาวเชียงใหม่เหล่านั้น โดยเจ้าเมืองละโว้ และเจ้าเมือง
พระบาง อ้างว่าอยู่ในอาณารัฐของอยุธยา ต้องดำเนินรอยตามอยุธยา
ส่วนสองแควและสุโขทัยยอมรับนับถือพระภิกษุลัทธิลังกาวงศ์นี้ แต่เจ้า
เมืองกำแพงเพชร หรือเมืองบลางพลไม่ยอมรับ ข้อความใน พงศ. ฉบับ
ปลีกก็แสดงว่า แสนสอยดาว ใกล้ชิดกับพระเจ้ากรุงอยุธยา มากกว่า
เจ้าเมืองสองแคว สุโขทัย และเชลียง เพราะเมื่อเข้าเฝ้าสมเด็จพระ
บรมราชาแล้ว เจ้าเมืองอีกสามคนได้เดินทางกลับก่อน ส่วนแสนสอยดาว
ยังคงอยู่เฝ้าต่อ เราอาจสรุปได้ว่า ในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๔
(บรมपाल) นั้น พระบาง ถูกอยุธยายึดกลับคืนไปแล้ว

ต้นฉบับ

ตำนานมูลศาสนาฉบับนี้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้ต้นฉบับมา
จากวัดเจติยหลวง ข้าพเจ้าได้ต้นฉบับจากวัดบ้านเอื้อมลำปางมาสอบทาน
ผู้คัดชื่อปู่ท้าวชมภู กัดเพื่อเจ้าอาวาส วัดบุพพาราม บ้านเอื้อมลำปาง
ชื่อ เจ้าคันธา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ ผู้เขียนตำนานนี้เป็นฝ่ายวัดป่าแดง หรือ
ฝ่ายลัทธิลังกาวงศ์ จึงเขียนสรรเสริญพระญาณกัมภีร์ หรือ พระธรรม

คัมภีร์ เช่นเดียวกับผู้แต่งชินกาลมาลีปกรณ์ ส่วนผู้เขียนฝ่ายวัดสวนดอก เป็นฝ่ายรามัญวงศ์ หรือ ลังกาวศ์เก่า ซึ่งมีพระมหาสุมนเถร แห่ง สุโขทัยเป็นผู้นำมาเผยแพร่ในลานนา ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๙๑๒ ท่านานมุล ศาสนาฉบับที่หอพระสมุดพิมพ์เป็นของพวกวัดสวนดอกแต่ง

ท่านานมุลศาสนาฉบับป่าแดง เชียงตุง จะแต่งขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏ แต่ได้กล่าวถึงศาสนาทั้งสองฝ่ายประนีประนอมกันได้ใน พ.ศ. ๒๐๕๒ และได้ลำดับท้าวพระยาแห่งเชียงตุง ลงมาจนถึงพระยาหินครองเมือง พ.ศ. ๒๐๖๘ ทั้งยังให้รายนามเจ้าอาวาสวัดป่าแดงมา ๒๘ องค์ องค์ที่ ๒๙ ว่า วายม่าน (เข้าใจว่าพม่าจะตีได้เชียงตุง)

ส่วนท่านานวัดสวนดอก ได้ตีเทียบพระญาณคัมภีร์ ว่าเป็นผู้ทำลาย ศาสนาไปที่ใดก็มีแต่ผู้ไม่ยอมต้อนรับ จะมีผู้โง่เขลาจำนวนน้อยที่หลงเชื่อ ไปด้วยเท่านั้น พระมหาธรรมราชาที่ ๔ ทรงเลื่อมใส เลยเป็นเหตุให้เจ้า เหมกุมารผู้โอรส เป็นใช้สันชีพัตถกษัยไป และพระองค์เองก็เป็นโรคเรื้อน รักษาไม่หาย อยู่โดดเดี่ยว รับผิดชอบพระชนม์ไป ซึ่งอนุมานได้ว่า หลังจาก พ.ศ. ๑๙๗๔ เพียงเล็กน้อย

วัดบ้านเอมยังมีท่านานมุลศาสนาฉบับหนึ่ง ของฝ่ายวัดสวนดอก ซึ่งได้ถอดออกเป็นตัวอักษรภาคกลางแล้ว แต่ยังไม่ตีพิมพ์ เป็น ท่านานพระพุทธศาสนาในเชียงตุงและลานนา เขียนขึ้นที่เชียงตุง เมื่อ พ.ศ. ๒๑๓๕ กล่าวถึงเรื่องพระยาผายูแห่งเชียงใหม่ ส่งโอรสชื่อ เจ้า อ้ายเจ็ดพันตูไปกินเชียงตุง และส่งพระมหาเถรไปด้วยใน พ.ศ. ๑๘๘๒ ศาสนาฉบับแบบดั้งเดิมที่พระนางจามเทวี นำขึ้นไปทีลำพูน (ชินกาล ๖ ว่าราว พ.ศ. ๑๒๐๔) ต่อมาชาวเชียงตุงเรียกว่า ศาสนาหนยางคอง (แบบหรือทางวัดยางคอง)

ครั้งที่ ๒ พระมหาสวามีเจ้าสุขาโตอยู่เมืองเชียง ไปศึกษาที่เมือง
มลาน (พม่า) ได้พาเจ้าอินทประยา (อินทปัญญา หรืออินทมูล) ไปเฝ้า
ศาสนาที่เชียงตุง ท่านาน มช. เพิ่มรายละเอียดว่า ได้พาพระภิกษุเจ้า
อายอนไปถึงเชียงใหม่ พ.ศ. ๑๙๑๖ และไปเชียงตุง พ.ศ. ๑๙๑๗
ลัทธิศาสนานี้คล้ายกับลัทธิรามัญวงศ์ที่พระมหาสมณเถร นำมายังลำพูน
ใน พ.ศ. ๑๙๑๒ และทั้ง ๒ ฝ่ายได้ประกอบกิจการทางศาสนาด้วยกันได้

ครั้งที่ ๓ พระมหาธัมมกัมภีร (ธรรมกัมภีร) นำศาสนาลัทธิ
ลังกาวงศ์ หรือศาสนาวัฏปาแดง จากลังกามาถึงเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ.
๑๙๗๓ และได้ส่งพระโสมจิตเถร ไปเฝ้าศาสนาในเชียงตุง พ.ศ. ๑๙๘๙
(ชินกาล ๖ ว่า พ.ศ. ๑๙๙๑)

ศาสนาหนยางวง (ฝ่ายสวนดอก) และศาสนาหนป่าแดงทะเลาะ
กันเป็นเวลายาวนาน จนกระทั่งพระเมืองแก้วกษัตริย์เชียงใหม่ ขอร้อง
ให้พระภิกษุในเชียงตุงทั้งสองฝ่ายประนีประนอมกันได้ ใน พ.ศ. ๒๐๕๒

พระพุทธศาสนาแผ่เข้าไปในลานนา ๓ ครั้ง คือ ครั้งแรกสมัยพระ
นางจามเทวี (ประมาณ พ.ศ. ๑๒๐๔) ครั้งที่ ๒ พระมหาสมณเถรนำไป
จากกรุงสุโขทัย พ.ศ. ๑๙๑๒ และครั้งที่ ๓ พระมหาธรรมกัมภีร นำไป
ใน พ.ศ. ๑๙๗๓

ข้อกล่าวหาของพระภิกษุฝ่ายลังกาวงศ์

พระภิกษุฝ่ายลังกาวงศ์ กล่าวหาว่า พระภิกษุรามัญวงศ์ เป็นอลัชชี
ไม่เป็นพระภิกษุสักองค์เดียว เพราะพระภิกษุรามัญวงศ์ถือไม้เท้าไป
บิณฑบาต สะสมเงินทอง มีนาจ้งหันมากมาย เสี่ยงสวดไม่ถูกต้อง เช่น

ออกเสียงเป็นพุทฺธัม สรณัม แทนที่จะเป็นพุทฺธัง สรณัง พระธรรม
คัมภีร์ก็คลาดเคลื่อนหลายแห่ง พระมหาสวามีอุทุมพร แห่งเมืองนครพน
(เมาะตะมะ) ซึ่งไปบวชที่ลังกากลับมากับพระภิกษุอีก ๔ องค์ บังเอิญ
พระภิกษุองค์หนึ่งมรณภาพเสียในเรือ ไม่มีองค์คณะที่จะบวชผู้อื่นได้ แต่
พระมหาสวามี ก็ได้บวชลูกศิษย์คนหนึ่งในเรือขึ้นแทน โดยเอาพระ
พุทธรูปมาตั้งให้ครอบองค์คณะแทนพระภิกษุที่มรณภาพไป เป็นอันว่า
พระมหาสมณเถรเอง หรือพระเจ้าลิไทย ก็ไม่ได้เป็นพระภิกษุที่สมบูรณ์
เพราะบวชกับสำนักพระมหาสวามีอุทุมพร เมื่อให้โต้เถียงกัน พระภิกษุ
วัดป่าแดงชนะ แต่พระเจ้าสามฝั่งแกนเข้าข้างพระภิกษุฝ่ายสวนดอก จึง
ขับพระภิกษุฝ่ายป่าแดงว่า ถ้าเห็นลังกาคิดดีกว่าก็ให้ไปจากลานนาไปอยู่เสีย
ที่ลังกา ต่อมาพระเจ้าติโลกราชขึ้นครองเชียงใหม่ เข้าข้างวัดป่าแดง
เข้าใจว่าพระองค์จะรื้อถอนสีมาของวัดในลานนาทั้งหมดแล้วผูกใหม่ และ
ต้องปวารณาอุทิศข้าวของในวัดกันใหม่ทั้งหมด เพราะการอุทิศของให้
อลัชชีไม่มีผล ไม่ได้บุญ จาริกในลานนาจึงมีแต่สมัยพระเจ้าติโลกราช
ลงมาทั้งนั้น ยกเว้นแต่จาริกวัดพระยืน ถ้าพูนองค์พระมหาสมณเถร ซึ่ง
เข้าใจว่า จะเป็นวัดร้างอยู่ในขณะนั้น จึงมีจาริกลานนาภาษาไทยก่อน
สมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. ๑๙๘๔-๒๐๓๐) เหลืออยู่เพียงหลักเดียว

พระเจ้าติโลกราช สังกายนาศาสนาที่วัดเจติยเจ็ดยอด ใน พ.ศ.
๒๐๒๐ และเริ่มใช้ตัวอักษรพื้นเมืองในรัชสมัยของพระองค์ ทั้งนี้คงจะ
ถือว่า คัมภีร์ไตรปิฎกที่ใช้น้ำมันสีผักขาม ซึ่งกลายมาจากตัวหนังสือพ้อขุน
รามคำแหง เป็นคัมภีร์ที่ยังมิได้ชำระตรวจแก้ คัมภีร์ไตรปิฎกที่แก้แล้ว คงจะ

เขียนเป็นตัวเมือง จึงปรากฏว่า ประเทศลาวและอีสาน ใช้เขียนพระ
ธรรมคัมภีร์ และเรียกกันว่าตัวหนังสือธรรม

ตัวหนังสือธรรมได้เริ่มป็นเข้ามาในจารึกเชียงราย และค่อย ๆ แพร่
หนังสือผักขามเพิ่มขึ้นทีละตัวสองตัว อย่างไรก็ตามจารึกส่วนใหญ่ใน
ลานนา แม้ในเชียงใหม่เองยังใช้ตัวหนังสือผักขามอยู่จนถึงสมัยพระเมือง
แก้ว (พ.ศ. ๒๐๖๙) ทั้งนี้เพราะกษัตริย์เชียงใหม่ หลังพระเจ้าติโลกราช
ทรงอุปถัมภ์พระภิกษุทั้ง ๓ คณะ คือ ฝ่ายสวนดอก ฝ่ายป่าแดง และ
ฝ่ายพื้นเมือง ดังจะเห็นจากชินกาลฯ หน้า ๑๒๕ ว่า ทรงให้บวชพระ
ภิกษุทั้ง ๓ คณะ ฝ่ายป่าแดง ๒๓๕ องค์ ฝ่ายพื้นเมือง ๓๗๐ องค์ และ
ฝ่ายสวนดอก ๑,๐๑๑ องค์ ฝ่ายสวนดอกยังมีมากกว่าฝ่ายอื่น ตัวหนังสือ
ผักขามจึงยังยืนมาจนกระทั่งพม่าตีได้เมืองเชียงใหม่ไป

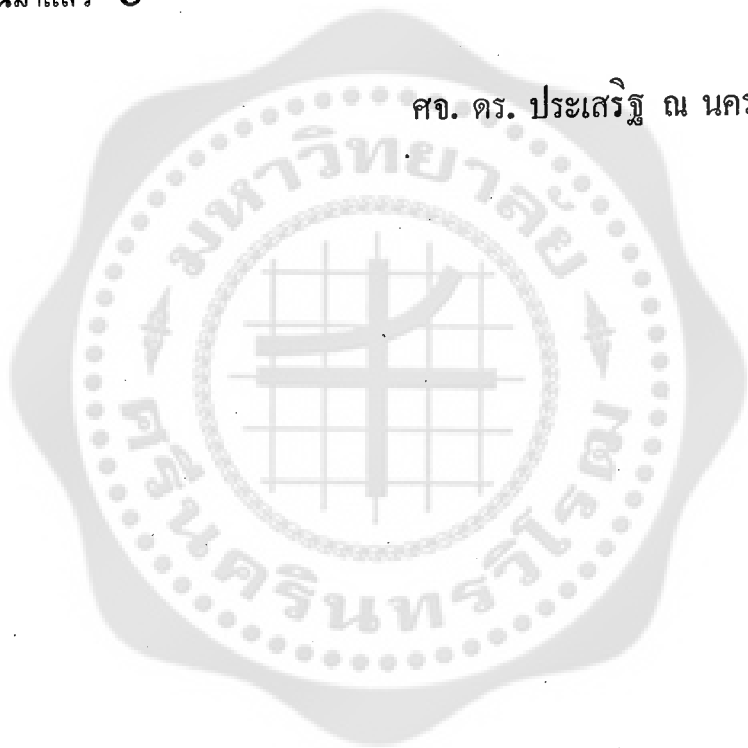
จารึกวัดป่าแดง เชียงตุง ได้กล่าวถึงศาสนาฝ่ายป่าแดงเข้าไปใน
เชียงตุง โดยพระเชษฐมณฑล หลัง พ.ศ. ๑๙๘๕ เล็กน้อย และมีราย
ละเอียดต่าง ๆ ดังจะได้กล่าวถึงพิพม์ในวารสารสยามสมาคม ภายในปีนี้

ปัญหาที่น่าสนใจ คือ เหตุใด ท่านานมุลศาสนาในเชียงตุงจึงเรียกพระ
มหาธรรมคัมภีร์ ว่า ญาณคัมภีร์ และ พระเชษฐมณฑล กับ พระโสมจิต
เถระเป็นองค์เดียวกันหรือไม่ ในตำนาน มช. กล่าวถึงรายนามเจ้าอาวาส
วัดป่าแดงเชียงตุงว่า “ตั้งโสมจิตเขมมั่งคละแล้ว พรหมจุฬา อินทวิชา
.....” แต่นับบัววัดบ้านเอื้อมว่า “โสมจิต พรหมจุลา อินทวิเชียร.....”
แสดงว่า โสมจิตเขมมั่งคละ คือ พระภิกษุองค์เดียวกัน

ข้าพเจ้าได้ตั้งใจจะเขียนเรื่องจารึกสุโขทัยทุกหลัก เพราะคุณขจร
สุขพานิช ได้เคยขอให้ข้าพเจ้าบอกรายชื่อจารึกสุโขทัยทุกหลัก เพื่อคุณ

ขจร จะได้เขียนเรื่องนี้แจกในวันอายุครบห้ารอบ ซึ่งข้าพเจ้าก็ได้ให้ราย
ชื่อไปแล้ว แต่เรื่องดังกล่าวจะยาวเกินกว่าที่จะนำมาลงในเล่มนี้ได้ จึง
ได้เลือกเขียนเรื่องที่คุณขจร เกยสนใจ คือ ประวัติศาสตร์ล้านนาไทย
และเรื่องเกี่ยวกับจารึกเชียงใหม่ ซึ่งคุณขจร เป็นผู้นำมาให้แก่หอพระสมุด
เมื่อนานมาแล้ว ○

ศจ. ดร. ประเสริฐ ณ นคร

งานด้านประวัติศาสตร์ ของ ศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช

ศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช กับข้าพเจ้าได้รับการแต่งตั้งจากคณะรัฐมนตรี ให้เข้าร่วมอยู่ในคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยพร้อมกันเมื่อ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ แล้วเราก็ได้รู้จักสนิทสนม และทำงานร่วมกันในคณะกรรมการชุดนั้นเรื่อยมา แม้กรรมการคณะนี้จะต้องล้มไปพร้อม ๆ กับการออกของคณะรัฐมนตรีทุกครั้งก็ตาม แต่เมื่อมีการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่ไม่นานนัก คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยก็ถูกยุบให้กลับไปค้นคว้าอีกครั้งหนึ่งเสมอไป ตัวกรรมการที่ตั้งใหม่มักจะเป็นคนเดิมเป็นหลักเย็น จะเพิ่มเติมกรรมการใหม่ ๆ ขึ้นบ้าง เพื่อจะได้แนวความคิดเห็นใหม่ ๆ ในวิชาประวัติศาสตร์ และหวังจะให้ป็นฐานรับหน้าที่ในคณะกรรมการ แทนกรรมการสูงอายุที่นับวันจะร่วงหล่นไปตามอายุขัย แต่จะเชิญผู้ใดเข้ามาบ้างนั้น เป็นไปตามมติของคณะกรรมการ ซึ่งประธานกรรมการเป็นผู้รวบรวมเสนอขึ้นไปยังคณะรัฐมนตรีทั้งนี้เพื่อความสะดวกใจของการปฏิบัติร่วมกันในคณะกรรมการ แต่แล้วในตอนหลังนี้ หลักการดังกล่าวนี้ได้ถูกอิทธิพลทางการเมืองเข้าแทรกทำให้เบี่ยงเบนไปไม่น้อย แต่อย่างไรก็ตาม ศาสตราจารย์ขจรกับข้าพเจ้ายังคงได้มีโอกาสเข้าร่วมอยู่ในคณะกรรมการชุดตั้งใหม่พร้อมกันทั้งสอง

คนเสมอมาทุกคราว ระหว่างนั้นได้เข้าร่วมอภิปรายและสัมมนาปัญหาทางประวัติศาสตร์ ที่คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ จัดขึ้นหลายครั้ง พูดได้ว่า เราทั้งสองได้เห็นหน้าและโอภาปราศรัยกันเสมอ จนกระทั่งศาสตราจารย์ขจร ได้ถึงแก่กรรมลงเมื่อ วันที่ ๔ มกราคม ๒๕๒๑ ความตายได้มาแยกเอาวิญญาณของศาสตราจารย์ ขจร ไปเสียจากคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย เหลือแต่ผลงานและแนวความคิดในด้านประวัติศาสตร์ที่ท่านได้ทิ้งไว้ให้กับคณะกรรมการ และยังฝังอยู่ในความทรงจำของเพื่อนฝูงกรรมการที่ร่วมงานด้วยทุกคน ไม่รู้ลืม

ที่จริง ก่อนที่จะถึงแก่กรรมนั้น ศาสตราจารย์ ขจร กำลังวางแผนโครงการทำประวัติศาสตร์ไทย ให้แก่สถาบันอีกหนึ่งหรือสองแห่ง ข้าพเจ้าไม่ทราบว่ โครงการประวัติศาสตร์ อันมีประโยชน์เหล่านั้น จะมีการดำเนินการต่อไปอย่างไรหรือไม่ เพราะขาดผู้นำเสียแล้ว คิดว่า ถ้าโครงการนั้น ๆ พลอยล้มหายตายจากตามศาสตราจารย์ขจรไปด้วย ก็เป็นที่น่าเสียดายนัก

ศาสตราจารย์ ขจร ได้เสนอผลงานด้านประวัติศาสตร์ที่ค้นคว้ารวบรวมและเรียบเรียงจากเอกสารหลักฐานเก่าใหม่ ทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ ออกไปสู่ประชาชน กระจายอยู่ในนิตยสารต่าง ๆ มากมาย แต่จะสักเท่าใดและมีเรื่องอะไรบ้าง ข้าพเจ้าติดตามอ่านไม่ได้หมด ทั้ง ๆ ที่พยายามจะทำเช่นนั้น แต่เท่าที่ได้อ่านแล้ว ก็พอจะมองเห็นนโยบายการเขียนของท่านว่า ท่านจะเลือกเขียนเฉพาะแต่เรื่องที่มีความสำคัญดีเด่นในตัวเองเป็นพิเศษ เมื่อเสนอออกไปแล้วจะต้องได้รับความสนใจ

สุดท้ายของท่าน เรื่องอื่น ๆ จะไม่เขียน เพราะส่วนมากเรื่องของท่าน
ปรากฏออกมาสู่วงการนักประวัติศาสตร์แล้ว จะมีเสียงข้ออ้างวิพากษ์
วิจารณ์กันทั่วบ้านทั่วเมืองทีเดียว แล้วท่านก็ “ตั้ง” ขึ้นมาอย่างรวดเร็ว
เกือบจะกล่าวได้ว่า ในบรรดานักประวัติศาสตร์แนวหน้ารุ่นเดียวกับท่าน
แล้ว ไม่มีผู้ใดตามท่านทัน นับว่าท่านได้รับผลสำเร็จอย่างน่าชื่นใจ

ถ้าจะพิจารณากันให้ลึกซึ้งและตรงไปตรงมา ปราศจากอคติแล้ว จะ
เห็นว่าแม่หลักการเสนอเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของศาสตราจารย์ ขจร
ตั้งกล่าวแล้วนั้น จะดีเด่นเป็นประโยชน์ในตำแหน่ง ที่พอจะมองออก
แต่ในขณะเดียวกันก็อาจจะเสียผลประโยชน์ในอีกตำแหน่งก็ได้ ในด้าน
เสียผลประโยชน์นี้เกิดจากการที่ท่านสมัครใจที่หยิบยกเอาเฉพาะแต่
เหตุการณ์ หรือจุดที่เด่น ๆ ซึ่งคนส่วนมากมองเห็นแต่ผิว ๆ หรือข้าม
ไป เพียงอย่างเดียวเช่นนั้นเอง ทำให้ท่านไม่มีเวลาที่จะผลิตผลงานทาง
ประวัติศาสตร์ที่มีเนื้อเรื่องติดต่อกันยาว ๆ ออกมาให้พวกเราได้อ่านกัน
ทั้ง ๆ ที่ท่านมีเอกสารต่าง ๆ และมีความรู้ความสามารถที่จะทำเช่นนั้นได้
เป็นอย่างดี ดูเหมือนว่า เรื่องราวที่ดีสุดที่ท่านเขียนและพิมพ์ออกเผยแพร่
แล้ว คือ เรื่อง “ออกญาวิไชยเณทร” แต่ถึงกระนั้นกระบวนการเขียน
เรื่องนี้ ก็ยังคาบคุดคาบคอก จะอ่านเป็นเชิงประวัติศาสตร์ก็ได้ เป็น
นวนิยายก็ได้ สนุกดีนัก นอกจากนั้นเป็นเรื่องสั้น ๆ ที่ทำชื่อให้ท่านมาก
บ้างน้อยบ้าง สมความตั้งใจเกือบทุกเรื่อง เช่น

“วิกฤตกาลเจียบเมือร้อยปีก่อน”

“หมอบรัดเลและมิชชันนารีอเมริกัน”

“ก้าวแรกของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย”

“บาทหลวงเยซุอิตฝรั่งเศสสู่ประเทศสยาม” เป็นต้น

แต่เรื่องเหล่านี้ไม่มีใครจะมีเสียงสะท้อนกลับมากนัก ไม่เหมือนกับเรื่อง “ฐานันดรไพร” แม้จะได้เสนอเรื่องนี้ไว้ใน *ขุมนุมจุฬา* เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ แล้วมาแก้ไขใหม่และพิมพ์อีกหลายครั้ง แต่เรื่องนี้ได้มาสอดคล้องกับความผันผวนทางสังคมเข้าโดยบังเอิญ จึงมีผู้หยิบยกไปอ้างไว้ในบทความและวิทยานิพนธ์มากที่สุดเรื่องหนึ่ง

หลายปีต่อมา ศาสตราจารย์ ขจร ได้เขียนเรื่อง “ไพร่ฟ้าข้าไท” ลงใน *วารสารศิลปากร* ฉบับที่ ๑๕ เล่ม ๓ เรื่องนี้ทำให้นักประวัติศาสตร์และภาษาศาสตร์งัดที่เดียว เพราะไม่คาดคิดมาก่อนว่า ศาสตราจารย์ ขจร กล่าวถึงคำว่า คำ “ไพร่ฟ้าข้าไท” ในศิลาจารึกสุโขทัยนั้น หมายถึง “ทาส” โดยอ้างว่าศาสตราจารย์ ยอช เซเจส์ ได้แปลคำว่า “ไท” ในภาษาเขมรโบราณ ว่า “ทาส” และว่า เพราะคำว่า “ไท” มีความหมายไม่ใคร่จะเป็นมงคลเช่นนั้นเอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ จึงทรงเปลี่ยน “ไท” ที่เขียนมาแต่เดิม เป็น “ไทย” ไปที่จริงจะพบ คำว่า “ไต” หรือ “ไท” อยู่ในจารึกที่ปราสาทพิมายอยู่หลายแห่ง เว้นแต่ไม่ใคร่ได้รับความสนใจจากผู้อ่านเอง อย่างไรก็ตามเรื่องนี้ อาจารย์ ตริ อมาตยกุล ได้เขียนค้านไว้แล้วในเรื่อง “ไพร่ฟ้าข้าไทในจารึกพ่อขุนรามคำแหง” (ลง *ในวารสารศิลปากร* ปีที่ ๑๕ เล่ม ๖) จึงทิ้งไว้เถียง

ได้กล่าวแล้วว่า ศาสตราจารย์ ขจร จะเขียนบทความสักกี่เรื่อง ข้าพเจ้าก็ไม่อาจจะสำรวจได้ คิดว่า ถ้าในเรื่องนี้คงจะทราบก่อนข้างจะแน่นอนในเมื่อวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ได้จัดการรวบรวมผลงานของท่านตามโครงการที่ได้วางไว้เรียบร้อยแล้วเท่านั้น แต่ในบรรดา

บทความเหล่านี้ มีอยู่เรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญต่อวงการประวัติศาสตร์สมัยอยุธยา มาก คือ เรื่อง “สอบศักราชปีรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ” ซึ่งลงในวารสารศิลปากร ๓ เล่มติดต่อกัน (ปีที่ ๑๑ เล่ม ๒-๓-๔) การค้นคว้าเรื่องนี้ ศาสตราจารย์ ขจร ทำละเอียดลออรอบคอบมาก จึงเป็นที่ยอมรับกันในคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์เป็นเอกฉันท์ ได้ใช้เอกสารหลายเล่ม แต่ที่เป็นหลักใหญ่นั้น คือ เอกสารของฮอลันดาสมัยอยุธยา ปรากฏผลออกมาว่า ปีรัชกาลของสมเด็จพระเอกาทศรถที่ปรากฏอยู่ในพระราชพงศาวดารไทยและประวัติศาสตร์ไทยแต่ก่อน ๆ นั้น ได้ลำเข้าไปในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมถึง ๑๐ ปี ทำให้คณะกรรมการที่เขียนประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยา ต้องนำไปแก้ไขงานเขียนของตนเฉพาะตอนนั้นใหม่ทั้งหมด และคิดว่าบทความที่ไม่มีผู้ใดโต้แย้งเรื่องนี้เอง ที่ทำให้วงการประวัติศาสตร์ที่เคยมองเอกสารของฮอลันดาข้ามไปข้ามมาเป็นเวลานานนักหนาแล้วนั้น ต้องหวนกลับมาหยิบขึ้นบดฝุ่นและเก็บความกันใหม่ เพราะได้กลายเป็น “เพชรจมน้ำโคลน” ที่ศาสตราจารย์ ขจร แะขึ้นมาชำระล้างใหม่ไปแล้ว และน่าจะเป็นผลให้หอสมุดแห่งชาติ ได้แปลเอกสารของฮอลันดาและเอกสารของชาวต่างประเทศที่ตนมีอยู่ออกมาจำหน่ายอย่างแพร่หลายอยู่ในขณะนี้ ไม่แต่เท่านั้นผลงานของศาสตราจารย์ ขจร เรื่องนี้เอง ที่ต้องทำให้ข้าพเจ้าต้องเขียนประวัติศาสตร์สมัยอยุธยา ตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมลงมาใหม่ทั้งหมด เพราะข้าพเจ้าได้ร่วมอยู่ในคณะกรรมการเขียนประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาด้วยคนหนึ่ง

ศาสตราจารย์ ขจร มิได้เก่งแต่การเขียน ยังได้เป็นนักบรรยาย นักอภิปรายและนักสัมมนาตลอดเวลา จำได้ว่า ได้มีโอกาสติดตามไปฟังท่านบรรยายเรื่อง “คนไทยในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา” (ชื่ออาจไม่ตรง) นอกจากนั้นยังได้อ่านเรื่อง “การต่อสู้เรียกร้องความเสมอภาคในรัชกาลที่ ๖” (เรื่องนี้ไม่ได้ไปฟัง แต่ได้อ่านที่หนังสือพิมพ์ไทยนำมาตีพิมพ์ไว้เมื่อ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๐๙) นอกจากนั้นท่านไปพูดที่ไหนอีกก็ไม่ทราบ จึงขอผ่านไปยังเรื่องสำคัญ ด้วยเป็นผลงานชิ้นสุดท้ายของท่านระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๙-๒๕๒๐ ในระยะเวลาดังกล่าวนั้น รู้สึกว่าท่านได้ทุ่มเทความสนใจลงไปในเรื่อง “ราชวงศ์ศรีธรรมมาโคกราช” โดยตลอด ดังจะเห็นว่าท่านได้เสนอหัวข้อ “ราชวงศ์ศรีธรรมมาโคกราช ตามจารึกทองแผ่นงามเมือง จังหวัดนครสวรรค์ เป็นราชวงศ์แรกของไทยหรือไม่ ?” ที่หอสมุดแห่งชาติ เมื่อ-๑๗ มกราคม ๒๕๑๙ เป็นลำดับแรก

ต่อมาได้เขียนบทความเรื่อง “ราชวงศ์ศรีธรรมมาโคกราช” ลงในวารสารวิทยาศาสตร์ ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๘ ประจำเมษายน ๒๕๒๐

จากนั้นท่านได้บรรยายในการสัมมนาการเมืองและสภาพสังคมสุขุขทัย ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ม พิษณุโลก เมื่อ ๑ สิงหาคม ๒๕๒๐ ในหัวข้อ “สภาพการเมืองและสังคมในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา รวมทั้งแคว้นเมืองเซียงสมัยก่อนตั้งราชอาณาจักรสุโขทัย” แต่เนื้อความในเอกสารที่ท่านเสนอแนะ ได้กล่าวถึงราชวงศ์ศรีธรรมมาโคกราชเป็นส่วนใหญ่

และในการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ณ วิทยาลัยครู นครศรีธรรมราช ระหว่าง ๒๕-๒๘ มกราคม ๒๕๒๑ นี้ ศาสตราจารย์ ขจร ก็ได้รับเชิญที่จะไปร่วมสัมมนาด้วยแต่ได้ถึงแก่กรรมเสียก่อน ทราบ

ว่า ท่านเตรียมจะได้ไปบรรยายเรื่อง *ราชวงศ์ศรีธรรมโคกราช* ในที่ประชุมเช่นกัน วิทยาลัยครูฯ จึงได้สำเนาเรื่องที่เคยลงพิมพ์ในวารสารวิทยาสารที่กล่าวแล้วแจกจ่ายในที่ประชุมด้วย

ก็เพราะศาสตราจารย์ ขจร ได้จบชีวิตลงในขณะที่กำลังค้นคว้าเรื่อง *ราชวงศ์ศรีธรรมโคกราช* เพื่อนำออกเผยแพร่แก่วงการประวัติศาสตร์อยู่ จึงใคร่นำเอาผลงานในเรื่องนี้มาพิจารณาให้ยาวกว่าเรื่องอื่น ๆ สักหน่อย

การที่ศาสตราจารย์ ขจร ได้เสนอทฤษฎีใหม่ขึ้นมาว่า “*ราชวงศ์ศรีธรรมโคกราช* เป็นราชวงศ์ชาวไทยและมีถิ่นกำเนิดอยู่ที่กรุงละโว้” เมื่อ ๑๗ มกราคม ๒๕๑๙ นั้น ข้าพเจ้าคิดว่า ท่านคงเห็นวาศิลจารึกหลักที่ ๓๕ ซึ่งพบที่ดงแม่นางเมือง จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ นับเวลามากี่ ๒๐ ปีแล้ว ยังไม่มีผู้ใดเข้าไปข้องแวะกับข้อความที่ปรากฏอยู่บนศิลจารึกแผ่นนั้นเลย ทั้ง ๆ ที่เป็นข้อความท้าทายให้นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีค้นคว้าหาข้อเท็จจริงอยู่

ข้อความย่อ ๆ ในศิลจารึกหลักที่ ๓๕ มีว่า เมื่อ พ.ศ. ๑๗๑๐ พระเจ้าศรีธรรมมาโคก โปรดให้มหาเสนาบดี ชื่อศรีภูวนาทิตยอินทรทวีป นำกระแสดพระราชมโงการ มายังพระเจ้าสุนัตต์ผู้ครองเมืองธานยปุระ ให้ถวายที่นาตามที่กำหนดไว้แล้ว พร้อมด้วยข้าพระ ช้าง ม้า นาค และข้าวของต่าง ๆ อีกจำนวนหนึ่ง เพื่อบูชาพระอัฐิของพระเจ้ากรมเตงชกตศรีธรรมมาโคกที่สวรรคตแล้ว และได้ฝังพระอัฐิไว้ในเมืองนั้น

แต่ข้อความในจารึกไม่ได้บอกไว้ว่า พระเจ้าศรีธรรมมาโคกทั้งสององค์ทรงเกี่ยวข้องกันอย่างไร ? และพระเจ้าศรีธรรมมาโคกพระองค์ที่ยังมี

พระชนม์ชีพอยู่นั้นประทับอยู่ที่ไหน ? จึงเกิดเป็นปัญหาหาคำตอบ ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่า ศาสตราจารย์ ขจร มินิสัยเป็นนักสืบ ชอบค้นข้อคดีที่เป็นปัญหาลึกลับ ไม่ใคร่มีผู้สนใจออกมาตีแผ่ให้คนอื่น ๆ เห็น และการกระทำของท่านมักจะปกปิด ทำเงียบ ๆ ถ้ายังไม่ได้ผลเป็นที่พอใจ ก็จะเก็บไว้ก่อนไม่ยอมเผยแพร่ว่าใคร ๆ ทราบ ต่อเมื่อเห็นว่าได้ผลสมบูรณ์แล้วจึงนำออกเสนอต่อประชาชน และวิธีการเสนอเรื่อง ก็จะใช้วิธี “จู่โจม” (Surprise) เปิดตูมขึ้นในที่ชุมนุมคนมาก ๆ เมื่อใดก็ให้ถึงกันทีเดียว และเป็นการป้องกันมิให้ใคร ๆ ตั้งปัญหาซักถามด้วย เพราะไม่ทราบว่าคุณจะเสนออะไรบ้าง ? และอย่างไร ? จึงไม่ได้เตรียมตัวมา ในการเสนอเรื่องราววงศ์ศรัทธมโคกราช ในการสัมมนาที่ห้องประชุมหอสมุดแห่งชาติในครั้งนั้น ก็เหมือนกัน ท่านส่งบันทึกสั้น ๆ มาแจกก่อนเข้าสัมมนาเล็กน้อย เพียงว่า ท่านจะกล่าวถึงเรื่องอะไร แล้วกล่าวถึงเนื้อเรื่องย่อ ๆ ได้ใช้หลักฐานอะไรอ้างอิงบ้าง ท่านก็กล่ม ๆ ไว้กล่าวไว้ท้ายบันทึกเพียงว่า “รายละเอียดแห่งหลักฐานเหล่านี้ (มีเพียง ๓ ข้อมูล) ข้าพเจ้าจะได้เปิดเผยในวันสัมมนาที่หอสมุดแห่งชาติ” ตกกลางว่าผู้ร่วมการสัมมนาจะต้องไปคาน้ำหาเรื่องราวมาพูดกันเอง ผลจึงปรากฏว่าการสัมมนาในวันนั้น ต่างก็พูดปะปะไปคนละทิศคนละทาง แม้ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร ผู้ดำเนินการสัมมนาพยายามตะล่อมให้เข้าหากัน แต่ก็ไม่สำเร็จ ใครจะคัดค้านซักถามศาสตราจารย์ ขจร ก็ไม่ถนัด เพราะไม่ได้เตรียมตัวมา จะทำได้ก็เพียงแต่บ่น เช่น ศาสตราจารย์ ม.จ. สุกัทรทิศ ดิศกุล ผู้ร่วมสัมมนาทรงบ่นเข้าไปในไมโครโฟนว่า “คุณขจรเก่งมาก หลักฐานต่าง ๆ ท่านไม่เผย ท่านมาเผยในวันนี้ เพราะฉะนั้น

การที่เราจะไปค้นคว้ามาก่อน มาคัดค้านหรือสนับสนุนท่านก็ได้ เพราะ
“ไม่ว่าท่านจะเผยแพร่อะไร...” ศาสตราจารย์ ขจร กล่าวแก่ศาสตราจารย์
ม.จ. สุกัทรติศ ดิศกุล ไว้เพียงสั้น ๆ ว่า “ข้อกล่าวหาอย่างรุนแรงของ
ท่านสุกัทรติศ ที่ว่าผมเป็นคนเก่ง ที่เอาหลักฐานมาเปิดเผยในวันนี้ที่
เรียกว่าใช้ลูกไม้ แล้วใครจะมีเวลาเตรียมตัวรับตำรามาค้านได้...”

ที่คัดเอาเนื้อความมาให้อ่านนี้ นอกจากจะให้เห็น “กลยุทธ์” ใน
การเสนอความเห็นสำคัญ ๆ ที่มีผู้สนใจกันมาก ๆ ของศาสตราจารย์ ขจร
แล้ว ยังต้องการจะให้เห็นว่า ในวงของกรรมการคณะนี้ใกล้ชิดสนิทสนม
กันมากเพียงไร ถึงจะค่อนข้างแคะแแกะเกากันบ้าง ก็ถือเป็นเรื่องเล็กน้อย
ธรรมดา ๆ ซึ่งคนภายนอกอาจจะเห็นเป็นเรื่องใหญ่โต น่าตกใจไปก็ได้

อย่างไรก็ตาม แนวความคิดในความเป็นมาของราชวงศ์ศรีธรรมมา-
โสกราชตามที่ศาสตราจารย์ขจรวางไว้ให้ว่า เมื่อ พ.ศ. ๑๔๐๔ เจ้าชาย
วาสุเทพกับพระอนุชาอีก ๓ องค์ ทรงเป็นหัวหน้ากลุ่มชาวไทยยวนลงมา
จากแคว้นลานนา เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในอาณาจักรสยาม และไทยพวก
นี้เองที่ได้ตั้งตัวขึ้นเป็นใหญ่ในกรุงละโว้ราชธานี แต่ชนชาวไทยพวกนี้
ต้องขึ้นอยู่กับขอมด้วยเมื่อพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ (พ.ศ. ๑๕๔๕-๑๕๙๓)
ทรงแผ่อำนาจเข้ามาปกครองลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ถึงกระนั้นก็คงพยายาม
หาทางเป็นอิสระเรื่อยมา

หลังจากที่พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ (พ.ศ. ๑๖๕๖-๑๖๙๓) กษัตริย์
ขอมขึ้นครองราชย์ ๒ ปี แต่คงก่อนจะทรงแผ่อำนาจเข้ามาครองลุ่มแม่น้ำ
เจ้าพระยาเล็กน้อย คือ ใน พ.ศ. ๑๖๕๘ กษัตริย์ละโว้ซึ่งทรงพระนาม
ว่า พระเจ้าศรีธรรมโสกราช ได้ส่งราชทูตไปสู่ราชสำนักจีนในราชวงศ์

ข้อ แต่พอพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ ทรงแผ่อำนาจเข้ามาครอบครองแล้ว การส่งราชทูตไปเมืองจีนจึงหายไป กระทั่งเมื่อหลังจากสิ้นรัชกาลพระเจ้าสุริยวรมันแล้ว ๕ ปี กรุงละโว้จึงเริ่มส่งราชทูตไปเมืองจีนใน พ.ศ. ๑๖๔๘ อีกครั้งหนึ่ง และได้ส่งติดต่อกันอยู่หลายปี เพราะระหว่างนั้นได้เกิดสงครามแย่งราชบัลลังก์กัมพูชา และเกิดการจลาจลวุ่นวาย จนกระทั่งพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ได้ทำสงครามได้ชัยชนะพวกจามและปราบปรามจลาจลวุ่นวายภายในอาณาจักรกัมพูชาลงได้เรียบร้อย และเสวยราชย์ใน พ.ศ. ๑๗๒๔ แล้ว จึงทรงส่งราชโอรสเข้ามาปกครองกรุงละโว้เสียเอง ช้างยังเกณฑ์พวกคนไทยจากแคว้นสยาม ไปสมโภชปราสาทพระขรรค์ (ข้าพเจ้าเห็นว่า เกณฑ์ไปสร้างปราสาทมากกว่า) เมื่อ พ.ศ. ๑๗๓๔ อีกด้วย ซึ่งเป็นการสร้างความคับแค้นให้แก่พระเจ้าศรีธรรมโศกราชที่ ๒ มาก จึงได้ทรงชวนพระมเหสี พระอนุชาและชนชาวไทยละโว้ อพยพลงไปอยู่เมืองนครศรีธรรมราช

นำแปดกที่ศาสตราจารย์ ขจร ได้เจาะช่องเล็กๆ เพียงเพื่อให้ราชวงศ์ศรีธรรมโศกราชลงไปถึงเมืองนครศรีธรรมราชจากหลักฐานที่มีอยู่ในตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ว่า ท้าวศรีธรรมโศกราชได้ทำสงครามกับท้าวอุทองที่ตำบลบางตะพาน ท้าวศรีธรรมโศกราชยอมแพ้ ผ่ากมเหสีและน้อง ๆ กับท้าวอุทอง และได้สอคล้องกับข้อความในศิลาจารึกหลักที่ ๒๔ ที่กล่าวถึง “พระเจ้าจันทรภาณุศรีธรรมราชทรงครองเมืองตามพรลิงค์ใน พ.ศ. ๑๗๗๓” ให้เป็นผลสำเร็จเท่านั้น ท่านจึงไม่สนใจที่จะหาเหตุผลมาลบล้างข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่ขัดขวางความคิดเห็นของท่านมากนัก และบางประการได้บันทึกไปเลย เช่น -

ท่านอ้างว่า พวก YAVANA ที่พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ เกณฑ์ไปสร้าง (ท่านว่าสมโภช) เมืองทาสหลวงนั้น เป็นชาวไทยลานนา เพราะ YAVANA นั้น คือ โยนก แต่เพื่อให้ได้รูปเรื่องสัมพันธ์กัน ก็เซ็นให้เจ้าชายวาสุเทพคุมชาวไทยลานนาลงมาจากแคว้นลานนา (โยนก) ทั้ง ๆ ที่นักประวัติศาสตร์คนสำคัญอื่นๆ บอกว่า YAVANA นั้น คือ “ญวน” หรือจาม เพราะพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ รัชชนะญวนและจามซึ่งมีชายอาณาเขตอยู่ติดกัน การเกณฑ์เชลยเหล่านั้นมาสร้างนครจึงทำได้สะดวก และพวกจามมีฝีมือในการจำหลักหินอยู่แล้ว

เมื่อมีผู้ถามว่า การที่พระเจ้าศรีธรรมโศกราชทรงนำพระมเหสีและพระอนุชา ๒ พระองค์ พร้อมทั้งข้าราชการบริพารและทหาร รวมแล้วจำนวนทั้งหลายหมื่น พวกขอมที่พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ส่งมาปกครองกรุงละโว้อยู่ในขณะนั้น จะไม่ขัดขวางบ้างหรือ ? ท่านก็เขียนตอบไว้เพียงว่า “ความซื่อซำพเจ้าตอบไม่ได้” และท่านได้ไปอธิบายถึงการอพยพไว้ในตอนต่อมานิดหนึ่งว่า “เป็นการเดินทางโดยหลักทุเลเหลือประมาณ ดังปรากฏอยู่ในตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชว่า พระองค์ หนีห้า ดันดงมาซำนานประมาณได้ ๘-๙ ปี” เป็นอันว่า ขบวนอพยพพหุหมื่นได้เดินทางจากกรุงละโว้ลงไปถึงเมืองนคร ใช้เวลาถึง ๘-๙ ปี กว่าที่จะถึงคนคงเหลือน้อยเต็มที

ที่จริง มีเอกสารไทยๆ ที่กล่าวถึงพระเจ้า, พระยาหรือท้าวศรีธรรมโศกราช ที่พอจะนำเอามาใช้ประกอบเรื่อง “ราชวงศ์ศรีธรรมโศกราช” อีกหลายฉบับ แต่ศาสตราจารย์ขจรไม่ยอมนำมาใช้ เรื่องนี้ซำพเจ้าซำใจว่า เป็นเพราะเอกสารเหล่านั้นมีความคลุมเครือมาก ถ้านำมาใช้โดย

ไม่ได้รื้อถอนกระป๋องเสียก่อนแล้ว กลับจะเป็นการทิ้งปัญหาขึ้นขัดแย้ง
กับทฤษฎี “ราชวงศ์ศรีธรรมโคกราช” ที่ท่านได้ตั้งไว้ก่อนแล้วมากมาย
หลายข้อ จึงไม่นำมาใช้ดีกว่า

แต่อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าขอยกย่องศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช
ด้วยความจริงใจเพราะเป็นเพื่อนกันมานานแล้วว่า การที่ท่านได้ยกเรื่อง
“ราชวงศ์ศรีธรรมโคกราช” ขึ้นมาเช่นนี้เป็นประโยชน์ต่อวงการประวัติศาสตร์มาก
ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวอย่างกระป๋องเปรี้ยวในปัญหานี้
อีกครั้งหนึ่ง แม้จะเคยมีผู้พยายามค้นคว้าและนำเสนอเอกสารประวัติศาสตร์
มาก่อนแล้วราว ๒๐ ปี แต่ไม่มีผู้สนใจและสนับสนุนเท่ากับที่
ศาสตราจารย์ ขจร นำขึ้นมาเสนอในครั้งใหม่นี้

ข้าพเจ้าต้องขอภัยต่อดวงวิญญาณของศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช
ไว้ ณ ที่นี้เป็นอย่างมาก เพราะได้นำผลงานของท่านขึ้นมาวิจารณ์หลัง
จากที่ท่านไม่มีโอกาสจะมาโต้ตอบได้แล้ว แต่ข้าพเจ้ามั่นใจว่า ได้ทำไป
ด้วยความบริสุทธิ์ใจ มิใช่เพื่อการทับถมลบหลู่กันหาไม่ เรื่องของท่านคง
ทราบดี นอกจากนั้น ได้ทำไปเพื่อสนองความต้องการของอาจารย์
วุฒิชัย มูลศิลป์ แห่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ลูก
ศิษย์ของท่าน ที่ประสงค์จะให้ข้าพเจ้าเขียนเรื่องของท่านในด้านวิชาการ
ข้าพเจ้าเชื่อว่า คุณงามความดีที่ศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช ได้ประกอบ
ไว้มากมาย ดังที่ประจักษ์แก่คนทั่วไปแล้วนั้น จะเป็นเครื่องเสริมส่งให้
ดวงวิญญาณของท่านไปสู่สุคติได้อย่างสะดวกสบาย ไม่น่าเป็นห่วง ○

พล.ท. ดำเนียร เลหะกุล

ข้าว : ต้นเหตุของปัญหาเศรษฐกิจใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า เจ้าอยู่หัว

สนธิ เดชานันท์

คำนำ

“...อนาคตของบ้านเมืองของเราของประเทศไทยจะเป็นอย่างไร
นั้นขึ้นอยู่กับชาวนาข้าวไร่ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ทุกข์ของ
ชาวนาเป็นทุกข์แผ่นดิน ถ้าชาวนามีทุกข์แล้ว ตั้งแต่องค์พระมหา
กษัตริย์ลงมาจนถึงสมณชีพราหมณ์ อาณาประชาราษฎรเป็นทุกข์ทั่ว
กันหมด ถ้าหากว่าชาวนามีสุขแล้ว สุขนั้นก็เป็นที่ของแผ่นดินนั่นเอง”

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑

สินค้าของไทยได้ขยายตัวมากขึ้นภายหลังจากที่ไทยได้ทำสนธิสัญญา
เบาริงกับอังกฤษ^๑ ในปี พ.ศ. ๒๓๙๘ นับตั้งแต่บัดนั้นมาสินค้าข้าวขาออกก็
เพิ่มพูนความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศอย่างรวดเร็ว และกลายเป็น
สินค้าขาออกที่สำคัญที่สุด เจมส์ ซี อินแกรม ประมาณว่าในระหว่างปี
พ.ศ. ๒๓๙๓—พ.ศ. ๒๔๑๓ คนไทยมีอาชีพในการทำนาปลูกข้าวระหว่าง

๑. James C. Ingram, *Economic Change In Thailand 1850-1970*
(California: Stanford University Press, 1971) p.37

๘๐-๙๐ เปอร์เซ็นต์ของจำนวนประชากรทั้งหมด และสินค้าข้าวขาออก
ก็คิดเป็นจำนวนถึง ๖๐-๗๐ เปอร์เซ็นต์ของสินค้าขาออก^๑

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราโช
บายว่าการกสิกรรม เป็นสิ่งสำคัญที่สุดของประเทศ ถ้าไม่มีการทะนุบำรุง
การกสิกรรมให้ดีขึ้นก่อนแล้ว การพาณิชย์กรรมซึ่งประเทศต่าง ๆ เห็น
ว่าเป็นสิ่งสำคัญ ที่ทำให้ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรือง ก็จะเจริญขึ้น
ได้ยาก ดังนั้นพระราชดำรัสในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของ
รัชกาลว่า :

“...ในประเทศเราไม่มีสิ่งไรจะสำคัญเท่ากสิกรรม ถ้าไม่คิด
บำรุงกสิกรรมให้เจริญก่อนแล้ว พาณิชยกรรมก็จะบำรุงขึ้นได้โดยยาก
ถึงแม้ว่าจะจัดให้เฟื่องฟูขึ้นได้ก็จะเป็นไปได้พักหนึ่ง ๆ เท่านั้น
ถ้าไม่มีกสิกรรมหนุนอยู่แล้วจะให้พาณิชยกรรมมั่นคงไปยืดยาวไม่ได้
บุคคลใดจะเป็นแต่ผู้ซื้อไม่เป็นผู้ขายบ้างเลยแล้วก็คงซื้อไปไม่ได้นาน
ถึงประเทศก็เช่นกัน ถึงจะมีสินค้าเข้ามาขายมากปานใด ถ้าสินค้าขาออก
ไม่มีเพียงพอแล้ว ก็คงจะไม่ทนสินค้าเข้ามาได้นานอีกก็มากนัก”^๒

ต่อมาอีก ๑๔ ปี คือในตอนปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัว เซอร์เฮคเตอร์ กุก ที่ปรึกษากระทรวงพระคลังมหา

๑. Ibid.

๒. พระราชดำรัสตอบของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการเปิดการ
แสดงกสิกรรมและพาณิชยกรรม เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๔ ใน นายพลเอก เจ้า
พระยาวงษาประพัทธ์, ประวัติกระทรวงเกษตรธิการ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
นายพลเอก เจ้าพระยาวงษาประพัทธ์ (ม.ร.ว. สท้าน สนิทวงศ์) วันที่ ๒๘ มีนาคม
พ.ศ. ๒๔๘๔, หน้า ๘๐-๘๑

สมบัติได้อ้างถึงความสำคัญของสินค้าข้าวไว้ใน รายงานงบประมาณ
ประจำปี พ.ศ. ๒๔๖๘ ตอนหนึ่งว่า

“...สินค้าขาออกของประเทศสยามนั้นเป็นข้าวถึง ๘๐ เปอร์เซ็นต์
และสินค้าข้าวขาออกนี้เองที่เป็นเงินเป็นทองพอด้านทานสินค้าต่างประเทศ
ที่ส่งเข้ามาขาย ให้ประเทศเราได้มีของใช้อย่างฟุ่มเฟือยหรือ
ยิ่งกว่านั้นกลับได้นำความอุดมสมบูรณ์มาให้อีก”

เมื่อเศรษฐกิจของประเทศถึง ๘๐ เปอร์เซ็นต์ ขึ้นอยู่กับสินค้าขา
ออกที่เป็นข้าว เพราะฉะนั้นถ้าปีใดเกิดทุภักขภัยข้าวยากมากแพง อัน
เป็นเหตุให้ส่งข้าวออกขายได้น้อยแล้ว ก็จะส่งผลถึงรายได้จากภาษี
อำนาจซื้อ ตลอดจนดุลการค้าของประเทศ เช่นที่เกิดในปี พ.ศ. ๒๔๖๒
ซึ่งกว่าจะเข้าสู่ภาวะปกติก็กินเวลาหลายปี^๑ ในทำนองเดียวกันถ้าปีใด
ประเทศไทยผลิตข้าวได้มาก และสามารถที่จะส่งข้าวออกขายได้มากโดย
มีราคาค่อดีแล้ว ปีนั้นก็จะเป็ปีที่มีสมบรณ์พูนสุขของอาณาประชาราษฎร์
โดยทั่วหน้า และถ้าหากว่าในช่วงระยะเวลานั้นเศรษฐกิจของประเทศ
กำลังอยู่ในขั้นวิกฤต ก็จะทำให้วิกฤตการณ์นั้นกลับกระตือรือร้นและจะ
ฟื้นขึ้นเป็นปกติในที่สุด เช่น วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศที่
เริ่มขึ้นตั้งแต่กลางปี พ.ศ. ๒๔๗๓ ถึงต้นปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้กลับ

-
๑. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ ๖-๗ ส่วนพระองค์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา
ดำรงราชานุภาพ สม. ๒. ๔๗ (๒๑-๔๕) เล่ม ๓ การเพาะปลูกของคณะบางเบ็ด
  ๒. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ ๗ พ. ๔. ๑/๑ สินค้าเข้าประเทศอินเดีย
และประเทศสยาม

กระเบื้องชั้นเมื่อเริ่มขายข้าวได้ในเดือนพฤษภาคม ๒๔๗๕* และมีผล
ทำให้เศรษฐกิจของประเทศไทย คึกคักภายหลังการเปลี่ยนแปลงการ
ปกครอง

ความสำคัญของข้าวต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยนั้นมีมากมาย ถึง
ที่กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน เสนาบดีกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม
ได้มีพระดำรัสในที่ประชุมเสนาบดีสภา เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ.
๒๔๗๕ ว่า :

* การตลาดข้าวของประเทศไทยดีกว่าแต่ก่อน ๆ มาหลายเดือน สืบเนื่องมาจาก
การที่ประเทศไทยผล่อออกมาตราทองคำ และเชื่อมค่าเงินบาทกับเงินสเตอร์ลิงของ
อังกฤษอีกครั้งหนึ่ง ในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยอัตราแลกเปลี่ยน ๑๑
บาทต่อ ๑ ปอนด์สเตอร์ลิง ซึ่งก่อนหน้านี้ ๗ เดือน คือในวันที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๔
อังกฤษได้ถอนตัวออกมาตราทองคำ ทำให้มูลค่าของเงินสเตอร์ลิงได้ตกลงไป ๓๐
เปอร์เซ็นต์ ของมูลค่าเมื่อก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๑ คือจากปอนด์ละ ๔.๘๖ เหรียญสหรัฐ
เป็นปอนด์ละ ๓.๔๐ เหรียญสหรัฐ อังกฤษคาดหวังว่าเมื่อเงินสเตอร์ลิงมีราคาถูกลงจะเป็น
แรงกระตุ้นให้ชาติต่าง ๆ หันมาซื้อสินค้าจากอังกฤษเพิ่มขึ้น การถอนตัวจากมาตราทอง
ค่าของอังกฤษส่งผลกระทบทางการเงินต่อประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยที่ถือ
เงินสเตอร์ลิงเป็นหลัก นายฮอลล์ แพตช์ (E.L. Hall Patch) ซึ่งเป็นที่ปรึกษากระ-
ทรวงพระคลังฯ สืบต่อจากเซอร์เฮดวาร์ด ถูก ยืนยันว่าประเทศไทยต้องเลิกผูกพัน
กับเงินสเตอร์ลิงแต่ยังคงอยู่ในมาตราทองคำ มิฉะนั้นแล้วเงินจะเฟ้อและเศรษฐกิจจะ
ประสบกับความหายนะ รัฐบาลไทยได้ตกลงใจดำเนินนโยบายการเงินตามคำปรึกษาของ
นายฮอลล์ แพตช์ เป็นเหตุให้ค่าของเงินบาทสูงขึ้น โดยมีอัตราแลกเปลี่ยนสูงถึง ๘.๓
บาทต่อ ๑ ปอนด์ และเนื่องจากประเทศไทยค้าขายอยู่ในตลาดสเตอร์ลิงเป็นส่วนใหญ่ จึง
เป็นเหตุให้ประเทศไทยขายข้าวไม่ออก เพราะข้าวไทยจะมีราคาสูงขึ้น ข้าวจากประเทศ
ไทยตามปรกติมีราคา สูงอยู่แล้วเมื่อเทียบกับราคาข้าวจาก พม่าซึ่งเป็นคู่แข่งที่สำคัญ
เพราะต้นทุนในการผลิตรวมทั้งค่าขนส่งสูงกว่า แต่เนื่องจากข้าวไทยมีคุณภาพดีและเป็น
ที่นิยมของประเทศต่าง ๆ ทำให้ขายข้าวได้เรื่อยมา แต่เมื่อข้าวไทยมีราคาสูงขึ้นมากใน
ขณะเดียวกันกับเป็นระยะเวลาที่ประเทศต่าง ๆ ประสบกับปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ เพราะ
ฉะนั้นประเทศที่เคยซื้อข้าวไทยจึงหันไปซื้อข้าวจากพม่าและจากประเทศผู้ผลิตอื่น ๆ ซึ่ง
มีราคาถูกกว่าแทน สินค้าข้าวของไทยจึงอยู่ในภาวะที่ตกต่ำมาก

“...การเงินของเราเกี่ยวกับสินค้าเข้ามาก* จะเรียกว่า rice currency ก็ได้”^๑

ถึงแม้ว่าข้าวจะเป็นสินค้าที่สำคัญยิ่งแต่รัฐบาลก็มิได้มีบทบาทสำคัญในกิจกรรมนี้ การทำนาในประเทศไทยยังคงล้าหลังอยู่ ชาวนาไทยยังคงใช้วิธีทำนาที่ได้ใช้มานานนับพันปี

การทะนุบำรุงการเพาะปลูกที่เริ่มมีขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเน้นในเรื่องการชลประทานเป็นสำคัญ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการนำระบบสหกรณ์มาใช้แต่ก็ไม่แพร่หลาย โครงการทั้งสองนี้ยังคงดำเนินต่อไปในต้นต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว อย่างไรก็ตามผลผลิตของข้าวก็เพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร ทรงกล่าวว่า การที่ผลผลิตเพิ่มขึ้นนั้นสืบเนื่องมาจากการขยายเนื้อที่ในการปลูกข้าว^๒ มิใช่เกิดจากการปรับปรุงกรรมวิธีในการผลิต การใช้ปุ๋ยหรือการใช้เมล็ดพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ในปีแรกชาวนาต้องประสบกับอุทกภัย ถัดมาอีกปีหนึ่งได้ประสบกับปัญหาฝนแล้งอย่างรุนแรง แต่ในปีต่อ ๆ มาราคาข้าวในตลาดโลกได้สูงขึ้นมาก ในขณะนั้นรัฐบาลยังไม่ได้เก็บค่าพรีเมียมข้าวเพราะฉะนั้นราคาข้าวภายในประเทศและภายนอกประเทศจึงอยู่

* เขาคือข้าว

๑ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ ๑ พ.ศ. ๑/๑ ตำเนรายงานเสนาบดีสภาที่ ๑๑/๒๔๑๕ วันจันทร์ที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๑๕

๒ Sithiporn Kridakara, *Some Aspects of Rice Farming in Siam* (Bangkok : Suksit Siam, ๒๕๑๓) p. ๑๔.

ในอัตราเดียวกัน ราคาข้าวเปลือกจากท้องนาได้เพิ่มขึ้นจากเกวียนละ ๕๐ บาทเป็นเกวียนละ ๙๐-๑๐๐ บาท และในสมัยนั้นรัฐบาลสามารถเก็บภาษีเข้าได้เพียงร้อยละ ๓ เท่านั้น เนื่องจากสนธิสัญญาที่ทำไว้กับนานาประเทศผูกมัดอยู่ เพราะฉะนั้นชาวนาไทยจึงมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดี เพราะสามารถซื้อสินค้าต่าง ๆ จากต่างประเทศได้ในราคาถูกในขณะที่เดียวกันกับที่ขายข้าวได้ในราคาแพง นอกจากนั้นชาวนายังมีเงินเหลือเก็บอีกด้วย

สถานการณ์ที่ติดังกล่าวได้เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ในกลางปี พ.ศ. ๒๔๗๓ ซึ่งอยู่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธินเสนาบดีกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม ได้ทูลเกล้า ฯ ถวายรายงานมีความว่า สินค้าในตลาดของประเทศไทยฝืดเคืองเนื่องด้วยสินค้าข้าวที่ส่งออกมีปริมาณลดลง และเงินเหรียญฮ่องกงมีราคาตกต่ำลง (ฮ่องกงเป็นตลาดข้าวที่สำคัญของไทย) โดยอ้างสาเหตุว่าเป็นเพราะข้าวมีคุณภาพไม่สูงดังเดิม ทั้งต้นทุนในการผลิตและค่าขนส่งก็แพงเกินไป กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธินยังได้กราบบังคมทูลไว้ในรายงาน ว่า นอกจากการที่จะต้องค้นคว้าหาเหตุผลในทางการค้าตกต่ำอยู่ในเวลานี้แล้ว ยังต้องคิดบำรุงพันธุ์ข้าวให้เจริญยิ่งขึ้นทั้งคุณภาพและปริมาณ ซึ่งก็ได้ทรงนำเรื่องนี้เสนอสภาเผยแผ่พาณิชย์ เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๓ ที่ประชุมเผยแผ่พาณิชย์มีความเห็นพ้องต้องกันว่า ปัญหาที่จะต้องปรึกษากันนั้นก็คือ :

๑. การบำรุงพันธุ์ข้าว โดย สืบเสาะ แสวง หา ใน ทาง วิทยาศาสตร์ (Scientific Research)

---

๑ Ibid., p. ๑๕.

๒. ความสะดวกในการบำรุงพันธุ์ข้าวให้เจริญขึ้น (Facilities in improving rice quality and grading)

๓. ความสะดวกในการส่งสินค้าข้าวจากท้องนา จนถึงตลาดต่างประเทศ (Cheapend Rice transport from the farm to market abroad)

๔. หาดตลาดให้สินค้าข้าวจำหน่ายออกไปได้แพร่หลาย (Rice Marketing)

ในที่สุกที่ประชุมเผยแพร่พาณิชย์ ได้มีมติพ้องกันว่า ควรแบ่งงานออกเป็นสองแผนก คือ

๑. การภายใน ได้แก่ การทงปวงที่ควรจะทำภายในประเทศที่จะให้พันธุ์ข้าวดีขึ้น และให้ความสะดวกต่าง ๆ ที่จะส่งเสริมสินค้าข้าวขึ้น เนื่องจากเป็นงานกว้าง กระทบกระเทือนงานหลายแผนก จึงมีความเห็นพร้อมกันว่า ควรจัดตั้งอนุกรรมการ ขึ้นพิจารณาแล้วรายงานความเห็นต่อสภาเผยแพร่พาณิชย์ โดยสภาแต่งตั้ง บุคคลที่มี วิทยานามต่อไปนี้เป็นคณะอนุกรรมการ

๑. มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาพลเทพ เสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ ประธานกรรมการ

๒. มหาอำมาตย์โท พระยาอินทรมนตรี ข้าราชการเบี้ยบำนาญ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ กรรมการ

๓. มหาอำมาตย์ตรี พระยาสาธิตศาสตรศิริลักษณ์ ผู้บัญชาการรถไฟหลวง กรรมการ

๔. มหาอำมาตย์ตรี หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย อธิบดีกรมสรรพากร กรรมการ

๕. นายเฮอร์มอนต์ บี. สตีเวนส์ ที่ปรึกษาราชการกระทรวงการต่างประเทศ กรรมการ

๖. ดอกเตอร์ เอ.เอฟ.อี. คาร์ เจ้ากรมกองตรวจพันธุ์รักษากระทรวงพาณิชย์และคมนาคม กรรมการ

๗. นาย ซี. ดี. ยี ที่ปรึกษากรมชลประทาน กรรมการ
และมอบอำนาจให้เรียกผู้อื่น เช่น ผู้ชำนาญและพ่อค้าสมทบได้

๒. สำหรับการภายนอก ที่ประชุมมีมติให้ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธินเสนาบดีกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม ออกไปหาความรู้จากประเทศที่เป็นตลาดและคู่แข่ง เช่น ฮองกง พม่า และอินโดจีน เป็นต้น แล้วกลับมารายงานความรู้และความเห็นต่อสภา แล้วสภาจึงจะพร้อมกันพิจารณารายงานของอนุกรรมการทั้งภายในและภายนอก ทำเป็นความเห็นร่วมกันให้รอบคอบ^๒

๑. ในการที่ออกไปสืบสวนความรู้ครั้งนี้ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ทรงแบ่งการตรวจออกเป็น ๒ ตอน ๆ หนึ่ง ตรวจทางแหลมมลายู อินโดจีน จีน และญี่ปุ่น เมื่อเสร็จจากนั้นแล้วกลับเข้ากรุงเทพฯ ก่อน แล้วจึงจะออกไปตรวจทางพม่าและอินเดียต่อไป มีผู้ติดตามคือ อำมาตย์โท พระประมณทัตปัญญา บรรณการหนังสือพิมพ์จดหมายเหตุสภาเผยแผ่พาณิชย์ไปเป็นเลขานุการกับเสมียนจดชวเลขพิมพ์ดีด ๑ คน และคนใช้อีก ๒ คน แต่ต่อมาเมื่อจะเสด็จไปตรวจราชการอินเดียและพม่า อำมาตย์ตรีหลวงชวเลขวิรัช (เอ. เข็กต๊อป) ได้ติดตามไปด้วยอีกคนหนึ่ง เงินค่าใช้จ่ายในการออกไปสืบสวนความรู้ครั้งนี้รวมทั้งสิ้น ๖๑,๘๕๐ บาท กรมพระยากำแพงเพชรอัครโยธินได้ทรงทำรายงานเข้ามาทูลเกล้าถวายทุก ๆ ระยะ มีสาระที่น่าสนใจอยู่มาก รายละเอียดของเรื่องนี้อยู่ใน เอกสารรัชกาลที่ ๑ พ.ศ. ๑/๑-๔) กรมพระกำแพงเพชรฯ เสด็จตรวจสินค้าเข้าในประเทศใกล้เคียง

๒. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ ๑ พ.ศ. ๑/๑ หนังสือกราบบังคมทูลของกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ลงวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๓

สภาเผยแผ่พาณิชย์ได้นำความดังกล่าวกราบบังคมทูลพระกรุณา เพื่อพระราชทานพระบรมราชานุมัติให้สภามีหน้าที่ดำเนินงานตามนี้ ในวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๓^๑ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นชอบด้วยมติของสภาเผยแผ่พาณิชย์ทุกประการ และทรงมีพระบรมราชานุมัติ ให้ดำเนินการไปตามที่เสนอโดยเร็ว^๒

ต่อมาในวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๓ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ได้ทูลเกล้าถวาย “บันทึกวิธีดำเนินการเพื่อใช้เป็นหลักสำหรับที่จะ debate เรื่องข้าวของเจ้าพระยาพลเทพ ประธานกรรมการกิจการภายในเรื่องข้าว” บันทึกนี้ทำขึ้นเป็นภาษาอังกฤษมีความยาวถึง ๒๒ หน้ากระดาษพิมพ์ ระบุถึงงานในหน้าที่ของคณะอนุกรรมการกิจการภายในเรื่องข้าวว่าควรจะมีอะไรบ้าง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยที่รุนแรงด้วย พระราชหัตถเลขาลงในบันทึกของเจ้าพระยาพลเทพนั่นเอง ในบันทึกตอนที่เจ้าพระยาพลเทพกราบบังคมทูลว่า จะต้องมี การตรวจสอบวิธีการทำนาที่เป็นอยู่ว่าเหมาะสมกับสภาพการปัจจุบันหรือไม่ และได้ผลเป็นอย่างไร (หน้า ๓) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชหัตถเลขาข้าง ๆ ข้อความดังกล่าวว่า:

“ควรจะทำเสียตั้ง ๑๐ ปีมาแล้ว เข้าใจไม่ได้ว่ามัวโง่เลอะไรกันอยู่ เพราะเป็นเรื่องที่ obvious ที่สุด”

เมื่อถึงตอนที่กล่าวถึงฐานะความเป็นอยู่ของชาวนา (หน้า ๘) ทรงมีพระราชหัตถเลขาว่า:

---

๑. เอกสารเดียวกัน

๒. สำเนาพระราชหัตถเลขาฉบับนี้ ลงวันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๓

“ควรจะคิดสอบสวนเสียมานานแล้ว เพราะใครไม่เคยอ่านหนังสือพิมพ์ ตะโกนเรื่องนี้บ้าง?”

เมื่อถึงหน้าที่มีข้อความเกี่ยวกับวิธีการเพิ่มผลผลิต (หน้า ๑๑) พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชวิจารณ์ว่า:

“ควรจะคิดนานแล้ว ควรจะทำมา ๒๐ ปีแล้ว ที่ไม่ได้คิดในเรื่องเหล่านี้เป็นของปลาตมาก อยากจะเรียกว่าเป็น criminal neglect of an obvious buty ข้าพเจ้าต้องการมานานแล้ว แต่เท่าที่ทำมาแล้ว เป็นอย่างเล็กน้อยเต็มที”

เมื่อถึงปัญหาพ่อค้าคนกลาง (หน้า ๑๖) ก็ได้พระราชวิจารณ์ถึงพระองค์เองว่า:

“เรื่องนี้ทำไมไม่มีใครพยายามแก้ปัญหากันเสียมานานแล้ว ข้าพเจ้ามีความผิดเหมือนกัน เพราะควรจะกระตุ้นให้คิดเสียมานานแล้ว ปัญหาเรื่องนี้พูดกันมาตั้ง ๒๐-๓๐ ปีแล้ว แต่ไม่ยักมีใครคิดทำอะไร แปลกมาก”

พระองค์ยังได้ทรงตำหนิข้าราชการผู้มีหน้าที่รับผิดชอบว่า;

“ความเห็นเอกชน ของหนังสือพิมพ์ เคยถูกหัวเราะเยาะมาก (ความเห็นของคนอื่นเลวเสมอ! เมื่อไรเราจะเลิกคิดอย่างนี้ และลองฟังความเห็นของคนอื่นบ้าง)”

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้ทรงมีพระราชบันทึกอีก ๒ หน้ากระดาษเต็ม นอกเหนือจากข้อความที่มีพระราชหัตถเลขาในบันทึกของเจ้าพระยาพลเทพ แต่มีข้อความส่วนใหญ่ทำนองเดียวกัน แต่มีตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงหลักในการดำเนินรัฐประศาสน์นโยบายที่สำคัญยิ่ง ซึ่ง

เป็นหลักสำคัญในการบริหารงานของทุก ๆ รัฐบาลในทุก ๆ กาลสมัย ดังข้อความตอนหนึ่งของพระราชกระแสว่า:

“...มีหลายเรื่องที่ The public at large หนังสือพิมพ์เป็นต้น ได้พูดถึงมานานแล้ว แต่เราก็ไม่กระดิกเสียเลย จนมีเหตุการณ์จำเป็นแท้ ๆ มากกระตุ้นจึงจะกระดิกได้ เพราะต้องให้ภัยมาถึงตัวแล้วจึงเตรียมจะปิด ถ้าเคราะห์ดีก็ทันการ แต่เป็นทางที่อาจพลัดพลั้งได้ ควรจะหัดคิดป้องกันล่วงหน้ากันเสียบ้าง ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่า เป็นหน้าที่อันแท้จริงของรัฐบาล”^๑

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชดำรัสสั่งให้พิมพ์บันทึกของเจ้าพระยาพลเทพรวมทั้งบันทึกพระบรมราชวินิจฉัยแจกเสนาบดี ในการประชุมเสนาบดีวันเสาร์ที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ทรงมีพระราชดำรัสถึงข้อความ ในพระราชบันทึก อีกครั้งหนึ่งว่า ทรงมีได้มีพระราชประสงค์ที่จะเตือนผู้หนึ่งผู้ใด หากแต่จะให้บรรดาเสนาบดีสภามีความรู้สึกว่า “ควรหาทางป้องกันเรื่องที่จะเกิดขึ้นแทนที่จะแก้ไขเมื่อเกิดขึ้นแล้ว ซึ่งนับว่าช้าไป ควรทำอย่างหลักการรักษาโรคในเวลาที่เขาใช้กันไว้ก่อนยิ่งกว่าที่จะรอรักษาเอาเมื่อมีโรคขึ้นแล้ว”^๒

ถึงตอนนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีเวลาอีกเพียงปีครึ่งเท่านั้นที่จะบริหารประเทศด้วยพระองค์เองในฐานะพระมหากษัตริย์ระบอบประชาธิปไตย เวลาที่เหลืออันสั้นเกินไปที่จะแก้ปัญหาเรื่องข้าว

๑. โปรดพิจารณาบันทึกวิธี ดำเนินการ เพื่อให้ใช้เป็น หลักสำหรับ ที่จะ debate เรื่องข้าวของเจ้าพระยาพลเทพ รวมทั้งพระราชบันทึกและสำเนารายงานเสนาบดีสภาเรื่องดังกล่าวในตอนท้ายของคำนำ

๒. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ ๑ พ.ศ. ๘/๑ สำเนารายงานเสนาบดีสภา ที่ ๑๘/๒๔๗๓ วันเสาร์ที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๓.

และปัญหาอื่นๆ ที่ได้ทับถมกันมาเป็นเวลานาน ยิ่งกว่านั้นช่วงระยะเวลา
ที่เหลือนี้ยังมีปัญหาใหม่ๆ ที่ร้ายแรงเกิดขึ้นอีกหลายครั้งหลายครา ปัญหา
ครึ่งที่หนักที่สุดก็คือ เมื่ออังกฤษได้ถอนตัวออกจากมาตราทองคำในวันที่
๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๔ แต่ประเทศไทยยังคงยึดมาตราทองคำเป็น
หลักอยู่ จึงทำให้เงินบาทมีราคาแพงและเป็นเหตุให้ขายข้าวไม่ออก
สถานการณ์ดังกล่าวได้กระตุ้นเมื่อประเทศไทยออกจากมาตราทองคำ
และเชื่อมค่าเงินบาทกับเงินสเตอร์ลิงอีกครั้งหนึ่ง ในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม
พ.ศ. ๒๔๗๕ เมื่อเงินบาทมีค่าลดลงจึงทำให้เริ่มขายข้าวได้ เมื่อทุกอย่าง
กำลังจะดีขึ้น ก็ได้มีการปฏิวัติเปลี่ยนระบอบ การปกครองในวันที่ ๒๔
มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕

เอกสารที่ได้นำมาแสดงนี้ประกอบด้วยเอกสารจำนวน ๔ ฉบับ คือ:

๑. หนังสือราชการที่ ส.๒๖๙/๗๓ ลงวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๓
ทูลเกล้า ฯ ถวายบันทึกวิธีดำเนินการเพื่อใช้เป็นหลักสำหรับที่จะ debate
เรื่องของเจ้าพระยาพลเทพ ประธานกรรมการกิจการภายในเรื่องข้าว

๒. พระราชบันทึกพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

๓. Memorandum of Procedure suggested by the Minister of
Lands and Agriculture for consideration of the Members at the
first meeting.

๔. สำเนาเสนาบดีสภาที่ ๑๙/๒๔๗๓ วันเสาร์ ๒๐ กันยายน พ.ศ.
๒๔๗๓

เอกสารทั้งหมดรวบรวมอยู่ในกองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร
รัชกาลที่ ๗ พ. ๘.๑/๑ สิ้นค้าเข้าประเทศอินโดจีนและประเทศสยาม ○

အသံကွက်

วันที่ ๑ กันยายน พระพุทธศักราช ๒๕๕๖

ข้าพระพุทธเจ้า

สำนักงาน
เกษตรกรรม

[illegible]

๑๙๓๗ ทศกัณฐ์ ๗ ถวายบันทึกวิธีอันเป็นวาทะ เพื่อไม่ให้ผิดหลักสัจธรรมที่...
debate เรื่องน้ำของเจ้าพระยาพลเทพ ประทานการหมั้นอภิเษกภายในเมือง...

๓๓
 ๓๔
 ๓๕
 ๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

รศ. 7/1 หัก ๓๖ บาท

Thurs

www.fishbase.org

ทั้งความดีของสัตว์

บทที่ 3: องค์ประกอบของงาน 73

[illegible]

ขอเรียนขอโทษด้วยครับ

Don't stop when it rains.

ส่วน ความรู้ หรือ ความเห็น หรือ

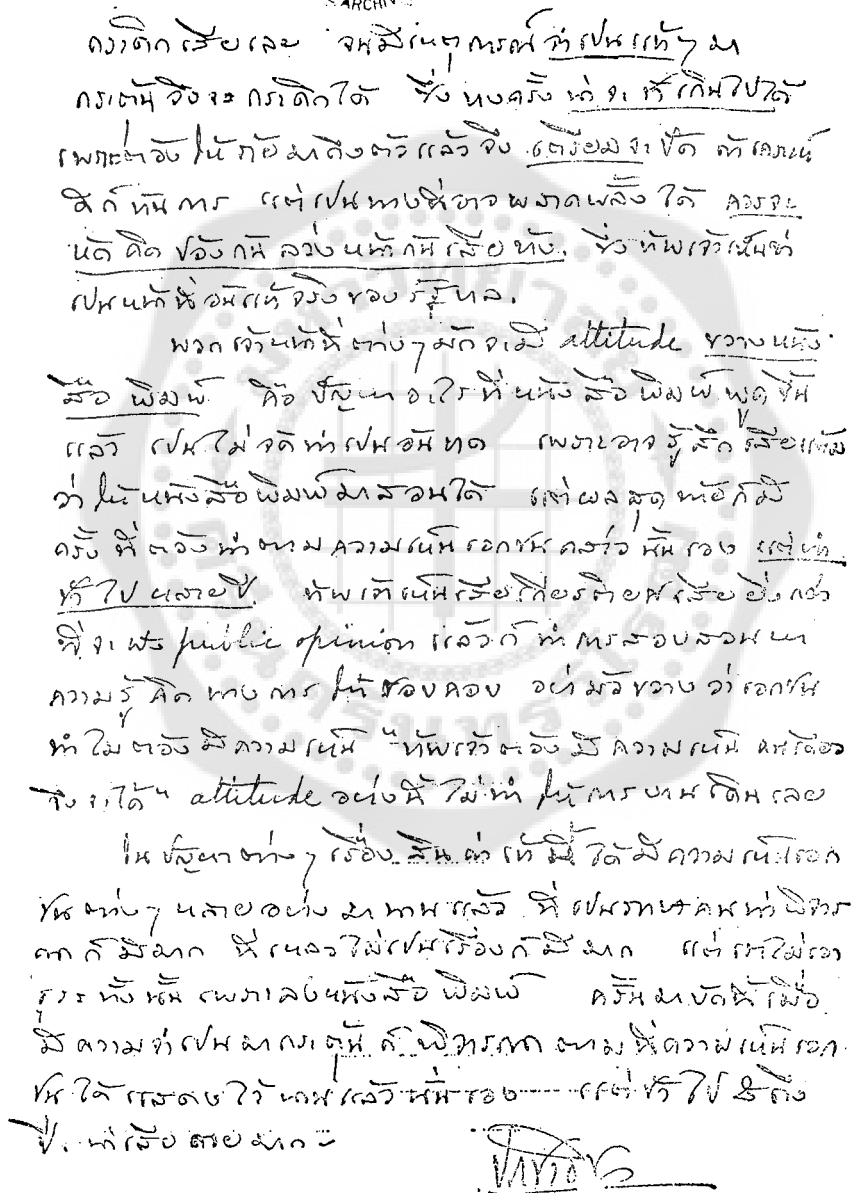
பெரியகாந்தி விடுமையிலே

ชื่อ น.ส. นวรัตน์ ..... แห่ง อ.บ้านนา

to the public at large. etc. - D. W. W.

$\sqrt{874} \approx 29.56$

สำหรับรายงานแผนงานที่ส่งวันที่ ๑๕/๕/๖๓ วันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๖

วิชา

วิชา

วิชา

เรื่องวิชาเรียน มีพระราชาธิบดีเรื่องวิชาเรียนการดำเนินการ debate เรื่องเข้า
การดำเนินการเรื่อง
debate เรื่อง
เข้า
และพระราชาธิบดีในเรื่องนี้ ซึ่งในบทความเขาไม่ได้ว่า ไม่มีพระราชาประสงค
เราจะคงได้เรียนรู้สิ่งใด เหมะแก่พระราชาประสงคที่จะให้มีความรู้สึกตัว
ว่า... อาจมองบ้างเรื่องที่จะเกิดขึ้นเมื่อเกิดขึ้นแล้ว ซึ่ง
นั้นถ้าไม่ ควรทำอย่างมีวิธีการในเวลาที่เราได้กันไว้ก่อนถึงกว่า
ที่จะระบิ เขาเรื่องมีเรื่องแล้ว

Attitude ของรัฐบาลหรือการเข้า... เมื่อจำเป็น เปรียบกับที่มี
คือ... เรื่อง หลักคิดไม่เข้ากันหรือว่า ถ้ามีความจริงใจจริงต้องทำเรื่อง ซึ่ง
อาจจะไม่มี... ศึกษาที่จะ study แผนนี้เฉพาะ course ของเรื่องไว้
ก่อนแล้ว จะดีกว่า เพราะจะไม่ต้องเสียเรื่องใดอันนั้นเลย

เมื่อไม่มีความจำเป็นคือไม่ มีอะไร

วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕ ๖๖

สำหรับเรื่องในที่ประชุมวันที่ ๑๑/๑๒/๖๖
1๑/๑๒/๖๖
1๑๑๑/๖/๖๖

Committee to investigate the present
internal condition of the Rice Industry
appointed by the Board of Commercial Development.

A G E N D A.

A meeting of the Committee will

be held on _____ at _____

BUSINESS.

1. To consider a memorandum prepared by the Ministry of Lands and Agriculture suggesting the lines of enquiry, and procedure to be adopted; to pass any resolutions thereon as the Committee may think fit.
2. To elect Members of the Committee for different sections of enquiry to be made into the internal condition of the Rice Industry.
3. To arrange dates for the Meetings of the Committee.
4. To appoint a permanent Secretary.
5. Any other business which Members may have to bring forward.

Sub-Committee of Board of Commercial Development
to enquire into present conditions of
the Rice Industry

Memorandum of Procedure suggested by the
Minister of Lands and Agriculture
for consideration of the Members
at the first meeting.

oooooooooooo

Terms of Reference. This committee has been constituted by the Board of Commercial Development to make a thorough internal investigation into the state of the Rice Industry in Siam, to ascertain how far existing methods of Agriculture, means of internal transport, preparation for the market and export facilities are adequate to enable Siam to maintain her place in the World's market under modern conditions, and to meet increased competition from other rice producing countries, in markets where Siam has hitherto held the premier place.

If the Committee shall find that the internal conditions of the industry are unsatisfactory in any way whatsoever, it shall draw up proposals for consideration of the Board, and of Government whereby improvements may in the opinion of the Committee be effected.

The Committee will be empowered to call for written or oral evidence or both as may be desirable from Government Officials, experts in particular branches, land owners, farmers, rice millers, public bodies as the Bangkok Chambers of Commerce, rice exporting firms,

and

-5-

and shipping firms, or any other persons whose experience and knowledge will be likely to assist the Committee in carrying out the duties entrusted to it.

The Committee will also be empowered to invite outside individuals to sit as co-opted members of the Committee either for general deliberations, or for any specialised section.

The terms of reference for the Committee are very wide, and would provide sufficient work for the Committee to sit continuously for some months, and for the members to give during this period their entire attention to the business of the Committee, as however all the members have activities in other spheres which must be carried on; this is impossible, and the first step the Committee must take, therefore, is to decide on the procedure which must be adopted, so that the work may be got through as speedily as possible, consonant with thoroughness.

In this connection in order to assist the Committee the appointment of a permanent Secretary with an adequate staff is essential.

The work of the Committee may be divided into three main heads which will be detailed fully in the following paragraphs.-

- (1) Production
- (2) Manufacture
- (3) Marketing of the Finished Product.

Working under these heads the Committee will cover the whole rice industry in Siam in all its ramifications from the time the fields are prepared to receive the seed up to the time that the rice is on board ship on its way to foreign markets. This period will cover the

the labour of this Committee, and from this time onwards investigations will be carried on by an external Committee.

PRODUCTION.

Investigations under this head will cover the ground from ploughing to the end of harvest i.e. until the farmer has the paddy on his threshing floor or in his barn ready for despatch to the Mills.

Investigations under this main head would be divided into many sub-heads which may be enumerated as follows:-

(1) Existing methods of rice cultivation. Are there the same as have been in operation in Siam from time immemorial? Are they adequate to meet modern conditions? and do they guarantee the production of a uniform grain and a fair yield per unit?

If not satisfactory could they be improved by the introduction of modern machinery? If the Committee find that improved methods of cultivation are necessary, what would be their recommendations, especially with a view to enabling the farmers to procure sufficient capital for the purchase of modern machinery. In this connection evidence from those in Siam who have used the improved modern methods of cultivation should be obtained.

It should be possible also to arrange for actual demonstration of cultivation by farmers and experts which the members of the Committee could see, and thus be able to form their own ideas of the advantages or disadvantages which might accrue from their adoption.

(2) Different

การสำรวจ
วิธี ปลูกข้าว
ในป่าไร่ต่าง
ใน ๕ ไร่ ๑๐ ไร่
๒๕ ไร่ ๕๐ ไร่
๑๐๐ ไร่ ๑๕๐ ไร่
๒๐๐ ไร่ ๓๐๐ ไร่
๔๐๐ ไร่ ๕๐๐ ไร่
๖๐๐ ไร่ ๗๐๐ ไร่
๘๐๐ ไร่ ๙๐๐ ไร่
๑๐๐๐ ไร่

(2) Different classes of paddy grown. It has been stated in different memoranda which have been presented to the Board that the whole condition of rice cultivation are changing, and that the areas of broadcast paddy are increasing while the areas of transplanted paddy are said to be decreasing. This is a point for very careful investigations, and if found to be actually the case, the reasons bringing about this change should be ascertained, whether due to insufficiency of labour or other causes. Again the percentages of the lighter varieties of rice are said to be increasing as compared with medium and heavy varieties.

Still again the percentages of best quality Na Suan, are now less than was formerly the case as compared with the percentages of Na Muang medium quality. These variations offer a wide field for investigation of the Committee. The question as to how far it would be advisable to encourage the farmers to substitute heavy for lighter varieties requires careful consideration, bearing in mind the main facts that the heavy and superior varieties take much longer to mature than the lighter ones, the period of water supply is comparatively short, area under cultivation has increased very considerably, and the new areas are naturally not so favourably situated as regards water supply, as the old established areas, consequently there would be a very great risk, if too much reliance was placed on the heavy crops, that water supply would fail just when required, and the whole crop would suffer in consequence. There is also the question of labour, and being able to reap the crop at the right time. With varieties maturing at different times the reaping can be carried

on

on in rotation. These are very important points.

(3) Seed Selection under which sub-head alleged deterioration of the quality of the crop as a whole must be considered.

Methods of farmers for selecting their seed from one crop to another requires careful examination as this goes to the root of the matter where yield is concerned. If the seed is not good or is unsuitable to the particular locality, it is obviously foolish to expect a fair yielding crop whatever methods are tried afterwards to mature the crop.

In touring through the districts it is common to find uneven and patchy crops i.e. where the plants do not come into ear at the same time. It is for the Committee to ascertain how far this is due to the farmers' inability or unwillingness to take the trouble to select his seed at the outset, or in other words does he plant mixed seed to begin with. The experience of most agricultural countries is that seed selection should not be left to the farmer, and if the Committee find that existing methods are unsatisfactory, every possible means of securing a good standard grain for seed purposes, for each particular class of crop grown, and suitable to each locality or district should be examined and reported on.

In this connection the work carried out by the Ministry of Lands and Agriculture in the past and its proposals for the future should be examined in detail. The best and quickest means of establishing a central supply station from which all seed for crops grown in that particular district would be obtained, and whether

these

these supply stations should be worked by selected farmers, under control of Government, or should be entirely worked by Government as experimental farms must be considered. If the latter system is preferred what personnel is available to work such farms? What will be the cost and how long will they take to establish?

It may be stressed here that there must be a seed station in every district, for that particular district it would be futile to expect that an Experimental Farm say in the Bangait Area, where soil conditions are of a highly specialised nature, could produce seed to give the best results all over the Kingdom. In the equipment of stations the Committee should consider what machines should be installed for selecting the best seeds of a particular class of grain.

In connection with quality of seed the statement that the incidence of bad quality seed has dated from the flood year of 2460 and the drought year of 2462, followed by a period of rice control, ^{must be considered} During this period seeds were distributed by Government Agency, seed often unsuitable and of poor quality, which has impaired the quality of grain over the whole country more especially in the Central Plain. This may be partially true, but it is doubtful whether the effect would still be apparent. If the farmers adopt any method of seed selection at all, it is probable that they have again found a seed more or less suitable for their districts, gradually eliminating the unsuitable seed. The position should now have adjusted itself, and should be back to that of 2460 B.E. This is an important point for enquiry by the Committee, and it should also consider how given similar

similar conditions ^{to} 2460 and 2462, the adverse results following may be eliminated. At that time there was no Scientific Bureau such as exists to-day, and as the disaster was so widespread, seed had to be obtained from wherever it was available. Had there been experimental farms or central supply stations in these years, they would also have been affected by adverse climatic conditions, and would probably not have been in a position to supply the seed required. How can such contingencies be provided against?

Deterioration in quality. In recent years there has been a great deal of talk from time to time about the deterioration of Siam's rice, and the opportunity which the constitution of this Committee gives should be made full use of to ascertain whether there has been a deterioration in the quality of Siam's paddy as a whole, from what it was say in the year 2449, that is before the flood year, and before much had been done in the way of Irrigation, the Committee must satisfy themselves without question of doubt whether such deterioration has taken place, as if so, it would be foolish to ignore the fact, and every possible means should be taken to improve matters. If on the other hand there has not been deterioration, and Siam is producing as good paddy as ever it did, then the bogey should be laid to rest once for all. Statements of deterioration getting abroad must do incalculable harm to Siam's credit.

In considering deterioration under the head of production, the Committee should eliminate causes due to

to bad milling and mixing, these will be considered under the head of Manufacture, but the farmers' methods on the thrashing floor should be investigated to ascertain whether due precaution is taken to keep separate the different qualities of grain which he grows.

(4) Economic Condition of the farmers.

The Committee should report fully on the present economic condition of the actual cultivator, and compare it with that of say 10 years ago. Has there been an improvement in the last 10 years?

Is the farmer able to hold paddy against a slump in prices, if so to what extent?

Can the cultivator command a fair price for his paddy as compared with the ruling market prices?

Are the existing rates of land revenue fair and equitable, and after meeting all charges has the cultivator a sufficient margin to keep himself and family in a reasonable degree of comfort?

Has he sufficient capital at his command to introduce better methods of cultivation in order that the yield may be increased, procure suitable seed for planting, purchase modern machinery and implements, purchase fertilisers etc.?

If not, what recommendations would the Committee make to enable him to obtain sufficient funds at a reasonable rate of interest, for improving his crop and his condition?

In this respect the enquiries should be made for 3 classes, i.e.

- (1) The larger farmer
- (2) The peasant proprietor
- (3) The tenant

In

ควรพิจารณาสื่อสาร
เรื่องทางแล้ว พวก
กรมที่ดิน และ กรม
สรรพากร กรม
วัง และ กรม
(กรมที่ดิน กรมสรรพากร
กรมการปกครอง กรม
วัง และ กรม)

In the case of No. 3 the amount of rent paid to the land owner should be the subject of further enquiry. Extension of Co-operative Societies and the establishment of Agricultural Banks are so intimately connected with the economic life of the farmers that these should find a prominent place in the deliberations of this Committee. The working of existing Societies should be examined, and after careful investigations the Committee should make very definite recommendations as regards these.

(5) Increase in Area under Cultivation.

It has been stated in memoranda submitted to the Board that if Siam is to produce sufficient surplus for sale abroad, and at the same time meet the needs of her growing population, new areas must be brought under cultivation to the extent of 220,000 rai annually, or the yield of existing cultivated areas must be increased in proportion.

In connection with increased area, the Committee should call for information from any source where reliable data can be collected as to what area of land in each district is still available for rice cultivation, and along with this they must consider water supply. The problem to be solved is, can the rainfall combined with the rise of the rivers unaided by artificial means be depended upon to provide supplies for the increased areas, thus brought under cultivation, with due regard to the fact that areas where the water supply from natural sources is fairly dependable, have probably been brought under cultivation long ago.

The

The year 2469 B. E. has been cited as an abnormal year. The area under cultivation was reported as 13,031,730 rai, water supplies were good, and the failed area was 636,960 rai or 3.8%.

In the year 2469, also a year of good supply, the area cultivated was 13,339,000 rai, the failed area was 566, 20 rai or 4.16%, so that in these 10 years there was an increase in the area under cultivation of 4,462,730 rai, which gives an annual increase of 444,000 rai. This increase was steady throughout the 10 years, but the area reported as failed varied very considerably, and the failures can be attributed in every year mainly to vagaries in the water supply.

The years 2470, 2471, and 2472 have all been bad years, so far as water supplies were concerned, and the areas of failure were in each case very high. well over 2,000,000 rai, but in 2470 the planted area was 200,000 rai in excess of 2469, in 2471 it had dropped by 200,000 rai, but in 2472 in the Inner Circles and M nthon Pitsanuloke alone the planted area was 675,380 rai above that of 2469, and had it not been for the slump in water supply from September onwards there seems to be no reason why 2,000,000 ^{Tons.} should not have been available for export from the 2472 crop. The loss to the country from these failures is infinitely more than the loss on account of the cultivators having to sow two or three times over, and it is for the Committee to investigate any means whatsoever by which loss on account of the large areas which fail to mature annually may be prevented, and to safeguard the increasing areas brought under cultivation

cultivation. Had the areas which failed in the last three years been matured, there would have probably been between three and four hundred thousand tons of rice to add to the Exportable Surplus.

(C) Increasing the yield.

There is reason to believe that the areas under cultivation in Siam give a less outturn per unit than that obtained by Siam's Competitors. This is a question which will undoubtedly be gone into by the external Committee as far as competing countries are concerned, but this Committee should consider means whereby the yield can be increased. Seed selection will do much, and this has been suggested as a separate sub-head for enquiry.

Fertilizers suitable to the soil would also increase the yield very considerably, and this question should be considered by the Committee in all its aspects.

Under this head would come the question of Scientific Research and the establishment of experimental farms. The Committee should make full enquiry as to what has been done in the past in the way of Scientific Agricultural Research, and satisfy themselves as to what further advances in this respect are necessary to meet present conditions of Agriculture in Siam.

Damage by insect pests, disease suitability of water supplied for the rice crops, change in character of water due to contact with soil, soil analysis, suitable fertilizers and soil treatment are all matters for scientific research, and may be considered

under

ควรคิดหา
วิธี
ควรหา
วิธี
วิธี 722
คิดในวิธี
วิธี รวบรวม
ความเสียหาย
criminal neglect of
an obvious duty. หรือ
หรือ Mr. ...
แต่เห็นว่ามีวิธี
อย่างอื่นหรือ

กรมการคลัง

-11-

under this head. They all have a direct connection with the yield of the crops, and only a properly equipped Agricultural Research Bureau can deal with these matters of vital importance to Siam's key industry.

(7) Water Supply and Irrigation.

In the opinion of the Ministry of Lands and Agriculture the supply of water to the crops is of first importance, as without a supply as dependable as it is possible to make it, taking into consideration Siam's resources in this respect, any other means for improving the crop or even maintaining it at its present level would be of no avail.

Under the sub-head dealing with necessary increase in area, it has been suggested for investigation by the Committee that they should satisfy themselves as to how far extended areas can be maintained, if entire dependence is placed on existing conditions of supply. Falling water levels has been hinted at in memoranda prepared for the Board, and if the Committee find that, conditions of water supply are not as satisfactory as they were formerly due to deforestation, diminution of rainfall or change in the seasons, or other causes, then they should consider means whereby these may be compensated for, and the supply regularized. The only means so far as the Ministry of Lands and Agriculture is aware is by means of Irrigation Works.

The whole principle of Irrigation should be carefully considered, and this Committee should satisfy themselves, whether without the aid of Irrigation Works it will be possible to maintain the cultivated area

area at the high level which it has reached, and without periodic set-backs such as have occurred in the last 3 years. At the same time whether it will be possible without the aid of such works to steadily increase the cultivated area to the extent which may be necessary to enable Siam to maintain her economic position and her increasing population at the same time.

The Committee should study the works which have been carried out during the last 10 years. They should make themselves conversant with the works that are still being carried out, and should be in a position to recommend how far the works should be further extended or curtailed.

Alleged defects in the working of the schemes which had been completed should be examined, and after full enquiry the Committee should be in a position to report how far such defects are inherent in the works themselves, and how far they may be due to improper use of the facilities given by Irrigation on the part of the users. In the case of the former, the Committee should enquire if there is any remedy, and in the latter case what steps they would recommend should be taken to ensure that the cultivators shall utilize the water supplied in a proper manner, so as to obtain the most benefits to themselves and the State.

In considering extension of cultivation with or without irrigation, the question of congested areas, which have been brought to the notice of the Board, should be taken up, and schemes whereby these areas

areas could be relieved by the removal of surplus population to new areas to be brought under cultivation should have consideration.

In this connection it may be noted that when Sir Thomas Ward drew up his proposals for the Irrigation for the Central Plain, colonisation on the lines which have been so successful in connection with Irrigation Schemes in Northern India formed an integral part of the Suphan Irrigation Project. At that time his proposals in this respect received little recognition; the suggestion that there might be congested areas in Siam was hardly credited.

For any scheme of colonisation to be a success however, the colonists must be assured of a reasonable return for the labour they will have to expend in clearing the new lands and making new homesteads.

(7) Education. It has been very pertinently stated in the Memoranda prepared for the Board that education is the foundation of all improvement work, and it would not be outside the province of this Committee which is essentially an Improvement Committee to investigate the present condition of the Agricultural Classes as regards general education. It may not be possible to do very much for the present farmer in this respect, but the Committee should certainly enquire into the facilities available to the rising generation for obtaining a sound general education.

At the same time the Committee might report on the prospects of providing practical technical education in Agricultural Subjects, and one of the subjects should be "IRRIGATION" and all that it implies.

The

เรื่องพิธีกรรม
แล้ว กรมการคลัง
แล้ว กรมการคลัง
อันว่า การจัดการ
cooperation กับ กรม
แล้ว กรมการคลัง
นี้.

The fathers might learn from the children. In any event a boy entering into manhood and going on to the farm equipped with a sound general education, and a certain amount of Technical knowledge, would be a more valuable asset to the State than his father was who had not enjoyed his privileges.

(8) General.

Under this head the Committee might investigate into the general security which the farmers enjoys to life and property, and frame concrete proposals where such could be improved. It is certain that given reasonable security in this respect, the farmer will be more contented, and will be more willing to try and improve his condition, than when he goes in fear that the least sign of prosperity he may show, may lead to an unprovoked attack resulting in the loss of, not only of his little savings, but his life and the lives of his family as well.

The Committee might also consider that, whether in view of increasing competition in the rice market, it might not be as well where conditions are favourable to encourage the growing of other crops, as tobacco, cotton, and sugar cane. It might in other words be advisable to consider the provision of a second string.

MANUFACTURE.

Under the main head of Manufacture the Committee should thoroughly investigate all that happens to the paddy from the time it is taken over from the farmer to the time it is ready at the mill for shipment abroad.

(1) The Middleman

(1) The Middleman or Dealer.

In this connection the activities of the middleman should be thoroughly enquired into. His general methods of business. Does he play a useful part in the economy of the trade? Does he get too large a share of whatever profits there may be in the rice trade, paying too little to the farmer on the one hand and demanding too high a price from the miller on the other? If this is the practice, is it carried to such an extent that the miller cannot produce the finished article at such a rate as will enable him to place it on the market at a fair profit to himself, and at the same time admit of his holding his own in spite of falling exchanges and competition from other countries? In a year like the present when market conditions are bad, is the middleman prepared to take a fair share of the burden or does he try and throw it all on the back of the miller? Would it be possible to eliminate the middleman altogether by the establishment of Government Silos or godowns, or such centres worked by outside agencies under Government control? At such centres the grain could be properly stored and stored: mixing which is probably the chief cause of the alleged deterioration in Siam's rice could be put a stop to. In Government Godown or Godowns worked under Government control, Government could fix the price for the farmers in accordance with market conditions prevailing, and the farmer could be given an advance or the security of the paddy which he brought to the godown to meet his immediate needs, the farmer could be paid the balance when rice was actually sold. This would obviate the necessity for tying up large capital for long periods.

Similarly

เรื่องนี้ทำไมไม่
 จะหาวิธีแก้ไข
 ให้คนในท้อง
 แล? ทักท้วง
 ความผิดนี้เมื่อ
 คนพวกนี้อะไร
 ภาระหนักขึ้น
 หนักขึ้น. ให้
 เรื่องนี้พูดกัน
 ขึ้นไป-มา. ใคร
 ระวังไม่ให้เกิด
 ทำอะไรสะดวก

ความผิดของพวก
 นี้หรือพวกนี้. คน
 ภายใต้อาณัติ
 (ความผิดของพวกนี้
 หรือ). มีวิธีแก้ไข
 ให้อะไรบ้าง
 ความผิดของพวกนี้?)

Similarly Government could fix the selling price to the miller from time to time. Working costs of the go-downs would be kept to the lowest possible rate, and the trade relieved of excessive ^{middlemen's} profits, if they are excessive. Manufacturing costs could be lowered accordingly.

In dealing with suggestions for the elimination of the middleman, it must not be forgotten that very often he is not only the dealer, but he is also the man who advances money to the farmers without which many of them could not carry on at all. He is also the shop keeper and supplies the farmer with almost everything that he requires. His interest charges may be exorbitant, and his profits large, but if eliminated without another agency to take his place, the last state of many farmers would be worse than the first. This has been the experience of many countries similarly placed as Siam, in which measures to eliminate the middleman and money lender have been taken without due consideration of the effect, and before other agencies had been properly tried out.

Internal Transport.

This offers a wide field for investigation of the Committee, and it would be interesting to learn how transport facilities and costs in Siam compare with those of her competitors. The External Committee will undoubtedly go very fully into outside conditions, and the result of its findings to compare with the result of investigations made internally will be invaluable. The Committee should investigate all means whereby transport to the mills may be placed on the cheapest possible basis.

The

The principal means of transport in Siam are by water and by railways. So far as paddy traffic in the Central Plain is concerned, it is mostly water-borne, and will probably always remain so.

The Committee should go very closely into the relative costs of paddy delivered at the Bangkok Mills by water and by railways. If as is probably the case water-borne traffic is cheaper, will it be possible for the Railway Department to adjust their rates so that from districts served by the railways the cost of transport by water and railways will bear a fair relation to the other. The Committee should also consider ways and means whereby transport by water could be cheapened. Improvement of certain waterways would come under this head so that transport could be carried on throughout the year. Ponds also play a large part in this connection, but these so far serve the Railways only, practically nothing has been proposed for the provision of good roads from the interior to places where there are facilities for loading paddy boats in the water-borne traffic areas. The necessity for such roads should be considered as well as extension of feeder roads for the railways.

The cheapest method of transport would be direct from the farmer to the miller by water, and all over lower Siam facilities exist. Such transport means once handling only at the farm and once handling at the mill. The danger is of course that the boats would go from farm to farm to obtain a full cargo, and unless carefully controlled all kinds of grain would be mixed. Would it be possible to control this or should this be prohibited in favour of the miller only purchasing from recognized centres?

Pending

Pending establishment of properly controlled central stations, immediate means should be considered for dealing with mixing by the dealer or middleman.

Milling. The whole of the milling industry requires to be thoroughly overhauled and to be brought under proper control, both in Bangkok and in the provinces.

According to the Commercial Directory for 1929 there were 71 rice mills in Bangkok, of which 32 or nearly 50 per cent were closed.

Up to July 1929 there were 893 rice mills outside Bangkok. Little notice has been taken of the up country mills, which are of recent growth, in 1919 there were only 56 for the whole country. The general impression has been that the up country mills, taken as a whole, mill for local consumption only, and not for the export market. It is certain however that this is not the case, and that a very considerable quantity of rice is milled up country for export, and, it is stated, with disastrous results to Siam's credit. A full and complete survey of existing mills both in Bangkok and up country is necessary to ascertain how far they are equipped both with machinery and skilled labour to mill rice economically of the quality demanded by Siam's customers, on which Siam's reputation in the past has been built up. The question of complete Government control for the whole industry should be considered, under which sub-head would come the advisability of licensing mills which are suitable for milling for export, and prohibiting the export of rice which has not been certified by proper authority as being actually of the quality which it is stated to be. The

The Committee should report as to whether the export tax on rice places too heavy a burden on the industry, and whether this could be abolished or reduced.

MARKETING.

Under this head the Committee would make full enquiry into the methods of business and status of rice exporters. The enquiries would include Banking and Credit facilities. Fluctuating exchanges and the advisability of Siam adhering rigidly to a gold standard, or whether the fixing of rates should be more elastic to meet such fluctuations in purchasing countries.

Forward Contracts. The advantages or the reverse of these.

Shipping.

Under this head, full enquiry into freights paid from Siam should be made.

Are the freights paid from Siam apart from lighterage charges excessive as compared with those paid from exporting ports outside Siam?

Lighterage charges. Does the fact that Siam must load steamers or partly load them at Kongsichang place her in a very unfavourable position, as compared with neighbouring countries?

The possibility of improving the lighterage trade by provision of more modern vessels, properly equipped with machinery for handling cargo more expeditiously and more economically than exist at present to be considered.

In this connection and as an alternative to the proposal for making a deep sea port at some place on the

the mainland with rail connection, the question of making the deep sea port at Kongsichang might be investigated with the provision of wharves and warehouses so that steamers could go alongside and load at once without waiting for cargo to be brought down in driblets from Bangkok. In this case sea going vessels would load direct from the warehouses and the lighters would keep the warehouses supplied.

Such a proposal might reduce costs very considerably, on the other hand it may be found better to cut out lightering altogether and improve the Port of Bangkok; this would of course mean dredging the bar with or without the provision of a ship canal.

Another proposal which has been made is that the Port of Bangkok should be moved to a deep sea site and rail connections made to the new port.

TECHNICAL. The suggestions embodied in the foregoing introduce matters of a high technical nature and should form a special sub-head for enquiry which may be termed "Technical". Under this head definite proposals, estimates, etc., will be drawn up for the consideration of the Committee, covering all suggestions as above.

In connection with joint improvements the Committee may consider the advisability of a Port Trust being constituted, whose duty it would be to carry out such improvements.

P R O C E D U R E.

It will be realised that the terms of reference for the Committee as outlined in this Memorandum, which is based mainly on the opinions expressed to the Board are very wide, and as already stated will entail a much labour on the members of the Committee.

In

In order to expedite the work it is suggested that the Committee be divided into Sections. Each section will take charge either of a main head of enquiry as outlined in the Memorandum, or on a certain number of sub-heads as the Committee may decide. Each section will appoint its own Chairman who will control the enquiries to be made.

Each Section will get into touch with officials and others who would be likely to help and ask for their active co-operation.

Each Section will keep its own Minutes and will meet as often as may be necessary for the purposes of the enquiries to be made.

The Sections ~~do~~^{will} draw up questionnaires for circulation, and will invite selected officials, private individuals, public or private bodies to give evidence on matters which they may be specially interested in.

Each Section will draw up a preliminary report for submission to the Main Committee. The Main Committee as a whole will meet as may be necessary to deal with all matters which may be referred by the Sections, and to discuss the reports submitted by the Sections.

The Committee may ask for further enquiry by the Sections or may decide to hear direct evidence. After all the spadework has been done, the Committee will draw up its own report for submission to the Board of Commercial Development.

The Board will submit the same to His Majesty's Government with its own recommendations and proposals thereon.

Ayudhya And Manila

The meeting of the 5th International Conference on Asian History in Manila this year (1971) happens to coincide with the fourth centenary of the founding of Manila, the capital of the Philippines. It is a good opportunity to study various aspects of the history of Manila. One of them which we shall discuss in this report is the relations between Ayudhya and Manila from the 14th to the 18th century.

Before the Spaniards set foot on the Philippines in the 16th century, Manila and Ayudhya were two of the best known and most important trading centers in Southeast Asia. Manila is situated on a bay at the mouth of the Pasig River, on the southwest coast of Luzon, the largest island of the Philippine group. Her relations with foreign countries such as China and Siam began at a relatively early date, but was restricted to trade. Chinese bronze gongs and Siamese porcelain vessels were imported in large quantities and were highly prized. The export from Manila was limited to pearls and jungle products. From the 13th to the

middle of the 16th century, ceramic trade was carried between Siam and the Philippines.

In the 14th century, while, Manila was well-known as one of the principal ports of the Southeast Asian islands, Ayudhya was famous as a growing capital and a trading center of the Kingdom of Siam. According to Siamese Annals, in 1347 the powerful Prince of Utong owing to a scarcity of water, decided to abandon Utong and moved his people to Ayudhya. In 1350, he appointed himself King Ramatibodi I and named the capital of the Siamese Kingdom "Krungthep Thawarawadi Sri Ayudhya." Krungthep means "the capital." The word Thawarawadi was meant to refer to "Dvaravati," an alternative version of the name of Dvaraka, the capital of the hero Krishna who was a hero in Indian chronological tradition. It was named Thawarawadi because the new capital was situated on an island in the river and surround by water like the ancient Dvaravati. The name Dvaraka means "the city of gates."¹ The word Sri Ayudhya was transformed from "Ayudhya which was the name of the capital of Rama, the Indian hero in the Indian epic, "Ramayana."

Ayudhya under the reign of King Ramatibodi II (1491-1529) opened intercourse with Europe for the first time. Ayudhya

¹ "The city of Thawarawadi Sri Ayudhya", by H.H. Prince Dhani Nivat JSS. V. XXXI, Pt. I. p. 147-148.

became a very prosperous trading center. Hundreds of foreign ships transported the produce of Siam such as ceramics, rice; tin, ivory, benzoin, indigo, sticklac and timber such as dye—woods and sappan wood to Ligor and Pattani and thence to Malacca. Those products were also taken overland to Tenasserim and to Mergui and distributed over the coast of Madras and Bengal.²

The first Europeans to enter into contact with Ayudhya were the Portuguese in 1511. They were attracted by Ayudhya's precious exports, her good port facilities and her religious tolerance. Almost a century later, the Spaniards from Manila, the Japanese, the Dutch, the English and the French arrived at Ayudhya.

With Manila, it is noteworthy that after the ceramic trade between Siam and the Philippines ceased in the middle of the 16th century, diplomatic relations between the two countries were established between the 16th and the 18th centuries. During this period, Manila sent about four missions to Ayudhya. However, it is unfortunate that after Spain set foot on the Philippines, she began her contact with Siam by her intervention in Cambodia against Ayudhya in 1597. Later she sent a number of missions to Ayudhya but after the initial establishment of relations, she showed no interest in securing friendly and commercial benefits.

---

² "Early Portuguese Accounts of Thailand," by Dr. Joaquim de Campos. *JSS* V. XXXII. p. 22.

PART I

Trade between Siam and the Philippines in the 13th century.

The Kingdom of Siam and the Philippines established their first diplomatic relations in the 16th century after the arrival of the Spaniards in the Philippines. In fact, trade in ceramics existed between the two countries in the 13th century. This has been confirmed by archaeological exploration in the Philippines which uncovered a great quantity of early Chinese and Siamese porcelain wares.

During the reign of King Ramkamhaeng, relations were established between Siam and China. No less than five missions were despatched to Peking between 1292-1299. It is certain that the Siamese envoy was greatly impressed with the great abundance of fine ceramic wares.³ Due to its beauty, the ceramic wares of China were in high demand throughout Southeast Asia, India and even the Near East. It is, therefore, not surprising that the Siamese should have sought to participate in the production of such wares. Besides this, the Mongol conquest of China had brought about considerable devastation and hardship for the Chinese people including the ceramic traders. This was an opportunity to relocate their operation at Sukhothai.

---

3 C.N. Spinks, *The Ceramic Wares of Siam*, p. 18

At the beginning of the 14th century, Sawankaloke, north of Sukhothai became another famous ceramic center. The volume of production grew rapidly, surpassing those of Sukhothai in importance. For the next century and a half, they were one of the noteworthy sources of export wares in the Far East⁴.

The Sawankaloke ceramic center produced a variety of wares such as pots, jars, bowls, covered bowls, dishes, ewers, kendis, vases, jarlets and figurines both painted and monochrome⁵. Sawankaloke wares were either monochromatic, underglaze decorated wares, in brown, black or blue, or with polychromatic decorations both overglaze and biscuit.

Trade routes

The trade in most of the Siamese wares was probably handled by Chinese, Indian and Arab traders. After the rise of the new Kingdom of Ayudhya, the Thai became thalassic conscious and assumed a more direct role in the overseas trade. Siamese ceramics from Sawankaloke were sent to Ayudhya which "became one of the largest cities in Southeast Asia and a significant port and commercial center."⁶ From Ayudhya these ceramics were shipped on south Chinese junks to Luzon. They probably called at the

---

4 *Ibid.* p. 41-42.

5 *loc. cit.*

6. *Ibid.* p. 89

Philippines and Borneo on the homeward voyages. Towards the end of the Ming Period, the Japanese began an active trade with Luzon, involving considerable shipments of Sawankaloke wares (Sunkoroku in Japanese) excavated for the most part by the native from graves. Spinks, one of the famous archaeologists, found that "Thai painted wares are distinct from other Asian ceramics and are perhaps most expressive of the local genius.... the Svargaloka painted wares were highly prized by the Japanese tea master...." ⁷ while Antonio de Morga made the following significant observation:

"The Japanese prize them (Luzon wares. Sawankaloke wares) highly, for they have found that the root of an herb called Tscha (Japanese cha, tea) and which when drunk hot is considered as a great delicacy and of medicinal efficacy by the kings and lords of Japan cannot be effectively preserved in those vessels, which are so highly esteemed all over Japan that they from the most costly ornaments of their show rooms and cabinets. Indeed so highly do they value them that they overlay them externally with fine gold embossed with great skill and enclose them in cases of brocade, and some of these vessels are valued at and fetch 2 000 to 11,000 reales. The natives of these islands sell them to

---

7. *Ibid.* p. 64

the Japanese at very high rates and take much pains in the search for them on account of the eagerness with which they have been sought for."⁸

In the Philippines, Beyer and Fox, famous archaeologists, have found about 20% to 40% of identifiable Sawankaloke wares in the Visayan Islands graves among the ceramic specimens interred with the burials. But those at Luzon did not exceed 5%. Beyer believed that the contact between Siam and the Visayan Islands was in the 13th and 14th centuries while the contact with Luzon was chiefly in the 15th century.

The export of these ceramic wares which began in the 13th century apparently ceased in the middle of the 16th century. This was due to the fact that the manufacture had ceased by the end of the 15th century because of conflict between the Kingdom of Lanna (Chiengmai) and Ayudhya. Sukhothai and Sawankaloke became the battleground between the two Kingdoms, thus "ending a brilliant period of ceramic achievement...."⁹

PART II

Diplomatic relations between Ayudhya and Manila from the 14th to the 18th century

In the 16th century, Spain was the most powerful country in

---

8. *Ibid.* p. 184

9. *Ibid.* p. 115.

Europe. At the beginning of this century, King Charles V of Spain, besides his large territories in Europe, also possessed many overseas colonies in South America; but in the East, the Philippine islands was only conquered in 1565 by the Spanish general, Miguel Lopez de Legazpi. Manila became the capital and Legazpi became the first governor. With this firm base, Manila started intercourse with neighbouring countries such as China, Japan, Cambodia and Siam.

King Naresuan the Great (1590–1605)

During the reign of Naresuan the Great, the Spaniards from Manila opened intercourse with Ayudhya after the Portuguese.

In 1590, the Cambodian King named Satta appointed Diego Veloso, a Portuguese residing in Cambodia, as Cambodian envoy to Manila. The Philippines, at that time, was the center of power in the Far East due to the union of Spain and Portugal in 1580. Manila, the capital, was governed by Gomez Pérez Dasmarinas. This Cambodian mission was to obtain assistance and armaments to fight against Siam and offer in return freedom for missionaries and commercial privilege.

Meanwhile in 1594, King Naresuan sent an army to make a punitive campaign against Cambodia. The Siamese attack caused the Cambodian King to flee to the north of Laos. After collecting

a considerable amount of booty, King Naresuan withdrew his army, taking with him a large number of prisoners including Veloso, who had returned from his mission to Manila bringing a non-committal reply to the King of Cambodia. The King of Siam appointed one of his army officers to govern Cambodia. The booty that he was unable to take with him overland was to be transported by ship to Siam. Some of the Spanish, Portuguese and Cambodian prisoners were also put on board this vessel. One of them was a Spaniard named Blas Ruiz de Hernan Gónzales.

While the ship was on the high seas, three Spaniards with the collaboration of the Chinese crew murdered the Thai captain. Soon after an argument, the Spaniards killed a large number of Chinese and succeeded in overpowering them. The Spaniards then brought the ship to Manila in 1595 and reported details of the war between Siam and Cambodia to the governor,

Meanwhile, King Naresuan, after returning to Ayudhya, was awaiting the arrival of his ship. He was worried that she had been captured or wrecked in the open sea. He sent Veloso who volunteered to go to Manila to find out. The King, therefore, had a ship prepared under Siamese control to sail to Manila together with Veloso. When the ship came into the open sea, she met a very bad storm and had to put into port in Malacca.

Here they learned that the Siamese ship from Cambodia had been captured by the Spadiards and the Siamese captain murdered. The ship and goods were now in Manila.

Upon hearing this, the Siamese captain did not wish to proceed to Maniia. Veloso disagreed. During their stay in Malacca, Oak Khun Sri, the Siamese captain, died suddenly. Veloso, therefore, took charge of the ship and sailed for Manila where he arrived in June, 1595. In Manila, he met his former associates Vargas and Gónzales. Then he presented Don Luis Dasmarinas, the governor, a letter and the two elepnants from the King of Siam. The goods on board were sold by Veloso. In August, 1597, Veloso and Vargas, styling themselves Satta's ambassadors, signed capitulations with the Manila government providing for the establishment of Spanish suzerainty over Cambodia and of a Spanish garrison there, and the conversion of the King and Queen to Christianity.¹⁰

Veloso with Gónzales and two other Spaniards agreed that they should request the governor to send the Spanish navy to Cambodia to assist the Cambodian King. This idea was wholly supported by the Dominican mission. However, a large number of officials disagreed with this campaign for many reasons. Dr.

---

10. D.G.E. Hall, *A History of Southeast Asia*, p. 235.

Antonio de Morga, the lieutenant governor, and his deputy, Diego Ronquillo, and other officers protested against the intervention. But the governor, with the support of the Dominican mission, held to their original plan. The Spanish navy together with a large number of military personnel was despatched from Manila at the beginning of 1597, under the command of Captain Juan Xuares Gallinato.¹¹ One of the two sailing ships attached to the navy was commanded by Veloso and the other by Gonzales. When the ships of Veloso and Gonzales, together with the Spaniards, Japanese and Filipinos arrived in Cambodia the Siamese army had returned to Siam and a Cambodian mandarin had declared himself king of Cambodis. However the Spaniards managed to install the son of King Satta, the legitimate king as King Borom Reachea II of Camboia in May, 1597.

While the Spaniards were in Cambodia, a ship from Siam called into port. In the ship was a Siamese embassy consisting of Fray Pedro Castro Dio and two Portuguese who were heading for Manila. It is not known whether they arrived in Manila or what became of them.¹²

---

¹¹ S. Anumanrajaton, *Siam's Diplomacy in the Ayudhya Period*, p. 39.

¹² *loc. cit.*

In 1597, the Spanish envoy from Manila, Tello de Aguirre, came to Ayudhya and concluded a treaty of friendship and commerce with Siam. This was the second treaty which Siam signed with a European country. The terms of the treaty were similar to those in the Siamese Portuguese treaty of 1516. According to the treaty, the Spaniards gained the right to reside and trade at Ayudhya, Ligor, Pattani, Tenasserim and Mergui. They were also granted permission to practice their religion.

In 1598, the governor of Manila, Francisco Tello de Guzman, sent Captain Juan de Mendoza as envoy to the court of Ayudhya to make a treaty of friendship and commerce with Siam. Juan de Mendoza sailed from Manila with three Dominican missionaries, headed by Friar Juan Maldonado. While the ship was on its way to Siam, she anchored in Cambodia. At that time, the Spaniards in Cambodia were quarrelling with the Malays, resulting in a violent clash between them. The Malays killed most of the Spaniards, but Mendoza and Friar Maldonado managed to escape. The Spanish hope of setting up a settlement in Cambodia ended with this incident.

Mendoza sailed along the coast and finally arrived at Ayudhya. King Naresuan received him but without and great ceremony normally accorded to foreign envoys. Mendoza presented the

governor's letter together with the presents he brought. He then started exchanging goods with the local inhabitants. Since Mendoza gave very few presents to the officials, he had great difficulty in his trade. Besides this, King Naresuan wished to have the cannons on his ship. Mendoza therefore, had his cannons sunk in the river, leaving a bouy to indicate the position, so he could retrieve them on his departure. Only a few cannons were left on the ship. During his stay in Ayudhya Mendoza plotted with the Portuguese prisoners who had been brought from Cambodia to smuggle them out of the country in his ship. On one night, Mendoza brought up the cannons from the river and sailed with the Portuguese prisoners to Manila. While the ship was still at the mouth of the river Chao Phya, the King of Siam learned of their escape. He, therefore, sent his navy after them. The navy intercepted Mendoza about 70 miles from the mouth of the river. They attacked the ship for eight days and eight nights but were unable to board the ship. Mendoza managed to escape. The Siamese navy suffered heavy casualties, and the Spanish side lost many lives. Friar Maldonado was seriously wounded by a bullet. Mendoza was also seriously injured, and the ship was badly damaged. Mendoza, seeing that he was unable to sail to Manila, changed course to Cochin-China. There he met a Portu-

guese ship on the way to Malacca. Mendoza, therefore, decided to sail with them to Malacca, but he and Friar Maldonado died of their wounds before departing. The remaining Spaniards embarked on the Portuguese ship and finally arrived in Manila. They reported to the governor the failure of their mission to Ayudhya. The relations between the Kingdom of Siam and Spain ceased temporarily¹³

King Songtam (1610–1628)

After the Dutch–Siamese treaty of 1617, Dutch influence began to dominate Ayudhya. The Portuguese and Spaniards, being jealous of the growing influence of the Dutch, seized a Dutch vessel in 1624. King Songtam compelled them to release it and ordered his men to seize a Portuguese vessel, owned by Don Fernando de Silva. Spain and Portugal, therefore, declared war on King Songtam and captured many Siamese who were trading in China. King Songtam ordered his navy to pursue the Spaniards and Portuguese vessels to Manila. The Portuguese who did not leave Ayudhya were allowed to stay on, but lost their influence.¹⁴

King Prassattong (1630–1655)

At the beginning of the reign of King Prasattong, the relations between Siam and Portugal did not improve. In 1631, he

---

¹³ *Ibid.* p. 41.

¹⁴ *Ibid.* p. 15.

ordered his men to seize some of the Portuguese vessels and had the Portuguese crew imprisoned. Two years later, a group of Portuguese, pretending to be envoys of the King of Portugal arrived at Ayudhya. They obtained the release of the Portuguese prisoners and took them out of Siam. When King Prasattong found out that he had been tricked, he was very angry and ordered his men to seize many Portuguese and Spanish ships at Nakhon Sri Thammarat, Tenasserim and in the Chao Phya River. He released the crew but ordered them to carry his royal letter to the governor of Manila. As Portugal was united with Spain (1580–1640), the Spanish governor of the Philippines handled all affairs of Portugal in the Far East. King Prasattong expressed his willingness to resume friendly and commercial relations with Portuguese, who were still interested in Siamese trade, sent an envoy to Ayudhya in 1633, terminating the war between the two countries. In 1636, a Siamese envoy made a return visit to Manila. “Since then, nothing worth notice seems to have occurred between the two nations”¹⁵

King Narai (1657–1688)

After Narai was crowned King in 1656, he sent a ship carrying a cargo of linen from Europe to trade with Manila. Thus

---

¹⁵ Sir J. Bowring, *The Kingdom and People of Siam*, V. 2 p. 62.

relations were renewed with more emphasis on trade. In 1662 a Spanish ship from Manila came to trade with Ayudhya.

Towards the end of King Narai's reign, Ayudhya was greatly dominated by French influence with the support of Constantine Phaulcon, at the expense of Siamese independence. When King Narai died, Pra Petraja seized the throne and expelled the French and their soldiers from the country in 1688.

After the reign of King Narai, relationship with the Europeans declined. The Siamese were suspicious of the Europeans and the country was plagued with civil war and rebellions. However, before the fall of Ayudhya in 1767, Siam maintained peaceful relations with some European nations such as the Dutch and the Portuguese who still operated their trade. But she did not try to encourage diplomatic relations with foreign countries as previously done. Relations with Manila were only renewed in the reign of King Tai Sra.

King Tai Sar (1708-1731)

In 1717, Don Fernando Bustamante, governor of the Philippines, sent his nephew, Don Gregorio Bustamante Bustillo as ambassador representing King Philip V of Spain to the Court of Ayudhya. Their purpose was to establish friendly and commercial relations with Siam and to impress on the Siamese the greatness of Spain

and King Philip V. They were to seek the greatest honours and urge that the King of Siam himself receive them.

The mission arrived at the bar of the Chao Phya River on the 4th of April 1718 in two ships, *The Capitana* and *The Almiranta*. The ships were under the command of General Benito Carrasco Paniagua and Admiral Andrés Garcia Hernandez. Upon their arrival, Captain Miguel de Jauregui was despatched to Ayudhya with a letter to his Excellency the Barcalan, requesting an immediate audience with the King.

King Tai Sar sent a mandarin together with two Portuguese interpreters, Guillermo Dant and Juan de Sequeria, to inquire whether the letter was directly sent from the King of Spain or from the governor. The answer was that it came from the governor who was empowered to act for the King of Spain and therefore the letter had the same force as if the King signed it himself.

The mandarin returned a second time with his interpreters asking the same question. After receiving the same answers, they informed that all ships had to deposit their cannon and ammunition on land, The general disagreed and after great discussion the guns of eight and ten pounds calibre were landed. The ships travelled to Ayudhya without mishap. The ambassador was welcomed with great ceremonies. He presented the royal letter

and presents for the King of Siam to the Barcalan. The ambassador and members of the mission were banqueted and lodged at the palace of his Excellency Oyasinatorat.

On the 22nd of June a great ceremony was arranged for the ambassador to present the royal letter and presents to the King himself.

After the exchange of valuable gifts, the Barcalan replied in the name of the King, expressing pleasure in receiving the embassy. Articles of friendship and commerce were agreed on; land was granted for a factory on the shores of the river. Teak and iron for ship building would be provided at the normal price. Officials were to be paid for the carpenters, sawers and caulkers. If the place provided was insufficient, another would be provided. Money shipped in form Manila for trade was to be exchanged with officials of Klang. No secret trade was allowed and anyone caught in this illegal act was to be punished by the governor of the factory. The governor of the factory was bound to notify the merchandise that would fetch a high price in Manila and Mexico. They were free to purchase whatever they pleased except saltpetre and ivory which belonged to the Royal Klang. The two items could be purchased by obtaining permission from the Barcalan. Exportation of cow and goat skins and calian (tin)

was forbidden because it was granted to the Dutch. Official Siamese merchants were to be exempted from tax upon entering or leaving Manila, similarly those from Manila were to be exempted in the same way in Siam. After receiving this public audience with full honours, the Spanish ambassador took leave of the King. Great festivities were held for the ambassador lasting three days. The mission then embarked for the Philippines carrying a letter from the King of Siam to the governor general of Manila. Their ships left the Chao Phya River to return to Manila in August in 1718.¹⁶

It was believed that because of such a successful conclusion of the mission, considerable trade relations would take place, but this did not happen.

Soon a Siamese ship came to trade with Manila carrying a letter from the Spanish ambassador for their proper reception which should have been similar to what he had received at Ayudhya. But the governor paid no attention to them. They went to see General Garrasco who interceded with the governor allowing them to depart for their country.

After their departure, the governor general despatched an adjutant with his commission to Siam; he also carried General

---

¹⁶ *op. cit.* p. 184.

Carrasco's letter to the Prince and Prime Minister, but he was not allowed to approach the shores of Siam and had to return to Manila. The mission was a failure. No more Siamese ships traded with Manila and relations between the two countries deteriorated. But it was recorded that in 1725 a Spaniard built a ship on the bank of the Chao Phya River with the approval of the King¹⁷

It was unfortunate that relations between the two countries did not fully develop, Ayudhya was one of the important trading centers, rich with various local products. From that time on there is no evidence to prove that any attempt was made to renew friendly and commercial relations between the two countries until the Ratanakosin Era.

Conclusion

From the 14th to the 18th century, contact between Manila and Ayudhya could be divided into two periods. The first period, from the 14th to the middle of the 16th century, was restricted to trade, especially to ceramic trade. Siamese wares were highly appreciated and in great demand. This commercial relation ceased eventually in the middle of the 16th century. The second period, from the middle of the 16th century to the 18th century, was

---

17 S. Anumanrajaton, p. 43.

characterised by diplomatic relations. We can conclude that Spain, from Manila, did not secure any important or durable advantages in Siam in spite of four missions from Manila, two from Ayudhya and presents exchanged between the two countries.

In 1595, King Naresuan sent Veloso with some presents to Manila to open friendly and commercial relations and to find out the whereabouts of his ship, but in return, governor Don Luiz Dasmarinas sent the Spanish navy to assist King Satta of Cambodia against Siam. Spanish intervention in Camhodia might have been due to the fact that Spain attempted to make Cambodia a protectorate but was unsuccessful.¹⁸

From 1597 to 1718 Manila sent four missions to Ayudhya. The fourth mission was the most important of all. In spite of great ceremonies and the successful conclusion of the treaty, nothing worth notice happened between the two countries. It seemed that Spain was not really interested in promoting diplomatic and commercial relations with Siam. There might be many reasons. Firstly, the Spaniards considered the royal monopoly as an obstacle to their trade. Secondly Portugal, her partner did not succeed in securing any durable advantages in Siam. Thirdly, Manila concentrated on the galleon trade between Mexico, Peru and China.

---

¹⁸ C.G.F. Simkin, *The Traditional Trade of Asia*, p. 215.

China was avid for silver. "for in China silver was even more scarce than gold. Spanish America...abounded in silver with providing an almost unlimited market for silk."¹⁹ Fourthly, the governors of Manila faced many important problems, for example, the enmity of the Portuguese towards the Spaniards which lasted until 1580. Then came a period of Dutch rivalry with the Spaniards. By 1600 Spanish authority was challenged by the Moros of many islands of the Philippine group. This contributed eventually to the insurrectionist movement of the late 19th century. Besides this, in 1645, one of the worst earthquakes took place in Manila. It was the year following the disaster that the Dutch chose to launch their attack on the Philippines. In 1648 the treaties concluded at Westphalia finally put an end to the bloody struggle between Spain and the Netherlands both in Europe and in Asia.

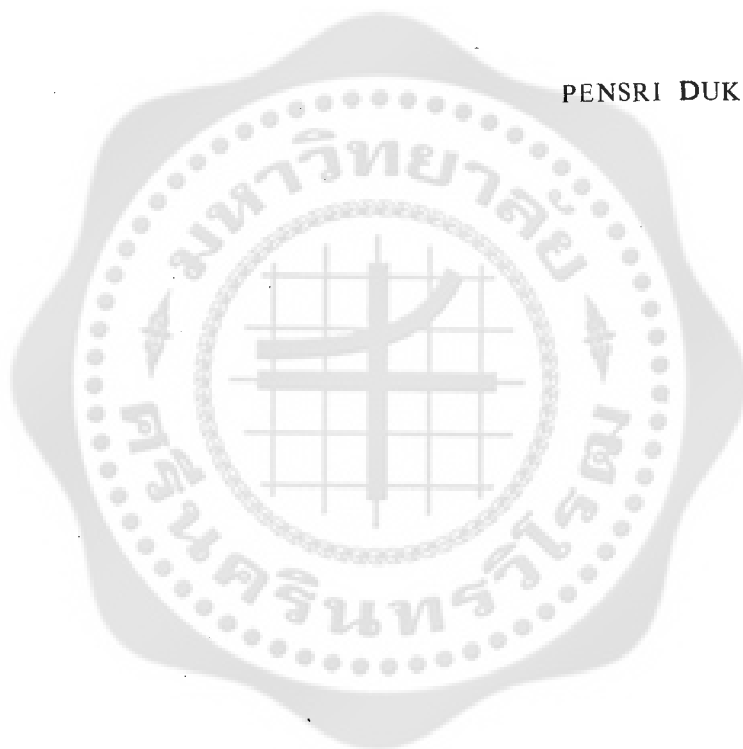
Moreover, in 1762, Spanish rule was again contested when a British expedition captured Manila. The city, however, was restored to Spain by the Treaty of Paris in 1763. These domestic and political problems were probably obstacles to Manila's foreign policy towards Siam. In spite of these problems, friendly relations

---

¹⁹ Costa, H. de la *Asia and the Philippines*, p. 19.

were renewed in the Ratanakosin era. Since then, relations between the Philippines and Siam have become more cordial and they have cooperated together with other nations in setting up various organizations for their mutual benefits such as SEATO, SEAMEO, ASEAN and ASPAC, etc.

PENSRI DUKE

BIBLIOGRAPHY

1. Anumanrajaton, S., *Siam's Diplomacy in the Ayudhya Period*, Bangkok, 1950 (in Thai.)
2. Beyer, H.O. *Chinese, Siamese and other Oriental Ceramic Wares in the Philippine Island.*, (Philippine Archeology Manuscript Series. V.I.)
3. Bowring, Sir J. *The Kingdom and People of Siam*, Vols. I, II. London, 1969.
4. Campos, Dr. J. de, *Early Portuguese Accounts of Thailand*, JSS, V. XXXII, Bangkok, 1940.
5. Costa, Horacio de la, S.J. *Asia and the Philippines*, Manila, 1967.
6. Dhani Nivat, H.H. Prince, "The city of Thawarawadi Sri Ayudhya" JSS V. XXXI, Pt. I, Bangkok, 1939.
7. Floris, O., *His Voyage to the East Indies in the Globe 1611-1615*, London 1934.
8. Gervaise, N., *The Natural and Political History of Siam A.D. 1688*, (Translated into English from the original by Herbert Stanley O'Neill)
9. Hall, D.G.E. *A History of Southeast Asia*, Second Edition London, 1964.
10. Hutchinson, E.W. *Adventurers in Siam in the Seventeenth Century*, London, 1940.
11. Nelson, R., *The Philippines*, London, 1968.
12. Prasoet, Luang, *Chronicle of Siamese History*, Bangkok, 1963.
13. Simkin, C.G.F., *The Traditional Trade of Asia*, New York, 1968.
14. Smith, R.B. *Siam or the History of the Thais from 1569 A.D. to 1824 A.D.*, Maryland, 1967.
15. Spinks, C. N., *Siamese Pottery in Indonesia*, Bangkok, 1959.

16. ———, *The Ceramic Wares of Siam*, Bangkok, 1965.
17. Syamananda, R., *An Outline of Thai History*, Bangkok 1967.
18. ———, *A History of Thailand*, Bangkok, 1971.
19. Turpin, M. *Histoire Civile et Naturelle du Royaume de Siam*, Paris.
20. Wernsteet, F.L., *The Role and Importance of Philippine interisland Shipping and Trade*: New York, 1957.
21. Wood, W.A.R. *A History of Siam*, Bangkok, 1933.
22. *Records of the Relations Between Siam and Foreign Countries*, Vol. I—V.

ข้อมูลประวัติศาสตร์ไทยบางเรื่อง จากเอกสารโปรตุเกส

เมื่ออาจารย์วุฒิชัย มุลศิลป์ อาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มาติดต่อผู้
เขียนแทนอาจารย์วรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา จากสถาบันเดียวกัน
เพื่อขอบทความเกี่ยวกับหลักฐานประวัติศาสตร์ที่ได้จากโปรตุเกส ผู้เขียน
ก็รู้สึกหนักใจเพราะหลังจากที่ไม่ได้ใช้ภาษาโปรตุเกสมานานปี (เมื่อเรียน
ก็เรียนลัด) การรวบรวมเนื้อความก็จะใช้เวลานานทีเดียว และการออก
เสียงเรียกชื่อก็ยาก จึงใช้ภาษาโปรตุเกสเสียเลย เนื่องจากมาคิดว่าการเขียน
บทความนั้นจะเป็นวิธีเดียวเป็นการตอบแทนบุญคุณ* ของศาสตราจารย์
ขจร สุขพานิช ที่มาต่อผู้เขียนย้อนหลังไปเกือบ ๒๐ ปี จึงตั้งใจคัดเลือก
เฉพาะหลักฐานที่ไม่มีที่อื่นบ้าง แยกกับข้อมูลที่รู้จักกันบ้าง และที่ละเอียด
กว่าที่อื่นบ้าง แต่หลักฐานเหล่านี้ผู้เขียนไม่อาจนำมาปะติดปะต่อเป็นเรื่อง
เดียวกันได้ จึงจัดแบ่งเป็น ๓ ตอน ดังนี้ .—

* ประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๒ เมื่อผู้เขียนมีหน้าที่รวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ไทยให้ครู
ผู้สอนประวัติศาสตร์ในโรงเรียนมัธยม ศาสตราจารย์ขจรได้กรุณามอบบทความประวัติ
ศาสตร์ไทยให้หลายครั้ง

ตอนที่ ๑ หลักฐานที่ได้มาจากหนังสือที่ผู้แต่งเรียบเรียงมาจากเหตุการณ์ที่ทางรัฐบาลโปรตุเกสบันทึกไว้ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖-๑๘

ตอนที่ ๒ หลักฐานที่ได้มาจากรายงานและบันทึกการปฏิบัติงานของข้าราชการและพ่อค้าชาวโปรตุเกสในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗

ตอนที่ ๓ หลักฐานที่ได้มาจากหนังสือที่ผู้แต่งเป็นผู้เคยเดินทางมาเมืองไทยและประเทศทางตะวันออกหลายประเทศในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖

ตอนที่ ๑ เรื่องที่ ๑ จากหนังสือ *The Portuguese in India*^๑ Danvers ได้ยกข้อความภาษาโปรตุเกสจากบันทึกของ Ludovico di Varthema ผู้เดินทางไปเยือนอินเดียใน ค.ศ. ๑๕๐๙ มา ตอนหนึ่งสรุปความว่าเมืองมะละกายุบนผืนแผ่นดิน (มิใช่เกาะ) และมีหน้าที่ส่งเครื่องราชบรรณาการไปถวายกษัตริย์แห่งสยามผู้ทรงมีบัญชาให้สร้างเมืองขึ้นมาเมื่อ ๘๐ ปีก่อนเพราะเป็นทำเลดี คือเป็นเมืองท่าที่ต้องอยู่ในทำเลที่เหมาะสมแก่การค้าขายในบริเวณ ไม่ไกลจากมหาสมุทรที่มีความสำคัญในการค้าระหว่างประเทศในเอเชีย ผู้เขียนต้นฉบับ ภาษาโปรตุเกสเชื่อว่าจำนวนเรือที่เข้ามาติดต่อยี่สิบกว่าเมืองท่าอื่น ๆ โดยเฉพาะเรือที่มาแสวงหาเครื่องเทศและสินค้าอื่น ๆ ที่มีแต่ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

เรื่องที่ ๒ J.M. Barros เรียบเรียงเมื่อ ค.ศ. ๑๕๕๓ ใน *Cronica do Rei Dom Emmanuel* ภาค ๒ บทที่ ๑๙ และ ภาค ๓ บทที่ ๘ สรุปความว่า Albuquerque ส่ง Duarte Coelho เดินทางไปประเทศ

---

๑ Frederick Charles Danvers, *The Portuguese in India*, Vol. 1 London, 1894, p. 180, footnote.

สยามกับ Antonio de Miranda de Azevedo เพื่อไปเผ้ากษัตริย์แห่ง
สยามที่เมือง Hudia (อยุธยา) ครั้งแรก Coelho กลับมารายงานต่อ
Albuquerque ถึงสินค้าประเภทต่างๆ การแต่งกายของคนพื้นเมือง ตลอดจน
जनประเพณีต่าง ๆ และที่ตั้งของเมืองท่า เส้นทางเดินทางนั้นว่าไปผ่าน
เมืองตรังแล้วขึ้นบกเดินทางด้วยม้าและเกวียนเทียมวัวจนถึงปลายทางคือ
เมือง Siwo (อาจจะคำเดียวกับ Siao ในหนังสืออื่น-ถ้าเป็นดังนี้ชื่อ
ประเทศและเมืองหลวงก็ใช้คำว่าสยามเช่นเดียวกัน) ส่วนขากลับเขาราย
งานว่าเมื่อเดินทางกลับมาถึงคาบสมุทรตอนที่แคบที่สุดแล้วเดินทางไปยัง
เมืองตะนาวศรี (เหนือขึ้นไป) ใช้เวลา ๑๐ วันจึงถึง พบคนจีนไปทำ
การค้าขายกันเป็นจำนวนมาก แล้วเขาก็เดินทางทางเรือจากตะนาวศรี
ไปยังมะละกา จัดเป็นการเดินทางเส้นทางนี้ครั้งแรกของชาวยุโรป (Coelho
เดินทางไปสยาม ๔ ครั้งด้วยกันทั้งหมด คือใน ค.ศ. ๑๕๑๑-๑๒;
๑๕๑๖-๑๗; ๑๕๑๘ และ ค.ศ. ๑๕๒๔)

เรื่องที่ ๓ Gaspar Correia เขียนในตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่
๑๖ คือ *Lendas da India* ซึ่งในเล่ม ๒ ตอนที่ ๑ บทที่ ๓๐ ได้กล่าว
ถึงชัยชนะของโปรตุเกสต่อชาวมลายูและได้ยึดครองมะละกาและได้กล่าว
ถึงชาวจีนขออนุญาตออกไปจากมะละกาเพื่อกลับบ้านเกิดที่จีน เมื่อ Albu-
querque ทราบว่าพวกจีนเหล่านี้จะแวะไปที่อยุธยาก่อน จึงขอฝาก
Duarte Fernandez ไปพร้อมกับพระราชสาส์นกษัตริย์โปรตุเกสถึง
กษัตริย์แห่งอยุธยาขอให้ส่งประชาชนชาวสยามไปตั้งบ้านเรือนที่มะละกา
เพราะพวกมลายูหนีไปทีอื่นเป็นจำนวนมาก

ข้อความตอนนี้อยู่กับ Tome Pires ใน *Suma Oriental* ตอน
ที่ ๒ หน้า ๒๘๑ และหน้า ๕๐๕ ซึ่งกล่าวว่า Albuquerque บังคับ
ใช้เรือของชาวจีนเพื่อส่งทูตไปอยุธยา

แต่ทั้งสองเล่มก็มีข้อความคล้ายคลึงกันที่ว่าพระมหากษัตริย์แห่งสยาม
ส่งของมีค่ามากับคณะทูต กล่าวคือราชทูตไทยนำแหวนทองคำหัวเป็น
ทับทิม ๑ วง ตาบทองคำ มงกุฎทองคำจากกษัตริย์ไทยไปถวายพระมหา
กษัตริย์แห่งโปรตุเกส และทูตนำของกำนัลจากพระเจ้าแผ่นดินมาให้
Albuquerque ได้แก่ สายสร้อยทองคำ ๓ สาย และกลองทองคำเล็ก ๆ
และทั้งสองประเทศก็ทำความตกลงที่จะค้าขายร่วมกัน

เรื่องที่ ๔ *Fr. Manuel Teixeira* เขียน (ภาษาอังกฤษ) ไว้ใน
The Portuguese Missions in Malacca and Singapore (1511-1958)
Vol. I, Lisbon 1961. บทที่ ๑๘ หน้า ๒๕๓-๔ กล่าวว่า ไวซรอย
แห่งอินเดียคือ *D. Jeronimo de Azeveda* ส่ง *Diogo de Mendanca*
นำขบวนเรือไปใน ค.ศ. ๑๖๑๓ เพื่อช่วยเตรียมโดยฝากราชสาส์นไป
ถวายพระมหากษัตริย์แห่งอยุธยาขอความช่วยเหลือ ทางอยุธยาก็ตอบยิน
ติให้ความช่วยเหลือโดยจะทรงยินยอมให้สร้างบ่อนที่เมืองมะละแหมะและ
ทรงยินดีส่งขบวนเรือกรรเชียงไปปีตอ่าวป้องกันการบุกของชาวอังวะ
นอกจากนั้นก็ทรงยินยอมการทำสัญญาตกลงเรื่องการค้าขาย ทั้งนี้ทางอยุธยา
มิได้ถือโทษโปรตุเกสที่เคยไปโจมตีราชินีแห่งปัตตานี ส่วนทรัพย์สิน
ของชาวโปรตุเกสเมื่อถึงแก่กรรมลงก็จะตกทอดเป็นมรดกของลูกหลาน
ทางกษัตริย์ไทยจะไม่ยึดไว้

ตอนที่ ๒ เรื่องที่ ๑ จากเอกสารราชการ *L' époque de Malacca* ที่กองจดหมายเหตุแห่งชาติกรุงลิสบอน หน้า ๓๐๓-๔ เป็นเรื่องการทำสัญญาระหว่างกษัตริย์แห่งบราโม (Barmó) กับกษัตริย์สยามซึ่งเป็นสัญญาแบบเดียวกันที่กษัตริย์สยามตกลงกับกษัตริย์แห่งพระโค ซึ่งมีรายละเอียดกล่าวถึงจำนวนและสินค้าชนิดต่างๆ ที่มีภาษีเข้าแตกต่างกัน และวิธีการขนส่งสินค้าทางเรือทั้งตามลำน้ำและในทะเลโดยยังกล่าวถึงการลำเลียงสินค้าไปสู่เมืองจีน ไอนา (Ainao) กัมพูชา* และจามปาเป็นจำนวนมาก ตัวอย่างสินค้าดังกล่าวได้แก่ เงิน เหล็ก เหล็กกล้า ตะกั่ว ดีบุก กำมะถัน ผ้าไหม ครั่ง คราม พลอยสีต่างๆ ทับบิม ทองคำ และสินค้าป่าต่าง ๆ ในสัญญานี้ได้กล่าวถึงการถวายเครื่องราชบรรณาการต่อพระเจ้ากรุงจีนด้วย

เรื่องที่ ๒ จาก *Livro dos Seoredos* No. 1 (1635-47) หน้า ๒๘๙ กล่าวถึงการส่งกองทัพจากไวซรอย D. Filipe Mascarenhas เพื่อคุ้มกันราชทูต Francisco Cutrim de Magalhães ผู้ซึ่งเดินทางจากประเทศโปรตุเกสสู่ราชสำนักสยาม ทั้งนี้เพราะชาวฮอลันดามีที่ท่าไม่น่าไว้วางใจ และกษัตริย์โปรตุเกสทรงมีพระประสงค์ให้คณะทูตเดินทางต่อไปราชสำนักจีนด้วย ผู้เรียบเรียงได้กล่าวว่าเมื่อกษัตริย์แห่งสยามทรงทราบเหตุผลที่มีกองทัพคุ้มกันราชทูตก็เลยโปรดให้ขับไล่ชาวฮอลันดาที่แสดงที่ท่าไม่เป็นมิตรออกนอกประเทศ

เรื่องอื่นๆ ยังมีอีกหลายเรื่อง แต่ผู้เขียนแปลข้อความหลายตอนไม่ได้ จะต้องพึ่งผู้ชำนาญภาษาถอดออกมาเป็นภาษาอังกฤษหรือฝรั่งเศสแล้วในอนาคตจะรวบรวมขึ้นมาอีก

*ขอโปรดสังเกตการเรียกชื่อประเทศนี้ : กัมพูชา (Camboja)

ตอนที่ ๓ เลือกลงจากหนังสือ *Peregrinacão de Fernão Mendes Pinto* ซึ่งเขียนใน ค.ศ. ๑๕๒๙ แต่มาพิมพ์ภายหลัง (หน้าแรกขาดหายไป) ซึ่งมีความยาว ๔๒๘ หน้า มีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสยามในสมัยกรุงศรีอยุธยา คือ บทที่ ๑๘๑ หน้า ๒๗๒ เรื่องการค้าขายระหว่างโปรตุเกส (จากเมืองซุนดา) กับอยุธยา ในสมัยสมเด็จพระยาไชยราชาธิราช ในบทนี้ไว้กล่าวถึงสงครามที่เชียงใหม่ด้วย บทที่ ๑๘๒ หน้า ๒๗๓ กล่าวถึงการประหารของสมเด็จพระไชยราชาธิราชโดยผู้เขียนกล่าวว่า นางสนมวางยาพิษอ่อนๆ ที่ละเล็กละน้อย จนประหารและสิ้นพระชนม์ บทที่ ๑๘๓ หน้า ๒๗๕ กล่าวถึงการสวรรคตและการแย่งชิงราชบัลลังก์โอรสของพระไชยราชา บทที่ ๑๘๔- บทที่ ๑๘๑ ก็ยังกล่าวถึงเรื่องอยุธยาและเชียงใหม่อีก

หนังสือเล่มนี้ตัวพิมพ์ขนาดเล็ก การผูกประโยคโบราณมาก จึงเสียเวลาในการเก็บใจความมาก แต่ถ้ามีผู้เชี่ยวชาญภาษาโปรตุเกสระยะคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ จะแปลข้อความที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ค้นคว้าประวัติศาสตร์ไทย ผู้เขียนยินดีให้ใช้หนังสือเล่มนี้

อนึ่ง ในการเข้าไปค้นคว้าที่กระทรวงต่างประเทศฝรั่งเศสที่ปารีส ผู้เขียนได้พบเอกสารที่รัฐบาลฝรั่งเศสได้รับมอบมาจากขุนนางชาวโปรตุเกสเป็นประวัติศาสตร์ไทยเขียนด้วยลายมือเป็นภาษาโปรตุเกส จึงขอถ่ายเป็นเอกสารมา ขณะนี้ศาสตราจารย์ประเสริฐ ณ นคร ปลัดทบวงมหาวิทยาลัยพยายามศึกษาอยู่ เท่าที่พอจะได้บางตอนก็ดูจะเป็นประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยา

ท้ายที่สุดนี้ช่วยผู้เขียนเล็งเห็นว่าการจะเสนอในประวัติศาสตร์ไทยจาก
ภาษาโปรตุเกสให้มากกว่านี้ก็อาจจะผิดพลาดได้ เพราะส่วนมากเป็นเรื่อง
ยุ่งๆ และภาษาบางตอนก็ยากเกินความรู้ๆ ปลายๆ ของผู้เขียน จึงขอยุติ
เพียงนี้ โดยหวังว่าจะให้เค้าเงื่อนแก่ผู้สนใจบ้างไม่มากนักน้อย ผลประ-
โยชน์เชิงวิชาการอันใดที่จะมีผู้ได้รับจากบทความสั้นๆ นี้ ผู้เขียนขออุทิศ
ให้ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช ขอให้ท่านสู่สุคติ ณ ภพใดก็ตามที่ท่าน
จุติใหม่

ชูสิริ จามรมาน

การปฏิวัติ พ.ศ. ๒๒๓๑

ในรัชสมัยรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๙๙-๒๒๓๑) มีเหตุการณ์เกี่ยวกับศาสนาสัมพันธ์กับการเมืองสำคัญสองครั้ง ที่ทดสอบความมั่นคงในพระพุทธศาสนากับความมั่นคงแห่งสถาบันพระมหากษัตริย์ไทย คือ เหตุการณ์ที่เรียกว่า กบฏมัทกะสัน ในพ.ศ. ๒๒๒๙^(๑) กับ การปฏิวัติ พ.ศ. ๒๒๓๑ ในตอนปลายรัชกาล

แม้ว่าเหตุการณ์ทั้งสองครั้งจะเกิดขึ้นต่างหากจากกัน ก็มีลักษณะและลีลาคล้ายคลึงกันอยู่บางประการ คือ มีเจตนาให้เมืองไทยรับศาสนาใหม่แทนที่พระพุทธศาสนา และเมื่อประสบข้อขัดข้องหรือการต้านทาน ก็อาศัยการดำเนินการทางการเมืองกับการใช้กำลังคน เป็นเครื่องมือเข้าหักหาญ เพื่อจะให้บรรลุจุดประสงค์ที่หมายไว้จริงได้

ข้อแตกต่างกันมีอยู่บางประการ ทางด้านกลวิธี พวก “กบฏมัทกะสัน” ใช้วิธีที่พิจารณาแล้วเห็นได้ไม่ยาก คือ เมื่อทูตเกลี้ยกล่อมพระเจ้าแผ่นดินไทยให้ทรงรับศาสนาอิสลามหรือมะหะหมัดไม่สำเร็จ ก็อาศัยร่วมพิธีสมโภชเป็นฉากกำบัง ช่องสมกำลังคน จะเข้ายึดอำนาจการปกครองแผ่นดิน จะผลัดเปลี่ยนพระเจ้าแผ่นดิน หากพระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่ยังทรงไม่รับศาสนาอิสลาม ก็จะปลงพระชนม์เสีย ถึงแม้จะทรงรับศาสนาอิสลาม ก็ให้ครองราชสมบัติเพียงชั่วคราว แล้วเจ้าชายหัวหน้านักบุญจะตั้งตนเป็น

พระเจ้าแผ่นดิน ส่วนฝ่ายฝรั่งเศสนั้น นอกจากจะแก่งแย่งผลประโยชน์
ค้าขายกับฮอลันดาแล้ว ยังแฝงนโยบายแสวงหาอาณานิคมในภูมิภาค
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไว้อย่างแนบเนียน โดยอาศัยการเจรจาสัญญา
ค้าขายกับการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ เป็นฉากพรางเจตนาแท้จริง และ
ถ้าเป็นช่องโอกาส ก็กำลังทหารส่วนหนึ่งพร้อมที่จะสนับสนุนนโยบาย
ที่แฝงไว้นั้นได้ทันทีด้วย

กบฏมุกกะสันเกิดขึ้นก่อนการปฏิวัติ ๒๔๓๑ เพียงสองปี ในระหว่าง
เวลาที่ความหวาดระแวงอิทธิพลฝรั่งเศสเพิ่มแรงขึ้น และการแข่งขัน
อำนาจระหว่างออกญาวิชัยเณร และพวกฝรั่งเศสฝ่ายหนึ่งกับออกพระ
เพทราชาและพญาสุรศักดิ์อีกฝ่ายหนึ่ง กำลังเกิดขึ้น

กบฏมุกกะสันเป็นการเคลื่อนไหวทางศาสนาอิสลาม และจะเป็นผลให้
มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง จึงเท่ากับเป็นเหตุการณ์ต่อเนื่องกัน
แก่ฝ่ายออกพระเพทราชาและพญาสุรศักดิ์ ซึ่งเป็นฝ่ายไม่ไว้วางใจชาว
ต่างชาติอยู่แล้ว

ฝ่ายออกพระเพทราชาและพญาสุรศักดิ์ ก็พึงคาดการณได้ว่า ฝ่าย
ออกญาวิชัยเณรและพวกฝรั่งเศสที่ดำเนินการสถาปนาศาสนาคริสต์
นั้น มีทั้งอำนาจทางการเมืองกับกำลังทหารฝรั่งเศสเป็นเครื่องเกอหนุน
พร้อมอยู่ คงจะเป็นภัยอันตรายต่อประเทศชาติ รุนแรงกว่ากบฏมุกกะสัน
อย่างแน่นอน ส่วนการที่ออกญาวิชัยเณรกับพวกชาวต่างชาติ ร่วมกัน
ปราบปรามกบฏมุกกะสันอย่างเฉียบขาดนั้น น่าจะเป็นการแผ้วถางทาง
สำหรับศาสนาคริสต์และเพื่อจุดหมายทางการเมืองมากกว่าประโยชน์
ของบ้านเมือง

ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ สมัยกรุงศรีอยุธยา ชาชาติยุโรปที่เข้ามาติดต่อค้าขายกับไทย มีโปรตุเกส, ฮอลันดา, ฝรั่งเศส, และอังกฤษ ในรัชสมัยรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมืองไทยมีข้อขัดแย้งกับฮอลันดาและอังกฤษ แต่เป็นเรื่องเนื่องกับผลประโยชน์ทางการค้า

ฮอลันดาได้เข้าครองดินแดนในหมู่เกาะอินเดี๊ยะตะวันออก และพยายามควบคุมเส้นทางสินค้าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อประโยชน์ทางการค้าขายของตนให้กว้างขวางออกไป และให้ครอบคลุมเส้นทางค้าขายในอ่าวไทยไว้ในเขตอำนาจของตนด้วย ฮอลันดาใช้แสนยานุภาพทางทะเลเป็นเครื่องข่มขู่ในการติดต่อกับอังกฤษ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๒๐๗ ฮอลันดาบีตล้มอ่าวไทย กรุงศรีอยุธยาต้องยอมทำสัญญาค้าขายให้อังกฤษเมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๒๐๗ และปฏิบัติการต่อเรือสินค้าชาติอื่น เช่น เหตุการณ์ต่อเรือไทยที่เมืองมาเก๊า (ต่อมาใน พ.ศ. ๒๒๓๑ ได้มีการต่อสัญญาระหว่างประเทศไทยกับบริษัทฮอลันดา กล่าวถึงว่าบริษัทจะล้มเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้นและกำหนดเงื่อนไขในการติดต่อกับอำนาจศาล (หรือสิทธิสภาพนอกอาณาเขต) ซึ่งประเทศไทยเป็นฝ่ายเสียเปรียบ^(๒))

ส่วนอังกฤษมีอินเดียเป็นศูนย์ดำเนินการค้าขายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีบริษัทอินเดียตะวันออกเป็นหน่วยปฏิบัติการสำคัญ แผลอำนาจเข้ามาสร้างอิทธิพลเพื่อประโยชน์ค้าขายในบริเวณอ่าวเบงกอล อ่าวมะตะบัน แหลงมลายู อ่าวไทย และทะเลจีน อังกฤษเป็นคู่แข่งชั้นสำคัญของฮอลันดาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ต่อมาก็เกิดกระทบกระทั่งกับประเทศไทยด้วยเรื่องการค้าขายที่เมืองมะริด^(๓)

ปรากฏว่าบริษัทอินเดียตะวันออกสาขามะริดประสบอุปสรรค สินค้าขายไม่ไคร่ออก ทุนค้าขายก็ลดน้อยถอยลง บริษัทใหญ่ก็ได้ส่งเงินทุนเพิ่มเติมมาให้ บริษัทสาขามะริดจำต้องกู้เงินจากรัฐบาลไทย ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละสองต่อเดือน มาเป็นเวลาหลายปี และสมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดให้ผ่อนสั้นผ่อนยาวไม่คิดดอกเบี้ยระยะหนึ่งบ้าง ยกเว้นภาษีบ้าง เสมอมา แล้วใน พ.ศ. ๒๒๒๗ เกิดเพลิงไหม้เผาผลาญอาคารร้านค้าของบริษัทอังกฤษสาขามะริด และหาตัวผู้ผิดมิได้ เป็นการส่อเจตนาทำลายหลักฐานไม่สุจริต สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงพระพิโรธที่อาคารทรัพย์สินของแผ่นดินให้บริษัทชาวอังกฤษเช่า สูญเสียหายไปเป็นอันมาก (ออกญาโกศาเหล็ก พระยาพระคลังผู้มีหน้าที่รับผิดชอบเรื่องค้าขายกับต่างประเทศ ถูกลงพระราชอาญาถึงชีวิต) การทวงหนี้เรียกค่าเสียหายจึงเป็นเรื่องซับซ้อน

สาเหตุแห่งความยุ่งยากเกิดจากเจ้าหน้าที่อังกฤษ มีนายไวท์ (George White), นายเบอร์นาบี (Burnaby) เป็นต้น กบคึดออกญาวิเชนทร์ทำการค้าขายนอกหน้าที่ แข่งขันการค้าขายของบริษัทอินเดียตะวันออกสาขามะริด โดยอาศัยตำแหน่งหน้าที่สูงส่งของออกญาวิเชนทร์ไปในทางสินเชื่อ และแบ่งผลกำไรระหว่างกัน

นอกจากนั้น โดยอิทธิพลของออกญาวิเชนทร์ นายแซมเมียล ไวท์ (Samuel White) ได้รับแต่งตั้งเป็น “ออกพระมะริด” นายเบอร์นาบีได้รับแต่งตั้งเป็น “ออกพระตะนาวศรี” เจ้าเมืองเหล่านี้ แต่งเรือรบติดธงไทยเที่ยวยึดเรือ ปล้นเรือสินค้าที่มีใช้ของอังกฤษในอ่าวเบงกอล เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวด้วย สำนักงานใหญ่ที่เมืองมัทราสในอินเดียไม่อาจ

ดำเนินการแก้ไขปัญหาก็ได้ เพราะกรรมการตกอยู่ในอิทธิพลสินบนกับคน
ของออกญาวิเศษจันทร์ บริษัทอังกฤษสาขาอื่น ๆ ต้องรายงานไปยังสำนัก
งานใหญ่ ณ กรุงลอนดอน สำนักงานใหญ่จึงทูลขอพระบรมราชโองการ
แห่งพระเจ้าเจมส์ที่ ๒ เพื่อดำเนินการแก้ปัญหาดังกล่าวต่อไป

เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๒๓๐ ผู้บังคับการเรือชื่อนายเวลเดิล เชิญ
พระบรมราชโองการออกมา ให้ชาวอังกฤษที่เมืองมะริดและตะนาวศรี
รับทราบทั่วกัน พระบรมราชโองการมีขึ้นตอน คือ ขึ้นแรก ให้เรียกชาว
อังกฤษที่เข้ารับราชการไทย กลับประเทศหมดทุกคน ขึ้นต่อไป ให้เรียก
ร้องค่าเสียหายแก่ประเทศไทย ถ้าไม่รับชำระให้มีสิทธิยึดเรือสินค้าชกธง
ไทยเป็นค่าชดเชย แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือ คำสั่งลับของบริษัทอินเดียตะวันออก
ออก ให้นายเวลเดิน “พิจารณาสถานการณ์เอาเอง ว่าถ้าเห็นลู่ทางจะยึด
เมืองมะริดเอาเป็นเมืองของอังกฤษได้ ก็ให้ปฏิบัติการได้โดยไม่ต้องขอ
อำนาจ”^(๔) และให้นายแซเมียล ไวท์ เป็นผู้ว่าการเมืองมะริดด้วย ด้วย
เหตุนี้เอง นายเวลเดินจึงแสดงอำนาจบาตใหญ่ที่นำหน้าเมืองมะริด

ในวันหนึ่ง ระหว่างนายเวลเดินมีงานเลี้ยงบรรดาชาวอังกฤษ เรือ
อังกฤษบังอาจยิงปืนใหญ่มาทางตัวเมืองมะริด ชาวไทยและทหารถือว่า
เป็นการข่มขู่และหยามคนไทย จึงในคืนเดือนมืดพากันมาเผาเมืองและ
สู้รบกับทหารอังกฤษ เป็นผลให้เกิดความเสียหายทั้งทรัพย์สินและชีวิต
คน บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษจึงประกาศสงครามต่อรัฐบาลไทย
เรียกร้องค่าเสียหายห้าแสนรูปี สมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดให้ประ
ภาศสงครามกับบริษัทอินเดียตะวันออก เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ.
๒๒๓๐ (พอดังวันที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๒๓๑ ฝ่ายไทยก็เริ่มรบขับไล่

ทหารฝรั่งที่ล้อมเมืองบางกอก (ธนบุรี) ซึ่งเป็นเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของ
“การปฏิวัติ พ.ศ. ๒๔๓๑”)

สถานการณ์การแก่งแย่งผลประโยชน์การค้าและอิทธิพลทางการเมือง
ไทยเป็นเช่นนี้ ฝรั่งเศสคงจะเห็นโอกาสเหมาะจะแผ่อำนาจ ประเทศไทย
ก็คงปรารถนาจะได้มิตรมาถ่วงดุลอำนาจของฮอลันดากับอังกฤษไว้ และ
ฝรั่งเศสในรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ก็เป็นมหาอำนาจชั้นนำในยุโรป มี
พร้อมทั้งแสนยานุภาพและศักดิ์ศรียิ่งใหญ่

การแลกเปลี่ยนทูตเจริญสัมพันธไมตรีดำเนินการอย่างต่อเนื่องใกล้ชิด
แสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองในการเมืองของฝ่ายฝรั่งเศส สังฆราชปาเล
เข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์นพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่ ๒๗
พฤษภาคม พ.ศ. ๒๒๑๖ และครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ.
๒๒๒๕, บริษัทค้าขายฝรั่งเศสเข้าตั้งในกรุงศรีอยุธยาครั้งแรกใน พ.ศ.
๒๒๒๓ แล้วออกพระพิพัฒน์ราชไมตรีเป็นราชทูตนำพระราชสาส์นมา
พร้อมด้วยราชบรรณาการไปยังราชสำนักฝรั่งเศส ในตอนปลายปีนั้น ใน
วันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๒๒๗ ออกญาพระเสด็จและพลคอน ส่ง
ข้าราชการ ๒ นายไปสืบข่าวเรื่องคณะทูตไทยชุดแรกแล้วข้าราชการนี้
นำคณะทูตชุดเชอวาลิเอร์ เดอ โชมองต์ บาทหลวงเดอ ชัวส์ บาทหลวง
ตาชาร์ด เรือโท ฟอร์แบง (หรือที่เรียกว่า “ฟอร์บัง”) และวิศวกรชื่อ
เดอลามาร์ เข้ายังเมืองไทย เมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน พ.ศ. ๒๒๒๘
(ราชทูต เดอ โชมองต์ ถวายฟอร์แบง รับบารการไทย ได้เป็นที่
“ออกพระศักดิ์สงคราม” ผู้บัญชาการล้อมเมืองบางกอก และมีบทบาท

สำคัญตอนหนึ่งใน “กบฏมักกะสัน” ส่วนเคอลามาร์ได้รับราชการเป็นวิศวกรสร้างบ่อนตามแบบฝรั่งเศส)

คณะทูตฝรั่งเศสเคอ โซมองต์ กลับออกไปในปลายปีนั้น และได้ นำคณะทูตไทยชุดออกพระวิสุทธสุนทร (โกศปาณ) ถือนพระราชสาส์น ไปเฝ้าถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๒๒๘, คณะทูตชุดออกพระวิสุทธสุนทรนำคณะทูตฝรั่งเศสชุดลาลูแบร์ กับกองทัพบกฝรั่งเศส (ในความควบคุมของนายพลเคส์ฟาร์จส์ ภายหลังให้ตั้งอยู่ที่บ่อนเมืองบางกอก) เข้ามาถึงเมืองไทยเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๒๓๐, และไทยมอบหมายให้บาทหลวงตาซาร์ค้อยูเชิญพระราชสาส์นของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ออกไปถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ เมื่อวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๒๓๑ ซึ่งเป็นปีสุดท้ายแห่งรัชสมัยรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ข้อน่าสังเกตมีว่า การดำเนินการติดต่อเจริญสัมพันธไมตรีของฝรั่งเศส ผิดแผกไปจากของฮอลันดากับอังกฤษ คือ นำกำลังทหารหรือคนมีความรู้ทางการทหารมาเมืองไทยด้วย และเพิ่มกำลังคนในประเทศไทยขึ้นเป็นลำดับ เช่น คณะทูตฝรั่งเศสชุดเคอ โซมองต์ นำเพียงเรือโทฟอร์แบง กับเคอลามาร์ วิศวกร เข้ามาถวายเจ้าแผ่นดินไทย แต่คณะทูตฝรั่งเศสชุดเคอ ลาลูแบร์ นำกองทัพบกฝรั่งเศสมากับคณะด้วย^(๖)

จากการเคลื่อนไหวทางการทูตฝรั่งเศสตามขั้นตอนนั้นๆ พึงอนุมานได้ว่า ฝรั่งเศสทราบความเป็นไปทางการเมืองในราชสำนักลพบุรีอย่างใกล้ชิด ว่าแม้ออกญาวิไชยณรงค์จะมีอำนาจตำแหน่งหน้าที่อันสูงส่ง ก็ขาดพรรคพวกกำลังสนับสนุนในการดำเนินการ โดยเฉพาะในยามจำเป็น

กับชน และว่าออกพระเพทราชาและพญาสุรศักดิ์ ที่เป็นฝ่ายตรงข้าม มีพรรคพวกและกำลังคนมาก ดุลแห่งอำนาจทางการเมืองบ่งชี้ว่าสถานการณ์ล่อแหลมตกอยู่ทางฝ่ายออกญาวิชัยเณร ดังนั้น โดยที่ฝรั่งเศสได้อาศัยออกญาวิชัยเณรเป็นทางไปสู่ผลประโยชน์ทางศาสนา ทางการค้าขายและทางการเมือง จึงพกกำลังทหารมาด้วย เพื่อเป็นเครื่องถ่วงดุลอำนาจให้แก่ออกญาวิชัยเณร และหากเกิดจลาจลใหญ่ในเมืองไทย ได้ช่องโอกาส ก็อาจฉวยโอกาสนั้นเข้าสู่จุดหมายทางการเมือง ในทำนองเดียวกับคำสั่งลับ ของบริษัทอินเดียตะวันออกเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เมืองมะริด เมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๐ นั้น

แต่การเปลี่ยนแปลงในตอนปลายรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมิได้กลายเป็นการจลาจลใหญ่ ผิดจากที่ฝรั่งเศสคิดคาดหมายไป และการกำจัดออกญาวิชัยเณรก็เป็นไปอย่างรวดเร็ว ไม่ทันถึงที่จะใช้กำลังต่อสู้กัน ฝ่ายออกพระเพทราชาและพญาสุรศักดิ์เข้าคุมการบริหารราชการแผ่นดิน และดำเนินการที่จำเป็นแก่การรักษาบ้านเมืองกับความสงบไว้เสียก่อนจะมีการปะทะกันระหว่างไทยที่กรุงศรีอยุธยา และก่อนต้องประมืออย่างรุนแรงกับกองทัพฝรั่งเศสจากเมืองบางกอก อีกประการหนึ่ง ซอลันดา คงจะให้คำปรึกษาแก่ฝ่ายไทยในการสกัดกั้นอิทธิพลและกำลังของฝ่ายฝรั่งเศส โดยสม่ำเสมอ

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จปราบดาภิเษกเมื่อ พ.ศ. ๒๑๙๙ พระชนมายุ ๒๕ พรรษา^(๑) ทรงครองราชย์อยู่ประมาณ ๓๒ พรรษา ทรงประสูติ แล้วเสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ พระชนมายุ ๕๙ พรรษา เวลา ๓๒ ปี นั้นเป็นช่วงแห่งการสัมพันธ์ระหว่าง

ประเทศไทยกับต่างประเทศ ที่หล่อแหลมต่อเอกราชของไทยตอนหนึ่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงมีพระอนุชาต่างพระมารดาสององค์ คือ เจ้าฟ้าอภัยทศ และพระอินทราชา หรือพระองค์อินทร์^(๘) และพระชนิษฐภคินีร่วมพระมารดาหนึ่งองค์ คือ เจ้าฟ้าศรีสุพรรณ ไม่มีพระราชโอรส กล่าวกันว่า “พญาสุรศักดิ์” (นายเตือ) เป็นพระราชโอรสอันเกิดแต่บาทบริจาริกาชาวเมืองเชียงใหม่ ที่พระราชทานแก่ออกพระเพทราชาเมื่อนางยังตั้งครรภ์อยู่ แต่ทรงมีพระราชธิดาองค์หนึ่ง คือ เจ้าฟ้าสุทนต์ ต่อมาทรงได้รับสถาปนาเป็น เจ้าฟ้ากรมหลวงโยธาทุณย (ภายหลังทรงเป็นพระมเหสีของสมเด็จพระเพทราชา ทรงมีพระราชโอรสคือ เจ้าฟ้าตรีสุนทรย์) ในรัชกาลหลัง เจ้าฟ้ากรมหลวงโยธาทุณยทรงผนวชเป็นชี ประทับที่ตำหนักกรมวัดพุทไธสวรรย์ สิ้นพระชนม์ในรัชกาลพระเจ้าบรมโกศ (พ.ศ. ๒๒๗๖-๒๓๐๑) นอกจากนี้ยังมีบุคคลใกล้ชิดอีกคนหนึ่งคือ “พระปีย์” หรือ “หม่อมปีย์” ผู้เป็นชนสามัญ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณเสมอด้วยพระราชบุตรบุญธรรม และมีบทบาททางการเมืองใน “การปฏิวัติ พ.ศ. ๒๒๓๑”

การขาดรัชทายาทโดยนิติธรรมประเพณี และความสัมพันธ์ไม่ราบรื่นในราชวงศ์ กระทบกระเทือนต่อการสืบสันตติวงศ์ กับความมั่นคงแห่งราชบัลลังก์ ข้อนี้นคงจะเป็นสาเหตุให้เกิดความคิดกับช่องโอกาสที่จะช่วงชิงอำนาจการปกครองแผ่นดิน

ออกพระเพทราชาหรือพระเพทราชา เป็นพระสหาย ปรากฏชื่อในพระราชพงศาวดารตอนท้ายรัชสมัยรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ในเชิงตำนานเรื่องช้าง^(๕) เรื่องมีว่าสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จ
คล้องช้าง ทรงได้ช้างพลายใหญ่เพรียว ๗๐ เชือก ช้างพังประมาณ ๔๐๐
เชือก เข้ามาพระนคร รุ่งขึ้น เสด็จออกขุนนาง นายไชยขรรค์มหาด
เล็กลูกพระนมกราบทูลว่า เรื่อง“ช้างไล่ฆ่าล่อแพน” แล้ว ไม่กลัวฝีมือ
ผู้ใด ยกเว้นแต่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์เดียว สมเด็จพระนารายณ์
มหาราชทรงตระหนักชัดว่า นายไชยขรรค์ทูลกระหม่อมพระเพทราชา พระ
เพทราชากริ้วเท่าทัน จึงทำนายไชยขรรค์ผลัดกันขี่ช้างไล่ฆ่าล่อคนละครึ่ง
นายไชยขรรค์รับคำทำ แต่ขอขี่ช้างไล่ก่อน ถึงวันนัด นายไชยขรรค์ขึ้น
ขี่ช้างต้นพลายไทรภพ พระเพทราชาขี่ม้ากลศี่ ม้าอยู่หน้าช้างระยะทาง
หนึ่งเส้น พระเพทราชาชักม้าไล่แพนล่อ พอช้างนายไชยขรรค์เข้าใกล้
ไขว่คว้า พระเพทราชาชักม้านี้เข้าช่องกูดน้อย ช้างนายไชยขรรค์ผ่าน
ไปไม่ได้ ครั้นถึงที่พระเพทราชาขี่ช้าง นายไชยขรรค์จะต้องขี่ม้าล่อ นาย
ไชยขรรค์หลบกลับบ้านเสีย เมื่อพระเพทราชากราบทูลรายงานการแข่งขัน
ให้ทรงทราบสมเด็จพระนารายณ์มหาราชตรัสว่า นายไชยขรรค์เป็น
“ทหารปาก”

ต่อมาพระเพทราชาได้เป็น “จางวางกรมช้าง” มีนายเถลิงบุญธรรม
หรือ “พญาสรศักดิ์” เป็นกำลังพรรคพวกสำคัญในกรมมหาดเล็ก โดย
ฐานะในราชสำนักลพบุรีเป็นที่ “ออกพระ” (อันดับบรรดาศักดิ์ต่ำกว่า
“ออกญา” วิชาเยนทร์ เพียงอันดับเดียว) และเป็นข้าราชการอาวุโสชั้น
นำทางฝ่ายข้าราชการไทย ที่ราชสำนักลพบุรี ส่วนพญาสรศักดิ์เป็นที่
โปรดปรานของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเป็นที่เคารพยำเกรงกว้างขวาง
ในหมู่ข้าราชการไทยมอญ ออกพระเพทราชาและพญาสรศักดิ์ไม่ไว้วางใจ

ชาวต่างประเทศตั้งแต่ออกญาวิไชยเณร ไปจนถึงข้าราชการชาวต่างประเทศและชาวฝรั่งเศสทั่วไป

ทางฝ่ายออกพระเพทราชา ได้แม่ทัพคนสำคัญไว้เป็นพรรคพวก คือ ออกญาโกศาริบัติ หรือ “โกศاپาน” เมื่อครั้งยังเป็น “ออกพระวิสุทธสุนทร” ได้รับหน้าที่เป็นราชทูตออกไปเจริญสัมพันธไมตรี ยังราชสำนักพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๙ (ก่อนการปฏิวัติสองปี) ได้เฝ้าพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสและบรมวงศานุวงศ์, ได้พบข้าราชการ ข้าราชการอาวุโส, ได้ทูลถามทางความก้าวหน้าของฝรั่งเศส เช่น หอคอยดาว หอน้ำประปา การทดลองวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ อยู่เมืองตูร์เนอร์ และการยิงปืนใหญ่กับการทิ้งระเบิด หัตถกรรมที่เมืองแซงต์กังแตง เมืองบ็อมท์ลาแฟร์ การศึกษาที่มหาวิทยาลัยซอร์บอน พระราชวังแวร์ซายส์ และที่สำคัญก็คือ คลังสรรพาวุธแห่งนครปารีส ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ออกญาโกศาริบัติ (ปาน) คนเดียว ที่รับรู้ได้เห็นความต้นตอหลากหลายของทางฝ่ายฝรั่งเศสพอแก่การ เชอวา ลิเออร์ เดอ โซมองต์ ราชทูตฝรั่งเศสที่เข้ามาয়ราชสำนักลพบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๙ บันทึกชมเชยความเฉลียวฉลาดของออกญาโกศาริบัติไว้ในจดหมายเหตุ และอีกตอนหนึ่งว่า “ไม่ว่าท่านได้พบเห็นอะไรที่ไหน เป็นต้องจับดินสอจดลงในสมุดทันที นิสัยนี้ดีมาก เพราะเมื่อไปเมืองฝรั่งเศสกลับมา คงมีรายงานความเป็นไปจากเมืองฝรั่งเศส ถวายพระเจ้ากรุงสยาม อย่างละเอียดละออดี”(๑๐)

ในขั้นต้น ความชิงชังออกญาวิไชยเณรคงเป็นเพียง “ความริษยาทางอาชีพ” หรือความแค้นแค้นแข่งดีในราชการ แต่ในชั้นหลัง ความชิงชังเข้มข้นขึ้นเป็นความเกลียดชังรุนแรง เมื่อออกญาวิไชยเณรรับนับถือ

ศาสนาการอดิก และเป็นมิตรร่วมมือกับฝ่ายฝรั่งเศสอย่างใกล้ชิดซัดจัง โดยเฉพาะ เมื่อกองทหาร ฝรั่งเศสใน บังคับบัญชา ของนายพล แดส์ฟาร์จส์ เข้ามาตั้งอยู่ที่บ้อมเมืองบางกอก (ธนบุรี) กับในบังคับบัญชาของนายพล คุบรูอง ที่บ้อมเมืองมะริด ออกพระเพทราชา ญาสรศักดิ์ และ ออกญาโกศาริบัติ ตลอดจนข้าราชการไทยอื่น ก็มีความหวั่นระแวงภัย ต่อบ้านเมือง พระศาสนา มากขึ้นทั้ทวีคูณ พรรคพวกย่อมเพิ่มพูนรวดเร็ว ดังนั้นเมื่อการปฏิวัติเริ่มขึ้นใน พ.ศ. ๒๒๓๑ จึงมีความฉับพลัน หัก หาญ รุนแรงและเฉียบขาด

ฝ่ายออกญาวิชเยนทร์รุ่งโรจน์ในทางราชการขึ้นมา ด้วยความรู้ความสามารถเฉพาะตัวเหนือผู้อื่นโดยลำพัง ขาดพรรคพวก มีแต่ปรปักษ์คู่แข่งตลอดมา แม้ในยามจำเป็น จะผูกมิตรกับ “พระบิ๊” ก็คล้ายคลึงกับที่เยอรมนีได้อิตาลเป็นพันธมิตร คือพึ่งพาอาศัยได้ยากยิ่ง เพราะ “พระบิ๊” ก็หวัดเดียวกระเทียมลิบ ดำรงอยู่ได้เพียงได้ปริมณฑลแห่งพระมหากรุณาธิคุณ จุ่ร่วมประโยชน์ของคนทั้งสอง อยู่ที่ริมโพธิสมภารแห่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อีกนัยหนึ่ง ฐานแห่งความอยู่รอด ความเจริญก้าวหน้าและอำนาจ มีรากแก้วเกาะอยู่ที่พระมหากรุณาธิคุณกับพระชนม์ชีพ แห่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระองค์เดียว

สันนิษฐานว่า ในช่วงต้นชีวิตราชการ ณ ราชสำนักลพบุรี^(๑๑) ออกญาวิชเยนทร์ปฏิบัติราชการถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยความจงรักภักดีบริสุทธิ์ใจ แต่เมื่อรับนับถือศาสนาการอดิกอย่างจับใจแน่วแน่แล้ว และพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ สามารถส่งกองทหาร ฝรั่งเศสมาประจำ บ้อมที่เมืองบางกอกกับที่เมืองมะริด ในพระราชอาณาจักรไทยได้สำเร็จ โดยข้ออ้าง

เรื่องการถวายอารักขาแด่องค์พระมหากษัตริย์ไทย ออกญาวิชัยเทวกุล เหมือนนัยที่หยั่งรากแก้วฐานอำนาจของตน ไปอยู่ที่ความเชื่อถือศาสนา การอลิศ หน้าที่โดยความเชื่อถือนี้ กับกองทัพฝรั่งเศส และผู้ที่จะ สนับสนุนให้คนก้าวไปข้างหน้าด้วยความมั่นคงถาวร ศาสนิกชนการอลิศ ย่อมถือการให้ผู้นับถือศาสนาตน เป็นหน้าที่สำคัญต่อพระเป็นเจ้า การเผยแพร่อำนาจทางธรรม (Temperal power) ของศาสนาการอลิศใน ยุคนั้น ผสมผสานกับการขยายอำนาจทางโลก (Secular power) ของ ฝรั่งเศส ในนโยบายของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ฉะนั้น เมื่อออกญาวิชัยเทวกุล ยอมรับหน้าที่ทางศาสนา ก็ย่อมต้องรับหน้าที่ทางการเมืองด้วยโดยอัตโนมัติ และถือเป็นหน้าที่เพื่อพระเป็นเจ้าเหมือนกัน เพราะพระเจ้าหลุยส์ ที่ ๑๔ ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก และอาจมีความทะเยอทะยานส่วนตัวแฝงอยู่ด้วยก็ได้

ฝ่ายฝรั่งเศสเป็นคู่แข่งชั้นสำคัญของฮอลันดากับอังกฤษ ในภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้กับภาคตะวันออกไกล ฮอลันดาเข้ามาติดต่อกับค้าขายกับ กรุงศรีอยุธยา ตักตวงผลประโยชน์การค้าจากโพธิสมภารแห่งกษัตริย์ไทย แล้ว ยังพยายามกีดกันการพาณิชย์ของไทยจีนและญี่ปุ่นด้วย ในสมัยรัชกาล สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ฮอลันดาอาจถึงกับบีบรัดล้อมอ่าวไทย บีบบังคับให้ทำสัญญาอภิสัทร์แก่ตนเมื่อ พ.ศ. ๒๒๐๗ ไทยต้องจำยอมลงนาม ในสัญญาค้าขายนั้นด้วย (มีข้อสำคัญว่า (๑) พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาและ บริษัทเนเธอร์แลนด์ จะเป็นไมตรีแก่กัน (๒) ชาวฮอลันดาทำการค้าขายกับประเทศไทยโดยเสรีปราศจากข้อจำกัด เว้นแต่ต้องเสียภาษีจังกอบ กับค่าธรรมเนียม (๓) ไทยจะไม่ใช่คนจีนประจำเรือ เรือไทยลำใดมีคน

จีน เนเธอร์แลนด์จะยึดเอาได้ (๔) บริษัทเนเธอร์แลนด์เป็นผู้ผูกขาด การส่งหนังกวากับหนังโคจากประเทศไทยแต่ผู้เดียว ต่อมาใน พ.ศ. ๒๒๓๑ มีแก้ไขต่อสัญญานั้น เพิ่มสิทธิพานอกอาณาเขตแก่ฮอลันดา (ถ้าพนักงาน ของบริษัท เนเธอร์แลนด์ กระทำความผิด ทางอาญาอย่างร้ายแรงในประเทศไทย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไทยทรงไม่มีสิทธิจะพิจารณา พิพากษา จะต้องส่งตัวให้หัวหน้าบริษัทเนเธอร์แลนด์ลงโทษ ตามกฎหมายเนเธอร์แลนด์)^(๑๒)

ในสายตาของคนไทย ประเทศไทยต้องเผชิญสิ่งล่าเมืองขึ้นสอง ประเทศ คือฮอลันดากับอังกฤษ ฮอลันดาเข้าคุมอาฟริกาตอนใต้ คุมเส้นทางเดินเรือสายผ่านแหลมกูดโฮฟ เข้าครองหมู่เกาะอินเดียตะวันออก ตั้งศูนย์บัญชาการที่เมืองปัตตาเวีย (Batavia) ในชวา คุมเส้นทางเดินเรือผ่านช่องมะละกาและผ่านทางใกล้เคียง และมีเขตอิทธิพลค้าขายครอบคลุมอ่าวไทยไปจดทะเลตะวันออก อังกฤษมีเขตอิทธิพลค้าขายในมหาสมุทรอินเดีย ครอบคลุมอ่าวเบงกอล บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษเป็น “หน่วยหน้า” ที่เข้มแข็ง ตั้งศูนย์บัญชาการอยู่ที่เมืองมัทราส ในอ่าวเบงกอล คนละฝั่งกับเมืองมะริดและเมืองตะนาวศรีของไทย ดังนั้นสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จึงทรงเสียดาพันธมิตร เป็นสิ่งล่าเมืองขึ้นอีกประเทศหนึ่ง คือ ฝรั่งเศส เพื่อกันอำนาจบาทใหญ่ของฮอลันดากับอังกฤษ ในภูมิภาคนี้

ในสายตาของฝรั่งเศส ปอร์ตุเกสผู้เคยเป็น “หน่วยหน้า” ทางเผยแผ่ศาสนาการอลิศ เสื่อมอำนาจการค้าขายลง การเผยแผ่ศาสนาการอลิศในประเทศทางตะวันออกพลอยทรุดโทรมลงไปด้วย ฝรั่งเศส

ควรเข้ารับหน้าที่แทนปอร์ตุเกสสืบไป ประเทศไทยมีฐานที่ตั้งที่เหมาะสม
จะดำเนินการเผยแพร่ศาสนากับอิทธิพลทางการค้าและการเมือง ไปถึง
อินโดจีนกับตะวันออกไกล อีกประการหนึ่งการมีบาทหลวงฝรั่งเศสไป
เผยแพร่ศาสนาอาณานิคม และมีกองทหารฝรั่งเศสไปประจำอยู่ด้วย ย่อม
จะได้ประโยชน์หลายอย่างในอนาคต “กบฏมัทกะสัน” ในกรุงศรีอยุธยา
เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๙ เป็นทางให้ฝรั่งเศสส่งกองทหารรักษาพระองค์ มาใน
พ.ศ. ๒๒๓๐ ด้วย เพื่อถวายอารักขาแด่พระมหากษัตริย์ไทยได้อย่าง
เหมาะสม (กองทหารรักษาพระองค์นี้ คงอยู่กับนายพลเคส์ฟาร์จส์ที่ป้อม
เมืองบางกอก มิได้ขึ้นมาปฏิบัติหน้าที่ ณ ราชสำนักลพบุรี เข้าใจว่า
ฝ่ายไทยไหวทัน จึงปฏิเสธพระราชอนุเคราะห์ของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔)
คอลแบร์ต (Colbert) เสนาบดียอดเยี่ยมแห่งสำนักแวร์ซายส์ เป็นทั้ง
นักการค้าและนักการเมืองระหว่างประเทศ คงมิได้คิดเพียงเพื่อเผยแพร่
ศาสนาอาณานิคม และขยายอิทธิพลค้าขายแข่งกับฮอลันดาหรืออังกฤษ
เท่านั้น ย่อมจะแข่งขันทางอื่นอีกด้วย

กำลังทหารฝรั่งเศสในเมืองไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๒๓๐ - ๒๒๓๑ : เป็น
ที่น่าสังเกตว่าคณะทูตฝรั่งเศส ตามจดหมายเหตุการณ์ทางครั้งที่ ๒ ของ
บาทหลวงตาสาร์ด^(๑๓) ที่มาเจริญทางไมตรี ใน พ.ศ. ๒๒๓๐ นั้น ผิด
แผกแตกต่างไปจากคณะทูตฝรั่งเศสชุดก่อนๆ คือมีลักษณะเป็นกองทัพอาว
๖ ลำ นำกองทหารฝรั่งเศสพร้อมด้วยอาวุธยุทโธปกรณ์ มาด้วยพร้อม
สรรพ คล้ายกับว่าจะแสดงแสนยานุภาพต่อฝ่ายฮอลันดาและอังกฤษ และ
เป็นเครื่องสนับสนุนการปฏิบัติทางการทูต กับประเทศไทยและคุ้มครอง
ผลประโยชน์ ทุกทางอย่างแข็งแรง คือ

เรือรบ “เลอ กียาร์ต” ตีตบ้นใหญ่ ๕๔ กระบอก ใช้ลูกเรือ ๑๕๐ คน เป็นเรือธง. เดอ ไวตรีกูร์ต เป็นผู้บังคับการ ผู้ที่มากับเรือรบลำนี้มีนายทหารอื่นๆ ได้แก่ นาวาเอก เดอแซงต์เกลร์ ผู้บังคับการเรือฟริเกต เบา, เรือเอก เดอ ลา แลฟร์ นายทหารคนสนิท, ชัมมอโร เดอ ซอง กุส, เดอ ลองบูส เป็นนายธง

พลเอกแอด์ฟาร์จิสและบุตรชายก็มาในเรือรบลำนี้ด้วย พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ทรงส่งแอด์ฟาร์จิสมาเป็นผู้บัญชาการกองพลทหารฝรั่งเศส ที่จะประจำอยู่ในราชอาณาจักรไทย

เจ้าหน้าที่ประจำกองบัญชาการทหารบกและทหารเรือได้แก่ พันโท โบซองป์ ผู้บังคับการบ้อมที่หนึ่ง, เลอ เบริง เจ้าหน้าที่ฝ่ายการเงิน, ตูลารี นายธงและผู้บังคับการกองทหารปืนใหญ่

คณะทูตานุทูต (ซุคเคอลาลูแบร์—เซเนเรต์) มาพร้อมด้วยอธิการแห่งเคอลิออน ผู้เป็นเจ้าคณะอะบิสทอลิกของสันปาปา บาทหลวงเดอแบซ, บาทหลวงเลอ บล็อง, บาทหลวงโกมิลท์กับบาทหลวงตาราร์ด

เรือรบ “ลัวโซ” เป็นลำที่ ๒ เคยมาประเทศไทยแล้ว ตีตบ้นใหญ่ ๔๖ กระบอก ดูเคน เป็นผู้บังคับการ มีแอด์การ์ตส์ และเดอ บอนเนอย เป็นนายทหารคนสนิท รวมทั้ง เดอ ทิวาส์และเดอ แฟรตวิลล์

ม. เดอ ลา ลูแบร์ และ ม. เซเนเรต์ ผู้แทนวิสามนัญ(ทูต) คณะทูตฝรั่งเศสเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรี

พลโทเลอ บรูอ็อง ผู้บัญชาการทหารรองจากพลเอกแอด์ฟาร์จิส (ภายหลัง ไปบังคับบัญชาทหารที่บ้อมเมืองมะริด

นอกจากนี้ยังมีบาทหลวง เลอ รัวเยร์ บาทหลวงแอสปาญต์กับ

บาทหลวงโกล

เรือ “ลาลัวร์” ลำที่ ๓ เป็นเรือลำเลียงยุทธโปกรณ์ ติดปืนใหญ่ ๒๔ กระบอก เดอ ชัวเยอซ์ เป็นผู้บังคับการ เดอ แบรสม์ เป็นนายทหารคนสนิท เดอ แกสตีลี เป็นนายธง

บาทหลวงคู ซาส บาทหลวงเรองวิลล์ และบาทหลวงโกลุสซ็อง มาในเรือลำนี้ด้วย

เรือ “ลา นอร์ม็องด์” ลำที่ ๔ เป็นเรือลำเลียงยุทธโปกรณ์อีกลำหนึ่ง กูร์แซลล์เป็นผู้บังคับการ มีนายทหารได้บังคับบัญชา คือ ดูแตร์กับ ฟอลลิแอร์

นอกนั้น มีบาทหลวงมิสซังสามรูป โดย ม. มาร์โลต์ เป็นหัวหน้า

เรือ “เลอ โตรมาแตร์” ลำที่ ๕ เป็นเรือลำเลียงยุทธโปกรณ์ลำใหญ่ที่สุดในขบวน ดังแคนส์เป็นผู้บังคับการ นายทหารได้บังคับบัญชา คือ มาร์ซิลลี กับโบซองป์

นอกนั้นมีบาทหลวงไซเซตต์ บาทหลวง เดอลา เบรอย บาทหลวง แซงต์มาร์แตง กับบาทหลวงบูเซต์

เรือ “เดล ลา มาลิญ” ลำที่ ๖ เป็นเรือช่วยบรรเทาความแออัดภัยไข้เจ็บของผู้โดยสารตามมาส่งขบวนเพียงแต่เมืองเคป ที่แหลมกู๊ดโฮป

จากข้อเท็จจริงเกี่ยวกับขบวนเรือฝรั่งเศสที่เข้ามาเมืองไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๘ นั้น พอสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

เรือ

— เรือรบ

๒ ลำ

- เรือรบลำเดียว (ติดปืนใหญ่) ๑ ลำ
- เรือลำเดียวยุทธโประกรณ์ ๒ ลำ

ปืน

- ปืนใหญ่เรือรบ ๑๒๔ กระบอก
(ปืนอย่างอื่นไม่แจ้งจำนวนแต่อาจคาดจำนวนได้โดยถือจำนวนทหารเป็นหลักประมาณ)

ทหาร

- ทหารลูกเรือประจำเรือธง ๑๕๐ คน
(ที่ประจำเรือลำอื่นไม่แจ้งจำนวน แต่อาจคาดได้โดยประมาณคือลำละไม่น้อยกว่า ๑๐๐ คน ก็ประมาณ ๖๐๐ คน)
- ทหารฝรั่งเศสที่จะมาประจำบ้อมที่เมืองบางกอกกับที่เมืองมะริด ภายใต้บังคับบัญชาของพลเอกแดส์ฟาร์จส์ กับพลโท ดู บรูอ็ง โดยลำดับ(ไม่แจ้งจำนวน) และกองทหารรักษาพระองค์^(๑๔)
- นายทหารฝรั่งเศส ที่ปรากฏชื่อในจดหมายเหตุ ส่วนใหญ่เป็นนายทหารประจำเรือ ๒๒ คน กับอีก ๒ นายพล ที่ระบุมัดแจ้งที่จะมาอยู่บังคับบัญชาทหารฝรั่งเศสในราชอาณาจักรไทย คือ พลเอกแดส์ฟาร์จส์กับพลโท ดู บรูอ็ง ดังกล่าวข้างต้น

ยุทธโประกรณ์

- มิได้ระบุรายละเอียดว่ามีอาวุธยุทธโประกรณ์ประเภทใดบ้าง แต่เป็นที่ชัดแจ้งว่า สำหรับ “กองพล” ทหารฝรั่งเศส ที่จะตั้งอยู่ในราชอาณาจักรไทย เพื่อการณข้างหน้า

พระบาทหลวง

— เจ้าคณะอะบิสทอลิกของสันตปาปา ๑ องค์

— บาทหลวง ๑๘ องค์

จึงเห็นได้ว่า ฝรั่งเศสเตรียมงานทางด้านทหารและศาสนา พร้อมทั้งจะเผชิญสถานการณ์การเมืองการศาสนา ทั้งภายในและภายนอกประเทศไทยอย่างเข้มแข็ง และหวังผลจากการแสดงแสนยานุภาพแก่ประเทศคู่แข่งชั้นอีกด้วย

หากแต่วิกฤตการณ์ภายในประเทศไทย ณ ราชสำนักลพบุรีกับกรุงศรีอยุธยา หากได้เปิดช่องให้แก่แผนการของฝรั่งเศสไม่ กองกำลังและแผนการของฝรั่งเศสจึงเป็นหมันไป

โดยประมาณ ฝรั่งเศสมีกองกำลังทหารที่บ่มเมืองบางกอกกับเมืองมะริด กับชาวฝรั่งเศสอยู่ในประเทศไทยขณะนั้น ไม่น้อยกว่า ๑,๐๐๐ คน ถ้าได้สมทบกับกำลังของทางออกญาวิชยนทร์รวมทั้งของ “พระปัย” ที่ราชสำนักลพบุรีได้แล้ว ก็จะเป็นกองกำลังที่น่าสพึงเกรงขาม เพราะมีอาวุธยุทธภัณฑ์ กลยุทธ์ ความชำนาญแบบยุโรป เหนือกว่าฝ่ายออกพระเพทราชา ออกญาโกศาธิบดีกับพญาสุรศักดิ์

แต่แผนการอย่างออกญาโกศาธิบดี ผู้รั้งชั้นเชิงของฝรั่งเศสพอสมควร มีปฏิภาณไหวพริบพอคาดกลยุทธ์ของปรปักษ์ได้ไม่ยาก ย่อมเป็นสมองของฝ่ายออกพระเพทราชาได้อย่างวิเศษ เพียงแต่ตั้งกองบัญชายุทธการอยู่ที่ราชสำนักลพบุรี แทนกรุงศรีอยุธยา ดำเนินมาตรการมิให้กองทหารฝรั่งเศสเคลื่อนไหวโดยแผนอิสระ^(๑๕) ก็เท่ากับตัดสมองทางฝ่ายฝรั่งเศส ถึงแม้ว่าพลเอกแดส์ฟาร์จส์จะหาญนำทหารฝรั่งเศสเข้าขึ้นมา

ลพบุรี ก็คงมองไม่เห็นจุดมุ่งหมายว่าจะไปสมทบกำลังกับผู้ใด ในเมื่อ
ออกญาวิชเยนทร์และ “พระปีย์” สันอำนาจวาสนาแล้ว กำลังคนที่ช่อง
สุ่มไว้บ้างก็เกาะกันไม่ติดแล้ว และกำลังทหารฝรั่งเศสที่ทะเลชุบศรก็ตก
เป็นเชลยแล้ว

เหตุการณ์ก่อนปฏิวัติ : เจ้าฟ้าน้อย^(๑๖) พระอนุชาต่างพระมารดา
องค์ที่ ๒ ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทิวงคตใน พ.ศ. ๒๒๓๑ จึง
เหลือเจ้าราชวงศ์ที่จะสืบราชสมบัติได้อีกองค์เดียว คือ เจ้าฟ้าอภัยทศ
พระอนุชาต่างพระมารดา องค์ที่ ๑

สมัยนั้น ราชประเพณีการสืบสันตติวงศ์ ยังมิยอมให้เจ้าราชวงศ์ฝ่าย
หญิงครองราชย์ได้ ดังนั้นเจ้าฟ้าหญิงสุทวดี (กรมหลวงโยธาเทพ) ราช-
ธิดาพระองค์เดียว และเจ้าฟ้าหญิงศรีสุพรรณ (พระราชกัลยาณี) พระภคินี
แห่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จึงมีทรงอยู่ในข่ายรัชทายาทสืบราช-
สมบัติได้

พญาสรศักดิ์ ซึ่งเข้าใจว่าเป็นโอรสลับ อันเกิดแต่นางกุลสตรีเมือง
เชียงใหม่ นั้น มีฐานะเป็นลูกบุญธรรมของออกพระเพทราชา พระสหาย
ไปแล้ว เพราะพระราชทานนางนั้นขณะตั้งครรภ์ให้แก่พระเพทราชาไป
ภายหลังศึกเชียงใหม่

ส่วน “พระปีย์” นั้นยังอยู่นอกข่ายไกลที่สุด เพราะถือกำเนิดแต่สกุล
สามัญ และถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ด้วยการสนับสนุนของออกญาวิชเยนทร์
กับการอบรมของบาทหลวงฝรั่งเศส การที่คาดคะเนว่าน่าจะได้รับการมอบ
ราชสมบัติ มีมูลมาแต่ที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณล้นเหลือ ได้ปฏิบัติ

ราชการใกล้ชิดเบื้องยุคลบาทตลอดมา จนวาระสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพ
ขององค์อุปถัมภ์

ดังนี้ เจ้าฟ้าอภัยทศจึงทรงตกเป็นเป้าหมายสำคัญที่ต้องขจัดให้พ้น
ทาง ของฝ่ายปฏิวัติ พ.ศ. ๒๒๓๑

ในปี พ.ศ. ๒๒๓๑^(๑๑) สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จแปรพระ-
ราชฐานไปประทับ ณ ราชสำนักลพบุรี แล้วทรงพระประชวร ณ พระที่-
นั่งสุทธาสวรรค์ (นัยว่าชั้นต้น เนื่องจากทรงเสวยสลกพระทัยด้วยช้างต้น
เชือกโปรดล้ม คือ พระยาเสวตกุญชรบรมคเชนทร์ฉัตถันต์) พระอา-
การทรุดลงโดยลำดับ จนที่สุด ทรงประทับยี่นหรือเสด็จออกจากราชการ
แผ่นดินมิได้ (ประมาณ กุมภาพันธ์-มีนาคม ๒๒๓๑)

ระหว่างนั้น โปรดให้ออกพระเพทราชา “ว่าราชการแทนพระองค์
ณ ตึกพระเจ้าเหา” ออกพระเพทราชามีตราแจ้งหัวเมืองทุกเมืองให้
เตรียมพร้อม ตรวจตราและขัดกันทุกตำบล ด้วยเกรงว่าบໍ่าจามิตรจะ
ฉวยโอกาสจากข่าวพระเจ้าแผ่นดินทรงพระประชวร ตามพระราชพง-
ศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา^(๑๒) ตอนนี้ “พระเพทราชาว่าราชการ
ครั้งนั้นโดยสุจริต จะได้ผิด้สิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นห้ามมิได้” ถ้าข้อนี้เป็นความ
จริงแท้ การที่ขัดแย้งกับออกญาวิชเยนทร์นั้น ออกพระเพทราชากระทำ
ไปก็เพราะการแก่งแย่งแข่งดี ความไม่ไว้วางใจชาวต่างประเทศ และ
ความที่เกรงว่าศาสนาอาณานิคมจะเข้ามาแทนที่พระพุทธศาสนาในเมืองไทย

การเปลี่ยนใจกระทำไปทางอื่นในต่อมา น่าจะเนื่องจากการดำเนิน
การของพญาสุรศักดิ์บุตรบุญธรรมแห่งตน จึงได้รับเป็นหัวหน้าคณะ
ปฏิวัติ พ.ศ. ๒๒๓๑ พญาสุรศักดิ์แสวงหาพรรคพวกในกรมช้างได้ไว้

พอสุมทรว เช่น สมิงพระตะปะ ข้าราชการชาวมอญ ช้องสมผู้คนและ
อาวรุ แล้วได้เกลี้ยกล่อมออกพระเพทราชาให้เข้าด้วย โดยอ้างสิทธิ์ว่า
“เป็นพระราชโอรส มีความปรารถนาในราชสมบัติ และจะกิดอานเอา
ราชสมบัติ” (ตามเหตุการณ์ในเวลาต่อมา ปรากฏว่า พญาสุรศักดิ์จำต้อง
รอผลแห่งความปรารถนาสูงส่งครั้ง พ.ศ. ๒๒๓๑ ต่อไปอีกถึง ๑๕ ปี)

ถ้าพิจารณาความผันผวนของเหตุการณ์ช่วงเวลา ตั้งแต่เมษายนถึง
กรกฎาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ อย่างวิเคราะห์แล้ว จะเห็นว่า ปัจจัยสำคัญ
ต่าง ๆ ก็คือ ความไม่แน่นอนในการสืบสันตติวงศ์ สมเด็จพระนารายณ์
มหาราชทรงพระประชวร การแตกแยกระหว่างออกญาวิชเยนทร์กับฝ่าย
ฝรั่งเศส (บาทหลวงและนายทหารฝรั่งเศส) ความหวาดระแวงชาวต่าง
ชาติ ความรักบูชาพระพุทธศาสนา ความปรารถนาในราชสมบัติของ
พญาสุรศักดิ์ และช่องโอกาสสู่ราชบัลลังก์ของออกพระเพทราชา (ใน
ตอนปฏิวัติ พ.ศ. ๒๒๓๑ พญาสุรศักดิ์มีอายุ ๒๑ ปีเท่านั้น ออกพระ
เพทราชาอายุ ๓๖ ปี จึงเป็นเสมือน “คนขี้เสื่อ”)

เมื่อคณะทูตฝรั่งเศสชุดลาลูแบร์ ออกเดินทางจากประเทศไทยใน
เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๒๓๑ ไปแล้วไม่นานนัก กองทหารฝรั่งเศสที่
ล้อมเมืองบางกอกก็ออกฤทธิ์เดช ขากระเบียบวินัย ก่อความเดือดร้อน
แก่ประชาชนไทยหลายประการ ตามสันดานทหารที่ไปตั้งอยู่ในต่างแดน
ความทราบถึงพระกรรมสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่พระองค์ทรงอยู่
ในฐานะจำยอม ไม่ทรงสามารถจะแก้ปัญหาให้เสร็จเด็ดขาดได้ คนไทย
จึงหันหน้าไปพึ่งพระภิกษุสงฆ์ พระสงฆ์จึงขอรับรองไว้ให้ข้าราชการ
อาวรุโซช่วยแก้ไขสถานการณ์แก่ราษฎร ชุนนางผู้ใหญ่คงจะเกรงพระราช

อาชญา จึงทำได้เพียงเล็กน้อย ความเคียดแค้นแก่ราษฎรไทยยังคง
ลุกลามต่อไป

จนถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ ออกญาวิชเยนทร์มีหนังสือเรียก
พลเอกแค้นส์ฟาร์จส์ ผู้บัญชาการทหารฝรั่งเศสที่บ้อมเมืองบางกอก ขึ้น
ไปพบที่เมืองลพบุรี ชี้แจงให้ทราบทั่ว สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระประ-
ชวรหนัก เสด็จออกจากราชการมิได้ ข้าราชการไทยรวมกันเป็นพรรค
เป็นพวก “จะคิดขบถ” หากไม่รับกำจัดการขบถนั้นเสียแต่ต้น ภัยพิบัติ
จะมีแก่กองทัพฝรั่งเศสกับชาวฝรั่งเศส(๒๐)

เหตุการณ์ปฏิวัติ พ.ศ. ๒๒๓๑ ควรถือตอนนี้เป็นฉากเริ่มต้นจาก
ฝ่ายออกญาวิชเยนทร์ ถ้าจะรับว่าเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงครั้งนั้นทั้ง การ
ปฏิวัติ (Revolution) และการปฏิวัติตอบโต้ (Counter-Revolution)
จากฝ่ายออกพระเพทราชา โดยลีลาของการปฏิวัติ พ.ศ. ๒๒๓๑ แล้ว
ก็เข้าลักษณะทำนองนั้น หากถือว่า ฉากเริ่มต้นควรจะอยู่ตอนออกพระ
เพทราชาและพญาสุรศักดิ์ล้อมพระราชวัง แล้วสังหารเจ้าฟ้าอภัยทศ
“พระปีย์” และออกญาวิชเยนทร์ ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ ก็
เสมือนรับเหตุการณ์ปฏิวัติ พ.ศ. ๒๒๓๑ เพียงส่วนเดียวเท่านั้น

ออกญาวิชเยนทร์ขอให้พลเอกแค้นส์ฟาร์จส์ลงมา นำทหารที่เก่งกล้า
สามารถจำนวน ๘๐ คนจากบ้อมเมืองบางกอกขึ้นไปลพบุรี พลเอกแค้น-
ส์ฟาร์จส์ก็ปฏิบัติตาม แต่พอนำทหารขึ้นไปถึงกรุงศรีอยุธยาได้ยินข่าวลือ
ว่าสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จสวรรคตแล้ว พลเอกแค้นส์ฟาร์จส์จึง
ลังเลใจ มองไม่เห็นเหตุผลที่จะนำทหารฝรั่งเศสขึ้นไปถวายอารักขาแก่
พระเจ้าแผ่นดินไทย ณ ลพบุรี จึงไปพบหารือสังฆราชปาตุกับ นายเวเรต์

พ่อค้าชาวฝรั่งเศสที่กรุงศรีอยุธยา คนทั้งสองเคยถูกออกญาวิชัยเยนทร์ข่มขู่อยู่เสมอ และเข้าใจความทะเยอทะยานของเขา จึงให้คำแนะนำแก่พลเอกแอดัมฟาร์จส์ ว่าควรนำทหารฝรั่งเศสกลับไปเมืองบางกอกเสีย หากนำทหารขึ้นไปลพบุรี ก็เท่ากับไปช่วยปกปักรักษาผลประโยชน์ของออกญาวิชัยเยนทร์ ควรแต่งตั้งคนสนิทขึ้นไปสืบสาวข่าวทางลพบุรี

นอกจากนั้น ยังได้เปิดเผยความลับสำคัญเกี่ยวกับข้อหาหรือทางการเมืองของออกญาวิชัยเยนทร์เรื่องการจะเข้ายึดพระราชวัง แล้วประกาศตนเป็นฝ่ายเจ้าฟ้าอภัยทศ^(๒๑)

พลเอกแอดัมฟาร์จส์เชื่อคำแนะนำ พาทหารฝรั่งเศสกลับลงไปยังเมืองบางกอก ส่งคนสนิทไปสืบข่าวที่ลพบุรี คนสนิทเข้าพบออกญาวิชัยเยนทร์ เมื่อทราบว่พลเอกแอดัมฟาร์จส์ไม่ทำตามทีพุดจากกันไว้ ออกญาวิชัยเยนทร์โกรธมากที่ถูกขัดขึ้นในยามคับขัน จึงส่งคนสนิทกลับไปเร่งพลเอกแอดัมฟาร์จส์รับนำทหารฝรั่งเศสขึ้นไปลพบุรีให้จงได้ แต่พลเอกแอดัมฟาร์จส์ก็มีปฏิตตามอีก ซ้ำกลับส่งคนสนิทขึ้นมาแนะว่า ออกญาวิชัยเยนทร์ควรลอบหนีไปอยู่เมืองบางกอกจะได้รับความคุ้มครองปลอดภัยทุกอย่าง

เป็นอันว่าความพยายามของออกญาวิชัยเยนทร์ ระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๒๓๑ ประสบความล้มเหลว คือไม่สามารถล่อให้กำลังทหารฝรั่งเศสด้าเข้ามาในเหตุการณ์บ้านเมืองภายในของไทยทางฝ่ายตนเองได้ เพราะผลกรรมที่ออกญาวิชัยเยนทร์สะสมไว้ด้วยอำนาจบาปใหญ่ และเพราะพลเอกแอดัมฟาร์จส์ มีความสำนึกในหน้าที่ส่วนหนึ่งแก่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช หากออกญาวิชัยเยนทร์ได้พลเอกแอดัมฟาร์จส์ เป็นพรรคพวก ได้ทหารฝรั่งเศสเป็นกำลัง ก็คงเข้ายึดพระราช-

วัง โดยอ้างว่าถวาย “อารักขา” แต่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ตัก
หน้าออกพระเพทราชากับพญาสรศักดิ์เสียก่อน ทั้งในเดือนพฤษภาคม
พ.ศ. ๒๒๓๑ นั้น ออกญาวิชเยนทร์อาจจะได้กำลังหนุนทหารฝรั่งเศส
เพิ่มขึ้นอีกจำนวนหนึ่ง เพราะปรากฏว่า กำลังทหารฝรั่งเศสที่มาเสริม
จำนวน ๓๐๖ คน^(๒๒) เดินทางมาถึงแหลมกู๊ดโฮปในแอฟริกา เมื่อ
กลางเดือนพฤษภาคมนั้นแล้ว

การชิงไหวชิงพริบในพระราชฐาน ขององค์พระมหากษัตริย์ ระหว่าง
ออกญาวิชเยนทร์กับ “พระปีย์” ฝ่ายหนึ่ง และออกพระเพทราชากับพญา
สรศักดิ์อีกฝ่ายหนึ่ง ตลอดจนการวางสายลับส่อข่าวคุ่มเชิงกัน เป็นข้อ
ยืนยันถนัดชัดแจ้งอยู่ในตัวแล้ว

เหตุการณ์เกี่ยวกับเจ้าฟ้าอภัยทศ พระอนุชา เกี่ยวกับ “พระปีย์”
เกี่ยวกับออกพระเพทราชายึดอำนาจพระราชวัง ณ ลพบุรี เกี่ยวกับกรณี
สวรรคตของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ณ พระที่นั่งสุทธาสวรรค์ และ
เกี่ยวกับมรณกรรมของออกญาวิชเยนทร์ ก่อนข้างสับสน เพราะหลักฐาน
หลายทาง ทั้งทางไทยและต่างประเทศ ไม่ใคร่ลงรอยเดียวกันนัก

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาด) ว่า
วันหนึ่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงพระประชวร “พระปีย์” ออกมา
ล้างหน้า พญาสรศักดิ์เข้าไปจะจับตัว “พระปีย์” วิ่งเข้าห้องพระบรรทม
ร้องทูลขอความช่วยเหลือ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสว่า “ไอ้สองพ่อลูก
คิดทรยศจะเอาสมบัติแล้ว” จึงรับสั่งให้ออกพระเพทราชาและพญา
สรศักดิ์มาเฝ้า พ่อลูก “ก็เข้าไปยืนอยู่ที่พระทวารทั้งสองคน” สมเด็จพระ

พระนารายณ์มหาราชประทับบนที่พระบรรทม ยืนพระหัตถ์ค้ำพระแสง
ปืนข้างที่ ทรงพยายามจะขึ้นขึ้นไม่สำเร็จ “กลับบรรทมหลับพระเนตร”

ตอนบ่ายวันนั้น ออกพระเพทราชาให้ไปเชิญออกญาวิชเยนทร์เข้ามา
ปรึกษาราชการ ณ ศาลาสุคนธ์ ในพระราชวัง (ออกญาวิชเยนทร์ไม่มา
ร่วมปรึกษาราชการนานแล้ว ตั้งแต่ขัดแย้งกับฝ่ายฝรั่งเศส เพียงแต่เข้า
เฝ้าสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ด้วยเรื่องสำคัญจำเป็น) และสั่งให้ตำรวจ
กำกับประตูพระราชวัง ให้ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนที่ “จะเข้าเฝ้า ให้
เข้ามาแต่เถาคนหมากคนโทมัตเฝ้า” ข้อจำกัดในคำสั่งนี้แฝงเงื้อมมือที่ออกญาวิช
เยนทร์ คือ เพื่อให้ออกญาวิชเยนทร์เข้าไปในพระราชวัง โดยไม่มี
“ทหารรักษาตัว” ติดตามเข้าไปด้วย (ออกญาวิชเยนทร์จ้างทหารชาว
ยุโรปไว้รักษาตัว ๒๔ คน มีทั้งฝรั่งเศสและอังกฤษ) เมื่อออกญาวิชเยนทร์
มาแล้ว ออกพระเพทราชาก็แจ้งว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระประชวร
จะต้องเตรียมจุกช่องล้อมวงสองชั้น คือรอบพระราชวังชั้นหนึ่ง กับหน้า
เพนียดอีกชั้นหนึ่ง เมื่อจัดบ้อมเชิงเทินภายในด้วยกันแล้ว พญาวิไชยเณทร์
เดินทางไปประมาณเส้นหนึ่ง รักษาพระองค์เอาตะบองตีทองหักล้ม
ลง แล้วพญาสุรศักดิ์เข้าไปจับหม่อมบิณฑ์ได้ เอาไปล้างเสียทั้งพญา
วิไชยเณทร์ (ออกญาวิชเยนทร์ถูกนำตัวไปประหารที่วัดไก่ ข้างทะเลชุบ
ศร ลพบุรี)

ข้าราชการใหญ่น้อยเห็นผิดปกติ ร่วมมือกันมีหนังสือทูลเจ้าฟ้าอภัยทศ
ที่กรุงศรีอยุธยา ว่าตนมีกำลังคนละสามร้อยสี่ร้อย เจ้าฟ้าอภัยทศเสด็จขึ้น
มาลพบุรี พญาสุรศักดิ์สั่งให้นำเสด็จไปที่ “วัดซาก” แล้วพญาสุรศักดิ์ชี้
ข้างออกไปสั่ง “ให้เจ้าพนักงานทำเสียสำเร็จ”

“เพลาสามยาม” พญาสรศักดิ์กลับเข้าพระราชวัง พระราชรักษาทให้
เรียนถามพญาเพทราชา พญาสรศักดิ์ ว่าพร้อมแล้วหรือยัง บอกว่า
พร้อมแล้ว ขุนองค์อยู่งานถอนนิ้วมือขึ้นจากพระองค์ พระโขนงจึงชัก
นั่งไป วันเสาร์ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๕ เพลา ๑๐ ทุ่ม เสด็จนิพนพาน^(๒๓)

กรณีสวรรคตแห่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็น “เรื่องในวัง”
ยากที่จะทราบรายละเอียดแน่นอนได้ ยิ่งเป็นชาวต่างประเทศอย่าง
เคอแบช (แม้พำนักในประเทศไทย ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๒๓๐
ถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๒๓๑ และอยู่ใกล้กับเหตุการณ์) ก็ยังได้
ทราบรายละเอียดยากขึ้น แต่พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับ
พระจักรพรรดิพงศ์ (จาด) ดูเหมือนจะบอกให้ทำทายอนุชน ให้ศึกษาค้น
คว้าหาข้อเท็จจริงและหลักฐานต่อไป

การเริ่มต้นปฏิวัติทางฝ่ายออกพระเพทราชา น่าจะนับตั้งแต่พญา
สรศักดิ์เข้าไปในพระราชวัง แล้วพยายามจับ “พระปีย์” ขณะออกมาล้าง
หน้า เพราะถือว่าเป็นการกระทำอกอาจในบริเวณพระราชฐาน พระคำรัส
ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ว่าพ่อลูกสองคนคดกบฏแล้วนั้น บ่งชี้
ว่าทรงทราบระแคะระคายเรื่องนี้อยู่ก่อน พฤติกรรมของออกพระเพทราชา
และพญาสรศักดิ์ยืนยันเต็ดขาด ก็ตอนรับสั่งให้หา แล้วขุนทั้งสองเข้ามา
เผ่ายืนอยู่ที่พระทวารห้องพระบรรทม เป็นกิริยากระด้างกระเดื่องแข็งข้อ
ต่อพระมหากษัตริย์ซึ่งหน้า หลังจากนั้น การประหาร “พระปีย์” กับ
ออกญาวิชยนทร์แสดงว่า ออกพระเพทราชาและพญาสรศักดิ์ ก็ยึดอำนาจ
พระราชวังกับอำนาจบริหารแผ่นดินไว้โดยสมบูรณ์ และเมื่อจัดการทาง
พระราชวังกับชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะทหารต่างชาติที่ตำแหน่งกักพร้อม

ที่ทะเลชุบศร ทางเมืองลพบุรี ให้อยู่ภายในอำนาจบัญชาแล้ว ออกพระเพทราชาก็เริ่มดำเนินการขับไล่ทหารฝรั่งเศสทางบ่อเมืองมะริด ออกจากประเทศต่อไป

ออกพระเพทราชาเข้ายึดอำนาจการปกครอง เมื่อเดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ ครั้นกำจัดปรปักษ์ทางราชวงศ์กับทางราชสำนักลพบุรีแล้ว ออกพระเพทราชาก็ส่งคนไปเชิญ สังฆราชโรซาลี ที่กรุงศรีอยุธยาขึ้นมาพบที่เมืองลพบุรี ขอให้ลงไปเชิญพลเอกแดส์ฟาร์จส์ ที่บ่อเมืองบางกอกให้นำพวกทหารฝรั่งเศสจำนวนหนึ่ง ขึ้นมาปรีการาชการที่เมืองลพบุรี พลเอกแดส์ฟาร์จส์ นำลูกชายตนเองขึ้นไปลพบุรี โดยมีได้นำกองทหารฝรั่งเศสขึ้นไปด้วย เพราะกลางแคลงในสถานการณ์ และคิดถึงการสงวนกำลังทหารไว้ก่อน

เมื่อพลเอกแดส์ฟาร์จส์ และบุตรชายถึงลพบุรี ออกพระเพทราชาเห็นผิดแผน จึงยึดลูกชายไว้เป็นตัวประกัน บังคับให้พลเอกแดส์ฟาร์จส์ลงไปนำทหารฝรั่งเศสที่บ่อเมืองบางกอกขึ้นมาอีก และให้มีหนังสือไปถึงบ่อเมืองมะริดให้นำทหารฝรั่งเศสขึ้นไปเมืองลพบุรีด้วย พลเอกแดส์ฟาร์จส์จำต้องมีคำสั่งถึงผู้บัญชาการบ่อเมืองมะริด แต่เขียนเป็นนัยให้ผู้บัญชาการนั้นเอาสถานการณ์ได้ ผู้บัญชาการบ่อเมืองมะริดจึงไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง ฝ่ายพลเอกแดส์ฟาร์จส์ลงไปยังบ่อเมืองบางกอก ก็ตัดสินใจอิสระ ไม่นำทหารฝรั่งเศสขึ้นไปเมืองลพบุรี และเตรียมสู้รบ แล้วมีจดหมายแจ้งขึ้นไปว่า ไม่อาจนำทหารฝรั่งเศสขึ้นมาเมืองลพบุรี ด้วยเกรงว่าทหารฝรั่งเศสจะถูกลอบทำอันตรายกลางทาง จำเป็นต้องป้องกันตัวอยู่

ที่บ่อม หากลูกชายจะถูกประหารเพราะเหตุนี้ ก็ยอมอุทิศชีวิตลูกชาย
เพื่อหน้าที่^(๒๔)

ออกพระเพทราชาจึงมอบให้ออกญาโกศาริบัติ ลงไปเจรจากับพลเอก
แดส์ฟาร์จส์ ที่บ่อมเมืองบางกอก เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๒๓๑
โดยฝ่ายไทยขอนำทหารไทยประมาณสี่ห้าร้อยคน เข้าร่วมประจำบ่อมบาง
กอกฝั่งตะวันออกด้วย พลเอกแดส์ฟาร์จส์ไม่ตกลงยินยอม ออกญาโกศา-
ริบดินำทหารไทยเข้ายึดบ่อมทางฝั่งตะวันตก และให้ทหารไทยเข้าล้อม
บ่อมทางฝั่งตะวันออก ตั้งแต่วันที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๒๓๑ จึงเกิดการ
สู้รบระหว่างทหารฝรั่งเศสกับทหารไทยขึ้น

ออกญาโกศาริบัติ แม่ทัพของฝ่ายปฏิวัติไทย เข้าตั้งมั่นในบ่อมเมือง
บางกอกฝั่งตะวันตก เสริมที่ต่งปืนใหญ่กระสุนลูกแตก (ที่ฝรั่งเศสนำเข้า
มาแสดงสมรรถนะให้เจ้าแผ่นดินไทยทอดพระเนตร ณ เมืองลพบุรี แล้ว
สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงขอไว้ใช้ราชการ) ด้วยท่อนไม้ตาลให้สูง
ขึ้น และระดมยิงบ่อมทางฝั่งตะวันออกอย่างหนัก ทำความเสียหายแก่
บ่อมทางฝั่งตะวันออกเป็นอันมาก การสู้รบยืดเยื้อไปจนถึงเดือนตุลาคม
พ.ศ. ๒๒๓๑ เมื่อพลเอกแดส์ฟาร์จส์ เห็นว่าไม่มีทางสู้รบต่อไปได้อีก
แล้ว เพราะทหารฝรั่งเศสอดหยาก บาดเจ็บล้มตายลงไปทุกที จึงยอม
เซ็นสัญญาสงบศึกเมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ แล้วนำทหาร
ฝรั่งเศสที่เหลือลงเรือ ออกไปจากราชอาณาจักรไทยเมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน
พ.ศ. ๒๒๓๑

เมื่อออกเดินทางจากอ่าวไทยไปแล้ว ปรากฏว่า ทหารฝรั่งเศสที่หวัง
จะกลับประเทศฝรั่งเศส ประสบเหตุวิบัติต่าง ๆ จำนวนหนึ่งถูกฝ่าย

ชอลันดาจับกลางทะเลหลวง นำตัวไปขังคุกทนต์ทุกซ์ทรมานที่ประเทศ
ชอลันดาส่วนใหญ่รวมทั้งพลเอกแคสฟาร์จส์และบุตรชาย พบพายุในอ่าว
บิสเกย์ “ทะเลร้าย” เรือล่มจมน้ำตายทุกคน

พระราชปรารภของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส แผนการ
เมืองต่างประเทศของคอลแบร์ต การมุ่งมั่นเสียสละของสังฆราชบาทหลวง
ฝรั่งเศส หลักความเชื่อชายชาติทหารฝรั่งเศสของพลเอกแคสฟาร์จส์ และ
หลักความเชื่อทางเผด็จศึกด้วยความทะเยอทะยาน ของออกญาวิชเยนทร์
ก็ทบทวนด้วยประการฉะนี้

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม
พ.ศ. ๒๒๓๑ สมเด็จพระเพทราชาหรือ “สมเด็จพระมหาบุรุษราชปิตร
เจ้า”(๒๕) โปรดให้ต่ออายุสัญญาค้าขายกับชอลันดา (ที่สมเด็จพระนา-
รายณ์ทรงทำกับบริษัทชอลันดาไว้) เมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ.
๒๒๓๑(๒๖) อีกครั้งหนึ่ง ๐

เฉลิม อยู่เวียงชัย

บันทึกเชิงอรรถ

๑ กรมศิลปากร, จดหมายเหตุการเดินทางครั้งที่ ๒ ของบาทหลวง ตาซาร์ต ค.ศ. ๑๖๘๗-๑๖๘๘, หน้า ๒๙-๕๖ (สันต์ ท. โกมลบุตร แปล, กรมศิลปากรพิมพ์, ๒๕๑๙)

สังเขปเหตุการณ์ “กบฏมังกะสัน” มีดังนี้

ก่อนหน้านั้น ฮอลันดาเผ่อำนาจเข้ามาทางเกาะเซลีบีส (Celebes) ในหมู่เกาะโมลุกกะ (Molucca) เจ้ากรุงมังกะสัน (Macassar) ผู้ครอง อาณาจักรในตอนใต้ของเกาะเซลีบีส สูญเสียอำนาจ แต่เจ้าชายผู้เป็นโอรส ๓ องค์ เสด็จลี้ภัยมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารแห่งพระเจ้าแผ่นดินไทย พร้อมด้วยสมัครพรรคพวก พระเจ้าแผ่นดินไทยโปรดให้ “แขกมังกะสัน” ตั้งบ้านเรือนอยู่ชายกรุงศรีอยุธยา บริเวณด้านหนึ่งจดริมแม่น้ำเจ้าพระยา อีกด้านหนึ่งจดแม่น้ำกะจะ (ทางฝั่งตะวันตกของคลองตะเคียน) เรียก บริเวณนี้ว่า “หมู่บ้านมังกะสัน” ซึ่งต่อเนื่องชิดกับ “หมู่บ้านชาวมลายู” ด้วยเห็นว่าถืออิสลามหรือมะหะมัดเหมือนกัน

กบฏมังกะสันครั้งสำคัญเกิดขึ้นใน พ.ศ. ๒๒๒๙ ในเบื้องต้นเจ้าชาย มังกะสันองค์หนึ่งมีความมักใหญ่ใฝ่สูงทางศาสนาและอำนาจ คิดกบฏจะ ให้เจ้าฟ้าอภัยทศ พระอนุชาธิราช ขึ้นครองราชย์แทนพระเจ้าแผ่นดิน โดยไม่คำนึงถึงกตัญญูทกเวทิกุลในพระบรมโพธิสมภารแม้เพียงเท่าปลาย กิ่งก้อย บังเอิญความลับแตกเสียก่อน แต่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระราชทานอภัยโทษแต่เจ้าชายมังกะสันองค์นั้นกับพรรคพวกทุกคน

ต่อมาอีกสี่เดือนคือในเดือนสิงหาคม ๒๒๒๙ เจ้าชายมัทกะสันองค์นี้
ทรงไปคบคิดกับเจ้าชายแห่งจัมปาอีกสององค์ (แขกจามที่เคยมีถิ่นฐานใน
บริเวณประเทศญวน) จะโค่นราชบัลลังก์ แล้วให้พระอนุชาธิราชขึ้นครอง
ราชแทน และจะให้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม แม้พระเจ้าแผ่นดิน
องค์ใหม่จะทรงนับถือศาสนาอิสลามแล้วก็ตาม จะให้ครองราชย์ชั่วคราว
แล้วจะบังคับให้สละราชสมบัติ เพื่อเจ้าชายแขกองค์ใดองค์หนึ่งขึ้นนั่งราช
บัลลังก์แทน คนถือศาสนาอื่นเช่น คริสเตียน ในพระราชอาณาจักรจะ
ต้องเปลี่ยนไปถืออิสลามทั้งหมด ไม่เช่นนั้นจะประหารเสีย ส่วนเจ้าชาย
จัมปาอีกองค์หนึ่ง รัับราชการอยู่ในราชสำนัก มิได้สมรู้ร่วมคิดด้วยพวก
กบฏ

เจ้าชายมัทกะสัน องค์หนึ่งและเจ้าชายแห่งจัมปาสององค์ทรงประชุม
กำหนดวันเวลายึดอำนาจ และวางแผนดำเนินงานว่าจะลงมือทำการกบฏ
ในวันที่ ๑๕ สิงหาคม เวลา ๒๓ นาฬิกา เกลี้ยกล่อมล่อลวงแขกชาว
มลายูไว้ได้สามร้อยคน และจะปล่อยนักโทษกับเลกผีพายที่ในเมืองออก
มาเพื่อให้เข้าปล้นพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๒๒ นาฬิกา คืนวันที่ ๑๕ สิงหาคมนั้น เจ้าชายแห่งจัมปาสอง
องค์ทรงให้คนถือหนังสือไปแจ้งแก่เจ้าชายผู้เป็นเชษฐา ที่รับราชการอยู่
ณ ลพบุรี ว่าถ้าจะทรงเข้าร่วมด้วยก็ให้เสด็จหนีออกมาสมทบให้ทันเวลา
กำหนด แต่เจ้าชายผู้เป็นเชษฐาทรงสังเกตเห็นคนถือมีกิริยาريبةร้อนหลบ
ไป จึงทรงนำหนังสือนั้นไปมอบให้เจ้าพระยาวิชเยนทร์ (คอนสแตนติน
ฟอลคอน) เปิดออกอ่าน เมื่อทราบความตลอดแล้ว เจ้าพระยาวิชเยนทร์
ก็เข้าเฝ้ากราบทูลให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงทราบโดยด่วน

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงสั่งให้ทหารรักษาพระองค์สามพันคน
จากลพบุรี ลงไปช่วยป้องกันพระบรมมหาราชวัง ณ กรุงศรีอยุธยา โปรด
ให้เชอวาลิเอร์ เดอ ฟอร์แบง (Chevalier de Forbin) ผู้บรรดาศักดิ์ไทย
ว่า “ออกพระศักดิ์สงคราม” ลงไปรักษาเมืองบางกอก ด้วยทรงเกรงว่า
พวกกบฏจะเข้ายึดไว้เป็นกำลัง และทรงให้ทหารรักษาพระองค์อีกห้าพัน
คนเข้าประจำหน้าที่ป้องกันเมืองลพบุรีอย่างมั่นคง

ครั้นถึงเวลากำหนด พวกกบฏมาชุมนุมกันที่บริเวณแผ่นดินงอกกั้ง
แม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำกะจะ ทรงข้ามหม้อบ้านมักกะสัน และพกอาวุธ
พร้อม เมื่อแตกมลายูสามร้อยคนได้ทราบเรื่องซัดแจ้ง ก็เรวรน เพราะยัง
สำนึกในพระกรุณาธิการแห่งสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม จึงแยกย้ายเล็ด
ลอดหนีไป พระเชกอิสลามเห็นเช่นนั้น เกรงว่าผู้หลบหนีเหล่านั้นคงไป
แจ้งความลับแก่เจ้าหน้าที่บ้านเมือง จึงรีบไปแจ้งเรื่องให้ผู้รักษาพระนคร
เสียเอง และได้รับอภัยโทษสมกับที่หวังไว้

ผู้รักษาพระนครรวบรวมตัวพระเชกอิสลามไว้ก่อน แล้วรวมกำลังน้อยที่
มีอยู่ ทำอุบายว่าทราบความลับของฝ่ายกบฏ และทำให้มีเสียงอึงตังตั้ง
เป็นการบอกใบ้แก่กองสอดแนมของปรบัักษ์ ว่ามีกำลังพอต่อสู้ พวกกบฏ
ระย้อท้อถอย แยกย้ายกลับไปซุ่มกุมเชิงอยู่ตามบ้านเรือนแห่งตน พอรู้-
เข้า พวกกบฏก็ได้ทราบว่า กองทหารสามพันคนมาถึงกรุงศรีอยุธยา และ
ผู้คนในเมืองถืออาวุธประจำหน้าที่แข็งขัน ก็ตระหนกตกใจมากยิ่งขึ้น

ครั้นสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงทราบว่า พวกกบฏสลายตัวกลับ
บ้านเรือนไปแล้วก็โปรดให้เจ้าพระยาวิไชยเณรลงมายังกรุงศรีอยุธยา เพื่อ
ดำเนินการกับพวกกบฏโดยสันติวิธี และสืบสวนเรื่องก่อการกบฏ เจ้าพระ

ยารวิษเณทร์สามารถคาดคะเนจนเจ้าชายแขก (จาม) ผู้เป็นต้นคิด สารภาพ (ว่าตนจะตั้งตนเป็นกษัตริย์ แล้วจะสังหารเจ้าชายผู้คิดทั้งสองเสีย) และ ออกประกาศให้ผู้ก่อการเข้ามอบตัวสารภาพผิดภายในสัปดาห์ โดยมีเงื่อนไขว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานอภัยโทษ และจะให้ครอบครัว ทรัพย์สินลูกเมียต่อไปตามเดิม ถ้าพ้นเวลานั้น จะได้รับการพิจารณาลงโทษอย่างรุนแรง แยกมลายูส่วนใหญ่ยอมขมาสารภาพผิด และได้รับพระราชทานอภัยโทษ แยกมก๊กกะสันใจแข็งกร้าวคงตื้อตึงต่อไป เจ้าพระยารวิษเณทร์ก็กลับขึ้นไปทูลรายงานการทวงบวงแด่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ณ เมืองลพบุรี

ทางบ้านเมืองเตือนให้เจ้าแหม่มก๊กกะสัน ไปชี้แจงพฤติกรรมของตน หลายครั้ง ก็ตอบบ่ายเบี่ยงว่ามีได้ร่วมด้วย ถ้าจะมีความผิดก็เพียงมิได้แจ้งตัวบุคคลต้นคิดให้บ้านเมืองทราบ เพราะถือตนว่าเป็นมิตรกับบุคคลผู้นั้น สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงตัดสินพระทัยให้ปราบปรามด้วยกำลังอาวุธ เพื่อแหม่มก๊กกะสันจะได้รู้สำนึก

ก่อนมีการปราบปรามขึ้นเฉียบขาดที่กรุงศรีอยุธยา ก็เกิดเหตุการณ์บางอย่างทางเมืองบางกอก (ธนบุรี) อันเป็นเรื่องส่งเสริมให้แหม่มก๊กกะสันฮึกเหิมยิ่งขึ้น คือ ในวันที่ ๒๗ สิงหาคม เรือสินค้าแหม่มก๊กกะสันขออนุญาตผ่านด่านเมืองบางกอก เพื่อออกนอกราชอาณาจักร ทางราชการออกหนังสืออนุญาตให้ แต่มีคำสั่งลับถึงฟอร์แบง ผู้บัญชาการบ้อมที่บางกอก ให้จับกับต้นกับลูกเรือประมาณห้าสิบคนไว้ เพื่อสอบถามข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการกบฏ เพราะไม่เชื่อว่าพวกนี้เป็นผู้บริสุทธิ์จริง

ฟอร์เบง มีกำลังทหารเหล่านี้นคาบศึลากับเหล่าหอกประมาณสามสี่ร้อยคน วางอุบายให้กัปตันกับคนคุ้มกันติดอาวุธกริชอีกแปดคน ขึ้นไปที่บ่อเพื่อให้ตกอยู่ในวงล้อม แล้วปลดอาวุธเสีย แต่พวกแขกมกกะสันขัดขึ้น เกิดต่อสู้ขึ้นตลุมบอน เป็นการต่อสู้ระหว่างกริชและหอกกับปืนคาบศึล ปรากฏว่าแขกมกกะสันตายทั้งหมด ทหารถูกแทงด้วยกริชตายไปสี่คน พวกแขกมกกะสันในเรือสินค้าได้ยินเสียงปืน. ตาซันบกจะบุกบ่อ ฟอร์เบงนำทหารมาวางกำลังตั้งรับนอกบ่อ และเจรจาประวิงเวลาหาช่องจู่โจมจับตัวแขกมกกะสัน ร้อยเอกชาวอังกฤษผู้หนึ่งกล้าบ้าป็นเข้าไปจับ ก็ถูกแทงตายด้วยกริช แล้วแขกมกกะสันกระจายกำลังเข้าตลุมบอนทหารอย่างกระชั้นชิด ทหารแตกหนีกระเจิง ทหารที่บ่อหมดขวัญเสียทั้งหน้าที่เอาชีวิตรอด ฟอร์เบงหลบเข้าไปอยู่ในบ่อ ไม่สามารถจะรวมกำลังได้อีก แต่พวกแขกมกกะสันมิได้บุกเข้ายึดบ่อ

ข่าวเรื่องนี้เป็นเหตุให้แขกมกกะสันที่กรุงศรีอยุธยา รู้สึกช็อกheimกำเริบเสิบสาน สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงตั้งอยู่ในชั้นดิธรรม โปรดให้พยายามโดยสันติวิธีต่อไป โดยให้ออกพระจุพาไปเจรจากับเจ้าชายมกกะสัน เพื่อขึ้นไปทูลสารภาพผิด แล้วจะได้รับพระราชทานอภัยโทษ แต่ก็ไม่ได้ผล จึงโปรดให้เจ้าพระยาวิชเยนทร์ลงไปบัญชาการปราบปรามพวกกบฏมกกะสันที่กรุงศรีอยุธยา

วันกำหนดลงมือปราบปราม คือวันที่ ๒๔ กันยายน ตอนเช้าตรู่ ในตอนกลางคืนวันที่ ๒๓ กันยายน เจ้าพระยาวิชเยนทร์ พร้อมด้วยนายอีจูดาล (Yjoudal) ผู้บังคับการเรือรบอังกฤษที่สันดอนอ่าวไทย เดินทางด้วยเรือจากลพบุรีลงมายังกรุงศรีอยุธยา จัดวางกำลังรายล้อมหมู่บ้าน

มักกะสัน ร่วมกับออกหลวงมหามณเฑียร เจ้ากรมทหารรักษาพระองค์
ประมาณพันห้าร้อยคน และออกพระจุฑา ผู้คุมทหารประมาณหนึ่งพัน
คน นอกจากนั้นยังมีนายอิจูตล นายคอสต์ (Coste) ชาวอังกฤษ คุม
เรือรบของไทย และนายเวเรต์ (Veret) หัวหน้าคลังสินค้าหลวงของ
ฝรั่งเศส กับชาวฝรั่งเศสที่อยู่ในกรุงศรีอยุธยาเวลานั้น คุมเรือสลุป ร่วม
โจมตีหมู่บ้านมักกะสันจากทางลำแม่น้ำ

หมู่บ้านแขกมักกะสัน เป็นเรือนไม้กับไม้ไผ่ ถูกลูกปืนระเบิดจากเรือ
รบไหม้ไฟไปครึ่งหมู่บ้าน และกองทหารหน่วยต่างๆ ก็ยิงปืนคาบศิลาเข้าไป
ไปตลอดเวลา พวกแขกมักกะสันถอยร่นไปทางตอนบนริมคลองเล็ก เพื่อ
ฝ่าออกทางหมู่บ้านโปรตุเกส และอาจจะระบายนความบ้าคลั่งแก่ชาวคริสต์
ที่ยืนที่หมู่บ้านนั้นก็ได้ แต่ก็ถูกสะกดกั้นไว้ แขกมักกะสันเห็นว่าตนถูก
ล้อมโจมตีก็ขวัญเสีย หนีซมซาน ส่วนใหญ่พากันเข้าหลบซ่อนในตัวเรือน
ที่เหลือ ในกอไผ่และสุเหว่า แห่งละสองสามคนหรือมากกว่านั้น

ทหารมีกำลังเหนือกว่า ขยายแถวเข้าประชิดหมู่บ้านมักกะสัน โดย
ใช้หว่ายเส้นสานเป็นโล่หัดตีปลายไม้ถือนำหน้าเข้าไป เพื่อป้องกันแขก
มักกะสันวิ่งเข้าประชิดตัวด้วยกริช และจุดไฟเผาบ้านที่ซุกซ่อนเหล่านั้น
ทีละหลังสองหลัง พวกแขกมักกะสันต่อสู้เสียมทรหด โดยวิธี “กระทำ
อะม็อก” (สู้ตาย) แต่ก็เสมือนแมลงเม่าบินเข้ากองเพลิง เจ้าชายแขก
มักกะสันตันกิดือฮอกซัดวิ่งออกมาจากที่ซ่อน ก็ถูกปืนคาบศิลาตายคาที่
ในที่สุดพวกกบฏมักกะสันไม่ถูกฆ่าตายก็ถูกจับเป็นทั้งสิ้น

๒ กรมศิลปากร, กระทรวงศึกษาธิการ, บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรี
ระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศ ในศตวรรษที่ ๑๗ เล่ม ๕ (นาย

ไพโรจน์ เกษแม่นกิจ), หน้า ๗๓-๗๕ กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ พิมพ์เผยแพร่, ๒๕๒๐

๓ ขจร สุขพานิช, *ออกญาวิไชยเณทร์ หรือการต่างประเทศในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์*, หน้า ๘๔-๘๗ (สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, วังบูรพา, กรุงเทพฯ ๒๕๐๖) สำหรับรายละเอียดของเหตุการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่เมืองมะริดนี้ โปรดดูหนังสือ *Simesc White* ของ Maurice Collis และ *The Adventurers in Siam in the 17th Century* กับ *1688 Reveolution in Siam* ของ E.W. Hutchinson ด้วย

๔ กรมศิลปากร, *ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๘๑ จดหมายเหตุฟอร์บัน* (อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรีละม้าย อุทยานานนท์, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๐๙)

๕ ขจร สุขพานิช, *เล่มเดียวกัน*, หน้า ๙๐

๖ กรมศิลปากร, *การเดินทางของบาทหลวงตาซาร์ตมายังประเทศสยาม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙) เล่ม ๑, หน้า ๙* (น.ส. กวงเพ็ญพันธ์หงส์ แปล กรมศิลปากร พิมพ์เผยแพร่, ๒๕๑๓)

จดหมายของตาซาร์ต ลงเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๘๘ รายงานเสนาบตี ว่า “ข้าพเจ้าเชื่อว่าท่านคงได้รับรายงานเรื่องราวทหารของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มาถึงบางกอกและถึงเมืองมะริก (Merguy) แล้ว และเชื่อว่าท่านคงได้รับทราบ ว่าทรงแต่งตั้งนายพลแกลส์ฟาร์จัส และนายพลคูบรูอง ดำรงตำแหน่งข้าหลวงประจำสถานที่สองแห่งดังกล่าวมา และยังทรงอนุมัติให้นายเซเบเวต์ ได้รับอภิสิทธิ์ในการค้าขายติดต่อกับบริษัทของประเทศอินเดีย.....”

๗ องค์การคำครุสภา, พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ (ชาติ) เล่ม ๒, หน้า ๔๔๑ (ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์ ถนนราชดำเนิน, กรุงเทพฯ ๖ ๒๕๐๔)

๘ กรมศิลปากร, ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๘๑ จดหมายเหตุเรื่อง การจลาจลเมื่อปลายแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช, หน้า ๓ (หลวงจินตาสหกิจ (ละม้าย ธนะศิริ) แปล, อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ม.ร.ว. ทองเถา ทองแถม, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๑๐)

๙ องค์การคำครุสภา, พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ (ชาติ) เล่ม ๒, หน้า ๔๘๓-๔๘๔ (ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์, ถนนราชดำเนิน, กรุงเทพฯ ๖ ๒๕๐๔)

๑๐ พ. ซีแลร์, เรื่องโกศاپานไปฝรั่งเศส (แปลและเรียบเรียงจากฉบับของเคอวีเซ), คำนำ หน้า ๒ (อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันเอก นาวาเอก นาวาอากาศเอก หลวงบุรกรรมโกวิท, ๖ กันยายน ๒๕๑๔)

๑๑ ขจร สุขพานิช, ออกญาวิไชยเณทร์ หรือการต่างประเทศในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์, หน้า ๙ และ ๘๐ (สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, วังบูรพา, กรุงเทพฯ ๖, ๒๕๐๖) มีความบางตอนสรุปได้ว่า.-

คอลสตันติน ฟอลคอน (Constantine Phaulkon) เข้ามาถึงราชสำนักกรุงศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๒๑๗ ต่อมารับราชการไทยฝ่ายการคลังตามความรู้ความชำนาญทางการค้าขายกับต่างประเทศ จนได้รับบรรดาศักดิ์เป็น หลวงสรสงคราม ออกพระฤทธิ์ท่าแห่งภักดี และออกญาวิไชยเณทร์ ตำแหน่งสมุหนายก ใน พ.ศ. ๒๒๓๑ โดยลำดับ

๑๒ อ. ประมวลวิทย์, ในราชสำนักพระนารายณ์, หน้า ๑๖๕-๑๖๖
(สำนักพิมพ์โอเคียนสโตร์, กรุงเทพฯ, ๒๕๑๕)

๑๓ กรมศิลปากร, จดหมายเหตุการเดินทาง ครั้งที่ ๒ ของบาทหลวง
ตาชาร์ด ค.ศ. ๑๖๘๗-๑๖๘๘, หน้า ๑๕-๑๘, (สันต์ ท. โกมลบุตร
แปล, กรมศิลปากร จัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๙)

๑๔ อ. ประมวลวิทย์, ในราชสำนักพระนารายณ์, หน้า ๑๘๔-๑๘๕
(สำนักพิมพ์โอเคียนสโตร์, กรุงเทพฯ, ๒๕๐๕), มีข้อความกล่าวถึงว่า

เมื่อครั้งคณะทูตฝรั่งเศสชุดเซอวาลิเอร์ เดอ โชมองต์ มาเจริญทาง
ไมตรี ไทยกับฝรั่งเศสตกลงกันว่า ฝรั่งเศสจะส่งกองทหารฝรั่งเศสมาช่วย
เสริมความมั่นคงปลอดภัยของกรุงศรีอยุธยา ฝรั่งเศสจึงส่ง “แคสพาร์จส์
กับทหารฝรั่งเศส ๑,๔๐๐ คน” มาพร้อมกับคณะทูตฝรั่งเศสชุดลาลูแบร์
(ข่าวเรื่อง “กบฏมัทกะสัน” ใน พ.ศ. ๒๒๒๙ ทราบไปถึงกรุงปารีส)
ฝรั่งเศสยังได้จัดส่งทหารอีกจำนวน ๖๐ คน มาเพื่อเป็นทหารรักษาพระ
องค์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชด้วย, นอกจากนั้น คณะทูตชุด ลา ลูแบร์
ยังได้นำช่างฝีมือชาวฝรั่งเศสประมาณ ๓๐๐ คน มาช่วยสร้างบ้านแปลง
เมือง ถวายสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินไทยในครั้งนั้นด้วย

๑๕ กรมศิลปากร, จดหมายเหตุการเดินทาง ครั้งที่ ๒ ของบาทหลวง
ตาชาร์ด ค.ศ. ๑๖๘๗-๑๖๘๘, หน้า ๑๒๐ (สันต์ ท. โกมลบุตร แปล
กรมศิลปากร จัดพิมพ์ ๒๕๑๙)

ออกญาวิชยนทร์ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้มี “กอง
ทหารรักษาตัว” ได้ เป็นชาวยุโรป ๒๔ คน รักษาการณ์ประจำประตู
ทำเนียบออกญาวิชยนทร์ และติดตามอารักขาไปทุกแห่ง

๑๖ E.W. Hutchinson , *1688 Revolution in Siam*, หน้า ๕๓-๕๔ (Hong Kong University Press, 1968) ว่า เจ้าฟ้าน้อยพระอนุชาองค์ที่ ๒ ทรงมีเรื่องเกี่ยวข้องกับพระสนม ผู้เป็นน้องสาวของพระเพทราชาแล้วทรงต้องพระอาญาเขียน เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๒๒๖ จนทรงเป็นใบ้ไป และถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๑

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๕๑ จดหมายเหตุเรื่องจลาจลเมื่อปลายแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช หน้า ๓ ว่า พระอนุชา ๒ พระองค์คือ เจ้าฟ้าอภัยทศ องค์ที่ ๑ และพระอินทรราชาหรือพระองค์อินทร์ องค์ที่ ๒ (โปรดดูเชิงอรรถ)

E.W. Hutchinson อ้างพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาว่า เจ้าฟ้าน้อยทรงเป็นพระราชโอรสองค์เดียวของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อทรงโสกันต์แล้ว ทรงมีพระนามว่า เจ้าฟ้าอภัยทศ (Appendix V, หน้า ๑๕๐)

๑๗ องค์การคำครุสภา, พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ (อาด). หน้า ๔๘๖ (เชิงอรรถ) อ้างถึงว่า พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทมาศ (เจิม) ว่า “สมเด็จพระนารายณ์สวรรคต เมื่อศักราช ๑๐๔๔ ปีจอศก” (พ.ศ. ๒๒๒๕)

๑๘ กรมศิลปากร, พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา, หน้า ๔๙๑ (อนุสรณ์ในงานบรรจุศพคุณพ่อไต้ลัง พรประภา, ๔ กันยายน ๒๕๑๑)

๑๙ กรมศิลปากร, เล่มเดียวกัน, หน้า ๔๙๒

๒๐ E.W. Hutchinson, 1688 *Revolution in Siam*, หน้า ๖๘-๖๙
(Hong Kong University Press, 1968)

บาทหลวง เดอ เบซ (de Bèze) บันทึกจดหมายเหตุน่าสนใจให้
กองทหารฝรั่งเศสที่มากับคณะทูตฝรั่งเศสชุดลา ลูแบร์ ใน พ.ศ. ๒๒๓๐
นั้น ออกพระเพทราชาคัดค้านแข็งแรง และให้พรหมณ์โหลหวง
พยากรณ์เหตุการณ์ โหลหวงพยากรณ์ไว้ว่า ชาวฝรั่งเศสที่จะเข้าสู่
พระราชอาณาจักรนั้น เมื่อขึ้นบก จะได้รับการต้อนรับอย่างดี จะได้
ทุกสิ่งทุกอย่าง แต่ไม่นานนัก จะก่อเหตุความวุ่นวายแก่ตนเองกับพรรค
พวก และจะเป็นต้นเหตุแห่งจลาจลครั้งใหญ่ในข้างหน้า ในเหตุการณ์
นั้น ชาวฝรั่งเศสจะถูกขับไล่ออกไปจากแผ่นดิน ชาวฝรั่งเศสและ
พรรคพวกจะสูญเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก

๒๑ ขจร สุขพานิช, *ออกญาวิไชเยนทร์ หรือ การต่างประเทศใน
รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์*, หน้า ๗๓ (สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, วังบูร-
พา, กรุงเทพฯ ๒๕๐๖)

๒๒ ขจร สุขพานิช, *เล่มเดียวกัน*, หน้า ๗๓

๒๓ องค์การตำราสุภา, *พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับ
พระจักรพรรดิพงศ์ (จาด)*, หน้า ๔๘๖-๔๘๘ (ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์,
ราชดำเนินกลาง, กรุงเทพฯ, ๒๕๐๔)

๒๔ ขจร สุขพานิช, *ออกญาวิไชเยนทร์ หรือการต่างประเทศใน
รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์*, หน้า ๗๕ (สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, วังบูร-
พา, กรุงเทพฯ, ๒๕๐๖)

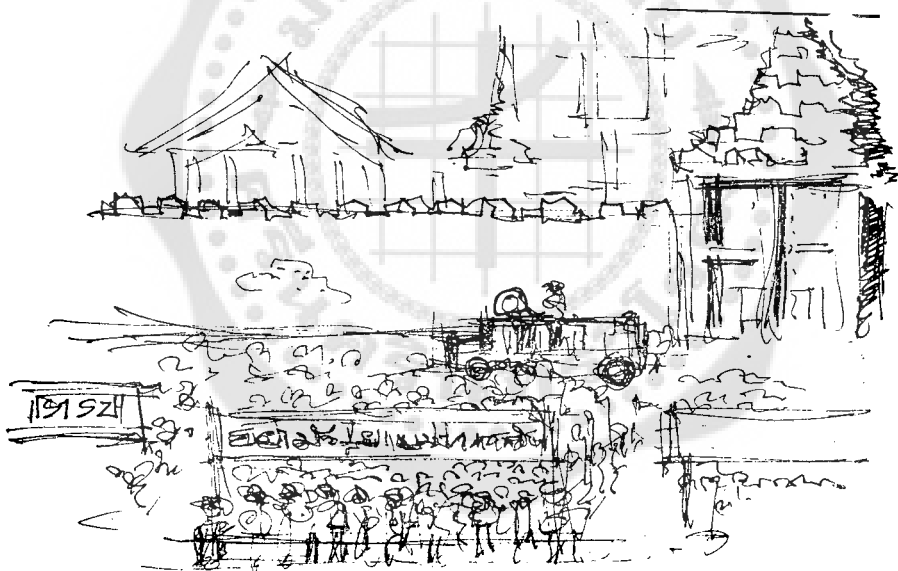
๒๕ องค์การก้ำครุสภา, พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระ
จักรพรรดิพงศ์ (จาต), หน้า ๔๘๘ (ศึกษาภัณฑ์พานิช, ราชดำเนิน-
กลาง, กรุงเทพฯ, ๒๕๐๔)

๒๖ ขจร สุขพานิช, ออกญาวิไชยเณทร์ หรือการต่างประเทศใน
รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์, หน้า ๘๓ (สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, วังบูรพา,
กรุงเทพฯ, ๒๕๐๖)

มันเป็นไปได้และเป็นไปได้

จากประสบการณ์ของผมและผู้อื่น

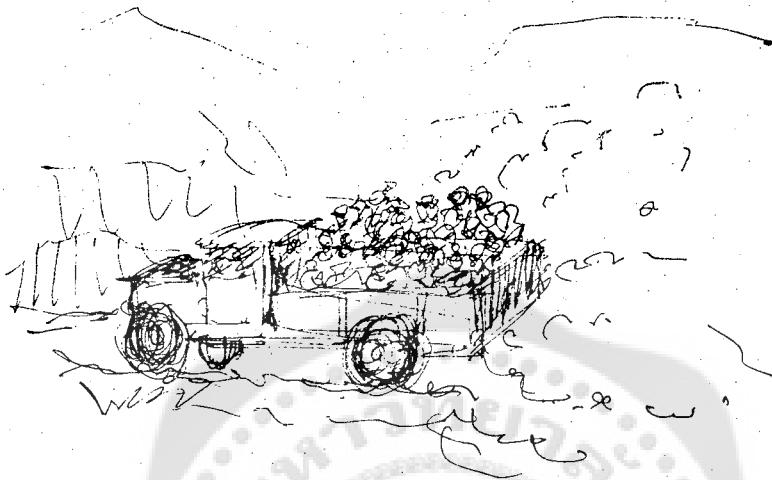

ยอกที ๑

พวกเราขายกันกันอย่างผกาดด้วยความภาคภูมิใจที่สุดในชีวิต ณ ที่
หน้ากระทรวงกลาโหม ทุกคนสวมเครื่องแบบยุวชนนายทหารสีเขียว หมวก

ทรงหม้อตาลคาดสักหลาดสีแดง กระหนาบข้างด้วยยุวนารี กระโปรงเขียว
ทั้งชุดสวมหมวกหนีบ บนใบหน้าของทุกคนไม่แสดงความคิดเห็น
เมื่อกล่าว ไม่แสดงความหิวโหยใด ๆ ทั้ง ๆ ที่เราเดินจากจุฬาลงกรณมหา-
วิทยาลัยมาถึง ณ ที่นั่นตั้งแต่ ๖ โมงเช้า ครั้นเราเดินกันมารวม ๓ ชั่วโมง
แบ่งออกเป็นกองร้อย ถือป้ายด้วยประโยคต่าง ๆ เช่น “พูดดี ๆ ไม่
ชอบต้องปลอบด้วยปืน” “อย่ามัวโยเยปากเซเป็นของเรา” “เราจะรบ
ถ้าไม่คืนดินแดน” ป้ายทั้งหมดเหล่านี้แหละครับเป็นฝีมือพวกผม (สถา-
ปัตย์) ทั้งคนที่เราไม่ได้นอนกัน มีพีธีร์ (ศิริ สุรางเสน) พีจวน (ศจ.
ขจร สุขพานิช) และพีคล้าย (ประสิทธิ์ ศุกรแพทย์) มาช่วยกันบงการ
เพื่อให้เสร็จในเช้าตรู่เพื่อเริ่มเดินขบวนเรียกคืนดินแดนบูรพาคืนจากประเทศ
ฝรั่งเศส

พวกเราออกอยู่กันประมาณครึ่งชั่วโมง ท่านรัฐมนตรีกลาโหม (จอม-
พล ป. พิบูลสงคราม) ก็ออกมาพบ พร้อมกับนายทหารจำนวนหนึ่งที่
สนามหญ้า เสียงจากเครื่องขยายที่ติดบนรถที่เป็นหน่วยบัญชาการของ
พวกเรา ได้ประกาศเจตประสงค์ให้ทราบ พร้อมกับสนับสนุนให้ดำเนิน
การเจรจากับรัฐบาลฝรั่งเศสอย่างเด็ดขาด ผมจำได้ว่าท่านรัฐมนตรีกลา-
โหมได้กล่าวตอบด้วยเสียงหนักแน่นที่จะปฏิบัติตาม แล้วพวกเราทั้งหมด
ก็หันหลังกลับไปพร้อมกับคุกเข่าสาบานต่อหน้าพระแก้ว ต่อจากนั้นก็เดิน
ขบวนกลับมาจากจุฬาลงกรณ ประมาณบ่ายโมง มันเป็นความรู้สึกภาคภูมิใจ
ที่สุดของพวกเรา เพราะเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่เราได้ทำตามเป้า
ประสงค์ คือเพื่อชาติ (สิ่งที่น่าคิดในการเดินขบวนครั้งนี้คือ ไม่มีใคร
สักคนบ่นถึงความหิวทั้ง ๆ ที่เราไม่ได้รับทานอาหารเลยตั้งแต่ ๖ โมงเช้า
และเดินไปและกลับรวม ๑๐ กิโลเมตร)

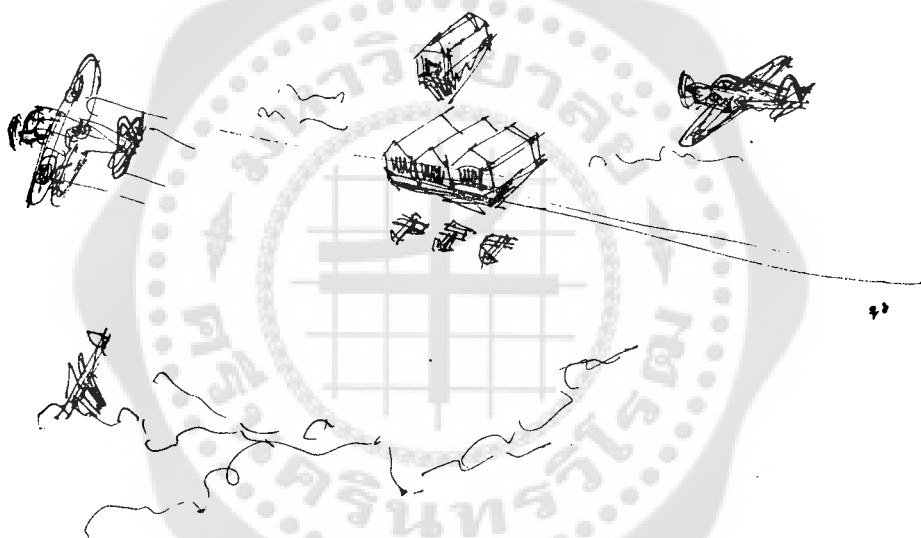

ยกที่ ๒

ประมาณหนึ่งเดือนภายหลังการเดินขบวน สถานการณ์ชายแดนเริ่มตึงเครียด ต่างฝ่ายเคลื่อนขบวนเข้าประชิดชายแดน การฝึกยุทธนาทหารเริ่มเข้มข้น ทุกคนตั้งใจปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อให้พร้อมที่จะรบแล้ววันหนึ่งพี่คล้ายกับพี่จวนมาที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ชุดหนึ่งเพื่อไปเยี่ยมสังเกตการณ์ชายแดน พวกเราออกเดินทางในวันรุ่งขึ้นทันที จำได้ว่ามีพี่สาวโร่วมไปด้วย การเดินทางเต็มไปด้วยความยากลำบาก ไปด้วยรถไฟไปต่อรถยนต์บนทางเฟิงจะกรุยเสร็จ ผลัดกันนั่งบ้างยืนบ้าง หน้าเต็มไปด้วยฝุ่น ต้องผลัดกันใช้ผ้าขาวมาบัดกันยกใหญ่

แห่งแรกชายแดนที่พวกเราไปถึงกันคือหนองคาย ก็ได้พบเหตุการณ์ต้อนรับอย่างดี โดยก่อนหน้าเราไปถึงฝรั่งเศสใช้เรือหุ้มเกราะแล่นเฉียดฝั่งไทยและยิงทำหาย ถูกหน่วย ป.ท.อ ของเรายิงจนวิ่งไปเกยฝั่งกว่าอยู่ตรงข้าม ผมเองเข้าใจว่ามันมาผิดวัน เพราะคงจะเฉียดมาเพื่ออวดคักกาให้

เราดู ที่หนองคายเราได้ทราบสถานการณ์ว่าที่ชายแดนเต็มไปด้วยแนวหัว
 ทุกคนจะรับทราบรหัสประจำตัวและระมัดระวังข่าวความเคลื่อนไหวทาง
 การทหารเป็นอย่างดี แต่ข่าวการเคลื่อนไหวของเราพวกทางฝรั่งเศสจะ
 รู้ยิ่งกว่ารู้ เพราะไปที่ไหนคนไซโยรับ แคมยังปล่อยข่าวว่าพวกเรากำลัง
 เคลื่อนกำลังมาช่วยชายแดนอีก จึงไม่ต้องสงสัยว่าไปที่ไหนเขาก็เตรียม
 อวดแสนยานุภาพให้ดูทุกครั้ง

เช่นเมื่อพวกเราเดินทางไปถึงนครพนม ผมจำได้ว่า ตอนเช้าตรู่พวก
 เรากำลังซดตัวกันอยู่อย่างอ่อนเพลียจากการเดินทางมาจากสกลนคร (ที่ๆ
 พี่จวนชอบไปอาบน้ำที่บ่อเพราะสาวชาวบ้านมาตักน้ำรดให้) ผมได้ยิน
 เสียงเครื่องบินคิดเครื่องยนต์ดังลั่น จึงได้ทราบว่าสนามบินอยู่ใกล้ที่พัก
 (พวกสถาปัตย์นี้แปลกชอบดูเครื่องบิน เป็นนายพล น.อ. ไปหลายคน) ผม
 ก็ปลุกพวกเราไปดูกัน จำได้ว่า ได้ปลุกพี่จวนด้วย เสียงหัวเราะเฮฮะๆ

ตอบว่าไปก่อนเถอะ ผมกับอนุ (สถาปัตย์) ก็พากันเพื่อจะไปดูเครื่องบิน
กัน พอเข้าเขตสนามบินก็เห็นเครื่องบินกำลังติดเครื่องอยู่ ๓ ลำ เป็น
เครื่องบินซ็อกพัพื้นฐาน ๒ เครื่อง และเครื่องบินแอร์บัสหลัง ๑ เครื่อง
กำลังแท็กซี่ไปที่รันเวย์ เราต่างดีใจเพราะชอบดูนกย้ายตอนมันขึ้นลง ที่
ไหนได้เสียงปรืด ๆ มาจากข้างหลัง หันไปดูเห็นลูกเสือซึ่งจักรยานทำทาง
ตกใจ เป่านกหวีดพลางตะโกนบอกเรา ๒ คนว่า ให้หลบภัยทางอากาศ
ยังนึกในใจว่าหมอนี่ยังไม่สร้าง แต่แล้วก็นึกเอะใจว่าทำไมเครื่องบินรบ
ที่จะถึงเครื่องขึ้นจากรันเวย์ ที่ไหนได้ลำแรกวิ่งมาสู่รันเวย์ที่ใกล้ ๆ กับ
เราทั้งสอง แล้วหัวปักพันทางซฟ้า เพราะเครื่องตั้งไม่ขึ้น อีก ๒ ลำขึ้น
ไปแล้วกำลังจะลอยลำ เสียงกระหึ่มโผล่มาจากหลังยอดต้นยาง เครื่อง
โมรานบักขึ้นเดียวพับชายของฝรั่งเศส จิกหัวเรียงหนึ่งมาสามลำ ไม่พูด
พรวดทำเพลงกราดบินกลไปยังเครื่องซ็อกพัพื้นฐานบนสองชั้นที่กำลังตั้งขึ้น
ครบสามต่อหนึ่งมันรุมกันโตะ ทว่าตอกไฟต์ที่เคยดูแต่ในหนัง “สงคราม
เวหา” มันเป็นจริงขึ้นมาแล้ว มันวกเข้ายิงกราดทีละลำ ฝ่ายเราก็ตีเข้ายิง
สวนทุกครั้ง แต่แสนจะอู้ยอ้ย (เพราะลำสมัยกว่ามันมาก) เพียงชั่วไม่ถึง
๕ นาทีผมเห็นควันดำเป็นขโม่งจากเครื่องของเรา ครบของเราถูกยิง แต่
อ้ายโมรานเครื่องที่สามก็โดนของเราให้เหมือนกัน เสียงเครื่องยนต์ลั่น
ส่ายไปส่ายมา บินแยกพุ่งตรงไปยังฝั่งซ้าย โดยมีเครื่องบินแอร์บัสไล่ตามหลัง
ไป ฝ่ายเครื่องซ็อกพัของเราที่ถูกมันยิงทั้งควันดำเป็นทางสามทางตรงตัว
ลงมาสนาม โดยเอาเครื่องแต่ละคัน ล้อไม่กางเพราะถูกยิง แต่ที่น่าประ
หลาดไฟกลับไม่ยกไหม้เครื่อง ผมกับอนุวิ่งไปกลางสนามพร้อมกับทหาร
อีก ๔-๕ คน ไปถึงผมเห็นนักบินกำลังลงจากที่นั่ง ผมเพิ่งจะเห็นใบหน้า

କେନ୍ଦ୍ର

รอกโคก่อนข้างแย้ เล่นเอาสนามฟุตบอลของจังหวัดเป็นหลุมบ่อไปนิด
หน่อย พอปืนใหญ่ของเรากระหน่ำข้ามปากไปบ้างก็เวียนเสียงไป ยังไม่
หมดครับ กลางคืนมันส่งอ้ายโม่ (แบรแกร) มาทั้งระเบิดโรงเก็บน้ำมัน
ลูกแดงมาเป็นการสังหารอำลาเรา กลับมาจากชายแดนไม่ถึงเดือนกองทัพ
ไทยก็ยাত্রาทัพบุกเข้ายึดเสียมราชู พระตะบอง และอีกหลายแห่ง พี่
หยุ่นแกไม่เห็นศึกเลยหย่าศึกให้ทั้งสอง พอสงครามโลกพี่หยุ่นแพ้เราก็
มารยาทคืนให้ตามระเบียบ

๔ ยกที่ ๓

ผมพบพี่จวนทีไรเมื่อไปสอนที่ประสานมิตร ผมพยายามชักใช้รั้อยู่
ทุกวันกับพี่จวน ว่าใครเป็นต้นคิด ใครเป็นผู้วางแผนให้พี่หริ พี่จวน
พี่คลาย และ ดร. สาโรช ที่เป็นบรรณาธิการในเหตุการณ์ประวัติศาสตร์
คราวนี้ ได้รับตอบจากการหัวเราะ เอ๊ะ เอ๊ะ อย่างเดียว (ตลอดเดิน
เดินทางไปเยี่ยมสถานการณ์ ชายแดน เสียงหัวเราะนี้แหละ ทำให้เรา หาย
เหนื่อยจากพี่จวนตลอดเวลา) ○

ณเวร

สถาปัตย์ รุ่น ๔

ผลงานของ ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช

ประเภทหนังสือ

- กรุงยโสธร-นครธมในประวัติศาสตร์ไทย คัดจาก แดงงานประวัติ-
ศาสตร์ เอกสารโบราณคดี ๑ (๒) พฤษภาคม ๒๕๑๐, ๖๑ หน้า
- การค้นคว้าประวัติศาสตร์ไทยบางตอน ตอน ๒ หน่วยนิเทศก์ กรม
สามัญ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๐๖, ๑๘๐ หน้า
- การต่างประเทศในแผ่นดินพระเอกาทศรถ คัดจาก ศิลปากร ๔ (๕)
มกราคม ๒๕๐๔ โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๔, ๔๐ หน้า
- ✓ การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยสมัยก่อนสุโขทัย, ปารุกดาทางวิชาการ
๒๕๑๕-๑๖ วิทยาลัยวิชาการศึกษาพิษณุโลก ๒๕๑๖
- ก๊วแรกของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย. บริษัทไทยพาณิชย์การ, ๒๕๐๘,
๗๒ หน้า ภาพประกอบ
- ข้อมูลจากอดีต สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๑๘, ๑๒๐ หน้า
- ✓ ข้อมูลประวัติศาสตร์ก่อนราชวงศ์พระร่วงและใครเป็นผู้แต่งพระราช-
พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา อนุสรณ์งานฉาปนกิจศพ นางมณี กระ-
้างศาสตร์ ๓ ธันวาคม ๒๕๒๐, ๙๙ หน้า

ข้อมูลประวัติศาสตร์: สมัยบางกอก ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๑๘, ๓๙๙ หน้า

คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๕๑๐, นับจำนวนหน้าไม่ได้

เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ มหามกุฎราชวิทยาลัย. ๒๔๙๗, ๗๑ หน้า

ฐานันดรไพร่ ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๙, ๙๑ หน้า

✓ ถิ่นกำเนิดและแนวอพยพของเผ่าไทย มปท. มปป. ๑๙ หน้า Reprinted from *In Memoriam Phya Anuman Rajadhon*, The Siam Society Bangkok, 1970

บันทึกเกี่ยวกับ "ครุโณวาท" หนังสือพิมพ์ฉบับแรกของคนไทย พ.ศ. ๒๔๑๗-๒๔๑๘ หนังสือพระราชทานเพลิงศพ พ.ต.อ. มจ. มนุศิริ เกษมสันต์ ๒๕๑๒, (๙)-(๒๗)

ประวัติศาสตร์ไทยบางตอน โรงพิมพ์การรถไฟ ๒๕๐๕, ๑๗๗ หน้า
ไพร่ฟ้าข้าไทและจดหมายเหตุราชวงศ์กรุงธน-การพิจารณาใหม่ คัดจาก ศิลปากร ๑๕ (๓) กันยายน ๒๕๑๔ กรมศิลปากร, ๒๕๑๔ (๑๓ หน้า)

ลายสือไท คัดจาก สยามสมัย ๑๕ (๗๖๒) ธันวาคม ๒๕๐๔ โรงพิมพ์ไทยพาณิชย์การ, ๒๕๐๕, ๑๙ หน้า

สอบศักราชปรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศราช คัดจาก ศิลปากร ๑๑ (๒-๔) กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๑๐ โรงพิมพ์ไทยเชชม, ๒๕๑๐, ๔๑ หน้า

อนุสรณ์โชติ สุวรรณชิน, จัดพิมพ์โดยขจร สุขพานิช และสาโรช บัวศรี
โรงพิมพ์บรรหาร ๒๕๐๙, ๕๖ หน้า

อยุธยา—ในต้นแผ่นดินสมเด็จพระเพทราชา กรุงเทพฯ โรงพิมพ์อักษร
สมัย, ๒๕๑๙, ๑๓ หน้า

ออกญาวิไชยเยนทร์และการต่างประเทศในรัชกาลสมเด็จพระ-
นารายณ์ สำนักพิมพ์ก้าวหน้า ๒๕๐๖, ๓๔๒ หน้า

ประเภทบทความ

“กำเนิดแท่นพิมพ์ และตัวพิมพ์ภาษาไทย” อนุสรณ์งานแสดงการพิมพ์
ครั้งที่ ๒ แห่งประเทศไทย ๒๑ กุมภาพันธ์ - ๒ มีนาคม ๒๕๑๕
หน้า ๔-๑๒, ๒๕๑๙

“ก.ม.แค้นและเขาพระวิหาร” ขุมนุมจุฬา

“กัมพูชาประเทศของพระเจ้าอยู่ทอง” สามทหาร หน้า ๓๓-๓๗, ธันวาคม
๒๕๐๙

“การก่อกำเนิดตระกูลไทย” มหิดล หน้า ๑๖, ๒๕๐๒

_____สยามสมัย ๑๔ (๖๕๒): ๙, พฤศจิกายน ๒๕๒๐

“เราต่อสู้เพื่ออธิปไตยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ รัชกาลที่ ๖,”

“การต่างประเทศในแผ่นดินพระเอกาทศรถ” ศิลปากร ๔(๕): ๒๗-๔๑,
มกราคม ๒๕๐๔

“การพบศิลาจารึก” ขุมนุมจุฬา ๑๐(๒): ๗๑-๗๒, กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐

“การเสียดินแดนใน ร.ศ. ๑๑๑” วิทยาสาร ๔๒: ๑๖ พฤศจิกายน
๒๕๑๖

✓ “กูปิโลกับน่านเจ้า” *จันทร์เกษม* (๑๒๗) : ๑-๓, กรกฎาคม ๒๕๐๐

✓ “ขอมและสยาม” *ขุมนุมจุฬา* ๑๑(๑) : ๑-๓, กรกฎาคม ๒๕๐๐

“กตี่เขาพระวิหาร” *ขุมนุมจุฬา*

_____ *พิมพ์ไทย* ๓๐ มิถุนายน ๒๕๐๕

✓ “ความเป็นมาของตัวอักษรไทย” *รวมการบรรยายเรื่องตัวอักษรไทย*

อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ คุณแม่ปุก ประหยัทรพัญ์ ณ

วัดเทพศิรินทราวาส ๑๙ สิงหาคม ๒๕๑๒

“ความสำคัญของกรุงธนบุรีในฐานะราชธานี” *ขจร สุขพานิช พิมพ์แจก*

เป็นมิตรพลี โรงพิมพ์ไทยเชชม, หน้า ๑-๑๐, ๒๔๑๖

“ใครคือผู้แต่งราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา”

“จารึกจัมปานคร” *ศิลปากร* ๕(๕). ๔๓-๕๓, มกราคม ๒๕๐๕

“เจดีย์ศรีสองรักษ์” *วิทยาสาร* ๔๖ : ๓๐-๓๒ ธันวาคม ๒๕๑๕

✓ “ชนชาติไทยเข้ามาตั้งรกรากในประเทศสยามเมื่อใด” *สยามสมัย* ๑๐

(๔๙๗) : ๒๓, ๕๒ พฤศจิกายน, ๑๐ (๔๙๘) : ๒๓, ๕๒ พฤศจิกายน,

๑๐ (๔๙๙) : ๒๓, ๕๑ ธันวาคม ๒๔๙๙

✓ “ชนชาติไทยเริ่มมีอำนาจปกครองกันเองแต่เมื่อใด” *สยามสมัย* ๑๐

(๕๐๒) : ๓๖, ๕๑, ๕๓ ธันวาคม ๒๕๐๐

“เซอร์เยมสบุรก” *ขุมนุมจุฬา* ๑๔(๓) : ๓๕-๓๖ ตุลาคม ๒๕๐๓

“ฐานันดรไพร่” *ขุมนุมจุฬา* ๑๓(๔) : ๒๖-๓๓ ธันวาคม ๒๕๐๒

“ก.ศ.ร ๒๕๑๒” *วิทยาสาร* ๒๑(๒๘) : ๑๕ กรกฎาคม, ๒๑(๒๙) : ๑๕

สิงหาคม ๒๑(๓๐). ๑๕ สิงหาคม ๒๑(๓๑). ๑๙ สิงหาคม, ๒๑

(๓๒). ๑๗, ๒๗ สิงหาคม, ๒๑(๓๓) : ๙, ๕๙ กันยายน, ๒๑(๓๔) :

๙, ๔๒ กันยายน ๒๕๑๓

✓“ที่ปรึกษาแผ่นดิน ร. ๕” วิทยาสาร ๒๓ (๔). ๑๘-๑๙, ๕๓-๕๗

ตุลาคม ๒๕๑๕

“นโยบายผูกมิตรของ ร. ๑ เกี่ยวกับญวน-ยังผลไปถึง ร. ๕” ข้อมูลประวัติศาสตร์ : สมัยบางกอก หน้า ๗๗-๑๐๗, ๕๑

“นิสิตเก่าควรช่วยสมาคม” ขุมนุมจุฬา ๗(๒): ๑๓๕ สิงหาคม ๒๕๔๖

“บทเรียนจากประวัติศาสตร์” ขุมนุมจุฬา ๑๒(๑): ๒๗-๔๑, ตุลาคม ๒๕๐๑

“บางเกาะ-เกาะรัตนโกสินทร์” วิทยาสาร ๒๔(๑๔): ๔๘-๔๙, เมษายน ๒๕๑๖

“บาทหลวงตาซาร์คและคณะเยซูอิต” อักษรานุกรณ์ ๓ มกราคม ๒๕๑๕

“บาทหลวงเยซูอิตชาวฝรั่งเศสสู่ประเทศไทย” ศิลปากร ๑๘(๔): ๑๗-๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๗

“เบื้องหลังวิกฤตการณ์ ร.ศ. ๑๑๒” ขุมนุมจุฬา ๙(๒): ๒๔๙๘

“ปฏิกิริยาการมณ” มหาวิทยาลัย ๕(๑๖): ๒๔๘๑

“ประวัติศาสตร์ในรัชกาลที่ ๒” อนุสรณ์ อ.ส.ท. ๗(๗): ๑๐-๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑

“ปลัดเล บรรณารักษ์คนแรกของประเทศไทย” ขันขุมนุม หน้า ๕๔-๕๘ ๒๕๐๙

“ปัญหาการก่อตั้งกรุงศรีอยุธยา” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ๔(๔): ๑๗-๒๖, มีนาคม-พฤษภาคม ๒๕๑๐

“ปัญหาประวัติศาสตร์และโบราณคดี. กรุงศรีอยุธยารับช่วงอาณาจักรสุโขทัยอย่างไร” สยามสมัย ๑๐(๕๒๑): ๓๔-๓๕, ๔๐ พฤษภาคม ๒๕๐๐

- “ปัญหาประวัติศาสตร์และโบราณคดี : วงศ์นำถม วงศ์บางกลางท่าว วงศ์
รามธิบดีอยู่ทองเกี่ยวคองกันอย่างไร” สยามสมัย ๑๐ (๕๑๔) :
๓๔-๕๕, มีนาคม, ๑๐(๕๑๕) : ๓๔-๓๖ เมษายน, ๑๐(๕๑๖) :
๓๔-๓๖, เมษายน, ๑๐(๕๑๗) : ๓๔-๓๘. เมษายน, ๑๐(๕๑๘)
๓๔-๓๘, ๔๐, เมษายน, ๑๐(๕๑๙) : ๓๔-๓๕, เมษายน ๒๕๐๐
- “ปัญหาประวัติศาสตร์และโบราณคดี : วงศ์ศรีธรรมโศกราชเป็นใครเกี่ยว
คองกับท้าวอยู่ทองอย่างไร” สยามสมัย ๑๐(๕๑๑) : ๓๔-๓๕, ๔๖,
กุมภาพันธ์, ๑๐(๕๑๒) : ๓๔-๓๕, มีนาคม, ๑๐(๕๑๓). ๓๔-
๓๕, ๔๖-๔๗, มีนาคม ๒๕๐๐
- “ปัญหาประวัติศาสตร์และโบราณคดี : สภาพเมืองไทยและประเทศใกล้เคียง
เป็นอย่างไรเมื่อโปรตุเกสแผ่อิทธิพลเข้ามา” สยามสมัย ๑๐
(๕๒๘) : ๓๔-๓๕, มิถุนายน, ๑๑(๕๒๙) : ๓๔-๓๖, กรกฎาคม
๑๑(๕๓๐) : ๒๔-๓๖, ๓๗ กรกฎาคม, ๑๒(๕๔๑) : ๓๔-๓๖,
กรกฎาคม ๒๕๐๐
- “พรมแดนและเขาพระวิหาร” ขุมนุมจุฬา ๑๒(๑) : ๑-๖ ตุลาคม ๒๕๐๑
- “พญาท้าวละ” ขุมนุมจุฬา ฉบับพิมพ์หาราชานุสรณ์ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๑๕
- “พระยาละแวกมิได้ถูกปฐมกรรม” แอลงงานประวัติศาสตร์ เอกสาร
โบราณคดี ๖(๑) : ๑๕-๒, มกราคม ๒๕๑๕
- “พระราชพงศาวดารกรุงสยาม-ความเป็นมาและการจัดลำดับความสำคัญ”
บัณฑิตวิทยาลัย ๔, ๒, กรกฎาคม-ธันวาคม, ๒๕๑๕
- “พงศาวดารยุคอยุธยา” แอลงงานประวัติศาสตร์ เอกสารโบราณคดี ๕
(๒) : ๑๑๓-๑๒๐, พฤษภาคม ๒๕๑๔

“พ่อขุนนำถม-พระเจ้าไชยวรมันที่เจ็ด” ศรีนครินทรวิโรฒ พิชณโลก

๓(๑): ๑๕--/, เมษายน กรกฎาคม ๒๕๒๐

“มรดกกรรมของนายอินเสน” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ๖(๒): ๕๕-๖๕,

กันยายน-พฤศจิกายน ๒๕๑๑

“เม็กซิโก-กรุงศรีอยุธยา” ขุมนุมจุฬา ๒๒(๑): ๖๙ มิถุนายน ๒๕๑๓

“เมื่อเซอร์ยอนเบาริงเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี” ขุมนุมจุฬา ๗ (๒)

๔๑-๔๕, สิงหาคม ๒๔๙๖

“เมืองต่างๆ ในอยุธยา” วิทยาสาร ๒๓(๓๕: ๒๐-๒๑, ๕๓-๕๔,

กันยายน-ธันวาคม ๒๕๑๕

ขุมนุมจุฬา ๓๓, ๒๕๐๙

“เมืองโบราณในภาคพายัพ” วารสาร ม.ศ.ว. สงขลา ๒, ๗๓ ตุลาคม

๒๕๑๙

“รัชกาลที่ ๔ และแหลมแอนนา” ขุมนุมจุฬา ๒๖(๔). ๑๑๓-๑๑๗.

เมษายน ๒๕๑๗

“ราชวงศ์พระร่วงมาจากไหน” ศรีนครินทรวิโรฒ ม พิชณโลก ๑(๑):

๗-๑๓, มกราคม-เมษายน ๒๕๑๘

“ราชวงศ์ศรีธรรมมาโคกราช” ประวัติศาสตร์ ๒(๒): ๑-๑๐, พฤษภาคม

-สิงหาคม ๒๕๒๐

ราชอาณาจักรสุโขทัย-ก่อนราชวงศ์พระร่วง” ประวัติศาสตร์ ๒(๓): ๑-

๕, กันยายน-ธันวาคม ๒๕๒๐

“เรื่องของยุคลสุโขทัย” ขุมนุมจุฬา ๑๐(๑). ๑๘, ตุลาคม ๒๔๙๙

“วรรณคดีวิจารณ์” อักษรานุกรณ์ ๓ มกราคม ๖๑-๖๒, ๒๕๑๔

“วันสำคัญของพระเจ้าตากสิน” ขุมนุมจุฬา ๑๖(๔): ๖, กุมภาพันธ์

๒๕๐๖

“วิจารณ์จารึกอาณาจักรน่านเจ้า พ.ศ. ๑๓๐๙” *สังคมศาสตร์ปริทัศน์*

๖(๒) ๑๓๐-๑๓๓ กันยายน-พฤศจิกายน ๒๕๑๐

“วิจารณ์หนังสือพงศาวดารโดยสังเขปตามฉบับของวันวลิต” *ประวัติศาสตร์* ๑(๑): ๙๙-๑๐๔ มกราคม-เมษายน ๒๕๑๙

“วิจารณ์หนังสือ Early Indonesian Commerce” *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ๕(๔). ๑๔๒, มีนาคม-พฤษภาคม ๒๕๑๑

“วิจารณ์หนังสือ The Making of Modern South-East Asia ของ D.J. M. Tate” *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ๑๐ : ๑๑๓-๑๑๔ สิงหาคม ๒๕๑๕

“วิจารณ์หนังสือ The Ship of Sulaiman, translated by John O'Kane เอกสารเปอร์เซีย เรื่องกรุงศรีอยุธยา” *ประวัติศาสตร์* (๑๓): ๑๐๐-๑๐๖, กันยายน-ธันวาคม ๒๕๑๙

“วิจารณ์หนังสือ The Short History of the Kings of Siam” *ประวัติศาสตร์* มกราคม-เมษายน ๒๕๑๙

“สรุปหนังสือ Towards Angkor” *ขุมนุมจุฬา* ๗(๒): ๘๓-๘๘, สิงหาคม ๒๕๙๖

“สภาพการเมืองและสังคมในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยารวมทั้งแคว้นเมืองเซียงก่อนตั้งราชอาณาจักรสุโขทัย” *เอกสารประกอบการสัมมนาการเมืองและสภาพสังคมสุโขทัยวันที่ ๑-๔ สิงหาคม ๒๕๒๐* มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก ๒๕๒๐, อังคณา

“สมเด็จพระเจ้าตากสินกับสงครามบาทหลวง” *ขุมนุมจุฬา* ๑๖(๓): ๓๙ ธันวาคม ๒๕๐๕

“สมุดบันทึกทูตอเมริกัน Townsend Harris” ขุมนุมจุฬา หน้า ๓๕-

๔๐, ตุลาคม ๒๕๐๖

“สอบศักราชปรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศราช” ศิลปากร ๑๑(๒): ๕๗-

๕๘ กรกฎาคม, ๑๑(๓): ๘๖-๑๐๓, กรกฎาคม, ๑๑(๔): ๖๘-

๘๑, พฤศจิกายน ๒๕๑๐

“สัมพันธ์ภาพระหว่างลานนาไทยกับสุโขทัย ออยุธยา” รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์ไทยและโบราณคดี (ครั้งที่ ๑ ลานนาไทย) หน้า

๗-๑๐, ๒๕๑๐

“สุโขทัยยุคพระมหาธรรมราชา” ขุมนุมจุฬา ๑๐(๒): ๑ กุมภาพันธ์

๒๕๐๐

✓ “สุวรรณภูมิและทวารวดีอยู่ที่ไหน” ศิลปากร ๑(๑): ๖๑-๖๘

กรกฎาคม ๒๕๐๐

“สุมาการวะ มร. วุฑ” วิทยาสาร ๒๓(๓๔): ๒๔-๒๕, ๕๕, กันยายน

๒๕๑๕

“เสนอแนะกฎหมายตราสามดวง” ประวัติศาสตร์ ๑(๒): ๑๒๕-๑๓๕,

พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๑๙

“หนังสือประวัติศาสตร์เมืองไทยเล่มสำคัญ” ขุมนุมจุฬา ๑๑(๒): ๗๒-

๘๑, ตุลาคม ๒๕๐๐

“หนังสือพิมพ์บางกอกการ์เลนเกอร์” ศิลปากร ๖(๔): ๗๓-๘๙,

พฤศจิกายน ๒๕๐๕

“หมอปดัลเลและมิชชันนารีอเมริกัน” ขุมนุมจุฬา ๓(๕): ๖๔, ตุลาคม

๒๕๔๕

“หลักฐานล้ำค่าในประวัติศาสตร์ไทย” *วิทยาสาร* ๑๐ : ๓๒, ๘, มีนาคม

๒๕๑๘

“อยุธยาในแผ่นดินพระเพทราชา (วิเคราะห์ข้อมูลของ แคมฟอร์) *ประวัติ*

ศาสตร์ ๑(๑) : ๑-๑๓, มกราคม-เมษายน ๒๕๑๘

“เอกสารการทูตเกี่ยวกับเซอร์ เจมส์ บรูก” *ชุมนุมจุฬา* ตุลาคม ๒๕๐๓

“เอกสารในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์” *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* (ฉบับ

พิเศษ) ๓ : ๙๘-๑๒๐, มิถุนายน ๒๕๐๙

“เอกสารเมืองกลาง (ตอนที่ ๑-๓)” *แถลงงานประวัติศาสตร์เอกสาร*

โบราณคดี ๓(๑) : ๙๘-๑๒๐, มิถุนายน ๒๕๐๙

“อิทธิพลกัมพูชาครอบงำสยามประเทศเพียงใด” *สยามสมัย* ๑๐(๕๐๐)

: ๓๒-๓๔, ธันวาคม ๒๕๔๙

“The Growth of Thai” *Bangkok World* September 10, 1966 p.p.

“The Thai Beach-State in the 11th -12th Centuries” *ศิลปากร* ๑

(๓) : ๗๔-๘๑ กันยายน ๑(๔) : ๔๐-๕๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๐

“Was Nam Thom the First King of Sukhodaya” *The Journal of*

Siam Society Vol XLIV Aug 1956

“Proposed dating of the Yonok Chiengsaen dynasty” *JBRs*,

XLIII, pt I.

“When Sir John Bowring came to negotiate a treaty of amity”

The Journal of the Siam Society Vol XII Part II Jan 1955

งานแปล

ไทย-ประวัติศาสตร์-กรุงศรีอยุธยา, ๑๘๕๓-๒๓๑๐

เซาเต็น, โยส ประชุมพงสาวดาร ภาคที่ ๗๖ จดหมายเหตุของโยส
เซาเต็น พ่อค้าชาวฮอลันดา ในสมัยพระเจ้าทรงธรรมและพระเจ้า
เจ้าปราสาททอง กรมศิลป์ากร, ๒๕๑๓, ๔๕ หน้า

นงลักษณ์ ขายหาด
นิรมล คุณาพงศ์ศิริ
รณพ ประเวติงาม